

नरकपातो भवति, तत्र च यादृक्षा वेदनाः प्रादुर्भवन्ति ता अनेनाध्ययनेन प्रतिपाद्यन्ते, तदनेन सम्बन्धेनायातस्यास्याध्ययनस्य चत्वार्यनुयोगद्वाराणि उपक्रमादीनि वक्तव्यानि, तत्रोपक्रमान्तर्गतोऽर्थार्थधिकारो द्वेषा-अध्ययनार्थार्थधिकारश्च, तत्राध्ययनार्थार्थधिकारो नियुक्तिकारेण प्रागेवाभिहितः, तद्यथा-‘उवसग्भीरुणो थीवसस्स नरएसु होज्ज उववाओ’ इत्यनेन, उद्देशार्थार्थधिकारस्तु नियुक्तिरुक्ता नाभिहितः, अध्ययनार्थार्थिकारान्तर्गतत्वादिति । साम्प्रतं निक्षेपः, स च त्रिविधः, ओघनिष्पन्नो नामनिष्पन्नः सूत्रालाप-कनिष्पन्नश्चेति, तत्रौघनिष्पन्ने निक्षेपेऽध्ययनं, नामनिष्पन्ने तु नरकविभक्तिरिति द्विपदं नाम, तत्र नरकपदनिक्षेपार्थं नियुक्तिरुक्ताह—

गिरए छक्कं दंढवं गिरया उ ईहेव जे भवे असुभा । खेतं गिरओगासो कालो गिरएसु चेव ठिती ॥६२॥
भावे उ गिरयजीवा कम्मुदओ चेव गिरयपाओगो । सोऊण गिरयदुक्खं तवचरणे होइ जइयड्वं ॥६३॥

‘गिरए छक्कं’ इत्यादि, तत्र नरकशब्दस्य नामस्थापनाद्रव्यक्षेत्रकालभावभेदात् षोढा निक्षेपः, तत्र नामस्थापने क्षुण्णे, द्रव्यनरक आगमतो नोआगमतश्च, आगतो ज्ञाता तत्र चानुपयुक्तः, नोआगमतस्तु ब्रह्मशरीरभव्यशरीरव्यतिरिक्तः ‘ईहेव’ मनुष्यभवे तिर्यग्भवे वा ये केचनाशुभकर्मकारित्वादशुभाः सत्त्वाः कालकसौकरिकादय इति, यदि वा यानि कानिचिदशुभानि स्थानानि चारकादीनि याश्च नरकप्रतिरूपा वेदनास्ताः सर्वा द्रव्यनरका इत्यभिधीयन्ते, यदि वा कर्मद्रव्यनोर्कर्मद्रव्यभेदाद् द्रव्यनरको द्वेषा, तत्र नरक-

१ ‘धिकारं सुखत एवोत्तरत्र नियुक्तिरुक्तेव वक्ष्यति आ. ‘धिकार सुखत एव नियुक्तिरुक्तेव वक्ष्यति इ. । २ दम्ब निरुड. अ. आ । ३ इहमेव अ. आ । ४ नरयजीवो अ. आ. । ५ गाथाद्वय तं अ. ।

वेपानि यानि पदानि कर्मानि तानि वैकर्मिकस्य बह्व्युक्तस्याभिमुखानामगोत्रस्य चाश्रित्य ब्रह्म्यनरको भवति, नो कर्मद्रव्यनरक
 स्त्वैव येऽङ्गमा रूपरसगन्धवर्णशब्दस्पर्शा इति, क्षेत्रनरकस्तु 'नरकवक्रश' कालमहाकालरौबमहारौषाप्रतिष्ठानाभिधानादिनरकायां
 चतुरशीत्तिलसंस्थानां निश्चिहो भूमागः, कालनरकस्तु यत्र यावती स्थितिरिति, भावनरकस्तु ये जीवा नरकायुक्तमनुभवन्ति तथा
 नरकप्रायोग्यः कर्मोदय इति, एतदुक्तं भवति-नरकान्तर्वेदिनो जीवास्तथा नरकपुरुषोदयापादित्वासावावेदनीयादिधर्मोदयाद्यैकषु द्वित-
 यमपि भावनरक इत्यपि वीर्यते इति, तदय 'सुन्वा' अथवास्य तीव्रमसद्य 'नरकदुःख' क्रकषपाटनकुम्भीपाकादिक परमाधामिकापादित
 परस्परैरिमाकृतं स्वामासिकं च 'तृणरत्ने' संयमानुष्ठाने नरकपातपरिपन्थिनि स्वर्गापवर्गागमनैकहेतावात्महितमिच्छता 'प्रयत्तित्व्य'
 परित्यक्तान्यकृत्येन यत्नो विधेय इति ॥६२॥६३॥ साम्प्रतं विमक्तिवदनिद्येपार्थमाह—

गामठवणादपि च क्षेत्रे काले तथैव भावे य । एसो उ विमत्तीए निषस्येवो छञ्चिवहो होइ ॥६४॥

'कर्म ठवणा' इत्यादि, विमक्तोर्नामस्वापनाद्रव्यक्षेत्रकालमावमेदात् बोधा निक्षेप', तत्र नामविमक्तिर्यस्य कस्त्वित्सचिषायेर्-
 ष्यस्य विमक्तिरिति नाम क्रियते, तदथा-स्यादयोऽथौ विमक्तयस्त्विमादयश्च, स्वापनाविमक्तिस्तु यत्र ता एव प्रातिपदिकाद्वातोर्वा परेष
 स्वाप्यन्त पुलकपत्रक्यादिन्यस्ता वा, इष्यविमक्तिर्जीवाजीवमेदाश्च द्विषा, तत्रापि-जीवविमक्तिः संसारिकेतरमेदाद्द्विषा, तत्राप्यर्सासा
 'कजीवविमक्तिर्द्रव्यकालमेदात् द्वेषा, तत्र ब्रह्मवस्तीर्यतीर्यसिद्धादिमेदात् पञ्चदशधा, कालवस्तु प्रथमसमयसिद्धादिमेदात्तनेकधा, सां
 गरिकजीवविमक्तिरिन्द्रियवातिमत्रमेवाप्रिषा, तत्रेन्द्रियविमक्तिः-एकेन्द्रियविकलेन्द्रियपञ्चेन्द्रियमेदात् पञ्चधा, जतिविमक्तिः शुचि

व्यंजोवायुवनस्पतित्रसभेदात् योडा, भवविभक्तिर्नारिकतिर्यञ्चानुब्यामरभेदाच्चतुर्धा, अजीवद्रव्यविभक्तिस्तु रूष्यरूपिद्रव्यभेदाद् द्विधा, तत्र रूपिद्रव्यविभक्तिश्चतुर्धा, तद्यथा—स्कन्धाः स्कन्धप्रदेशाः परमाणुपुद्गलाश्च, अरूपिद्रव्यविभक्तिर्दशधा, तद्यथा—धर्मा-
 स्तिकायो धर्मास्तिकायस्य देशो धर्मास्तिकायस्य प्रदेशः, एवमधर्माकाशयोरपि प्रत्येकं त्रिभेदता द्रष्टव्या, अद्वासमयश्च दशम इति, क्षेत्रविभक्तिश्चतुर्धा, तद्यथा—स्थानं दिशं द्रव्यं स्वामित्वं चाश्रित्य, तत्र स्थानाश्रयणादूर्ध्वार्धस्तिर्यग्निर्वागव्यवस्थितो लोको वैशाख-
 स्थानस्थपुरुष इव कटिस्थकरगुम्भ इव द्रष्टव्यः, तत्राप्यधोलोकविभक्ती रत्नप्रभायाः सप्त नरकगृथिव्यः, तत्रापि सीमन्तकादिनरकेन्द्र-
 कावलिकप्रविष्टगुणवकीर्णकवृत्तत्र्यस्रचतुरस्रादिनरकस्वरूपनिरूपणं, तिर्यग्लोकविभक्तिस्तु जम्बूद्वीपलवणसमुद्रधातकीखण्डकालोदसमु-
 द्रेत्यादिद्विगुणवृद्ध्या द्वीपसागरस्वयम्भूरमणपर्यन्तस्वरूपनिरूपणं, ऊर्ध्वलोकविभक्तिः सौधर्माद्या उपर्युपरिव्यवस्थिता द्वादश देवल्लोकाः
 नव प्रवेयकानि पञ्च महाविमानानि, तत्रापि विमानेन्द्रकावलिकाम्रविष्टगुणवकीर्णकवृत्तत्र्यस्रचतुरस्रादिविमानस्वरूपनिरूपणमिति, दि-
 गाश्रयणेन तु पूर्वस्यां दिशि व्यवस्थितं क्षेत्रमेवमपरास्वपीति, द्रव्याश्रयणाच्छालिक्षेत्रादिकं गृह्यते, स्वाम्याश्रयणाच्च देवदत्तस्य क्षेत्रं
 यज्ञदत्तस्य वेति, यदि वा—क्षेत्रविभक्तिरार्यानाथक्षेत्रभेदाद् द्विधा, तत्राप्यार्यक्षेत्रमर्धपार्श्वशतिजनपदोपलक्षितं राजगृहमगधादिकं गृह्यते,
 शीयगिह मंगह चंपा अंगा तह तामलिचि वंगा य । कंचणपुरं कलिंगा वाणारसी चेव कैसी य ॥१॥ साकेय कोसला गयपुरं च
 कुरु सोरियं कुसुदा य । कंपिच्छं पंचाला अहिच्छता जंगला चेव ॥२॥ वारवई य सुरेडा मिहिल विदेहो य वच्छ कोसंबी । नंदिपुरं संदि-

१ तत्र च आ. १ सा. २ इति प्र०, आ. ३ । ३ तु आ. १ ४ तनार्थं वा । ५ तेत्तच्चेदं रा. आ. ६ । सा. ६ राजगृहं मगधे चपात्रे ताम्रलिप्तिर्वज्रै
 कञ्चनपुर कलिगे वाणारसी कास्या ॥१॥ साकेत कौशले गजपुर च कुठु सौरिक च कुशाते कापिल्य पंचालाया अहिच्छत्र जंगलाया वैव ॥२॥ ७ वाराणसी प्र०

मादिकां कालविभक्तिरिति, भावविभक्तिस्तु जीवाजीवभावमेदाद्विधा, तत्र जीवभावविभक्तिः औदयिकौपशमिकक्षाधिकक्षायोपश-
 मिकपारिणामिकसाक्षिपातिकमेदात् षट्प्रकारा, तत्रौदयिको गतिकषायालिङ्गमिथ्यादर्शनाज्ञानासंयतासिद्धलेख्याश्चतुश्चतुल्येकैकैक-
 पद्भेदक्रमैकविंशतिमेदभिन्नः, तथौपशमिकः सम्यत्त्वचारित्रभेदात् द्विविधः, क्षायिकः सम्यत्त्वचारित्रज्ञानदर्शनदानलाभभोगोपभो-
 गर्वीर्यमेदान्नघा, क्षायोपशमिकस्तु ज्ञानज्ञानदर्शनदानादिलब्धयश्चतुस्त्रिपञ्चमेदाः तथा सम्यत्त्वचारित्रसंयमासंयमभेदक्रमेणाष्टाद-
 शधेति, पारिणामिको जीवभव्याभव्यत्वादिरूपः, साक्षिपातिकस्तु द्विकादिमेदात् षड्विंशतिमेदः, संभवी तु षड्विधोऽयमेव गतिभे-
 दात् पञ्चदशधेति । अजीवभावविभक्तिस्तु मूर्तानां वर्णगन्धरसस्पर्शसंस्थानपरिणामः अमूर्तानां गतिस्थित्यवगाहवर्तनादिक इति, साम्प्रतं
 समस्तपदापेक्षया नरकविभक्तिरिति नरकाणां विभागो विभक्तिस्तामाह—

पुढवीफासं अण्णाणुवक्कम णिरयवालवहणं च । तिसु वेदंति अताणा अणुभांगं चैव सेसासु ॥६५॥

‘पुढवीफासं’ इत्यादि, पृथिव्याः—शीतोष्णरूपायास्तीव्रवेदनोत्पादको यः स्पर्शः—सम्पर्कः, पृथिवीसंस्पर्शस्तमनुभवन्ति, तमेव वि-
 शिनष्टि—अन्येन—देवादिना उपक्रमितुम्—उपशमयितुं यो न शक्यते सोऽन्यानुपक्रमस्तम्, अपराचिकित्सामित्यर्थः, तमेवम्भूतमपरा-
 साध्यं पृथिवीस्पर्शो नारकाः समनुभवन्ति, उपलक्षणार्थत्वाच्चास्य रूपरसगन्धस्पर्शशब्दानन्येकान्तेनाशुभात्रिरुपमाननुभवन्ति, तथा नर-
 कपालैः—पञ्चदशप्रकारैः परमाधार्मिकैः कृतं सुदुरासिकुन्तक्रकचकुम्भीपाकादिकं वधमनुभवन्त्याद्यासु ‘तिसु’ रत्नशर्करावालुकाख्यासु
 पृथिवीषु स्वकृतकर्मफलशुजो नारका ‘अत्राणा’ अशरणाः प्रभूतकालं यावदनुभवन्ति, ‘शेषासु’—चतसृषु पृथिवीषु पङ्कधूमतमोमहातमः—

१ °स वा काल० आ ह. । २ °सहर्णं आ. । ३ °भाव अ. । सा. ४ गध रस इति प्र०, आ ह. ।

भंजन्ति अंगमंगाणि ऊरुबाहुसिराणि करचरणे । कर्पयन्ति कर्पणीहि उवरुहा पावकम्मरया ॥७३॥
 मीरासु सुंठएसु य कंइसु य पयंडएसु य पयन्ति । कुंभीसु य लोहिंसु य लोहिंसु य पयन्ति काला उ गेरति ॥७४॥
 कर्पयन्ति कागिणीमंगाणि छिंदन्ति सीहपुच्छाणि । खावन्ति य गेरइए महकाला पावकम्मरए ॥७५॥
 हत्थे पाए ऊरू बाहुसिरापायअंगमंगाणि । छिंदन्ति पगामं तू असि गेरइए निरयपाला ॥७६॥
 कण्ठोद्वेणासकरचरणदसणट्टणकुंगऊरुबाहुणं । छेयणभेयणसाडण असिपत्तधणूहि पाडन्ति ॥७७॥
 कुम्भीसु य पयणेसु य लोहियसु य कंडुलोहिंकुंभीसु । कुंभी य गारयपाला हणन्ति पाडं(यं)ति गरएसु ॥
 तडतडतडस्स भज्जन्ति भेज्जणे कलंबुवाणुगापट्ठे । बालूगा गेरइया लोलंती अंवरतलंमि ॥७९॥
 पूयरुहिरकेसट्टिवाहिणी कलकलेंतजलसोया । वेयरणिगिरयपाला गेरइए ऊ पवाहंति ॥८०॥
 कर्पयन्ति करकएहि तच्छिन्ति परोप्परं परसुएहिं । सिंवलितरुमारुहंती खरस्सरा तत्थ गेरइए ॥८१॥
 भीए य पलायन्ते संमंततो तत्थ ते ^१ गिरुंमन्ति । पसुणो जहा पसुवहे महधोसा तत्थ गेरइए ॥८२॥
 'धाडन्ति' इत्यादि, तत्राम्बाभिधानाः परमाधार्मिकाः स्वभवनान्नरकावासं गत्वा क्रीडया नारकान् अत्राणान् सारमेयानिव शू-

^१ लेहीसु अ आ. । २ सीसं अ आ. । ३ 'पासं' अ. आ. । ४ नेरइयागज नेरइए अ. आ. । ५ कडुडं प्र० । ६ 'यणफियुठं' अ आ. । ७
 पूओरु० प्र० अ. आ. । ८ 'तडन्ति' अ आ. । ९ मायणे अ. आ. । १० सबलिय अ. आ. । ११ गेरइया आ. । १२ संमंतउ आ. । १३ निरंमन्ति आ. । १४
 नेरइया आ. । १५ पंचमख्ययन समाप्तं आ. ।

न्ति, नानाविधैरुपायैरशरणानां नारकाणां तीव्रां वेदनामुत्पादयन्तीति । अपि च-‘असिसत्ति’ इत्यादि, तथा अन्यार्थभिधाना रोद्राख्या
 नरकपाला रोद्रकर्माणो नानाविधैश्चासिपत्रादिषु ग्रहणेषु नारकानशुभकर्मोदयवर्तिनः प्रोतयन्तीति । ‘भञ्जति’ इत्यादि, तथा-उपरुद्रा-
 ख्याः परमार्थमिका नारकाणामङ्गप्रत्यङ्गानि शिरोबाहूरुकादीनि तथा करचरणांश्च ‘भञ्जन्ति’ मोटयन्ति पापकर्माणः कल्पनीभिः ‘कल्प-
 यन्ति’ पाटयन्ति, तत्रास्त्येव दुःखोत्पादनं यत्ते न कुर्वन्तीति । अपि च-‘मीरासु’ इत्यादि, तथा कालाख्या नरकपालासुरा ‘मीरासु’
 दीर्घबुल्लीषु तथा शुण्ठकेषु तथा केंदुकेषु प्रचण्डकेषु तीव्रतापेषु नारकान् पचन्ति, तथा ‘कुम्भीषु’ उष्ट्रिकाकृत्तिषु तथा ‘लोहिषु’
 आयसकवलिलेषु नारकान् व्यवस्थाप्य जीवन्मत्स्यानि पचन्ति । अपि च-‘कम्पंति’ इत्यादि, महाकालाख्या नरकपालाः पापकर्मनिरता
 नारकानानाविधैरुपायैः कदर्थयन्ति, तद्यथा-‘काक्किणीमांसकानि’ श्लथ्यामांसखण्डानि ‘कल्पयन्ति’ नारकान् कुर्वन्ति, तथा ‘सीहपुच्छा-
 णि’ चि पृष्ठीवध्रास्तांश्छिन्दन्ति, तथा ये प्राक् मांसाशिनो नारका आसन् तान् स्वमांसानि खादयन्तीति । अपि च-‘हृत्थे’ इत्यादि,
 असिनामानो नरकपाला अशुभकर्मोदयवर्तिनो नारकानेवं कदर्थयन्ति, तद्यथा-हस्तपादोरुवाहुशिरःपार्श्वदीन्यङ्गप्रत्यङ्गानि छिन्दन्ति
 ‘प्रकामम्’ अत्यर्थं खण्डयन्ति, तुशब्दोऽपरदुःखोत्पादनविशेषणार्थं इति । तथा-‘कण्णोष्ठ’ इत्यादि, असिप्रधानाः पत्रधनुर्नामानो
 नरकपाला असिपत्रवनं बीभत्सं कृत्वा तत्र छायार्थिनः समागतान् नारकान् वराकान् अस्यादिभिः पाटयन्ति, तथा केंणोष्ठना-
 सिकाकरचरणदशनस्तनस्पर्शगूलबाहूनां छेदनमेदनशतनादीनि विकुर्वित्वाताहृतचलिततरुपातिसिपत्रादिना कुर्वन्तीति, तदु-

सा १ किंच प्र०, आ । २ °न्ति तथा पापं सा. । ३ कर्षणीभिः कल्पयन्तीति आ । ४ °दक आ इ. । ५ कन्दुषुं आ इ. । ६ तथा मासान् आ

सा ७ प्रकण्ठ प्र० । ८ पृती स्फिजी कटि प्रोथो हैस । ९ °वाताहृतं आ इ. ।

कम्-“छिन्नपादद्वन्द्वरूपाच्छिन्नकृपापुनासिक्का । भिन्नवालाच्छिरोमेष्वा, भिन्नायिहवयोदरा ॥१॥” किञ्चान्यत्-‘कुम्भीषु’ इत्यादि,
 कुम्भिनामानो नरकपाला नारकामरकेषु व्ययस्थितान् निमग्नान्ति, तथा पाचयन्ति, केति दर्शयन्ति-‘कुम्भीषु’ उच्छिन्नाकृतिषु तथा ‘पच
 नेषु’ कृत्रिष्णकृतिषु तथा ‘लौहीषु’ आयसमावनविशेषेषु कन्दुलोहिष्णुम्भीषु कन्दुफनानामिव अयोमयीषु कुम्भीषु-क्रेष्णिकाकृतिषु एव
 मारिमाजनविशेषेषु पाचयन्ति । तथा-‘तुर्बतववस्त’ इत्यादि, बालुकास्याः परमाधामिका नारकानत्रापात्तास्तवालुकाशुतमाजने षण्
 कानिव तवैवविषि स्फुट्यः ‘मैअति’ मुञ्चन्ति-पचन्ति, क ! इत्याह-कन्दम्बपुष्पाकृतिवालुका कन्दम्बवालुका तस्याः शुष्म-उपरिवल
 तामिन्न पातयित्वा अम्बरत्ले च श्लेढयन्तीति । किञ्चान्यत्-‘पूयशरि’ इत्यादि, वैतरणीनामानो नरकपाला वैतरणी नदी विकुर्वन्ति,
 मा च पूयशरिरेष्वास्तियादिनी महामयानका कलकलापमानजलभोवा तस्यां च क्षारोष्णजलायामतीव भीमत्सर्वधनायां नारकान्
 प्रबाहयन्तीति ॥ तथा-‘फैच्येति’ इत्यादि, क्षरस्वरास्यास्तु परमाधामिका नारकानेवं कन्दर्ययन्ति, यथा-कुर्यपातेर्मध्य मध्येन सम्म-
 भिव घृणपाठानुसारेण कल्पयन्ति-पाटयन्ति, तथा परशुभिष तानेष नारकान् ‘परस्परम्’ अन्योऽन्यं तदपचन्ति सर्वदो देहावयवापन
 यनेन सन्न क्कारयन्ति, तथा ‘क्षामली’ वन्नमयमीपणकष्टकाकुलं क्षरस्वरे आरटवो नारकानारोहयन्ति पुनराल्बानाकर्षयन्तीति । अपि
 च-‘मीष च’ इत्यादि, महाबोपाभिधाना मन्नपत्यसुरावमविशेषाः परमाधामिका व्याघ्रा इव परपीडोत्पादनेनैवातुलं हर्षमुदाहन्ताः
 भीहया नानाविधैरुपायेनरिक्तान् कन्दर्ययन्ति, ताम् मीतान् प्रपलायमानान् मृगानिव ‘समन्तः’ सामस्त्येन ‘तत्रैव’ पीडोत्पादनस्थाने

१ तटवस्तु भा. तटवत् इ. १ तत्ति इ. २ अत्रशक्तिश्चक्षरवति भा. । अत्रशक्ति-पचन्ति इ. ४ तल्लभा. । ५ कल्पेवति
 भा. अत्रवति - ६ ‘कटने भा. ७ घाम्पली भा. ८ ।

‘निरुम्भन्ति’ प्रतिघञन्ति ‘पशून्’ वस्तादिकान् यथा पशुवधे समुपस्थिते नश्यतस्तद्ग्रहकाः प्रतिघञन्त्येवं तत्र नरकावासे नारकानिति ।

गतो नामनिष्पन्ननिष्पन्नः, अधुना ह्यत्रानुगमे अस्त्वलितादिगुणोपेतं ह्यत्रसुचारणीयं, तच्चेदम्—

पुच्छिस्सऽहं केवलियं महेसिं, कंहं भितावा णरगा पुरत्था ? ।

अजाणओ मे सुणि बूहि जाणं, कैहिं नु बाला नरय उविति ? ॥१॥

एवं मए पुट्टे महाणुभावे, ईणसोऽब्बवी कासवे आसुपन्ने ।

पवेदइस्सं दुहमट्टुगं, आदीणियं दुक्कडियं पुरत्था ॥२॥

‘पुच्छिस्सहं’ इत्यादि, जम्बूस्वामिना सुधर्मस्वामी पृष्टः, तद्यथा—भगवन् ! किम्भूता नरकाः ? कैर्वा कर्मभिरसुमतां तेषूत्पादः ? कीदृश्यो वा तत्रत्या वेदना ? इत्येवं पृष्टः सुधर्मस्वाम्याह—यदेतद्भ्रुवताऽहं पृष्टस्तदेतद् ‘केवलिनम्’ अतीतानागतवर्तमानसूक्ष्मव्यवहित-पदार्थवेदिनं ‘महर्षिम्’ उग्रतपश्चरणकारिणमनुकूलप्रतिकूलोपसर्गसहिष्णुं श्रीमन्महावीरवर्धमानस्वामिनं पुरस्तात् पूर्वं पृष्टवानहमस्मि, यथा ‘कथं’ किम्भूता अभितापान्विता ‘नरका’ नरकावासा भवन्तीत्येतदजानतो ‘मे’ मम हे मुने ! ‘जानन्’ सर्वमेव केवलजानेनावगच्छन् ‘बूहि’ कथय, ‘कथं तु’ केन प्रकारेण किमनुष्ठायिनो नुरिति वित्तकं ‘बाला’ अज्ञा हिताहितप्राप्तिपरिहारविवेकरहितास्तेषु नरकेषूप-

१ °रचित्व । २ कन्नु वा कट्णु इ । ३ °भागे इ । ४ इणम० आ । ५ °पन्ने पवेतस्सत्त आ । ६ °ट्ठिण आ ट्ठिण इ । ७ अपि माणान्विता इ ।

तिव्वं तसे पाणिणो थावरे य, जे हिंसती आयसुहं पडुच्चा ।

जे लूसए होइ अंदत्तहारी, ण सिक्खती सेयवियस्स किंचि ॥४॥

‘जे केइ’ इत्यादि, ये केचन महारम्भपरिग्रहश्चेन्द्रियवधपिशितभक्षणादिके सावधानुष्ठाने प्रवृत्ताः ‘बाला’ अज्ञा रागद्वेषोत्कटा-
स्तिर्यग्मनुष्या ‘इह’ अस्मिन्सारे असंयमजीवितार्थिनः पापोपादानभूतानि ‘कर्माणि’ अनुष्ठानानि ‘रीद्राः’ प्राणिनां भयोत्पादकत्वेन-
स्तियग्मनुष्या ‘इह’ अस्मिन्सारे असंयमजीवितार्थिनो ‘बोररूपे’ अत्यन्तभयानके ‘तमिसंधयारे’ चि बहुलतमो-
भयानकाः हिंसानृतादीनि कर्माणि कुर्वन्ति, त एवम्भूतास्तीव्रपापोदयवर्तिनो ‘बोररूपे’ अत्यन्तभयानके ‘तमिसंधयारे’ चि बहुलतमो-
ऽन्धकारे यत्रात्मापि नोपलभ्यते चक्षुषा केवलमवधिनापि मन्दमन्दसुलूका इवाह्नि पश्यन्ति, तथा चागमः—‘किण्हलेसे णं भंते ! णेर-
इए किण्हलेस्सं णेरइअं णिहाए ओहिणा सब्बओ समंता समभिलोएमाणे केवइयं खेत्तं जाणई ? केवइयं खेत्तं पासइ ?, गोयमा ! णो
बहुययरं खेत्तं जाणइ णो बहुययरं खेत्तं पासइ, इत्तरियमेव खेत्तं जाणइ इत्तरियमेव खेत्तं पासइ’ इत्यादि तथा तीव्रो-दुःसहः खदिराङ्गा-
रमहाराशितापादनन्तगुणोऽभितापः—सन्तापो यस्मिन् स तीव्राभितापः तस्मिन् एवम्भूते नरके बहुवेदने अपरित्यक्तविषयाभिष्वङ्गाः स्व-
कृतकर्मगुरवः पतन्ति, तत्र च नानारूपा वेदनाः समनुभवन्ति, तथा चोक्तम्—“अच्छड्डियविसयसुहो पडइ अविज्झायसिहिंसिहाणिवहे ।

कृतकर्मगुरवः पतन्ति, तत्र च नानारूपा वेदनाः समनुभवन्ति, तथा चोक्तम्—“अच्छड्डियविसयसुहो पडइ अविज्झायसिहिंसिहाणिवहे ।
कृतकर्मगुरवः पतन्ति, तत्र च नानारूपा वेदनाः समनुभवन्ति, तथा चोक्तम्—“अच्छड्डियविसयसुहो पडइ अविज्झायसिहिंसिहाणिवहे ।
कृतकर्मगुरवः पतन्ति, तत्र च नानारूपा वेदनाः समनुभवन्ति, तथा चोक्तम्—“अच्छड्डियविसयसुहो पडइ अविज्झायसिहिंसिहाणिवहे ।

कृतकर्मगुरवः पतन्ति, तत्र च नानारूपा वेदनाः समनुभवन्ति, तथा चोक्तम्—“अच्छड्डियविसयसुहो पडइ अविज्झायसिहिंसिहाणिवहे ।
कृतकर्मगुरवः पतन्ति, तत्र च नानारूपा वेदनाः समनुभवन्ति, तथा चोक्तम्—“अच्छड्डियविसयसुहो पडइ अविज्झायसिहिंसिहाणिवहे ।
कृतकर्मगुरवः पतन्ति, तत्र च नानारूपा वेदनाः समनुभवन्ति, तथा चोक्तम्—“अच्छड्डियविसयसुहो पडइ अविज्झायसिहिंसिहाणिवहे ।

१ तिभिं आ. इ । सा २ कृष्णलेश्यो मदन्त ! नैरधिक. कृष्णलेश्य प्रणिश्रयावधिना सर्वत. समन्तात् समभिलोक्त्वन कियत्सेत्र जानाति कियत्सेत्र पश्यति ?,
गौतम १ नो बहुतर क्षेत्रं जानाति नो बहुतर क्षेत्रं पश्यति इत्त्वमेव क्षेत्रं जानाति इत्त्वमेव क्षेत्रं पश्यति । ३ आत्यक्तविषयसुल पतति अविध्यात्तद्विनिश्रयानिवहे ।
ससारेदधिकल्पयामुल्ले इ खाकरे नित्ये ॥१॥

द्रव्यापहारकः तथा 'न शिञ्चते' नाम्यस्यति नादत्ते 'सेयवियस्स'त्ति सेवनीयस्यात्माहितैषिणा सदनुष्ठेयस्य संयमस्य कांश्चादाते, एत-
दुक्तम् भवति-पापोदयाद्विरतिपरिणामं काकमासादेरपि मनागपि न विधत्ते इति ॥४॥ तथा—

पागब्धि पाणे बहुणं तिवाति, अतिव्वते घातमुवेति बाले ।
 णिहो णिसं गच्छति अंतकाले, अहोसिरं कट्ठु उवेइ दुग्गं ॥५॥

हण छिंदह भिंदह णं दहेति, सहे सुणिता परहस्मियाणं ।
 ते नारगाओ भयभिन्नसन्ना, कंखंति कन्नम दिसं वयामो ! ॥६॥

'पागब्धि पाणे' इत्यादि, 'प्रागल्भ्यं' धार्ष्ट्यं तद्विद्यते यस्य स प्रागल्भी, बहूनां प्राणिनां प्राणानतीव पातयितुं शीलमस्य स भव-
 त्यतिपाती, एतदुक्तं भवति-अतिपाल्यपि प्राणिनः प्राणानतिधार्ष्ट्याद्वदति यथा-वेदाभिहिता हिंसा हिंसैव न भवति, तथा राज्ञामयं
 धर्मो यदुत आखेटकेन विनोदक्रिया, यदि वा—"न मांसभक्षणे दोषो, न मध्ये न च मैथुने । प्रवृत्तिरेषा भूतानां, निवृत्तिस्तु महाफला
 ॥१॥" इत्यादि, तदेवं क्रुरसिंहकृष्णसर्पवत् प्रकृत्यैव प्राणातिपातानुष्ठायी 'अनिवृत्तः' कदाचिदप्यनुपशान्तः क्रोधाग्निना दहमानो यदि
 वा-लुब्धकमत्स्यादिवधकजीविकाप्रसक्तः सर्वदा वथपरिणामपरिणतोऽनुपशान्तो हन्यन्ते प्राणिनः स्वकृतकर्मविपाकेन यस्मिन् स यातो-
 नरकस्तमुप-सामीप्येनैति-याति, कः ?-बालः' अज्ञो रागद्वेषोदयवर्ती सः 'अन्तकाले' मरणकाले 'निहो'त्ति न्यगधस्तात् 'णिसं'ति

अन्यकारम्, अघोऽन्यकारं मच्छवीत्यर्थः, तथा-स्वेन दुष्परितेनाघाद्विः कृत्वा 'दुर्गे' विष्म यातनास्वानुभूयति, अवाक्यद्विरा नरके
 पततीत्यर्थः ॥५॥ साम्प्रत पुनरपि नस्कान्तर्कित्तो नारक यदनुभवन्ति तदर्थयितुमाह-'इष छिवह' इत्यादि, सिर्येषानुभयमवात् सत्त्वा
 नरकेषूप्यथा अन्तर्गुह्येन निस्सनाण्डबसिमानि क्षरीराण्युत्पादयन्ति, पर्यासिमावमायताभातिमयानकान् दृष्ट्वान् परमाभामामिकञ्ज
 निगात्र गृष्यन्ति, तपया-'इव' सुद्रादिना 'किन्त' सुद्रादिना 'दहत' सुद्रादिना, अमितिवाक्यालङ्कारे, तदेव
 म्भूवान् केषांस्तान् दृष्ट्वान् मैषान् शुत्वा ते तु नारका समेषुभ्रान्तलोषना मयेन-भीत्या मिथा-नष्टा-संघा-अन्तःकरणवृत्तियेषां
 ते तथा नष्टतमाम 'क्षं विष्टं प्रजामः' इय गतानामस्माकमेन्मृतस्यास्य महाभोरारकदाहस्य दुःखस्य त्राण स्यादित्येत्तत्कान्तवीति
 ॥६॥ ते प मयोवृत्रान्ता विष्टु नष्टा यदनुभवन्ति तदर्थयितुमाह-

इगालरासिं जलियं सजोतिं, तचोवम मूमिमणुकस्तता ।

ते दज्जमाणा कब्धुण षणति, अरहस्सरा तस्य चिरट्टितिया ॥७॥

जइ ते सुया वेयरणी भिदुगा, णिसिओ जहा सुर इव तिस्वसोया ।

तरति ते वेयरणी भिदुग्गां, उसुचोइया सच्चिसु इम्मसाया ॥८॥

'इगालरासिं' इत्यादि, 'अन्नाराधि' खदिराङ्गापुञ्ज 'न्वलिं' ज्वालाङ्गुलं तथा सह ज्योतिषा-उद्योतेन तंतं इति सज्योतिर्भूमिः,

तेनोपमा यस्याः सा तदुपमा तामङ्गारसन्निभां भूमिमाक्रमन्तस्ते नारका दन्दद्वयमानाः 'करुणं' दीनं 'स्तनन्ति' आक्रन्दन्ति, तत्र चाद-
 रान्तरभावाच्चदुपमां भूमिमित्युक्तम्, एतदपि दिग्दर्शनार्थमुक्तम्, अन्यथा नारकतापस्येहत्याग्निना नोपमा घटते, ते च नारका महा-
 नगरदाहाधिकेन तापेन दह्यमाना 'अरहस्वरा' प्रकटस्वरा महाशब्दाः सन्तः 'तत्र' तस्मिन्नरकावासे चिरं-प्रभूतं कालं स्थितिः--अव-
 स्थानं येषां ते तथा, तथाहि--उत्कृष्टतत्त्वयस्त्रिशस्तागरोपमाणि जघन्यतो दशवर्षसहस्राणि तिष्ठन्तीति ॥७॥ अपि च--'जइ ते सुता' इत्यादि,
 सुधर्मस्वामी जम्बूस्वामिनं प्रतीदमाह--यथा भगवतेदमाख्यातं यदि 'ते' त्वया श्रुता--श्रवणपथमुपागता 'वैतरणी' नाम क्षारोष्णरुधि-
 राकारजलवाहिनी नदी आभिमुख्येन दुर्गा अभिदुर्गा--दुःखोत्पादिका, तथा-निशितो यथा क्षुरस्तीक्ष्णो भवत्येवं तीक्ष्णानि--शरीराव-
 यवानां कर्तकानि स्रोतांसि यस्याः सा तथा, ते च नारकास्तप्तान्गारसन्निभां भूमिं विद्यायोदकपिपासवोऽभितप्ताः सन्तस्तापापनोदाया-
 भियपिक्षवो वा तां वैतरणीमभिदुर्गां तरन्ति, कथम्भूताः ?--इषुणा--शरेण प्रतोदेनेव चोदिताः--प्रेरिताः शक्तिभिश्च हन्यमानास्तामेव
 भीमां वैतरणीं तरन्ति, तृतीयार्थे सप्तमी ॥८॥ किञ्च--

कीलेहिं विज्झंति असाहुकम्मा, नावं उवित्ते सइविप्पहूणा ।

अन्ने तु सूलाहिं तिसूलियाहिं, दीहाहिं विधूणा अहेकरंति ॥९॥

केसिं च बंधित्तु गले सिलाओ, उदगंसि बोलंति महालयंसि ।

कलत्रुयावाहृत्य मुम्बुरे य, लोलति पञ्चति अ तरथ अन्ने ॥१०॥

'कीलेरि' इत्यादि, तत्र नारकानत्यन्तघोरोष्मेन दुर्गन्धेन वैतरणीजलेनामितप्तानायसर्कीलाङ्गुल्यं नावमुपगच्छतः पूर्वीरूढा 'असा पुरुमान्' परमाधामिच्च 'कीलेपु' रूपेषु विष्यन्ति, ते च विष्यमानाः फलच्छायमानेन सर्वस्रोतोऽनुयापिना वैतरणीजलेन नटसंज्ञा अपि मुक्ता 'सृत्या विप्रहीणा' अपरगतद्वन्द्व्यविवेक्य मयन्ति, अन्ये पुनर्नरकपाल्म नारकैः क्रीडतस्ताभष्टासिञ्चलिकाभिः शूलाभिः 'दीपिकाभिः' वायुतामिषिञ्चा अघोभूमौ इर्वन्तीति ॥१॥ अपि च- 'केसि च' इत्यादि, केसाधिभारकायां परमाधामिका महतीं शिल्पं गले बद्ध्या महत्पुदक 'बोभेति' चि निमज्जयन्ति, पुनस्तताः समाकृष्य वैतरणीनद्याः फलम्बुकावालुकायां मुम्बुरामौ च 'लोलयन्ति' प्रक्रीडातानुच्चया शपथानिव समन्ततो षोलयन्ति, तथा अन्ये 'तत्र' नरकवासे स्वकर्मपाशावपाश्रिताभारकान् सुष्ठके प्रोतकर्मस पतीत्र 'पचन्ति'-मर्जयन्तीति ॥१०॥ तथा—

आसूरिय नाम महाभिताव, अधतम बुष्पतर महत ।

उद्ध अहेअ तिरिय दिसासु, समाहिओ जतयऽगणी क्षियाई ॥११॥

जंसी गुहाप जल्लेणऽतिउहे, अविजाणओ हज्जइ लुत्तपणो ।

सया य कल्लुण पुण घम्मठाण, गाढोवणीय अतिबुक्खधम्म ॥१२॥

‘आधुरियं’ इत्यादि, न विद्यते सूर्यो यस्मिन् सः अर्धर्यो-नरको बहलान्धकारः कुम्भिकाकृतिः सर्व एव वा नरकावासोऽस्य इति व्यपदिश्यते, तमेवम्भूतं महाभितापम् अन्धतमसं ‘दुष्प्रतरं’ दुरुत्तरं ‘महान्तं’ विशालं नरकं महापापोदयाद्भ्रजन्ति, तत्र च नरके ऊर्ध्व-मघस्तिर्यक् सर्वतः ‘समाहितः’ सम्यगाहितो व्यवस्थायितोऽग्निज्वलतीति, पृथ्वते च ‘समूसिओ जत्थैऽगणी क्षियाई’ यत्र नरके सम्य-गूर्ध्वं श्रितः-समुच्छ्रितोऽग्निः प्रज्वलति तं तथाभूतं नरकं वराका व्रजन्ति इति ॥११॥ किञ्चान्यत्-‘जंसि गुहाए’ इत्यादि, ‘यस्मिन्’ नरकेऽतिगतोऽसुमान् ‘गुहाया’मित्युष्ट्रिकाकृतौ नरके प्रवेशितो ‘ज्वलने’ अग्नौ ‘अतिवृत्तः’ अतिगतो वेदनाभिभूतत्वात् स्वकृतं दुश्चरितमजान् ‘लुप्तप्रज्ञः’ अपगतवधिविवेको दन्दहते, तथा ‘सदा’ सर्वकालं पुनः करुणप्रायं कृत्स्नं वा ‘धर्मस्थानम्’ उष्णस्थानं तापस्थानमित्यर्थः, ‘गाढं’ति अत्यर्थम् ‘उपनीतं’ दौकितं दुष्कृतकर्मकारिणां यत् स्थानं तेषु व्रजन्ति, पुनरपि तदेव विशिनष्टि-अतिदुःखरूपो धर्मः-स्वभावो यस्मिन्निति, इदमुक्तं भवति-अक्षिनिमेषमात्रमपि कालं न तत्र दुःखस्य विश्राम इति, तदुक्तम्-“अच्छि-णिमीलणमेत णत्थि सुहं दुब्बखमेव पडिबद्धं । गिरए णेरइयाणं अहोणिसं” पञ्चमाणणं ॥११॥” ॥१२॥ अपि च—

चत्तारि अगणीओ समारभित्ता, जहिं कूरकम्माऽभित्तित्ति वालं ।

ते तत्थ चिट्ठंऽभित्तप्पमाणा, मच्छा व जीवंतुवजोत्तिपत्ता ॥१३॥

सा. १ लाज्वलं प्र० । २ पच्यते प्र० । ३ कुच्छ आ । सा ४ अक्षिनिमीलणमात्र नास्ति सुख दुःखमेव प्रतिबद्ध । निरये नैरथिसाणा अहर्निशा पच्य-

सतच्छृणु नाम महाहिताव, ते नारया जल्य असाहुकम्मा ।

दृश्येहि पापहि य वधिऊण, फलण व सच्छ्रुति कुहाढहरया ॥१४॥

‘चचारि’ इत्यादि, क्वसुष्वपि दिक्षु चतुरोऽपीन् ‘समारम्य’ प्रज्वाल्य ‘यत्र’ यस्मिन्नक्षत्रावासे ‘भूरकर्मणि’ नरकपाला आमि
मुख्येनात्यर्थं तापयन्ति-मट्टिव्रवत्यचन्ति ‘बाल्म्य’ अत्र नारकं पूर्वकृतदुश्चरितं ते तु नारकजीवा एवम् ‘अमितप्यमानाः’ क्वदर्थ्यमानाः
स्वकर्मनिगठितास्तत्रैव ग्रभृतं काल महादुःखाङ्गले नरके विष्टन्ति, दद्यान्तमाह-यथा जीवन्तो ‘मत्स्या’ मीना ‘उफल्पोति’ अग्रे समीपे
प्राप्ताः परब्रह्मत्वादन्यत्र गन्तुमसमर्थास्तत्रैव विष्टन्ति, एव नारका अपि, मत्स्यानां तापासहिष्णुत्वाद्भावत्यन्तं दुःखमृत्युदण्ड इत्यतस्त
दुःखरूपमिति ॥१३॥ किञ्चान्यत्-‘संतच्छ्रमं’ इत्यादि, सम्-एकीभावेन तद्यथा सन्तद्यथा, नामशब्दः सम्भावनायां, यदेतत्संतदक्षणा
तत्सर्वेषां प्राणिनां ‘महामितायं’ महादुःखोत्पादकमित्येवं सम्भाव्यते, यथेवं तदा किमित्याह-ते ‘नारका’ नरकपाला ‘यत्र’ नरकावासे
स्वमवनादागवा ‘असाधुकर्मणि’ कूरकर्मणिो निरुक्त्याः ‘दुःखरहस्ताः’ परदुष्पाणयस्वाभारकानत्राणान् इत्यै पादैश्च ‘षड्ध्या’ संयम्य
‘फलकमिव’ क्लृप्तकलमिव ‘वस्तुयन्ति’ तदुर्वन्ति छिन्दन्तीत्यर्थः ॥१४॥ अपि च-

रुहिरे पुणो वच्चसमुस्सिअगे, भिन्नुचमगे वरिवचयंता ।

पयति ण णेरइए फुरते, सजीवमच्छे व अयोक्कवळे ॥१५॥

नो चेव ते तस्य मसीभवंति, ण भिज्जती तिव्वभिवेयणाए ।

तमाणुभागं अणुवेदयंता, दुक्खंति दुक्खी इह दुक्खेणं ॥१६॥

‘रुहारे पुणो’ इत्यादि, ते परमाधार्मिकास्तान्नारकान् स्वकीये रुधिरे तप्तकवल्यां प्रक्षिप्ते पुनः पचन्ति, वर्चःप्रधानानि समु-
च्छ्रितान्यन्नाप्यङ्गानि वा येषां ते तथा तान् भिन्नं-चूर्णितम् उत्तमाङ्गं-शिरो येषां ते तथा तानिति, कथं पचन्तीत्याह-‘परिवर्तयन्तः’
उत्तानानचाद्भुखान् वा कुर्वन्तः णमिति वाक्यालङ्कारे तान्-‘स्फुरत्’ इत्येतत्त्र विह्वलमात्मानं निश्चिपतः सजीवमत्स्यानिवायसकव-
ल्यामिति ॥१५॥ तथा ‘नो चेव’ इत्यादि, ते च नारका एवं बहुशः पच्यमाना अपि ‘नो’ नैव ‘तत्र’ नरके पाके वा नरकानुभावे वा
सति ‘मपीभवन्ति’ नैव भस्मसाद्भवन्ति, तथा तत्तीव्राभिवेदनया नापरमग्निप्रक्षिप्तमत्स्यादिकमप्यस्ति यन्मीयते-उपमीयते, अनन्यस-
दृशीं तीव्रां वेदनां वाचामगोचरामनुभवन्तीत्यर्थः, यदि वा-तीव्राभिवेदनयाऽप्यननुभूतस्वकृतकर्मत्वान्न म्रियन्त इति, प्रभूतमपि कालं
यावत्तत्तादृशं शीतोष्णवेदनाजनितं तथा दहनच्छेदनमेदनतक्षणत्रिशूलरोपणकुम्भीपाकशाल्मथारोहणादिकं परधार्मिकजनितं परस्पररो-
दीरणनिष्पादितं च ‘अनुभागं’ कर्मणां विपाकम् ‘अनुवेदयन्तः’ समनुभवन्तस्तिष्ठन्ति, तथा स्वकृतेन ‘दुष्कृतेन’ हिंसा-
दिनाऽष्टादशपापस्थानरूपेण सततोदीर्णदुःखेन दुःखिनो ‘दुःखयन्ति’ पीडयन्ते, नाश्विनिमेषमपि कालं दुःखेन सुच्यन्त इति ॥१६॥

किञ्चान्यत्—

तहिं च ते लीलणसंपगाढे, गाढं सुतत्तं अगणिं वयंति ।

न तस्य साय लहती भिदुग्ने, अरहियाभितावा तहवी तर्विति ॥१७॥
 से सुच्चई नगरवहे व सहे, दुहोवणीरियाणि पयाणि तस्य ।

उद्विण्णकम्माण उद्विण्णकम्मा, पुणो पुणो ते सरह दुहेति ॥१८॥

‘तहि च’ इत्यादि, ‘तस्मिन्’ महायातनास्थाने नरके तमेव विश्विनिष्ठि-नारकानां लोलनेन सम्यक् प्रगाढो-व्याप्तो मृतः तथा तस्मिन्नरके अविधीतार्ताः सन्तो ‘गाढम्’ अत्यर्थं सुष्ठु तप्तम् अपि प्रच्यन्ति, ‘तत्रापि’ अग्निस्थानेऽग्निदुर्गे दक्षमानाः ‘साधे’ सुख मनागपि न लभन्ते, ‘अरहितो’ निरन्तरोऽभितापो-महादाहो येषां ते भरहिताभितापोः तथापि ताश्चरकस्ते नरकपालास्तापयन्त्यत्यं सप्तैलाग्निना दहन्तीति ॥१७॥ अपि च-‘से सुच्चई’ इत्यादि, सेचन्दोऽप्यदुष्टार्थे, ‘अय’ अन्तरं तेषां नारकाणां नरकपालै रौत्रे षट् षड् षड् षड् इति पदानि इव ‘क्षूयते’ समाकर्ष्यते, दुःखेन पीडयोपनीतानि-उधारितानि कष्ट्या प्रधानानि यानि पदानि इव मातस्ताव ! कष्टमनापोऽष्ट क्षरणागतस्तव प्रापस्व मामित्येवमादीनां पदानां ‘तत्र’ नरके चन्दः श्रूयते, उदीर्णम्-उदयप्राप्तं क्लृविपाकं कर्म येषां ते तथा तेषां तेषां ‘उदीर्णकर्मिणो’ नरकपाला मिथ्यात्वहास्य(स्या)स्त्यादीनामुदये वर्तमानां ‘पुनः पुनः’ बहुशस्ते ‘सरह (दुहे)‘ति’ सरमसं-सोत्साहं नारकान् ‘दुःखयन्ति’ अत्यन्तमसह्यं नानाविधैरुपायैर्दुःखंमसातवेदनीयम् त्यादयन्तीति ॥१८॥ तथा-

उ १ अरधियाव ५, अ. इ । १ पुष्पती पम ५ । १ ‘दानं अ. इ । ४ इ मातस्त्यावत् अ, इ मातः’ इ अतः । ५ मधोर्ध्वं
 अ । १ ५००ति ५ । ५०० ति ५ । ५ मरुतये अ । इ ।

पाणेहि णं पाव विओजयंति, तं भे पवक्खामि जहातहेणं ।
दंडेहिं तत्था सरयंति बाला, सव्वेहिं दंडेहिं पुराकएहिं ॥१९॥
ते हम्ममाणा णरगे पंडंति, पुत्ते दुरूवस्स महभितावे ।
ते तत्थ चिट्ठंति दुरूवभव्वी, तुटंति कम्मोवगया किमीहिं ॥२०॥

‘पाणेहि णं’ इत्यादि, ‘णमिति’ वाक्यालङ्कारे, ‘प्राणैः’ शरीरेन्द्रियादिभिस्ते ‘पापाः’ पापकर्माणो नरकपाला ‘वियोजयन्ति’ शरीरावयवानां पाटनादिभिः प्रकारैर्विकर्तनादवयवान् विश्लेषयन्ति, किमर्थमेवं ते कुर्वन्तीत्याह—‘तद्’ दुःखकारणं ‘भे’ युष्माकं ‘प्रव-
क्ष्यामि’ याथातथ्येन’ अवितथं प्रतिपादयामीति, दण्डयन्ति—पीडामुत्पादयन्तीति दण्डा—दुःखविशेषास्तैर्नरकाणामापादितैः ‘बाला’
निर्विवेका नरकपालाः पूर्वकृतं स्मारयन्ति, तद्यथा—तदा हृष्टस्त्वं खादसि समुत्कृत्योत्कृत्य प्राणिनां मांसं तथा पित्रसि तद्रसं मद्यं च
गच्छसि परदारान्, साम्प्रतं तद्विषाकापादितेन कर्मणाऽभितप्यमानः किमेवं राट्टीपीत्येवं सर्वैः पुराकृतैः ‘दण्डैः’ दुःखविशेषैः स्मार-
यन्तस्तौद्यभूतमेव दुःखविशेषमुत्पादयन्तो नरकपालाः पीडयन्तीति ॥१९॥ किञ्च—‘ते हम्ममाणा’ इत्यादि, ‘ते’ चराका नारका
‘हन्यमानाः’ ताड्यमाना नरकपालेभ्यो नष्टा अन्यस्मिन् धोरतरे ‘नरके’ नरकदेशे ‘पतन्ति’ गच्छन्ति, किम्भूते नरके?—‘पूर्णे’ भूते
दुष्टं रूपं यस्य तद्दूरूपं—विष्ठासृग्मांसादिकल्मलं तस्य भूते तथा ‘महाभितापे’ अतिसन्तापोपेते ‘ते’ नारकाः स्वकर्मावबद्धाः ‘तत्र’

इते नरके 'रूपमधिना' अद्भुत्यादिमञ्चकाः प्रभूतं कालं यावच्छिष्टन्ति, तथा 'कृमिभिः' नरकपालापादिते परस्परकृतैश्च 'स्वकर्मोपमता' स्वकर्मदोषिताः 'तुद्यन्ते' व्यथ्यन्ते इति । तथा चागमः—“छेष्टीसप्तमासु णं पुढवीसु नेरइया पेहू महताए लोदिहियुरुत्थाए विउविषा अम्ममसस कायं समतुरंगेमाणा समतुरंगेमाणा अणुघायमाणा अणुघायमाणा चिहति” ॥२०॥ किञ्चान्यत्—

सया कसिण पुण घम्मठाण, गाढोवणीय अतितुक्खधम्म ।

अदूसु पक्खिप्प विहेजु देह, वेहेण सीसं सेऽभितावयति ॥२१॥

छिंदति बालस्स सुरेण नंक्क, उट्टेवि छिंदति बुवेवि कण्णे ।

जिब्भ विणिक्कस्स विहरियिमिच्च, तिक्खाहिं सुलाहिंऽभितावयति ॥२२॥

‘सया कसिणं’ इत्यादि, ‘सदा’ सर्वकाल ‘कृत्स्नं’ संपूर्णं पुनः तत्र नरके ‘धर्मप्रधान’ उष्णप्रधान स्थिति—स्यानं नारकाणां भवति, तत्र हि प्रलयगिरिकार्षिणा वातावीनामत्यन्तोष्णरूपात्, तत्र इदं—निषघनिकाशितावस्थैः कर्मभिनारकाणाम् ‘उपनीत’ दौक्षित, पुनस्तपि विधिनाटि—अतीव दुःखम्—असातावेदनीयं धर्म—स्वभावो यस्य तस्य तथा तस्मिन्धर्वविधे म्याने स्थितोऽनुमान् ‘अन्दुपु’ निगडपु देहं विहत्य प्रथिप्य च तथा शिरस्य ‘से’ तस्य नारकस्य ‘वेधेन’ रघोत्पादनेनामितापयन्ति कीलकैश्च सर्वाप्यप्यङ्गानि वितत्य धर्मषव् कीलयन्ति इति ॥२१॥ अपि च—‘छिंदति बालस्स’ इत्यादि, ये परमाधार्मिकाः पूर्वदुश्चरितानि स्मारयित्वा ‘पालस्य’ अदुस्य—

१ ग्लौडि भा. । ए. १ पट्टकम्मो एण्णोनेरुषिच अदिमाहिटि एण्णुसुक्कादि विजुणं कायेन्वास्य ए. २ अनुइन्कमाप्पेरिणप्यति । ३ एह. प्र. भा. ।
४ एण्णुसुक्कादि य. । ५ विहणु को विहन इ. । ६ वा. भा. । ७ विण्णुसुक्कादि भा. विहरियमि. इ. । ८ विण्णुसुक्कादि भा. । ९ एह. प्र. भा. ।

निर्विकस्य प्रायशः सर्वदा वेदनासमुद्घातोपगतस्य क्षुरग्रेण नासिकां छिन्दन्ति तथौघावपि द्वावपि कर्णौ छिन्दन्ति, तथा मद्य-
मांसरसाभिलिप्तोर्मुषामाषिणो जिह्वां वितस्तिमात्रार्माधिष्य तीक्ष्णाभिः 'अभितापयन्ति' अपनयन्ति इति ॥२२॥ तथा—

ते त्तिप्पमाणा तलसंपुंडव, राइंदिय तत्थ थणांति बाला ।

गलंति ते सोणिअपूयमंसं, पज्जोईया खारपईद्धियंगा ॥२३॥

जइ ते सुता लोहितपूअपाई, बालागणी तेअगुणा परेणं ।

कुंभी महंताहियपोरसीया, समूसिता लोहियपूयपुण्णा ॥२४॥

'तेत्तिप्पमाणा' इत्यादि, 'ते' छिन्ननासिकोष्ठजिह्वाः सन्तः शोणितं 'त्तिप्यमानाः' क्षरन्तो यत्र-यस्मिन् प्रदेशे रात्रिदिनं गमयन्ति, तत्र 'बाला' अन्नाः 'तालसम्पुटा इव' पवनेरितिशुष्कतालपत्रसंचया इव सदा 'स्तनन्ति' दीर्घविस्वरमाक्रन्दन्तस्तिष्ठन्ति तथा 'प्रद्योतिता' वह्निना ज्वलिताः तथा क्षारेण प्रदिग्धाङ्गाः शोणितं पूयं मांसं चाहर्निशं गलन्तीति ॥२३॥ किञ्च-'जइ ते' इत्यादि, पुनरपि सुधर्म-स्वामी जम्बूस्वामिनमुद्दिश्य भगवद्वचनमाविष्करोति-यदि 'ते'-त्वया, 'श्रुता'-आकर्णिता, लोहितं-रुधिरं पूयं-रुधिरमेव पक्वं ते द्वे अपि पवतु शीलं यस्यां सा लोहितपूयपाचिनी-कुम्भी, तामेव विशिनष्टि-'बालाः' अभिनवः प्रत्यग्रोऽग्निस्तेन तेजः-अभितापः

१ 'मकृष्य वा इ । २ कतिपात्यति आ इ । ३ 'पुडव्य आ इ । ४ 'पुइ' आ इ । ५ 'विया आ. इ । ६ 'पतच्छित्त इ. । ७ 'पोरिस्तीण्य आ ।

'पोरिस्तीया इ । सा ८ स्तनन्तो प्र०, आ । ९ समाकर्णिता आ । १० यस्यां वा ।

स एव गुणो यस्याः सा धामाप्रितेजोगुणा 'परेण' प्रकर्षेण तत्त्वत्यर्थः, पुनरपि तस्या एव विशेषणं 'महती' बृहत्तरा 'अर्हियपोरुसीये'ति पुल्यप्रमाणाधिका 'समुद्रिष्टा' उष्ट्रिकाकृतिरुर्ध्वं व्यवस्थिता लोहितेन पूयेन च पूर्णा, सैवम्भूता कुम्भी समन्ततोऽग्निना प्रैज्वलित्वा स्त्रीष्वीधमत्सदर्शनेति ॥२४॥ तासु च यत्क्रियते तदर्थधितुमा—

पक्स्विष्य तासु पययति बाले, अहस्सरे ते कण्डुणे रसते ।

तण्हाइया ते तउतवतच, पञ्जिज्जमाणोऽष्टतर रसंति ॥२५॥

अप्येण अप्य इह वचइत्ता, भवाहमे पुब्बसते सहस्से ।

चिट्ठति तत्या वट्ठुक्खकम्मा, जहा कंढ कम्म तहासि मारे ॥२६॥

समञ्जिणित्ता कण्डुस अणज्जा, इट्ठेहि कतेहि य विप्पट्टुणा ।

ते दुब्भिगधे कसिणे य फासे, कम्मोवगा कुणिसे आवसति ॥२७॥

त्तिथेमि ॥ इति निरयविमत्तिप पढमो उद्देशो समत्तो ॥ (गाथाप्र० ३३६)

१ 'पैसिद्योण' ति अ. २ स्तु अ. ३ मण्य भा । ४ म्हास्समं अ. महस्सरे ६. १. ५ महस्सरे भा ६. १. ६ अहे कम्म भा अहे कम्म ६. १. ७ अणुये ६ ।

'पक्वेषु' इत्यादि, 'तासु' प्रत्यग्राग्निप्रदीप्तासु लोहितपूयशरीरावयवकिल्बिषपूर्णासु दुर्गन्धासु च 'बालान्' नारकांखाणरहितान् आर्तस्व-
 रान् कर्ण-दीनं रसतः प्रक्षिप्य प्रपचन्ति, 'ते च' नारकास्तथा कदर्थ्यमाना विरसमाकन्दन्तस्तुडार्ताः सलिलं प्रार्थयन्तो मधं ते अतीव
 प्रियमासीदित्येवं स्मारयित्वा तैसं पाठ्यन्ते, ते च तप्तं त्रपु पाठ्यमाना आर्ततर 'रसन्ति' राटन्तीति ॥२५॥ उद्देशकार्थोपसंहारार्थ-
 माह-'अप्येण' इत्यादि, 'इह' अस्मिन्मुख्यभवे 'आत्मना' परवञ्चनप्रवृत्तेन स्वत एव परमार्थत आत्मानं वञ्चयित्वा 'अल्पेन' स्तोकेन
 परोपघातमुखेनात्मानं वञ्चयित्वा बहुशो भवानां मध्ये अथमा भवाधमाः-मत्स्यबन्धुबन्धकादीनां भवास्ताव् पूर्वजन्मसु शतसहस्रशः
 समनुभूय तेषु भवेषु विपयोन्मुखतया सुकृतपराङ्मुखत्वेन चावाप्य महाघोरान्तिदारुणं नरकावासं 'तत्र' तस्मिन्मनुष्याः 'क्रूरकर्माणः'
 परस्परतो दुःखमुदीरयन्तः प्रभृतं कालं यावत्तिष्ठन्ति, अत्र कारणमाह-'यथा' पूर्वजन्मसु यादृग्भूतेनाध्यवसायेन जघन्यजघन्यतरादिना
 कृतानि कर्माणि 'तथा' तेनैव प्रकारेण 'से' तस्य नारकजन्तोः 'भारा' वेदनाः प्रादुर्भवन्ति स्वतः परत उभयतो वेति, तथाहि-मांसादाः
 स्वमांसान्येवाग्निना प्रताप्य भक्ष्यन्ते, तथा मांसरसपायिनो निजपूयलधिराणि तप्तत्रपूणि च पाठ्यन्ते, तथा मत्स्यघातकलुब्धकादयस्त-
 धैव छिद्यन्ते भिद्यन्ते यावन्मार्यन्त इति, तथाऽनृतभाषिणां तत्स्मारयित्वा जिह्वाश्चेच्छिद्यन्ते, (ग्रन्थाग्रम् ४०००) तथा पूर्वजन्मनि पर-
 कीयद्रव्यापहाणिमङ्गोपाङ्गान्यपह्नियन्ते तथा पारदारिकाणां वृषणच्छेदः शालमल्लुपगूहनादि च ते कार्यन्ते एवं महापरिग्रहारम्भवतां
 क्रोधमानमायालोभिनां च जन्मांतरस्वकृतक्रोधादिदुष्कृतस्मरणेन तादृग्विधमेव दुःखमुत्पाद्यते, इति कृत्वा सुदृढ्यते यथा वृत्तं कर्म
 तादृग्भूत एव तेषां तत्कर्मविपाकापादितो भार इति ॥२६॥ किञ्चान्यत्-'समज्जिणिचा' इत्यादि, अनार्था अनार्थकर्मकारित्वाद्धिसानु-

तस्तेयादिभिराश्वघाताः 'स्तुपं' पापं 'समन्थं' अशुभकर्मोपचयं कृत्वा 'ते' कूरकर्माणो 'दुरभिगधे' नरके आवसन्तीति संदृष्ट्वा, कि-
 म्भूता' !- 'इष्टः' शब्दादिभिर्बिषयैः 'कमनीयैः' कान्तैर्विषिषं प्रकर्षेण हीना विप्रशुक्का नरके वसन्ति, यदि वा-यदर्थं क्लृप्य समर्क्षयन्ति
 तैर्मात्वापुत्रश्रुत्प्रादिभिः कान्तैश्च विषयैर्विप्रशुक्का एकाकिनस्ते 'दुरभिगधे' कुक्षिसक्लेचरातिश्रायिनि नरके 'कुत्से' संपूर्णेत्यन्ताशुभ
 स्पष्टं एकान्तोद्बेजनीयेऽशुभकर्मोपगताः 'कुणिमे'पि मांसपेक्षीरुधिरपूयाश्चक्रिप्सिक्सकम्भलाङ्गुले सर्षभिमिध्याधमे भीमत्सदर्शने हाहारवा
 क्रन्दन कष्ट मा तावदित्यादिद्वन्द्वबधिरितदिगन्तराले परमाधमे नरकावासे आ-समन्तादुत्कष्टतश्चयस्त्रिद्वत्सागरोपमापि यावद्यस्यां वा
 नरकशुधिष्यां यावदायुत्वाशब्द 'वसन्ति' विद्यन्ति, इति परिसमास्यर्थे, प्रधीमीति पूर्ववत् ॥२७॥ इति नरकविमर्कः प्रथमोऽध्यायः समाप्तः॥

अथ पञ्चमाध्ययनस्य द्वितीयोद्देशक प्रारम्भ्यते ।

उक्तः प्रथमोऽध्यायः, साम्प्रत द्वितीयः समारम्भ्यते-अस्य धायममित्थम्भन्तः, इहानन्तरोद्देशके यैः कर्मभिर्जन्तवो नरकेपूत्यपन्ते
 यादगत्रस्याम् मर्त्येतत्प्रतिपादितम्, इहापि विधिद्वारं तदेव प्रतिपाद्यते, इत्यनेन संबन्धेनायातस्यास्योद्देशकस्य सप्तमोऽध्यायः अस्तु
 स्त्रादिगुणोपेत सप्तमोऽध्यायः, तथैवम्—

अहावरं सासयदुबखधम्मं, तं भे पवक्खामि जहातहणं ।

बाला जहा दुक्कडकम्मकारी, वेदंति कंम्माइं पुरेकडाइं ॥१॥

हत्थेहि पाएहि य बांधिऊणं, उदरं विकत्तंति खुरासिएहि ।

गिण्हित्तु बालस्स विहंतु देहं, वद्धं थिरं पिट्ठतो उद्धरंति ॥२॥

‘अहावरं’ इत्यादि, ‘अथ’ इत्यानन्तरे ‘अपरम्’ इत्युक्तादन्यद्वक्ष्यामीत्युचरेण सम्वन्धः, शश्वद्भवतीति शाश्वतं—यावदायुस्तच्च तदुःखं च शाश्वतदुःखं तद्धर्मः—स्वभावो यस्मिन् यस्य वा नरकस्य स तथा तम्, एवम्भूतं नित्यदुःखस्वभावमक्षिनिमेपमपि कालमविद्यमानसुखलेशं ‘याथातथ्येन’ यथा व्यवस्थितं तथैव कथयामि, नात्रोपचारोऽर्थवादो वा विद्यत इत्यर्थः, ‘बालाः’ परमार्थमजानाना विषयसुखलित्सवः साम्प्रतेक्षिणः कर्मविपाकमनपेक्षमाणा ‘यथा’ येन प्रकारेण दुष्टं कृतं दुष्कृतं तदेव कर्म—अनुष्ठानं तेन वा दुष्कृतेन कर्म—ज्ञानावर्णादिकं तद्दुष्कृतकर्म तत्कर्तुं शीलं येषां ते दुष्कृतकर्मकारिणः त एवम्भूताः ‘पुराकृतानि’ जन्मान्तरार्जितानि कर्माणि यथा वेदयन्ति तथा कथयिष्यामीति ॥१॥ यथाप्रतिज्ञातमाह—‘हत्थेहि’ इत्यादि, परमाधार्मिकास्तथाविधकर्मोदयात् क्रीडायमानाः तान्नास्कान् हस्तेषु पादेषु बद्ध्वा उदरं ‘धुरासिभिः’ नानाविधैरायुधविशेषैः ‘विकर्तयन्ति’ विदारयन्ति, तथा परस्य ‘बालस्येवाकिञ्चित्करत्वाद्बालस्य लक्षुटादिभिर्विबिधं ‘हतं’ पीडितं देहं गृहीत्वा ‘बद्धं’ चर्मशकलं ‘स्थिरं’ बलवत् ‘पृष्ठतः’ पृष्ठदेशे ‘उद्धरन्ति’ विकर्तयन्त्येवमग्रतः पार्श्वतश्चेति ॥२॥ अपि च—

धाहृ पकचति य मूलतो से, धूल वियास मुधे आहृहति ।
 रहसि जुत्त सरयति बाल, आरुस्स विज्झति तुदेण पिट्ठे ॥३॥
 अय व तत्त जलिय सजोइ, तउवम भूमिमणुक्कमता ।

ते इज्झमाणा कल्लुण यणति, उसुचोइया तत्तजुगेषु जुत्ता ॥४॥

‘धाहृ पकचति’ इत्यादि, ‘से’ तस्य नारकस्य तिसृषु नरकपृथिवीषु परमाषाषिका अपरनारकाच्च अक्षतनचत्सृषु चापरनारका एव मूलत आरम्य गान् प्रकृत्यन्ति’ छिन्दन्ति तथा ‘मुधे’ विक्राञ्च कृत्वा ‘स्युलं’ इहृषत्तायोगोलादिकं प्रथियन्त आ-समन्ताद्दहन्ति । तथा ‘रहसि’ एवमस्मिन् ‘पुक्कम्’ उपपन्न युक्तियुक्त स्वकृतवेदनानुरूपं कत्कत्तन्मान्तरानुष्ठान वं ‘बालम्’ अर्धं नारकं स्मारयन्ति, तथा-तत्रप्रपुषानावन्नर मयपस्त्वमासीत्तथा स्वर्मासमवषणावसरे पिञ्चिताधी त्वमासीरित्येव दुःखादुरूपमनुष्ठानं स्मारयन्तः क्वदर्थयन्ति, तथा-निष्कारणमेव ‘आरुष्यं’ कोप कृत्वा प्रतोदादिना घृष्टदेशे व नारकं परवन्न विध्यन्तीति ॥३॥ तथा-‘अय व’ इत्यादि, तत्रा योगोत्तमभ्रिमां ज्वलितन्योतिर्भूतां तदवरूपां तदुपमां वा भूमिम् ‘अनुक्रामन्ता’ तां ज्वलितां भूमिं गच्छन्तस्ते दक्षमानाः ‘कल्लुण’ रीन-वित्तरं ‘सन्तंवि’ राटन्ति तथा तेषु युग्य युक्ता गलिषलीवर्षा इव इषुषा प्रतोदादिरूपेण विध्यमानाः सनन्तीति ॥४॥ अन्यच्च-
 धाला बला भूमिमणुक्कमता, पविज्जल लोहृपह च तत्त ।

जंसीऽभिदुग्गंसि पवज्जमाणा, पेसेव दंडेहिं पुराकरंति ॥५॥
ते संपगाढंसि पवज्जमाणा, सिलाहि हम्मंति निपातिणीहिं ।

संतावणी नाम चिरट्टितीया, संतप्पती जत्थ असाहुकम्मा ॥६॥

‘बाला बला’ इत्यादि, ‘बाला’ निर्विवेकिनः प्रज्वलितलोहपथमिव तप्तां भुवं ‘पविज्जलं’ति रुधिरपूयादिना पिच्छिलां बलादनिच्छ-
न्तः ‘अनुक्रम्यमाणाः’ प्रेर्यमाणा विरसमारसन्ति, तथा ‘यस्मिन्’ अभिदुग्गे कुम्भीशालमल्यादौ प्रपद्यमाना नरकपालचोदिता न सम्ब-
गाच्छन्ति, ततस्ते कुपिताः परमाधार्मिकाः ‘प्रेष्यानिव’ कर्मकरानिव बलीवर्दवद्वा दण्डैर्हत्वा प्रतोदनेन प्रतुद्य ‘पुरतः’ अग्रतः कुर्वन्ति,
न ते स्वेच्छया गन्तुं स्यातुं वा लभन्त इति ॥५॥ किञ्च-‘ते’ संपगाढंसि’ इत्यादि, ‘ते’ नारकाः ‘सम्प्रगाढं’मिति बहवेदनमसंखं नरकं
मार्गं वा प्रपद्यमाना गन्तुं स्यातुं वा तत्राश्वत्थुवन्तोऽभिमुखपातिनीभिः शिलाभिसुरैर्हन्यन्ते, तथा सन्तापयतीति सन्तापनी-कुम्भी सा
च चिरस्थितिका तद्गतोऽसुमान् प्रभृतं कालं यावदतिवेदनाप्रस्त आस्ते यत्र च ‘सन्तप्यते’ पीड्यतेऽत्यर्थम् ‘असाधुकर्मा’ जन्मान्तरकृ-
ताशुमानुष्ठान इति ॥६॥ तथा—

कंदूसु पक्खिप्प पयंति बालं, ततोवि दड्ढा पुण उप्पयंति ।

ते उड्डुकाएहिं पखज्जमाणा, अवरोहिं खजंति सणप्फएहिं ॥७॥

समूसिय नाम विधूमठाण, ज सोयतचा कळुण थणति ।

'ईदृगु पविष्य' इत्यादि, व 'बाल' वराक नारकं कन्दुपु प्रथिष्य नरकपालाः पचन्ति, वताः पाकसानात् ते दक्षमानाध्वणक्का इव मृग्यमाना ऊर्ष्यं पलन्त्युत्पलन्ति, ते च ऊर्ष्वमृत्पड्विवा 'उष्टुस्त्राएहि'ति द्रौणैः काकैर्वक्रियैः 'प्रखापमाना' मद्यमाणा अन्यतो नद्याः मलोत्थरा 'मय्यप्यर्णहि'ति मिहय्याघादिभिः 'द्यायन्ते' मस्यन्ते इति । १७॥ किञ्च--'समूसियं नाम' इत्यादि, सम्यगुच्छिस्त-धितिका इति, नामद्वयः मग्भावनायां, मग्भाव्यन्ते एतद्विधानि नरकेषु यातनासाणानि, विधूमस्स-अप्रेः स्यात् विधूमस्वानं धत्त्राप्य क्षोक-चित्राः 'अस्त्रा' दीन 'स्तनन्ति' आकन्दन्तीति, तथा अधःप्रिर' कृत्वा देह च विकल्पार्थोवत् 'द्वेषैः' तच्छेदनादिभिः 'समोसर्वेति'पि गण्डयुः गण्टयन्ति ॥८॥ अपि च--

अहोसिर कदूडु विगच्छिऊण, अयव सरथेहिं समोसर्वेति ॥८॥

समूसिया तथ विसूणियगा, पक्वीहिं खज्जति अओमुहेहिं ।

संजीवणी नाम चिरट्टितीया, जसी पया हम्मइ पावचेया ॥९॥

तिस्त्वाहिं सूलाहिं निर्वाययति, वैसोगय सावयय व लेच्छ ।

१ इव गण्डयन्ति ॥ ८॥ २ मिहय्यन्ति ॥ ३ स्तोत्रं मा. इ । ४ ग्राभरिषे व भा. सोवरे व इ. १५ कदूडुं भा. कदूडुं इ. १

ते सूलविद्धा कलुषं थणंति, एगंतदुक्खं दुहओ गिलाणा ॥१०॥

‘समूसिया’ इत्यादि, ‘तत्र’ नरके स्तम्भादौ ऊर्ध्वबाहवोऽधःशिरसो वा श्वर्पाकैर्नस्तबल्लम्बिताः सन्तः ‘विस्त्रणियंग’सि उत्कृत्तान्ना अपगतत्वचः पक्षिणिः ‘अयोसुखैः’ वज्रचञ्चुभिः काकगृध्रादिभिर्भक्ष्यन्ते, तदेवं ते नारका नरकपालापादितैः परस्परकृतैः स्वामाविकैर्वा छिन्ना भिन्नाः कथिता मूर्च्छिताः सन्तो वेदनासमुद्घातगता अपि सन्तो न त्रियन्ते अतो व्यपदिश्यते सञ्जीवनीवत् सञ्जीवनी-जीवितदात्री नरकभूमिः, न तत्र गतः खण्डशस्त्रिन्नोऽपि त्रियते स्वाद्युपि सतीति, सा च चिरस्थितिकोत्कृष्टतल्लयस्त्रियत् यावत्साग-रोपमाणि, यस्यां च प्राप्ताः प्रजायन्त इति प्रजाः-प्राणिनः पापचेतसो हन्यन्ते सुहृदादिभिः, नरकानुभावाच्च सुमूर्ध्वोऽप्यत्यन्तपिष्टा अपि न त्रियन्ते, अपितु पारदवन्मिलन्तीति ॥९॥ अपि च-‘तिकखाहि’ इत्यादि, पूर्वदुष्कृतकारिणं तीक्ष्णाभिरयोमयीभिः शूलाभिः नरकपाला नारकर्मतिपातयन्ति, किमिव?-नशमुपगतं श्वापदमिव कालपृष्ठसूकरादिकं स्वातन्त्र्येण लब्ध्वा कदर्थयन्ति, ते नारकाः शूला-दिभिर्विद्धा अपि न त्रियन्ते, केवलं ‘करुणं’ दीनं स्तनन्ति, न च तेषां कश्चिन्नाणायालं तथैकान्तेन ‘उभयतः’ अन्तर्वेदिथ ‘ग्लाना’ अपगतप्रमोदाः सदा दुःखमनुभवन्तीति ॥१०॥ तथा-

सया जलं नाम निहं महंतं, जंसी जलतो अगणी अकट्ठो ।

चिट्ठंति बैद्धा बहुकूरकम्मा, अरहस्सरा केइ चिरट्ठितीया ॥११॥

‘सया कसिणं’ इत्यादि, ‘सदा’ सर्वकालं ‘कृत्स्नं’ सम्पूर्णं पुनरपरं ‘धर्मस्थानं’ उष्णस्थानं दृढैर्निधत्तनिकाचितावस्थैः कर्मभिः ‘उपनीतं’ दौकितमतीव दुःखरूपो धर्मः—स्वभावो यस्मिस्तदतिदुःखधर्मं तदेवम्भूते यातनास्थाने तमत्राणं नारकं हस्तेषु पादेषु च वदुध्वा तत्र ग्रक्षिपन्ति, तथा तदवस्थमेव शत्रुमिव दण्डैः ‘समारभन्ते’ ताडयन्ति इति ॥१३॥ किञ्च—‘मंजति बालस्स’ इत्यादि, ‘बालस्य’ वराकस्य नारकस्य व्यथयतीति व्यथो—लक्षुटादिग्रहरस्तेन पृष्ठं ‘भञ्जयन्ति’ मोटयन्ति, तथा शिरोऽप्ययोमयेन घनेन ‘भिन्दन्ति’—चूर्णयन्ति, अपिशब्दादन्यान्यप्यङ्गोपाङ्गानि द्रुषणवतैश्चूर्णयन्ति ‘ते’ नारका ‘भिन्नदेहाः’ चूर्णिताङ्गोपाङ्गाः फलकमिवोभाभ्यां पाश्चाभ्यां क्रकचादिना ‘अवतटाः’ तच्छ्रुताः सन्तस्तप्ताभिराराभिः प्रतुघमानास्तत्रपुपानादिके कर्मणि ‘विनियोज्यन्ते’ व्यापार्यन्त इति ॥१४॥

किञ्च—

अभिजुञ्जिया रुह असाहुकम्मा, उसुचोइया हत्थिवहं वंहंति ।
 एगं दुरुहित्तु दुवे ततो वा, आरुस्स विज्झंति ककाणओ से ॥१५॥
 बाला बला भूमिमणुकमंता, पविज्जलं कंटइलं मंहंतं ।
 विवद्धत्तप्पेहिं विवण्णच्चित्ति, समीरिया कोट्टबलिं करंति ॥१६॥
 ‘अभिजुञ्जिया’ इत्यादि, रौद्रकर्मण्यपरनारकहननादिके ‘अभियुज्य’ व्यापार्य यदि वा—जन्मान्तरकृतं ‘रौद्रं’ सत्त्वोपघातकार्यम्

‘अभियुक्त्य’ स्मारयित्वा असाधुनि-अशोभनानि जन्मान्तरकृतानि कर्माणि-अनुष्ठानानि येषां ते तथा तान् ‘इष्टुचोदितान्’ श्वराभिधा त्पेरितान् हेस्तिवाह वाहयन्ति नरकपाला, यथा हस्ती वाहते समाह्वय एव समपि वाहयन्ति, यदि वा-यथा हस्ती महान्त मारं बह त्पेर्षं समपि नारकं वाहयन्ति, उपलक्षणार्थत्वादस्योद्भवाहं वाहयन्तीत्याद्यप्यायोज्य, कथं वाहयन्तीति दर्शयति-तस्य नारकस्योपर्येक शौ श्रीन् वा ‘समाह्वय’ समारोप्य तदस्य वाहयन्ति, अतिमारोपणेनाहन्तम् ‘आह्वय’ क्रोष कृत्वा प्रतोदादिना ‘विष्यन्ति’ तुदन्ति, ‘से’ तस्य नारकस्य ‘कक्षप्रजो’षि मेर्माणि विष्यन्तीत्यर्थः ॥१५॥ अपि च-‘बाला बला’ इत्यादि, बाला इव बालाः परतन्त्रा, पिच्छन्त्रं रुधिरादिना तथा कृष्टकृद्बन्धुं भूमिमगुक्रामन्तो मन्दगतयो बलात् प्रेर्यन्ते, तथा अन्यान् ‘विषयचिदान्’ मूर्च्छितैस्त्पर्षका क्रान् ‘विषयम्’ वनेकचा बन्ना ते नरकपालाः ‘समीरिताः’ पापेन कर्मणा चोदितास्ताभारह्यन् ‘इष्टयित्वा’ खण्डयः कृत्वा ‘पॅलि करिति’षि नगरबलिवदितमेतन्न विष्यन्तीत्यर्थः, यदि वा कोदुबलि ईर्न्तीति ॥१६॥ किञ्च-

वेतालपि नाम महाभित्ताने, पगायते पञ्चयमतलिक्खे ।

इम्मति तेरया बहुकूरकम्मा, पर सहस्ताण सुहुत्तगाण ॥१७॥

सवाहिया दुक्कडिणो थणति, अहो य राओ परितप्पमाणा ।

१ इतिक्ख अ १ । स १ मर्माणि २ । १ तान् एषे अ १ । स ४ बलि इति इष्टुचोदित विष्यन्तीत्यर्थः अरि वा कोदुबलि ईर्न्तीति इर्न्ति नार कलि-२० । ५ इत्यन्तीत्यर्थः नगरबलिवदितम् इति अ इर्न्तिव मन्त्रयन्तिक्खुर्न्तीति इ । १ ५ तस्य वा ।

एगंतकूडे नरए महंते, कूडेण ततथा विसमे हता उ ॥१८॥

‘वेताल्लि’ इत्यादि, नामशब्दः सम्भावनायां, सम्भाव्यते एतन्नरकेषु यथाऽन्तरिक्षे ‘महाभितापे’ महादुःखिककोपे एकत्रिलाश-
दितो दीर्घः ‘वेयालिण्’चि वैक्रियः परमाथामिकनिष्पादितः पर्वतः तत्र तमोरूपत्वात् नरकाणामतो हस्तस्पर्शिकया समारूहन्तो नारका
‘हन्यन्ते’ पीड्यन्ते, बहूनि कुराणि जन्मान्तरोपाचानि कर्माणि येषां ते तथा, सहस्रसंख्यानां सुहृत्तानां परं-प्रकृष्टं कालं, सहस्रशब्द-
स्योपलक्षणार्थत्वात् प्रभृतं कालं हन्यन्त इति यावत् ॥१७॥ तथा ‘संवाहिया’इत्यादि, सम्-एकीभावेन चाधिताः पीडिता दुष्कृतं-पापं
विद्यते येषां ते दुष्कृतिनो महापापाः ‘अहो’ अहनि तथा रात्रौ च ‘परितप्यमाना’ अतिदुःखेन पीड्यमानाः सन्तः करुणं-दीनं ‘स्त-
नन्ति’ आक्रन्दन्ति, तथैकान्तेन ‘कूटानि’ दुःखोत्पत्तिस्थानानि यस्मिन् स तथा तस्मिन् एवम्भूते नरके ‘महति’ विस्तीर्णं पतिताः
प्राणिनः तेन च कूटेन गलयन्त्रपाशादिना पापाणसमूहलक्षणेन वा ‘तत्र’ तस्मिन् विपमे हताः तुशब्दस्यावधारणार्थत्वात् स्तनन्त्येव
केवलमिति ॥१८॥ अपि च—

भंजंति णं पुव्वमरी सरोसं, समुगरे ते सुसले गहेतुं ।

ते भिन्नदेहा रुहिरं वसंता, ओसुद्धगा धरणितले पंडंति ॥१९॥

अणासिया नाम महासियाला, पांगब्भिणो त्तथ सयायकोवा ।

१ ‘अर्धे’ कथत एकं आ. इ. । २ ‘रोहन्तो वा । ३ पगब्भि’ आ इ । ४ जंत्य आ ।

स्वजातं तस्या बहुकूलकम्मा, अदूरगा सकलियाहि वद्धा ॥२०॥

‘मंभंति णं’ इत्यादि, ‘गम्’ इति वाक्यालङ्कारे, पूर्वमस्य इवारयो जन्मान्तरेवैरिण इव परमाधार्मिका यदि वा-जन्मान्तरापकारिणो नारका अपरेषामङ्गानि ‘सरोपं’ सक्केपं समुद्राणि सुसलानि गृहीत्वा ‘मञ्जन्ति’ गाढप्रहारैरामर्दयन्ति, ते च नारकास्त्रापरहिता’ नुद्ध प्रहारोर्मिषदेहा ऋषिरसुप्रमन्वोऽब्योमुखा घरणिस्तले पतन्तीति ॥१९॥ किञ्च-‘अजासिया’ इत्यादि, महादेहप्रमाणा महान्त मृगाला नरकपालविभ्रुर्विता ‘अनञ्चिता’, नामञ्चब्द-सम्भावनायां, सम्भाव्यत एतन्नरक्यु, ‘अतिप्रगल्भिता’ अतिष्टया रौद्ररूपा निर्भयाः ‘तत्र’ तेषु नरकेषु सम्भवन्ति ‘सदावकोषा’ नित्यशुक्तिः तैरेवममृतैः मृगालादिभिस्त्वत्र व्यवस्थिता जन्मान्तरकृतबहुकूलकर्मणि मृदुलादिभिर्बद्धा बयोमयनिगढनिगडिता ‘अदूरगा’ परस्परसमीपवर्तिनो ‘मक्ष्यन्ते’ सुखद्वया खोद्यन्त इति ॥२०॥ अपि च-

सयाजला नाम नदी मिदुम्मा, पविञ्जल लोह्विलीणतत्ता ।

जसी मिदुम्मासि पवज्जमाणा, एगायऽताणुषक्कमण करेति ॥२१॥

पयाइ फासाइ फुसति वाल, निरतर तस्य चिरट्ठितीय ।

ण हम्ममाणस्स उ होइ ताण, एगो सय पच्चणुहोइ दुक्ख ॥२२॥

‘सयाजला’ इत्यादि, सदा-सर्वकाल, जलम्-उदकं यस्यां सा तथा सदाजलाभिधाना वा ‘नदी’ सरिद् ‘अमिदुर्गा’ अलिपिपमा

प्रकर्मण विविधमत्युष्णं धारपूरयरुधिराविलं जलं यस्यां सा प्रविजला यदि वा 'यविजले'ति रुधिराविलत्वात् पिच्छिला, विस्तीर्णगम्भी-
 रजला वा अथवा प्रदीप्तजला वा, एतदेव दर्शयति-अग्निना तप्तं सत् 'विलीनं' द्रवतां गतं यद्योहम्-अयस्तद्वत्ता, अतितापविलीनलो-
 हसद्वजलेत्यर्थः, यस्यां च सदाजलायां अमिदुर्गायां नद्यां प्रपद्यमाना नारकाः 'एंगाय'ति एकाकिनोऽत्राणा 'अनुक्रमणं' तस्यां गमनं
 प्रवृत्तं कुर्वन्तीति ॥२१॥ साम्प्रतमुद्देशकार्थमुपसंहरन् पुनरपि नारकाणां दुःखविशेषं दर्शयितुमाह-'एयांइ फासाइ' इत्यादि, 'एते' अन-
 त्तरोद्देशकद्वयाभिहिताः 'स्पर्शाः' दुःखविशेषाः परमाधार्मिकजनिताः परस्परयादिताः स्वाभाविका वेति अतिकटवो रूपरसगंधस्पर्श-
 शब्दाः अत्यंतदुःसहा बालसिब 'बालम्' अशरणं स्पृशन्ति' दुःखयन्ति 'निरन्तरम्' अविश्रामं 'अच्छिनिमीलय'मित्यादिपूर्ववत् 'तत्र'
 तेषु नरकेषु चिरं-अभूतं कालं स्थितिर्यस्य बालस्यासौ चिरस्थितिकस्तं, तथाहि-रत्नप्रभायामुत्कृष्टा स्थितिः नागरोपमं, तथा द्वितीयायां
 शर्करप्रभायां त्रीणि, तथा बालुकायां सप्त, पङ्कायां दश, धूमप्रभायां सप्तदश तमःप्रभायां द्वाविंशतिर्महातमःप्रभायां सप्तमपृथिव्यां त्रय-
 खिंशत्सागरोपमाणि उत्कृष्टा स्थितिरिति, तत्र च गतस्य कर्मवशापादितोत्कृष्टस्थितिकस्य परैर्हन्यमानस्य स्वकृतकर्मफलशुभो न किञ्चि-
 ज्ञाणं भवति, तथाहि-किल सीतेन्द्रेण लक्ष्मणस्य नरकदुःखमनुभवतस्तत्राणोधतेनापि न त्राणं कृतमिति श्रुतिः, तदेवमेकः-असहायो
 यदर्थं तत्पापं सैमर्जितं तै रहितस्तत्कर्मविपाकजं दुःखमनुभवति, न कश्चिदुःखसंविभागं गृह्णातीत्यर्थः, तथा चोक्तम्-'मैया परिजन-
 स्याथै, कृतं कर्म सुदारुणम् । एकाकी तेन दृश्येहं, गतास्ते फलभोगिनः ॥१॥' इत्यादि ॥२२॥ किञ्चान्यत्-

जं जारिसं पुठ्वसकासि कम्मं, तंमेव आगच्छति संपराए ।

१ एगायति धा इ. १. २ 'लियं' वा इ. १. ३ समां वा इ. १. ४ दुःख प्रत्यसुं वा. इ. १. ५ यन्मया वा. इ. १. ६ इति वा. इ. १. ७ तदेव वा. ।

नमस्कारः कर्तव्यः, किं दशपूर्व्यादिनमस्कारेणेति, चतुर्दशपूर्विनमस्कारेणैव शेषाणां नमस्कारो भविष्यतीति । अथ भेदेन क्रियते, एवं तर्हि त्रयोदशपूर्वधरादीनामेकैकपूर्वहान्या तावत्ककर्तव्यो यावत्पूर्वकदेशधराणामिति, अत्रोच्यते, यदित्यं चोद्यं क्रियते तदविज्ञायैव परमार्थः, कथम् ? यदुक्तं तावत् संक्षेपग्रन्थोऽयं तदत्र नमस्कारोऽपि संक्षेपेण कर्तव्य इति । अत्र तावत्प्रतिविधीयते—येनैव संक्षेपग्रन्थोऽयं तेनैव लक्षणेनेत्यं नमस्कारः कृतः, तथाहि—सामान्येनार्हतां नमस्कारोऽभिहितः न विशेषेण एकैकस्य तीर्थैकस्य, तथाहि भगवतामुपकारकत्वाच्चमस्कारः क्रियते, येष्वपि चतुर्दशपूर्वधरास्तेऽप्युपकारका एव, कथमिति चेत्, अर्थद्वारेण तीर्थैकरा उपकारकाः, सन्नतस्तु चतुर्दशपूर्वधरा गणधराः, यत उक्तम्—“अत्यं भासह अरहा सुत्तं गंधति गणहारा निर्दण” मित्यादि, अत उपकारकास्त इति । अथवा द्विधोपकारः—व्यवहितोपकारोऽनन्तरोपकारश्च । तत्र भगवन्तोऽर्हन्तः व्यवहितोपकारकत्वेन व्यवस्थिताः, चतुर्दशपूर्वधरास्त्वस्याचार्यस्यानन्तरोपकारकत्वेन, तेन चतुर्दशपूर्वधरनमस्कारः कृतः, सर्वाश्चतुर्दशपूर्वधरव्यक्तय आगृहीता अनेन नमस्कारेणेति । यच्चोक्तम्—चतुर्दशपूर्विनमस्कारेणैव शेषाणां दशपूर्व्यादीनां नमस्कारो भविष्यति किं दशपूर्व्यादिनमस्कारेणेति ? अथ भेदेन क्रियते एवं तर्हि त्रयोदशपूर्वधरादीनामेकैकपूर्वहान्या तावत्कर्तव्यो यावत्पूर्वकदेशधराणामिति, एतदप्यसाधु, कथम् ? यतो दशपूर्वधरा अपि शासनस्योपकारका उपाङ्गादीनां संग्रहणशुपरचनेन हेतुना, अथवाऽस्याभवसापिण्यां चतुर्दशपूर्व्यनन्तरं दशपूर्वधरा एव संजाता न त्रयोदशपूर्वधरा द्वादशपूर्वधरा एका-

१ देशधारिणां ल २ । २ सुपकारित्वां आ । ३ निउणा इत्यादि आ । ४ व्यवहितोऽव्यवहितश्च धा. क. २ पु. पा १-२ । ५ त्वस्यान्तं धा. ल. २ । ६ शतशतुं धा. ल १-२ पा. १-२ ।

स्यन्ते-ओपेन तु निर्युक्ति वक्ष्ये करणकारणानुयोगात् अस्यासुरां महायां अनुग्रहायै सुविदितानाम्, एतावन्ति पदानि ।
 अनुना पदार्थः-‘अरुते’ इत्यादि, अशोकप्रदहमाप्रातिहार्यादिकृपां पूजामर्दनीत्यर्थः तान् अर्हतः । ‘वदिषा’ इति ‘वदि
 अमिवादनस्तुयोः’ स्तुत्येत्सर्वः, समानकर्तृकयोः पूर्वकाले क्त्वाप्रत्ययो भवतीति वन्दित्वा, किम् ?-‘ओपनिर्युक्ति वक्ष्ये’
 इति द्वितीयगाथाक्रियया सह ओसा । किमर्हत् एष वन्दित्वा ? नेत्याह-‘चतुदशपूर्विकाय’ चतुर्दश पूर्वाणि विद्यन्ते येषां ते
 चतुर्दशपूर्विकास्तथा, वन्दित्वेति सर्वत्र क्रिया मीळनीया । किं एतानेन ? नेत्याह-‘सयैव दशपूर्विकाय’ ‘सयै’ति आगमोक्तेन
 प्रकारेण ‘एवं’ इति ऋसनियमप्रतिपादनार्थम् अनेन क्रमेण दशपूर्विका इति, दश पूर्वाणि विद्यन्ते येषां ते दशपूर्विकाः । न
 केवलं तानेन, ‘एकादशाङ्गत्वार्यचारकान्’ एकादश च गन्यङ्गानि च एकादशाङ्गानि एकादशाङ्गानां सप्तार्यो एकादशाङ्ग-
 सप्तार्यो तौ चारवन्ति ये सान् एकादशाङ्गत्वार्यचारकान् । ‘सर्वसाधुषु’ इति सर्वे साधयन्तीति सर्वसाधवः अथवा सर्वे च
 ते साधवश्च सर्वसाधवाः तान् सर्वसाधुषु वन्दित्वा । चन्द्रव्यः सप्तमो, अथवाऽनुकसप्तम्ये, यथ सञ्चितं तत्रविपादयिष्यामः ।
 पदविग्रहस्तु यानि समासमाह्वि पदानि तेषां समासः प्रतिपादितः । अधुना षालनाया अवसरः सा प्रतिपाद्यते, एष व्याख्याते
 सत्याह परः-‘सर्वमेवेद याथास्तु न चटते, क्यम् ? इह ‘ओपनिर्युक्ति वक्ष्ये’ इति प्रतिज्ञा, सा च प्रथममेव नमस्कारध्वे
 प्रतिपादिता, पशुत नमस्कारोऽपि संक्षेपेणैवाभिधातव्यः, न चासौ संक्षेपेण प्रतिपादितः, अपि तु विस्तरेण, अत्रार्थमस्कार
 एव केवला संक्षेपनमस्कारो भवति, स एव कर्तव्यो न चतुर्दशपूर्विकादिनमस्कारः । अथ क्रियते, एव तर्हि एकैकस्या व्यक्ते

नमस्कारः कर्तव्यः, किं दशपूर्व्यादिनमस्कारेणेति, चतुर्दशपूर्विनमस्कारेणैव शेषाणां नमस्कारो भविष्यतीति । अथ भेदेन क्रियते, एवं तर्हि त्रयोदशपूर्वधरादीनामेकैकपूर्वहान्या तावत्कर्तव्यो यावत्पूर्वैकदेशधराणामिति, अत्रोच्यते, यदित्थं चोद्य क्रियते तद्विज्ञायैव परमार्थः, कथम् ? यदुक्तं तावत् संक्षेपग्रन्थोऽयं तदत्र नमस्कारोऽपि संक्षेपेण कर्तव्य इति । अत्र तावत्प्रतिविधीयते—येनैव संक्षेपग्रन्थोऽयं तेनैव लक्षणनेत्यं नमस्कारः कृतः, तथाहि—सामान्येनार्हतां नमस्कारोऽभिहितः न विशेषेण एकैकस्य तीर्थैकस्य, तथाहि भगवतामुपकारकत्वात्नमस्कारः क्रियते, येऽप्यमी चतुर्दशपूर्वधरास्तेऽप्युपकारका एव, कथमिति चेत्, अर्थद्वारेण तीर्थैकरा उपकारकाः, सन्नतस्तु चतुर्दशपूर्वधरा गणधराः, यत उक्तम्—“अत्थं मासह अरहा सुतं गंधंति गण-हरा निर्दण” मित्यादि, अत उपकारकास्त इति । अथवा द्विधोपकारः—व्यवहितोपकारोऽनन्तरोपकारश्च । तत्र भगवन्तोऽर्हन्तः व्यवहितोपकारकत्वेन व्यवस्थिताः, चतुर्दशपूर्वधरास्त्वैस्याचार्यस्थानन्तरोपकारकत्वेन, तेन चतुर्दशपूर्वधरनमस्कारः कृतः, सर्वाश्चतुर्दशपूर्वधरव्यक्तय आगृहीता अनेन नमस्कारेणेति । यच्चोक्तम्—चतुर्दशपूर्विनमस्कारेणैव शेषाणां दशपूर्व्यादीनां नमस्कारो भविष्यति किं दशपूर्व्यादिनमस्कारेणेति ? अथ भेदेन क्रियते एवं तर्हि त्रयोदशपूर्वधरादीनामेकैकपूर्वहान्या तावत्कर्तव्यो यावत्पूर्वैकदेशधराणामिति, एतदप्यसाधु, कथम् ? यतो दशपूर्वधरा अपि शासनस्योपकारका उपाङ्गादीनां संग्रह-पद्युपरचनेन हेतुना, अथवाऽस्याभवसर्पिण्यां चतुर्दशपूर्वधरान्तरं दशपूर्वधरा एव संजाता न त्रयोदशपूर्वधरा द्वादशपूर्वधरा एका-

१ देशधारिणां ल २ । २ सुपकारित्वां आ । ३ नित्यता इत्यादि आ. । ४ व्यवहितोऽव्यवहितश्च आ. ल. २ पु पा १-२ । ५ त्वस्यान्तं आ ल. २ । ६ अतश्चतुं आ. ल. १-२ पा. १-२ ।

दक्षपूर्ववत्ता धेत्पस्यस्येस्य प्रसिपादनार्थं चतुर्दशपूर्वपरानन्तरं दक्षपूर्विनमस्कारोऽभिहितः, अथवाऽन्यत् प्रपोषनम्-अर्थवस्ती-
 धेत्पस्यस्येस्य प्रसिपादनार्थं चतुर्दशपूर्वपरानन्तरं दक्षपूर्विनमस्कारः कृतः, तथा चोक्तम्-“अस्त्रोक्त गणधराहन्व प्रत्येकपुत्रहन्व च । स्यधिर
 मबतीस्यस्यार्थस्य प्रसिपादनार्थं दक्षपूर्विनमस्कारः कृतः, तथा चोक्तम्-“अस्त्रोक्त गणधराहन्व प्रत्येकपुत्रहन्व च । स्यधिर
 प्रथित च तथा प्रमाप्स्युं त्रिधा सप्तम् ॥ १ ॥” इति, अथवाऽन्यत्प्रयोषनम्-चतुर्दशपूर्विजो दक्षपूर्विणश्च नियमेनैव सम्य
 गृह्य इति प्रवृत्तेनार्थे सप्तमस्कारः । अथवा चतुर्दशपूर्वपरदीनामेकैकान्या तावन्नमस्कारो वाच्यो भोवत्तदेकदेश
 धराणांमिति, सप्त दानिरित्यमुक्ता पदुत प्रभूतान्या दानिर्वाच्या, सा च अन्तरे प्रतिपादिता भवति, अतः पूर्वत्रयसुल्लक्ष्य
 दक्षपूर्विनां ग्रहणम्, एव नवादिष्वपि योज्यम्, एव व्याख्याते सत्याह परः-गुणाधिकस्य धन्दन कर्तव्य, न त्वैवमस्य,
 पत्त उक्तम्-“गुणादिषु शब्देषु” अत्रचातुस्वामिनमपूर्वपरत्वात् दक्षपूर्वपरदीनां च न्यूनत्वात्किं तेषां नमस्कारमसौ
 करोति ? इति, अत्रोच्यते, गुणादिका पर ते, अल्पवच्छिच्छिगुणाधिकत्वात्, अथो न दोष इति । एव व्याख्याते सत्याह परः-
 एकादशाङ्गधाराधाराणां किमर्थं क्रियते ? इति, उच्यते, इह धरमकरपात्सिका ओषनिर्मुक्तिः, एकादशाङ्गधाराधाराधाराण्यव
 वरलकरवन्त एव, एकादशाङ्गानां धरमकरपात्तुयोगत्वात्, तपयोगित्वेनाग्नेन तेषां नमस्कार इति । साधूनां किमर्थमिति
 वेत्, ते तु धरमकरपात्तुपादकाः, तदर्थं चाप सर्वे एव प्रयास इति । अथवाऽन्यथा व्याख्यायते इदं ग्रापाद्यत्रसु-अनेन
 माभाष्येन यन्नमस्कारः प्रतिपाद्यते, न च यन्नमस्काराच्छतुर्वोऽन्योऽस्ति नमस्कार इत्यथो मन्त्राहुस्वामिना स एव कृत

इति, कथम् ? 'अरहंते वंदित्वा' इत्यनेनार्हत्रमस्कारः, 'चोईसपुवी तहेव दसपुवी एकारसंगसुत्तथधारए' इत्यनेनाचार्योपा-
व्यायनमस्कारः, यतः सूत्रप्रदा उपाध्याया अर्थप्रदा आचार्या इति । एवं व्याख्याते सत्याह-एवं तर्हि 'अर्थसूत्रधारकान्'
इत्येव वक्तव्यम्, आचार्योपाध्यायपदयोरेवमेव क्रमेण व्यवस्थितत्वात्, तत्कथमेतत् ? इति, अत्रोच्यते, नावश्यमाचार्योपा-
ध्यायैभिर्भवेदित्यम्, अपि तु कचिदसावेव सूत्रं शिष्येभ्यः प्रयच्छत्यसावेव चार्थमतः 'सूत्रार्थधारकान्' इत्येवमुपन्यस्वम् ।
'सर्वसाधुश्च' इत्यनेन तु साधुनमस्कारः प्रतिपादितः । सर्वशब्दः प्रत्येकमभिसंबध्यते, ततोऽप्यमर्थो भवति-सर्वानर्हतः, एवं
चतुर्दशपूर्वधरादीनामपि सीलनीयं, चशब्दात्सिद्धनमस्कारः । एवं व्याख्याते सत्याह-किमर्थं सिद्धनमस्कारः पश्चादभिधीयते ?
अपित्वहत्रमस्कारानन्तरं वाच्य इति, अत्रोच्यते, यानि ब्रह्मदादीनि पदानि तेषां सर्वेषामेव सिद्धाः फलभूताः, अतः फल-
प्रतिपादनार्थं पश्चादुपन्यास इति । अथवाऽहत्रमस्कारेणैव सिद्धनमस्कारोऽप्यभिहितः, कारणे कार्योपचारमङ्गीकृत्य, सिद्धत्वस्य
कारणभूतत्वादहत्रमित्यलं प्रसङ्गेनेति ॥ १ ॥ अधुना कृतमङ्गलः सन् संबन्धाभिधेयप्रयोजनत्रयप्रदर्शनार्थं द्वितीयं गाथा-
सूत्रमाह-'ओहेण उ' इति, ओधः संक्षेपः समासः सामान्यमित्येकोऽर्थः, तेन ओधेन निर्युक्ति वक्ष्ये इति योगः । तदनेन गाथा-
स्वपङ्केन संबन्धः प्रतिपादितः क्रियाऽऽनन्तर्यलक्षणः, तथा च व्यासक्रियायाः समासक्रिया अनन्तरभूता वर्तते, अतः
क्रियाऽऽनन्तर्यलक्षणः संबन्धः । एवं कार्यकारणलक्षणोऽपि द्रष्टव्यः-कार्यम्-ओधनिर्युक्त्यर्थपरिज्ञानमनुष्ठानं च, कारणं तु
वचनरूपापत्ता ओधनिर्युक्तिरेव, एवं च साध्यसाधनादयोऽपि द्रष्टव्या इति । तुशब्दो विशेषणे, किं विशिनष्टि ? ओधेन वक्ष्ये,

तदुभयात्किञ्चिद्विस्तरतोऽपि, "छप्पुरिमा" [नि २६६] इत्यादि । निर्युक्तिं वक्ष्ये इति-त्रि-आभिपक्षे योऽनन युक्तिः, धृशार्थं
 योऽयोगो नित्यम्यवस्थित एवास्ते वाच्यवाचकतयेत्यर्थः, अघिष्ठा योऽनना निर्युक्तिरुच्यते, नियता निमित्ता वा योऽननेति, एतन्न
 निर्युक्तिशुक्तिरिषेव वक्तव्ये एकस्य युक्तिशब्दस्य छाप कृत्या एतदुपन्यासः, यथोच्यते इत्येति । 'वृच्छं' इति वक्ष्ये
 अघिष्ठास्ये इति यदुक्तं भवति, इतो वक्ष्ये ? इत्यत आह- 'धरमकरपात्रुयोमात्' वक्ष्ये इति वक्ष्य-वक्ष्यमाणलक्षण प्रतादि,
 क्रिपत इति करम-पिण्डविष्टुत्सादि, धरम व करण व धरमकरमे तयोऽनुयोगस्मात्करणकरपात्रुयोगः, अनुयोगनमनुयोगः
 अनुकूपो वा योगोऽनुयोगः अनुकूलो वा योगोऽनुयोगः, अथवाऽनु-धृश महतोऽर्थस्यानुना शब्देण
 योगोऽनुयोगः, तस्मात्करणकरपात्रुयोमात् निर्युक्तिं वक्ष्ये, धरमकरणात्मिकमेवेति मन्पते, यथा युवो घट करोति घटात्मकमेव,
 तथाऽऽपि । अथवा धरम व तत्करण व धरमकरण तस्मात्तुयोगस्तस्मात्करणकरपात्रुयोमात् निर्युक्तिं वक्ष्ये इति, तदने
 नावपेक्षानिमिषेयमुक्तं, धरमकरनिर्युक्तिरभिधेयेति । किंत्वर्या निर्युक्तिं वक्ष्ये ? इत्यत आह- 'अत्याद्यर्थं' अत्यन्त्यपर्यापि
 वक्ष्ये साऽत्याद्यरा तामत्याद्यराय, अथवा क्रियाविशेषमेतत्, कथं वक्ष्ये ? इत्यत आह- 'अस्याद्यर्थं' त्योकाकारं वक्ष्ये, न
 प्रभृताद्यरमित्यर्थः । किमस्याद्यरमेव ? नेत्याह- 'महात्वं' महार्थं वक्ष्ये, अथवा महानर्थो यस्याः सा महार्था ता महार्था
 वक्ष्ये, तदनेनाभिधेयविशेषं प्रतिपादितं भवति । 'अत्याद्यरा' इत्यनेन चतुर्महिका प्रतिपादिता भवति, एकमत्याद्यरं
 प्रभृताद्यं भवति १, तथा अन्यत् प्रभृताद्यरमत्याद्यं २, तथा प्रभृताद्यरं प्रभृताद्यं ३, अत्याद्यरमत्याद्यं ४ वेति । किंनिमित्तं

वक्ष्ये । इत्यत आह—'अनुग्रहार्थ' अनुग्रहः—उपकारोऽभिधीयते, अर्थशब्दः प्रयोजनवचनः, तत उपकारः प्रयोजनं वक्ष्ये, तदनेन प्रयोजनं प्रतिपादितं द्रष्टव्यम् । केषां वक्ष्ये ? इत्यत आह—'सुविहितानां' शोभनं विहितम्—अनुष्ठानं येषामिति ते सुविहिताः—साधवस्तेषां सुविहितानामनुग्रहार्थमोचनियुक्तिं वक्ष्ये इति योगः । तदनेन गाथासूत्रेण परोपन्यस्ता हेतवो निराकृता भवन्ति । के च ते हेतवः ?, निःसंबन्धत्वादेय इति । यश्चायं क्त्वाप्रत्यय उपन्यस्तस्तेन नित्यानित्यैकान्तत्वाद् योरसारता प्रतिपादिता भवति, कथम् ? न नित्यत्वाद् क्त्वाप्रत्ययो युज्यते न वाऽनित्यत्वाद्, किन्तु नित्यानित्यत्वाद् एवायं घटत इति, नित्यत्वाद् तावन्न घटते, एकं कृत्वा ह्यपरकरणं क्रमः, क्त्वाप्रत्ययश्च विशिष्टं एवार्थोऽभिधीयते, 'समानकर्तृकयोः पूर्वकाले कर्त्वे' (पा० ३-४-२१) ति वचनात्, नित्यत्वाद् चाप्रच्युताहुत्पञ्चस्थिरैकस्वभावं वस्तु, तच्च किं तावत् पूर्वस्वभावत्यागेन द्वितीयां क्रियां करोति आहोस्त्विपूर्वस्वभावात्यागेनेति चार्त्थम् ?, यदि पूर्वस्वभावत्यागेन ततोऽनित्यत्वप्रसङ्गः, अतादूर्वस्थयर्मनित्यत्वं ब्रूमः, अथ पूर्वस्वभावात्यागेन एवं तर्हि न कदाचिदपि तेन द्वितीया क्रिया कर्त्तव्येति । एवं प्रतिपादितेऽनित्यतावाद्याह—अत एवास्माकं दर्शने क्त्वाप्रत्ययो घटत इति, एतदप्यचारु, यस्य क्षणिकं वस्तु तस्य कथं क्त्वाप्रत्ययो युज्यते ?, उत्पत्त्यनन्तरं ध्वंसात्, कथमेक एव कर्त्ता क्रियाद्वयं करोति ?, येन हि प्राक्तनी क्रिया निष्पादिता सोऽन्य एव, योऽपि चोत्तरां क्रियां करोति सोऽपि चान्य एव, तत एकान्तानित्यत्वादेऽपि न घटते क्त्वाप्रत्यय इति । अयं तावत्समुदायार्थः, अष्टुना भाष्यकट्टकैकमवयवं व्याख्यायति—तत्र 'तत्त्वभेदपर्यायैर्व्यख्ये' ति पर्यायतो व्याख्यां कुर्वन्निदं

१ विधाषट्पूर्वार्थोऽभिधीयते आ. । २ वाच्यम् ? किं चातो यदि ल. १-२ पा. १-२ सु. १ ३ 'वक्ष्ये' पु. । ४ 'मनित्यता ब्रूम आ. पा. १ सु. १

ओहे पिंड समासे सखेवे चेष होंति एगट्टा। निज्जुचत्ति य अत्था ज चद्धा तेण निज्जुची ॥१॥ (भा)

ओषः पिण्डो भवतीति योगः। पिण्डन पिण्डः सपातरूप इत्यर्थः। 'समासे'चि समसन समासः। 'असु खेपप्पे' सम्-
एकीभावेनासन खेपप्पमित्यर्था, तथा च समासेन सर्व एव विशेषा गुह्यन्ते, ओषः समासो भवतीति योगः, एव भवतीति
क्रिया सर्वत्र मीलनीया। 'सखेवे'चि संखेपण संक्षेपः सम्-एकीभावेन प्रेरणामित्यर्था, चखब्द उक्तसमुच्चये, कदाचिदनुक्त
समुच्चये, एवचब्दा प्रकरवाचकः, एषमेतेषामपि विण्हादीनां ये पर्यायास्ते मीलनीया इति। निर्युक्तिपदव्याख्यानार्थमाह-
'निज्जुचत्ति च' इत्यादि, तिः-आधिक्ये योवन युक्तिः, आधिक्येन युक्ता निर्युक्ताः, अर्थन्त इत्यर्थाः गम्पन्त इत्यर्थे, ततो
निर्युक्ता इति चार्था पद्व यस्माद्गदास्तेन निर्युक्तिरभिधीयते। अषवाऽन्यथा-निषयेन युक्ता निर्युक्तिरिति चार्थाः यद्गदास्तेन
निर्युक्तिरभिधीयते, इत्यय गाथार्थः। एकार्थिकप्रतिपादनन च एकान्तमेदामेदवादौ व्युदस्येते, नैकान्तमेदपक्षे एकार्थिकानि
युज्यन्ते, कथम् !, यस्व खेकान्तेनैव सर्वे भावाः सर्वथा भिन्ना वर्तन्ते तस्य हि यथा षटशब्दात्षटशब्दो भिन्नः एव कुट
शब्दोऽपि भिन्न एव, तत्कथ षटशब्दस्य कुटशब्द एकार्थिको युज्यते ? एकार्थिकत्व हि कथञ्चिद्भेद भवतीति, एषमेकान्ता
मेदवादिनोऽपि न युज्यन्ते एकार्थिकानि, कथम् ? यस्य समेदेन सर्वे एव भावा व्यवस्थितास्तस्य यथा षटशब्दस्य यत
शब्दोऽभिन्न एकार्थिको न भवति एव कुटादयोऽपि न युज्यन्ते, अभिन्नत्वात्, इत्यल चर्ष्येति ॥ १ ॥

१ समासे इति व्य.। २ संखेवे' इति भा. संखेपि ति क १। ३ युज्ज निर्युक्त्य विमुक्ति क १ अ १-२। ४ एवे माप व्य.।

अधुना चरणपदव्याख्यानार्थमिदं गाथासूत्रमाह—

वयस्समणधम्मसंजमवयावच्चं च वंभगुत्तीओ । नाणाइतियं तव कोहनिग्गह्णइ चरणमेयं ॥ २ ॥ (भा०)

व्याख्या—भवतीति क्रियाऽनुवर्तते, व्रतादि चरणं भवतीति योगः । व्रतानि-प्राणतिपातादिनिवृत्तिरूपाणि, 'समण-
धम्म'ति श्रमणाः—साधवो धारयतीति धर्मः श्रमणानां धर्मः—क्षान्त्यादिकशरणं भवतीति सर्वत्र मीलनीयम् । 'संजमे'ति
सम्-एकीभावेन यमः संयमः, उपरम इत्यर्थः, स च प्रेक्षोत्प्रेक्षादिरूपः सप्तदशप्रकारः । 'वैयावच्चं'ति व्यावृत्तस्य भावो
वैयावृत्त्य, आचार्यादिभेदादशप्रकारं, चशब्दः समुच्चये, किं समुच्चिनोति ? विनयश्च । 'वंभगुत्तीओ'ति ब्रह्मा इति-ब्रह्मचर्यं
तस्य गुप्तयो ब्रह्मचर्यगुप्तयः, चर्यशब्दलोपादेवमुपन्यासः कृतः, ताश्च वसत्यादिका नव ब्रह्मचर्यगुप्तयः । 'नाणाइतियं'ति
ज्ञानादि च तन्निकं च ज्ञानादित्रिकम् । 'तव' इति तापयतीति तपो-द्वादशप्रकारमनशनादि । 'कोहनिग्गहाह' इति 'कुव कोपे'
क्रोधनं क्रोधः, निग्रहणं निग्रहः, क्रोधस्य निग्रहः क्रोधनिग्रहः स आदिर्यस्य मानादिनिग्रहकदम्बकस्य तत्क्रोधनिग्रहादि,
चरणमेतत् । एवं व्याख्याते सत्याह परः—ननु व्रतान्वर्तत्वाद् गुप्तयो न पृथक् कर्त्तव्याः । अथ परिकरभूताश्चतुर्थव्रतस्य
ब्रह्मचर्यगुप्तयोऽभिधीयन्ते, एवं तर्कैकस्य परिकरभूता भावना अपि बाध्याः, न च ज्ञानादित्रयस्य ग्रहणं कर्त्तव्यं, अपि तु
संन्यग्दर्शनज्ञानयोरेवोपन्यासः कर्त्तव्य इति, चारित्रस्य व्रतग्रहणेनैव ग्रहणात् । तथा श्रमणधर्मग्रहणेन संयमग्रहणं तपोग्रहणं

१ 'वैयावच्च' इति धा. ल. १-२ । २ 'गुत्तीओ' इति धा १ । ३ 'निग्गहादि'ति धा. १-२. पु । ४ 'ज्ञानसंन्यग्दर्शन' धा. पा. १ पु. ।

चातिरिच्यते, संभ्रमत्पत्नी योद्धृत्य भ्रमणार्थमस्म्योपन्यासः कर्षक्यः । तथा सपोग्रहणे च सति वैपाङ्गस्यस्योपन्यासो दृष्या,
 चन्द्रसद्विचित्रस्य च विनयस्य, वैपाङ्गस्यविनययोस्तपोऽन्तर्गतत्वात् । तथा धान्त्याविबर्भ्रहणे च सति क्रोधादिनिग्रह
 ग्रहणमनर्षकम् । तत्रिय सर्वैव धावा आह्वयविच्छीर्षेति सत्कथयेत् । इति, ब्रह्मोच्यते, अपिश्रयैव परमार्थमेव चोच्यते, यद्भक्त-
 प्रतप्रहणे ब्रह्मचर्येणुसिद्धानाविभ्रयोपन्यासो न कर्षक्यः तत्रावत्यरिद्वियते-यदेतद्वृत्तव्यसि स एकांशो वर्तते चारित्र्यस्य,
 सामयिच्छति च चास्त्रि चतुर्विधसगुहीरमास्ते तद्वृत्तप्रार्थं दानादिभ्रयप्रपन्त्यस्त, प्रतग्रहणे ब्रह्मचर्येणुसपो यदभिविच्यन्ते
 तद्वृत्तप्रार्थस्य निरपभ्रस्य इत्येवति, तथा बोक्तम्-^Δ“नवि किञ्चिदि पदिसिद्ध नाश्रुभाप च जिव्यवरिदेहि । सुष्ठु मेदुष्य
 मां न पिपा त रामदोसिहि ॥ १ ॥” अथवा पूर्वपश्चिमतीर्षकरतीर्षयोर्मेदेनेतद् महावत मवति, अस्यार्थस्य प्रतिपादनार्थं
 भेदेनोपन्यासः कृत इति । यथोक्त-भ्रमणार्थमग्रहणे संप्रमत्पत्नीने ग्रहणे कर्षक्यम्, भ्रमणार्थमग्रहणेनैव गुहीरत्वाचयोः, तदप्य
 साधु, संप्रमत्पत्नीः प्रधानमोहाह्वत्वात्, कत्र प्रधानत्वम् ? इति चेत् अपूर्वकर्मभ्रमणार्थः संप्रमो वर्तते, पूर्वगुहीरत्वंकर्मभ्रम
 हेतुच तपः, ततः प्रधानत्वमनयोः, अतो गुहीरयोत्पन्नयोर्भेदेनोपन्यासः कृतः, इत्येवमप्य न्यायो यथा-आह्वया भायावा
 चद्विष्टोऽप्यायातः, अत्र हि आह्वयग्रहणेन वद्विष्टस्यापि ग्रहण कृतमेव, तथाऽपि प्राधान्याचस्य भेदेनोपन्यासः क्रियत इति ।
 तथा यथोक्त-तपोग्रहणे वैपाङ्गस्यविनययोर्न ग्रहण कर्षक्य, तदप्यथाक, वैपाङ्गस्यविनययोर्पथा स्वपरोपकारकत्वात्प्राधान्य

१ अष्टमिं ७५ त १-२. ५ । १ °कर्मविक्रमोत्पद्य ७. १ ।

A- चापि किञ्चिदपि प्रसिद्धिनाश्रुत्वात् च विनयवेदेनै । सुकृत्वा वैदुनमात्र व विना तद्ग्रागोपान्भासु ॥

नैवमनश्नादीनां तयोभेदानामिति । यद्योक्तं—श्रमणधर्मग्रहणे क्रोधादिनिग्रहस्य नोपन्यासः कर्त्तव्यः, तदप्यचारु, इह द्विरूपः क्रोधः—उदयगत उदीरणावलिक्रागतश्च, तत्रोदयगतनिग्रहः क्रोधनिग्रहः, एवं शानादिष्वपि वाच्यं, यस्तु उदीरणा- बलिक्राप्राप्तस्त्वस्योदय एव न कर्त्तव्यः शानत्यादिभिर्हेतुमिरिति । अथवा त्रिविधं वस्तु—ग्राह्यं हेयमुपेक्षणीयं च, तत्र शानत्या- दयो ग्राह्याः, क्रोधादयो हेयाः, अतो निग्रहीतव्यास्त इत्येवमर्थमित्यमुपन्यस्तमिति तस्मात् साधु सर्वमेवैतद् गाथासूत्रमिति । अधुना करणावयवप्रतिपादनार्थमिदं गाथासूत्रमाह—

पिंडविस्वोही संमिद् भावर्णं पडिमं य इदियनिरोहो । पडिलेहणमुत्तीओ अभिभाहं चैव करणं तु ॥३॥भा.

अस्य व्याख्या—‘पिंड’चि पिण्डनं पिण्डस्तस्य विविधम्—अनेकैः प्रकारैः शुद्धिः आधाकर्मादिपरिहारप्रकारैः पिण्ड- विशुद्धिः, सा किम्?, करणं भवतीति योगः । ‘समिति’चि सम्यगितिः—सम्यग्गमनं प्राणातिपातवर्जनेनेत्यर्थः, जातावेकवचनं, ताश्च्यसमित्यादयः समितयः । ‘भावण’चि भावयन्त इति भावनाः—अनित्यत्वादिक्काः । ‘पडिम’चि प्रतिमाः—अभिग्रहप्रकारा मासाधा द्वादश भिक्षुप्रतिमाः, चञ्चन्दाद्भद्रादयश्च प्रतिमा गृह्यन्ते । ‘इदियनिरोहो’चि इन्द्रियाणि—स्पर्शनादीनि तेषां निरोधः इन्द्रियनिरोधः आत्मीयात्मीयेष्टानिष्टविषयरागद्वेषाभाव इत्यर्थः । ‘पडिलेहण’चि प्रतिलेखनं प्रतिलेखना ‘लिख अक्षरविन्यासे’ अस्य प्रतिपूर्वस्य लुडन्तस्यानादेशे डाँपि च विहिते प्रतिलेखनेति भवति, एतदुक्तं भवति—अक्षरानुसारेण प्रतिनिरीक्षण-

१ °न्यासा इति स्यात्साधु आ, °न्यासा इति तस्मात् पा १, °न्यास इति तस्मात् पा २ । २ शोधि. ल २ पा १-२ । ३ विच्योषि ल. २ ।
 ४ निरोध. आत्मी° आ. । ५ आत्मीयेष्टा° आ । ६ टापि आ. पा. २ ।

मनुष्ठान च यस्या प्रतिष्ठेत्सना, सा च बोलुपद्धारैरुपकरणस्तेषु । 'गुणीबो'पि गुप्तोनि गुप्तयो-मनोशास्त्रायरूपास्तिस्नः ।
 'बमिगह'पि बमिगहा द्रव्यादिभिरनेकप्रकाराः, बबब्दो बसत्यादिबहुवचनार्था, एवकारः क्रमप्रतिपादनार्थः । 'करण तु'पि
 कियते इति करण्य, मोषार्थिभिः साधुभिर्निष्पाद्यत इत्यर्थः । तुषब्दो विशेष्ये, मूलगुणसम्भावे करणत्वमस्य, नान्यथेति ।
 आह-ननु समितिप्रश्नेनेव पिण्डविद्युदेरुहीतत्वाच्च पिण्डविद्युदिद्रव्य कर्तव्य, यद्यप्यजासमितौ सर्वेषां गृहीताः, पिण्डवि
 द्युद्विरप्येवैव, तर्हि मेदेनोपन्यासः ? इति, अत्रोच्यते, पिण्डव्यतिरेकेष्वन्याव्येषां विद्यते वसत्यादिकृपा तस्या प्रहण मधि
 व्यति, यत्र पिण्डविद्युदेस्तु मेदेनोपन्यासः कारये ब्रह्मण कर्तव्य नाकारये इत्यस्यार्थस्य प्रतिपादनार्थः । अथवाऽऽहारमन्तरेण
 न दृश्यते पिण्डविद्युत्त्वादि करण सर्वमेव कर्तुमती मेदेनोपन्यास इति । अत्राह-करणकरणयोः कः प्रतिविशेषः ? इति, अत्रो
 च्यते, निस्वानुष्ठान वरण, यद्यु प्रयोजन व्यापने कियते तत्कल्पमिति, तथा च यथादि सर्वकालमेव चर्यते न पुनर्वसतश्चून्यः
 द्विविक्ताक इति । पिण्डविद्युद्वेषादि तु प्रयोजने समापने कियत इति । एव व्याख्याते सत्याह परः-“बोदेण तु निन्दुषि
 बुष्ठ परबकरमाधुओमस्स” इत्येव वक्तव्य, तत्किमयं पृष्ठपुष्ठान कृत्वा पञ्चम्यभिधीयते, इत्यस्यार्थस्य प्रतिपादनार्थमिद
 गाथाहब्रमाह-

चोदगवयण छट्टी सवधे कीस न भवति विमचीशतो पचमी तु भणिया, किमस्यि अत्रेऽपि अणुभोगाऽमा
 व्याख्या-‘बोदम’ पि चोदकोक्तिः चोदकवचन, किंपुतम् ?, एवाह-गृही संबन्धे किमिति न मयति विमक्तिः ?, संब

१ येषामर्थि का. अ. १-२ पा. २ । २ 'आवेकना का १.१-२ । ३ आपने का १.१-२ । ४ 'वेकवचन किंपुतम् । का १-२ ।

न्ययं संबन्धस्तस्मिन् संबन्धे षष्ठी किमिति न भवति ? एतदुक्तं भवति-चरणकरणानुयोगसंबन्धिनीमोषनिर्मुक्तिं वक्ष्ये इति वाच्यं, तदुल्लङ्घनं कृत्वा पञ्चम्युच्यते तत्र प्रयोजनं वाच्यं, अथ न किञ्चित्प्रयोजनं ततः पञ्चमी भणित्वा किं केन कारणेन ? निष्प्रयोजनंवेत्यर्थः, एवं चोदिते सत्याहाचार्यः-अस्त्यत्र प्रयोजनं षष्ठ्युल्लङ्घनं कृत्वा यत् पञ्चम्युच्यते, किम् ? इत्यत आह-'अस्थि अणोवि अणुओगा' सन्ति-विद्यन्ते अन्येऽप्यनुयोगाः-अस्यार्थस्य प्रतिपादनार्थमेवमुच्यतेऽस्यः कृत इति । पुनरप्याह-यद्यन्येऽप्यनुयोगाः सन्ति पञ्चम्याः किमायातम् ? इति, अत्रोच्यते, अस्याचार्यस्येयं शैली-यदुत यत्र क्वचित् संबन्धस्तत्र षष्ठ्याः सप्तम्या वा निर्देशं करोति, तथा च-A "आवस्सगस्स दसकालियस्स तह उच्चरञ्जमायारे । इत्येवमादि । अत्र तु शैली त्यक्त्वा पञ्चम्या निर्देशं कुर्वन्नाचार्य एतद् ज्ञापयति-सन्त्यन्येऽप्यनुयोगा इति, तदत्राहं चरणकरणानुयोगाद्वक्ष्ये नान्यानुयोगेभ्य इति । तथा षष्ठी द्विविधा दृष्टा-भेदषष्ठी अभेदषष्ठी च, तत्र भेदषष्ठी यथा-देवदचस्य गृहम्, अभेदषष्ठी यथा तैलस्य धारा शिलापुत्रकस्य शरीरकमिति । तद्यदि षष्ठ्या उपन्यासः क्रियते ततो न ज्ञायते-किं चरणकरणानुयोगस्य भिन्नामोषनिर्मुक्तिं वक्ष्ये यथा देवदचस्य गृहमिति, आहोस्विदभिन्नां वक्ष्ये यथा तैलस्य धारेत्यस्य सममोहस्य निवृत्त्यर्थं पञ्चम्या उपन्यासः कृत इति । एवं व्याख्याते सत्यपरस्त्वाह-अस्तीत्येकवचनमनुयोगाश्च बहवस्तत्कथं बहुत्वं प्रतिपादयति ?

१ गदुभयत्र क्वचित्तत्र आ. १

A. आवस्सगस्स दसकालियस्स, तह उच्चरञ्जमायारे । सूयगडे निञ्जुत्तिं, वोच्छामि तहा दसाणं च ॥ १ ॥ कपस्स थ निञ्जुत्तिं, ववहारस्सेव परमनिञ्जणस्स । सूरपणत्तीए वोच्छं इसिभासिथाणं च ॥ २ ॥ (आव० नि० पत्रे ६१ गाथा ८४-८५)

तन्मते, अस्तीति विद्वन्तप्रतिरूपकमव्ययम्, अव्ययं च "सहस्र त्रिषु लिङ्गेषु, सर्वासु च विमक्तिषु । वचनेषु च सर्वेषु यत्र ज्येति उद्वच्ययस् ॥ १ ॥" ततो बहुलं प्रतिपादयत्येतेत्यदोषाः । अथवा व्यथरितः संबन्धोऽस्तिषष्ठ्यस्य, कथम् ? इदं शोदकवचनम्-यष्टी संबन्धे किमिति न भवति विमक्तिः !, आचार्य आह-अस्ति यष्टी विमक्तिः, पुनरप्याह-यद्यस्ति सतः पञ्चमी मणित्वा किम् !, आचार्य आह-अन्येऽप्यनुयोयावत्स्वारः, अतः यष्टी विषमानाऽपि नोक्तेति, मावना पूर्ववत् । अन्येऽप्यनुयोगाः सन्तीत्युक्तं, न च ज्ञान्ते कियन्तोऽपि ते ? इत्यतः प्रतिपादयन् आह-

चचारि उ अणुओगा चरणे धम्मगणियाणुओगे य । द्वियणुजोगे य तथा अहकम्म ते महिङ्गीया ॥ ५ ॥ भा

व्याख्या-चत्वार इति सक्क्यावापकः इन्द्रः, अनुकूला अनुकूपा वा योमाः अनुयोगाः, सुखब्द एवकारार्थः, चत्वार एवमेवात् । कथं चत्वारोऽनुयोगाः ! इत्याह-'चरणे धम्मगणियाणुओगे य' चर्यत इति चरथ, तद्विषयोऽनुयोगावरणाद्युयो गत्वास्मिन् चरणानुयोगे, अथ चोपरपदलोपादिरुपपत्त्यासः, अन्यथा चरणकरणानुयोगे इत्येव वक्तव्यं, स चैकादशाक्षररूपः । 'धम्म'चि चारयतीति धर्मः, दुर्मवौ प्रपतन्त सत्त्वमिति, तस्मिन् धर्मे-धर्मविषये द्वितीयोऽनुयोगो भवति, स चैकादशाक्षररूपः । प्रक्रीर्णकरूपः । 'गणियाणुओगे य'चि गण्यते इति गणितवत्स्यानुयोगो यथितानुयोगः, तस्मिन् गणितानुयोगे-गणितानुयोग विषये तृतीयो भवति, स च सूर्यप्रज्ञप्स्याविरूपः । वक्ष्यः प्रत्येकमनुयोगपदसमुच्चायकः । 'द्वियणुओगे'चि द्वियतीति द्वय्य

* निरुपपत्तीति ५. विवेकमिति पा २-१ । २ 'धम्म इति अत्र ॥ १-२ । ३ 'विषयवत्त्वमि ॥ १-२ पा १-२ ५ ।

तस्यानुयोगो द्रव्यानुयोगः—सदसत्पर्यालोचनारूपः, स च दृष्टिवादः चशब्दादनार्थः सन्नमत्यादिरूपश्च, तथेति क्रमप्रति-
 पादकः, आगमोक्तेन प्रकारेण 'यथाक्रमं' यथापरिपाठयेति, चरणरक्षणानुयोगाद्या 'महर्दिकाः' प्रधाना इति यदुक्तं भवति । एवं
 व्याख्याते सत्याह-परः—'चरणे धम्मगणियाणुओणे य दवियणुओणे यं चि यथेतेषां भेदेनोपन्यासः क्रियते तत्किमथ चत्वारः ?
 इत्युच्यते, विशिष्टपदोपन्यासादेवायमर्थोऽवगम्यत इति, तथा चरणपदं भिन्नया विभक्त्या किमर्थमुपन्यस्तं ? धर्मगणितानु-
 योगौ तु एकैव विभक्त्या, पुनर्द्रव्यानुयोगो भिन्नया विभक्त्येति, तथानुयोगशब्दश्चैक एवोपन्यसनीयः, किमर्थं द्रव्यानुयोग
 इति भेदेनोपन्यस्त इति ?, अत्रोच्यते, यत्तावदुक्तं—चतुर्ग्रहणं न कचव्यं विशिष्टपदोपन्यासात्, तदसत्, यतो न विशिष्टसङ्ख्या-
 वगमो भवति विशिष्टपदोपन्यासेऽपि, कृतः ?, चरणधर्मगणितद्रव्यपदानि सन्ति, अन्यान्यपि सन्तीति संशयोऽत्र भाभूत्कस्य-
 चिदित्यतश्चतुर्ग्रहणं क्रियत इति । तथा यद्योक्तं—भिन्नया विभक्त्या उपन्यास इति, अत्र धर्मगणितानुयोगौ एकविभक्त्योपन्यस्तौ
 नुयोग एवात्राधिकृतः, प्राधान्यख्यापनार्थं भिन्नया विभक्त्या उपन्यास इति । तथा धर्मगणितानुयोगौ एकविभक्त्योपन्यस्तौ
 अत्र प्रक्रमेऽप्रधानावेताविति । तथा द्रव्यानुयोगे च भिन्नविभक्त्युपन्यासे प्रयोजनं, अयं हि एकैकानुयोगे मीलनीयः, न
 पुनर्लौकिकशाल्वशक्तमिर्न विचारणीय इति । तथाऽनुयोगशब्दद्वयोपन्यासे प्रयोजनमुच्यते यत्त्रयाणां पदानामन्तेऽनुयोग-
 पदमुपन्यस्तं तदप्यकत्वानुयोगप्रतिपादनार्थं, यच्च द्रव्यानुयोग इति तत् पृथक्त्वानुयोगप्रतिपादनार्थमिति । एवं व्याख्याते
 सत्याह परः—इह गाथास्त्रपर्यन्त इदमुक्तं—'यथाक्रमं ते महर्दिका' इति, एवं तर्हि चरणरक्षणानुयोगस्य लघुत्वं, तत्किमर्थं तस्य

निर्युक्तिः क्रियते ? अपि तु द्रव्यानुयोगस्य युज्यते कर्तुं, सर्वेषामेव प्रधानत्वात्, एव बोधकेनाद्ये कृते सत्युच्यते—
 सविसयबलवत्तु पुण जुज्यते तद्वि अ महिद्वि अ घरण । चारिचरक्खणट्टा जेणिअरे तिसि अणुओगा ६ भा
 व्याख्या—स्वभासौ विषयस्य स्वविषयस्वस्मिन् स्वविषये बलवत्त्वमप्युच्यते—पठे, एतदुक्तं भवति—आत्मीयात्मीय
 विषये सर्व एव बलवन्त्वो वर्तन्ते इति । एव व्याख्याते सत्यपरस्वाह—यद्येव सर्वेषामेव निर्युक्तिकरणप्राप्त, आत्मीयात्मीयविषये
 सर्वेषामेव बलवत्त्वात्, तथाऽपि परमकरत्यानुयोगस्य न कर्तव्येति, एव बोधकेनाद्यद्विष्टे सत्याह गुरु—‘तद्वि अ महिद्वि अ
 चरण’ तथापि एवमपि सुविषयबलवत्त्वेऽपि सति महद्वि अ कर्तव्येति, शेषानुयोगानां चरणकरणानुयोगार्थमेवोपादानात्,
 पूर्वोत्पन्नसंरक्षणार्थमपूर्वपतिपर्यर्थं च शेषानुयोगा अस्यैव इतिभूताः, यथा हि कर्तृरवनलण्डरद्वार्यं इतिरुपादीयते, उत्र हि
 कर्तृरवनलण्डमेव प्रधानं न पुनर्इतिः । एवमत्रापि चारिचरस्यार्थं शेषानुयोगानामुपन्यासात्, तथा चाह—‘चारिचरक्खणट्टा
 जेणिअरे तिसि अणुओगा’ अयरीकीकरणाचारिचरस्य तस्य रक्षणं तदर्थं चारिचरस्यार्थं येन कारणेन ‘इतर’ इति धर्मानुयोगा
 दयस्योऽनुयोगा इति । एव व्याख्याते सत्याह—कथं चारिचरस्यार्थमिति वेत्तदाह—
 चरणपटिवत्तिहेउ धम्मसकहा कैलदिक्खमाईमा । दविए दत्तणसुद्धी दत्तणसुद्धस्स चरण तु । ७। (भा०)

व्याख्या—अर्थत इति चरण—अथादि तस्य प्रतिपक्षिचरणप्रतिपक्षिचरणप्रतिपक्षेः हेतुः कारण निमित्तमिति पर्यायाः, किम् ?
 १ अर्थिक ६.१-२ ।

तदाह—‘धर्मकथा’ दुर्गतौ प्रपतन्तं सत्त्वसङ्घातं धारयतीति धर्मस्तस्य कथा—कथनं धर्मकथा चरणप्रतिपत्तेर्दुर्धर्मकथा, तथाहि—
 आक्षेपयादिधर्मकथाऽऽक्षिप्ताः सन्तो भव्यप्राणिनश्चारित्रं प्राप्नुवन्ति । ‘कौलदिक्रवमाईय’चि कलनं कालः कलासमूहो वा
 कालस्वस्मिन् काले दीक्षादयः—दीक्षणं दीक्षा—प्रव्रज्याप्रदानम् आदिशब्दादुपस्थापनादिपरिश्रमः, तथा च शोभनतिथिनक्षत्र-
 गृहचयोगादौ प्रव्रज्याप्रदानं कर्तव्यम्, अतः कालानुयोगोऽप्यस्यैव परिकरभूत इति । ‘दविष्’चि द्रव्ये द्रव्यानुयोगे, किं
 भवति ?, इत्यत आह—‘दर्शनशुद्धिः’ दर्शनं—सम्यग्दर्शनमभिधीयते तस्य शुद्धिः—निर्मलता दर्शनशुद्धिः, एतदुक्तं भवति—
 द्रव्यानुयोगे सति दर्शनशुद्धिर्भवति, युक्तिभिर्यथाऽवस्थितार्थपरिच्छेदात्, तदत्र चरणमपि युक्त्यनुगतमेव ग्रहीतव्यं, न
 पुनरागमादेव केवलादिति । आह—दर्शनशुद्धयैव किम् ?, तदाह—‘दर्शनशुद्धस्य’ दर्शनं शुद्धं यस्यासौ दर्शनशुद्धस्तस्य ‘चरणं’
 चारित्रं भवतीत्यर्थः, तुशब्दो विशेषणे, चारित्रशुद्धस्य दर्शनमिति ॥ अथवा प्रकारान्तरेण चरणकरणानुयोगस्यैव प्राधान्यं
 प्रतिपाद्यते आदिभूतस्यापीति, तच्च दृष्टान्तबलेनाचलं भवति नान्यथेत्यतो दृष्टान्तद्वारेणाह—

अहं रणणे विसृष्टुं वयरे कणणे अ रययलोहे अ । चत्तारि आगरा खलु चउणह पुत्ताण तेदिन्ना ॥८भा.

‘यथे’त्पुदाहरणोपन्यासे राज्ञो ‘विषयेषु’ जनपदेषु ‘वज्र’ इति वज्राकरो भवति, वज्राणि—रत्नानि तेषामाकरः—खानि-
 वज्राकरः । ‘चित्ता लोहागारिष्’चि इत्यतः सिंहावलोकनन्यायेनाकरग्रहणं संबध्यते, एतेन कारणेन ‘शोचि उ’चि इत्य-
 .माद्भवति क्रिया सर्वत्र मीलनीयेति । ‘कनकं’ सुवर्णं तस्याकरो भवति द्वितीयः । ‘रजतं’रुप्यं तद्विषयश्च तृतीय आकरो

मवति, षष्ठ्यब्दः समुच्चये, अनेकमेवमिष रूपाहं समुच्चिनोति । 'लोहे चे'ति लोहमयस्वस्मिन् लोहे-लोहविषयमवतुर्ष आकरो मवति, षष्ठ्यब्दो मृदुकठिनमप्यलोहमेवसमुच्चायकः । 'वत्वारः' इति सङ्ख्याः । आक्रियन्त एतेचित्याकराः, तथा च मर्या-दयाऽभिबिधिना वा क्रियन्ते षष्ठादीनि तेष्विति । सप्तम्यब्दो विज्ञेयत्वे, किं विज्ञिनटि ? सविषयाः सप्तस्त्यादयश्च ते पुत्रेभ्यो दद्याः, चतुर्णां 'पुत्राणां' सुतानां 'ते' इत्याह्वा 'दद्याः' विमग्ना इत्यर्थः ॥ अथुना प्रदानोपरकाल येषां संजात तदुच्यते-चित्ता लोहागरिण् पट्टिसेह सो उ कुणह लोहस्त । वयराईहि अ गहण करिति लोहस्त तिन्नियरे ॥९॥ आ

लोहाकरोऽस्यास्तीति लोहाकरिकृत्स्मिन् लोहाकरिके चिन्ता मवति, राडा परिभूतोऽह येन ममाग्रपान आकरो, वचः, एव चिन्तायां सत्यां तुषुद्वयभिधानेन मन्त्रिणाऽमिहितः-देव ! मा चिन्तां कुरु, मन्दीय एव प्रधान आकरो न ज्ञेया आकरा इति, कुरु एतदवशीयते !, यदि मयसंबन्धी लोहाकरो न मवति तदानीं ज्ञेयाकराऽप्रवृत्तिः लोहोपकरणामाभात्, ततोऽनिर्वाहं मवान् कारयतु क्वचित्चिदिनानि पादद्वयस्यं प्रतिपद्यते तेषूपकरणत्वात्, ततः सुमहार्धमपि ते लोह प्रहीष्यन्तीत्यत आह- 'पट्टिसेह' इत्यादि, प्रतिषेधो-चारथा त प्रतिषेध करोत्यसौ लोह प्रवीतमेव तस्य लोहस्य, तुषुद्वयो विज्ञेयत्वे, न केवलमनिर्वाहं करोत्यपूर्वोत्पादनरोधं च, तत्रैव कृते ज्ञेयाकरेषूपकराः क्षयं प्रतिपन्नाः, ततस्ते षष्ठादिभिर्ग्रहम कुर्वन्ति, कस्य ? इत्यत आह लोहस्य, के कुर्वन्ति ? इतरे षष्ठाकरिकादयः । षष्ठ्यब्दान् केवल षष्ठादिभिर्ज्ञेयादिभिश्च । अत्र कथानक स्पष्टत्वाच्च लिखितम्, अथ दृष्टान्तः, साम्प्रत दार्ष्टान्तिकयोचना क्रियते-यथाऽसौ लोहाकर आचारभूतः ज्ञेयाकराणां, सत्प्रवृत्तौ

शेषाणामपि प्रवृत्तिः, एवमत्रापि चरणकरणानुयोगे सति शेषानुयोगसङ्गावः, तथाहि-चरणे व्यवस्थितः शेषानुयोगग्रहणे समर्थो भवति नान्यथेति । अस्त्यार्थस्य प्रतिपादनार्थं गाथासूत्रमाह—

एवं चरणमि तिओ करेइ गहणं विहीइ इयरेसिं । एएण कारणेणं हवइ उ चरणं महिड्डीअं ॥१०॥ (आ.)

व्याख्या—‘एवं’ मित्युपनयग्रन्थः, ‘चरणमि’ चि चर्यत इति चरणं तस्मिन् व्यवस्थितः करोति विधिना ग्रहणमितरेणाम्, इतरेणामिति द्रव्यानुयोगादीनां, तदनेन कारणेन भवति चरणं महद्विक्रमम् । तुशब्दादन्वेषणं च गुणानां समर्थो भवतीति ॥ अधुना ‘अल्पाक्षरां महाधायां’ मिति यदुक्तं तद्व्याख्यानमाह—

अप्यक्खरं महत्थं १ महक्खररूपत्थ २ दोसुडवि महत्थं ३ ।

दोसु वि अप्पं च ४ तहा भणिअं सत्थं चउविगप्पं ॥ ११ ॥ (आ०)

व्याख्या—अत्र चतुर्भङ्गिका—अल्पान्यक्षराणि यस्मिन् तदल्पाक्षरं, स्तोकाक्षरमित्यर्थः, ‘महत्थं’ति महानर्थो यस्मिन् तन्महायं प्रभूतार्थमित्यर्थः । तत्रैकं शास्त्रमल्पाक्षरं भवति महार्थं च प्रथमो भङ्गः १ । तथान्यत् किभूतं भवति १—‘महक्खररूपत्थं’ महाक्षरं, प्रभूताक्षरमिति हृदयं, अल्पार्थं स्वल्पार्थमिति हृदयं, द्वितीयो भङ्गः २ । तथाऽन्यत् किभूतं भवति १—‘दोसुडवि महत्थं, द्वयोरपीति अक्षरार्थयोः, अन्यस्याश्रुतत्वात्क्षरार्थोमयं परिगृह्यते, एतदुक्तं भवति-प्रभूताक्षरं-प्रभूतार्थं च तृतीयो भङ्गः ३ । तथाऽ-

न्यत् किंभूत भवति ? इत्याह—‘दोस्तु वि भय्य च तदा’ इत्योरप्यस्यमधरार्थयोः, एतदुक्तं भवति—अत्याधरं अत्यायं चेति ४ ।
 ‘तथ’ इति तनागमोक्तप्रकारेण ‘मपिठ’ उक्तं छात्र ‘चतुर्विकल्प’ चतुर्विधमित्यर्थः ॥ अधुना चतुर्णामपि मङ्गकानामुदाहार
 मदद्यनार्थमिदं गायाम्यमह—

सामायारी ओहे नायज्ज्ञयणा य दिट्टिवाओ य । लोइअकप्यासाई अणुकमा कारगा चउरो ॥१२॥ (मा०)

व्याख्या—ओषष्ठामाचारी प्रथममङ्गकं तदाहरणं भवति, पूर्वपरनिपातावेवमुपन्यासः कृतः ? , ज्ञाताव्ययनानि षष्ठाङ्गे
 प्रथमभूतस्वरूपे तेषु कथानकान्त्युच्यन्ते ततः प्रस्तावधरत्वमर्थार्थता चेति द्वितीयमङ्गके ज्ञाताव्ययनान्युदाहरणं, चतुर्वाद्
 न्यस्य यदस्यां श्लोको व्यसस्मिन् २, इष्टिवाद्भ्यं तृतीयमङ्गकं तदाहरणं, यतोऽसौ प्रमूर्ताधरः प्रमूर्तार्थं च, चतुर्वात्तदकदेवो
 ऽपि ३, चतुर्थमङ्गोवाहरणप्रतिपादनार्थमाह—‘लोइयकप्यासादी’ इति शौकिङ्कं चतुर्थमङ्गोदाहरणं, किम्भूतम् ? कार्यासादि,
 आदिद्यञ्चाञ्छिबभेद्रादिप्रह । ‘अणुकम’श्चि’ अनुकमादिति अनुकमेवैव—परिपाटयैव, सुवीयायै पञ्चमी । ‘कारकाणि’ कृष्वं
 स्वीति कारकाणि—उदाहरणान्युच्यन्ते चत्वारीति पचासद्व्यम्पेनैवेति ॥ ‘अनुप्रहार्यं सुभिरिष्टानाश्’ इति षट्कं तद्व्याख्याना
 षोदाहरणगाथा—

घालार्दणणुकपा सखडिकरणमि होअगारीण । ओमे य वीयभत्त रणणा दिन्न जणवयस्स ॥१३॥ (मा०)

‘एवं’मित्युपन्यासाद्यथेति गम्यते, ततोऽयमर्थो भवति—यथा ह्यगारिणामनुकम्पा भवति बालादीनामुपरि संखडिकरणे, एवं स्थविरैः साधूनामनुकम्पार्थमुपदिष्टौवनिर्युक्तिरिति संबन्धः । अधुनाऽक्षरगमनिका—बालाः शिशवोऽभिधीयन्ते, ते आदि-
 येषां ते बालादयः, आदिशब्दात्कर्मकरादिपरिग्रहः, तेषां बालादीनामुपर्यनुकम्पा कृपेत्यर्थः । ‘संखडिकरणे’ संखड्यन्ते
 प्राणिनो यस्यां सा संखडिः, अनेकसत्त्वव्यापचिहेतुरित्यर्थः, कृतिः करणं, संखड्याः करणं संखडिकरणं तस्मिन्
 संखडिकरणे यथाऽनुकम्पा भवति, केपाम् ? इत्याह—‘अगारिणां’ अगारं विद्यते येषां ते अगारिणस्तेषामगारिणां, तथाहि—
 यद्भोजनं प्रहरत्रयोद्देशे भवति तस्मिन् यदि बालादीनां प्रथमालिका न दीयते ततोऽतिवृथुशुष्काक्रान्तानां केपाञ्चिन्मूर्च्छागमनं
 भवति केचित्तुनः कर्मादि कर्तुं न शक्नुवन्ति ततोऽनुकम्पार्थं प्रथमालिकामसौ गृहपतिः प्रयच्छति, अस्याैव दर्शनार्थं दृष्टान्ता-
 न्तरमाह—‘ओम’ इत्यादि, अवमं दुर्भिक्षं तस्मिन्नवमे वीजानि—शालयादीनि भक्तम्—अन्नं वीजानि च भक्तं च वीजभक्तमेक-
 वक्त्रावः ‘राज्ञा’ नरपतिना दत्तं कस्य ? तदाह—जनपदस्य ॥

✓ कस्यचिद्ब्राह्मो विषये दुर्भिक्षं प्रभूतवार्षिकं संजातं, ततस्तेन दुर्भिक्षेण सर्वमेव धान्यं क्षयं नीतं, लोकश्च विषण्णः, तस्मि-
 न्नवसरे राज्ञा चिन्तितम् सर्वमेव राज्यं मम जनपदायत्तं, यदि जनपदो भवति ततः कोष्ठागारादीनां प्रभवः, जनपदाभावे
 तु सर्वाभावः, ततस्तत्संरक्षणार्थं वीजनिमित्तं भक्तनिमित्तं च कोष्ठागारादिधान्यं ददामीति, एवमनुचिन्त्य दापितं तस्य जन-
 पदस्य, लोकश्च स्वस्थः संजातः, पुनर्द्विगुणं त्रिगुणं च प्रेषितं राज्ञ इति ॥ अयं दृष्टान्तः, अधुना दाष्टान्तिकप्रतिपादनार्थमाह—

एव येरेहि इमा अपावमाणेण पयविभागे तु । साहृणणुकपट्टा उवहट्टा ओहनिज्जुची ॥ १४ ॥ (भा०)

'एव' मिश्रणप्रत्ययः, यथा गृहपतिना बालादीनामनुकम्पार्थं मरुत दप, राट्टा च बीजमरुमट्टप्रहारार्थमेव दप, एव स्वधिरौषनिर्मुक्तिः साधूनामनुग्रहार्थं निर्पूदेति, स्थिराः-अन्नबाहुस्वामिनस्तेः, 'आत्मनि गुरुषु च बहुवचन' मिति बहुवचनेन निर्देशः कृतः । 'इमे' ति इयं वक्ष्यमाणसङ्ख्या प्रतिबेदानाविरूपा । किमर्थं निर्पूढा ?, एवह- 'अपावमाणाया' इत्यादि, 'अप्राप्तुवती' अनासादयतां, किमप्राप्तुवतामित्याह- 'पदविभागे' वर्तमानकाठापेक्षया कल्परूप विरन्तनकालापेक्षया तु दृष्टिबाधम्पवस्थितां पवविभाषणमापारीमित्यर्थः । तुच्छवापुषबासामाचारी चाप्राप्तुवती, केयामनुग्रहार्थं निर्पूढा ?, एवह- 'साधूनां' ज्ञानादिरूपाभिः पौरुषेयीभिः क्रियाभिर्मोक्ष साधयन्तीति साधवस्तेषां साधूनां, किम् ?- 'अनुकम्पार्थं अनुकम्पा कृपा इया इत्येकोऽर्थः, तथा अर्थः-प्रयोजनम् । 'उपविष्टा' कश्चित् 'भोयनिर्मुक्तिः' सामान्यार्थप्रतिययादिकेत्यर्थः ॥ आह-यच्च केयमोयनिर्मुक्तिः या स्वधिरः प्रतिपादिता ?, तत्रप्रतिपादनाप्याह-दारगाहा-

✓ पढिठेहण १ च पिढ २ उवहियमाण ३ अणाययणावज्ज ४ ।

पढिसेवण ५ माळोअण ६ जह च विसोही ७ सुविहिआण ॥ ३ ॥

एवं संबन्धे कृते सत्याह पर-ननु एवमसिद्धितम्, अर्हतो बन्धित्वोचनिर्मुक्तिर नस्ये, तत्किमर्थं बन्धनादिक्रियायकृत्यै-

वौधनिर्मुक्तिं प्रतीपादयतीति, अत्रोच्यते, अविज्ञायैव परमार्थं भवतैतन्नोद्यते, इह हि वन्दनादिक्रिया प्रतिपादितैवासाधारण-
 नामोद्घट्टनादेव, तथाहि-अत्रोकाद्यष्टमहाप्रातिहार्यादिरूपां पूजामहन्तीत्यहन्तः, तदनेनैव स्ववोऽभिहितः । एवं चतुर्दश-
 पूर्वधरादिष्वपि योजनीयं, अलं प्रसङ्गेन, प्रकृतं प्रस्तुतमः-‘पडिलेहणं’ इति, ‘लिख-अक्षरविन्यासे’ प्रतिलेखनं प्रतिलेखना तां
 वक्ष्ये इति, एतदुक्तं भवति-आगमानुसारेण या निरूपणा क्षेत्रादेः सा प्रतिलेखनेति । अत्राब्दात्प्रतिलेखकं प्रतिलेखनीयं च
 वक्ष्ये । अथवाऽनेकाकारां प्रतिलेखनां वक्ष्ये, उपाधिभेदात् । ‘पिण्डं’ इति पिण्डनं पिण्डः-सङ्घातरूपस्त्वं पिण्डं, वक्ष्य इति प्रत्येकं
 मीलनीयं, मिश्राद्योधिमित्यर्थः । ‘उपाधिप्रमाणं’ इति उपदधातीत्युपाधिः, उप-सामीप्येन संयमं धारयति पोषयति चेत्यर्थः ।
 स च पात्रादिरूपस्त्वस्य प्रमाणं द्विधा तच्च गणनाप्रमाणं प्रमाणप्रमाणं च । ‘अणायणवज्रं’ इति नायतनमनायतनं तद्वज्र्यं
 त्याज्यमित्येतच्च वक्ष्ये । अथवा अनायतनवैज्यमायतनं, तदायतनं वक्ष्ये । तच्चानायतनं स्त्रीपशुपण्डकसंसकृतं यद्वचैते,
 तद्विपरीतमायतनम् । ‘पडिसेवणं’ इति प्रतीपा सेवना प्रतिसेवना, एतदुक्तं भवति-संयमानुष्ठानात्प्रतीपप्रसंयमानुष्ठानं
 तदासेवना ताम् । ‘आलोचणं’ च आलोचनमालोचना अपराधमर्यादया लोचनं-दर्शनमाचार्यादेरालोचनेत्यभिधीयते, किमा-
 लोचनाभेव ?, नेत्याह-‘जह य’ इत्यादि, ‘यथा’ येन प्रकारेण ‘विशोधिः’ विशेषेण शोधिविशोधिः, एतदुक्तं भवति-
 शिष्येणालोचितेऽपराधे सति तद्योग्यं यत्प्रायश्चित्तप्रदानं सा विशोधिरभिधीयते, तां विशोधिम् । केषां संबन्धिनीं विशोधि ?,
 १ इत्यनेनैव पा २ । २ °वर्जमां° ल.१-२ पा.१ पु. । ३ ‘पडिसेवणं’ इति ल.१-२ पा १-२ पु । ४ ‘आलोचणं’ इति भा. ल.१ ।

तदाह—‘सुविदितानां’ शोभन विदितम्—अबुद्धान रेषां ते सुविदितानास्तेषां संशयिणी यथा विद्योधिस्तथा वक्ष्ये । पञ्चमः
 सप्तम्ये, किं सुविदितोति ?—कारणप्रतिषेधने अकारणप्रतिषेधने च यथा विद्योधिस्तथा वक्ष्य इति । अथाह—अयैर्पा द्वाराणा
 मित्य क्रमोपन्यासे किं प्रयोजनमिति, अद्योच्यते, परप्रतिलेखनाद्वारस्य पूर्वसुपन्यासः कृतस्त्वेतत्प्रयोजन—सर्वैव क्रिया प्रति
 लेखनाद्युक्तिं कार्यन्वयेत्यस्मादर्थस्य प्रतिपादनार्थं पूर्वं प्रतिलेखनाद्वारसुपन्यस्यम् । प्रतिलेखनोपरकाल पिण्डग्रहणं भवति अतः
 पिण्डस्योपन्यासः, अक्षेयवेषविशुद्धः पिण्डो प्राप्त इति । तदनन्तरसुपधिदारस्योपन्यासः क्रियते, किमर्थमिति चेत्, स हि
 पिण्डो न वाहयत्प्रत्ययस्यैकमन्तरेण प्रहीतुं शक्यते अत उपधिप्रमाणं तदनन्तरमभिधीयते । स च गृहीतः पिण्ड उपधिम्
 न वसतिमन्तरेष्वोपमोक्तुं शक्यते, अतः ‘वनायतनवैज्यं’ इत्यस्य द्वारस्योपन्यासः क्रियते । प्रतिलेखनानां कर्षत्त पिण्डग्रहण
 इत्यधिप्रमाणं अनायतनवर्जनं चेच्छतः कदाचित्कचित्कविदितिचारे मयतीत्यतोऽतिपाद्धार क्रियते । स चातिचारोऽवश्य
 मालोचनीयो मानशुद्ध्यर्थमत आलोचनोपरकाल प्रायश्चित्त तयोग्यं यतो दीयतेऽतो विद्योधि
 द्वारस्योपन्यासः क्रियेत इत्यत्रमतिविस्तरेण ॥ अयुनैकेक द्वारं व्याचष्टे, तत्र पर्यायतः प्रतिलेखनाद्वारव्याख्यानायाह—
 आभोगमगण गवेसणा य ईहा अपोह पठिच्छेहा । पेक्खणनिरिक्खणाधि अ आलोयणपठोयणेगट्टा ॥४॥

व्याख्या—आभोगनमामोयः, ‘सुख-पाठनाभ्यवहारयोः’ मर्यादायाऽभिविधिना वा भोगन-पालनमामोयः प्रतिले
 खना भवति । मार्येण मार्गिणा ‘सुग-अन्वेषणे’ अश्रुपसत्त्वाऽपीहत्या यदन्वेषणं सा मार्येस्तुच्यते । गवेपण गवेपणा ‘गवेप-

'मार्गणे' अशेषदोषरहितमस्तुमार्गणं गवेषणेत्युच्यते । ईदृशमीहा 'ईह-चेष्टायां' शुद्धवस्त्वन्वेषणरूपा चेष्टेहेत्युच्यते, सा च प्रतिलेखना भवति । अणोहनमणोहः—पृथग्भाव उच्यते, तथा च चक्षुषा निरूप्य यदि तत्र सत्यसम्भवो भवति तत्र उद्धारं करोति सत्त्वानां अन्यालामे सति, स चाणोहः प्रतिलेखना भवति, प्रतिलेखनं प्रतिलेखना, अति प्रत्यागमात्तुसारेण निरूपणमित्यर्थः, सा च प्रतिलेखना । प्रेक्षणं प्रेक्षणा, प्रकर्षणेषणं दर्शनं प्रेक्षणेत्युच्यते, सा च प्रतिलेखना । निरीक्षणं निरीक्षणा, 'निः-आधिक्ये ईक्ष-दर्शने' अधिकं दर्शनं निरीक्षणेत्युच्यते, अपि शब्दादन्योपसर्गयोगे चैकार्थिकसंभवो यथा—उपेक्षणेति, चशब्दादाभोगादीनां च शब्दानां ये पर्यायशब्दास्तेऽपि प्रतिलेखनाद्वारस्य पर्यायशब्दाः । आलोकनमालोकः, मर्यादयाऽभिविधिना वा लोकनमित्यर्थः । प्रलोकनं प्रलोकना, प्रकर्षणालोकनमित्यर्थः । 'एगडा' इति एकार्थिकान्यसूनि अनन्तरोद्दिष्टानि भवन्ति । पुंलिङ्गता च प्राकृतलक्षणवशाद्भवत्येव, यथा—जसो तवो सञ्चो, नपुंसकलिङ्गा अपि शब्दाः पुंलिङ्गाः प्रयुज्यन्ते एवमत्रापीति, एवं व्याख्याते सत्याह परः—प्रतिलेखनं नपुंसकं, अत्र तु कानिचिन्नपुंसकानि कानिचित्स्त्रीलिङ्गानि कानिचित्पुंलिङ्गानि । तत्र नपुंसकस्य नपुंसकान्येव वाच्यानि तत्कथमिति, अब्रुच्यते, एकं तावत्प्राकृतशैलीमङ्गीकृत्य नपुंसकस्यापि स्त्रीलिङ्गपुंलिङ्गैः पर्यायाभिधानमदृष्टं, तथाऽन्यत्प्रयोजनं, संस्कृतेऽप्येकस्यैव शब्दस्य त्रयमपि भवति, यथा तटस्वटी तटमिति, तदत्र भिद्यलिङ्गाः शब्दाः केन कारणेन पर्यायशब्दा न भवन्तीति ॥ आह—प्रतिलेखनाप्रहणेन किं सैव केवला गृह्यते ? किमन्यदपि ?, अन्यदपि, किं तत् ?, 'पटिलेहओ य' इत्यादि । अर्थवा का पुनरत्र प्ररूपणा ? इति तदर्थं ब्रवीति—

१ 'एगडा' इति पा १-२ ल. २, 'एगडे' इति ल. १ । २ पुंलिङ्ग क १-२ पु । ३ तत्त्वथमेति इति ल. २ । ४ वाय का ल. २. ।

पठिलेहजो य पठिलेहृणा य पठिलेह्रियवय चैव । कुभाईसु जहृ तिय परूवणा एवमिहृय पि ॥५॥

प्रतिलिखतीति प्रतिलेखकः-प्रथमनानुसारेण स्वानादिनिरीक्षकः साधुरित्यर्थः । चञ्चन्दः सकारणादिस्वगतमेवानां सप्त
 शायकः । प्रतिलेखन प्रतिलेखना "दुविहा सप्त पठिलहा" (नि २५७) इत्यादिना ग्रन्थेन वक्ष्यमाणलक्षणा, वक्ष्यन्तो मेदस्यकः ।
 प्रतिलिखयत इति प्रतिलेखितव्य "ठापे सप्तकारये" (नि २६४) इत्यादिना वक्ष्यमाणं, वक्ष्यन्दाः पूर्ववत्, एवकारोऽवधारणे,
 नातस्त्रिकादितिरिक्तमस्ति । आह-कथ पुनः प्रतिलेखकप्रतिलेखितव्ययोरनुकयोर्ग्रहणमिति !, दण्डमग्यग्रहणन्यायात्, अथवा
 ग्रन्थेनेवोच्यते-'कुभादीसु' कुम्बो घटा, आविशब्दात्कुटपटञ्चकटादिग्रहः 'यथा' येन प्रकारेण 'त्रिक' त्रिसय, त्रीणीत्यर्थः,
 प्ररूपणा निरूपणाः, 'एव' चि तथा तेन प्रकारेण, 'इहे' चि प्रतिलेखनायां, अयिद्यब्दः साधर्म्यदृष्टान्तप्रतिपादनार्थः, यथा
 कर्षो हृत्वाकः करण मृत्पिण्डवृष्ट्यादि कार्यं कुटः, परस्सरापेक्षया नैकमेकेनापि विन्देति, तथा प्रतिलेखना क्रिया, सा च
 कर्षार प्रतिलेखकमपेक्षते, प्रतिलेखितव्यामावे चोमयोरयावत्सस्मात्त्रीण्येतानि-प्रतिलेखकः । प्रतिलेखना प्रतिलेखितव्य चेति ॥
 इह च 'यथोरस निर्देच' इति न्यायमङ्गीकृत्य प्रतिलेखक आद्यः कर्तृत्वात्प्रधानमेत्यतस्तद्व्याकरणार्थमाह-पठिवारयाहा
 एगो व अणेगो वा, दुविहा पठिलेहृगा समासेण । ते दुविहा नायवा निकारणिआ य कारणिआ ॥६॥

सुगमा, चरं 'निकारणिया य'चि वक्ष्यन्तानि प्रकथय वा । २ इत्यर्थस्तिष्ठन्नि वा क २. वा. १-२ ।

असिवाद् कार्णिआ निकारणिआ य चक्रभूभाद् । तत्थेगं कार्णिअं वोच्छं टप्पा उ तिन्नियरे ॥७॥
 सुगमा, नवरं-‘तत्थेगं’ इति ‘तत्र’ तेव्हेकानेकसकारणनिष्कारणगच्छत्तिष्ठत्प्रतिलेखकेषु ष एकः सकारणो गच्छन् तं
 वक्ष्ये । तावत्तिष्ठन्तु त्रयः-सकारणानेकानिष्कारणैकानेकभेदाः, तुशब्दात्स्थानस्थितश्च, ‘इतरे’ अन्य इत्यर्थः ॥ कियन्ति
 पुनस्तान्यञ्चिवादीनि ? वेध्वसावेकाकी भवतीत्याह—

असिवे ओमोयसिष् रायभए खुहिअ उत्तमट्टे अ । फिडिआगिळाणे अइसेस देवया चेव आयसिष् ॥८॥

न शिवमशिवं-देवतादिजनितो ज्वराद्युपद्रवः, अवभोदरिकं-दुर्भिक्षं, राज्ञो भयं राजभयं, शुभितं क्षीभः, संत्रास इत्यर्थः,
 उत्तमार्थः-अनशनं, ‘फिडित’ इति अष्टो मार्गति, ‘मलानो’ मन्दः, अतिशयः-अतिशययुक्तः देवताऽऽचार्यौ प्रतीतौ, अयं
 यो विधिरसावभिधीयते-इहाशिवमेकाकित्वस्य हेतुत्वे वर्तते, तस्माच्चथा कर्त्तव्यं यथा तत्र भवत्येव ॥ केन पुनः प्रकारेण
 तत्र भवतीति चेत्तदुच्यते-दासगाहा

संवच्छरवारसएण होही असिवांति ते (तइ)तओ णिति । सुतरथं कुवंता अइसयमाद्दिहा नाऊणां ॥९॥भा.

१ ‘तत्थेगं’ इति ल १-२ । २ ‘गिळाणाइसये’ वा पा १ । ३ अतिशेय ल १-२ पु । ४ सावार्थस्य आ ल १, सावार्थस्तु ल २ । ५ पतिपादकः
 भा. ल. १, प्रतिपाद्यते पा २ पु । ६ चैत्स उच्यते भा. पा. १ पु. ।

व्याख्या—सुखसुखार्णो द्वादशक संवत्सरद्वादशक, दौ व दश व द्वादश, तेन मविष्मस्यशिवमिति ज्ञात्वा 'ठ' इति (सहचि) तदेव किं 'तठ' इति सरमात् खेवात् 'बिति' निर्गच्छन्ति । द्वाप्रौढीमर्षयोस्त्री च 'कुर्वन्तः' निष्पावयन्त्वोऽन्योद्देशम मविष्मस्यदशिव बिद्यस्ताः सक्तमन्ति । कथं पुनर्वापते ?—अविष्मय आदिर्येषां तेऽविष्मयावयो ज्ञानदेववस्तेः । अविष्मयादि प्रतिपादनायाह—

अइसेस देवया वा निमित्तगहण सय व सीसो वा । परिहाणि जाव पत्त निगमणि गिलाणपच्छिवधो ॥१६॥
 अविष्मयः—अवध्यादिस्तद्भाषे षपकादिगुणाकृता देवता कथयति, अत्रावा आयरिएष सुठत्थेसु निम्माएण सबमेव निमित्तं षपन्व, अहवा सीसो महज्जचारवासंपसो निबिक्कारी खो सो मेष्ठाविस्सइ । अया भापरिखो पुत्तो मबइ तथा अविमारिस्स सीससु वेइ, आदे सो ए होजा ताइ अण्यो खेइ पुच्छिअइ तादे बारसहि निगयतव । अइ बारसहि ए जायं तादे एकारसहि जाव आदे एकेस वि ए वाय होजा ताहि छहि मासेहि सुय छादे निगमच्छन्तु, अइवा न खेव जाय असिइ जाय तादे निगमच्छन्तु । अइरग्ग्यास्या—अविष्मयनमविष्मयाः—प्रत्यसु ज्ञानमवधिजनःपर्यायकेवललाक्य, तेन ज्ञात्वा,

अ अमवा जायायेक सुष्कारेयोमियेतेन (अच्छेतेन) स्वत्थेव निमित्तं प्रदीतव्यं, अमवां शिष्यो महज्जचारवासंपसो विविक्कारी यः स माच्छे, अवा थापायो पुत्तो मबति तदाऽपिक्कारिणे शिष्याव इवति, अवा स न अयेइ अवा खन्त्यः कम्मिस्सच्छम्ये, अवा द्वावस-
 म्योऽर्थाय् मिनेत्तव्यं, अव द्वादसण्यो न ज्ञात तदेकादसण्यो जावदेकस्मावपि न ज्ञात यवेषणा पइम्यो मत्थेग्ग्यः सुठं अवा निर्गच्छ-
 न्तु, अयवा वेव ज्ञातमशिव जात(वहि) तरेव निर्गच्छन्तु ।

देवता वा कथयति, भविष्यत्यशिवमिति, निमित्तम्—अनागतार्थपरिज्ञानहेतुर्ग्रन्थस्तस्य ग्रहणं स्वयमेव करोत्याचार्यः शिष्यो वा योभ्यो ब्राह्मते निमित्तं, 'परिहाणि जाव पचं'ति द्वादशकेन यदा न ज्ञातं तदा एकादशकेनेत्येकैकदान्या परिहाणिरिति तावत्स्थिताः कथाश्चिधावत्प्राप्तम्—आगतमशिवं, तत्र किमिति ?, निर्गमनं निर्गमः कार्यः सर्वैरेवेति । कथं तर्हीशिवमाश्रित्यै-
कारित्वमिति चेत्तदाह—'गिलाणपडिबंघो' ग्लानो—मन्दस्त्वयैवाशिवकारिण्या देवतया कृतः पूर्वभूतो वा, तेन प्रतिबन्धः—
निर्गमः सर्वेषां । तस्याश्चाशिवकारिण्याः स्वरूपप्रतिपादनायाह—

संजयागिहितदुभय भदिआ य तह तदुभयस्स वि अ पंता । चउवज्जण वीसु उवस्सए य तिपरंपराभत्तं ॥१७॥
असिचे सदसं वरथं लोहं लोणं च तहय विगईओ । एयाइं वज्जिजा चउवज्जणयांति जं भणिअं ॥१८॥

व्याख्या—संयताः—साधवस्तेषां भद्रिका न गृहिणामिति प्रथमो भङ्गः, गृहिणां भद्रिका न संयतानामिति द्वितीयः,

तथोभयभद्रिकेति तृतीयः, उभयप्रान्ता अभद्रिका अजोभनेति चतुर्थः । A सा पुण चउपयारा संजयभदिगा गिहत्थ-
पंता १ गिहत्थभदिगा संजयपंता २ उभयपंता ३ उभयभदिआ ४ । कइं पुण संजयभदिगा होजा १, गिहत्थे उइवेइ,
संजए भणति—निरुवसन्ना अउइइ, ताहेवि गंतवं को^१ जाणति पमत्ता पलोएजा वा गिहिज्जा वा । गिहिभदिगा संजयपंता

१ 'णिरिति यावत्प्राप्तमिति तावत् आ पा २ । २ 'प्रान्तेति चतुर्थ आ. । ३ कोहा जा^० आ. ।

A. सा पुनश्चतुष्प्रकारा—संयतभद्रिका गृहस्थप्रान्ता १ गृहस्थभद्रिका संयतप्रान्ता २ उभयप्रान्ता ३ उभयभद्रिका ० । इत्थं

१ 'णिरिति यावत्प्राप्तमिति तावत् आ पा २ । २ 'प्रान्तेति चतुर्थ आ. । ३ कोहा जा^० आ. ।

A. सा पुनश्चतुष्प्रकारा—संयतभद्रिका गृहस्थप्रान्ता १ गृहस्थभद्रिका संयतप्रान्ता २ उभयप्रान्ता ३ उभयभद्रिका ० । इत्थं

संन्यए येव पद्म गेण्हति सहा एते महावत्ससी एते येव पद्म पेच्छेयणा, एतेसु पिच्छिएसु अवसेसा पिच्छिमा येव मवंति,
 एरय ना हीठ सा हीठ निगतव । साहे न निगपा केअर वाघायव, को वाघाओ ? , पुव गिलाओ वा होळा, ताए वा
 उदारआए ओइ सअओ गहितो होळा, पया वा न पवति, ताहे वरय अयणए अच्छियव, का अयया ? इमापि वचारि
 परिहरिआण्यि-विपई दसपिहा चि लोण लोह च सवतं वरय च, आपि अ हुलापि असिवेव गहियापि तेसु आहारार्हियि
 न गण्हति, साहे सआणि वि गहियापि होळा ताहे 'दिष्टिं विहीए अ पावति, ओमत्तिया गेण्हति, दिष्टिं प न संकमइ ।
 'अउदकणपत्ति' चतुष्ठी बर्वना-परिहराअतुर्वर्बना पिच्छत्यादीनां, चतुर्षु वा वर्बना क्षेत्रस्य-संपत्तमद्रिका गृहिप्रान्ता इत्यादिपु

१ दिष्टे वा ३ १-२ । २ विहीए अअर वा विहीए ६, ७ २ वा १-२ ।

पुन संयवमद्रिका अअर ? गृहस्थानुपग्रहसि, संयवाए अअरि निरुपसर्गास्तिष्ठत, उदापि गन्तव्यं को आनापि प्रमथान् प्रअकेकयेए
 गृहीयाडा । गृहिमद्रिका संयवमान्वा संयवतेव प्रथमं गृहापि यथैते महावपस्विन एव एव प्रथम मेरणीयाः, एतेसु निश्चितेसु
 अवसेया निश्चिता एव मअन्ति, अत्र या सवतु सा मयतु निर्गन्तव्य, यवा न निर्गताः केनचिद्व्यापातेन, को व्यापात ? पूर्वं गअनो
 वा मरेत्, वया बोपप्रोडया कअिस्संसवतो गृहीवो मरेत्, पम्बानो वा न वइन्ति, एवा एव यतनया स्वाउठव्य, का वतचा ? ,
 इमानि वरवारि परिहर्षम्यानि-बिच्छितिवर्षमिवाऽपि उअव उोई च उअस वअ च, पापि च कुअन्ति अअिवेन गृहीणानि तेव्वा
 एउपदीनि न गृहन्ति, यदा सवाप्यपि गृहीणानि मअन्ति एवा इष्टिं हष्टौ न पावयन्ति, अमोसुआ गृहन्ति इष्टिं न संकामते ।

भङ्गक्रेषु 'वीसु उवस्सए य' चि ग्लानविधिः, विष्वग्-भेदेनोपाश्रयः-आश्रयः कर्तव्य इत्यर्थः । A जो संजतो असिवेण गहिओ होजा, तस्स दूरट्ठियस्स मत्तं तिपरंपरेण दिज्जाह । 'तिपरंपराभत्तं' ति, त्रयाणां परम्परा त्रिपरम्परा, भक्तं आहारः, तद् एको गृह्णाति द्वितीयश्चानयति तृतीयोऽवह्वया ददातीत्यर्थः । अवधूतस्-अवज्ञातं, B जहा अवधूता नासति । ग्लानोद्धर्त्तनादिविधि-प्रदर्शनायाह—

उवत्तणनिहेवण वीहंते अणभिओगऽभीरु य । अगाहिअकुलेसु भत्तं गहिए दिट्ठिं परिहरिजा ॥१९॥भा.

उद्धर्त्तवर्त्तनं-उद्धर्त्तनं यद्सावुद्धर्त्तते, निर्लेपनं यद्सौ निर्लेपः क्रियते उपलक्षणं चैतद्, तस्य सैकाशे न सथातव्यं दिवा रात्रौ वा । अथ कीदृशेन साधुना कर्त्तव्यमित्याह- 'वीहंते अणभिओग' चि विभ्यत्यनभियोगः, विभ्यतीति भयं गच्छति, भीरावित्यर्थः, नाभियोगोऽनभियोगः यो भीरुः स तत्र न नियोक्तव्यः । कस्तदिं करोति ? इत्याह- 'अभीरु य' अभीरुश्च न भीरुभीरुः, स तत्र स्वयं करोति निमुज्यते वा, चञ्चन्दी बलान्तरितादिप्रयत्नप्रदर्शनार्थः । अगृहीतेषु कुलेषु अशिवेन भक्तं ग्राह्यं, तद्भावे दृष्टि-दृष्टिसंपातपरिहारः । आह-चतुर्वर्जनेत्युक्तं तत्र भङ्गका अपि गृह्णन्त इति । C जोऽवि तं उवत्तेइ वा परियत्तेइ वा सो इत्थस्स अंतरे वत्थं दाऊण ताहे उवत्तेति वा परियत्तेइ वा । उवत्तेऊण इत्थे मट्ठियाए थोवइ । जो न

१ यथाऽथाहं पा. १ । २ यथाऽथो पा १ । ३ सकाशे स्थां ल १-२ ।

A. यः संयतोऽशिवेन गृहीतो भवेत् तस्मै दूरस्थिताय त्रिपरम्परेण भक्तं दीयते । B. यथाऽवज्ञाता नश्यति । C. योऽपि तमुद्धर्त्तयति वा परिवर्त्तयति वा स इत्तस्यान्तरे वक्त्रं दत्त्वा तमुद्धर्त्तयति वा परिवर्त्तयति वा । उद्धर्त्तय इत्यौ सन्निभ्या गण्यते ।

भीहिता सो तस्यापरिएष मयिबो ब्रह्म ब्रह्मो ह्यम पसाहि सि । सो ब्रह्मसद्विवो साह सो अप्यजा येव मण्ड-ब्रह्म वसापि ।
 प्रविब-वस्थाने सति कर्षभ्यान्तरप्रदर्थनायाह—

पुषाभिग्गह्नुही विवेग ससोह्यसु निक्लिषवण । तेऽविअ पट्टिबधटिआ इयरेसु बला सगारदुग ॥२०॥भा.
 पूर्वमिति—सिबकाळे येऽमिब्रह्माः—सुषप्रसुवपस्तेना इक्षिः कार्यो । वतुयोभिग्रहः पणुं करोति, सुते तस्मिन्को विवि
 रित्याह—‘विवेग’ विवेचन विवेकाः, ‘विधिर-दूषगमावे’ परित्याग इति यावत्, कस्यासाविति—चतुपकरणस्य, असूते सस्मिन्
 गमनावसरे च प्राप्तौ किं कर्षभ्यमित्याह—‘सुमोह्यसु निक्लिषवण’ बधेपसमानसामाधारिकेषु विद्युभ्य गम्यते । ते तत्राश्रये कथ
 स्यता इत्याह—‘तेऽवि अ पट्टिबधटिआ’ न तेनां गमनावसराः कृणधिल्लवित्बन्धात्, तदभावे किं कर्षभ्यमित्याह ‘इतरेसु’सि
 ब्रह्मभ्योपिकेष्वित्यर्थः तदभावे देवकृत्तिकेषु, अनिच्छसु बलास्कारेष । तदभावे हेतु ? इत्याह—‘सगारदुग’ सह अगारेण
 वसेते इति सागारो गृहस्यो इत्यर्थः, सुपोर्धय, तावेव द्रावित्यर्थः । कौ पुनस्त्याविति ?—अत्यप्रती (विनी) वा सम्भगहटी, तदभावे
 ह्य्यातर, ययायद्रक्षमिध्याहतिः । असौ च भिलाणो यदि अरिष अन्धा वसही तर्हि ठविसाह, असुह्ये अ ताप येव वसहीए
 एगपसे विळिमिणी क्खिअ, बारं इरा क्खिअ, खेष गिलाणो निक्लमति वा पविसति वा तेभ अण्ये साहुणो ष निग्गच्छति,

१. सफेदकथ पा १ । २. इव इजाह वा ।

यो न विभ्यति स तत्राचार्येण मयितकन्वा, यवाऽऽर्यं । त्व वसेति । यो पर्यन्तकः साधुः स ज्वालनैव मणधि—अह वसापि ।

५. स च म्भानो यदि अस्त्वग्या बधवित्तत्र स्थाप्यते, बधलो ष वस्थामेष बधवापेक्यार्थे थिळिमिळिः क्खियते, बारं विषा येव ग्भान्ते

पटिआरागवज्रं, ताव अ तहिं अञ्छति जाव सत्थो न लब्धइ ताव जीगवुद्धिं करेति, जो नमोकारं करेतओ सो पोरिसिं करेति एवं चहुंति, जइ पउणो सो साहू जो गहिओ ताहे वचंति, अह कालं करेइ ताहे जं तस्स उवगरणं तं सबं छड्डिजइ, ते छड्डिआ ताहे वचंति, अह सो न वेव मुत्तो ताहे अन्नोसिं संमोइआणं सकजपडिबंधिआणं मूले निक्खिअपइ । जाहे संमोइआ न होजा ताहे अण्णसंमोइयाणं । जाहे तेऽवि न होजा ताहे पासत्थोसन्नकुसीलाईणं, तेसिं बलावि ओवेडिजइ, तेसिं देवकुलाणि भुञ्जति, सारूविअसिद्धपुत्ताणं, तेसिं असति सावगाणं उवणिकिअप्यति, पच्छा सेज्जायरेसु अहाभद्गेसु वा एवं ठविजइ, ताहे वचंति ॥ यदि पुनरसौ मुख्यमान आक्रोशति ततः किं कर्तव्यमित्याह—

कूपंते अब्भत्थण समत्थाभिकवुत्स णिच्छ तद्दिवसं । जइ विंदाहाइ भेओ तिट्ठवेगो जाव लाउवमा ॥२१॥

निष्कामति वा प्रविशति वा तेनान्ये साधवो न निर्गच्छन्ति, प्रतीचारकवर्जं, तावच्च तत्र तिष्ठन्ति यावत्सार्थो न लभ्यते तावद्योगवृद्धिं कुर्वन्ति, यो नमस्कारस्य कारकः स पौरुषी करोति, एवं वर्षयन्ति, यदि प्रगुणः स साधुर्यो गृहीतस्तदा ब्रजन्ति, अथ कालं करोति सदा यत्तस्योपकरणं तत्सर्वं त्यज्यते, ते तदा त्यक्त्वा ब्रजन्ति, अथ स नैव मुक्तः तदाऽन्येषां साम्भोगिकानां स्वकार्यप्रतिबन्धरिश्यतानां मूले निक्षिप्यते, यदा साम्भोगिका न भवेयुरसदाऽन्यसाम्भोगिकानां, यदा तेऽपि न भवेयुरसदा पार्थस्यावसन्नकुशीलादीनां, तेषां बलादपि निक्षिप्यते, तेषां देवकुलानि भुज्यन्ते, सारूपिकसिद्धपुत्राणां, तेषामसति आवकाणामुपनिक्षिप्यते, यथात् शय्यातरेषु यथाभद्रकेषु वैवं स्थाप्यते, तदा ब्रजन्ति ।

‘कृष-ब्रह्मके प्रभे’ कृषति-ब्रह्मकषयब्द कृषीणि किं कार्यमित्याह अन्मत्येण समत्यमित्युत्सु’ समर्थ-सुकोऽभ्यर्ष्यते, त्व त्रिष्ट याचद्वय निर्यञ्छाम इति । निर्गतपु षकम्पम्-इच्छतु मवान् अहमपि गच्छामि, पदीच्छति क्षिप्र निर्गमः । अथासौ पर्मेनिर्येष्वतया नेच्छति ततः क्षिमित्याह-‘अभिच्छ तद्विषसु’ अनेच्छति तस्मिन्स्य साधोर्गमन तद्विषस स्थित्वा छिद्रे कृच्छा नष्टम्, तेम किं संवेतेर्मन्त्रममाहोस्त्रिदन्त्यथेत्याह-‘बह विदभार मञ्चो त्रिदुषेगो ब्राह्म’ चि यद्यसौ वृन्दपातिनी ततो द्विधा मेव, तथापि न सिष्टति त्रिधा, त्रयस्त्रयो द्वौ द्वौ एकैको पावस्यया न पातयति । कः पुनरत्र दृष्टान्तः ? इत्याह-‘बह ब्रह्मरत्नमा’ ब्रह्मरत्नम्-उत्पद्यते नोपमानं-उपमा दृष्टांतः अलातोपमा, यथा हि तानि सहवानि ज्वलन्ति नान्यथा, एष तेऽपि संहवा इत्यन्वे नान्यथेति, तदर्थं मेवः एवमग्निवादेकाकी भवति । अयदि सो कृषति तदा एको मण्यति-बो(अह) समस्यो तुम तांहे मन्त्र छिद नात्म्य पितृभ्रविषसे एखासि । तस्स पुत्र मन्त्राया-से विसंख्येया, मा मम कञ्चे मरंतु । आंहे सोऽपि भिक्षिञ्चो तांहे सर्वे एगतो बभूवति, आंहे तेसि एगतो बभूवताण कोऽ विषाओ होला । एष विदयां अतय षडुगा ततय पठति, विद्वतो कद्रुसपात्रो पलिचो, सो द्रुदा कञ्चो पन्था एकैक दाका क्य न बलति । एव तेऽपि खर गरिमा, साह दुरा

१ कृषवति भा. पु। २ तांहे भि. भा. अ. २। ३ दास्य प. आ ।

A पक्षि स कृषति तदा एको मण्यते-एदि समर्थस्त्व तथा छिद्र मात्वा द्वितीयदिबसे आधाणः । तस्य पुनर्मर्यादा-से विसर्भेयि तन्म्याः, मा मम कार्जाव मायुः । तथा सोऽपि भिक्षितस्तथा सर्वे एकतो प्रमन्ति, यथा वेपामेकतो प्रमत्तो कश्चिद्भ्रायापातो मनेषु, एष इत्यपाठी एत बहवस्त्वत्र एवति, दृष्टान्तः काष्ठसंघात प्रदीपः, स द्विधाऽपि पत्रादेकैक दाकक इत्त न बलति । एव तेऽपि यदि

कञ्चति, एवं तिहा जाव तिणिण जिणिण जणा, एगो पडिससयवालो संघाडओ हिंदह । अह तहवि न मुथति ताहे दो दो होति । अह दोवि जणा न मुथह ताहे एगामी भवति । तेसि उवगरणं न उवहन्मति । एवं ताव एकछओ दिट्टो असिवेण ॥ केन पुनरुपायेन ते एकत्वविशेषणजुष्टा नष्टाः सन्त एकत्र प्रदेशे संदियन्ते ? इत्याह—

संगारो रायणिष् आलोयणपुव्वपत्तपच्छा वा । सोममुहिकालरत्तच्छउणंतरे एकदो विसए ॥२२॥ (भा०)

संगारः—संकेतः पृथग्भावकाले कर्तव्यः, यथाऽमुकत्रप्रदेशे सर्वैः संहर्तव्यमित्युपायः । तं च प्रदेशं प्राप्तानां को विधिरित्याह—‘रायणिष् आलोयणपुव्वपत्तपच्छा वा’ रत्ताधिकस्य—गीतार्थस्य पूर्वप्राप्तस्य पश्चात्प्राप्तस्य वा आलोचना देया, तदभावं लघोरपि गीतार्थस्य दातव्या । कियत्पुनः क्षेत्रगतिक्रमणीयमित्याह—‘सोममुही’त्यादि, अशिवकारिण्या विशेषणानि, सौम्यं मुखं यस्याः सा तथा, कथमुपद्रवकारिण्याः सौम्यमुखीत्वम् ^१, अनन्तरविषयं प्रत्युपद्रवाकरणात् । कृष्णमुखी द्वितीयविषयेऽपि न मुञ्चति । रक्ताक्षी तृतीयेऽपि न मुञ्चति, यथासहृष्यमनन्तर एव स्थीयते सौम्यमुख्याम् । ‘एक’ इति एकमन्तरे कृत्वा तृतीये स्थीयते कृष्णमुख्याम् । ‘दो’ इति द्वावन्तरे कृत्वा चतुर्थे स्थीयते रक्ताक्ष्यां । अतसि सिंगारो दिणोच्छतो भवति

^१ सहन्तव्यं भा. । २ ^०मन्तरैण कृत्वा क १-२

गृहीतरस्तदा द्विधा क्रियन्ते । एवं त्रिधा, यावन्नयस्यो जनाः, एकः प्रतिश्रयपालः सघाटको हिण्डते, अथ तथाऽपि न मुञ्चति तदा दो द्वावपि भवतः । अथ द्वावपि जनौ न मुञ्चति तर्दकान्तो भवन्ति, तेषामुपकरणं नोपहन्यते, एव तावदेकाकी दृष्टोऽश्लिषेन ।

^५ तेभ्यः संकेतो दत्तो भवति यथा अमुकत्र मीलथितव्यं, यदा मीलितो भवति तदा तत्र यो रातिकः पूर्वप्राप्तो वा पश्चात्प्राप्तो

बहू अमुगत्य मेसाइयव, नाहे भिलिबो मभवति ताहे तस्य चो राइयिबो पुषपचो वा पच्छापचो वा तस्स आलोयणा दायवा ।
 बहू भीयस्यो ओमो ताहे तस्स आलोइत्त । सा पुव विविहा तदाइआ-सोमसुखी कालसुखी रचच्छी य, चा सा सोमसुखी
 तीसे एक विषय गम्मा । कालसुखीए एयो विसओ अंतरिअर । रचच्छीए दो विसए अंतरेत्तण चतरथे विसए ठाति । असि
 वे पि इरं समअ॥ अश्लिसे यबैकाकी मभवति तथा व्याख्यात, साम्प्रत 'ओमोपरिए' इति यदुक्त्त तद्व्याख्यानायाह-दारागाहदसू
 एमेव ये ओमस्मि वि मेओ उ अलभि गोणिदिट्टतो ।

'एवमेवे'ति अनेनेष प्रकारेणानुसारासपि व्याख्येय, यथाऽश्विषद्वारं व्याख्यात, यो विधिरश्विषद्वार सोऽत्रापीत्यर्थः ।
 वैश्वस्यो बहुसाहस्यप्रतिपादनार्थः । अत्रमे-इमिसे, अपिशब्दः साहस्यसम्भावन, वदुच्यते-"सवच्छरवारसएण होइति
 ओमति वे वओ निवि" इत्यादि । मेदन-मेदः एकैकता, तुल्यञ्च एषकारार्थः, कस्मिपुनरसौ मवतीत्याह-अलामे मवति,
 अत्राशायाहारस्वेत्यर्थः । यइको तमते सइदायपि, दो वा इच्छा न किञ्चिददाति, एकैक एष लमत इत्यवमादेरेकाकिता ।
 अत्र इष्टान्तमाह-'गोषिविद्वतो' गोष्टातः, यथा संइतानां गवां स्वल्पे वैश्वोदक न तृप्तिः, पृषग्भूतानां स्यात्, सधेदापीति ।

१ उ वा । २ उच्छे वा । ३ एकोरेक व क १-२ ।

वा तस्मै आलोयता दातव्या । अत्र गीतार्थोऽवमस्वदा (मयि) तस्मै आलोयवेत् । सा पुनक्तिविषा ष्यशोत्री (सपत्राबिका) सौम्य-
 सुखी कल्पसुखी रक्षात्री य, या सा सौम्यसुखी तस्यामेको विषयो गम्यते, कल्पसुख्यामेको विषयोऽतरम्यते, रक्षास्यां दो विषयो
 अन्तरवित्वा चतुर्थे विषये विद्यन्ति । अश्विषमिचिद्वारं समाप्तम् ।

A ओमोपरियाएवि एसेव क्रमो, वारसहि संवच्छरेहि आरद्धं जाहे पारं न पाविंति ताहे गणभेयं करेति, चाणचं-निलाणो न तथा परिहरिज्जह । एत्थ गोणिदिट्ठो कायवो, अल्पं गोब्राह्मणं नंदति, एवं ओमेणवि एगागिओ दिट्ठो ॥ दारं ॥
 सारप्रवं राजभयद्वारप्रतिपादनायाह—

रायभयं च चउद्धा चरिमदुगे होइ गणभेओ ॥ २३ ॥ (भा०)

व्याख्या—राज्ञो भयं राजभयं, चउद्ध एवमेवेत्यस्यानुकर्णार्थः “संवच्छर वारस” इत्यादि ॥ कियन्तः पुनस्त्वस्य भेदा इत्याह—चतुर्थी, सङ्ख्यायाः प्रकारवचने वा, चतुष्प्रकारमित्यर्थः । के पुनस्त्वे इति १, मा त्वरिष्ठा अनन्तरमेवोच्यन्ते । किं चतुर्थीयि भेदेषु भेदः १, नेत्याह—‘ चरिमदुए ’ इत्यादि, ‘ चरिमे ’ पश्चिमे ‘ द्वये ’ द्वितये ‘ भवति ’ जायते ‘ गणभेदः’ गणपृथग्भावः, एकैक इत्यर्थः । ‘ रायदुट्ठमवि तहेव वारससंवच्छरेहि होइति ’ । भेदचतुष्टयस्वरूपप्रदर्शनायाह—
 निविसउ चिय पढमो विइओ मा देह भत्तपाणं से । तइओ उवगरणहरो जीअचरित्तस्स वा भेओ ॥ २४ भा—

सुगमा, णवरं—‘जीअ’चि जीवितभेदकारी चतुर्थी भेदधारित्रभेदकारी वा चतुर्थी राजा, उपकरणहारिजीवितचारित्र-
 हारिणोर्णभेदः कार्य इति । ‘ तं चउविहं, निविसउ चिय पढमो विइओ मा देह भत्तपाणं तु । तइओ उवगरणहरो जीव-

१ करेइ वा क.१-२ पा. १ । २ इय गाथा पा १ प्रती नास्ति ।

A अवुभौदयतायामपि एष एव क्रमः, द्वादशभ्यो वर्षेभ्य आरभ्य यदा पारं न प्राप्नुवन्ति तदा गणभेदं कुर्वन्ति, नानात्वं-

रत्नानो न तथा परिहियते, अत्र गोट्टणान्तः कर्त्तव्यः । गोब्राह्मणौ अल्पौ नन्दतः, एवमवमेनाप्येकाकी इष्टः ।

वरिष्ठस्य वा मेवो' ॥ आह—क्य पुन साधूनां ल्यङ्कारापरानां शक्यमप्य भवति ।, " यस्य हस्तो वा पादो च, विद्धात्प्र
 वा दुर्बलितम् । इन्द्रियाणि च गुणानि तस्य राजा क्तेति किम् ? ॥ १ ॥" उक्तयमेतत्, किं उद्वेगं ?—
 अहिंसर अणिट्ठवरिसणुगुगाहणया तथा अणाद्योरे। अखहरणादिकखणाय आणालोप्य व कुट्टियञ्जा ॥ २५ भा

अतेतरप्येवसो वायनिमिच च सो पओसिञ्जा ।

व्याख्या—'अभिंसरा' अभिमुक्तवाकार्य मातयन्ति भ्रियन्ते वेत्यभिंसरा, कुठञ्चित्कोपात्राश्रुल प्रविश्यापरं व्यापाद
 यन्तीति, साधूनां किमापावमिति चेत्, तस्मिन्ने, ब्रह्मणा प्रवेशप्रसङ्गमानै। केचित्साधुबेषेच प्रविश्य उच्छेत्, उतश्च निर्विदे
 कित्वात्स राजा साधुन्मः कृष्येत्, कृष्येदिति चेतस्किचापर प्रविपद योबनीय, अभ्यत्यत्वात् अनिष्टानु—अप्रसृष्टाश्च मन्यमानो
 बर्द्धन नेच्छति, प्रस्वानादौ च एष्टु इति कृष्येत् । 'ब्युष्टग्राहणता' विष्टब्ध—कृत्सायादत्—श्रावण्ये, केनचित्प्रत्यनीकेन
 ब्युष्टग्राहिता, यथैते तदानीए व्यायन्तीति कृष्येत् । लोक प्रत्यन्तात्तर संसृष्टेयादौ एष्टु कृष्येत्, अपहरण कृत्वा उत्प्रतिषयो
 वीक्षित इति कृष्येत्, आह्वानोये वा आह्वा कापिष्टोपिता—न कृत्वा एतश्च कृष्येत् ।, मन्तःपुरे प्रवेश कृत्वा केवचिच्छिन्न
 कारिणा विकर्म कृत ततः प्रक्षेप यावत्, वाहिता वा केनचिद्विष्णुया परिपूत इति, ततो निमिष्कत् स इति—राधा अंदिष्यत्
 प्रकृष्येत् । वारं । 'अ च पुन एयदुष्ट क्व होक्ता ?, केनिति विगत्यैयमेतदे अपरत् होक्ता । अहना अहा वा वादिवा वाद

१ अद्वैतवाचीय ॥ २ अद्वैतवाचीय ॥ ३ अद्वैतवाचीय ॥ ४ अद्वैतवाचीय ॥ ५ अद्वैतवाचीय ॥ ६ अद्वैतवाचीय ॥

७ अद्वैतवाचीय ॥ ८ अद्वैतवाचीय ॥ ९ अद्वैतवाचीय ॥ १० अद्वैतवाचीय ॥ ११ अद्वैतवाचीय ॥ १२ अद्वैतवाचीय ॥ १३ अद्वैतवाचीय ॥ १४ अद्वैतवाचीय ॥ १५ अद्वैतवाचीय ॥ १६ अद्वैतवाचीय ॥ १७ अद्वैतवाचीय ॥ १८ अद्वैतवाचीय ॥ १९ अद्वैतवाचीय ॥ २० अद्वैतवाचीय ॥ २१ अद्वैतवाचीय ॥ २२ अद्वैतवाचीय ॥ २३ अद्वैतवाचीय ॥ २४ अद्वैतवाचीय ॥ २५ अद्वैतवाचीय ॥ २६ अद्वैतवाचीय ॥ २७ अद्वैतवाचीय ॥ २८ अद्वैतवाचीय ॥ २९ अद्वैतवाचीय ॥ ३० अद्वैतवाचीय ॥ ३१ अद्वैतवाचीय ॥ ३२ अद्वैतवाचीय ॥ ३३ अद्वैतवाचीय ॥ ३४ अद्वैतवाचीय ॥ ३५ अद्वैतवाचीय ॥ ३६ अद्वैतवाचीय ॥ ३७ अद्वैतवाचीय ॥ ३८ अद्वैतवाचीय ॥ ३९ अद्वैतवाचीय ॥ ४० अद्वैतवाचीय ॥ ४१ अद्वैतवाचीय ॥ ४२ अद्वैतवाचीय ॥ ४३ अद्वैतवाचीय ॥ ४४ अद्वैतवाचीय ॥ ४५ अद्वैतवाचीय ॥ ४६ अद्वैतवाचीय ॥ ४७ अद्वैतवाचीय ॥ ४८ अद्वैतवाचीय ॥ ४९ अद्वैतवाचीय ॥ ५० अद्वैतवाचीय ॥ ५१ अद्वैतवाचीय ॥ ५२ अद्वैतवाचीय ॥ ५३ अद्वैतवाचीय ॥ ५४ अद्वैतवाचीय ॥ ५५ अद्वैतवाचीय ॥ ५६ अद्वैतवाचीय ॥ ५७ अद्वैतवाचीय ॥ ५८ अद्वैतवाचीय ॥ ५९ अद्वैतवाचीय ॥ ६० अद्वैतवाचीय ॥ ६१ अद्वैतवाचीय ॥ ६२ अद्वैतवाचीय ॥ ६३ अद्वैतवाचीय ॥ ६४ अद्वैतवाचीय ॥ ६५ अद्वैतवाचीय ॥ ६६ अद्वैतवाचीय ॥ ६७ अद्वैतवाचीय ॥ ६८ अद्वैतवाचीय ॥ ६९ अद्वैतवाचीय ॥ ७० अद्वैतवाचीय ॥ ७१ अद्वैतवाचीय ॥ ७२ अद्वैतवाचीय ॥ ७३ अद्वैतवाचीय ॥ ७४ अद्वैतवाचीय ॥ ७५ अद्वैतवाचीय ॥ ७६ अद्वैतवाचीय ॥ ७७ अद्वैतवाचीय ॥ ७८ अद्वैतवाचीय ॥ ७९ अद्वैतवाचीय ॥ ८० अद्वैतवाचीय ॥ ८१ अद्वैतवाचीय ॥ ८२ अद्वैतवाचीय ॥ ८३ अद्वैतवाचीय ॥ ८४ अद्वैतवाचीय ॥ ८५ अद्वैतवाचीय ॥ ८६ अद्वैतवाचीय ॥ ८७ अद्वैतवाचीय ॥ ८८ अद्वैतवाचीय ॥ ८९ अद्वैतवाचीय ॥ ९० अद्वैतवाचीय ॥ ९१ अद्वैतवाचीय ॥ ९२ अद्वैतवाचीय ॥ ९३ अद्वैतवाचीय ॥ ९४ अद्वैतवाचीय ॥ ९५ अद्वैतवाचीय ॥ ९६ अद्वैतवाचीय ॥ ९७ अद्वैतवाचीय ॥ ९८ अद्वैतवाचीय ॥ ९९ अद्वैतवाचीय ॥ १०० अद्वैतवाचीय ॥

“ तस्मै पंडित्यमाणस्म बुद्धिह्रस्म दुरत्थणी । सुद्धं पाएण अकम्म वाई वाडरिवागथो ॥ १ ॥” एवं रायदुद्धं हविज्जा, निवि-
सए मत्तपाणपडिसेहे उवगरणहरे अ एत्थ गच्छेण चेव वच्चंति, जत्थ जीवियच्चरिचमेओ तत्थ एगाणिओ होज्जा । दारं ।
शुभितदारं व्याचिखयासुराह-द्वारगाथार्द्धम्

शुभिए माहुज्जेणी पलायणं जो जओ तुरिअं ॥ २६ ॥ (भा०)

शोभे एकाकी भवति । शोभः-आकस्मिकः संत्रासः । तत्र ‘माहुज्जेणि’चि माला अरहद्दस्य पतिता, उज्जयनी नगरी,
उज्जयिन्यां बहुर्यो मालवा आगत्यागत्य मातृषादीन् हरन्ति । अन्यदा तत्र कूपेऽरघट्टमाला पतिता । तत्र केनचिदुक्तं-
माला पतिता, अन्येन सहसा प्रतिपन्नं मालवाः पतिताः, ततश्च संशोभः, तत्र किं भवतीत्याह-‘पलायणं जो जओ तुरियं,’
‘पलायनं’ नाश्रयः कश्चिन्न व्यवस्थितस्तच्छ्रुतवान् स तत्र एव नष्ट इति । ‘माहुज्जेणि’चि दृष्टान्तसूचकं वचनम् ।
A शुभिए वा एगागी होज्जा, जहा उज्जेणीए अरहद्दमाला पडिआ, लोगो सवो पलाओ मालवा पडिय चि, एरिसे शुभिए

१ जीवचरितं आ ल २ । २ प्रतीता ल १ पा १-२ गु ।

बुद्धिमत्ताभिमामिनो दुरात्मतः । मूर्धानं पादेनाक्रम्य वादी वायुरिवागतः ॥ १ ॥’ एवं राजद्विष्टो भवेत्, निर्विषये भक्तपालप्रतिपेवे
उपकरणहरे वात्र गच्छेनैव ब्रजन्ति, यत्र जीवितचारित्रभेदस्वत्रैकाकी भवेत् । द्वारं ।

A शोभे वा एकाकी भवेत्, यथा उज्जयिन्यां अरहद्दपटीमाला पतिता, लोकः सर्वः पलायितः-मालवा पतिता सति ईन्द्रे

एमागी होजा, घो बभो सी ठकी नासति ।दारे। अधुना यदृक् राबमयदारे 'वापनिमिष च सो पयोसिञ्ज'पि वद्व्वाचिरुपासुराह-
तस्त पडियमाणस्त बुद्धिच्छस्त तुरप्पणो । मुद्ध पापण अक्कम्म, धाई धाउरिवागओ ॥२७॥ (भा)

आह चोदकः-ओमन स्थान एतद् व्याख्यायाः, ननु ह्युमिठदारेभान्तरित्वात्क्रेड्य प्रकारः ? इति, बभ्रोन्न्यते नियुक्ति
प्रन्वषझावदोषः । यतोऽत्रैकगाथया 'अतेतर' इत्यादिकया राबमयसुमितदारे उक्ते ततस्वत्रानवसरत्वादिहैव युक्ता व्याख्या,
'तस्त'पि तस्य राबो मयदेतोः, कषभूतस्य !-'पण्डितमानिनः' पण्डितमन्यस्य पण्डितमात्मान मन्यते स एवंमन्यो, ज्ञान
कषभूतिवग्नत्वात् । बुद्धिं कातीति बुद्धिः सो बुद्धिलस्य, 'दुरात्मनः' मिथ्यादृष्टिस्वादमद्रत्वाच्छासनप्रस्थानीकत्वाद्दुष्ट आत्मा यस्य
स तथा तस्य । किमित्याह-'मूर्धान' उच्यमानं पावेनाक्रम्य 'बादी' वादकञ्चिसंपन्नः साधुर्वायुरिवागतः-अमीष्ट स्थान प्राप्त
इत्युच्यते । समुदायार्थस्तु-स राबा पण्डितमन्यतया दर्शनं निन्दति, तदादी वा कथित्, तत्र च साधुर्वादी, तेन सर्वा
प्रथिस्य न्यायेन पराजितः, सयाऽपि च साधुर्कारं वदति प्रसुत्वाचयाऽपि निन्दति पुनथासौ साधुर्वादी विद्यादिबलेन समा
मन्थे तस्य शिरसि पादं कृत्वाऽर्धनीपृष्ठः । ततथासौ पर परिमण मन्यमानः प्रकर्षेण द्वेष यायात्, इति श्लोकार्थे ॥
उच्यतेऽर्थद्वाराप्रतिपादनायाह-

निञ्जवगस्त सगस्त असई पगाणिओ वि गच्छिज्जा । सुचत्थपुच्छगो वा गच्छे अहवावि पडिमरिउरत्ता

१ एव गाम्भो पा.२-१ पु । २ तात्पर्य तथा भा । ३ विकल्पस्त भा अ.२ ।
दोमे पकाकी मयेत्, यो यत्र स ख्यो नखयति । द्वारे ।

व्याख्या—निर्यापयति—आराधयति निर्यापकः—आराधकस्त्वस्य 'सकाशं' मूलम् अस्ति—द्वितीयाभावे एकाक्यपि कालं कर्तुकामो गच्छेत्, सन्नार्थपुच्छको वा गच्छेत् । उक्तमार्थस्थितस्यैकान्यपि मा भूद् व्यवच्छेदः 'अहवाचि पडियरिडं' अथवाऽपि 'प्रतिचरिडं' प्रतिचरणाकरणार्थम् । A 'उच्चिमड्डे वा' सो साह उच्चिमड्डं पडिवज्जिउकामो, आयरियसगासे य नत्थि निज्ज-
वओ ताहे अन्नत्थ वच्चिज्जा, तो ससंघाडओ वच्चउ, असति ताहे एणो एगाणिओ वच्चिज्जा, अहवा उच्चिमड्डपडिवण्णओ साह सुओ, तस्स सुत्तत्थतदुभयाणि अपुज्जाणि, हमस्स य संकिआणि, अणणस्स य नत्थि, ताहे तत्थ यंदिपुच्छणनिमित्तं वच्चिज्जा । अथवा उच्चिमड्डपडिअएहिं गमंमति ॥ उक्तमुच(चि)मड्डद्वारभिदानीं फिडिअद्वारं व्याचिख्यासुराह—

फिडिओ वै परिरएणं मंदगई वावि जाव न भिलिज्जा ।

B 'फिडिड' चि ते पंथेण वच्चंति, तत्थ कोइ पंथाओ उच्चिणो, अण्णेण वच्चिज्जा, अहवा थेरो, तस्स य अंतरा गट्ठा वा डोणरा वा, जे समत्था ते उज्जएण वच्चंति, जो असमत्थो सो परिरएणं—भमाडेण वच्चइ, ततो जाव ताणं न भिलइ ताव

१ 'उच्छणनि' आ पा. १ । २ गम्मति ॥ फिडिअ' आ ल २ पा १ । ३ य ल १ । ४ 'फिडिए' आ ल २ पा १ ।

A उक्तमार्थे वा स साधुत्तमार्थं प्रतिपत्तुकामः, आचार्यसकाशे च नास्ति निर्यापकः, तदाऽन्यत्र ब्रजेत्, तदा ससंघाटको ब्रजतु असति तदैकः एकाकी ब्रजेत्, अथवोत्तमार्थप्रतिपन्नकः साधुः श्रुतः, तस्य सूत्रार्थतदुभयान्यपूर्वाणि, अस्य च शङ्कितानि, अन्यस्य च न सन्ति, तदा तत्र प्रतिपुच्छानिमित्तं ब्रजेत् । अथवा उत्तमार्थप्रतिचरकैः गम्यते । B 'फिडित्त' इति, ते पथा ब्रजन्ति, तत्र कश्चित् पथ वर्त्तमानः, अन्येन ब्रजेत्, अथवा स्थविरः, तस्य चान्तराले गर्त्ता वा पर्वता वा, ये समर्थैस्त ऋजुकेन

गागा हाथी ॥ इदानीं

। पार्श्वः—'फिडितः' प्रसङ्गः, किमुक्त मन्वति ? सो गच्छतामेव सर्वेषां पंचदशदशनास्संजातमोहोऽ
न्येनेव पया प्रयातस्वत एकाकी मन्वति । 'परिरण्य वा' परिरण्यो—गियविः परिरण्य तेन वा एकाकी कश्चिदसहिष्णुर्मन्वग
विर्षा कश्चित्साधुः यावच्च भिन्नति तावदेकाकी मन्वति । तस्य फिडितद्वारम्, इदानीं ग्लानद्वारमुच्यते—

सोऽकण व गिलाण ओसहकज्जे असइ एगो ॥ २९ ॥ (भा०)

अइवा गिलाणो सुबो ताहे सवेहिं गतव । अइ वप्यवो भायरिभा वेरा ताहे तेसिपि पासे अच्छियव्व, ताहे संपाटयस्स
असइ एगागी वधिळा । इदानीमधरगमनिळा—भुत्वाज्यत्र ग्लान सङ्घाटकामावे एकाकी मन्वति, यदिवा स्वगच्छ एव
ग्लानः कश्चिदस्ति, तदर्थमौपवाधानयनार्थं ब्रह्मसेकाकी द्वितीयामावे सति ॥ तस्य ग्लानद्वारम् । इदानीमविद्यविद्वारम्—
अइसेसिजोव सेह असइ एगाणिये पठावेज्जा ।

१ प्रसङ्गः मच्छ वा. क. २ । १ पश्चिमप्रवर्धं वा । ३ वा भाषि वा क. १-२ । ४ तेषि पासे वा क. १-२ । ५ पित्तो वि गच्छेज्जा
पित्तं पक्कइजा क. १ ।

अन्ति, वोऽसमर्थः स परिरण्येण—असमेन मन्वति ततो यावत्तेषां न मीळति तावदेकाकी भवेत् ।

१ ग्लानमिमित्तेन एकाकी भवेत्, सत्सौपच वा मेवर्त्तं वा ज्ञानेवच्य, अस्मि संपाटकस्य वदेकाकी भवेत् । अथवा ग्लानः
तस्यवा सर्वोऽस्त्वच्य । अथात्मन भाषार्थाः स्वविद्यस्यवा तेनामपि पार्श्वे स्वावच्य, तथा संपाटकस्यासति एकाकी भवेत् ।

अथवा ग्लानः
अथवा ग्लानः
अथवा ग्लानः

A कोह अतिसयसंपण्णो सो जाणह, जहा एयस्स सेहस्स सयणिज्जगा आगया, ताहे सो भणति—एयं सेहं अवणोह, जह न अवणोह ताहे एस न करोति पव्वजं, ततो सो असइ संघाडयस्स एगाणिओवि पट्टविज्जह ॥ इदानीमक्षरार्थः—अतिशयी वा कश्चिदपिनवप्रमज्जितं द्वितीयेऽसत्येकाकिनमपि प्रवर्त्तयेत् । उक्तमतिशयिद्वारम् । इदानीं देवताद्वारम्—

देवय कलिगरुयणा पारणा खीररुहिरं च ॥ ३० ॥ (भा०)

B इह कलिगोसु जणवएसु कंचणपुरं नगरं, तथायरिया बहुस्सुआ व्हवागमा बहुस्सिस्सपरिवारा, ते अणया सिस्साणं सुत्तथे दाऊण सनाभूमिं वच्चंति, तस्स य गच्छंतस्स पंथे महति महालओ रुक्खो । तस्स हिट्ठा देवया महिलारूपं विउविच्चा कळणकळुणाणि रोवति । सा तेण दिट्ठा । एवं वितिअदिवसेवि तहयदिवसेवि । तओ आयरियस्स संका जाया—अहो !

१ पहणाममा आ पा. १ । २ ० दिवसेवि । तओ आ पु. ।

A कश्चित् अतिशयसपन्नः स जानाति—यथैतस्य शैक्षकस्य स्वजना आगताः, तदा स भणति—एनं शैक्षकमपनयत, यदि नापनयत तदैव न करोति प्रव्रज्यां, ततः सोऽसति सघाटकस्य एकाक्यपि प्रस्थाप्यते ।

B इह कलिङ्गोसु जनपदेषु काञ्चनपुरं नगरं, तत्राचार्या बहुश्रुताः बह्वङ्गमा बहुश्लेषपरिवाराः, तेऽन्यदा शिष्येभ्यः सूत्रार्थो दत्त्वा सनाभूमिं प्रजन्ति, तस्य च गच्छंतः पथि मह्यतिमहान् वृक्षः, तस्याधो देवता महिलारूपं विकुर्व्य करुणकरुणानि रोदिति, सा तेन दृष्टा, एवं द्वितीयदिवसेऽपि तृतीयदिवसेऽपि, तत आचार्यस्य शक्ता जाता—अहो ! कुत इयमेवं रोदिति ? इति, तदा अपवर्त्येष्टा—किं स्वं धर्मशीले ! रोदिति ? सा ।

कीस इमा एव रोषइ ! पि, ताहे जोडचित्तम पुच्छिआ किं हेम वम्मचीले ! रुयसि !, सा A मणइ-मगण ! किं मम
 देव रोइएव !, आयरिओ मणइ-किं क्वं वा !, सा मणइ-अहमेयस्स कषणपुरस्स देवपा । एयं च अहरा सब महाअठण्य
 बाहेण धेलाविअिहिति तेण रुयसि पि, एते य साहुणो एत्थ सैन्नायति गुणंति प, ते अ अकल्प गमिस्ससि पि अओ
 रुअमि । वापरिएण मणिवं-कव पुण धेतापि वायिअइ ! सा मणति अओ तुज्ज समओ पारणए दुइ लमिस्सइ, वं से
 रुहिरं मणिस्सइ पि, अइ एव होजा तो वधिएआइ, व च वेपूण सबसाहुण पाएसु येव येव देआइ, अस्य देसे व सोमाधिय
 आहिति तत्थ न अकल्पपाहो पमनिस्सइ पि सुयिअइ, वतो एवति वायरिएण पडिअम । ताहे थितिअदिवसे तदेव ऊइ त

१ पुन वं वा । २ पम्भविअमिति ७१ । ३ सण्णवेदि ते अ. अ. । ४ एव वाधि वा पा. १ । ५ सहावं अ. ७३ । ६ अइ वइ
 वं अ. पा २. ५ ।

A मणति-मगवण ! किं मम स्तोक रोदिअम्यम् ? व्याचारो मणति-किं क्व वा ?, सा मणति-अहमेयस्य काअनपुरस्य देवता,
 एतवापिण्ठ सर्वं महाअकप्रवाहेन प्पविअियते तेन रोदिमि इति । एते च साधवेडअ स्वाध्यायन्ति गुणयन्ति च ते बान्यत्र गमिअ्यन्तीति
 अतो रोदिमि, व्याचारो मणिव-अय पुनरेवए वायते ?, सा मणति-एतो युअ्माअ अयकः पारणके दुग्घ अण्यथे, तत्तस्य अधिरे
 मविअ्यतीति, यथेव मवेत् तदा प्रतीया, वव गृहीत्वा सर्वसापूर्वा पात्रेणु स्तोक स्तोक वपा । एत देसे वव स्वाभाकिं चास्यति
 इअ न अकप्रवाहः प्रमविअ्यतीति जामीया इति, वव एवमिति आचारोण प्रविअम । वदा द्वितीपविअसे ववेव अक्य वतथेव संजावं,
 वत व्याचारोः सर्वेषां मात्रके प्रत्येक २ वइच, वतो यवाअच्छि पकायन्ते, एत तत्याण्डुरं जाव तत्र मीअिवाः, एवमेकाक्षी मवेत् ।

तथा य संजायं । ततो आयरिएहिं सर्वेसि मत्तए पत्तेअं पत्तेअं तं दिचं । ततो जहासचीए पलायंति । जत्थ तं पंडुरं जायं
तत्थ मिलिआ । एवं एयाणी होजा ॥ उक्तं देवतादारमम्, अथाचार्यद्वारमम्—

चरिमाए संदिट्ठो उग्गाहेऊण मत्तए गंठिं । इहरा कयउस्सभो परिच्छ आसंतए सणणं ॥३१॥ (भा०)

चरिमा-चतुर्थपरिस्थी तस्यां 'संदिष्टः' उक्तः यदुत-त्वयाऽमुकत्र भन्तव्यं, स चाभिग्रहिकः साधुः, तत्रशासावेवमाचार्योक्तः
किं करोति ?-सकलमुपकरणं पात्रकपटलादि बोद्धं ग्राहयति, मात्रकं च तेन गच्छता ग्राह्यं, अतस्त्वस्मिन् ग्रन्थि ददाति, मा
भूद् भूयः प्रत्युपेक्षणीयं स्यात्, एवमसावाभिग्रहिकः संयन्त्य तिष्ठतीति । 'इहर'चि आभिग्रहिकाभावे विकालवेलायां वा
गमनप्रयोजनमापतितं ततः 'कुतोत्सर्गः' कृतावरयकः किं करोतीत्याह-परीक्षार्थमिति-पर्याप्तः कोऽत्र महच्चानानन्तरं प्रवर्त्तते
को वा न प्रवर्त्तते इति स्वगणमामन्त्रयते । ते च प्रतिक्रमणान्तरं तत्रैवान्तर्मुहूर्तमात्रं कालमासते, कदाचिदाचार्याः स्वत्व-
पूर्वा सामाचार्यं प्ररूपयेयुः, अपूर्वं वार्थपदं, तत्रस्यांश्च तानामन्त्रयतेऽसौ-भो भिक्षवः ! अमुकं मे गमनकार्यमुपरिस्थितं तत्र—
गच्छिञ्ज को णु सवेवऽणुग्गाहो कारणाणि दीविंता(वेत्ता) ।

असुथो एत्थ समत्थो अणुग्गाहो उभयकिइकम्मं ॥ ३२ ॥ (भा.)
कतमः साधुस्त्वत्र गमनक्षमः ? तत्रैवाचार्यवत्कृश्रवणानन्तरं सर्वेऽपि साधव एवं भुवन्ति-अहं गच्छाम्यहं गच्छामीत्यनुग्रही-

ऽपमस्माकम् । देव आचार्यो वैयाह्वस्यकरयोगवाहिरुर्बलादीनि कारयानि 'दीपयित्वा' स्वय प्रदश्येद मण्डि-असुकोऽत्र कार्ये 'समर्थे' धमः । तवम योऽन्नाभाषोयस्योक्तोऽय सप्त इति स मण्डि-अनुग्रहो मेऽय, ततः को विधिः ?, सतः स द्विगमिपुः साधुराचार्यस्य वैष्यसाधुबन्दनां करोति, यदि पर्याय्य ठपुस्तवः श्रेयायामपि साधूनां वैष्यसाधुबन्दनां करोति । अन्नाज्ज्ञो गन्वा साधू रत्नाभिरुस्तवस्ते साधवस्तस्य वैष्यसाधुबन्दनां विदधति, एतदुपयुक्तिकर्म-बन्दनम् । ततः स गन्वा साधुः किं करोति विममिपुः सन् ?—

पौरित्तिकरण अह्वावि अकरण दोषऽपुच्छणे दोसा । सरण सुय साहु सन्नी अतो बहि अन्नभावेण ॥९

यदसौ दुर्योद्गम पास्यति ततः प्रादोषिकं ह्यपौरुषीं करोति । अपन्ना रात्रिक्षेपे यास्यति प्रयोबनवञ्चावस्य सप्रपौरुषीमच्छत्वेऽप स्वपिति, एतत्पौरुषीकरणमकल्पयेति । पुनरपि च तेन गच्छवाऽऽचार्यः प्रच्छनीयः प्रत्युपसि-यास्याभ्यहमिति । अयं न पृच्छत्यतः 'दोषऽपुच्छण दोष'पि द्वितीयवारामपुच्छतः दोषाः-बन्धमाणाः, के च ते ? इत्याह 'सरण'पि गाहस्य, स्मरणमाचार्यस्यैव संघात, एतद्विषयमन्यथा व्यवस्थित कार्यमन्यथा रूपविस्तृष्टि, 'सुय'पि भुवमाचार्यैर्यथा ते तत्राचार्या न विदन्त यन्निमित्तं चासौ प्रेष्यते, तदा कार्यं तत्र नास्ति । 'साहु'पि अथवा विकाले साधुः क्वचिपस्मात्स्यानादागतस्तेन क्वचित् यथा स आचार्यस्तत्र नास्तीति । 'सम्पि'पि अथवा सुच्छी-भाषक आयातस्तेनाख्यातम् । 'अतो'पि अस्यन्तरतः, कस्य ?, प्रतिभयस्य, फनचिदुच्छ्रित यथा-अस्माकमप्येवविधाः साधव आसन्, ते च ततो गता मृता वा । 'बहि'पि

बाह्यतः प्रतिश्रयस्य श्रुतमन्यस्मै कथ्यमानं केनचित् । 'अन्नभावेण'ति योऽसौ गन्ता सोऽन्यभावः-उन्निष्कमितुकामः, एत-
च्चाचार्याय तत्सङ्घाटकेनाख्यातं, तत्रश्चासौ ध्रियते केनचिद्भ्राजेन । यदि पुनरसौ गन्ता न प्रबोधं यायात्ततः—

बोहण अप्यडिबुद्धे गुरुवंदण घट्टणा अप्यडिबुद्धे । निञ्चलणिसपणद्वादं दडुं चिट्टे चलं पुच्छे ॥ १० ॥

अचेतयति सति तस्मिन् गन्तरि बोधनं जाग्रापनं गीतार्थः करोति । ततोऽसौ साधुरुत्थायाचार्याभ्यासमेति, गन्ता च यथा-
चार्यो विबुद्धस्त्वतोऽसौ गुरवे वन्दनं करोति । अथाद्यापि स्वपिति ततः संघट्टना चाचार्यपादयोः शिरसा घट्टना-चलनं क्रियते
अथासौ प्रतिबुद्ध एव किन्तु निश्चलो निषण्णः-उपविष्टो ध्यायी चास्ते, तत्रस्त्वमेवंभूतं निश्चलनिषण्णध्यायिनं दृष्ट्वा किं कर्तव्य-
मित्याह-'चिट्टे' स्थातव्यं, तेन गुरुध्यानव्याघातेन महाहानिसंभवात् । 'चलं पुच्छे'ति अथ चलोऽसौ ततः प्रष्टव्यः-भगवन् !
स एषोऽहं गच्छामीति । तत्रश्चासावाचार्येण संदिष्टः-हृदमेवं त्वया कर्तव्यमिति व्रजति । स चेदानीं गन्तुं प्रवृत्त इत्येतदेवाह—
अप्याहि अणुत्ताओ ससहाओ नीइ जा पहायं ति । उवओगं आसपणे करेइ गामस्स सो उभए ॥ ११ ॥

सन्दिष्टः प्राक् पश्चादनुज्ञातो वेति ततो गच्छति, कथम् ?-ससहायः, कियन्तं कालं यावत्ससहायो व्रजति ?-'यावत्प्रभातं'

संजातस्वर्योदय इत्यर्थः, ससहायश्च प्रभातं यावद् व्रजति स्थापदादिभयात् । एवमसौ साधुर्व्रजन् ग्रामसमीपं प्रासः सन् किं करोती-
त्याह-उपयोगं करोति, किंविषयम् ?-'उभए'ति उभयविषयं, मूत्रपुरीषपरित्याग इत्यर्थः, कस्मादेवं चेत् ग्रामसन्निधान एव

स्यष्टितसङ्गानाद् मयाविसंस्थानात् । अथ रात्रौ गच्छतः कश्चिदपायः । सम्भाष्यते ततः प्रमातृ यावत्स्थानम्, तथा वाह—
 हिमतेणसावपमया दारा पिष्टिया पह अयाणतो । अच्छइ जाव पभाय वासिय मत्त च से वसमा ॥१२॥

हिम-क्षीरं, स्वेना-धौरा, आपानि-सिंहादीनि, एतन्नयात्प्रमात यावदास्ते । पष्टि वा पुरस्य दाराणि पिष्टितानि
 प्रामस्य वा फ्रुटिहक पन्थान नाऽमानस्तिष्ठति यावत्प्रमातृमिति । एव च प्रमातृ यावत् स्थिते मन्त्रि 'वासिकमक' दोषाल
 'सु' तस्य 'बसमा' गीतार्थां आनयन्ति । अथ केम्पस्तदानीयते ?—

ठवणकुळ सखळीए अणहिंढते सिणेहूपयवज्ज । मत्तट्टिमस्स गमण अपरिणए गाउय वहुइ ॥ १३ ॥

स्यापनाकुळेभ्यः, तथा 'सखळीए'षि सामयिकीमाया मोहनप्रकरभाये सस्या वा, के पुनस्त्वदानपन्त्यत आह—'अथ
 दिढते' ये मिष्ठां न पर्षटितवन्तः । कस्मात्पुनस्ते मकमानयन्ति ?, उच्यते, वेपामद्विष्कानां गृहस्या गौरवेण प्रयच्छन्ति ।
 कीदृश पुनस्तेर्मकमानपनीयम् ?—सिणेहूपयवज्ज'ति स्नेहेन घृतादिना पयसा-क्षीरेण बन्धित मक गृहन्ति, न तैल प्राणम
 मङ्गलत्वात्, न पूत परितापहेतुत्वात्, न इगुष मेदकत्वात् काञ्चिकविरोधिरभाच्च, काञ्चिकप्रायपायित्वाच्च संयतानाम् । किं
 पुनस्त्वं गृहन्ति ?—दधिघक्तुकादि, तदसौ युस्त्या भवति । तथा वाह—'मषट्टिवस्स यमण' गृहवतस्वतो गमनं भवति ।
 अथ न तस्य मकपरिणविम्विस्पतोऽपरिणते मके सति गण्यविमात्र पाषन्मार्गं वदति । क्रोशद्रय गण्युतिः । इदानीं
 तस्य गच्छतो विचिन्त्यते—

अथांडिलसंकमणे चलवक्वित्तणुवउत्तसागारिए । पडिपक्खेसु उ भयणा इयरेणं विलंबणालोयं ॥१४॥

स्थण्डिलादस्थण्डिलं च संक्रामता सता साधुना पादौ रजोहरणेन प्रमार्जनीयाविति विधिः, मा भूत् सचिचपुथिव्या अचि-
त्पुथिव्या व्यापचिः स्यात्तदा च पादयोरसौ रजोहरणेन प्रमार्जनं करोति । यदा कश्चित्सागारिकः पथि व्रजतश्चलो भवति
व्याक्षिप्तोऽनुपयुक्तश्चेति । तत्र चलो-गन्तुं पथि प्रवृत्तः, व्याक्षिप्तो-हलकुलिशदृक्षच्छेदादिव्यग्रः, अनुपयुक्तः-साधुं प्रत्यदत्ता-
वधानः । यदैवंविधः सागारिको भवति तदा रजोहरणेन प्रमुज्य पादौ याति । 'पडिपक्खेसु उ'ति विसदशाः पक्षाः प्रति-
पक्षाः, असदशा इत्यर्थः, तेषु प्रतिपक्षेषु 'भजना' विकल्पना कर्त्तव्या । एतदुक्तं भवति-केषुचित्प्रतिपक्षेषु प्रमार्जनं क्रियते
केषुचित्तु नैव । तुशब्दो विशेषणार्थः, किं विशेषयति ?, प्रतिपक्षेवैव समुदायरूपेषु भजना कर्त्तव्या, न त्वेकैकस्मिन् भङ्गक-
इति । यदा तु सागारिकः स्थिरोऽव्याक्षिप्त उपयुक्तश्च साधुं प्रति भवति तदा 'इतरेण'ति इतरशब्देन रजोहरणनिपद्योच्यते
तथा पादौ प्रमाष्टि, न रजोहरणेन । 'विलंबण'ति तां च निपद्यां हस्तेन विलम्बयमानां नयति, न तु शरीरे संस्पर्शनं करोति ।
किपती भुवं यावदित्याह-'आलोयं'ति आलोकनमालोको यावत्तद्वद्विप्रसर इत्यर्थः । अथवा 'इतरेण'ति केनचिदौपग्रहिकेण
कार्पासिकेन और्णिकेन वा चीरेण, शेषं प्राप्तवत्, पश्चात्तं गोपायति । अथवा 'इतरेण विलंबणालोयं'ति प्राक् तावदेकाकिनो
विधिरुक्तः, यदा तु इतरेण-इतरशब्देन सार्थो गृह्यते, तेनेतरेण सार्थेन सह प्रव्रजता स्थाण्डिलयाच्चास्थण्डिल्यं संक्रामता किं
कर्त्तव्यं सार्थगुरतः ? इत्याह-'विलम्बणे'ति विलम्बना कार्या, मन्दगतिना सता स्थण्डिलस्थेन तावत्प्रतिपालनीयं । किपन्तं

रिधाक्काययतना भौमाक्काययतना च, त्रिविधा तु सच्चिन्ताक्काययतना, अच्चिन्ता० मिश्रा० । त्रिविधा तु शेषेषु कायेषु तैजोवा-
युवनस्यतिव्रसाख्येषु यतना, कथं ?, सच्चिन्नादि, महाद्वारगाथायाः समुदायार्थः । अथाधद्वारावयवार्थप्रतिपादनार्थमाह—
पुरिसो इत्थिनपुंसग इकेको धेर मत्तिम्मो तरुणो । साहम्मि अन्नधम्मिअग्निहत्थदुगाअप्पणो तद्दओ ॥१६॥

यदुक्तं अनन्तरगाथायां 'पुच्छाए' चि पुच्छायां त्रितयं सम्भवति, तदाह पुरुषः स्त्री नपुंसकं चेति । यदुक्तं त्रयस्त्रिकाः
तदर्थयन्नाह-एकैकः स्थविरो मध्यमस्तरुण इत्ययं नवभेदः । स च्चैको नवविधोऽपि कदाचित्साधर्मिकः स्यात्कदाचित्तु नव-
विधोऽप्यन्यधार्मिकः स्यादिति । समाने धर्मे वर्तत इति साधर्मिकः-श्रावकः श्रविका नपुंसकं श्रावकं च । अन्यधार्मिको
मिथ्यादृष्टिः । कियन्तः पुनस्तेन गच्छता पन्थानं प्रवृत्त्या इत्यत आह-'ग्निहत्थदुगा' चि, साधर्मिकगृहस्थद्वयं भ्रूच्छनीयं, अन्य-
धार्मिकगृहस्थद्वयं वा । 'अथणो तैत्तिउ' चि आत्मना तृतीयो युक्त्याऽन्वेषणं विदधाति । एष तावत्सामान्योपन्यासः । अथ
प्रथमं यः प्रवृत्त्यः स उच्यते-तत्र यदि साधर्मिकद्वयमस्ति तत्रस्वदेवोत्सर्गेण पुच्छयते, तस्य प्रत्ययिकत्वात्, अथ नास्ति ततः
साहम्मिअपुरिसासद्द मत्तिम्मपुरिसं अणुणविअ पुच्छे । सेसेसु होंति दोसा सविसेसा संजईवयो ॥१७॥

साधर्मिकपुरुषद्वयाभावेऽन्यधार्मिकमध्यमपुरुषद्वयं भ्रूच्छनीयं, कथं ?-'अणुणविअ' अनुज्ञां कृत्वा धर्मलाभपुरस्सरं, ततः
प्रियपूर्वकं पुच्छति, अन्यधार्मिकमध्यमप्रदणं त्विह साधर्मिकविपक्षत्वादेवसीयत एव । 'सेसेसु' चि अन्यधार्मिकमध्यमपुरुष-

१ प्रत्ययत्वाद् ल २, ०वार्थ पुनस्तेदेवाह आ ल २ पा १-२ पु १ २ पुच्छनीयं आ, ल १ पु १ ३ तत्तिउ चि आ, तत्तिओ' चि ल १ । ४ पुच्छनीय आ. ।

इयम्यतिरिक्तेषु मष्टसु मेरसु दोषा भवन्ति पृच्छतस्वे एव दोषाः सविज्ञेयाः—समधिक्यः संपतीर्गो—संपतीर्गो—संपतीर्गोविषये पृच्छतः सतः । क व स दोषा इत्याह—

धेरो पद्व न याणद् बालो पवत्वे न याणद् वावि । पठिस्थिमसिद्धसका इयरे न याणति सका य ॥१८॥

एथविश—इदं स मार्गे न जानाति प्रमदस्युतिस्वात् । पारुस्तु प्रपञ्चयति केलीकिलत्वात् न वा जानाति शुद्धकत्वात्, बालस्त्वत्र मष्टसर्पादारम्य धारस्यञ्चिच्चविक इति, असावपि बाल इव बालः, अपरिभरत्वेन रागान्धत्वात् । मध्यमवयःप षट्कमध्यमवयःधीपृच्छार्था खट्टोपजायते नूनमस्य आम्ना क्विधर्षोऽस्ति । 'इयरे न पावति' इतरखण्डेन स्थविरनपुंसक बालनपुंसक स्थविरद्वी बालद्वी वाऽभिशुभते, एते मार्गानिमिशाः खट्टा य स्वात् । क तर्हि व्यवस्थितेन प्रच्छनीयमित्याह—
पासट्टिओ पुच्छिञ्जा धदमाण अवदमाण वा । अणुवईकण व पुच्छे तुण्हक मा य पुच्छिञ्जा ॥ १९ ॥

'पार्श्वस्थिता' समीपे व्यवस्थिताः पृच्छेत् । क्विच्छिष्ट सं पृच्छेत् । इन्दन कर्षाजमङ्गर्वाण वा । अयासौ समीपमसि क्रम्य यास्येव ततः 'अणुवईकम व' मनुप्रबन वा कृत्वा क्विचित्पदानि गत्या प्रष्टव्यः । अयासौ पृच्छणमानोऽपि न क्विच्छिष्टवति तूर्णा मयति, तयो नैव प्रच्छनीय इति ॥

पथञ्भासे य ठिओ गोवाई मा य दूरि पुच्छिञ्जा । सकाईया दोसा धिराष्टणा होइ दुविहाओ ॥ २० ॥

तथा पन्थास्यासे-समीपे स्थितः कश्चिद्रोषालादिः, आदिशब्दात्कर्षकपरिग्रहः, स च 'प्रच्छनीयः, मा च दूरे व्यवस्थितं गोपालादि पृच्छेत्, शंकादिदोषसङ्गात्, नूनमस्य द्रविणमस्ति बलीर्वेदादिश्रुद्धिणं वा करोतीत्येवमादयः । दूरे च गच्छतो द्विविधा विरावना-आत्मसंयमविषया, आद्या कण्टकादिभिरितराऽनाक्रान्तपृथिव्याद्याक्रमणेन ॥ यदा तु पुनरन्यधार्मिको मध्यमवयाः पुरुषो नास्ति यः पन्थानं पृच्छयते तदा कः प्रष्टव्य इत्याह—

असद् मद्भिन्नम थरो दृढस्सद् भदओ य जो तरुणो । एमेव इत्थिवग्ने नपुंसवग्ने य संजोगा ॥ २१ ॥

असति मध्यमपुरुषे स्थविरः पन्थानं प्रच्छनीयः, किंचिच्छिष्टः ? दृढस्मृतिः । अथ स्थविरो न भवति ततस्तरुणः प्रष्टव्यः, कोद्वयः ? यः-स्वभावेनैव भद्रकः स्त्रीवर्गोऽप्येवमेव पृच्छा कर्तव्या, एतदुक्तं भवति प्रथमं मध्यमवयाः स्त्री भार्गं प्रष्टव्या तदभावे स्थविरा दृढस्मृतिः, तदभावे भद्रिका तरुणी, एवं मध्यमत्रयो नपुंसकं, तस्याभावे स्थविरनपुंसकं दृढस्मृति तदभावे बालनपुंसकं भद्रकम् । आह च-‘नपुंसवग्ने य संजोगा’ नपुंसकवर्गो-नपुंसकसमुदाये एवमेव संयोगा ज्ञातव्याः । यथैतेऽनन्तर-मुक्ताः न केवलमेवावन्त एव संयोगाः किन्त्वन्येऽपि बहवः सन्ति, आह च—

एत्थं पुण संजोगा ह्येति अणेना विहाणसंगुणिआ । पुरिसिस्थिनपुंसेसुं मद्भिन्नम तह थेर तरुणेसुं ॥ २२ ॥

अत्र पुनः पृच्छाप्रक्रमे संयोगा भवन्त्यनेके, कथं ?-‘विहाणसंगुणिय’चि विधानेन भेदप्रकारेण संगुणिताः, चारणिक-

१ पृच्छनीय आ ल. १ । २ वेदादि (कथा) श्रुतिर्णं भा । ३ श्रवणां ल १ २. । ४ पृच्छनीय आ. ल १ । ५ स्मृतिः, अथ स्थविरा न भवति ततस्तरुणी प्रष्टव्या तदभावे आ ।

पा। अनेकशो मित्रा इत्यर्थः । क्व च ते भवन्ति ?- 'पुरिसिस्थिनपुसेसु' पुरुषकीनपुसकेषु, किञ्चिच्छिटेषु ?- मन्त्रमस्यधिरतरुण
 मेदमिच्छेष्टु, तस्को मायाऽधरार्थः । इदानीं मन्त्राः प्रदर्शयन्ते, तस्य साहमिजचारणिभाए साव-यो मन्त्रमवयवसाहमिज
 तद्व्यो ३, तदमावे दो १, तदमावे दो बेरे साहमिए वेव पुच्छिळा २, तदमावे दो तरुणे साहमिए वेव एव
 साहमिणीयो धिम दो साहमिणीयो मन्त्रमवयवमहिलातो ४, तस्यो दो बेरीयो साहमिणीयो वेव पथमो एवो ५, तस्यो
 मधेरणपुसायो अट्टमयो ८, दो साहमिजतरुणे नपुंसया वेव ते त पुच्छिळा ९, अथवा मन्त्रमपुरिसो बेरो प १० वेव
 साहमिणी १०, मन्त्रमपुरिसो साहमिजो य तरुणसाहमिजो य पुच्छिळा ११, मन्त्रमपुरिसो साहमिजो मन्त्रममहिला
 १४, मन्त्रमपुरिसो साहमिजो बेरी य साहमिणी १३, मन्त्रमपुरिसो साहमिजो तरुणी य साहमिणी
 १६, मन्त्रमपुरिसो साहमिजो य मन्त्रमसाहमिजानपुसो अ १५, मन्त्रमपुरिसो साहमिजो य साहमिणी
 धेरपुरिससाहमिजो मन्त्रममहिला साहमिजो य १७, अथवा धेरपुरिसो साहमिजो तरुणसाहमिजो नपुसो अ
 १८, मन्त्रमपुरिसो साहमिजो य १९, धेरपुरिसो साहमिजो बेरी साहमिणी अ २०, धेरपुरिसो
 .नपुसो साहमिजो अ २१, धेरपुरिसो साहमिजो मन्त्रमनपुसयो साहमिजो य २२, धेरपुरिसो साहमिजो
 १ मन्त्रमिजयधिरुक्तो वा ना । कु. ।

माहिला साहन्मिणी अ, २५ तरुणपुरिसो साहन्मिओ थेरमाहिला साहन्मिणी अ २६, तरुणपुरिसो साहन्मिओ तरुणी साह-
 न्मिणी अ २७, तरुणपुरिसो साहन्मिओ मज्झमनपुंसयसाहन्मिओ अ २८, तरुणपुरिसो साहन्मिओ थेरनपुंसयसाहन्मिओ
 अ २९, तरुणपुरिससाहन्मिओ तरुणनपुंसयसाहन्मिओ अ ३०, मज्झममाहिला साहन्मिणी थेरीसाहन्मिणी अ ३१, मज्झम-
 माहिला साहन्मिणी अ तरुणीसाहन्मिणी अ ३२, मज्झममाहिला साहन्मिणी मज्झमनपुंसयसाहन्मिओ अ ३३, मज्झम-
 माहिला साहन्मिणी थेरनपुंसओ साहन्मिओ य ३४ मज्झममाहिला साहन्मिणी तरुणनपुंसयसाहन्मिओ अ ३५, थेरी साह-
 न्मिणी तरुणी साहन्मिणी य ३६, थेरी साहन्मिणी मज्झमनपुंसयसाहन्मिओ य ३७, थेरी साहन्मिणी थेरनपुंसयसाहन्मिओ
 अ ३८, थेरी साहन्मिणी तरुणनपुंसयसाहन्मिओ उ ३९, तरुणी साहन्मिणी मज्झमनपुंसयसाहन्मिओ य ४०, तरुणी
 साहन्मिणी थेरनपुंसयसाहन्मिओ य ४१, तरुणी साहन्मिणी तरुणनपुंसयसाहन्मिओ य ४२, मज्झमनपुंसयसाहन्मिओ थेर-
 नपुंसयसाहन्मिओ अ ४३, मज्झमनपुंसयसाहन्मिओ तरुणनपुंसयसाहन्मिओ य ४४, थेरनपुंसयसाहन्मिओ तरुणनपुंसय-
 साहन्मिओ य ४५, एते ताव साहन्मिअचारणिआए लद्धा ॥ इदानीं अत्रधम्मियचारणिआए दंसिंजांसि-अत्रधम्मिआ दो
 मज्झमपुरिसा पुच्छिजांसि एसेको १, अत्रधम्मिआ दो थेरपुरिसा २, अत्रधम्मिआ दो तरुणपुरिसा ३, अत्रधम्मिआउ दो
 मज्झममाहिलाउ ४, अण्णधम्मिअथेरीओ दो ५, अण्णधम्मिअतरुणीओ दो ६, अण्णधम्मिअमज्झमनपुंसया दो ७,
 अण्णधम्मिआ थेरनपुंसया दो ८, अण्णधम्मिअतरुणनपुंसया दो ९, अण्णधम्मिअमज्झपुरिसो अण्णधम्मिअथेरपुरिसो य

अतरुणी अण्णधम्मिमयमल्लिमनपुंसगो अ ४०, अण्णधम्मिअतरुणी अण्णधम्मिअथेरनपुंसगो य ४१, अण्णधम्मिअतरुणी अण्ण-
 धम्मिअतरुणनपुंसगो य ४२, अण्णधम्मिअमल्लिमनपुंसओ अण्णधम्मिअथेरनपुंसगो अ ४३, अण्णधम्मिअमल्लिमनपुंसगो
 अण्णधम्मिअतरुणनपुंसओ अ ४४, अण्णधम्मिअथेरनपुंसओ अण्णधम्मिअतरुणनपुंसगो अ ४५ । एते अन्नधम्मिअचारणियाए
 लद्धा । एते सवे य नवती ॥ इदाणि साहम्मिअअन्नधम्मिओभयचारणिआ किअइ-साहम्मिअमल्लिमपुरिसो अण्णधम्मिमय-
 मल्लिमपुरिसो य पुच्छिअइ १, साहम्मिअमल्लिमपुरिसो य अण्णधम्मिमयथेरपुरिसो य २, साहम्मिअमल्लिमपुरिसो अण्णधम्मि-
 अतरुणो अ ३, साहम्मिअमल्लिमपुरिसो अण्णधम्मिअमल्लिममहिला अ ४, साहम्मिअमल्लिमपुरिसो अण्णधम्मिअथेरी अ ५,
 साहम्मिअमल्लिमपुरिसो अण्णधम्मिअथेरनपुंसगो अ ६, साहम्मिअमल्लिमपुरिसो अण्णधम्मिअमल्लिमनपुंसगो य ७, साहम्मि-
 मल्लिमपुरिसमहुंचमाणोहि लद्धा ॥ साहम्मिअथेरपुरिसो अण्णधम्मिअमल्लिमपुरिसो अ १, साहम्मिअथेरपुरिसो अण्णधम्मि-
 अथेरपुरिसो य २, साहम्मिअथेरपुरिसो अण्णधम्मिअतरुणो अ ३, साहम्मिअथेरपुरिसो अण्णधम्मिअमल्लिममहिला अ ४,
 साहम्मिअथेरपुरिसो अन्नधम्मिअमहिला थेरी अ ५, साहम्मिअथेरपुरिसो अण्णधम्मिअतरुणी अ ६, साहम्मिअथेरपुरिसो
 अण्णधम्मिअमल्लिमनपुंसगो अ ७, साहम्मिअथेरपुरिसो अण्णधम्मिमयनपुंसगथेरो अ ८, साहम्मिअथेरपुरिसो अण्णधम्मि-
 अतरुणनपुंसगो अ ९, एते नव साहम्मिअथेरपुरिसमहुंचमाणोहि लद्धा ॥ साहम्मिअतरुणपुरिसो अण्णधम्मिअमल्लिमपुरिसो
 य १, साहम्मिअतरुणपुरिसो अण्णधम्मिमयथेरपुरिसो अ २, साहम्मिअतरुणपुरिसो अण्णधम्मिअतरुणपुरिसो अ ३, साहम्मिमय-

तस्यपुरिसो अण्यचम्मिअमच्छिअमसहिळा अ ४, साहम्मिअतस्यपुरिसो अण्यचम्मिअयेरसहिळा प ५, साहम्मिअतस्यपुरिसो
 अण्यचम्मिअयतरुणी य ९, साहम्मिअयतरुणपुरिसो अण्यचम्मिअमच्छिअमनपुसगो अ ७, साहम्मिअतस्यपुरिसो अण्यचम्मिअयेर
 नपुसगो अ ८, साहम्मिअतस्यपुरिसो अण्यचम्मिअयतरुणनपुसगो अ ९, एतेषि नव साहम्मिअतस्यपुरिसमस्युपमायेहि लढा ॥
 साहम्मिअमच्छिअमसहिळा अण्यचम्मिअमच्छिअमसहिळा अ १, साहम्मिअमच्छिअमसहिळा अण्यचम्मिअयेरपुरिसो अ २, साहम्मिअ
 मच्छिअमसहिळा अण्यचम्मिअतस्यपुरिसो अ ३, साहम्मिअमच्छिअमसहिळा अण्यचम्मिअमच्छिअमसहिळा अ ४, साहम्मिअमच्छिअम
 सहिळा अण्यचम्मिअयेरसहिळा अ ५, साहम्मिअमच्छिअमसहिळा अण्यचम्मिअयतरुणसहिळा अ ६, साहम्मिअमच्छिअमसहिळा
 अण्यचम्मिअमच्छिअमनपुसगो अ ७, साहम्मिअमच्छिअमसहिळा अण्यचम्मिअयेरनपुसगो अ ८, साहम्मिअमच्छिअमसहिळा
 अण्यचम्मिअयतरुणनपुसगो अ ९, एते नव साहम्मिअमच्छिअमसहिळाए लढा ॥ साहम्मिअा येरी अण्यचम्मिअमच्छिअमपुरिसो
 अ १, साहम्मिअयेरी अण्यचम्मिअयेरपुरिसो अ २, साहम्मिअयेरी अण्यचम्मिअयतरुणपुरिसो य ३, साहम्मिअयेरी अण्य
 चम्मिअमच्छिअमसहिळा अ ४, साहम्मिअयेरी अण्यचम्मिअयेरी अण्यचम्मिअयतरुणी अ ६, साहम्मि
 अयेरी अण्यचम्मिअमच्छिअमनपुसगो अ ७, साहम्मिअयेरी अण्यचम्मिअयेरपुसगो अ ८, साहम्मिअयेरी अण्यचम्मिअ
 यतरुणनपुसगो अ ९, एते नव साहम्मिअयेरीए अण्यचम्मिअयेरीए लढा ॥ साहम्मिअयतरुणी अण्यचम्मिअमच्छिअमपुरिसो य १,
 साहम्मिअयतरुणी अण्यचम्मिअयेरपुरिसो अ २, साहम्मिअयतरुणी अण्यचम्मिअयतरुणी अण्यचम्मिअयतरुणी अण्य-
 चम्मिअमच्छिअमसहिळा प ४, साहम्मिअयतरुणी अण्यचम्मिअयेरी अ ५, साहम्मिअयतरुणी अण्यचम्मिअयतरुणी अ ६,

दोषाः । के च ते ? , संयमविराधना आत्मविराधना च । तत्रात्मविराधना अक्षणोर्ध्वलिः प्रविशति, निमज्जन् श्रान्तश्च भवति, उपकरणं च मलिनीभवति, तत्र यद्युपकरणप्रक्षालनं करोत्यसामाचारी, अथ न क्षालयति प्रवचनहीलना स्यात् । अत उच्यते 'मद्विष्णु गमणं'ति, आख्या भुवा गन्तव्यं—रजोरहितया तु गन्तव्यमिति । इदानीं मात्यकार आर्द्रस्य पृथिवीकायस्य भेदान् प्रदर्शयन्नाह—

तिविहीय होइ उछो महुसिस्थो पिंडओ य चिकवल्लो । लत्तपहलित्तउंडअ खुपिज्जाइ जत्थ चिकवल्लो ॥३३

यस्त्वावदर्द्रः स च त्रिविधः—'महुसिस्थो पिंडओ य चिकवल्लो' एतेषां यथासङ्ख्येन स्वरूपमाह 'लत्तपहलित्तउंडअ खुपिज्जाति जत्थ चिकवल्लो' 'लत्त'चि अलककोऽलककपथः येन प्रदेशेनालककः कामिन्याः पाल्यते तावन्मात्रं पादौ यो लिभ्यति कर्मसः स महुसिकथकोऽभिधीयते । उंडकाः—पिंडो लकास्वरूपो यो भवति, पादयोर्ध्वः पिण्डरूपतया लभति स पिण्डक इत्यर्थः । यत्र तु निमज्जनं स्यात्स चिकवल्ल इति । शुक्कमार्गश्च भाष्यकृता न व्याख्यातः, प्रसिद्धत्वाद्भेदरहित्वाच्चिति । अथ स मार्गः शुक्कचिकवल्लरूपोऽपि सप्रत्यपायो निष्प्रत्यपायश्चेति, ते चामी प्रत्यपायाः—

पञ्चवाया वालाइसावया तेणकंटगा मिच्छा । अकंतमणकंते सपच्चवाएथरे चैव ॥ २५ ॥

इह हि प्रत्यपाया नाम दोषाः, के ते ? , व्यालादिस्वापदाः स्तेनकण्टका भ्लेच्छा इति । तत्थ पदमं सुकेणं

१ अलकोऽलकक पथ. आ. पा १ । २ पिण्डकास्वरूपो वा सु । ३ निमज्जति स ल २ । ४ पञ्चवाया ल १.२. ।

गमो'चि 'अकंताणकंतसेपच्चवायनिपच्चवायमेयमिन्नो लोएयवो सबत्थ सपच्चवाओ परिहरणीओ चि' एय विधिः । इंदानी
साधुः स्थण्डिलादस्थण्डिलं संक्रामत् कस्मिन् काले केन प्रमार्जनं करोतीत्यत आह—

उडुवद्धे रयहरणं वासावासासु पायलेहणिआ । वडउंवरे पिलंखू तस्स अलंभांसि चिंचिणिआ ॥२७॥

'अनुवद्धे' शीतोष्णकाले 'रयहरणं'ति रजोहरणेन प्रमार्जनं कृत्वा प्रयाति । तथा 'वासावासासु पायलेहणिआ' वैर्षसु-
वर्षिकाले वर्षति सति पादलेखनिकया प्रमार्जनं कर्तव्यं, सा च किमयी भवत्यत उच्यते—'वडे' त्यादि, वटमयी उदुम्बरमयी
प्लक्षमयी, 'तस्यालामे' प्लक्षस्याप्राप्तौ चिञ्चिकामयी अम्लिकामयीति । सा च कियत्प्रमाणा भवतीत्याह—

वारसअंशुलदीहा अंशुलमेगं तु होइ विच्छिन्ना । धणमसिपानिवणावि अ पुरिसे पुरिसे अ पत्तेअं ॥२८॥

दाद्याहुलानि दीर्घा भवति, येन मध्ये हस्तग्रहो भवति, विस्वारस्त्वैकमशुलं स्यात् । सा च 'वना' निविडा कार्या,
मसुणा निर्वाणा च निर्गन्धिः भवति । सा च किमेकैव भवति ? नेत्याह—पुरुषे पुरुषे च प्रत्येकम्—एकैकस्य पृथगासौ भवति ।
उभयो नहसंटाणा साचित्ताचित्तकारणा मसिणा । आउकाओ हुविहो भोमो तह अंतलिक्खो य ॥२९॥

'उभयोः' पार्श्वयोः 'नखसंस्थाना' नखवचीक्षणा । किमर्थमसौ उभयपार्श्वयोर्भीक्ष्णा क्रियते ?, सचित्ताचित्तकारणात्,
'स्या एकेन पार्श्वेन सचित्तपृथिवीकायः संछिरुपते, अन्येन पार्श्वेनाचित्तपृथिवीकाय इति । किञ्चिदिष्टा सा ?—'मसिण'चि

१ सपच्चवायमेयमिन्नो ल. १-२ । २ स इदानी आ. पा. १ । ३ यावदपार्श्वकाले आ. पा. १-२ । ४ तस्याभावे ल. १ । ५ अम्लिकामि' आ. पा. १-२-गु. ।

गम्भद्, सो द्रुविहो-अकतो अकतो य, अकतेष गम्भद्, सोऽपि अकतो सो द्रुविहो-सपषबाओ निषषबाओ य । पषषाया
 प षेकादओ मयिआ, यिपषषाएम् गम्भद् । अहना अकता मही सपषषाया य होआ ताहे धूलीपयेण अकतेष गम्भद्,
 तस्य असति अकतेषपि गम्भदि । अह न होआ धूलीपयो सपषषाओ वा होआ ताहे तलेयं गम्भद् । सो अ तिबिहो-
 मधुसिरयो पिहओ यिपषषाओ य, तद्विषिको दुहा-अकतो अकतो य, अकतेष गम्भद् प्रासुकत्वात्, सो द्रुविहो सपषषबाओ
 निषषषाओ य, निषषषाएष गम्भद्, तस्य असद् अकतेष आरमादिरथाहेतुत्वात् । एव सर्वत्र निष्प्रत्यपायेन यन्तव्यम् ।
 स्थापना-३२ ७ ४ 'अकतो अकताओ' 'अकतमकतो सपषषाएतरे येव'पि कहियं ॥ अत्र आत्माः सत्यभावे
 धूलीपयेन यायात्, आह य--

तत्सासद् धूलीए अकत निरक्षपण गंतव । मीसगसच्चिसेसुऽपि एस गमो सुकउच्छादी ॥ २६ ॥

'तस्याः' आत्माः 'असति' अभावे सति धूलीपयेन गन्तव्य, कीदृशेन ? आक्रान्तेन निरत्ययेन चेति । एष तावदपिच
 पृषिषीकायमार्गगमने विषिककाः । तदभावे मितेष पृषिषीकायेन गन्तव्य, तत्राप्येष एवायस्यो विषिर्हस्यः । तदभावे
 सपिषेन गन्तव्यम् । तथा आह 'मीसगसच्चिसेसु वि एस गमो' मिससचेतनेष्वपि पृषिषीकायेषु एष यमः-सुष्कात्रीविः ।
 एषदुक्तं सवति-अप्रम मिससुक्तेन गम्यते, तदभावे मिसात्रेण, तदभावे सपिषसुक्तेन, तदभावे सचिचात्रेण । अथवा 'एस

१ गम्भद्, अह न आ । २ गम्भद्, आत्मादि' अ ३.२ वा १ २. ५. । ३ विपषषण अ. ।

गमो'चि 'अकंताणकंतसंपववायनिपक्ववायभेयभिन्नो जोप्यवो सवत्य सपक्ववाओ परिहरणीओ चि' एव विधिः । ईदानीं साधुः स्थण्डिलादस्थण्डिलं संकामन् कस्मिन् काले केन प्रमार्जनं करोतीत्यत आह—

उडुवद्धे रयहरणं वासावासासु पायलेहणिआ । वडउंवरे पिलंखू तस्स अलंभंमि चिचिणिआ ॥२७॥

'ऋतुवद्धे' शीतोष्णकाले 'रयहरणं'ति रजोहरणेन प्रमार्जनं कृत्वा प्रयाति । तथा 'वासावासासु पायलेहणिआ' वैर्पासु-वर्षाकाले वर्षति सति पादलेखनिकया प्रमार्जनं कर्तव्यं, सा च किंमयी भवत्यत उच्यते—'वडे' त्यादि, वटमयी उदुम्बरमयी प्लक्षमयी, 'दंस्यालामे' प्लक्षस्याप्राप्तौ चिच्छिणिकामयी अस्मिंका मयीति । सा च कियत्प्रमाणा भवतीत्याह—

वारसअंमुलदीहा अंमुलमेगं तु होइ विच्छिन्ना । वणमसिणानिवणावि अ पुरिसे पुरिसे अ पत्तेअं ॥२८॥

द्वादशाङ्गुलानि दीर्घा भवति, येन मध्ये हस्तग्रहो भवति, विस्वारस्त्वेकमङ्गुलं स्यात् । सा च 'वनं' निविष्टा कार्यी, मयूणा निर्घणा च निर्गन्धिः भवति । सा च किमेकैव भवति ? नेत्याह—पुरुषे पुरुषे च प्रत्येकम्—एकैकस्य पृथगसौ भवति । उभयो नहसंठाणा सचिचाचितकारणा मसिणा । आउक्काओ दुविहो भोसो तह अंतलिकखो य ॥२९॥

'उभयोः' पार्श्वयोः 'नखसंस्थाना' नखवत्तीक्ष्णा । किमर्थमसौ उभयपार्श्वयोस्तीक्ष्णा क्रियते ?, सचिचाचितकारणात्, तस्या एकेन पार्श्वेन सचिचपृथिवीकायः संछिद्यते, अन्येन पार्श्वेनाचिचपृथिवीकाय इति । किविशिष्टा सा ?—'मसिण'चि

१ उपपक्ववायभेयभिन्नो ट १-२ । २ व इदानीं आ पा. १ । ३ यावद्वर्षा वर्षाकाले आ पा. १-२ । ४ तस्याभावे ट १ । ५ अस्मिन्निकां श्ल. पा. १-२-पु. १

गम्भः, सो दुविहो-अकतो अणकतो य, अकतेण गम्भः, सोऽधि अकतो सो दुविहो-सपचबावो निपचबावो य । पचबाया य तेपादभो अपिभा, निपचबाएण गम्भः । अहवा अकता मही सपचबाया य होखा ताहे पूलीपयेण अकतेण गम्भः, तस्स असति अकतेणपि गेम्मति । अहव न होखा पूलीपयो सपचबावो वा होखा ताहे ठहेण गम्भः । सो ष विविहो-मशुसित्तयो पित्तो चिसल्लो प, तल्लिकित्तो दुहा-अकतो अकतो य, अकतेण गम्भः प्राप्तुक्त्वात्, सो दुविहो सपचबावो निपचबावो य, निपचबाएण गम्भः, तस्स असइ अकतेण आरमाविरुहाहेतुत्वात् । एव सर्वत्र निष्पत्त्यपायेन मन्तव्यम् । स्यापना-[= २ ७ ४] 'अकतो अपचबावो' 'अकतमकतो सपचबाएतरे खेव'पि कश्चिं ॥ अत्र आख्याः सत्वमावे पूलीपयेन पायात्, आह ष-

तस्सासइ पूलीप निरुच्येण गतव । मीसगसच्चिसेसुऽवि एस गमो सुक्कडच्छादी ॥ २६ ॥

'तस्याः' आख्याः 'असति' अमावे सति पूलीपयेन गन्तव्य, कीदृशेन ! आक्रान्तेन निरस्येन वेति । एव तावदधिप श्रुतिगीकापमार्गगमन विचिरुक्ताः । तदमावे मिभेष पूयिरीकायेन गन्तव्य, उत्रायेण एपाचस्त्यो विचिरुक्ताः । तदमावे सधिपेन गन्तव्यम् । तथा चाह 'मीसमसच्चिसेसु वि एस गमो' मिभसथेतनेष्वपि पूयिरीकायेषु एव गमः-शुक्कडार्त्तिदिः । एतदुक्तं भवति-अथम मिभशुक्कन गन्तव्ये, तदमावे मिभार्त्तेण, तदमावे सच्चिषाण्डेन, तदमावे सच्चिषार्त्तेण । अथवा 'एस

‘वरणेन गन्तव्यमिति, स संक्रमो निरूपयते, किञ्चिच्छेन तेन गन्तव्यं ? कीदृशेन वा न गन्तव्यमित्यत आह—

नेगंनिपरंपरपारिसाडिसालंबवज्जिण्ड सभए । पडिवक्खेण उ गमणं तज्जाइयरे व सडिवा ॥ ३२ ॥

‘नेगंनिपरंपरपारिसाडिसालंबवज्जिण्ड सभए पडिवक्खेण उ गमणं’ति, न एकाङ्गी—अनेकाङ्गी—अनेकेककादिनिर्मितः संक्रमः । ‘परंपर’ इति परम्परप्रतिष्ठः—न निर्व्यवधानप्रतिष्ठः । ‘परिसाङ्गी’ति गच्छतो यत्र धूलयादीनि पतन्ति । ‘सालंबवज्जिण्ड’ति सालम्बवर्जितः—सावधम्बलभतरहित इत्यर्थः । समयो यत्र व्यालादयः दुर्षिरे वसन्ति । यद्येभिर्गुणैर्युक्तः संक्रमो भवति तदा न यातव्यं, कथं तर्हि यातव्यं ?—‘प्रतिपक्षेण’ उक्तस्य विपर्ययेण । तन्नानेकाङ्गिनः प्रतिपक्ष एकाङ्गी, परम्परस्यापरम्परकः, परिशाटिनोऽपरिशाटी, सालम्बवर्जितस्याऽसालम्बवर्जितः, सभयस्य निर्भयः प्रतिपक्षः, एतेषु प्रतिपक्षेषु गमनम् । भङ्गकाश्चान्न पदपञ्चकनिष्पन्नत्वाद् द्वात्रिंशत्, तद्यथा—“अणेगंनिओ परंपरो परिसाङ्गी सालंबवज्जितो सभउ चि पडमो” एवं स्वबुद्ध्या रचनीयम् । स्थापना— पाठान्तरं वा ‘णेगंनिवलडथिर’त्ति, शेषं प्राग्वत्, तन्नानेकाङ्गी पूर्ववत् ‘चलथिर’त्ति एतत्पदद्वयं, तथाहि—एकश्वलः संक्रमो भवति, अपरस्त्वस्थिरः । तत्र चले आरूढे सति गन्तारि बंधवद्यः अन्दोलते स चलः । अस्थिरस्तु भूमावप्रतिष्ठितः, शेषं प्राग्वत् । प्रतिपक्षा अपि प्राग्वदेव, केवलं चलस्याऽचलः प्रतिपक्षः, अनन्दोलनशीलत्वात् । अस्थिरस्य तु स्थिरः

SSSSS	SSSIS	SSSSI	SSSI
ISSSS	ISSIS	ISSSI	ISSI
SISSS	SISIS	SISSI	SISI
ISSSS	ISSIS	ISSSI	ISSI
SSISS	SSSIS	SSSSI	SSSI
SSISS	SSSIS	SSSSI	SSSI
SSISS	SSSIS	SSSSI	SSSI
SSISS	SSSIS	SSSSI	SSSI

भेसुजा क्रियते, नावितीक्ष्णा, पतो लिखत आत्मविराषना न भवति । पृथिवीकाययतनाद्वारं गतम् । अथाक्कायशारमाह—
 अक्कायो द्विविधः—मौमोऽन्तरिक्षम् । इदानीं प्रत्याधिनिपापादन्तरिक्षप्रस्तावदुच्यते—
 माहिजा वास तैह अतरिक्षिस्त्वअ दृष्टु त न निगच्छे । आसन्नाओ नियत्तइ दूरगओ घर च रुक्ख वा ॥३०

सोऽन्तरिक्षजो द्विविधः, महिका-भूमिकारूपोऽक्कायः, 'वासं'ति वर्षारूपभाक्कायः । तमेषप्रकारसुमयमपि इष्टाऽन्त
 रिषम न निर्गच्छेत् । अथ कथञ्चिभिर्गतस्य सतो जाठ महिकावर्षं तत आसन्नाए सूमागासिबर्षते । अथ दूरमध्वान गतः
 ततः किं करोति ?—'गृहं' घृत्य गृह इव वा बहलमाश्रित्य तिष्ठति । अथ समयः स प्रवेशः ततः किं कर्षणमित्यत आह—
 सभए धासत्ताण अचुदए सुक्खरुक्खचैढण वा । नइकोप्परवरणेण भोमे पडिपुच्छिआगमण ॥३१॥

'सभए' गृहादौ स्तेनकादिमयोपेते 'वर्षात्राण' वर्षाकस्य प्राणस्य भवति । अथ 'अत्युदक' महान् वर्षः ततः किं करोति ?
 शुक्रहृषारोहण कर्षणम् । अथासौ सापायो नास्ति तवस्वरणं गृहीत्वा तरितुं बल्लभं भवति इत्युक्तोऽन्तरिक्षम् । इतर
 माह—'नदी'स्यादि, यदा तु तस्य साधोर्गच्छतोऽपान्तराले नदी स्यादकरूपा तवस्तस्या नद्याः क्षुरेण भवति, नदी परिह
 रत्यर्थः । अथवा 'वरणेन' सेतुवधेन भवति । एष मौमे प्रतिपृच्छ्य पूर्वमेव कश्चित्पुरुष गमन कर्षणम् । इदानीं पदुक्त

१ सर्वां ६.१-२. ६.२. ५. २ पुन ६ १ पा २ । १ भाष्यकारिसूत्रे भा पा १ । ४ अथप्रवेशे पठस्तव अथ । ५ प्रारंभा पा १ पु. १
 . वास्ति वा सर्वं ६.१-२ ।

गन्तव्यम् । को विधिरित्याह-‘दग्ध’ इत्यादि, ‘दग्धसंघट्टण’मिति, उदकसंघट्टनं जंघार्द्धप्रमाणं ‘लेवे’ति उदकमेव नाग्निप्रमाणं । तत्र कथमवतरणीयमित्यत आह-‘पमज्ज पाए अदूरंभि’ पादौ प्रमृज्य, कियति भूमिभागे व्यवस्थित उदकस्येत्यत आह, अदूरे-आसवे तीर इत्यर्थः । तच्चतुर्धा जलम्-

पाहाणे महुसित्थे वाळुअ तह कद्दमे य संजोगा । अकंतमणकंते सपच्चवाएयरे च्चैव ॥ ३४ ॥

पाषाणजलं मधुसिक्थकजलं वाळुकाजलं कर्दमजलं चैति । तत्र पाषाणजलं-यत्पाषाणानामुपरि वहति । मधुसिक्थकजलं यद् अलककमार्गविगाहिकर्दमस्योपरि वहति । वाळुकाजलं तु यद् वाळुकाया उपरि वहति । कर्दमजलं तु यद् घनकर्दमस्योपरि वहति । तत्र च पाषाणजलादेराक्रान्तानाक्रान्तसप्रत्यपायनिष्प्रत्यपायैः सह संयोगा भवन्ति-भङ्गका इत्यर्थः । तस्य पाहाणजलं अकंतं अणकंतं च । तस्य अकंतेण गम्ममति । जं तं अकंतं तं सपच्चवायं अपच्चवायं च । अपच्चवाएणं गम्ममति । सपच्चवायं पाहाणजलं होजा न वा होजा ताहे मधुसित्थजलेण गम्ममइ । तस्यञ्चि एसेव भेदो । तस्सासइ वाळुआजलेण गम्ममइ, तस्सवि एए च्चैव भेआ । कद्दमजलेञ्चि एवमेव अकंतमणकंतसपच्चवाएयरा, सबरथ निष्पच्चवाएण गम्ममइ । तथाहि-एकैकस्मिंश्चतुर्विधे जले चतुर्भङ्गी, सा चैयम्-तस्य ताव पाहाणजलं अकंतं अपच्चवायं पढमो भंगो, एवमादि ४, एवं महुसित्थं ४, वाळुयाजलं ४ कद्दमजलं ४ । अथ सब्बहादिजललक्षणप्रणिनिनीषया भाष्यकदाह—

जंघद्धा संघट्टो नाभी लेवो परेण लेवुवरिं । एगो जले थलेगो निष्पगलण तीरमुस्सगो ॥ ३४ ॥ (भा.)

१ उदकं जङ्घां भा पा १-२ गु. । २ तलक्षगुर्द्धा भा. पा. १ । ३ हु. ल १ २ । ४ ज तस्य अकृत वेणं गम्ममति भा. । ५ अकंतं सपच्चं भा गु. ।

गन्तव्यम् । को विधिरित्याह—‘दश’ इत्यादि, ‘दशसंघट्टण’मिति, उदकसंघट्टनं जंघार्द्धप्रमाणं ‘लेवे’ति उदकमेव नाभिप्रमाणं । तत्र कथमवतरणीयमित्यत आह—‘पमज्ज पाए अदूरंमि’ पादौ प्रमुज्ज्य, कियति भूमिभागे व्यवस्थित उदकस्येत्यत आह, अदूरे—आसन्नो तीर इत्यर्थः । तैच्चतुर्द्धा जलम्—

पाहाणे महुसित्थे वाळुअ तह कइमे य संजोगा । अकंतमणकंते सपच्चवाएयरे चेव ॥ ३४ ॥

पाषाणजलं महुसिकथकजलं वाळुकाजलं कर्दमजलं चेति । तत्र पाषाणजलं—यत्पाषाणानामुपरि वहति । महुसिकथकजलं यद् अलककमार्गावगाहिकर्दमस्योपरि वहति । वाळुकाजलं तु यद् वाळुकाया उपरि वहति । कर्दमजलं तु यद् धनकर्दमस्योपरि वहति । तत्र च पाषाणजलादेराक्रान्तानाक्रान्तसप्रत्यपायनिष्प्रत्यपायैः सह संयोगा भवन्ति—भङ्गा इत्यर्थः । तस्य पाहाणजलं अकंतं अणकंतं च । तस्य अकंतेण गम्भति । जं तं अकंतं तं सपच्चवायं अपच्चवायं च । अपच्चवाएण गम्भति । सपच्चवायं पाहाणजलं दोजा न वा होजा ताहे महुसित्थजलेण गम्भह । तत्थञ्चि एसेव भेदो । तस्सासह वाळुआजलेण गम्भह, तस्सवि एए चेव भेआ । कइमजलेञ्चि एवमेव अकंतमणकंतसपच्चवाएयरा, सवत्थ निष्पच्चवाएण गम्भह । तथाहि—एकैकस्मिंश्चतुर्विधे जले चतुर्भङ्गी, सा चैयम्—तस्य ताव पाहाणजलं अकंतं अपच्चवायं पढभो भंगो, एवमादि ४, एवं महुसित्थापि ४, वाळुयाजलेपि ४ कइमजलेपि ४ । अथ सङ्घट्टादिजललक्षणप्रणिनिनीषया भाष्यकुदाह—

जंघक्का संघट्टो नाभी लेवो परेण लेवुवरिं । एगो जले थलेगो निष्पगल्लण तीरसुस्सगो ॥ ३४ ॥ (भा.)

१ उदकं जहां ० आ पा १-२ सु । २ तस्यत्तुर्द्धा वा पा. १ । ३ तु ल १.२ । ४ ज तस्य अकंतं तेष गम्भति आ. । ५ अकंतं सपच्च ० आ प. ।

बहार्द्धमात्रप्रमाण बल संघट्ट उच्यते । नामिप्रमाण बल लेप उच्यते । परेम नामेर्बल पचच्छेपोपरि उच्यते । इदानीं
 बहार्द्धप्रमाण अरुहृधरतो यो विधिः स उच्यते—एकः पादो बले कर्षव्योऽन्यः स्थले—आकाशे । अथ तीस्राप्तस्य विधि
 माह—‘निष्पगळब’धि एकः पादो बले द्वितीयस्य आकाशे निष्पगळभास्ते ततः शुष्कः स्थले क्रियते, पुनर्द्वितीयमपि पाद
 निष्प्रयत्न कृत्वा तदस्तीरे कायोत्सर्गं करोति ॥ अथ तत्रत नामिप्रमाणादि भवति निर्मय च ततः का सामाचारीत्याह—
 निवसपऽगारित्थीण तु मगग्यो चोळपहमुस्सारे । समप अस्थग्घे वा ओइण्णेसु घण पह ॥ ३५ ॥

निर्मये बले सत्वहरणशीलत्वात् व्याकाविरहितत्वाच्च अगारिणां स्त्रीणां च मार्गतः—शुद्धतो गच्छति, गच्छता च किं
 कर्षव्य !, चोळपहक उपर्युत्थारणीयः । समये तु वस्मिन् अस्थग्घे वा ‘उत्थिग्घेसु’ अचरीषेसु क्विबत्स्वपि शुद्धिषु मन्थेस्यतः
 प्रयाति ‘पस पट्ट’ति चोळपहक च ‘घने’ निबिड करोति यथा तोयेन नापद्रियत इति ।
 दगतीरे ता चिट्टे निष्पगळो जाव चोळपहो उ । समप पळयमाण गच्छइ कापण अफुसतो ॥ ३६ ॥

उत्तीर्णबोधकतीरे तावत्पिहति यावन्निष्पगळो बाणबोळपहकः । अथासौ प्रदेवः समपस्ततः समये प्रलम्बमान बोळ
 पहक शुधीत्वा प्रभवति । कपसु ?—‘कामेन’ अरीरेणासृञ्चन्, वरीरुठठाकापविरावनामयात् । यदा तु नयामवतरतो शुधी
 सदायो नास्ति ततः किं कर्षव्यमित्याह—

असइ गिहि नाळियाप आणक्खेउ पुणोऽपि पडियरण । पगाभोग पडिग्गह केइ सवाणि न च पुरज्जो ॥ ३७ ॥

गृहस्थाभावे नालिकया तन्मदीजलं 'आणकखेडं' परीक्ष्य गन्तव्यम् । नालिका ह्यारम्भमाणा चतुरङ्गुलाधिका यष्टिका तथा परीक्ष्य 'पुणोऽधि पडियरणं'ति पुनः प्रतिनिवृत्त्य प्रतिचरणं-आगमनं करोति, आगत्य च 'एगामोग'ति एकत्राभोगः, आभोगः-उपकरणं 'एग'ति एकत्र करोति, एकत्र बध्नातीत्यर्थः । पडिगह'ति पतद्ग्रहं च पृथगधोमुखं धनपात्रकवन्धेन बध्नाति, तं च हस्तेन शुक्लति तरणार्थम् । केचित्त्वेवमाहुः-पतद्ग्रह उपलक्षणं पात्रकाणां, तत्रश्च सर्वाण्येव पात्रकाणि अधो-मुखानि धनेन चीरेण बध्यन्ते तरणार्थमिति । एष ताव सामण्येण नदीए अत्यग्वाए गच्छंतस्स विही भणिओ, यदुत- 'एगामोगपडिगह केई सव्वाणि'ति, नावाएवि आरुहंतस्स एसेव विही, किंतु नावाए चडंतो 'न य पुरउ'ति नावाए पढमं नारुहइ-अभिगमो न चडइ, प्रवर्तनाधिकरणदोषात्, महगपंतदोसातो य, जइ महओ तओ सउणं ति मन्नमाणो आरुहइ, अह पंतो तओ अवसउणंति मणमाणो कोवं गिण्हति । तथा चमदओ मग्गओवि णारोहइ-निपण्डिओ वि नारुहइ, मा सा अद्धारुहंतस्सेव सिग्धं वच्चिदिति णावा, अतो थेवेसु आरुडेसु गिहिसु आरुहइ ॥

सागारं संवरणं टाणतिअं परिहरित्तुऽनावाहे । टाइ नमोक्कारपरो तीरे जयणा इमा होइ ॥ ३८ ॥

आरुहन्तो अ सो साह सागारं संवरणं-पच्चक्खणं करेति । आरुढो य संतो टाणतिअं परिहरित्तु अणावाहे टाइ । तस्य पुरओ न टाइअवं, तस्य किल णावादेवयादिसो । ण य मग्गओ, अवहणवाहणमयाओ । न मज्झओ, मा नावाओ उदकं उच्छिंचाविज्जदिति । कस्य पुण टाइअवं ? पासे, तस्य ताव उवउतो चिहुइ नमोक्कारपरो । एवं कुशलन(कुसलेण) तीरप चस्स को

विही !, यसा-‘वीरे अपणा इमा होति’ वस्त्वमावा-
 नवि पुरजो नवि सगगओ मेज्जिम उस्सगो पणणीसा सु । दइउहुपतुबेसु अ एस विंही होइ सतरणे ॥

इदानीं वीरपचाए नावाए उचरंतो न लोभस अगिगओ उचरति, पवसवाधिकरणादेव, नादि भगवो लोयस्स उचरति, इदिचि पिट्ठओ पन्डेअपि, (पळ)एवमावत्वात्, अइवा सो पन्डा एको उचरंतो कयाइ उरिअिआ नाविपयं वीर पपप्यइ, उन्हा पोवेसु उचिअ्येसु मिदिसु उचरति । वीरत्थेअ कि अयवति ! मज्जइ ‘उस्सगो’ कापोत्तरं; कर्त्तव्यः । एतं च कियन्त उच्युमासाः ! इत्थं आइ-‘पण्णीसा ठ’चि पञ्चविअविकुञ्जवासाअिन्वनीयाः । ‘इइत’चि इत्ति वस्मअत्ता, उइजो अण ठेरिअ, ‘उअ’ अकावअ, एएहि नावाए असावे संतरिअइ, अवि उरअओमां पाणिययि । ‘एस विहि’चि इत्तिअ दिअिकवीर्यस्य एव एव विजिा । ‘संतरये’ दुबने, येदुसु वीरं प्राप्तेनोत्सर्गः कार्य’ इति, अत्र चाक्काये मिआविचपवतना न साहाइका, अणस्येन वपोस्तअणो इाहुपअपत्तात्, पअ आस्यति अ करिअ्यत्येदेवि, अविअस्य एत्तेव । उक्तमज्जय आइ, अच वेअस्सअयधत्तमाइ-आरामावा

वोलीणे अणुलोमे पडिलोमडेसु ठाइ तणरहिए । असई य कसिणतगउअण तलिगाइ उेवणया ॥४०॥

१ अन्धे भा. प. १ ड. १ २ अणपअक अ. ३. उरअपअक पा. १-२ । ३ ‘एस्सति अ १-२ । ४ उरिअिअि अ १ । ५ अहुत अ १-२ । ६ उअमाइ अ पा १-२ ।

यदा हि तस्य साधोर्गच्छतो वनदवोऽनुकूलो भवति, यदभिमुखं साधुर्व्रजति तदभिमुखमग्निरप्येतीत्यर्थः, तत्रस्त्वस्मिन् वनदवे व्यतिक्रान्ते सति भन्तव्यं । अथासौ प्रतिलोमः—अभिमुखमायाति ततः 'अद्रेसु' चि आर्द्रेषु प्रदेशेषु तिष्ठति येनासौ नाभिभवति, तृणरहिते वा । 'असति' अभावे तस्य 'कच्चिणंतगच्छणं' ति, क्वचिः—वर्म तेनात्मानमावृत्य तिष्ठति, तद्भावे 'णंतगच्छणं' णंतगं—कम्बलादिवत् तदाद्रिकृत्य पानकेन तेनात्मानमावृणोति, तत्रस्तिष्ठति । अथ गच्छतो बह्नुगुणं ततः 'तलिगादिडेवणय' चि उपानहौ परिधाय डेवनं—लङ्घनमग्रेः कृत्वा व्रजति । तत्र यदा विध्याते तेजस्काये याति तदाऽच्चित्तेजस्काययतना । यदा तूपानहौ परिधाय व्रजति तदा सच्चित्तो मिश्रो वा तेजस्कायः, एषा त्रिप्रकारा यतना । उक्तं तेजस्कायद्वारम्, अथ वायुद्वारम्—

जह अंतलिक्खमुदए नवरि निअंवे अ वणानिगुंजे य । ठाणं सभए पाउण घणकप्यमलंबमाणं तु ॥४१॥

यथा अन्तरिक्षोदके यतनोक्ता 'आसणाओ नियच्चति' इत्यादिलक्षणा सैवेहापि दृश्या । 'नवरि' चि केवलमयं विशेषः, 'नितम्बे' पर्वतैकदेशे वननिक्कुञ्जे वा स्थितव्यम् । अथासौ प्रदेशः सभयस्वततः 'पाउण घणकप्यं' घनं—निश्छिद्रं कल्पं—कम्बलादिरूपं प्रावृत्य गच्छति 'अलंबमाणं तु' चि यथा कोणा न प्रलम्बन्ते, प्रलम्बमानैर्वायुविराधनात् । तत्र महावायो गच्छतः कल्पप्रावृतशरीरस्य सच्चिद्यतना भवति, अप्रलम्बं कल्पं कुर्वतोऽचेतनयतना, मिश्रयतनाऽपि कल्पप्रावृतस्यैव भवति, यतः किञ्चि दक्किञ्चि किञ्चिच्च न, इयं त्रिविधा यतना ॥ उक्तं वायुद्वारम्, अथ वनस्पतिद्वारमुच्यते—

स्थिरो दृढसंहननः, हतरस्त्वस्थिरः । अत्र च संयोगाः कर्तव्याः, ते चाधस्ताद्यथोक्तास्तथैव दृश्याः, ते चाक्रान्तिप्रत्य-
पायआक्रान्तसप्रत्यपायअनाक्रान्तसनिष्प्रत्यपायअनाक्रान्तसप्रत्यपायरूपाः । स्थापना-॥ ७७ ॥ ननु च कस्माच्चित्त-
वनस्पतियतनोच्यते ? तथाहि-सचेतनविषया यतनेति न्यायः, उच्यते, तत्राप्यस्ति कारणं, यद्यपि अचित्तस्वथाऽपि कदा-
चित्केषाञ्चिद्वनस्पतीनामविनष्टा योनिः स्याद् गुह्यचीकङ्कुकुम्भद्रादीनां, तथाहि-गुह्यची शुष्कापि सती जलसैकाचादात्म्यं
भजन्ती दृश्यते, एवं कङ्कुकुम्भद्रादिरपि, अत्रो योनिरक्षणार्थमचेतनयतनाऽपि न्यायवत्येवेति । अथवाऽच्चित्तवनस्पतिर्यतनया
दयालुतामाह, अचेतनस्यैव भेदान भवन्ति, किन्तु सच्चित्तमिशरोरेव योजनीयाः । उक्तं वनस्पतिद्वारम्, अधुना त्रसद्वारमाह—
तिविहा वेद्दिद्या खलु थिरसंघयणेपरा पुणो हुविहा । अकंताई य गमो जाव उ पंचिदिआ नेआ ॥ ४३ ॥

‘त्रिविधाः’ त्रिप्रकाराः, के ? द्वीन्द्रियाः—सच्चित्तादिभेदात्, सच्चित्ताः सकलजीवप्रदेशवन्तः, अचिच्चास्तद्विपर्ययात् ।
मिश्रास्त्वेत एव कस्मीभूताः । पुनरेकैको द्विविधः, तथाहि-सच्चित्तो थिरसंघयणो अथिरसंघयणो अ, एवं अचिच्चो वि
भीसो वि । जो सो थिरसंघयणो तत्थ चउभंगी-अकंतोऽणकंतो सपच्चवाओ हयरो य । एवं अणोवि ‘अकंतादीय’चि
आक्रान्तादिर्भो भङ्गक इति, अनेन चतुर्भङ्गिका सूचिता । एवमयं क्रमस्त्रीन्द्रियचतुरिन्द्रियपञ्चेन्द्रियाणां सच्चित्ताच्चि-
मिश्रादियोजनीय इति ॥ एवं तावत्सजातीययतनोक्ता, इदानीं विजातीयेन सहाह—

पुढविदप पुढवीए उदये पुढवितस बालकटा य । पुढविषणस्सइकाए ते येव उ पुढविए गमण ॥४४॥
 पुढवितसे तत्सरहिए निरतरतसेसु पुढविए गमण । आउवणस्सइकाए वणेण नियमा वण उदए ॥४५॥
 तेकवाउविठूणा एव सेसाधि सववसजोगा । नञ्जा विराहणतुग वज्जितो जयसु उवउत्तो ॥ ४६ ॥

पृथिव्युदकयोः युगपद्गमनतया प्राहुयोः सतोः कतरेण यावद्यमित्याह—पृथिव्यां, तदके त्रसादिसङ्गावात्, वसन्त्वा
 इतस्त्विति पृथिवी त्वस्त्वेव । अय पृथिवीवनस्पतिक्राययोः सतोः किं कर्तव्यमित्याह—पृथिव्येव गन्तव्यं, वनस्पतौ तदोप
 संमवात् ॥ अप पृथिवीप्रसयोः केन गन्तव्यं ? त्रसरहितमार्गेण, एतदुक्त मवति—विरलत्रसेषु तन्मध्येन, निरन्तरेषु तु पृथि
 व्यां । अय अक्षयवनस्पतिक्राययोः सतोः केन यावद्यमित्याह—यनेन वनस्पतिक्रायेन तदके त्रिपमाहनस्पतिसङ्गाभात् ॥
 तेजस्कायवापुकापाभ्यां रहिता एव श्लेषा खपि सर्वे संयोगाः, अन्येऽपि धे नोक्तास्तेऽनुगन्तव्याः मङ्गलाः, सर्वथा विराधना
 दय शाल्वा—आत्मविराधना संयमविराधना च । एतद्द्वयमपि सर्वेषु उपपुङ्क्तौ एतस्य—यतनां कृषिति । इदानीं यदुक्त 'एव
 सेसाधि सवसंयोगा' इति ते मङ्गला दर्शयन्ते, ते चामी—तन्व्य पुढविक्रान्तो आउकाओ वणस्सइकाओ तसकाओ चेति चत्वारि
 पदानि काठ सतो दुगचारणियाए तियचारणियाए चतकचारणियाए चारेयवा, सा य इमा चारणिया—पुढविकाओ आउकाओ
 य पदयो १, पुढवी वमस्सती वीओ य २, पुढवी वसा य तइओ ३, एव पुढवीए तिअि लुद्धा, जाक यो जइइ, वणस्सई एकवि

६, पुढवी आऊ वणस्सई १, पुढवी आऊ तसा २, पुढवी वणस्सई तसा ३, आऊवणस्सई तसा ४, एए तिणचारणियाए लद्धा, चउकचारणियाए उ एको चैव । सर्वेवि एकारस अचिचेहिं पएहिं लद्धा । एवं मीसेसु वि ११, सचिनेसुवि इकारस ११, सर्वेवि तेचीसं ३३ । उक्ता षट्काययतना, आह—यदा पुनर्व्याघ्रदुस्वटीन्यायेनान्यतरविराधनामन्तरेण प्रवृत्तिरेव न षटां प्राञ्चति तदा किं कर्तव्यमित्याह—

सन्वत्थ संजमं संजमाउ अप्पाणमेव रीक्खिज्जा । सुच्चइ अइवायाओ पुणो विसोही न याविरई । १७।

‘सर्वे’ सर्वेषु वस्तुषु, किम् ? संयमरक्षा कार्या, तदभावेऽभिप्रेतार्थसिद्ध्यसिद्धेः, किमेष एव न्यायः ?—नेत्याह—संयमा-
दपि आत्मानमेव रक्षेत्, आत्माभावे तत्प्रवृत्त्यसिद्धेः, आत्मानमेव रक्षन्, जीवन्नित्यर्थः, ‘मुच्यते’ अत्रयति कस्मादतिपातात्
हिंसादिदोषात्, किं कारणं ?, उच्यते, अतिपाततो यतः पुनर्विशुद्धिस्तपश्चरणादिना भविष्यति । अथ मन्यसे पुथिव्याद्यतिपा-
तोत्तरकालं विशुद्धिर्भवतु नाम, किन्तु हिंसायां वर्तमानोऽसौ अविरतो लभ्यत इति ‘एकव्रतभङ्गे सर्वव्रतभङ्ग’ इति वच-
नात्, तदेतन्न्यासित, यत आह—‘न याविरई’, किं कारणं ?, तस्याशयशुद्धतया विशुद्धपरिणामत्वात्, विशुद्धपरिणामस्य च
मोक्षहेतुत्वात् । यद्वा सर्वत्र संयमं रक्षन्नतिपातान्मुच्यते अतिपातो न भवति । किमयमेव न्यायः ?, नेत्याह—संयमाद्दत्मान-
मेव रक्षेत्, येन पुनरपि विशुद्धिर्भवति, न चातिपातेऽप्यविरतिरिति पूर्ववत् । किं कारणं संयमादप्यात्मा रक्षितव्यः ? उच्यते यतः

१ रक्खतो पा १ पु । २ न्याय १ आ. । ३ रक्खन्, ल १ २. रक्षितव्यं पा १ । ४ भावेन आ. । ५ पातनात् आ पा १ । ६ आदिना
आ स्थादिना पु. । ७ रक्खन् आ पा १ २ पु. ।

सजमधेठ देहो धारिज्जइ सो कओ अ तदभावे ? । सजमफाहनिमिच तु देहपरिपालणा इट्टा ॥४८॥

इह हि 'संयमदेहो' संयमनिमिच देहो धार्यते, स च संयमः क्ववः 'तदभावे' देहभावे ? यस्मादेतदेव संस्मात् 'संयम
स्मृतिनिमिच' संयमदेहयर्थं देहपरिपालनमित्—पर्यङ्गायसंरक्ष्यमस्युपगत्यते ॥ बाह—लोकानामपीष्टयेतत्, तथाहि—
चिक्खल्लवालसावयसरेणुकटयतणे चहुजले अ । लोकोऽपि नेच्छइ पदे को णु विसेसो भयतस्स ॥४९॥

चिक्खल्लम्यात्थापदसरेणुकटक्खल्लान् बहुवर्लाब सोपप्रवान् मार्गान्—पयः कोक्खेऽपि नेच्छस्येव, यवः को नु
विशयो ? लोकात् सक्रयान्नाद्दन्तस्य येनेवमुच्यते इति ?, उच्यते—

जयणमनयण च गिही सच्चित्तमीसे परिचउणते अ । नाधि जाणति न धारिं अवहपइणणा अह विसेसो ॥५०

पठनापठनां च गुरिणो न जानन्ति, क !—सुखितादौ, न च 'एतेषां' गुरिणां 'मयप्रसिद्धां' वचनिहितिः,
अत एव विशेषः ।

अविअ जणो मरणभया परिस्समभया च ते विवज्जति । ते पुण दयापरिणया मोक्खल्लयमिसी परिहरति ॥५१

कण्ठया । 'अपि च' इति अनेनाभ्युपपमार, नवरं 'हे'धि सापापान् पयः, इत्थं साधोः प्राणातिपातापवावपि

गुहिणा सह वैधुर्यमित्याह—

अविस्मिदुमि वि जोगामि बाहिरे होइ विहुरया इहरा । सुद्धस्स उ संपत्ती अफला जं देस्सिआ समए ॥५२॥

इह 'अविशिष्टेऽपि' तुल्येऽपि 'योगे' प्राणातिपातादिव्यापारे 'बाहे' बहिर्वर्त्तिनि भवति 'विहुरता' वैधुर्यं विसदृशता, इत्थं चैतदभ्युपगन्तव्यम्, इतरथा शुद्धस्य-साधोः 'संप्राप्तिः' प्राणातिपातापत्तिः 'अफला' निष्फला यतः प्रदर्शिता 'समये' सिद्धान्ते तद्विरुध्यते, तस्मादेतदेवमेवाभ्युपगन्तव्यं, बाह्यप्राणातिपातव्यापारः शुद्धस्य साधोर्न बन्धाय भवतीति ॥ तथा चाह—
एकमि वि पाणिवहंमि देस्सिअं सुमहदंतरं समए । एमेव निजराफला परिणामवसा बहुविहीआ ॥५३॥

'एकस्मिन्नपि' तुल्येऽपि प्राणिवधे 'दर्शितं' प्रतिपादितं सुमहदन्तरं, क ? 'समये' सिद्धान्ते, तथाहि—यथा द्वौ पुरुषौ प्राणिवधप्रवृत्तौ, तयोश्च न तुल्यो बन्धो, यस्तत्रातीवसंक्लिष्टपरिणतिः स सप्तम्यां पृथिव्यामुत्पद्यते, अपरस्तु नातिसंक्लिष्टपरिणतिः स द्वितीयनरकादावपीति । इयं तावद्विसदृशता बन्धमङ्गीकृत्य, इदानीं निर्जरामङ्गीकृत्य विसदृशतां दर्शयन्नाह—
एवमेव 'निर्जरा' फलविशेषा अपि परिणामवशाद् 'बहुविधा' बहुप्रकारा विशिष्टविशिष्टतरविशिष्टतमाः । एकां प्राणिजाति-
मङ्गीकृत्यान्तरमुक्तम्, अयुना सकलव्यक्तयाश्रयमन्तरं प्रतिपिपादयिषुराह—

जे जत्तिआ अ हेऊ भवस्स ते चेव तत्तिआ सुक्खे । गणणाईया लोगा दुपह वि पुण्णा भवे तुल्ला ॥५४॥

ये हेतवो यावन्तो-यावन्मात्रा 'भवस्य' संसारस्य निमित्त ए एव नान्ये तावन्मात्रा एव मोक्षस्य हेतवो-निमित्तानि ।
 क्रियमात्रकस्तु अथ आह-गणनाया अतीताः-उक्त्याया अतिक्रान्ताः, के ? लोकाः 'द्वयोरपि' भवमोक्षयोः संबन्धना
 इत्यनामसङ्घोषपा लोकाः 'पूर्णा' सुताः, तेन पूर्णा एकहेतुन्यूना अपि भवन्त्यथ आह-तुल्याः, रूपभूताः ?-क्रियाविश्ले
 षण 'तुल्या' सदृशा इत्यर्थः । ननु तुल्यग्रहणमेव कस्मात् केवलं न कृत ? येन पुनः पूर्णग्रहणं क्रियते सञ्जति पट्टिपयस्य-
 तुल्यग्रहणेन कर्तव्येण सबलित्वात् संसारमोक्षहेतुत्वं लोका तुल्येति कस्तपि प्रुदी हीया तो पुष्यगर्हण्येपि कीरद, दोषद्वि
 पुष्यदि नया स्वपा मरिमधि नयत्वा । इयमत्र भावना-सर्व एव ये त्रैलोक्योदरबिम्बरसिन्धो मावा रागद्वेषमोहात्मनां पुसां
 संसारहेतवो भवन्ति ए एव रागादिरहितानां भद्रोपवासाङ्गानपरिशारेण मोक्षहेतवो भवन्तीति एव तावत्प्रमाणमिदमुक्तम् ।
 इदानीं येषाममी त्रैलोक्यापत्ताः पदार्था बन्धहेतवो भवन्ति न भवन्ति च येषां तदाह-

इरिमावहिआईया जे चैव हवति कम्मवधाय । अजयाण ते चैव उ जयाण निबाणगमनाय ॥ ५५ ॥

'इर गतिप्रेरणयोः' इरणमीर्षां पचि ईर्ष्यां ईर्ष्यापंच-गमनाममनसिर्ष्यः, ईर्ष्यापयमादौ येषां ते ईर्ष्यापयायाः, आदिशब्दा
 इंदुपयागादिभ्यापारा शुद्धन्ते, ईर्ष्यापयाया भ्यापारा य एव भवन्ति 'कम्मवधाय' कर्मबन्धनिमित्त-कर्मबन्धहेतवः, केवासु ?
 'मपठानासु' भयत्नपरानां गुरुपार्था, ए एव ईर्ष्यापयाया भ्यापारा 'पठानां' यत्नवता 'निर्वाणगमनाय' मोक्षगमनाय भवन्ति ॥

१ धनेतावन्मात्रा क.१ । २ ते तु पूर्णा का वा १-२ । ३ उक्तिक्रान्ते का. । ४ पुञ्जति पा २ कु. । ५ अन्तःपरापरिशारापारेण वा १
 धाव्यमकमेकपरिशारेण वा २ । ६ उक्तिक्रान्तिं का.

एवं तावत्साधोर्मुहश्चेन सह तुल्येऽपि व्यापारे विसदृशतोक्ता, इदानीं सजातीयमेव साधुमाश्रित्य विसदृशतामुपदर्शयन्नाह—
एवंतेण निसेहो जोगेसु न देसिओ विही वावि । दलिअं पप्य निसेहो होज विही वा जहा रोगे ॥५६॥
 एकान्तेन निषेधः 'योगेषु' गमनादिव्यापारेषु 'न दक्षितः' नोपदिष्टः 'विधिर्वा' अनुज्ञा वा क्वचित्स्वाध्यायादी-
 न दक्षिता, किन्तु 'दलिअं' द्रव्यं वस्तु वा 'प्राप्य' विज्ञाय निषेधो भवेत्, तस्यैव वा 'विधिर्भवेत्' अनुष्ठानं भवेदिति ।
 अयमत्र भावः—कस्यचित्साधोराचार्यादिप्रयोजनादिना सच्चित्तेऽपि पथि व्रजतो गमनमनुज्ञायते, कारणिकत्वात्, नाकार-
 णिकस्य, दृष्टान्तमाह—'जहा रोगे' चि यथा 'रोगे' ज्वरादौ परिपाचनभोजनादेः प्रतिषेधः क्रियते, जीर्णज्वरे तु तस्यैव
 विधिरित्यतः साधून्वयते—वस्तुन्वतरमवाप्य विधिः प्रतिषेधो वा विधीयते । अथवाऽन्यथा व्याख्यायते—इहोक्तं—'अखिलाः
 पदार्था आत्मनः संसारहेतवो मोक्षहेतवश्च' ततश्च न केवलं त एव यान्यपि सम्यग्दर्शनज्ञानचारित्राणि तान्यपि संसारमोक्षयोः
 कारणानिति, तथा चाह—'एवंतेण निसेहो०' एकान्तेन निषेधः सम्यग्दर्शनादिदानेषु तत्प्रत्यापकशास्त्रोपदेशेषु न दक्षितो
 विधिर्वा न दक्षित इति संदृक्कः, किन्तु 'दलिकं प्राप्य' पात्रविशेषं प्राप्य कदाचिदीयते कदाचिन्न, एतदुक्तं भवति—प्रथमादि-
 शुण्यमन्त्रिताय दीयमानानि मोक्षाप, विपर्ययेण भवाय, तदाश्चातनात्, यथा ज्वरादौ तरुणे सत्यपथ्यं पश्चात्तु पथ्यमिति
 तदेव ॥ अर्थकमेव वस्त्वासेव्यमानं—वन्धाय मोक्षाय च कथं भवति ? तदाह—

अभि निसेषिज्जिते अहयारो होज्ज कस्तइ कयाइ । तेणेव य तस्स पुणो कयाइ सोही हवेज्जाहि ॥५७॥

‘यस्मिन्’ वच्छति क्रोधादौ नियेग्यमाणे ‘अविपारा’ स्खलना भवति ‘कस्यचित्’ साधोः ‘कदाचित्’ कस्याश्चिदपस्थायां ‘वित्रै’ क्रोधादिना तस्मैव पुनः कदाचिच्छुद्धिरपि भवेत्, अण्डरुद्रसाधोरिष, तेन हि रुपा स्वस्त्रिण्यो दण्डरुद्र सादृशः, स च रुधिरार्द्र इष्ट पवासापचान् संवृषः चिन्तयति च-पिगमां पत्येवविषाः क्रोध इति विद्युदपरिणामस्यापूर्वकरण क्षपक भेषिः केवलोदयः संवृष इति । प्राण व्यापारमहीकृत्य त्रिसदशतोका, अप बाह्योऽपि व्यापारो यथा बन्धहेतुर्न स्यात्तथाऽऽह-अशुमित्तोऽपि न कस्तर्है वधो परवदथुर्धस्यया भजिओ।तह वि अ जयति जइणो परिणामविसोहिमिच्छता।

‘अशुमात्रोऽपि’ स्वस्योऽपि वधो न कस्यचित् ‘पत्यस्तुप्रत्ययाष्टु’ बाह्यवस्तुनिमित्तसत्कायात् ‘मणितः’ तक्तः किन्त्यात्म-परिभासादेवेत्स्वभिप्रायः । आह-यदेव न तदि प्रथिव्यादियतना कार्यं ! वच्यते, यद्यपि बाह्यवस्तुनिमित्तो वन्धो न भवति तथाऽपि येतनां विदयति प्रथिव्यादौ सुतयाः परिणामविद्युदि ‘इच्छन्तः’ अभिलषन्तः, एतद्रुद्र मवसि-यदि प्रथिव्यादिकाय पतना न विधीयते ततो नैवेप स्वात्, वस्तु हिंसायां वर्धते तस्य परिणाम एव न सुदः, इत्याह च--

नो पुण हिंसायथणेषु वट्ठई तदस्स नणु परीणामो । बुद्धो न य तल्लिग होइ विसुद्धस्स जोगस्स ॥५९॥

पस्तु पुनः ‘हिंसायतनेषु’ व्यापयित्वाप्तु वर्धते तस्य ननु परिणामो बुट एव भवति, न च तद्विषास्थानवद्विरव

‘लिङ्गं’ चिह्नं भवति ‘विशुद्धस्य योगस्य मनोवाक्कायरूपस्य ॥

तस्मात् सया विशुद्धं परिणामं इच्छया सुविहिष्टं । हिसाययणा सवे वज्जेयवा पयत्तेणं ॥ ६० ॥

तस्मात् ‘सदा’ अजसं विशुद्धं परिणाममिच्छता सुविहितेन, किं कर्तव्यं ?-हिसाययनानि सर्वाणि वर्जनीयानि प्रय-
त्नतः ॥ तथा च—

वज्जेमिति परिणओ संपत्तीष्ट विशुच्चई वेरा । अं वहतोऽवि न मुच्चइ किलिदुभावोत्ति वा यस्स ॥ ६१ ॥

वर्जयाम्यहं प्राणिवधादीन्येवंपरिणतः सन् संप्राप्तावपि, कस्य ?-अतिपातस्य प्राणिप्राणविनाशस्येत्पुष्टिरसंबन्धः,
तथाऽपि विमुच्यते ‘वेरात्’ कर्मसंबन्धात् । यस्तु (यस्य) पुनः क्लिष्टभावः क्लिष्टपरिणामः सोऽव्यापादयन्नापि न मुच्यते वेरात् ॥
तदेवं गच्छतस्त्वस्य पट्टकाययतनादिको विधिरुक्तः, स इदानीं गच्छन् ग्रामादौ प्रविशति, तत्र का सामाचारी ?, तदर्थ-
नार्थमुपक्रम्यते—

पदमविइये गिलाणे तइए सण्णी चउत्थि साहम्मिी । पंचमगन्मि अ वसही छट्टे टाणट्टिओ होइ ॥ ६२ ॥

प्रथमद्वारे द्वितीयद्वारे च ‘गिलाणे’चि ग्लानविषया यतना वक्तव्या, तृतीये द्वारे संज्ञी-श्रावको वक्तव्यः, चतुर्थे द्वारे
साधर्मिकः—साधुर्वक्तव्यः, पञ्चमे द्वारे वसतिर्वक्तव्या, षष्ठे द्वारे वर्षाकालप्रतिधावात्स्थानस्थितौ भवति । आह—तृतीयद्वारे

पठर्थाधिकारा मविष्यन्ति, तथावा—“वहभगामे संत्वदि सष्णी दाये अ मोे अ”चि (नि ८५) ततम् किमिति संक्षिप्त एव
 केवलस्य ग्रहणकारिः, उच्यते, संक्षिप्तोऽतिरिक्तो विचिर्बक्ष्यमाणो मविष्यति अस्वार्थस्य ह्यापनार्थे संक्षिप्तग्रहणमेवाफरोत्, अथवा
 तुलादण्डमध्यग्रहणन्यायेन मध्यग्रहणे श्रेयाण्यपि गृहीतान्येष द्रष्टव्यानि, आह मध्यमेवैतन्न भवति, यतः पठसूनि द्वाराणि,
 उच्यन्त नैतदेव, यतः प्रथम षष्ठ्यादिषु महानिनादेति द्वारं मविष्यति, संक्षिप्तग्रहणेन मध्यमेव गृहीतमितीय द्वाराणाया ।
 नन्वस्यातित्वरिताचार्यकार्यप्रसाधनप्रवृत्तास्कोऽवसरो ग्रामादिप्रवेष्टेः, उच्यते, तत्रप्रवेष्टेऽधिकतरगुणदर्शनात्, तथा चाह—
 पहिअपारत्तगुणा दोक्षि य पुच्छा बुवे य साहस्मी । तारियक्किक्का बुविहा चउहा जयणा बुहिक्किक्का । ६३

तस्य तत्र प्राप्ते प्रविशत ‘देहिका’ इल्लोकगुणा मक्खयानादयो भवन्ति, परत्रगुणाम ग्लानादिप्रतिवागण्यादिकाः ।
 प्रविशतम् तस्य द्विविधा पुच्छा भवति, सा च विष्यविधिलक्षणा षड्यमाणा । साधर्मिकाश्च श्रेया-साम्मोगिका अन्यसाम्मो
 गिकाश्च । तत्रैकैको द्विधा, योऽस्ती साम्मोगिकः स द्विविधः—कदाचिदेकः कदाचिदेकः । एवमन्यसाम्मोगिकेऽपि वाच्य ।
 ‘वठहा अयण’चि घटुविधा यतना, साम्मोगिकसंपत्तयतना साम्मोगिकसंपत्तीयतना च, तथा अण्यसंमोइयसंपत्तययणा अण्य
 संमोइयसंपत्तीअयणा चति । ‘तस्विक्किक्का बुविह’चि तत्रैकैको मेदो श्रेया साम्मोगिकसंपत्ताः—कारणिका निष्कारणिकाश्च, एव
 संमोइयसंपत्तइओवि । एव अंसंमोइअसंअयाधि संअइओवि । अयवाऽन्यया—‘बुवे य साहस्मी’चि समोइया असमोइया

चेति । 'तत्स्थिकिका दुविह'चि जे ते संभोइआ ते संजया संजईओ अ, एवमसंभोइयावि । 'चउहा जयण'चि चउबिहा जयणा कायवा दवादि ४ । 'दुहिकिक'चि सा एकैका द्रव्यादिपतना द्वेषा-तत्थ दवओ पढमं फासुएण कीरइ, तदभावे अफासुएण-वि । खित्ततो अकयाकारिआसंकप्पिए गेहे टायवं, तदभावे उद्घाटनं गृहस्य कपाटादेरपि क्रियते । कालतः प्रथमपौरुष्यां प्रासुकं दीयते, अथ तस्यां न लभ्यते ततः कृत्वाऽपि दीयते । भावतः प्रासुकद्रव्यैः शरीरस्य समाधानमाधीयते तदभावे त्वप्रासुकैरपि । इयं द्वारागथा महती, तत्रैहिकगुणद्वारप्रतिपादनायाह पडिदारगाहा—

इहलोइआ पविती पासणया तेसि संखडी सड्हा । परलोइआ गिलाणे चेइय चाई य पडिणिए ॥६४॥

'इहलोइअ'चि द्वारपरामर्शः, प्रविष्टस्य तस्यायं गुणो भवति-यानमिसन्धाय प्रशुचस्वदीयां कदाचिचन्न वार्ता लभते-यथा ततो निर्गत्यतेऽधुनाऽमुकत्र तिष्ठन्तीति, एतदुक्तं भवति-मासकल्पपरिसमाप्तौ ते कदाचिचन्नैवायाताः स्युः, ततश्चैतेषां साधूनां पश्यचा-दर्शनं भवतीति तत्रैव कार्यपरिसमाप्तिः स्यात्, तथा कदाचिचन्न संखडी भवति, ततश्च भक्तं गृहीत्वा व्रजतः कालक्षेपो न भवति, शीघ्रं चाभीष्टं ग्रामं प्राप्नोति । तत्र वा प्रविष्टस्य श्राद्धः-श्रावकः कश्चिन्नवति, तद्गृहात्पर्युषितभक्त-मादाय व्रजति । एते प्रविष्टस्यैहिकगुणाः । अथेतरे 'परलोइआ' इति द्वारपरामर्शः । 'गिलाण'चि कदाचिचन्न प्रविष्ट हृत्क-शृणुयात् यदुत्तान्न ग्लान आस्ते, ततश्च तत्परिपालनं कार्यं, परिपालने च कथं न पारलौकिका गुणा इति, 'जो गिलाणं पडि-यरइ से मं पडिअरति, जो मं पडिअरइ सो गिलाणं पडिअरति'चि वचनप्रामाण्यात् । कदाचिद्वा तत्र चैत्यायतनं भवेत् तद्वन्दने

१ कपाटायापि क. १-२. पा. १-२. पु १ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

पुण्याशक्तिः स्यात्, पात्री वा तत्स्वरस्यैव, प्रत्यनीको वा साज्वादेस्वप्न स्यात् वद्वर्धनाभासाद्युपपन्नम यायात्, पर्यन्तश्चिदस्युपपन्न
 त्वात् । तर्कमैहिकपारलौकिकानुपपत्त्यात् । अथ पृच्छाद्वारं, वत्र द्विविधा पृच्छा विधिपृच्छा अविधिपृच्छा च, अविधिपृच्छामाह—
 अविही पृच्छा अरिथरथ सजया नरिथ ततय समणीओ । समणीसु अ ता नस्थी सका य किसोरबडबाओ ॥

अविधिपृच्छेय, यदुत एन्स्पत्र संपताः १, एतोऽसौ पृष्टः एतां विशेषविषयां पृच्छां भुत्वाऽऽह—नास्त्यत्र संपताः, वत्र च
 भषण्यो विदन्ते तेन य ता न क्वचिथाः, विशेषप्रमाद्वारत् । 'समणीसु य'धि अथ भषणीः पृच्छति एतोऽस्यामाह—न सन्त्यत्र
 ता, एत्र च भषणाः सन्तीति भावत् । अह्ना च भषणीपृच्छायां स्यात् 'किञ्चोरबडवान्यायात्' ॥

सङ्केसु चरिउकामो सका चारी य होइ सङ्गीसु । चेइयधर च नस्थी तम्हा उ विहीय पुच्छिज्जा ॥ ६६ ॥
 अथ भाषकान् पृच्छति एताः एतो विकल्पयति—वरिहुकामोऽय—यक्षयिहुकामः, अथ 'उङ्गीसु'धि भायिकावियया
 पृच्छायां अह्ना स्यात्, नूनमप एतर्था वरिसुकामस्य । अथ नैत्यगृहमेव केवल पृच्छति एतत्सदमावे पर्यन्तश्चिदमावे च
 एतन्मभगुणदानिः स्यात्, वस्माद्विचिन्ता पृच्छेत् । एत्प्रतिपादनायाह—

गामदुवारब्भासे अगडसमीये महाणमज्जे वा । पुच्छिज्ज सय पक्ख विवाळणे तस्स परिकवणता ॥ ६७ ॥
 ग्रामद्वारे—ग्रामस्य निष्कण्ठप्रदेशे स्थित्वा पृच्छेत्, अथवा 'अन्नासे'धि ग्रामान्पर्ये कृपसमीये वा महाअनसमीये वा,

कं ?—स्वकं पक्षं, किमत्रास्मत्पक्षोऽस्ति नेति ?, यदि परोऽज्ञानं पृच्छति—को भवतां स्वपक्षः ? इत्येवं विचारणे तव-
स्वपक्षे साधोः परिकथना स्यात्, पञ्चविधोऽस्मत्पक्षः—चैत्यगृहादि । उक्तं पृच्छाद्वारम् । ततः पृच्छासमनन्तरं यदि चैत्य-
गृहमस्ति ततस्त्वस्मिन्नेव गन्तव्यं, तत्र च कथं गन्तव्यम् ?, उच्यते—

निरसंकिअ थूभाइसु काउं गच्छिज्ज चेइयधरं तु । पच्छा साहुसमीवं तेऽपि अ संभोइआ तस्स ॥६८॥

पुबद्धं कंटं । अथ साहमिअद्वारमाह—‘पच्छा साहुसमीवं’ति चैत्यगृहानिर्गत्य पश्चात्साधुसमीपं याति, ‘तेऽपि’ साधवः
साम्भोगिकाः ‘तस्य’साधोः चशब्दादन्यसाम्भोगिका वा । तत्र यदि साम्भोगिकास्त्वतः का सामाचारी ?, इत्याह—
निर्विस्वविउं किइकस्सं दीर्वणऽणावाह पुच्छण सहाओ । गेल्लण विसज्जणया अ विसज्जुवणस्स दावणया ॥

‘निक्षिप्य’ विमुच्य साहुहस्ते, किम् ?, उपकरणं—पात्रकादि, ततः ‘कृतिकर्म’ बन्दनं करोति, ततश्च ‘दीर्वणं’ति आगमन-
कार्याविर्भावनं करोति । ‘अणावाह’ति, अणावाधा यूपम् ?, एवं पृष्टे सति तेऽप्याहुः—अनावाधा वयमिति । ‘पुच्छण’चि
ततः साधुरेवमाह—त्वंदर्शनार्थमहं प्रविष्टं आसमिदानीं ब्रजामीत्येवं पृच्छति, ततस्तेऽपि साधवो यद्यस्ति सहायस्त्वं दत्त्वा
प्रेषयन्ति । अथ तत्र कश्चिद् भलानस्त्वत् एवं ब्रवीति—अहमेनं भलानं प्रतिचरामीति, ततस्तेऽप्याहुः—विद्यन्त एव प्रतिचारकाः,
एवमभिषाय ‘विसज्जण(णय)त्ति तं साहुं ‘विसर्जयन्ति’ प्रेषयन्ति वयमेव भलिण्याम इति । अथ न विसर्जयन्ति, एतच्च

१ निर्विस्वविउ क. १ । २ दीवणयणावाह क. १. पा. १ गु. । ३ ‘दीवणय’त्ति ल. १ गु. । ४ भवदर्शनार्थं आ. पा. १-२ । ५ प्रविष्टो
प्रामसिदानीं आ. पा. १-२ ।

मुच्यते-सर्वमत्र ग्लानप्रायोग्यमौपधादि कल्पते, किन्तु तत्संयोगानां न क्षानीमः, ततः स उपवेक्षं ददाधि-इवमौपधमनेन संयोज्य देयमिति । अथ त एवं ह्यवते-औपधान्येवात्र अथ न लमामहे ततः स साधुदर्शयत्यौपधानि, पाचयति वा पाठान्तरं, अथ त एवमाहुः-औपधसंयोगानां न क्षानीमो न च लमामहे तत स एव साधुरौपधानि योचित्वा सयोन्य म्लानाय दशा मनाफ प्रशान्ते व्याधौ सति प्रवर्ति । अथ स एवमाहुर्गच्छन्त साधुम्-
पुणरवि अय खुभिज्ज अयाणगा मो स वा मणिज्ज सचिक्खे । उभमोऽपि अयाणता विज्ज पुच्छति जयणाप

पुनरप्य व्याधिः क्षेमं यायात्-शक्येत्, वयं च न क्षानीम उपश्रमयितु, स वा ग्लान एवं भूयात् स्वया विष्टवा अहमधिरात्प्रगुणीमवाभि, ततः 'संचिक्खे'सि संसिच्छेत् । अथोमावपि सानामन्तुकवास्वभ्यौ न क्षानीतः क्रियां कर्तुं, तत उमावपि अमानन्तौ वैद्य पृच्छतः, कथं ? 'यतनया' अनन्तरगाथावस्यमाभयेति । सा वेयम्-

यदि ग्लानो गन्तु पारयति तत तत्सर्गेण स एव नीयते । अथ न पारयति ततोऽन्ये साधवो वैद्यसम्बन्धे गमन कुर्वन्ति । 'पमाप्ते'सि क्षिपत्प्रमाणैर्गन्त्वम् ? 'तत्रैकेन न गन्तव्य यमदण्डपरिकल्पनात्, न ही यमपुण्यपरिकल्पनात्, न वत्वारो बाहि कपरिकल्पनात्, अतस्त्रिपञ्चसप्तभिर्गन्तव्य, तक्त प्रमाण । 'तत्रगरम'सि शुकवाधोमिर्पातव्य, न कृष्णमलिनानादिमिर्पातव्य,

१ बाधमित्वा क १२ पा. २ । ३ 'इवपरजेति आ.. 'उवपरजि'सि पु. ।

उक्तमुपकरणं । 'सुवर्ण'चि शकुनेषु सत्सु गन्तव्यं, ते चामी 'नन्दी'रमित्यादयः, अपशकुनेषु तु न गन्तव्यम् । ते वैते-महल-
 कुचलादयः, उक्तं शकुनद्वारम् । 'वावार'चि यद्यसौ वैद्यो भुङ्क्ते एकल्लशाटको वा छिन्दन् किञ्चिदास्ते भिन्दन्वा ततो न
 प्रष्टव्यः । अथ भलानस्यापि शण्डकादि छेदव्यं ततोऽस्मिन्नेव प्रस्तावे प्रष्टव्यः, उक्तो व्यापारः । 'ठाण'चि यद्युत्कुरुटिकातुषवु-
 शाराश्यादौ स्थितस्ततो न प्रष्टव्यः, किं तर्हि ? शुचिप्रदेशस्थ इति, उक्तं स्थानं । 'उवएस'चि एवमसौ यतनया पृष्टो यमुप-
 वसतिः कालतः पौरुष्यां देयं भावतो नास्य प्रतिकूलव्यवहारमिर्भाव्यं, उक्त उपदेशः । अथ स वैद्य एवं ब्रूयात्-पश्यामि
 तावचमिति, ततः स वैद्यस्तस्मामीपमानीयते, न च भलानस्तत्र नेयः, किं कारणं ? वैद्यसमीपं नीयमाने उरिश्चसे लोकः कदा-
 चिदेवं ब्रूयात्-यथा नूनमयं मृत इत्यपशकुनः, मूर्च्छा वा भवेद्विपचिर्वा वैद्यगृहे स्यादिति, आगच्छति च वैद्ये किं कर्तव्यं ?
 'नैशुद्रकादि'चि गन्धवासाः सन्निहिताः क्रियन्ते तदानार्थमुद्रकमृत्तिकया विलेपनादि क्रियते । वैद्ये चागच्छति मरिणा किं
 कर्तव्यमित्याह-उद्रमण्डे अ जे दोस'चि यद्यसावाचार्यो वैद्यस्यागतस्योचिष्ठति ततो लाषवदोषः । अथ नैशुचिष्ठति ततः
 रसव्य इति कृत्वा, कोपं गृहीत्वा प्रतिकूलः स्यात्, तस्मादेतदोषपरिजिहीर्षयाऽनागतमेवोत्थाय प्राङ्गणे परिव्वकमाण-
 स्तिष्ठतीति । उक्तमृत्थिताशुस्थितद्वारं, कियन्तं पुनः कालं तेन साधुना भलानस्य परिचरणं कर्तव्यमित्याह—
 पदमावियारजोगं नाउं गच्छे विद्वाण् दिषणे । एमेव अपणसंभोर्दयाण अपणाए वसहीए ॥ ७२ ॥

य'चि द्रव्याविषहृष्टयोपदेशे सति तत्र द्रव्यतः प्रासुकमप्रासुकं वा, क्षेत्रतः क्लीतकटा अक्रीतकटा वा बसही, कालतः प्रथम पौर्णमासुपदिष्टं तस्यां च यदा प्रासुकं न लभ्यते तदाऽप्रासुकमपि क्रियते, माततः समाधिः कर्षव्या प्रासुकाप्रासुकैरिति ॥ कारणिअ हृष्टपेसे गमणणुलोमेण तेण सह गच्छे । निकारणिअ खरटण विइज्ज सघाटप्प गमण ॥७६॥

एवमसौ ग्लानो यदि कारणिको भवति, ततः 'हृष्टि' इतीभूतः 'पेसे'चि प्रेषणीयः । अथ ग्लानस्यापि अनुकूलमेव गन्तव्यं भवति ततः 'यमणणुलोमेण' हेतुना तेन ग्लानेन सह गच्छेत्, ततः साम्भोगिकः ग्लान एकः कारणिकः, असाम्भोगिकग्लानकारणिकैकदेशेऽप्येवमेव दृश्यते इति । अथ निष्कारणिक एको ग्लान इति ततः 'निष्कारणिय खरटण'चि निष्कारणिकस्य ग्लानस्य खरटणा-प्रवणनोपदेशपूर्वकं पल्लभयन्निति । खरट्टवच्यं द्वितीय आत्मनः क्रियत इति । तत्रैव सहाटके सति 'यमण'चि गमनं कर्षव्यमिति साम्भोगिकासाम्भोगिकसंयत एकानेककारणिकनिष्कारणिकयतनोक्ता । इदानीं साम्भोगिकासाम्भोगिकसंयतीनामेककारणिकीनिष्कारणिक्यादीनां यतना प्रतिपाद्यते । अथ विधिपृच्छया शृष्टे सति तत्र संयस्यः स्युः ततः को विधिः ? इत्याह—

सैमणिपवेस निसीहिअ दुवारवज्जण अदिट्टपरिकहण । येरीतरुणिविभासा निमतऽणावाहपुच्छा य ॥७७

अमणीप्रविषयप्रवेशे सति यद्विस्वित्तेन नि(नै)वेचिकी कर्षव्या वारत्रय-शारे मध्ये प्रवेशे च । प्रविष्टव तथा

‘दुवारवज्रण’चि द्वारं प्रतिहत्य एकस्मिन् प्रदेशे तिष्ठति । अथ नि(नै)शेषिकायां कृतायामपि स्वाध्यायव्यापृताभिर्न दृष्टस्वतः परिकथनं कर्तव्यं-साधुरागत इति । ततः परिकथिते सति साध्वीभिर्निर्बन्तव्यम् । तत्र को विधिः ? ‘श्रीतरुणविभास’चि याऽसौ प्रवर्तिनी सा कदाचित्स्थविरा भवति कदाचिच्च तरुणीति अतो ‘विभाषा’ कल्पना, तत्र यदि स्थविरा निर्बन्धति तत आत्मद्वितीयाऽऽत्मद्वीया वा । अथ तरुणी ततः स्थविराभिरित्सुभिश्चतसृभिर्वा सह निर्बन्धति, ततस्तास्वमासनेन निमन्त्रयन्ति, उंषवित्येति, सोऽप्युषवित्य पृच्छति-न काचिद् भवतीनामावायेति ॥

सिद्धंमि सह पडिणीयनिगाहं अहव अणहिं पेसे । उवप्सो द्वावणयां गेलन्ने विज्जपुच्छा अ ॥७८॥

ततस्ताः कथयन्ति अस्यावाधा इति, एवं ‘शिष्टे’ कथिते सति यद्यसौ ‘सहः’ समर्थस्वतः प्रत्यनीकनिग्रहं करोति । अथ निग्रहसमर्थो न भवति ततोऽन्यत्र प्रेषयति, अथ तत्र काचिद् भजाना तत्र उपदेशं ददाति, एवमेतदौषधादि दातव्यमस्याः । अथ तास्वत न लभन्ते ततः ‘द्वावण’चि असावेव दापयति, भजानत्वे सत्ययं विधिः । अथासौ स्वयं न जानाति औषधादि दातुं ततो वैद्यं पृच्छति ॥

तह चैव दीवण चउक्कएण अन्नत्थवसहि जा पढमा । तह चैवेगाणीए आगाढे चिलिमिणी नवरं ॥७९॥

कथं वैद्यं पृच्छति ?, ‘तथैव’ प्राग्वत् ‘दीवण’चि प्रकारानं कारणिकोऽहमेकाकी नापशकुनधिया प्राज्ञः । ‘चउक्कएण’चि

तीति । तथा चाह—

सारवणे साहस्य पाण्डुवणे सुई समायारा । अइविम(भिन्म)ले समाही सहस्स आसासपडिअरणा

सारवणं-निक्रयकरणं तस्मिन्निक्रये भजाने कृते सति, अथवा 'सारवणे'चि संभाजिते प्रतिश्रये भजानसंबन्धिनि सति परः पुच्छति-तवायं केन संबन्धेन संबद्ध इति, साधुराह,—करथइ कहिं चि जाता, एवमादि, ततः पर आह—'साहस्य'चि सफलता धर्मस्य, यददृष्टेऽपि परमबन्धाविव क्रिया क्रियते, 'पाण्डुवणे'चि प्रकटं भजानस्योपधेर्वा क्षालनं कर्त्तव्यं, प्रकटप्रक्षालने च लोक एवमाह, शुचिसमाचारा एते श्रमणा इति । अथासौ भजानोऽतिविह्वलः स्याद्—अतीव दुःखेन करालितः स्यात्ततः 'समाहि'चि यथाप्राथितं भोजनादि दातव्यं येन स्वस्थचितो भवति, स्वस्थीभूतश्चाभिधीयते—यथाकालं कुरुवेति । अथासौ सहः—समर्थस्वतश्चास्यते—न भेत्तव्यं अहं त्वां प्रतिजागरामीति । ततश्च—

सयमेव दिट्टपाटी करेइ पुच्छइ अयाणओ विज्जं । दीवण द्वाइंसि अ उवएसो जाव लंभो उ ॥७५॥

यथासौ साधुः 'दृष्टपाटी' दृष्टः—उपलब्धः पाठश्चरकसुश्रुतादिर्येन स दृष्टपाटी, अथवा 'दिट्ट'चि वैद्यवदृष्टक्रियः क्रिया-कृशालः, पाटीति सकलं बाह्यदृष्टि पठति स एवंविधः स्वयमेव क्रियां करोति । अथासौ दृष्टपाटी न भवति ततः पुच्छति अन्नः सन् वैद्यं, 'दीवण'चि वैद्यशालां गतः प्रकाशयति, यदुवाहं कारणेनैककः संजातः, अतो निमित्तं न ग्राहं । 'द्वादिंसि

य'चि द्रव्यादिषु तदुपयोगे सति तत्र द्रव्यतः प्राप्तुमप्राप्तुक वा, क्षेत्रतः क्रीतकृता अक्रीतकृता वा वसती, कालतः प्रथम पौरुष्यामुपदिष्ट तस्यां च यदा प्राप्तुक न लभ्यते तदाऽप्राप्तुमपि क्रियते, भावतः समाधिः कर्षण्या प्राप्तुकाप्राप्तुकरिति ॥ कारिणिम् हृदयेसे गमणशुलोमेण तेण सह गच्छे । निष्कारणिञ्च स्वरटण विइज्ज सघाहए गमण ॥७६॥

एवमसौ स्थानो यदि कारिणिञ्चे भवति, ततः 'इह'चि दृढीभूतः 'पितृ'चि प्रेषणीयः । अयं स्थानस्यापि अनुकूलमेव सन्तुष्य भवति ततः 'ममणशुलोमेण' हेतुना तेन स्थानेन सह गच्छेत्, ततः साम्मोगिकः स्थान एवः कारिणिङ्, असाम्मोगिकलानकारिणिकेइच्छेऽप्येवमेव इत्यस्य इति । अथ निष्कारणिक एच्छे स्थान इति ततः 'निष्कारणिञ्च स्वरटण'चि निष्कारणिकस्य स्थानस्य स्वरटणा-प्रवचनोपदेशपूर्वकं पश्यमजनमिति । स्वरटित्तथ द्वितीय आत्मनः क्रियत इति । ततश्चैव सहाटके सति 'ममण'चि गमनं कर्षणमिति साम्मोगिकसाम्मोगिकसंपत् एकानेककारिणिकनिकारणिकयतनोक्ता । इदानीं साम्मोगिकसाम्मोगिकसंपत्तीनामेकानेककारिणिञ्चिनिष्कारणिक्यादीनां यतना प्रतिपाद्यते । अथ विचिपृच्छया पृष्टे सति तत्र संयत्यः स्युः ततः को विचिः ! इत्याह--

संमणिपवेस नित्तीहिम् बुवारवच्चण अदिट्टुपरिकहण । येरीतरणिविभासा निमतऽणावाहपुच्छा य ॥७७॥

अथवीप्रतिभयप्रवेशे सति परिगस्थितेनेव नि(नै)येचिकी कर्षण्या पात्रय-द्वारे मध्ये प्रवेशे च । प्रविष्टय तथा

‘दुवारवज्जण’चि द्वारं प्रतिहृत्य एकस्मिन् प्रदेशे तिष्ठति । अथ नि(नै)षेधिकार्यां कृतायामपि स्वाध्यायव्यापृताभिर्न दृष्टस्वतः परिकथनं कर्तव्यं-साधुरागत इति । ततः परिकथिते सति साध्वीभिर्निर्गन्तव्यम् । तत्र को विधिः ? ‘श्रीतरुणविभास’चि याऽसौ प्रवर्तिनी सा कदाचित्स्थविरा भवति कदाचिच्च तरुणीति अतो ‘विभाषा’ कल्पना, तत्र यदि स्थविरा निर्गच्छति तव आत्मद्वितीयाऽऽत्मतृतीया वा । अथ तरुणी ततः स्थविराभिरित्युभिश्चतसृभिर्वा सह निर्गच्छति, ततस्तास्तमासनेन निमन्त्रयन्ति, उपविशेति, सोऽप्युपविश्य पृच्छति-न काचिद् भवतीन्मावाधेति ॥

सिद्धंमि सह पडिणीयनिगाहं अहव अणहिं पेसे । उवएसो दावणयां गोल्ले विज्जपुच्छा अ ॥७८॥

ततस्ताः कथयन्ति अस्यावाधा इति, एवं ‘शिष्टे’ कथिते सति षडसौ ‘सहः’ समर्थस्वतः प्रत्यनीकनिग्रहं करोति । अथ निग्रहसमर्थो न भवति ततोऽन्यत्र प्रेषयति, अथ तत्र कान्चिद् भजाना तत्र उपदेशं ददाति, एवमेतदौषधादि दातव्यमस्याः । अथ तस्मिन् न लभन्ते ततः ‘दावण’चि असावेव दापयति, भजानत्वे सत्ययं विधिः । अथासौ स्वयं न जानाति औषधादि दातुं ततो वैद्यं पृच्छति ॥

तह चैव दीवण चउक्कएण अन्नत्थवसाहि जा पढसा । तह चैवेगाणीए आगाहे चिलिमिणी नवरं ॥७९॥

कथं वैद्यं पृच्छति ?, ‘तथैव’ प्राग्वत् ‘दीवण’चि प्रकारानं कारणिकोऽहमेकाकी नापशकुनधिया ग्राह्यः । ‘चउक्कएण’चि

वेदेन द्रव्यादिवस्तुष्क उपदिष्टे सति यतना पूर्ववत्कर्षणया । 'अण्वस्त्यवसहि'चि अन्वयसतिव्यवस्थियतेन प्रतिष्ठाभरण कर्षण्यम् ।
 कियन्त काल यावदस आह—'आ पठमा' यावत्प्रयमाकिकाऽऽनपनस्रमा संभवेति ततो गच्छति । एव सावदु बहूना मन्वे
 एकस्या ग्लानविधिविष्कः । इदानीमेककिन्या ग्लानविधिमितिदिष्टमाह—'तद्व वेवेगापीए' 'तपेव' प्राणवेकाकिन्या ग्लानायाः
 प्रतिष्ठाभरणविधिः, एतावास्तु विशेषः—यदुत्तरागते—अतीषापदुतायामेकस्मिन्दुपाश्रये 'चिलिमिणी'चि यवनिकारूपपदान कृत्वा
 नवर कण्ठ प्रतिष्ठाभरणमसौ करोति ॥

निकारणिअ चमठण कारणिअ नेइ अहव अप्याहे । गमणिरियमीससवधिवज्जिए असइ प्पगागी ॥८०

यदि निष्कारणिकाऽसौ भवति सतः 'चमठण'चि प्रवचनोर्ध्वबोमिः सिंसति । अवासौ कारयिका ततस्ता स्वयमेव
 नयति । 'अहव अप्याहे'चि अथवा तदुरोस्तत्रार्थिन्या वा एव संदिशति—पथेतामात्मसकाश्रे कुरुव । स्वय च नयतः को
 विधिरत आह—'गमणिरियमीससवधिवज्जिए असइ एगागी' गमणं कायव इत्थीहिं सव, तावोवि चइ सवचियीओ होति,
 तदमाथे मीसहि—इत्यीपुरिसेहिं सवधीहिं सव मन्तव्वं, तदमाथे असवधिविणीहिं इत्थीहिं, तदमाथे पुरिसिरियमीसेण असवधिएण,
 तदमाथे संबधिविपुरिसेहिं, तदमाथे असवधिविपुरिसेहिं, तदमाथे—इत्थियमीससवधिविज्जिते असति अणस्स उपायस्स एगागिणिं
 येति । इदानीं चतुर्षिषामप्युक्तयतनासुपसच्चिरीपुराह—

एवावहसमणुणणा वसहीए जो अ एणुअमणुत्तो । अमणुत्त संजईण य अण्णाहिं एक्काच्चिमिणीए । ८१।
 एतदुक्तं भवति—एगो समणुत्तो जे अ बहू समणुत्ता जो अ एगो अमणुत्तो एयाणं एगाए चैव वसहीए पडियरणं
 कायवं । ‘अमणुण’चि जे अ बहू अमणुत्ता संजया तेसि ण एकाए वसहीए टिणं पडियरणं कायवं । ‘संजईण य’चि
 संजईण य संभोइयाणं अण्णसंभोइयाण य बहूणं ‘अन्नहिं’ति अण्णाए वसहीए टिओ पडियरह । ‘एकं’ति एकां पुनरुत्तानामा-
 थित्य ‘चिलिमिणीए’ यवनिक्कव्यवधानं कत्ता एकस्यामेव वसतो प्रतिजागरणं करोति । द्रव्यादियतना च सर्वत्रानुगतता
 दृश्यता । ‘एहिअपरत्तणुणा दोणिण अ पुच्छा दुवे अ साहम्मी’ त्यादि प्रतिद्वारागाथा व्याख्याता, तद्व्याख्यानाच्च व्याख्यातं
 पदमणिलानदुवारं । अथ द्वितीयम्लानद्वारप्रतिपादनायाह—

विहिपुच्छाए पवेसो सणिणकुले चेईय पुच्छ साहम्मी । अन्नत्थ अत्थि इह ते गिलाणकज्जे अहिवडंति ॥

एवं तस्य ब्रजतः पूर्ववद्विधिपुच्छायां सत्यां परेणाख्यातं,—यदुवास्ति भावकस्वतः ‘पवेसो’चि प्रवेशं करोति, क?—सञ्ज्ञ-
 कुले ‘चेइय’चि यदि तस्मिन् सञ्ज्ञकुले चैत्यानि सन्ति ततस्वद्वन्द्वनां करोति । ततः ‘पुच्छ’चि पुच्छति तान् भावकान्—
 शोभना पूयं शीलव्रतैः?, अहवा ‘पुच्छा साहम्मिअ’चि स साधुस्वत्र प्रविष्टः पुच्छति—किमिह साधर्मिकाः सन्ति उत न?,
 तत्राह भावकः—‘अन्नत्थ अत्थि’ अन्यत्र—आसन्नश्रामे विद्यन्ते, ते चेह ‘म्लानकार्ये’ म्लाननिमित्तं ‘अहिवडंति’ आगच्छन्ति

प्रायोग्यमस्याद्विग्रहस्वार्थमिति । एतच्च स साधुस्वस्माद्भवति, यन्नन्तं च स साधुं मोक्षनादिनाऽऽमन्त्रयति भाषकः—मयबन् ।
 प्रथमाठिकामाहाय यन्न ॥ एष चाभिरहितः सन् किं करोषीत्याह—

सञ्चपि न धित्त्वन्न निमतणे ज तर्हि गिलाणस्स । कारणि तस्स य तुज्झ य विउल्ल दव्व तु पाउग्ग । ८३ ।
 'सर्वं' अक्षेप प्रायोग्यमप्रायोग्य वा न श्रावं भावकनिमित्तये सति, 'अ तर्हि गिलाणस्स'पि पस्मापत्र ग्लानस्य गृह्यते
 यतो न प्राहम्, ततः भाषकः पुनरप्याह—'कारणि तस्स य तुज्झ य विउल्ल दव्व तु पाउग्ग' ति, 'तस्य' ग्लानस्य 'कारणे'
 ग्लाननिमित्तं एव च कारणे सर्व चिमिच्च 'विपुलं' प्रपूर्वं ब्रह्म आस्त्योदनादि प्रायोग्यमस्त्यतो गृह्यतामिति । एतथासौ
 भावकानुतोषेन गृहीत्वा यन्नति, क ?—

जाय दिसाय गिलाणो ताए दिसाय उ होइ पडियरणा । पुबभणिअ गिलाणे पचणह्वि होइ जयणाए । ८४

यथा विद्या ग्लानस्विष्टति यथा विद्या 'पट्टिअरण'पि प्रतिपादनां करोति साधूनां, यथा 'पट्टिअरण'पि निकृष्य-
 आलोचन तस्य भावकदानस्य करोति । तच्च परीक्ष्यं ग्लानपरिचारकसाधुदर्शने सति यन्नति एतत्तं-यथा दिक्षा ग्लान
 स्वया दिक्षा 'पट्टिअरण'पि पुबभणिविच 'यिछाणे'पि पूर्वमथितो ग्लानविषयो विधिर्दृष्टव्यः साम्मोगिकाऽऽसाम्मोगिकस्य
 ग्लानस्य । किमस्यैव प्रतिचरण कर्षव्यः, नेस्वाह—'पचणह्वि होइ जयणाए' पञ्चानामपि—यासत्योसप्यह्विहीलसंसचपि

विभाणं यतनया प्राप्तकेनात्रपानेन कर्तव्यं प्रतिजाभरणमिति, अपिशब्दान्निवका देवकुलप्रतिपालकाश्च गृह्यन्ते । इयं निर्युक्तिमाथा, एतां च भाष्यकृत्त्याख्यानयन्नाह—

तेसि पडिच्छण पुच्छण सुहुकयं अरिथ नरिथ वा लंभो । खभूडे विलओलणदाणमणिच्छे तहिं नयणं ॥

‘तेसि पडिच्छण’चि ‘तेषां ग्लानप्रतिजाभरकसाधूनां प्रतिपालनां करोति, यया दिशा ते साधव आगच्छन्ति । ‘पुच्छण’चि तत्तत्तान् साधून् दृष्ट्वा पुच्छति—एतन्ममायुकेन श्रावकेण दत्तं यदि ग्लानप्रायोग्यं ततो गृह्यतामिति । एवमुक्ते तेष्व्याहुः ‘सुहुकयं अरिथ’चि सुहु कृतं श्रावकेण अस्ति ग्लानप्रायोग्यं तत्रान्यदपि त्वमेवेदं गृहाण । ‘नरिथ व’चि अथवा एवं भणन्ति—नास्ति तत्रेदं द्रव्यं किन्त्वन्यत्र लाभो भवित्यति, त्वमेव गृहाणोदम् । अथ ते ‘खभूडि’चि निर्धर्मप्रायाः सन्तः एवमाहुः ‘विलओलण’चि धाडिरेव निपतिता ततः स साधुस्त्वद्रव्यं सकलं ददाति—समर्पयति, तेऽपि च कृपा नेच्छन्ति ग्रहीतुं, ततश्चासौ ‘नयणं’चि ग्लानसमीपे तस्य द्रव्यस्य नयनं करोति ॥ इदानीं यद्यसौ समर्थस्त्वतश्च गच्छत्येव अथाऽसमर्थस्त्वतः—पतं असह करिचा निवेयणं गहण अहव समणुजा । खभूड देहि तं चिअ कमढग तस्सऽत्पणो पाए ॥

‘प्रान्तं’ नीरसप्रायं ‘असह’ असमर्थः—क्षुत्पीडितः ‘करिचा’ अभ्यवहृत्य व्रजति । ततश्च तत्र प्राप्तः सन् निवेदनं करोत्याचार्याय, सोऽप्याचार्यो ग्लानार्थं ‘गहण’चि ग्रहणं करोति, तस्य द्रव्यस्य । अथवा ‘समणुज’चि तस्यैव साधोरनुज्ञां करोति,

पदुह-मययेद, ग्लानस्याल्पमृत्विष्यति । अथाथाचार्यः 'स्रग्भो' अठप्रत्यो मवेष्टव इदं बक्ति-देहि तं धिष' त्वमेव
 ग्लानाय प्रपच्छ, किं मयानेन ? एष चोक्तस्तेनाचार्येण गत्वा ग्लानसमीप 'कमलग वस्तु'षि तदीयके कपटके ददाति, अथ
 वस्य तस्मात्ति वतः 'अप्यभो शश'षि आत्मीये एष पात्रे ददाति । ततश्च पुनरप्याचार्यसमीप प्रकृति, गत्वा इषं प्रवीति-
 किं कीरु ? अ जाणसि अतरतो सवेसि वच्च तं मते ! । निदम्मा न करेती करणमणालोइयसहाओ ॥

हे आचार्य ! ग्लानस्य किमन्वत्किपते ? आचार्योऽप्याह--'व आणसि' षि यखानासि तवेव कुरु, पुनमासौ ग्लानसमीप ।
 गच्छति । 'अतरतो'षि ग्लानोऽपि बक्ति-यगवन् । अठा एते ये एव त्वां खलीकुर्वन्ति, अथ मदन्त ! अस्ति मे परिचारकाः,
 एव चोक्ते प्रकृति । 'निदम्मा न करोती' ममासौ ग्लान एवमाह-पदुतेते निर्दमां मम न परिवेष्टां कुर्वन्ति, तवमासौ
 साधुः 'कार'ति वैपाहस्य करोति, पुनमासौ साधुस्य ग्लानमेव प्रवीति--'असातोव'षि अमीषां निर्दमाणां मन्वेडनाओ-
 पिताप्रकिान्तः कषब्बिदेव त्त् नये सुत इति । अह एवममिथाप तमारमसहाप कृत्वा प्रपति ॥ यथा तु पुनः--
 तुमओ निदम्मेसु फासुपहोमार इयरपदिसेहो । परिमिअदाण विसज्जण सच्छदोद्धसणा गमण ॥ ३८ ॥

'तमओ निदम्मेसु' इति यदा ग्लानः श्रेयसाश्रयण निर्दमांस्वश कर्षं परिचरणां करोती एवाह--'फासुपहोमार' प्रासुके-
 नाश्रयणन परिपाठन करोति 'द्वर' इति ममासुके तस्य नियमः, तेन किंवा न करोतीत्यर्थः । 'परिमिअदाण'षि परिमित-

स्वल्पं भक्तं ददाति येनासौ निविणः प्रेषयति, ततः 'विसञ्जण'ति निर्विणः सन् विमर्जयति, गच्छंश्च स साधुः 'सच्छंदो-
द्वंसण'ति सच्छन्दस्त्वमित्येवं 'उद्वंसणां' उद्वूलनाम्—आक्रोशं करोति, ततो 'गमणं'ति गच्छति । परिपरणा वक्त्वाणिआ
'पुव्वमणिअं गिलाणे'ति एतदपि व्याख्यातम् । अथ 'पंचण्हवि होति जयणाए'ति एतरपदं व्याचिख्यासुराह—

एस गमो पंचण्हवि णितिआदीणां गिलाणपडिअरणे । फासुअकरणानिकायण कहण पडिकामणागमणं ॥

'एष गमः' एष परिचरणविधि 'पंचण्हवि' पञ्चानामपि, केषामत आह—नितिअर्हणं' आदिशब्दात् पासत्थोसणकुसील-
संसत्ताणं वेप्यंति 'गिलाणपडिअरणे'ति ग्लानप्रतिचरणे एष विधिः—'फासुअकरण'ति यदुत प्राप्तुकेन सकादिना परिचरणं कार्यं,
'निकायण'ति निक्राचनं करोति, यदुत द्दहीभूतेन त्वया यदहं ब्रवीमि तत्कर्तव्यम् । 'कहण'ति धर्मकथायाः, यद्वा 'कहण'त्ति
लोकस्य कथयति—किमस्य प्रव्रजितस्य शक्यतेऽशुद्धेन कर्तुम् ? । 'पडिकामण'ति यद्यसौ ग्लानः प्रतिक्रामति प्रतीपं क्रामति
तस्मात्स्थानात् निवर्त्तत इति यावत् तैतः 'गमणं'ति ग्लानं गृहीत्वा गमनं करोति । अथ यदुक्तं 'पंचण्हवि होति जयणाए'
ति अत्रापि शब्द आस्ते तदर्थमादर्शयन्नाह—

संभावणेऽविसहो देउलिअखरंटजयण उवएसो । अविसेस निणहगाणावि न एस अरहं तओ गमणं ॥४०॥

संभावनेऽपि शब्दः, किं संभावयति ?—'देउलिअ'ति देवकुलपरिपालका वेपमात्रधारिणस्तेऽपि ग्लानाः सन्तः परिचरणीयाः ।

‘स्रटब्’चि तेषां देवकलिकानां स्तिसनां करोति, बहुव धर्मो तद्यय कुरुत । ‘अप्य’चि यतनया कर्तव्य यथा संपयमलाभकृता न स्यात् । ‘उनएसो’चि उपदेश वा क्रियाविषय ददाति । ‘अविसेस’चि, न यस्मिन् विषये साधुनिष्कारकविशेषो ज्ञायते तस्मिन् ‘निष्कारणपि(णवि)’ निष्कारकानामपि यतनया परिषरण करोति । अथ निष्कारकज्ञान एव ज्ञयात् ‘न एस अम्ह’ति योऽय प्राधूर्यक आयातो नैपोऽस्मत्सखाधीप इति ततो गमनं करोति स साधुरिति । अथासौ निष्कारकादिरेवमभिदध्यात्—
तारोहि जयणकरण अमुग आणेहऽकप्य जणपुरओ । नवि परिसगा समणा जणणाए तओ अवकमण ॥

सणवस्वारय मामस्मान्मान्यात् तवः ‘अप्यकस्य’चि यतनया प्रतिषरण करोति । अथासौ निष्कारकज्ञान एव ज्ञयात्—‘असुक भायेह’चि ‘असुक’ बीजपुरकादि मानय, तव एव वक्तव्य—‘अकप्य खणपुरवो’चि अकल्पनीयमेतदित्येष धनस्य पुरतः प्रकयापयति । एतच्च स साधुर्विकि—‘नवि परिसगा समणा’ न चेदक्षाः भ्रमणाः । ‘अपयाए’चि एव अनेन-
लोकेन तयोर्मेदे धाते सति तवोऽस्मान्कामसि गच्छति तस्मात्स्यानात् । एव प्रतिपादिते विभौ चोदक आह—

चोमगवयण आणा आयरिआण तु फेडिआ तेण । साधुम्मिअकज्जपमूंअयाए य सुचिरेणचि न गच्छे ॥

चोदकस्य वचन चोदकवचन, किं सवित्याह—ब्राह्म आचार्याणां संबन्धिनी ‘फेडिआ’ विनाशिता तेन यतः साधर्मिक

१ प्रत्याक्यापयसि अथ पा. १ । २ ‘बहुकसा य सुचि आ पा. १ । ३ अपनीता विनाशिता ततो यत् अथ खञ्जिता विनाशिताऽनेन पा २
अस्नीता विनाशिता तेन पु. ।

कार्यप्रभृततया सुचिरेणापि न गच्छेत्-न यायाद्विवक्षितं स्थानमिति । आचार्य आह—

तिरथगाराणा चोयग ! दिट्टतो गामभोइनरवइणा । जत्तुगय भोइअदंडिए अ-घरदार पुवकए ॥४३॥

तीर्थकराणाभियमाज्ञा हे चोदक !—यदुत भलानप्रतिजागरणं कर्तव्यं, “जो गिलाण” मित्यादिवचनात् । अत्र दृष्टान्तो ग्रामभोगिकनरपतिसंबन्धी । जहा कोइ राया सो जचाए उञ्जओ, तेण य आणत्तं, अणुकगामे पयाणयं दिस्सामिचि तत्था-वासं करेहति । ताहे गतो गोहो, जस्सवि भोइअस्स सो गामो तेणवि मणिअं ममवि करेह घरंति, ताहे गामिच्छिया चित्तो-राया एयादिवसं एहिति(संवसहिति), ता किं रणो सचित्रकर्मोच्चिनलसुन्दरगृहेण ? एवं तेहि रणो कायमाणं कयं, भोइअस्स उ-रम्मं चाउस्सालं निम्मविअं । राया आगतो पिच्छति कयवंदणमालाभिसोमिअं भोइयनिहं चाउस्सालं, ततोहुचो पहावितो । ततो तेहि मणियं-भगवं ! न एस तुम्हावासो, इमो तुञ्जंति, तो कस्स एसो ?, भोइयस्स । ततो रणो रुद्धेण भोइयस्स गामो हट्ठो गामोवि दंडिओ । एत्थवि जहा भोइओ तहा आयरिओ, जहा नरवई तहा वित्थयरो, जहा कुहुंवी तहा साह । अणुमेकार्थमाह-दृष्टान्तो ग्रामभोगिकनरपतिना योत्रोद्भवभोगिकदंडिनोर्गृहदारणा । पूर्वकत्तेन-पूर्वसंचितेन यत्कृतं गृहमिति ।

रणो तणघरकरणं सचित्तकम्मं च गामसामिस्स । दोपहंपि दंडकरणं विवरीयउणोणुवणओ उ ॥४४॥

१ मोहएण नरं आ. पा १ । २ उज्जुओ पा. १-२ । ३ देवामिति आ. पा १-२ । ४ गामायाएवि दट्ठिया उ १ । ५ यानोद्भवराणा (त्रोटते भोजिके दण्डिके च तूणेन दास्या च) पूर्वकत्तेन-पूर्वसंचितेन आ ।

राश्वस्तृणयुं कृत्वा सचिद्रकर्म च ग्रामस्वामिनः । 'द्वयोरपि' ग्रामेयकग्रामस्वामिनोर्दण्डकरण-दण्डः कृत्वा । एव तीर्थकरा
 श्राविक्रमे द्वयोरप्याचार्यश्राव्योः संसारवण्ड इति । 'विपरीपण्ड्येपुष्ययो ठ'पि उक्ताद्योऽन्यः से विपरीतस्त्वेन विपरीतेना
 न्येनास्मानकेनोपनयः कर्षण्यः । अण्येहि गामिष्ठएहि धितिमि-मोश्यस्स सुन्दरतरं कतिष्ठय परं, एष येष नरवश्य होई ।
 यए नरवश्यि मोश्यस्स येष दोहिरिपि, मोश्यस्सवि तण्डुली कया । राया पयो बहु मणवि-कह मो एगदियसेणमिम
 मय्य कय ! ते मर्षवि-अण्येहि एयं कयं, एय दक्षिय मोश्यस्स कए आलीप, येण तुन्ध परं कय, मोश्यस्सवि तण्डुली कया
 इम । वाहे रण्या तण्डुण सो मामो अकरदायो कयो, मोश्योऽवि संपूरयो, अमो अ से गामो दिण्यो । एव विरयपरागमाण
 कस्तिष्य आपरिभाव येष कया आया । अच प्रपमोपनयोपदर्शनायाह—

जह नरवहणो आण अइकमता पमायदोसेण । पावति धवत्रहरोहच्छिमरणावसाणाह ॥४५॥ (भा)

तह जिणपराण आण अइकमता पमायदोसेण । पावति दुग्गइपहे विणिवायसहस्सकोठीओ ॥४६॥ (भा)

पथा नरपतेराङ्गामतिक्रामन्तः प्रमाददोषेण-अज्ञानदोषेण प्राप्नुवन्ति बन्धो निगढादिसिः बधः-कथादिताडन रोषो-
 ममनस्य व्यापातः छेदो इत्यादेः मरणावसानानि दुःस्नानि प्राप्नुवन्ति । तथा भिनबराजामाङ्गामतिक्रामन्तः प्रमादः-अज्ञान
 स एव दोषस्तेन प्राप्नुवन्ति दुर्गतिपथे विनिपातानां-दुःस्नानां सहस्रकोटीः । इदानीं द्वितीयोपनयोपदर्शनायाह—

तिर्यगरवयणकरणे आयरिआणं कयं पए होइ । कुजा गिलाणासस उ पढमालिअ जाव बहिगमणं । ४७।

तीर्थकरसंबन्धिवचनकरणे-वचनानुष्ठाने आचार्याणिं 'कुतं पए'ति 'प्रभोव' पूर्वमेव कुतं भवति । यस्मादेतदेवं तस्मात्कुर्याद् ग्लानस्य प्रतिजागरणं साधुः । कियन्तं कालमत आह-'पढमालिअ जाव बहिगमणं'ति यावत्प्रथमालिकामानेतुं समर्थो जातः यावच्च बहिर्गमनक्षमो जात इति ॥ तथा च—

जइ ता पासरथोसणकुसीलनिणहवगाणां पि देसिअं करणं । चरणकरणात्साणं सब्भावपरंसुहाणं च ॥

यदि तावत्पार्श्वस्थ्यावसन्नकुशीलानिणहवास्तेषां, तथा सद्भावः-तत्त्वं सम्यग्दर्शनं ततः पराङ्मुखताः, के ते ? , निण्हाव-कार्त्तव्याम्, अथवा चरणकरणात्सानां अत एव सद्भावपराङ्मुखानां तेषां सर्वेषामेव पार्श्वस्थावसन्नकुसीलनिण्हावकानां यदि तावत्कर्त्तव्यं प्रतिपादितं तत इतरेषां नितरामेव । एतदेवाह—

किं पुण जयणाकरणुज्जयाण दंतिदिआणं गुत्ताणं । संविग्गविहारीणं स्ववपयत्तेण कायवं ॥ ४९ ॥ (भा.)

किं पुनः-किंमृत यतनाकरणे उद्यताः-उद्युक्तास्तेषां दान्तेन्द्रियाणां गुप्तानां मनोवाक्कायगुप्तिभिः संविग्गविहारिणः-उद्यतविहारिणो मोक्षाभिलाषिण इत्यर्थः एतेषां सर्वेष्यत्त्वेन कार्यम् । किं पुनः कारणमेतावन्विव विशेषणानि कियन्ते ? एकस्यैव युज्यमानत्वाच्च, तथाहि-यद्येतावदुच्यते-यतनाकरणोद्यतानामिति, ततः कदाचिन्निरुक्तं का अपि यतनाकरणोद्यताः

सुः, इत आह-दान्तेन्द्रियाणां गुप्तानां चेति । तेऽपि दान्तेन्द्रिया गुप्ताः कदाचिच्छामादिनिभिषु भवेपुरत तस्व-संविद्य विहासिो ये देयामधस्य कर्षेभ्यमिति । तत्क ग्लानद्वारसु, अथ सञ्चिद्वारं संबन्धयन्नाह-द्वारगाथा-

एव गेलसद्वृवाघाओ अह इयाणि भिक्खद्वृवा । वइयगामे सख्खदि सञ्ची दाणे अ भदे य ॥ ८५ ॥

एष ग्लानार्थे 'व्यापातो' प्रमनप्रतिषेधस्तस्य स्यात् । 'अथे'स्थानन्तर्ये, इदानीं विद्यार्थं गमनविषातो न कार्य इत्यभ्याहारः । अथवाऽन्यथा-एष तावत् ग्लानार्थं यमनभ्यापाठ तत्कः, इदानीं विद्यार्थं यथाऽसौ स्यात्तथोपदृश्यते- 'भइयगामे संखदि सञ्ची दाणे न भदे य'पि, अत्र इति-गोष्ठुल तस्मिन् विद्यार्थे प्रविष्टस्य यमनविषातः स्यात्, प्रामा-प्रसिद्धः संसर्दी-प्रकरणं सञ्चिदी-आवकः 'दाणे'पि दानथावकः 'भदे अ'पि मद्रकः साधुनां, षष्ठ्यान्महानिनाद कृतानि । एतेषु प्रविष्यमानस्य यथा यमनविषातस्तथाऽऽह-

तथत्तणमप्पत्त च पटिच्छे स्त्रीरगहण पहरमणे । बोसिरणे छक्काया धरणे मरण दवविरोहो ॥ ८६ ॥

स हि अदुष्टुल पदानमृत्सुच्य तद्वर्षते-पतो ब्रह्मलो पाति, इत्ये च प्राप्तः सन् अप्राप्तवेला 'प्रतीष्यते' प्रष्टिपाल यति, तदथ 'स्त्रीरगहण'पि तत्र वीर्यग्रहण करोति, वीराम्यवहारमित्यर्थः । 'पहरमणे'पि वीते धीरे पथि ममन करोति । पुनत्र तेनास्य मेदाः कृतः । ततश्च 'बोसिरणे'पि सुइर्हः पुरीषोत्सर्गं विरथाति, तत्र च शट्कल्पविराचना, तद्वेगपरवे च

मरणम् । 'द्वविरोहो'चि द्रवेण-काञ्चिकेन सह विरोधो भवति, साधोः प्रायस्त्वसंन्यवहारत् । यद्वा 'द्वविरोह'चि द्रवम्-उदकं तेन निर्लेपनं करोति सागारिकपुरतः, अथ न करोत्युद्धाहः प्रवचनहीलना भवति, अथवा द्वविरोधो विनाशो, यत्स्त्वपिबतः संसदेव पिबति । एवं ब्रजे गच्छत आत्मविराधना संन्यमविराधना । प्रवचनोपधातश्च स्यात्, गमनविधातश्च नितरां स्यात् । उक्तं ब्रजदारम्, अथ ग्रामदारम्—

खद्वादाणिअगामे संखडि आइन्न खद्ध गेलन्ने । सण्णी दाणे भइ अप्पत्तमहानिनादेसु ॥ ८७ ॥

खद्वादानिकग्रामः—समुद्दगामस्त्वस्मिन्नुद्धर्चनं करोति, अप्राप्तां वेलां च प्रतिपालयति, क्षीरग्रहणं करोति । तत्र च त एव दोषाः "वोसिरणे लकाया धरणे मरणं द्वविरोहो" । उक्तं ग्रामदारम् । अथ संखडिदारं, तत्राह—'संखडि आइन्न खद्ध गेलणो'चि संखडी-प्रकरणं तदर्थमुद्धर्चते, अप्राप्तां च वेलां प्रतिपालयति । तत्र च 'आइण्ण'चि आकीर्णं-संवांधरतत्र च स्त्रीस्पर्शादि-दोषाः, तथा 'खद्ध गेलणो'चि खद्धं-प्रभृतमुच्यते, ततश्च भूरिमक्षणे मान्द्यं स्यात्, त एव च दोषाः, "वोसिरणे लकाया धरणे मरणं द्वविरोहो" । उक्तं संखडिदारम्, अथ सञ्चिदारम्—'सञ्चि'चि सञ्चिनं श्रुत्वा उद्धर्चनं करोति, अप्राप्तां च वेलां प्रतिपालयति क्षीरादिग्रहणं करोति तत्र च त एव दोषाः वोसिरणादयः । उक्तं सञ्चिदारम्, इदानीं दानश्चाद्धकदारम्, तत्रापि "उद्धरणमप्यत्तं च पडिच्छे"चि पूर्ववत्, ततश्चासौ दानश्चाद्धः प्रभुर्वं छुत्वादि ददाति, तत्रापि त एव दोषा वोसिरणादयः । उक्तं दानश्चाद्धकदारम्, अथ भद्रकदारम्—'भदग्'चि कश्चित् स्वभावत एव साधुभद्रकः स्यात् तत्समीपगमनार्थ-

ज्ञानस्य भवति, ग्लानत्वे सति तस्य साधोर्यथसंयतः प्रतिजागरणं करोति इच्छति च ततः को दोषस्त्वदेत्यत आह-असुप्त-
 करणे क्षीयन्त्यापातो भवति इच्छतः, अथ नैच्छति असुप्तेन क्रियां क्रियमाणां ततः 'अपिच्छे मरणं' अनिच्छतो मरणं
 भवति, न केषलमपमेव दोषः, 'गुरुत्वात्वा उद्वेगे क्राया' गुरोराज्ञातोपः कुतो भवति, सुतस्य च छद्मत्वे-परित्यागो गुरुत्वाः
 यद्द्रावन्त्यापादनं कुर्वन्ति । यथा पुनस्तेषु प्रबादिषु तक्रौदनादिप्रश्नं करोति तदा पूर्वोक्ता दोषाः परिहृता भवन्ति ।
 एतदेव प्रतिपादयन् आह-

तक्रौदनाद्या गहणे गिच्छाण आणाइया जडा ह्येति । अप्यत्त च पदिच्छे सोच्छा अहवा सय नाउ ॥९१॥

तक्रौदनानां प्रश्ने सति ग्लानत्वदोष आणाप्रज्ञदोषश्च, आदिसम्बन्धत्ययि पच्छिमन्वदोषश्च, एते जडा इति-परित्यक्ता
 भवन्ति । इदानीं प्रतिपिद्वस्वयि कारणात्तरेषामुद्भां दर्शयन् आह-'अप्यत्त च पदिच्छे' अप्राप्तामपि वेलां प्रतिपादयति,
 केमर्पे !, नस्यमाषान् दोषान् भुत्वा पदिच्छादेः सकाशात्, 'अहवा सय नाउ' अथवा स्वयमेव ज्ञात्वा, कान् ?-
 रम्यवस्थितप्रामादिदोषान्, अप्राप्तमपि वेलां प्रतीकृत इति । इदानीं वानेव दोषान् प्रतिपादयन् आह-

उट्टिम सुड्डलपु नव भठ अगणी म एत पद्विणीपु । अप्यत्तपदिच्छण पुच्छ वाहिं अतो पविस्सिअव ॥९२॥

कदाचिदसौ ग्रामो दूरे भवति तस्योऽप्राप्तमपि वेलां प्रतिपादयति, 'उट्टिम' 'पि कदाचिदसौ ग्राम उत्थितः-उत्प्रसितो
 भति, कदाचिच्च 'सुड्डलपु' 'पि स्वल्पकृटीरकाः, कदाचित् 'नव' इति अभिनवप्रसितो भवति, तत्र च पृथिवीक्षयः

सचिचो भवति, कदाचिच्च 'भट्ट'चि भटाक्रान्तोऽसौ भवति, कदाचिच्च 'अगणी य'चि अग्निना दग्धो भवति, कदाचिच्च प्रान्तः-दरिद्रप्रायो भवति, कदाचिच्च प्रत्यनीकाक्रान्तो भवति, अत एभिः कारणैः 'अप्यत्तपडिच्छण'चि अप्राप्तमपि वलां प्रतिपालयति, तेन च साधुना सञ्चिक्कलं प्रविशता विधिपुच्छा पूर्ववत्कर्त्तव्या । एतदेवाह-'पुच्छ'चि, विधिपुच्छा पूर्ववत् । 'वाहि'चि चोदक एवमाह-वहिरेव स साधुस्तिष्ठतु यावत्सञ्चिक्कले वला भवतीति, आचार्यस्त्वाह-'अतो पविसियहं' इमं च गाथाऽवयवं भाष्यकारो व्याख्यानयिष्यतीति । इदानीं तत्र सञ्चिक्कलेषु प्रविष्टः साधुः कारणमाश्रित्य दीर्घमपि भिक्षाचर्यां यथा करोति तथा प्रतिपादयन्नाह—

कवखडखित्तुओ वा दुब्बल अट्टाण पविसमाणो वा । खीराइगहण दीहं वहुं च उवमा अयकडिह्छे ॥१३॥

'कवखड' रूक्षादिगुणसमन्वितं यत्क्षेत्रं तस्माच्छुतः-आयातः सन्, तथा दुर्बलो यदि भवति-कौट्यदिरोगाक्रान्तः, तथा पुरस्ताद्दीर्घमध्वानं प्रवेक्ष्यति यदि, तत्र एभिः कारणैः क्षीरादिग्रहणनिमित्तं दीर्घं भिक्षाचर्यां करोति, वहुं च क्षीरादि दृष्टाति येनासौ कार्यस्य समर्थो भवति । आह-वहुमक्षणात्कथं विध्वञ्चिकादिदोषो न भवति ?, उच्यते, 'उवमा अयकडिह्छे' उपमा-उपमानं अयो-लोहं तन्मयं यत्कडिह्छं तेन उपमा, एतदुक्तं भवति-यथा तप्तलोहकडिह्छं तोयादि क्षयमुपयाति, त्वमस्मिन् साधौ रूक्षस्वभावे बह्वपि घृतादि क्षयं यातीति । इदानीं य एव प्राञ्ज्यावर्णिता दोषास्त्वानेव कारणान्तरमुद्दिश्य उपावचया स्थापयन्नाह—

प्रवर्धनं करोति, अप्राप्तां च वेलां प्रतिपालयति, ततश्चासौ लङ्कहादिप्रदानं करोति, त एव दोषाः । अथ महानिनाद्वारमाह—
 'अप्यधमहानिनाद्वारं' च महानिनादेषु—सृष्टिरेषु कृतेषु—प्रकृत्यतेषु कृतेषु—प्रवर्धनं कृत्वा 'अप्यध' चि अप्राप्तां वेलां प्रति-
 पालयति, तेषु च स्निग्धं अथ लम्पते, एव च तत्रापि च एव दोषाः "बोधिरथे छकाया" इत्यादयः । तस्य चञ्चुब्दाधिस महा
 निनादककथारं, तथाञ्जुक्तात्स्वमार्गानुक्तेषु व्यबस्थितेषु अत्रादिषु अप्राप्तां वेलां मकार्थे प्रतिपालयतो गमनविधात
 दोष उक्ता, इदानीमनुक्कर्मार्गव्यवस्थितेषु अत्रादिषु मकार्थे प्रथितस्य यथा गमनविधातो भवति तथा प्रतिपादयमाह—
 पङ्क्तिखीरं सतरं धयाइ तक्तस गिणहणे दीह । गेहि विगिणिअभया निसट्ट सुवणे अ परिहाणी ॥८८

पङ्क्तिखीरं—परिहाणी(ही)खीरं तदन्वयन् श्रेयशीरं वायुण्डन् दीर्घं मिखाचर्यां करोति । तथा 'सतरं'ति सतरं दधि
 अन्वयमानस्तररहितं वायुण्डन् दीर्घं मिखाचर्यां करोति । सुवादि धान्वयन्, आदिशुब्दाअवनीयमोदकादि परिशुद्धते,
 तदन्वयन् दीर्घां तां करोति, तक्तस्य वा अशये दीर्घां तां करोति । इदानीं तत्कीरादि प्रशुरं लम्ब सत् 'गेहि'चि शुद्धः सन्
 प्रशुरं मध्ययति, यद्वा 'विगिणिअभया निसट्ट'चि विगिणन-परिख्यागस्तङ्क्याविसट्ट-प्रशुरं मध्ययति, ततश्च प्रशुरमद्यथे
 'सुवणे अ परिहाणी' प्रदोष एव स्वाभ्यायमकल्लेव स्वयिति, सुवस्य च 'परिहाणी' अत्रार्थविस्मरणमित्यर्थः, यच्चुब्दात् 'अह
 अम्मति गेठअ' इत्येदस्यति तृतीयगाथायाम् । एव तावदनुक्कर्मार्गव्यवस्थिते अत्रे मकार्थे प्रथिततो गमनप्रतिधात उक्तः,
 इदानीमनुक्कर्मार्गव्यवस्थिते अत्रे मकार्थे प्रथितस्य यथा गमनविधातो भवति तथाह—

गामे परितलिगाहमगणे संखडी लुण विरुवा । सण्णी दाणे भदे जेमणाविगईगहण दीहिं ॥ ८९ ॥

‘गामे’ इति द्वारपरामर्शः; गामे प्रविष्टः सन् परितलिगादिमार्गणं करोति, परितलितं—सुकुमालिकादि उच्यते, तदन्वित्पद् दीर्घा भिक्षाचर्या करोति । उक्तमनुकूलशामद्वारम्, इदानीमनुकूलसंखडीद्वारमुच्यते—‘संखडी लुण विरुव’चि संखडी—प्रकरणं, सा च ‘क्षणे’ उत्सवे विविधरूपा भवति, एतदुक्तं भवति—गृहे गृहे घृतपूरदि लभ्यते, तैदर्यां च दीर्घा भिक्षाचर्या करोति । उक्तमनुकूलसंखडीद्वारं, इदानीमनुकूलपथव्यवस्थितसञ्चिद्वारमुच्यते—‘सण्णि’चि संज्ञिनः—श्रावका उच्यन्ते, तेषु गृष्टान्नाधी दीर्घा भिक्षाचर्या करोति । उक्तमनुकूलसञ्चिद्वारम्, इदानीमनुकूलदानश्राद्धकद्वारमुच्यते—‘दाणे’चि दानश्राद्धका उच्यन्ते, तेष्वनुकूलपथव्यवस्थितेषु प्रविष्टो गृष्टभोजनार्थी दीर्घा भिक्षाचर्या करोति । उक्तं दानश्राद्धकद्वारम्, इदानीं भद्रकदार-मुच्यते—‘भदे’चि अनुकूलपथव्यवस्थितेषु भद्रकेषु ‘जेमणविगईगहण दीहिं’चि गृष्टभोजनविकृतिप्रदणार्थं दीर्घा भिक्षाचर्या करोतीति सर्वत्र योजयामिति । तत्र प्रागभिदष्टुक्तं—प्रचुरभक्षणान्स्वपतः द्यन्नार्थपरिहानिर्भवति, अथ न स्वपिति ततः को दोष ? इत्यत आह—

अह जग्गइ गेलन्नं असंजयकरणजिवाघाओ । इच्छमणिच्छे सरणं गुरुआणा छड्डणे काया ॥ ९० ॥

अथ स्निग्धे आहारे भक्षिते सति जागरणं करोति, द्यन्नार्थपर्या करोतीत्यर्थः । ततश्च को दोष ? इत्यत आह—गेलन्नं

गठानत्व मवति, गठानत्वे सति तस्य साधोर्यपसंयतः प्रतिष्ठागणन करोति इच्छति च ततः को दोषस्तदेत्यत आह—असंयत करणे वीषव्याघातो मवति इच्छतः, अम वेच्छति असयतेन क्रिपां क्रियमाणां ततः 'अभिच्छे मरण' अनिच्छतो मरण मवति, न केवलमपमेव दोषः, 'गुरुव्याघा छद्दये काया' गुरोराढ्यालोपः छवो मवति, मृतस्य च छद्दये—परित्यागो गृहस्थाः पदकापव्यापादन इवन्ति । यदा पुनस्त्वेषु मन्वादिषु तर्कौदनदिमरण करोति तदा पूर्वोक्ता दोषाः परिहृता मवन्ति । एतदेव प्रतिपादयन्नाह—

तर्कौयणाण गहणे मिक्ताण आणादया अढा ह्येति । अप्यच च पढिच्छे सोश्चा अहवा सय नाड ॥९१॥

तर्कौदनानां गहणे सति म्बानत्वदोष आह्वामद्गदोषश्च, आदिसुब्धात्वमि पठिमन्यदोषश्च, एते अढा इति—परित्यक्त्वा मवन्ति । इदानीं प्रतिषिद्धस्यापि कारणान्तरेणाद्युक्तां दर्शयन्नाह—'अप्यसं च पढिच्छे' अप्राप्तमपि वेत्तां प्रतिपालयति, क्रिमर्थे !,—अस्यमायान् दोषान् भुत्वा पयिकादेः सकाशात्, ' अहवा सय नाड ' अथवा स्वयमेव ज्ञात्वा, कान् ?—दूरव्यपश्चितप्रामादिदोषान्, अप्राप्तमपि वेत्तां प्रतीक्षत इति । इदानीं तानेव दोषान् प्रतिपादयन्नाह—

दूरुट्टिम खुड्डळपू नव भट अगणी अ पत पढिणीप । अप्यत्तपढिच्छण पुच्छ वाहिं अतो पविसिअध ॥९२॥

अवापिदसौ प्रामो दूरे मवति एतेऽप्राप्तमपि वेत्तां प्रतिपालयति, ' तट्टिम 'पि क्वापिदसौ प्राम उत्पितः—तट्टिसितो मवति, क्वापिच ' सुड्डळय 'पि स्वस्वकूटीरकाः, क्वापिच ' णप ' इति अमितपवासितो मवति, तत्र च पृथिवीकापः

सचिचो भवति, कदाचिच्च 'मड'चि मटाक्रान्तोऽसौ भवति, कदाचिच्च 'अगणी ष'चि अग्निना दग्धो भवति, कदाचिच्च प्रान्तः-दरिद्रप्रायो भवति, कदाचिच्च प्रत्यनीकाक्रान्तो भवति, अत एभिः कारणैः 'अपत्तपडिच्छण'चि अप्राप्तमपि वेलां प्रतिपालयति, तेन च साधुना सञ्चिकुलं प्रविशत। विधिपुच्छा पूर्ववत्कर्त्तव्या । एतदेवाह-'पुच्छ'चि, विधिपुच्छा पूर्ववत् । 'वाहि'चि चोदक एवमाह-वहिरेव स साधुस्तिष्ठतु यावत्सञ्चिकुले वेला भवतीति, आचार्यस्त्वाह-'अंतो पयिसियवं' इमं च गाथाऽवयवं भाष्यकारो व्याख्यानयित्यतीति । इदानीं तत्र संज्ञिकुलेषु प्रविष्टः साधुः कारणमाश्रित्य दीर्घमपि भिक्षाचर्यां यथा करोति तथा प्रतिपादयन्नाह—

कवस्वडखित्तनुओ वा दुब्बल अट्टाण पविसमाणे वा । खीराइमाहण दीहं वहुं च उवमा अयकडिह्छे ॥१३॥

'कवस्वड' रूक्षादिगुणसमन्वितं यत्क्षेत्रं तस्माच्छुतः-आयातः सन्, तथा दुर्बलो यदि भवति-वायवादिरोगाक्रान्तः, तथा पुरस्तादीर्घमन्वानं प्रवेक्ष्यति यदि, तत एभिः कारणैः खीरादिग्रहणनिमित्तं दीर्घां भिक्षाचर्यां करोति, बहुं च खीरादि शुक्राति येनासौ कार्यस्य समर्थो भवति । आह-बहुभक्षणात्कथं विद्वत्चिकादिदोषो न भवति?, उच्यते, 'उवमा अयकडिह्छे' उपमा-उपमानं अयो-लोहं तन्मयं यत्कडिह्छं तेन उपमा, एतदुक्तं भवति-यथा तसलोहकडिह्छे तोयादि क्षयमुपयाति त्वमस्मिन् साधौ रूक्षस्वभावे बहुपि घृतादि क्षयं यातीति । इदानीं य एव प्राग्ज्यावर्णिता दोषास्तानेव कारणान्तरमुद्दिश्य णवत्तया स्थापयन्नाह—

१ 'स्तिष्ठति आ १ । २ वाय्वादि' आ । ३ येनास्य आ ।

जे चेव पटिच्छणदीहखच्चसुवणेसु वणिणमा दोसा। ते चेव सपट्टिअक्खा होसि इह फारणज्वाए ॥९४॥

ये एव दोसा 'परिच्छेभे'पि प्रतिरावने 'दीह'पि दीर्घायां सिधाचर्यायां 'खच्च'पि प्रचुरप्रसवे 'सुवण'पि स्वापे, एतेषु स्थानान्तरेषु 'वणिणाः' कविता ये दोषास्त एव समतिपद्याः—सविपर्यया गुणा इत्यर्था, मरन्ति, 'इह' अस्मिन् 'कारणवाते' कारणमाभित्य । इदानीं यदुक्तं निर्मुक्तिरुवा—“दुच्छं वारि अंतो पविस्सिअव”पि, एतद् व्याख्यानपन् आरूपकार वाह—
विहिपुच्छाप सण्णी सोउ पवित्ते न वारि सचिक्खे । उग्गमदोसमएण चोयगवयण वरिं ठाठ । ५० । आ

'विधिपुच्छया' पूर्वामिहितया 'सच्छिन' भावक भुत्वा ततः प्रथित्वे, क !—भायकगुरो, न च वदिः संतिष्ठेत्, किं कारणम् ?—उद्गमदोषमवात्, मा मूष साधुसुरिण्य कश्चिदाहारं कुर्यादसौ सुन्धी । एवमुक्ते सर्वेषाचार्येण 'चोदकवयण' चोदकवयणः, किं तद् ?, इत्याह—'वरिं ठाठ' वरिरेवासौ साधुमिधावेलां प्रविपालयत्, मा भूत् प्राधूर्जेक इति कृत्वा भावक आहारपाक करिष्यतीति । एवमुक्ते संस्थाचार्यं वाह—

सोच्चा दहूण या वाहिट्टिय उग्गमेगयर कुम्मा । अप्पत्त पविट्ठो पुण चोभग ! दट्टु निवारिज्जा ॥५१॥ (आ)

भुत्वा त साधु वरिर्विदिनमन्यस्मात्सुखादेः स्वप वा एष उद्गमादीनां दोषापाने कुर्यात्—अस्य तम कुर्यात् । 'अप्पत्त'पि अयात्तायां वेलायामेतच्छ्रावका कुर्यात्, एष वरिस्तिष्ठतो दोषः, 'पविट्ठो पुण चोपप ! दट्टु निवारिज्जा' प्रविष्टः पुनरसौ

साधुः सञ्चिक्कलं हे चोदक ! 'दुहुं'ति दृष्ट्वा उद्गमादिदोषं निवारयेत् । किञ्च—

उत्तममदोसाईणं कहणं उत्पायणोसणाणं च । तत्थ उ नत्थि सुन्नं वाहिं सागार कालदुवे ॥ ९५ ॥

उद्गमदोषादीनां कथनं करोति उत्पादनादोषाणां एषणादोषाणां च कथनं करोति, तत्रथ यदि शुद्धं भक्तं तत्रस्त्वैव सञ्चिक्कले भोक्तव्यम्, अथ तत्र नास्ति ततोऽन्यत्र गन्तव्यम् । एतदेवाह—'तत्थ उ'चि तत्रैव—श्रावकगृहे सुक्के, 'नत्थि'चि अथ तत्र नास्ति भोजनस्थानं ततः 'सुण्णं'ति शून्यगृहे याति, 'वाहिं'ति अथ शून्यगृहे सागारिकैर्भोक्तुं न शक्यते ततो वाह्यतो व्रजति । अथ तत्रापि 'सागार'चि सागरिकाः ततः 'कालदुवे'चि कालद्वितयं ज्ञातव्यं, किं स्वल्पो दिवस आस्ते आहोश्चित् महान् ? यदि महांस्ततो दूरमपि स्थण्डिले गत्वा समुद्रिष्यति, अथ स्वल्पो दिवसस्ततोऽस्थण्डिल एव यतनया समुद्रिष्यतीति । इयं तावन्निर्युक्तिगाथा, एतामेव भाष्यकारः प्रतिपदं व्याख्यानयति, तत्र चोदकक्षेपपरिहारद्वारेण प्रवेशविधिरक्तः, इदानीं वहिस्तिष्ठतोऽधिकतरदोषप्रतिपादनायाह—

फेडिज्ज वसइ कालं संखाडि धित्तूण वा पए गच्छे । सुणणवराइपलोअण चेइअ आलयेणाऽवाहं ॥९६ भा.

स हि तत्र वहिर्न्यवस्थितः किं कुर्यादित आह—'फेडिज्ज वसइ कालं' अपनयेत् 'सति'चि विद्यमानं भिक्षाकालम्, एतदुक्तं भवति—शामे प्रहरमात्र एव भिक्षावेला भवति । तत्र च उपवस्थितः साधुस्त्वं भिक्षावेलामपनयति, 'संखाडि'चि कदाचि-सत्रान्पस्मिन् दिवसे सङ्घट्टिरासीत्, तदुद्गरितं च पर्युषितभक्तं प्रत्युषयेव भक्षितं गृहस्थैरतोऽप्यौ साधुर्बहिर्न्यवस्थितस्तस्य

भ्रष्ट इति, 'धिष्णुषा वा यद् गच्छे'ति गृहीत्वा वा यद्यत्र राक्ष एक वा तत्रने एव भानको गृहीत्वा आभान्तरं गवाः, वृत्तयासौ
 सापुच्छस्य भ्रष्ट इति, अथ एतद्वैपमयात्प्रवेष्टव्यम् । प्रविष्टतम को विधिरित्यत्र आह—सुष्णघरादिपक्षोपणं प्रविष्टयासौ साधुः
 अन्यगृहादिप्रलोकन करोति, ह्यवाधिषत्र इतिक्रियां करोति, प्रविष्टम आबकगृहे 'वेद्य'ति धैत्यबन्धन करोति 'आलो-
 पण'ति आलोपनो धापकाय ददाति, पदुताहमाचार्येण कारणबद्धादेकाकी प्रहित इति, 'बनाहं'ति न काचिद्राजा स्त्री
 भवेत्तु मन्वामित्येव पृच्छति । एत्र च प्रविष्टो मिश्रादोपान् कथयसाह—

उग्गम प्रसणकहण न किञ्चि करणिञ्च अस्व विहिदाण । कस्तट्टा आरमो ? तुज्जेसो पाहुणा ढिसा ॥५३॥

उद्गमदोयाणासु—आशाकर्मदियेयाणां रूपन एणसोपाणां च कथन, एतन्न आरम्म इद्वा एतन्न प्रधीति—नास्मद्वर्धे
 कथित्कर्तव्य आहारविधि, किन्त्वस्माक विधिवान कियठे, तथा चोक्त "विहिगहिं विहिदिण्य दोण्हपि बहुक्कलं होति" ।
 अथ कदाचिन्मूलाकौ न कथयति तदा हिम्मरूपाणि पृच्छति, तानि क्वत्वाययानस्मिथ कथयन्ति । किं पृच्छति?, 'कस्तट्टा
 आरमो' कस्य निमिषमयमारम्मः?, इत्येव साधुना पृष्टे सति हिम्मरूपाण्यपि कथयन्ति—'तुज्जेसो'ति स्वदर्भमयमारम्मः,
 यतः 'पाहुण'ति प्रापूर्भका ययमिति । अथवा 'पाहुण'ति प्रापूर्भकानामर्थेऽयमारम्मो न तत्र, एव 'दिम'ति अर्षक्कुरूपानि
 कथयन्ति । अथ तत्रार्भक्कुरूपानि न सन्ति यानि पृच्छन्ते ततः स्वयमेव केनचिद्वाखेन रसवती यतो पाति, एतदेवाह—

रसवहपविसण पासण भिअममिअमुवक्खडे तहा गहणं । पज्जते तत्थेव उ उभएगयरे य ओयविष् ॥ ५४ ॥

रसवती-क्षपकारशाला तस्यां प्रवेशनं करोति, प्रविष्टश्च पश्यतां-दर्शनं करोति, तत्र च 'मितममितं उवक्खडे'ति कदा-
चिन्मितमुपस्क्रियते स्वल्पं, कदाचिदमितं उपस्क्रियते बहु, 'तहा गहणं'ति तत्र यदि मितं राद्धं ततः स्वल्पं गृह्णाति, अथ
प्रचुरं राद्धं ततस्त्वदुत्तुरुपमेव गृह्णाति । तत्र निर्युक्तिगाथायाः संबन्धि पूर्वार्द्धं व्याख्यातं, कतमत् ? "उभगमदोसार्द्धणं कदणं
उपायणेसणाणं च" इति, इदानीं मूलनिर्युक्तिकारगाथायां तस्यामेव यदुपन्यस्तं "तत्थ उ" ति तद्व्याख्यानयन्नाह-'पज्जते
तत्थेव उ' यदि पर्याप्तं भक्तं लब्धं ततस्त्वस्मिन्नेव गृहे शुद्ध इति । 'उभएगयरे य ओयविष्'ति उभयं श्रावकः श्राविका च
'ओयविष्' 'खेद्वं उभयं यदि भवति 'एगतरं च ओयविष्' अल्पसागारिकः-श्रावक इत्यर्थः, श्राविका वा ओयविष्आ-
अल्पसागारिकेत्यर्थः, ततो शुद्ध इति । 'तत्थ उ'ति अयमवयवो व्याख्यातः, इदानीं 'नस्थि'ति अवयवो व्याख्यायते—

असइ अपज्जते वा सुण्णवराईसु वाहि संसदं । लट्ठीइ दारधट्ठण पविसण उस्सग्ग आसत्थो ॥ ५५ ॥

अमति तस्मिन्नुभये, यदा श्रावकोऽल्पसागारिको नास्ति, नापि श्राविकाऽल्पसागारिका, श्राविकाश्रावकयोरन्यतरौ
वा यदाऽल्पसागारिको नास्ति तदा अभावे सति 'अपज्जते व'ति यदा पर्याप्तं तस्मिन् श्रावकगृहे भक्तं न भवति लब्धं
तदाऽन्यत्रापि भिक्षाटनं कृत्वा 'सुण्णवरादीसु'ति शून्यगृहादिषु गम्यते भोजनार्थम्, आदिशब्दादेवकुलादिषु वा, तेषां च

शून्यगृहादीनां इहिरेष व्यवसिपतः सन्नन्द-काश्चिदादिरूप करोति । कदाचित्तत्र कश्चित्सागारिको दुष्कारित्री भवेत् स च तत्र प्रन्दन निर्गच्छति । अथेवमपि खन्दे कृते न निर्गच्छति ततो यज्मा द्वारे पङ्कज-भाहनन क्रियते, ततः प्रविशति, प्रविष्टथ यदि कश्चिन्न पश्यति ततः 'तस्सगर्'ति इर्पापचनिमिष पञ्चविंशत्युच्छ्वासप्रमाण कायोत्सर्गे करोति, तथा च 'आसत्यो'चि मनामाशासितः सन् । तत्रथ—

आलोअणमालावो अदिट्टिमिषि तहेव आलावो । किं उक्काव न देसी ? अदिट्टि निस्सकिअ मुजे ॥५६॥

'आलोअण' निरूपय करोति, अथ निरूपिते कश्चिद् पृष्टः । 'आलावो'चि, यदि कश्चित् इहस्वत आलायन करोति किमिह भवानामतः ? इति । 'अदिट्टिमिषि तहेव आलावो'चि व्यदयेऽपि सागारिके तथैवालायनं करोति, किमिह भवानायाव इति । अथेवमप्युक्ते न कश्चिन्नोपचरं ददाति तत्र इदमप्युक्ते—'किमुक्काव न देसीति ? , कस्माद्दुष्काय-प्रतिषेधन न प्रयच्छसि ? । अथेव मपि न कश्चिन्नोपलम्बस्वतः । 'अदिट्टे'चि सर्वथा सागारिकेज्जुपलम्बे सति निश्चिन्तितं पृष्टं इति । अथ एभिरप्युपायेन प्रकटीभूतः सागारिकः पद्यासु प्रकटीभूतो सुअनस्य सतः ततः—

दिट्टिअसभमपिढो तुज्झवि य इमोचि साह वेउवी । सोवि अगारो दोष्वाइ नीइ मुंणिउत्ति काऊण ॥५७॥

इहे सागारिके सति 'असंमम'चि असन्नमो-न मय कर्षण्यम्, असम्प्रान्तेन च तेन साधुना 'विन्दो तुक्कपि अ

इमोचि स्वाहा(साह) भिक्षापिण्डं गृहीत्वा एवं करोति-अयं यमाय पिण्डः, अयं वरुणाय पिण्डः, अयं धनदाय पिण्डः, अयमिन्द्राय पिण्डः, तुल्यवि अ इमोचि स्वाहा-तवाप्ययं पिण्डः स्वाहा । 'वेउवि'चि विकृतं यरीरं करोति पिशाचगृहीत हव, एवंविधं च तं साधुं दृष्ट्वा सोऽप्यगारी 'दोषाह' इति भयेन 'णीति' निर्गच्छति, 'मुण्डिउचि काऊणं' पिशाचोऽयमिति-कृत्या । एवं तावद्भ्यन्तरस्थसागारिकदर्शने भुञ्जानस्य विधिरुक्तः । यदा तु पुनर्वहिव्यवस्थित एव एभिः स्थानान्तरैः पश्यति तदा को विधिः ? इत्यत आह—

निर्वेण व मालेण व वाउपवेसेण अहव सदयाए । गमणं च कहण आगम दूरब्भासे विही इणमो ॥५८॥

यदा तु सागारिको बहिव्यवस्थित एव तं साधुं नीवेण-छिद्रेण कुटिकार्कडकेन पश्यति 'मालेण व' चि मालेन-उपरितलव्यवस्थितो यदा कदाचिच्छठतया पश्यति, 'वाउपवेसेण'चि, अथवा 'वायुप्रवेशेन' गनाक्षेण शठतया पश्यति, अथवेति विकल्पार्थः, अनेनान्येन वा प्रवेशेन 'शठतया' धूर्त्ततया पश्यति, दृष्ट्वा च 'गमणं च' गमनं च करोति स सागारिकः, 'कहण'चि गत्वा चान्येभ्यः कथयति-यदुवाऽऽगच्छत पश्यत पात्रके भुञ्जानः साधुर्दृष्ट इति, तत्र 'आगम'चि तेऽप्यागच्छन्ति, पश्यामः किमेतत्सत्यं न वेति, 'दूरब्भासे विही इणमो' दूरादागच्छतां अभ्यासाद्वाऽऽगच्छतां 'विही इणमो' विधिः अयं च वक्ष्यमाणलक्षणो भवति । कथासौ विधिरित्यत आह—

२

योव सुबद्ध धट्टु विगिचर्ह पडमपत्तपरिगुणण । पत्तेसु कर्हि भिक्खु दिट्ठमदिट्ठे विमासा उ ॥५९॥ (मा)

यदि तावदूरे सामारिकास्ततः स साधुः 'योव सुबद्धि' स्तोत्रं संकृते, पट्टमकं 'विगिचरति' त्यजति मर्णादौ-अद्वय सागारिकं कुर्येति वृत्त्या वा आच्छादयति, अथाभ्यास एव सागारिकस्ततः 'योव सुबद्धि' चि धन्यया व्याख्यायते-स्तोकं संकृते पारन्मात्रं सुखस्थान्तस्तिष्ठति तावन्मात्रमेव संकृते, क्षेत्रं परित्यजतीति प्राणवत्, 'पटमपत्त' चि पञ्चपत्रसदृशं निर्लेपं पात्रकं कुर्येति 'परिगुण्य' ति स्वाभ्यास इवैस्तिष्ठतीति । एव च व्यवस्थितस्य साधोस्ते सागारिकाः प्राप्ताः, ते च प्राप्ताः सन्त इदं पृच्छन्ति-'कर्हि भिक्खु' ति क त्वया मिच्छा कुर्येति । ततश्च 'विट्ठमदिट्ठे विमासा उ' दृष्टेऽदृष्टे च 'विमाया' विकल्पना कार्या, यदि दृष्टो मिषामटन् एत इदं वक्ति-सत्रैव आवकादिगुरो मखयित्वा इहागत इति । अथ न दृष्टो मिषामटस्ततः-अदिट्ठे किं धेळा तेसिं निषयमिं दायणे खिसा । ओहामिओ उ धट्टुओ वण्णो अ पहाविओ तहिअ ॥६०॥

अदृष्टे सति इदं वक्तव्यं-किं वेळा वर्येति मिषाटनस्य ! अथैवमप्युक्तानां शत्रुकदर्थने निर्वन्धः ततो 'दायके' चि वर्येयसि पात्रकं, दृष्टे च पात्रकं सति 'खिस' चि वे सामारिकास्तं बहुकं शुगुप्सन्ते-पिण्डं त्वामसमीक्षितभायिषमिति । ततः किं वातम् !-ओहामिओ उ धट्टुओ अंपच्चावितो बहुकस्तिरस्तव इत्यर्थः । वर्येय-यश्चः प्राक्यापितं संवेति-एस्मिन् मोचनं विभो । 'सुण्यं' इत्ययमवयवो न्यास्मात्, इदानीं 'वाहिं सागार' चि बहुमत्रपत्रं व्याख्यानपञ्चाह-

१ विधेयं एवै क्य., पात्रकं ॥ १ । २ पर्यवितो क. १-१ ।

सुष्णधरासह बाहिं देवकुलाईसु होइ जयणा उ । तेगिच्छिधाउखोभो मरणं अणुकंपपडिअरणं (भा.)

शून्यगृहस्यासति-अभावे 'बाहिं देवकुलाईसु होति जयणा उ' ततो बहिर्देवकुलादौ व्रजति, तथापि देवकुलादौ वन-
गह्वरादौ वा ह्यमेव यतना कर्तव्या 'बाहिं संसदं लड्डीए दारघट्टण' इत्येवमादि सर्वं कर्तव्यम् । अथ कथं बहिः सागारिक-
सम्भवः ? अत आह, 'तेगिच्छि'चि 'चिकित्सकः' वैद्यः स कदाचित्तस्य साधोर्भिक्षामदतः 'धातुखोभो'चि धातुवैषम्यं
दृष्ट्वा इदं चिन्तयति-यद्यस्यामवस्थापामयं साधुर्मक्षणं करोति ततः 'मरणं'चि अवश्यमेव त्रियते, स वैद्यः 'अणुकंप'चि अनु-
कम्पया 'पडियरणं'चि साधोरनुमार्गेण गत्वा निरूपणं करोति, यद्ययमिदानीमेव भक्षयिष्यति ततो निवारयिष्यामि ।
वैद्यकशास्त्रपरीक्षणं वा कृतं भवति, एवमसौ वैद्यस्तस्य साधोरनुमार्गेण गत्वा लीनस्तिष्ठति साधुरपि—
इरियाइ पडिकंतो परिगुणणं संधिआ भे का गुणिआ? अन्हं एसुवएसो धम्मकहा दुविहपडिवत्ती ॥६३॥

ईर्याधिकीप्रतिक्रान्तः सन् 'परिगुणणं'चि कियन्मात्रकमपि स्वाध्यायं करोति, अस्मिन्श्च प्रस्तावे साधुः समधातुरेव
संजातः ततश्च वैद्योऽपि तं साधुं समधातुं दृष्ट्वा इदं वक्ति- 'संहिता मे का गुणिया' संहिता-चरकसुश्रुतरूपा का गुणिता ?
अधीता, येन भवताऽऽर्थावभाषणेन न भुक्तं । साधुरप्याह- 'अन्हं एसुवएसो' अस्माकमयं सर्वशोपदेशः, यदुत स्वाध्यायं
कत्वा भुज्यत इति । 'धम्मकहा दुविहपडिवत्ती' ततश्चासौ साधुर्मक्षयां करोति, पश्चात्तस्य वैद्यस्य 'दुविहपडिवत्ती'चि

कदाचित्तपतो मधेत् कदाचिच्छाषक इति । इदानीं बहिर्वेपकुलादौ सुसृतो विधिरुक्तः, पदा तु पुनर्वेपकुलाद्यपि सागारिकेर्म्पासि मवति तदाऽनुकुलमार्गव्यवस्थित स्यण्डिल प्रति प्रयाति—
 यद्विच्छासद् चीर निवायसरक्खणा तिपचेव । सेस जा यद्विच्छ असईप् अणगाममि ॥६३॥ (भा)

‘यद्विच्छ’चि स्यण्डिले गत्वा सुद्धे, ‘असति’चि अय स्यण्डिल नास्ति सुधा च पीब्यते ततोऽस्यण्डिल एव ‘चीर’न्ति चीरमास्तीर्य पादयोरपस्वतव सुद्धे, किमप्यं पुनस्तुचीरमास्तीर्यते ! अत आह—‘निपातसरक्खणाय’ परिच्छाटिनिपात सरक्खणाय, वया हि परिशाट्या निपतन्त्या दृथिबीकायादिर्विध्वंस्यते इति । ‘तिपचेव’चि तत्र चीरोपरि अस्यण्डिलस्यः कियद्गस्यति !, शीन् पञ्च वा कवलान् । ‘सेसं जा यद्विच्छ’ श्रेय-अपरं मक वाचयति यावत्स्यण्डिल प्राप्तम् । ‘असईप्’चि अपान्तराले स्यण्डिलस्यासति ‘अण्यमाममि’चि अन्य प्राप्त प्रयाति, तत्र च स्यण्डिले सुद्ध इति । इदानीं यदुक्त अपटुप्पते काले त चेव तुगाउय नइकामे । गोमुत्तिअदइसु सुजे अहवा पयसेसु ॥ ६४ ॥ (भा)

अय तस्य भिषोर्गच्छतो योऽस्वावभिप्रतो ग्रामः स कोसत्रये सजातः, तत्र च यदि कालः पर्पाप्यते ततस्तत्रक पूर्वगृहीत परित्पन्यान्पद् गृह्णाति, अयास्तमनकाल आसमस्तवः ‘स वेव’चि तदेव पूर्वगृहीत मक वेवातिक्रान्तमपि

शुद्धे, 'दुगातर्भं नहकामे'ति यदा तु कालः पर्याप्यते तदा तत्पूर्वगृहीतं भक्तं द्विगन्ध्यूतात्परतो नातिक्रामयति न नयति, गन्धूतद्वय एव तत्परित्यज्य याति, तत्र च गतः काले पर्याप्यमाणेऽनपद् ग्रहीष्यतीति, यदा पुनस्त्वस्य साधोर्व्रजतः क्रोशद्वय-
 न्यवस्थितग्रामस्यासत् आदित्योऽस्तस्युपयाति न चान्तराले स्थण्डिलमस्ति तदा 'गोमुक्तिगदङ्गादिसु भुंजे' गोमूत्रदग्धेषु
 देशेषु शुद्धीत, आदिशब्दात्सकरोत्कीर्णभूषप्रदेशादौ शुद्धं हति, 'अहवा पएसेसु'ति यदि गोमूषप्रदग्धादिस्थानं न भवति ततो
 वर्माषर्मास्विकायकल्पनां तस्मिन् स्थाने कृत्वा शुद्धे, एतदुक्तं भवति—षर्माषर्मास्विकार्यस्वितरोहितायां भुवि ऊहं व्यव-
 स्थितः, ततश्चानया यतनया सश्रूकता दार्ढ्येता भवति । उक्तं सञ्चिद्धारम्, इदानीं साधर्मिकद्वारप्रतिपादनायाह—

दिदुमदिदुहा दुविहा नायगुणा चैव तद्व अन्नाया । अदिदुहावि अ दुविहा सुअअसुअ पसत्थअपसत्था ॥१६

साधर्मिका द्विविधाः—दृष्टा अदृष्टाश्च, 'नायगुणा चैव तद्वय अण्णाय'ये ते दृष्टाः साधर्मिकास्ते द्विविधाः—कदाचिज्ज्ञातगुणा
 भवन्ति कदाचिदज्ञातगुणाः । 'अदिदुहावि अ दुविहा' येऽप्यदृष्टाः साधर्मिकास्तेऽपि द्विविधाः—'सुयअसुय'ति श्रुतगुणा अश्रुत-
 गुणाश्च । 'पसत्था(त्थअ)पसत्थ'ति ये ते ज्ञातगुणास्ते द्विविधाः—प्रशस्त्वज्ञातगुणा । 'अप्रशस्त्वज्ञातगुणाश्च, येऽपि तेऽज्ञात-
 गुणास्तेऽपि द्विविधाः—प्रशस्त्वाज्ञातगुणा अप्रशस्त्वाज्ञातगुणाश्चेति । येऽपि ते श्रुतगुणास्तेऽपि द्विविधाः—प्रशस्त्वश्रुतगुणा
 अप्रशस्त्वश्रुतगुणाश्च । येऽपि तेऽश्रुतगुणास्तेऽपि द्विविधाः—प्रशस्त्वाश्रुतगुणा अप्रशस्त्वाश्रुतगुणाश्च । आह—ये दृष्टास्ते
 कथमज्ञातगुणा भवन्तीत्यत आह—

दिट्ठाव समोसरणे न य नायगुणा द्विविज्व ते समणा । सुअगुण पसस्य इयरे समणुच्चियरे य सवेवि ॥९७॥

‘एषा’ उपलब्धाः सामान्यतो दृष्टिति क ! ‘समपसरणे’ पात्रादौ, न च श्रावगुणास्ते भवेयुः भ्रमणाः । ‘सुयगुण पसस्य इयरे’ इति अष्टानां परामर्शा, तेऽष्टा सुअगुणेति-भुतगुणाः, धुतगुणा अपि सन्तः ‘पसस्य’ इति प्रकृतभुतगुणा शृण्वन्ते, तदनेन सुअगुण पसस्यपि भावित, ‘इतरे’ इति अष्टभुतगुणास्तेऽपि प्रकृतभुतगुणा इत्ययमनन्तरगतमाशौपन्यस्तमङ्गक एकः दृष्टित इति । ‘समपुत्रियरे य सवेजि’ सर्वेऽपि चैते भुतादिगुणभेदभिन्नाः साधयः समनोद्गाः इतरे च-असमनोद्गा इति, साम्प्रयोगिका असाम्प्रयोगिकाभेदव्याप्यः । इदानीमेषां भ्रमणानां सर्वेषां मध्ये ये सुद्वान्तेष्वेव संबन्धन करोति नेतरेष्विति, अष्टभेवार्थं प्रतिपादयन्नाह—

जइ सुद्धा सवासो होइ असुद्धाण बुविह पडिलेहा । अविमतरणाहिरिया बुविहा दवे अ भावे अ ॥९८॥

यदि शुद्धाः-संभावसुद्धाः के अविषीयन्ते ? प्रकृतभुतगुणास्तथा प्रकृतभुतगुणाश्च, तेष्वेवविषेषु संवासाः-सन्धन करोति । ‘होइ असुद्धाण बुविह पडिलेहा’ भवत्यसुद्धानां द्विविधा प्रत्युपेक्षया, तत्रासुद्धा अप्रकृतभुतगुणास्तथाऽप्रकृतभुतगुणा असुद्धा अविषीयन्ते, तद्विषय द्विविध प्रत्युपेक्षय भवति, क्वम् ?-‘अविमतरणाहिरिया’ एका अम्यन्तरप्रत्युपेक्षया, अपरा पापप्रत्युपेक्षया । ‘बुविहा दवे य भावे य’ एकेका च प्रत्युपेक्षया द्विविधा, याऽसौ अम्यन्तरा प्रत्युपेक्षया सा

१ लात्रादौ अ य २. ३ । १ पणत्तसि माविठ इरपिठि-इतरे इत्तथाणां एतमपे वे अरए अल्लुणा इत्तमम भा । १ कयोसि पा २ ।

द्रव्यतो भावतश्च भवति, याऽपि बाह्या प्रत्युपेक्षणा साऽपि द्रव्यतो भावतश्चेति द्विविधैव । इदानीं बाह्यां प्रत्युपेक्षणां द्रव्यतः प्रतिपादयन्नाह—

षट्पादलिअदंडग पाउय संलगिरी अणुवओगो । दिसिपवणगामसुरिअ वितहं उच्छोलणा दवे ॥९९

‘षट्पादि’ति श्रुथा जह्वासु दक्षफेनका, आदिशब्दात्तु मट्टा तुर्धोद्वाटयो गृह्यन्ते ‘तलिग’ति सोपानत्काः—उपानद्रूपधादाः । ‘दंडग’ति वेत्रलतादण्डकैर्गुहीवैः ‘पाउय’मिति प्रावृतं यथा संयत्यः प्रावृणन्ति कल्पं तथा तैः प्रावृतं । ‘संलगिरि’ति परस्परं हस्तैः बालनिकया व्रजन्ति, अथवा ‘संलगिरि’ति युगलिता व्रजन्ति, ‘अणुवओगो’ति अनुपशुक्ता व्रजन्ति, ईर्याया-मनुपशुक्ताः । एवं बहिर्भुवं गच्छन्तः प्रत्युपेक्षिताः इदानीं सञ्ज्ञाभूमिं प्राप्तान् तान् संयतान् प्रत्युपेक्षते—‘दिसि’ति आगमो-क्तदिविषयसिनोपविशन्ति । ‘पवण’ति पवनस्य प्रतिकूलमुपवेष्टव्यं ते तु आनुकूल्येन पवनस्योपविशन्ति । ‘गाम’ति ग्रामस्याभिमुखेनोपवेष्टव्यं, ते तु पृष्ठं दत्त्वोपविशन्ति । ‘स्तरि’ति सूर्यस्योभिमुखेनोपवेष्टव्यं, ते तु पृष्ठं दत्त्वोपविशन्ति । एवं इयं तावद्बाह्या द्रव्यतः प्रत्युपेक्षणा । आह—अनन्तरमाशयां अभ्यन्तरायाः प्रत्युपेक्षणायाः प्रथममुपन्यासः कृतः, ततस्ताभेव व्याख्यातुं शुकवं न तु बाह्यामिति, उच्यते, प्रथमं तावद्बाह्यैव प्रत्युपेक्षणा भवति पश्चादा(द)भ्यन्तरा, अतो बाह्यैव व्याख्या-यते—आह—किमितीत्यभेव नोपन्यासः कृतः ?, उच्यते, अभ्यन्तरप्रत्युपेक्षणायाः प्राधान्यरूपापनार्थमादावुपन्यासः कृतः ।

१ दुष्पद्मस्यो ल १-२ पा १ । २ चित्रकतां का. । ३ हस्तावलीनिकया जा. पु । ४ स्थाभिममुखेनो° ल. १-२ । ५ स्थाभिममुखेनो° पु ।

एव यावदाद्या प्रत्युपेक्षणा द्रव्यतोऽभिहिता, इदानीं वाचां प्रत्युपेक्षणां माधतः प्रतिपादयन्मह—

विकहा हसितुग्गाइय मिस्रकहाचकवाळकिकमकहा । माणुसतिरिआवाप् दायणभायरणाया भावे ॥१००

‘विकषा’ विकषा कया विकषा, अथवा ‘विकषा’ स्त्रीमन्तघोरघनपयकया तां कर्षन्तो प्रञ्चन्ति, तथा इत्यन्त उद्गायन्तव प्रञ्चन्ति । ‘मिस्रकह’पि मेषुनसंबदा एमसिद्ध कषा तां कर्षन्तो प्रञ्चन्ति । ‘चकवाळ’पि मण्डलबन्धेन स्थिता प्रबन्धि । ‘छलिअकह’पि पद्मप्रक्षकषावाः पठन्तो गच्छन्ति । तथा ‘माणुसतिरिआवाप्’पि मानुषापाते तिर्यगापासे च सङ्घां व्युत्सृजन्ति । ‘दायण’पि परस्परस्याङ्गस्या किमपि दर्शयन्ति इयमेव भाषरथता दर्शनेनवाऽऽवरथता, ‘माये’पि द्वापररामर्षः । इय वाद्यभाषमङ्गीकृत्य प्रत्युपेक्षणा, एव वाद्यप्रत्युपेक्षण्याऽङ्गदानपि धातून् इष्ट प्रविशति, कदाचित्ते गुरोरनादेशेनैव एव कर्षन्ति । एतदेव प्रतिपादयन्मह—

बाहिं वइवि असुद्धा तहावि गतूण गुरुपरिकल्वा ट । अहव विसुद्धा तहवि उ अतो दुविदा उ पठिकेहा ॥१०१

वाद्यप्रत्युपेक्षणामङ्गीकृत्य यद्यप्यङ्गदास्त्वयाऽपि प्रविश्य गुरोः परीक्षा कर्षण्या, अथवा वाद्यप्रत्युपेक्षण्या यद्यपि च वेद्यदा एव सवन्ति तथाऽपि तु बन्ताः—अभ्यन्तराः प्रत्युपेक्षणामाभित्य द्विविधैव प्रत्युपेक्षणा भवति कर्षण्या-भ्यतो भावतव । इदानीमसौ अभ्यन्तरप्रत्युपेक्षणामङ्गीकृत्य द्रव्यतः परीक्षां कर्तोति साधर्मिकासत्तेषु कलेषु विधात्वर्यया

प्रविष्टः सन्—

पविस्तनिमित्तमणेसणं च साहइ न एरिसा समणा । अरहं च ते कहिंती कुक्कुडखरियाइठाणं च ॥१०२
प्रविञ्चन् भिक्षार्थं निमित्तं पृच्छयते गृहस्थैस्त्वतश्च न कथयति, 'अणेसणं' अनेपणां गृहस्थेन क्रियमाणां निर्वाणयति, ततः
स गृहस्थः कथयति, 'न एरिसा समणा' नास्मदीया एवविधाः श्रमणाः, अस्माकं हि ते निमित्तं कथयन्ति अनेपणीयमपि
गृह्णन्ति एवमभिधीयते गृहस्थेन, 'कुक्कुड'चि कुकुटप्रयोऽयमिति । एवं तावद्विज्ञामटता प्रत्युपेक्षणा कृता, इदानीं दूरस्थ
एवोपाश्रयप्रत्युपेक्षणां करोति—'खरिया' इत्यादि खरिया—द्व्यक्षरिका तत्समीपे स्थानं—उपाश्रयः, आदिशब्दाच्चरिकादिसमीपे
वा । इयं तावद्भवतिवाहा प्रत्युपेक्षणा, इदानीमुपाश्रयाभ्यन्तरे द्रव्यप्रत्युपेक्षणां कुर्वन्नाह—

द्वामिं टाणफलए सेजासंथारकायउच्चारे । कंदएगयिविकहा तुगाहकिहुा य भावंमि ॥ १०३ ॥

द्रव्यमिति द्वारपरामर्शः, 'टाणफलए'चि स्थानं—अवस्थितिः, फलकानामवस्थितिं पश्यति, तानि हि वर्षाकाल एव गृह्यन्ते
न शेषकाले, स तु प्रविष्टः शेषकालेऽपि फलकानि गृहीतानि पश्यति । 'सेजा' इति शेरतेऽस्यामिति शय्या—आस्तरणं तदा-
स्त्वतमेवास्ते, संस्वारकः—वृणमयः, प्रकीर्यन्तेऽवस्त्वृणानि स्वपद्भिस्त्वं संस्वारकं पश्यति, 'काय'चि कायिकाभूमिं गृहस्थ-
संबद्धां पश्यति, 'उच्चार'चि गृहस्थैः सह पुरीषव्युत्सर्गं कुर्वन्ति, अथवा 'उच्चार'चि श्लेष्मणः परिष्ठापनमङ्गणे कुर्वन्ति, एवं-

स साधुः पश्यति । इयमम्यन्तरा द्रव्यप्रत्युपेक्षणा, श्वानीमम्यन्तरो मावप्रत्युपेक्षणा प्रतिपादयन्नाह—‘कद्रव्य’सि कन्दर्प
 गीतविक्रमा कर्षन्ति, तथा ‘धुग्माह’सि विग्रहः—कठहस्त कर्षन्ति, ‘किङ्क’सि पाशककपर्दकेः क्रीडन्ति, ‘मावभि’ मावविपया
 प्रत्युपेक्षणा । उक्ता अम्यन्तरा मावप्रत्युपेक्षणा, श्वानीमेतदोपवर्धितेषु सयतपु प्रविशति, एतद्वार—

सविगोसु पवेसो सविगऽमणुस्र घाहि किहकम्म । टवणकुलापुच्छणया पत्तोच्चिअ गच्छ गवि(वे)सणया ॥

सविन्ताः—मोघाभिठापिपस्तेषु प्रवेद्यः कर्षक्यः समनोक्षेपु । अथ समनोक्षे न सन्ति एव ‘सविगऽमणुष्ण’सि सविधेषु
 अमनोक्षेषु प्रवेद्यः । तत्र च ‘घाहि’सि वरिरेव प्रविशत्युपकरणमेकस्मिन् प्रदेशे सुश्रुति । एतः ‘किहकम्म’सि सद्रुचरकाल
 वन्दन करोति । तथा ‘टवणकुलापुच्छणया’ त्यापनाकुलानि पृच्छति मिथार्य, एतस्ते कथयन्ति—असुकवासुकानि । ‘एचेच्चिअ
 यच्छ’सि अस्या एव मिथाटनभूमेर्गमिष्यामि, इत्येष प्रवीति । ‘गवेसणय’सि च तस्माद्वाभादेर्निर्गत न निर्गतमिति वा एव
 पवेषण कर्षन्ति । उक्त सावमिच्छारम्, श्वानी वसविद्वारमभिधीयते, स च साधुर्गच्छन् अस्तमनसमये वसति निरूपयति,
 सा च एतेषु स्वानेषु निरूपणीया—

सविग्गसनिमद्ग सुक्षे निहआह मोत्तुऽहाच्छेदे । वच्चतस्सेतेसु वसहीए मगगणा होइ ॥ १०५ ॥
 ‘सविग्गेषु वसविमार्गणा कर्षक्या, सुम्भी—आद्याः सविगनमाविवस्त्वस्मिन् वा वसविमार्गणा कर्षक्या, मद्रकः साधूनां

१ वसति भा. पा १ । १ संविग्गेषु वसविमार्गणा होइ संविग्गेषु भा. । १ भाटः मद्रक—संविग्गवर्माविवस्त्वस्मिन् वा वसविमार्गणा
 कर्षक्या एतन्मये वा

तस्मिन्वा वसतिभार्गणा कर्त्तव्या, तदभावे शून्यगृहादौ वसतिभार्गणा कर्त्तव्या, 'णितियादि'चि नित्यवासादिषु, आदिशब्दा-
 त्पार्श्वस्थादयस्त्रयो गृह्यन्ते, तेषु वसतिभार्गणं कर्त्तव्यं, 'मोचुऽहाच्छन्दे'चि मुक्त्वा यथाच्छन्दान् स्वच्छन्दानित्यर्थः, तत्र
 वसतिर्न भूयते, व्रजतः साधोरेतेष्वनन्तरोदितेषु वसतेभार्गणा-अन्वेषणं कर्त्तव्यम् । इयं द्वारगाथा वर्त्तते । इदानीमेनामेव
 गाथां प्रतिपदं व्याख्यानयन्नाह—

वसही समणुणोसुं निहयादमणुण अण्णहि निवेण् । संनिगिहि इत्थिरहिण् सहिण् वीसुं धरकुडीण् । १०६

वसतिरन्वेषणीया क ? , अत आह—'समणुणोसुं' संविनसमनोह्येषु आदौ वसतिरन्वेषणीया, 'णितियादमणुण अण्णहि
 निवेण्' अथ तु तत्र नित्यवास्यादयः अमनोज्ञा अन्यसामाचारीप्रतिबद्धा वा भवन्ति, आदिशब्दात्पार्श्वस्थादयो गृह्यन्ते,
 ततश्चैतेषु विद्यमानेषु नेतेषां मध्ये निवसितव्यं, किन्तु 'अण्णहि' अन्यत्र वसतिं कृत्वा 'णिवेदे' निवेदयित्वा एषामेव-यथा-
 ऽमृमिन् अहं वसिष्यामि प्रतिजागरणीयो भवद्भिरिति, कासौ निवसति ? किं विधिष्टे वा गृहे निवसति ?—'संनि'चि
 सञ्ज्ञी-श्रावकः, स च यदि महिलया रहितस्वतस्वतद्गृहे वसति, अथासौ नास्ति ततः 'गिहि'चि गृही भद्रकोऽत्र सूचितः,
 स च स्त्रिया रहितस्वतस्वतस्मीपे वसति । अथ भद्रकोऽपि स्त्रीरहितो नास्ति किन्तु सहितः स्त्रिया, ततः सहिते-स्त्रीयुक्ते सति
 'वीसुं'चि पृथग् निवसति, क ?—'धरकुडीण्' तस्यैव गृहस्य वहिरवस्थितं रन्धनकादि, अथवा तत्फलहिकान्तर्गतकुट्यां वा
 निवसति । अथ भद्रकादिगृहं नास्ति ततः शून्यगृहे निवसति । किंविधिष्टे ? , अत आह—

अद्भुतवाचि स कवाट निम्बिले निम्बिले वसइ सुण्णे । अनिवेइपर्येसिं गेळसि न एस अम्हति ॥१०७॥

‘अद्भुतवाचि’पि वापुना वदइसिचि तदपि सकपाट यदि मवति तदपि निर्बिल मवति तदपि यदि निबिल मवति न पवनमप यत्र तत्र वसितव्य, तत्र वैषा मायोपन्यस्थानां चतुर्णां पदानां पोटसुमङ्गका निष्पद्यन्ते, स वैषविधे गृहे निवसति क्वचपित्वा नित्यवास्यादीनां यथाऽऽमत्रोपि तो मवक्किर्मरुनीपो, यदा पुनः ‘अभिवेदितेवरेसि’ति यदा तु नित्य वास्यादीनामनिवेष वसति, तत्र च तपितः सन् देवयोमाह ग्लानः संव्रातस्वतो ग्लानस्ये सति नित्यवास्यादीनां स गृहस्य वागल्य क्वचपति—यदुव प्रवखितोऽपट्टः सवाठ, ते नित्यवास्यादयोऽस्माक न क्वचित्तमिच्छित्वा एव ध्रुवते—‘न एस अम्ह’पि न एपोऽस्माक—नापपस्मत्तोपरि, यदा तु पुनः पूर्वोक्तानां सर्वेपामेवामाषः संव्रातः, किन्तु तस्मिन् क्षेत्रे नित्य वास्यादयः सन्ति व्रतस्तेष्वेव वसितव्यम्, एतदेवाह—

नितिआह्वअपरिसुत्ते सदिपर पक्खिपव सज्जाप । काळो सेसमकालो वासो पुण कालचारीसु ॥१०८॥

नित्यवास्यादौ वसति, आदिबब्दादमनोरेषु वसति, क्वचमित्याह—‘अपरिसुत्ते’पि तेनित्यवास्यादिभिर्भयः प्रवेद्यस्वस्या वसतेर्न परिरुक्का—अनाक्रान्तस्वस्मिन् प्रदेशे अपरिसुत्के च सति वसति, ‘सदितेवरे’सि ते च नित्यवास्यादयः सदितेवरे सदित्वाः संयतीसिर्सुक्काः केष्वन नित्यवास्यादयो मवन्ति, इतरे इत्यपरे संयतीसी रहित्वा मवन्ति, तेषु निवसति । ये ते

संयतीभिर्दुर्कान्ते द्विविधा-एके कालचारिणीभिः संयतीभिर्दुर्काः, तत्र निवसत्येव, अपरे अकालचारिणीभिः संयती-
 भिर्युक्ताः, कश्च कालः ? 'पक्खिण्ण व सज्जाए' चि ताः संयत्यः पाक्षिकक्षामणार्थमगच्छन्ति स्वाध्यायार्थं वा, अयं कालः
 शेषस्तु अकालः, तत्र 'वासो पुण कालचारीसु' वासस्तु तस्य साधोः कालचारिश्रमणीयुक्तेषु भवतीति । अथ कालचारि-
 संयतीशुक्ताः साधवो न सन्ति, ततः—

तेषां परं पासत्थाइएसु न य वसइऽकालचारीसु । गहिआवासगकरणं टाणं गहिएणऽगहिएणं ॥ १०९ ॥

ततः पार्श्वस्थादिषु वसति, न च वसत्यकालचारिसंयतीसहितेषु, तेषु च पार्श्वस्थादिषु वसतः को विधिरित्येतदाह-
 'गहिआवासगकरणं'ति गृहीतेन, केन ?-उपधिना, अनिक्षिप्तेनेत्यर्थः, आवश्यकं-प्रतिक्रमणं करोति, तस्य प्रतिक्रान्ते सति
 तत्रैव 'टाणं'ति कायोत्सर्गं करोति । 'गहिएणऽगहिएणं'ति यदि शक्नोति ततो गृहीतेनोपकरणेन कायोत्सर्गं करोति, अथ
 न शक्नोति ततः 'अगहिएणं'ति अगृहीतेनोपकरणेन कायोत्सर्गं करोतीति । अथ कायोत्सर्गं कर्तुं न शक्नोति श्रान्तः सन् ततः—
 निसिअ तुअट्टण जग्गण विराहणभएण पासि निक्खिण्णवइ । पासत्थाईणेवं निइए नवरिं अपरिसुत्ते ॥ ११०

ततो निषण्णः-उपविष्टः गृहीतेनोपकरणेनास्ते 'तुअट्टण'ति त्वगवर्तनं-निमज्जनं करोति गृहीतेनोपकरणेन करोति यदि
 शक्नोति । 'जग्गण'चि यदि वा गृहीतेनैवोपकरणेन जाग्रदास्ते न स्वपिति अथ जागरणमपि कर्तुं न शक्नोति ततः
 १ वसतीति क. १ ।

‘असिधे’ देवताजनितोपद्रवे सति तस्मिन् यत्राभिप्रेतं गमनं कदाचिदपान्तराले वा भवति तत्रश्चानेन कारणेन स्थानस्थितो भवति । ‘ओमोयरिष्ट’ति दुर्भिक्षं विवक्षिते देशे जातमपान्तराले वा तत्रश्च तेन कारणेन स्थानस्थितो भवति । ‘राय-दुष्टे’ति राजद्विष्टं कदाचिन्नम भवत्यभिप्रेतदेशे अन्तराले वा तेनैव कारणेन स्थानस्थितो भवति । ‘मष्ट’चि म्लेच्छादिभयं विवक्षिते देशे अपान्तराले वा ततस्तेन कारणेन स्थानस्थितो भवति । ‘नष्ट’चि कदाचिन्नदी विवक्षिते देशेऽपान्तराले वा भवति तेन च कारणेन स्थानस्थितो भवति । ‘उट्टाणे’ति उरिथत उद्भसितः स विवक्षितो देशः अपान्तराले वा तत्रश्च तेन कारणेन स्थानस्थितो भवति । ‘क्लिडिय’चि कदाचिदसावाचार्यः तस्मात् क्षेत्रात् च्युतः—अपगतो भवति तत्रश्च तावदास्ते यावद्वाचा भवति, अनेन कारणेन स्थानस्थितो भवति । ‘गिलाणे’चि ग्लानः कदाचिन्मनाग् भवति स्वयं कदाचिदन्यः कश्चिद् ग्लानो भवति तेन प्रतिबन्धेन स्थानस्थितो भवति । ‘कालगय’चि कदाचिदसावाचार्यः कालगतो—मृतो वा भवति, यावच्चिन्धयो भवति तावत्स्थानस्थितो भवति । ‘वासै’चि वर्षाकालः संजातस्त्वत्प्रतिबन्धात्स्थानस्थितो भवति—तत्रैव ग्रामादावास्ते । हयं द्वारगाथा, हदानीं निर्मुक्तिकार एव कानिचिद् द्वाराणि व्याख्यायन्नाह—

तत्थेव अंतरा वा असिवादी सोऽउ परिरयस्सऽसई । संचिक्खे जाव सिक्वं अहवावी ते तओ फिडिआ । ११३

‘तत्रे’ति योऽसौ विवक्षितो देशः ‘अन्तरा’ अन्तराले वा असिवादयो जाता इति ‘शुत्वा’ आकर्ष्य, आदिग्रहणादव-भोदरिकाराजद्विष्टमयानि परिशुह्यन्ते, परिरयस्सऽसई’चि ममाहयस्स ‘असति’ अभावे तिष्ठति, एतदुक्तं भवति—यदि गन्तुं

वृक्षोपि प्रमिषा शतोऽजान्तरालं परिदृश्यायिष्येति स्वान यच्छति । अथ न घृण्यते गन्तु एतः 'सर्विष्ये'पि संविष्टेव,
 किमन्त काल यावत्तदाह—'आव सिव' यावच्छिव निरुपग्रह आवभिति । 'आहवाभी ते ततो किञ्चिन्मा' अथवा 'सि' आवापार्पित्वः
 'तस्मात्' क्षेत्रात् 'वयस्यता' अथा इति, एतच्च वार्षोष्ठम्भं पावच्छिष्टि । इदानीं मास्यच्छेदद्वाराणि व्याख्यानयन्नाह—
 पुण्यता व नई चउमासवाहिणी नषि अ कोइ उत्तारे । तरथतरा व देसो व उट्टिमो न य लब्भइ पउचि ॥६५

'पूर्वा' सूता, कः ? नदी, किञ्चिच्छिष्टा ?—वृष्टुर्मासवाहिनी, न कश्चिदुपारयति, ततोऽपान्तराल एव विष्टति । 'वपत्र'
 खन्तराळे वा देशः 'तस्थितः' तदस्थितः, न च 'प्रवृष्टिः' वार्षा सम्पत्ते व्यवस्थिष्टति तावत्—

किञ्चिदपसु जा पविची सय गिळाणो पर व पडियरइ । कालगया व पविची ससकिए जाव निस्सक ॥६६॥

'किञ्चित्तैष्ठ' एस्मात्क्षेत्रादपगतेषु ससु 'आ पविची' यावद्दार्षां भवति तावच्छिष्टि, तथा 'सुयं गिळाणो' स्वयमेव
 गन्तवो जातस्तवस्थिष्टति, 'परं न पडियर' मन्थ या ग्गत सन्त्य प्रतिवहरति । इतरए । 'कालगया व पविची' अथवा कालग
 याल्ल आचार्या इत्येषम्भूता प्रवृष्टिः भुगा, एतः 'वसक्तिं चाप निस्सक' सञ्चट्टार्या—वार्षायामनिश्चिवायां तावदास्ते
 यावन्निगच्छट आवभिति ॥

वात्तासु उठिमण्णा बीयाई तेण अतरा चिट्ठे । तेगिच्छि भोइ सारवस्वणहट्टे टाणमिच्छति ॥ ११४ ॥

वर्षासु उठिमिषा बीयादप्या, आविषम्यावनन्तक्षयः, तेन करयेनापान्तराल एव विष्टति, एतच्च वप पौक्ताप्रतिवन्त्याव

ग्रामादौ तिष्ठन् किं करोति ?—‘हेभिच्छि’ चिकित्सकः—वैद्यस्वमापुच्छति, यथा त्वया। ममेह तिष्ठतो मन्दस्य भलनीयम् ।
‘मोह’चि ‘भोगिकं’ ग्रामस्वामिनं पुच्छति, किमर्थं पुनर्वैद्यभोगिकयोः पुच्छनं करोत्यत आह—‘सारवल्गणहर्दु’ वैद्यं पुच्छति
मन्दवायां सत्यां, ‘हर्दु’चि हृदीकरणार्थं, भोगिकं पुच्छति संरक्षणार्थं परिमवादेः, ततः स्थानं—वसनभिच्छति, केषु स्थानेषु
इत्यत आह—

संविग्नसंनिभद्ग अहृषहाणेषु भोइयधरे वा । ठवणा आयरियस्सा सामायारी पडंजणया ॥ ११५ ॥

वैद्यभोगिकयोः कथयित्वा संविग्नेषु—भोक्षाभिलाषिषु तिष्ठति । ‘सणि’चि सञ्ज्ञी—श्रावकस्त्वहरे तिष्ठति, भद्रकः
साधूनां तद्दहे वा निवासं करोति । ‘अहृषहाणेषु’चि यथा प्रथानेतिवति—यो यत्र ग्रामादौ प्रधानः तेषु यथाप्रधानेवैव
तिष्ठते । एतेषामभावे ‘भोइयधरे वा’चि ‘भोगिकगृहे वा’ ग्रामस्वामिगृहे वा तिष्ठति, तत्र च तिष्ठन् किं करोतीत्यत आह—
‘ठवणा आयरियस्सा’ दण्डकादिकमाचार्यं कल्पयति निरावाधे प्रदेशे, अयं ममाचार्य इति, तस्य चाग्रतः सकलां चक्रवाल-
सामाचारीं प्रयुञ्जे, निवेद्य करोतीत्यर्थः । एष एकः कारणिकः, एतच्च कारणिकद्वारं,—

एवं ता कारणिओ इइज्जइ जुत्तो अप्पमाएणं । निकारणिओ एत्तो चइओ आहिंदिओ च्चैव ॥ ११६ ॥
एवं तावद् कारणिको ‘इइज्जइ’ विहरति, कथं विहरति ?—‘जुत्तो अप्पमाएणं’ अप्रमादेन युक्तः प्रयत्नपर इत्यर्थः;

निष्कारणिकः अतः-इत ऊर्ध्वमुच्यते, स द्विविधः-एवञ्चो-त्याकृतिः सारभाषारणाभिस्त्याकृतिः, आदिष्णकः-अगीतार्यः
 षष्ठस्तृणादिदर्शनप्रथमः । तत्र सावण्याकृति उच्यते--

जह सागरमि मीणा सखोह सागरस्स असहता । निति तवो सुहकामी निगगयमिचा विनस्सति ॥ ११७ ॥
 यथा 'सागरे' समुद्रे 'मीनाः' मत्स्याः संशोभ सागरस्य असहमाना निर्गच्छन्ति तवः समुद्रात् 'सुल्लकाभिनाः'
 सुल्लामिलापिनो, निर्गतमाश्राय विनश्यन्ति ॥

एव गच्छसमुद्रे सारणवीर्द्धि चोद्गया सता । निति तवो सुहकामी मीणा व जहा विणस्सति ॥ ११८ ॥
 एष गच्छसमुद्रे शारणा एष शीषपस्वामिस्त्याकृतिः सन्तो निर्गच्छन्ति तवो गच्छसमुद्रात्सुल्लामिलापिनो मीना इव-
 मीना यथा तथा विनश्यन्ति । तर्कं त्याकृतिद्वारात्, इदानीमादिष्णक उच्यते--

उवपस अणुवपसा दुविहा आदिढभा समासेण । उवपस देसदसण अणुवपसा इमे ह्वेति ॥ ११९ ॥
 तपदेयादिष्णका 'अणुवदेस'पि अनुपदेयादिष्णकाश्च एष द्विविधा आदिष्णकाः 'समासेन, समुद्रेण । 'उवपस'पि
 तपदेयादिष्णको यो देसवर्द्धनार्थं सूत्रार्थोमपनिष्पन्नो 'द्विष्णते' विहरति । 'अणुवदेस'पि अनुपदेयादिष्णका इमे मयन्ति
 वक्ष्यमाणकाः--

चक्रे धूम्रे पडिमा जन्मण निकलमण नाण निवारेणे । संखडि विहार आहार उवहि तह दंसणट्टाप ॥१२०
 'चक्रं' धर्मचक्रं 'स्तूपो' मथुरायां 'प्रतिमा' जीवत्स्वामिसंबन्धिनी पुरिकायां पश्यति, 'जन्मण'ति जन्म-यत्रार्हतां
 सौरिकपुरादीं व्रजति, निष्क्रमणभुवं-उज्जयन्तादिं द्रष्टुं प्रयाति, ज्ञानं तत्रैवोत्पन्नं तत्प्रदेच्छदर्शनार्थं प्रयाति, निर्वाणभूमिदर्शनार्थं
 प्रयाति । संखडि-प्रकरणं तदर्थं व्रजति, 'विहार'ति विहारार्थं व्रजति, स्थानाजीर्णं ममात्रेति, 'आहार'ति यस्मिन् विषये स्व-
 भावेनैव आहारः शोभनस्तत्र प्रयाति । 'उवहि'ति अमुकत्र विषये उपधिः शोभनो लभ्यत इत्यतः प्रयाति 'तह दंसणट्टाप'
 तथा रम्यदेच्छदर्शनार्थं व्रजति ।

एते अकारणा संजयस्स असमत्तदुभयस्स भवे । ते चेव कारणा पुण गीयत्थविहारिणो भणिआ ॥१२१
 एतान्यकारणानि संयतस्य, किंविच्छिष्टस्य ?- 'असमत्तदुभयस्स' असमाप्तस्त्राथोभयस्य संयतस्य भवन्ति अकारणानीति ।
 'ते चेव'ति तान्येव च धर्मचक्रादीनि भवन्ति कारणानि, कस्य ?- 'गीयत्थविहारिणो' गीतार्थविहारिणः स्त्राथोभयनिष्पन्नस्य
 दर्शनादिस्थिरीकरणार्थं विहरत इति । तथा चाह—

गीयत्थो य विहारो विइओ गीयत्थमीसओ भणिओ । एत्तो तईअ विहारो नाणुत्ताओ जिणवरोहिं ॥१२२
 'गीयत्थो' गीतार्थानां 'विहारः' विहरणमुक्तम् । 'वितिओ गीयत्थमीसओ' द्वितीयो विहारः—द्वितीयं विहरणं गीतार्थ-

मीशं-गीतार्थेन सह, इतरवृत्तीयो विहारो 'नानुत्तातो' नोक्तो जिनवरैः, किमर्थमित्यत आह—

सजमआथविराहण नाणे तह दसणे चरिसे अ । आणालोवु जिणाण कुव्हइ दीह च ससार ॥१२३॥

संयमविराधना आस्यविराधना तथा ज्ञानदर्शनधारिणाणां विराधना आङ्गालोपम विनानां कृतो भवति, तथा अगीतार्थ एकाकी हिम्बन् करोति इति च ससारमिति । इदानीमेतन्मेष गाथां भाष्यकारो व्याख्यानयमाह—

सजमओ छक्कया आयाकट्टिज्जीरेगळे । नाणे नाणायार दसणचरगाइवुग्गहे ॥६७॥ (आ)

‘संजमओ छक्काया’ संयमविराधनामङ्गीकृतस्य पदद्वयविराधना संभवति । ‘आय’चि आस्यविराधना संभवति, कथं ? ‘कट्टिज्जीरेगळे’ कट्टकेत्यः अस्त्विककलेभ्यः आहारस्याभरणेन तथा ग्लानत्वेन । ‘नाणे’ ज्ञानविराधना कथं भवति ?, स हिम्बन् ज्ञानाधारं न करोति, ‘दसणचरगाइवुग्गहे’ दर्शनविराधना, कथं संभवति ?, स अगीतार्थधारकादिभिर्बुद्ध्वाद्यते, एतन्नापैति दर्शनम्, किं पुनः कारण चारित्रं न व्याख्यातम् ?, उच्यते ज्ञानदर्शनाभावे चारित्रस्याप्यमान एव द्रष्टव्यः । इत्यहं । एव तादृक्य कारणिके ‘निकारणिको य सोचि टावट्टिओ इति संवत्तो य मणिको’ इदानीमेतन्नाण प्रत्युपेक्षकान् प्रतिपादयमाह—

णेगावि होति दुविहा कारणनिकारणा वुविह मेओ । ज परथनाणत्त तमह वोच्छ समासेण ॥१२४॥

अनेकेऽपि द्विविधा भवन्ति, कथमेन द्वैविध्येन ?, अथ आह—‘कारणनिकारण’चि कारणमङ्गीकृतस्य अस्मरण चाङ्गीकृत्य द्विधा, ‘दुविह मेओ’चि पुनर्द्विविधो भेदः, ये ते कारणनिकारणस्ते स्वानस्मिन्ना इत्यमानाश्च, येऽपि ते निकारणिकास्तेऽपि

स्थानस्थिता दृहज्जमानाश्च । तस्य जे कारणिआ दूतिजंतगा टाणट्टिआ अ ते तहेव असिवादीकारणेहि जहा पुढं एगस्स गमणविहि वक्खणंतणेण मणिजं, जेवि निकारणिआ दृहजंतगा टाणट्टिआ य तेऽपि तहच्चेव यूमाईहि, ‘जं एत्थं नाणत्तं’ यदन्न नानात्वं-यो विशेषस्त्वमहं वक्ष्ये समासतः । इदानीमनन्तरगोथोक्ताः सर्व एव साधवः सामान्येन चतुर्विधा भवन्ति । जयमाणा विहरंता ओहाणाहिडगा चउक्का उ । जयमाणा तस्य तिहा नाणट्टा दंसणचरित्ते ॥१२५॥

‘यती प्रयत्ने’ ‘यतमानाः’ प्रयत्नपराः ‘विहरंता’ विहरमाणा मासकल्पेन पर्यटन्तः ‘ओहाण’चि अवधावमानाः, प्रव्रज्यातोऽप्यसर्पन्त इत्यर्थः, तथा ‘आहिण्डकाः’ अभ्रणशीलाः, एवमेते चतुर्विधाः । इदानीं “यथोद्देशं निर्देशः” इति न्यायाद्यतमाना उच्यन्ते-‘जयमाणा तस्य तिहा’ यतमानास्त्रिप्रकाराः, कथं ? नाणट्टा दंसणचरित्ते, तस्य णाणट्टा कहं यतंति(ते) ? अदि आयरिआणं जं सुत्तं अत्थो वा तं गहितं अण्णा य से सची अत्थि धित्तुं धारेउं वा ताहे विसज्जावेत्ता अत्ताणं श्रैयत्थ वच्चांति । एवं चेव दंसणपभावमाणं सत्थाणं अट्टापए य वच्चांति, तत्त्वार्थादीनां । तथा चरिचट्टापए देसंतरं गयार्ण केणह कारणेणं, तस्य अदि पुटविकायादीयं पउरं ततो चरित्तं न सुच्चइ ताहे ते निग्गच्छन्ति, एसा चरिचर्जेयणा जयमाणा खलु, एवं विविहाओ समासतो समक्खाया । दरं । इदानीं विहरमाणका उच्यन्ते, अत आह-‘विहरंतावि अ दुविहा’ विहर-माणका द्विप्रकारकाः, गच्छगता गच्छनिग्गया चेव, एतदेव उपाख्या नयन्नाह—

पत्तयेबुद्ध जिणकप्पिया य पट्टिमासु चेव विहरता । आयरिअथेरवसमा भिक्खु खुड्ढाय गच्छमि ॥ १२६ ॥
 प्रत्येकबुद्धा विनकस्सिकाय प्रतिमाप्रतिपद्यगाथ-‘मासाई सचवा’ इत्येषमादि एते गच्छनिर्गता विहरमायकाः । इदानीं
 गच्छप्रविष्टा उच्यन्ते-‘आयरिअ’ आचार्याः-प्रसिद्धाः, स्यविरो-याः सीदन्त ज्ञानादौ स्विरीकरोति, इषमो-थैयाइरपकरण
 समर्था, मिक्खवा-एणअठिरिकाः, सुक्ककाः प्रसिद्धाः । आह-‘गच्छगवा गच्छनिर्गताथ’ इत्यमुपन्यासः
 प्राक् कृतः, एतकस्याद् विनकस्सिकादयो गच्छनिर्मता आदौ व्याख्याताः । उच्यते, विनकस्सिकादीनां प्राधान्यस्यापनार्थम् ।
 आह-अथमेष कथमित्य नोपन्यासः कृतः । उच्यते, तेऽपि विनकरिपकादयो गच्छप्रसपूर्वा एवास्मार्यस्य ज्ञापनार्थम्, आह-
 प्रत्येकबुद्धा न गच्छनिर्गताः, न, तेषामपि बन्धान्तरे वभिर्गत्वसम्भवात्, यतस्तेषां नन पूर्वाणि पूर्वाधीतानि विद्यन्ते ।
 शरत् । इदानीमवशावशः प्रविषादयथाह-

ओहावता बुधिहा लिंगविहारे य हेत्ति नायवा । लिंगेणज्जारवास नितिया ओहावण विहारे ॥ १२७ ॥
 ‘अवशावन्तः’ प्रवज्यादेरपसर्पन्तः ‘द्विविधा’ द्विप्रकाराः ‘लिंगविहारे प’चि लिङ्गादवशावन्ति-अपसर्पन्ति गृहस्थतां
 प्रतिपद्यन्त इत्यर्थः, ‘विहारे य’चि उद्यतविहाराद् वेऽवशावन्ति-अपसर्पन्ति पार्श्वस्थादयो मवन्ति, एवमेते विद्येया मवन्त्य
 वशावमानाः । एतदेव व्याख्यानपथाह-‘लिंगेणज्जारवास’ लिङ्गेनावशावन् गृहवास प्रतिपद्यते, ‘नितिया ओहावणविहारे’

विहारदवधावन्नित्यादिषु वासं करोति । दरं । ईदानीमाहिण्डकान् प्रतिपादयन्नाह—

उवप्स अप्णवप्सा हुविहा आहिडआ मुणेयवा । उवप्सदेसदंसण थूभाई होति णुवप्सा ॥ १२८ ॥

तत्र एके उपदेशाहिण्डकाः अपरेऽनुपदेशाहिण्डकाः एवमेते द्विविधा आहिण्डका मणितव्याः । तत्र 'उवप्स'ति द्वार-
परामर्शः, 'देसदंसण'ति देशदर्शनार्थं द्वादश वर्षाणि ये पर्यटन्ति सत्रार्थौ गृहीत्वा एते उपदेशाहिण्डकाः । अनुपदेशे त्वमी-
भवन्ति—'थूभादी होतिऽणुवप्सा' स्तूपादिभगमशीला अनुपदेशाहिण्डकाः । उक्ता आहिण्डकाः । द्वारम् । अधुना ये ते
गच्छगता विहरमाणकार्त्तवामेव विधिं प्रतिपादयन्नाह—

पुणंसि मासकरुपे वासावासासु जयणसंकमणा । आमंतणा य भावे सुत्तरथो न हायई जरथ ॥ १२९ ॥

'मासकरुपे' मासावस्थाने पूर्णे सति तथा 'वासावासासु'चि वर्षायां वासो वर्षावासः तस्मिंश्च यो वासकलपरस्मिन्न-
पूर्णे सति । पुनश्च यतनया—संक्रामणा क्षेत्रसंक्रान्तिः कर्तव्या । किं कृत्वा ?—'आमंतणा य'चि आमन्त्रणं—आचार्यः जिष्या-
नामन्त्रयते—पृच्छति क्षेत्रप्रत्युपेक्षकप्रेषणकाले, चशब्दादागतेषु क्षेत्रप्रत्युपेक्षकेषु क्षेत्रगमने वा, 'भावे'चि आगतेषु क्षेत्र-
प्रत्युपेक्षकेषु भावं परीक्षते । कस्य किं क्षेत्रं रोचते ?, तत्र सर्वेषां मतं गृहीत्वा यत्र स्त्रार्थहानिर्न भवति तत्र गमनं करिष्यत्या-
चार्यः ॥ इदानीमेनामेव गार्थां व्याख्यानयन्नाह—अत्र यदुपन्यस्तं 'जयणसंकमण'चि तद्व्याख्यानयन्नाह—

१ आहिण्डका षड्विंशति द्विविधा भवन्ति, उपदेशतोऽनुपदेशतश्च, एतदेव व्याख्यानयन्नाह—पा २ । २ संक्रामणया आ. क. २ । ३ प्रतीक्षते आ. पु.

१ आहिण्डका षड्विंशति द्विविधा भवन्ति, उपदेशतोऽनुपदेशतश्च, एतदेव व्याख्यानयन्नाह—पा २ । २ संक्रामणया आ. क. २ । ३ प्रतीक्षते आ. पु.

अप्याढिलेहिअदोसा वसही भिक्खु च बुद्धह होब्जा । बालाङ्गिकाणाण व पाउग्ग अहव सज्जाओ ॥१३०॥
 अत्रत्युपेक्ष्ये दोषा मरन्ति, ते चामी-‘वसहि’चि कदापिइसतिदुर्लमा भवेत्, तथा मिषा वा दुर्लमा भवेत्, तथा
 बालाङ्गिकानानां प्रायोग्य दुर्लम भवेत् । अथवा स्वास्यायो दुर्लमः, मासाषाकीर्णत्वाद्, तस्मात् किम् ?—
 तन्हा पुष पढिलेहित्तण पच्छा विहीए सकमण । पेसेइ जइ अणापुच्छित्त गण तत्थिमे दोसा ॥१३१॥

तस्मात् पूर्वमेव ‘प्रत्युपेक्ष्य’ निरूप्य यमाद् ‘विचिना’ यतनया संकमम कर्षय्यम् । इदानीं यदुपपत्स्य ‘आमतवया ये’-
 स्यैवयं त व्याख्यानयथाह-‘पेसेति बह अणापुच्छित्त गणं’ प्रेययति क्षेत्रप्रत्युपेक्षकात् यदि गणमनापुच्छय तत्रेमे ‘दोषाः’
 पश्यमाणलक्षणाः—

अइरेगोवहिपैढिलेहणाए कत्थ व गयत्ति पुंच्छति । खित्त पढिलेहेउ अमुगत्य गयत्ति त बुद्ध ॥१३२॥
 यदा क्षेत्रप्रत्युपेक्षकाः क्षेत्रप्रप्रखिताननापुच्छय गतास्तदा कथं ज्ञायन्ते ? अत आह-अतिरिक्तोपधिप्रत्युपेक्षणायां सत्यां
 पृच्छन्ति-इत्थं गतास्त इत्येष पृच्छन्ति । आचार्योऽप्याह-क्षेत्रं प्रत्युपेक्षितममुक्त्वा क्षेत्रे गता इति, तेऽप्याहुः-‘त बुद्धं’ति,
 -त्’ क्षेत्रं न क्षीमन्, यतस्तत्र गच्छतां,—
 णा सावय मत्तगा ओमऽसिबे सेह इत्थिपत्थिणीए । यढिल्लमगणि उट्टाण एवमाई भवे दोसा ॥१३३॥

१ प्रत्युपेक्ष्ये वा २ एवमेव वा । २ पढिलेहणा व क १ बु । ३ तेो पुच्छे वा पा २ । ४ प्रवेणो वा भा ।

स्तेनाः अर्द्धपथे श्वापदानि-न्याघ्रादीनि मयका वाऽतिदुष्टाः ओमं-दुर्भिक्षं 'असिवं' देवताकृत उपद्रवो यदिवा 'सेह'चि अभिनवप्रव्रजितस्य स्वजना विद्यन्ते, ते चोत्प्रव्राजयन्ति, 'दस्थि'चि स्त्रियो वा मोहप्रचुराः, 'पडिणीए'चि प्रत्यनीकोपद्रवश्च, 'थडिछ'चि स्थण्डिलानि वा तत्र न विद्यन्ते, 'अगणि'चि अनिना वा दग्धः स देशः, 'उड्डाण'चि 'उरिथतः' उद्रसितः स देशो वाऽपान्तराले इत्येवमादयो दोषा भवन्ति, तत्रापि प्राप्तस्यैते दोषाः—

पञ्चत तावसीओ सावयदुभिभवतेणपउराइं । नियगपदुदुट्टाणे फेडणा हरियपणीय ॥ १३४ ॥

स हि प्रत्यन्तदेशः म्लेच्छाद्युपद्रवोपेतः 'तापस्यः' तापसप्रव्रजिताः ताश्च प्रचुरमोहाः संयमाद् अंशयन्ति, श्वापदमयं, दुर्भिक्षमयं, स्तेनप्रचुरतराणि वा क्षेत्राणि, 'नियण'चि अभिनवप्रव्रजितस्य निजः-स्वजनादिः स चोत्प्रव्राजयति, 'पदुदु'चि प्रद्विष्टो वा तत्र कश्चिद्, 'उड्डाणे'चि उरिथतः-उद्रसितः स कदाचिद्देशो भवेत्, 'फेडण'चि प्राक् तत्र वसतिरासीत् इदानीं तु कदाचिदपनीता भवेत् । 'हरितपणीय'चि हरितं तत्र शाकादि बाहुल्येन भक्ष्यते, तच्च साधूनां न कल्पते दुर्भिक्षप्रायं वा, अथवा 'हरितपणीय'चि तत्र देशे केषुचिद्दृष्टेः राज्ञो दण्डं दत्त्वा देवतायै बल्यर्थं पुरुषो मार्यते, स च प्रव्रजितादिर्भिक्षार्थं प्रविष्टः सन्, तत्र गृहस्योपरि आर्द्रा वृक्षशाखा चिन्हं क्रियते, तच्च गृहीतसङ्केतो दूरत एव परिहरति, अगृहीतसङ्केतश्च विनश्यति, तस्माद् गण पृष्ट्वा गन्तव्यमिति । अथवाऽन्यकचूर्णीयं भाषा, तत्क्ष न पुनरुक्तदोषः । इदानीं स आचार्यः क्षेत्रप्रत्युपेक्षकान् प्रेषयन् सर्वं गणमालोचयति । अथ तु विशिष्य कश्चिदेकमालोचयति शिष्यादिकं ततश्चैते दोषा भवन्ति—

सीसे जड़ कामते पढिच्छगा तेण बाहिर भाव । अह इयरे तो सीसा तेवि समचमि गच्छति ॥ १३५ ॥
 द्विष्यान् विशिष्य क्वलान् यथामन्त्रयति तवथ को दोषः १, 'पढिच्छग'चि ध्वत्रार्थग्रहणार्थमायासा ये साववस्ते
 प्रवीच्छन्, 'तेष'चि तेऽनलोचनेन 'बाहिरं माव'वि बहिर्मांष चिन्तयन्ति, बाधा वयमत्र । अथेतान्-प्रवीच्छन् बालो
 वयति ततः द्विष्या बहिर्मांष मन्यन्ते, प्रवीच्छन्नाथ ध्वत्रार्थग्रहणसमाप्तौ मच्छन्ति, तवभाचार्य एकाकी संज्ञायत इत्यर्थं
 दोषस्वावत् । अथ इदान् पृच्छति ततः—

तरुणा बाहिरभाव न य पढिलेहोवहिं न किङ्कम्म । मूलयपचसरिसया परिसूया वच्चिमो येरा ॥ १३६ ॥

इदानीलोचयतस्वरुमा बहिर्मांष मन्यन्ते, तवथ ते तरुणाः किं कर्तव्यत याह—'न य पढिलेहोवधि' उपधेः प्रत्युपेक्षणा
 न कुर्वन्ति, न च कृतिकर्म-पादप्रयातनादि कुर्वन्ति । अथ तरुणानेव पृच्छति ततः को दोषः १, इदा एव चिन्तयन्ति-
 'मूलयपचसरिसया' मौल-भाष यस्यै निस्तारं परिपक्वमाय तदुस्या वयमत एव च परिभृतास्ततश्च प्रमामा-इत्येव
 स्वधिराचिन्तयन्ति, यदि वा 'मूलयपचसरिसया' मूलरूपप्रवृत्त्याः श्लोकप्रमत्राया वयप् । अथ मत स्वधिरा न प्रष्टव्या एव,
 वयु न, यत आह—

बुण्णमपहिं विहूण ज जूह होइ सुहुवि महछ । त तरुणरहसपोइयमयशुम्मइअ सुहं हतु ॥ १३७ ॥

१ कामदेव भा. पा. १ । २ अह इयत अ. । ३ तेवालोचनेन भा. । ४ लोचयति तरुण भा. ५ अ. १ ।

जीर्णमुगैर्विहीनं यद्युथं भवति सुवृत्रपि महत्तद्युथं तरुणरभसे-राने पोतितं-निमग्नं मदेन शुल्मयितं-मूढं 'सुखं हन्तुं'
 विनाययितुं-सुखेन तद्भ्यापाद्यते । यस्मादेवं तस्मात्सर्वं एव मिलिताः सन्तः प्रष्टव्याः, कथम् ?

शुद्धमंगलमामंत्तण नागच्छइ जो व पुच्छिओ न कहे । तस्सुवरिं ते दोसा तग्हा मिलिणस्स पुच्छिज्जा ॥१३८

स्तुतिमङ्गलं कृत्वा-प्रतिक्रमणस्यान्ते स्तुतित्रयं पठित्वा ततश्चामन्त्रयति, ओंकारिते च दूरस्थो यदि नागच्छति कश्चिद्यो
 वा पृष्टः सन्न कथयति ततस्तस्योपरि ते दोषाः, तस्मान्मिलितेषु प्रच्छनीयमेकत्रीभूतेषु ।
 केई भणन्ति पुवं पाडिलेहिए एवमेव गंतवं । तं च न जुज्जइ वसही फेडण आगंतु पाडिणिए ॥ १३९ ॥

केचनाचार्या एवं ब्रुवते-प्राक् प्रत्युपेक्षिते यस्मिन् क्षेत्रे प्रागपि स्थिता आसन् तस्मिन् पुनरप्रत्युपेक्ष्य गम्यते, तच्च न
 शुज्यते, यस्माच्चन्न कदाचित् 'वसही फेडण'ति सा प्राकनी वसतिरपनीता, आगन्तुको वा प्रत्यनीकः संजातः, अत एव-
 दोषमयात् पूर्वदृष्टाऽपि वसतिः प्रत्युपेक्षणीया । इदं च ते प्रष्टव्याः-
 कयरी दिसा पसस्था ? अमुई सवेसि अणुमए गमणं । चउदिसि ति हु एणं वा सत्तग पणगं तिग जहणणं ॥

कतरा दिक् 'प्रशस्ता' यो भना ?, सुक्षेमपथेत्यर्थः, तेऽप्याहुः 'अमुई' अमुका दिक् सुक्षेमेति । एवं सर्वेषां यदा 'अनु-
 मता' अभिलेखिता भवति, तदा गमनं कर्तव्यम् । तत्र 'चतसृष्वपि दिक्षु' पूर्वदक्षिणपश्चिमोत्तरासु प्रत्युपेक्षकाः प्रयान्ति,

१ रोणे आ । २ आकारयति क १ । ३ एव दोषं आ पा २ । ४ पथे (पन्था इ)त्यर्थः, तदा आ ।

अथवा ३७५५। दक्षासुपुत्रादेिसम्भवे विसुपु यान्ति, तदभावेऽप्येकस्यां दिशि । तसु च विशु
 प्रबन्तः क्रियन्तो ब्रह्मन्त्यत आह—‘सत्ता पपग तिग ब्रह्मण्य’ एकैकस्यां दिशि तच्छुतः सप्त सप्त प्रयान्ति, सप्तानामभावे
 पञ्च पञ्च ब्रह्मन्ति, पञ्चानामभावे चपन्नेन प्रपञ्चय प्रयान्तीति । अत्र च ये आसिप्रहिकस्ते प्रहेतव्याः; तेषां त्वभावे—
 अणभिगगद्दिष्ट वाधारणा उ तस्य उ इमे न वाधारे । बाल बुद्धमगीअ जोगि वसह सहा स्वमग ॥१४१॥

‘अणभिगगद्दिष्टि येरभिप्रहे न सुहीतस्तान् व्यापारयेवृ-गमनाय वोदयदित्यर्थः । तत्र तु बालं वृद्धं अगीतार्थे
 योगिन ‘दुपम’ वैयाकरणेकरं तथा ‘धुपक’ मासस्यपकादिकम् । एताश्च व्यापारयेवृ गमनाय । इदानीमित्येव गार्थां माण्य
 कृत् व्याख्यानपश्चाह—

हीरेज्व व स्वेलेज्व व कज्जाकज्व न याणई बालो । सो वाऽणुकपणिज्जो न दिंति वा किंचि बालस्त ॥६८॥ मा
 बाले प्रेण्यमायेऽप बोपो-प्रियते म्ळेच्छादिना क्रीडेहा बालस्वभाषत्वात् कार्पाकार्ये च-कर्मण्यार्कष्य वा न जानाति
 बालः । स च बालः क्षेत्रप्रस्युपेधनार्थे प्रहितः सन् अनुकम्पया सर्वं कर्ते, भागत्य वाधार्याप क्ययति यदुत तत्र सर्वं
 कम्पते, गतश्च तत्र गच्छो यावश्च किञ्चिच्छमते, वेकुकत्सेपानुकम्पया स काम बासीवृ, अयवा न ददाति वा किञ्चिच्छालाय
 परिसवेनातस्त न व्यापारयेत् । वृद्धोऽपि न प्रेयमीयो, यतस्त्रैवे दोषाः—
 बुद्धोऽणुकपणिज्जो चिरेण न य मगगयडिले पेहे । अहवावि बालबुद्धा असमत्था गोपरतिअस्त ॥६९॥ भा

वृद्धोऽनुकम्पनीयस्त्वत्थासावेव लभते नान्यः, तथा 'चिरेण'ति 'चिरेण' प्रभूतेन कालेन गमनं आगमनं च करोति, न च 'मार्गं' पन्थानं प्रत्युपेक्षितुं समर्थः नापि स्थण्डिलानि प्रत्युपेक्षितुं समर्थः । इदानीं तु द्वयोरपि बालशुद्धयोस्तुल्यदोषोद्भा-
 वनार्थमाह-अथवा बाला वृद्धाश्च 'असमर्थाः' अत्रक्ताः 'गोचरत्रिकस्य' त्रिकालमिधाटनस्येत्यर्थः । दारं । अनीतार्थोऽपि
 प्रेक्ष्यमाणे एते दोषाः—

पृथं च मासवासं उवस्सयं एच्चिरेण कालेणं । एहामोत्ति न याणइ चउविहमणुण णाणं च ॥७०॥ (भा०)

'पन्थानं' मार्गं न जानाति परीक्षितुं 'मासं'ति मासकल्पं न जानाति 'वासं'ति वर्षकल्पं न जानाति, तथा 'उपाश्रयं'
 वसति परीक्षितुं न जानाति । तथा शय्यातरेण पृष्टः-कदा आंगमिष्यथ ?, तवश्च वधीति-एच्चिरेण कालेणं एहामो'त्ति इयता
 कालेन-अर्द्धमासादिना एष्याम इत्येवं वदतो यो-दोषः अत्रविभाषणजनितस्त्वं न जानाति, यतः कदाचिदन्या दिक्
 शोभनतरा शुद्धा भवति तत्र गम्यते, अतो नैवं वक्तव्यम्-एतावता कालेनैष्यामः । तथा 'चउविहमणुण'ति तत्रोपाश्रये
 शय्यातरेश्चतुर्विधमनुज्ञाप्यते-द्रव्यतः क्षेत्रतः कालतो भावतश्चेति । तत्र द्रव्यतस्त्वृणहगलादि अनुज्ञाप्यते, क्षेत्रतः पात्र-
 प्रक्षालनभूमिरनुज्ञाप्यते, कालतो दिवा रात्रौ वा निस्सरणमनुज्ञाप्यते, भावतो भ्लानस्य कदाचिद्भावप्रणिधानार्थं कायिका-
 सञ्ज्ञादि निरूप्यते, एतां चतुर्विधा मनुज्ञाप्यतुं न जानाति । 'णाणं च'ति वसतिः कीदृशे प्रशस्ते स्थाने भवती-
 त्येतन्न जानाति । दारं । योगिनश्चपि न प्रेषयेत्, कस्मात् ?—

१ नान्य 'चिरेण'ति क २ नान्यथा 'चिरेण'ति क. १ । २ वक्ष्यमाणं भा. पु. ३ अविधिभाषणं भा. क. २ पा. १ २ । ४ कस्यचिद्भाव'पा. १. २ ।

तूरतो ष ण पेहे पय पाढाट्टिओ न चिर हिंटे । विगइ पढिसेहेइ य तम्हा जोगि न पेसिब्बा ॥ ७१ ॥ (भा०)

स्वभाषः संज्ञ प्रत्युपेष्टते पन्थान, तथा पाठार्थी सन्न चिरं मिथां हिच्छते, तथा उच्यमाना विच्छती-वक्ष्यादिकाः प्रतिषेधयति, तस्माद्योगिन न प्रेषयेत् । दारं । इपमोऽपि न प्रेषणीयो यत् एते दोषा भवन्ति—

ठवणकुळानि न साहे सिट्टावि न दिति जा विराहणयापरितावण अणुकपण तिण्हऽसमस्यो भवे स्वमगो ॥

इपमो हि प्रेष्यमाणः कदाचिद्व्या स्वापनाङ्गानि 'न साहि'सि न कययति, अथवा 'सिद्धादि न दिति'सि कश्चित्तान्यपि तानि स्वापनाङ्गानि न ददसि अन्यस्य, तस्यैष तानि परिचिखानि, 'सा विराहणय'पि ततश्च स्वापनाङ्गेषु अलम्पमानेषु या विराचना गठानादीनां सा सर्वा आचार्यस्य दोषेण कृता भवति । दारं । अथ अणुकोऽपि न प्रेष्यते, यतः परितापना—दुःखा सिद्धा भावपादिना भवति अणुकस्य, 'अणुकम्पण'पि अनुकम्पया वा लोकः अणुकस्यैव ददाति नान्यस्य, तथा 'तिष्ठऽसमस्यो भवे स्वमगो' त्रयो वारा यन्निघाटन तस्य—वारत्रयाटनस्यासमर्थः अणुकः । इतरम् । यदा तु पुनः प्रेषणार्हां न भवन्ति— एत चेव इतिष्या पढिलोमेण तु पेसप विहिणा । अविही पेसिज्जते ते चेव तहिं तु पढिलोम ॥ १४२ ॥

एत एव बालादयो भवेयुस्तदा किं कर्षणमित्याह—'पढिलोमेण तु पेसप विहिणा' अनुलोमः—उत्सर्मस्तद्विपरीतः प्रतिलोमः—अपवादस्त प्रतिलोम—अपवादमङ्गीकृत्य एतानेव बालादीन् प्रेषयेत्, कथम् ?—'विचिना' पठनया—वक्ष्यमाणया । यदा पुनस्त एव बालादयोऽविचिना प्रेष्यन्ते तदाऽविचिना प्रेष्यमाणेषु त एव बोधाः, क !, 'तहिं तु' 'तस्मिन् क्षेत्रे

प्रेष्यमाणानां, कथम् ?—‘पडिलोमं’ति प्रतिलोमं अपत्रादमङ्गीकृत्य । अथवाऽविधिना प्रेष्यमाणेषु त एव दीपाः, तत्र ‘पडिलोमं’ति अविधिप्रतिलोमो विधिस्तेन-प्रतिलोमविधिना प्रेषयेत् । इदानीं बालादीनां प्रेषणार्हत्वे प्राप्ते यतना प्रतिपाद्यते-तत्र च गणावच्छेदकः प्रेष्यते तदभावेऽन्यो गीतार्थः, तदभावेऽगीतार्थोऽपि प्रेष्यते, तस्य को विधिः ?—

सामयारिमगीष्ट् जोगिमणागाढ खवग पारावे । वेयावच्चे दायणजुयलसमर्थं व सहिअं वा ॥ १४३ ॥

अगीतार्थस्य सामाचारी कथ्यते, ततः प्रेष्यते, तदभावे योगी प्रेष्यते किं विशिष्टः ?—‘अणागाढे’ति अनागाढयोगी-बाह्ययोगी योगं निश्चित्य ‘पारापथित्वा’ भोजयित्वा प्रेष्यते, ततस्त्वदभावे क्षपकः प्रेष्यते, कथं ?—‘पारावे’ति भोजयित्वा, तदभावे वेयावृत्त्यकरः, एतदेवाह—‘वेयावक्के’ति वेयावृत्त्यकरः प्रेष्यते, ‘दायण’ति स च वेयावृत्त्यकरः कुलानि दर्शयति, तदभावे ‘जुअल’ति शुगलं प्रेष्यते-वृद्धस्तरुणसहितः बालस्तरुणसहितो वा, ‘समर्थं व सहिअं व’ति समर्थो वृषभः प्रेष्यते तरुणेन सह वृद्धेन वा सह, द्वितीयो वकारः पादपूरणः । आह-प्रथमं बालादय उपन्यस्ताः, तत्कस्मात्तेषामेव प्रथमं प्रेषण-विधिर्न प्रतिपादितः ?, उच्यते, अयमेव प्रेषणक्रमः, यदुत प्रथममगीतार्थः प्रेष्यते पश्चाद्योगिप्रभृतय इति । आह-इत्थमेवो-पन्यासः कस्माच्च कृतः ?, उच्यते, अप्रेषणार्हत्वं सर्वेषां तुल्यं वर्त्तते ततश्च योऽस्तु सोऽस्तु प्रथममिति न कश्चिद्दोषः । इदानीं तेषां गमनविधिं प्रतिपादयन्नाह—

पशुघारे उदए ठाणे भिक्खतरा य वसहीओ । तेणा सावयवाला पच्चावाया य जाणविही ॥ १४४ ॥

‘पय’चि पन्यान-मार्गं चतुर्विषया प्रत्युपेक्षणाया निरूपयन्तो गच्छन्ति । ‘उदए’चि पानकरानानि निरूपयन्ति, केन बालहृदादीनां पानीयमानीय क्षीयते, ‘ठाणे’चि विभ्रामस्यान गच्छस्य निरूपयन्तो व्रथन्ति । ‘भिक्ख’चि मिथां निरूपयन्ति, येषु प्रवेक्ष्येणु लभ्यते तेषु वा न लभ्यते इति । ‘अंतरा प वसहीठ’चि अन्तराले वसतीषु निरूपयन्तो गच्छन्ति यत्र गच्छः सुखेन वंदन् याति । स्तेनाद्य यत्र न सन्ति । यत्र व्यालाः तथा आपदा न सन्ति-आपदसमुदादयो न सन्ति । ‘पच्चावाय’चि एकस्मिन् पथि गच्छतां दिवा प्रत्युपायः, अन्यत्र रात्रौ प्रत्युपायः, वंश्र निरूप्य गन्तव्यम् । ‘जाणविहि’चि अयं गमनविधिः । इदानीं साध्यकारः एनामेव निर्युक्तिगायां प्रति पद व्याख्यानयमाह—

सो चेष उ निग्गमणे विही उ जो वञ्चिओ उ एगस्स । बंधे खित्ते काले भावे पय तु पडिल्लेहे ॥७३॥आ ॥

उ एव विधिर्य एकस्य निर्गमने उक्तः ‘विसस्रया पयोसे’ इत्येषमादिको विधिरुक्तः, इदानीं पथि व्रथतो विधि मवावेव प्रख्यादीन् व्याख्यानयमाह—

१ वडिठ्ठा वा पु, वस्तु पा. २ । २ ततो विकल्प वा तद्विकल्प पा. १ ।

कंटगतेणा बाला पडिणीया सावया य द्वांसि । समविसमउदयथंडिल भिक्खायरि अंतरा खिते ॥७४भा.

तत्र कण्टकाः स्तेना वयालाः प्रत्यनीकाः श्वापदाः एतेषां पथि यत्प्रत्युपेक्षणं सा द्रव्यविषया प्रत्युपेक्षणा भवतीति ।
द्वारं । तथा समविषमउदकस्थण्डिलमिक्षाचर्यादीनां या 'अन्तरे' पथि प्रत्युपेक्षणा सा क्षेत्रतः प्रत्युपेक्षणा । द्वारम् । इदानीं
कालप्रत्युपेक्षणां प्रतिपादयन्नाह—

दियराओ पच्चवाए य जाणई सुगमदुग्गमे काले । भावे सपक्खपरपक्खपेह्णणा निण्हगार्हिया ॥७५॥ भा.

दिवा प्रत्यपायो रात्रौ वा प्रत्यपायो न वा प्रत्यपाय इत्येतज्जानाति, तथा दिवाऽयं पन्थाः सुगमो दुर्गमो वा रात्रौ
वा सुगमो दुर्गमो वा एवं यत्परिज्ञानं सा कालतः प्रत्युपेक्षणा । द्वारम् । भावतः प्रत्युपेक्षणा इयं, षडुत्त स विषयः
स्वपक्षेण परपक्षेण वाऽऽक्रान्तौ—व्याप्यः । कश्चासौ स्वपक्षः परपक्षश्चात आह—'निण्हगार्हिया' निह्वयकादिः स्वपक्षः, आदि-
ग्रहणाच्चरकपरिब्राजकादिः परपक्षः, एभिन्नवरतं प्राथम्यमानो लोको न किञ्चित् दातुमिच्छति इत्येवं या निरूपणा सा
भावप्रत्युपेक्षणा । द्वारं । कथं पुनस्त्वे ब्रजन्तीत्यत आह—

सुत्तरथं अकरिंता भिक्खं काउं अइंति अवरणहे । विइयदिणे सज्झाओ पोरिसिअट्ठाए संघाडो ॥७६५॥

सत्रपौरुषी अर्थपौरुषी चाकुर्वन्तो ब्रजन्ति तावद्यावदभिमतं क्षेत्रं प्राप्ता भवन्ति, पुनश्च ते किं कुर्वन्तीत्यत आह—'भिक्खं

काठ अद्वि अवरण्डे' मिथां कृत्वा-सदासभग्रामे समद्विर्भा मक्षयित्वा पुनथापराक्षे प्रविशन्ति, ततो वसतिमन्वेपयन्ति, लन्धारां च वसतौ काठ शूहीत्या द्वितीयादिभसे किञ्चिद्भूयनयौखीमात्र काठ स्वास्पायं कुर्वन्ति । पुनश्च 'पोरिसिबदाए संवाहो' 'पोरिसिबदाए' यौखीकाले सहाटकं कृत्वा मिथार्थं प्रविशन्ति, अथवा स्वास्पाय कियन्तमपि कालं कृत्वा 'यौखिसिबदाए' अद्वयौकस्यापिस्पर्धे, सहाटकं कृत्वा प्रविशन्तीति । इदानीं ते सहाटकेन प्रविष्टास्वत्येत्रं त्रिधा विभजन्ति, एतदेवाह—

खिच तिहा करेत्ता दोसीजे नीणिअमिउ वयति । अण्णो लद्धो वहुओ योव दे मा य रूसिज्जा ॥ १४६ ॥

धेत्रं त्रिधा कृत्वा-त्रिमिथिभागैर्विभज्य एको विभागः प्रत्युपस्वेद्य हिष्क्यते, अपरो मध्याक्षे हिष्क्यते, अपरोऽपराक्षे, एव ते मिथामटन्ति । 'दोसीजे नीणिअमि उ वयति' 'दोसीजे' पर्युपिताहारे निस्सारिते सति वदन्ति-'अण्णो लद्धो वहुओ' अन्य आहारो लब्ध्वा प्रचुरः, तत्राय 'योव दे'पि 'स्वोक वदस्व' स्वल्प प्रयच्छ, 'मा य रूसिज्ज'पि मा रोप प्रहीष्य स्थनादरत्ननिवम् । एतथासौ परीषार्थं करोति, किमय लोको वानशीलो ? न वेति ।

अहव न दोसीण चिय जायामो देहि दहि घय खीर । खीरे गुलघययेज्जा थोव योव च सबत्य ॥ १४७ ॥

अथवा एवदसौ सायुर्वेकीति-न वय दोसीण चिय याचयामः, किन्तु 'देहि दहि' दधि याचयामः, तथा खीरं याचयामः, तथा थीरे लभ्ये सति गुढ घृत पर्या ददस्व । 'सर्वत्र' सर्वेषु कुलेषु स्त्रोक स्त्रोक गृहन्ति ते साधवः, एव

तावत्प्रत्युपसि भिक्षादनं कुर्वन्ति । अधुना मध्याह्नादनविधिरुच्यते—

मज्झाणिह पडरभिक्खवं परित्ताविआपिज्जूसपयकडिअं । ओहट्टमणोभट्टं लब्भइ जं जत्थ पाउग्गं ॥१४८॥

मध्याह्ने प्रचुरा भिक्षा लभ्यते 'परित्ताविअ'ति परिवलितं सुकुमारिकादि, तथा पेया लभ्यते, जूपः पटोलादः तथा पयः—कथितं 'ओहट्टमणोभट्टं लब्भति' प्रार्थितमप्रार्थितं वा लभ्यते 'जं जत्थ' 'यइ' यद्वस्तु 'यन्न' क्षेत्रे 'प्रायोग्यं' इदं तदित्यभूतं क्षेत्रं प्रधानमिति । इदानीमपराह्णे भिक्षावेलां प्रतिपादयन्नाह—

चरिमे परित्तावियपेज्जूस आएस अतरणाट्टाए । एक्केकगसंजुत्तं भत्तट्टं एक्कमेक्कस्स ॥ १४९ ॥

'चरिमे' चरमणोरुच्यामटन्ति, तत्र च परिवलितानि पेया जूपश्च यदि लभ्यते ततः 'आएस'ति प्राधूर्णिकः 'अतरण'ति रत्नानस्वदेषामर्थाय भ्रमति, ततश्च तत्प्रधानम् । एवं तेऽदित्वा 'भत्तट्टं'ति उदरपूरणमेकस्याऽऽनयन्ति, कथम् ?—'एक्केकगसंजुत्तं' द्वौ साधू अटतः एक आस्ते प्रत्युपसि, पुनर्द्वितीयवेलायां तयोर्द्वयोर्मध्यादेक आस्ते अपरः प्रयाति प्रथमव्यवस्थितं भवति—तृतीयवेलायां च यो द्वितीयवेलायां रक्षपालः स्थितः स प्रथमस्थितरक्षपालेन सह व्रजति, इतरस्तु येन वारद्वयमटितं स तिष्ठति । एवमेषां त्रयाणामेकैकस्य सङ्घाटककल्पनया वारद्वयं पर्यटनं योजनीयम् । एवम्—

ओसह भेसञ्जाणि अ काल च कुले य दाणमार्इणि । सगामे पेहिंसा पेहति ततो परगामे ॥१५०॥
 एवं औपश-हरितकपादि, मेपञ-पेयादि, एतच्च प्रार्यनाद्वारेण प्रत्युपेक्षन्ते । 'कालं च'पि काल प्रत्युपेक्षन्ते । 'कुले य
 दाणमार्इणि' इत्वानि च दानशास्त्रकादीनि, 'दाणे अरिगमसङ्घे' एवमादि, एतानि कुलानि प्रत्युपेक्षन्ते । एतानि च स्वप्रामे
 'पेहिंसा' प्रत्युपेक्ष्य यतः परामे प्रत्युपेक्षन्ते ।

चोयगवयण दीह पणीयगहणे य नणु भवे दोसा । जुञ्जइ त गुरुपाहुणगिलाणगट्टा न दप्पट्टा ॥१५१॥
 चोदकवचन, किमिस्वय आह-'दीह' दीर्घ विघाटनं कुर्यन्ति ते 'यथीयमहये प'पि स्नेहपद्रव्यप्रहये च ननु भवन्ति
 दोषाः । आचार्यस्त्वाह-'सुअति त' सुन्यते तत्सर्वे दीर्घे भिंघाटन प्रणीतप्रहय च यतः 'गुरुपाहुणगिलाणगट्टा' गुरुप्राधूर्णक
 गठनार्थमसौ प्रत्युपेक्ष्य 'न दप्पट्टा' न दर्पाद्यं, नात्माद्यं प्रणीतावेप्रहयमिति ।

जइ पुण खड्दपणीए अकारणे एकसिपि गिण्हिज्जा । तहिअ दोसा तेण ठ अकारणे खड्दनिद्धाइ ॥१५२॥
 यदि पुनः खड्द-प्रचुरं प्रणीत-स्निग्ध-एतानि अकारणे सकृदपि गृहीयात् 'गहिअ दोसा' यत्स्वस्मिन् प्रारये दोषा
 भवेयुः । किं कारणम् ?-यतः 'तेष ठ' 'तेन' साधुना 'अकारणे खड्दनिद्धाइ' 'अकारणे' कारणमन्तरेणैव खदाह-मधितानि
 स्निग्धानि-स्नेहवन्ति द्रव्याणि, अथवा अकारणे 'खड्दनिद्धाइ' प्रचुरस्निग्धानि तेनासेषित्वानीति ।

एवं-रुइए थंडिल वसही देउलिअसुणगोहमाईणि । पाउगअणुणवणा वियालणे तस्स परिकहणा ॥१५३
 'एवं' उक्तेन प्रकारेण 'रुइए' चि 'रुचिते' अमीए क्षेत्रे सति 'थंडिल' चि ततः स्थण्डिलानि प्रत्युपेक्षन्ते, येषु मृतः
 परिष्ठाप्यते महारथण्डिलं 'वसहि' चि वसति निलययन्ति, किं प्रशस्ते प्रदेशे आहोस्विदप्रशस्ते-सिंगकखोडादिशुक्ते इति,
 पत्तनमध्ये शालादि, तदभावे 'देउलिआ' देवकुलं शून्यं प्रत्युपेक्ष्यते, 'सुन्नगेहमादीणि' शून्यगुहादीनि आदिशब्देन सभा
 गृह्यते, तां च वसतिं लब्ध्वा किं कर्त्तव्यं ?- 'पाउगअणुणवणा' प्रायोग्यानां-दुणडवालकादीनां शय्यातरोऽनुज्ञापनां
 कार्यते-यथा उत्संकलय एतानि वस्तूनि । अथासौ प्रायोग्यानि न जानाति 'वियालणे' चि विचारयति, प्रायोग्यं किमभि-
 धीयते ? इति, एवंविधे विचारे तस्य शय्यातस्य कथ्यते 'परिकहणा' यथाऽस्माकं तृणक्षारडबलादि उत्संकलयेति । एतां
 निर्युक्तिगाथां भाष्यकारो व्याख्यानयति, तत्र रुचिते क्षेत्रे स्थण्डिलं परीक्ष्यते, तच्च बहुवक्तव्यपादुपरिष्टाद्रक्षयति । वसतिरसु
 कीदृशे स्थाने कर्त्तव्या कीदृशे च न कर्त्तव्येति व्याख्यानयन्नाह—

सिंगकखोडे कलहो टाणं पुण नत्थि होइ चलणेसुं । अहिट्टाणि पोद्धरोगो पुच्छंमि अ फेडणं जाण ॥७६ भा.
 सुहमूलंसि अ चारीसिरे य कउहे य पूयसकारो । खंधे पिट्टिए भरो पोट्टंसि य धायओ वसहो ॥७७॥ भा.

तत्र वामपार्श्वोपविष्टपूर्वाभिमुखदृषमरूपं क्षेत्रं बुद्ध्या कल्पयित्वा तत्र इदमुच्यते- 'भृङ्गखोडे' भृङ्गप्रदेशे यदि वसति

करोति ततः कठरो भवतीति क्रिया वस्यति । 'स्थान' अवस्थितिर्नास्ति, कः ? 'वरणेपु' पादप्रवेशेषु, 'अधिष्ठाने' अपानप्रवेशेषु वसतौ क्रियमाणायाहृदरोगो भवतीति क्रिया सर्वत्र योषनीया । 'पुच्छे' पुच्छप्रवेशे 'केहर्ण' अपनयन भवति वसत्याः ॥ मुखमूले चारी भवति । शिरसि-मूहयोर्मध्ये कङ्कदे व पूसासत्कारो भवति । स्कन्धे षष्ठे च मारो भवति, साधुभिरागच्छ निराकुला मण्डि । उदरप्रवेशे तु नित्यं दृष्ट एव भवति श्रेष्ठप्रथमः । वसतिव्यर्थास्मात्, वसत्यालानाश्च वेपकुलदून्यगृहाद्यपि-व्याख्यातमव द्रष्टव्यम् । इय च इपमपरिकल्पना यावन्मात्र वसतिनाऽऽकान्त वस्मिन्नोपरिष्ठात्, उपरिष्ठात् तदनुसारेण कर्षव्या भवतिः । अधुना 'पादगगमपुष्पवच' स्वप्नमवयव व्याख्यानपञ्चाह, तत्र प्रायोगवानामनुष्ठा-भनुष्ठापना कर्षव्या-द्रव्यतः श्रेष्ठतः काकरो भावतश्च, तत्र द्रव्यत -

दन्त्रे तण्डगलाई अचक्षणसाणाद्दोधया खित्ते । काले उच्चाराई मावे गिलाणाद् कूठवमा ॥ ७८ ॥ भा०

'द्रव्यतः' द्रव्यमङ्गीकृत्य द्रव्यानां संस्वारकार्यं वृगछानां च अधिष्ठानप्रोच्छनार्थं छेष्टनामनुष्ठापना क्रियते । 'श्रेष्ठे' धत्रविपयाऽनुष्ठापना 'अच्छय'ति आस्या यत्रास्यते यथासुखेन स्वाध्यायपूर्वक, 'माषादिदोषघ्ना' माषघ्नादिभाषन-व्याकन पात्रकार्यत्र क्रियते सा श्रेष्ठानुष्ठा । कालविपयाऽनुष्ठा दिवा रात्रौ वा तबारप्रभव्यादिभ्युत्सर्जनम् । साधविपयाऽनुष्ठापना गतानांवेः साम्यरकार्थं निरातप्रवेशाप्रनुष्ठापना क्रियते । इदानीं 'वियाकये वस्त परिकल्प'चि अमुमवयव व्याख्यान पञ्चाह-'कूठवमा' पदा दृष्यात्तर एव मूले-इयति प्रवेशे मयाश्वस्थानमनुष्ठापं मण्डां नोपरिष्ठात्, तथा तस्य परिकल्पना

क्रियते क्रूरदृष्टान्तेन, यो हि भोजनं कस्यचिद्ददाति स नियमेनैव भोजनोदकासनाद्यपि ददात्यनुक्तमपि सामर्थ्यंश्चित्तम्, एवं वसति प्रयच्छता उच्चारप्रश्रवणभूम्यादि सामर्थ्यांश्चित्तं सर्वमेव दत्तं भवति । अथवा हृदमसौ ग्रथ्यातरो विचारयति-क्रियन्तं कालमत्र स्थायन्ति भवन्तः ? अस्मिन् विचारे तस्म परिकहणा—

जाव गुरुण य तुङ्ग य केवइया तत्थ सागरेणुवमा । केवइकालेणेहिह ? सागार ठाविति अणोति ॥१५४॥
 यावद् गुरुणां तव च प्रतिभाति तावदवस्थानं करिष्यामः । अर्थवमसौ विचारयति-वियालणा, यदुत 'केवइआ'

क्रियन्तव इहावस्थास्यन्ते ? तस्म परिकहणा क्रियते, सागरेणोपमा, यथा हि सागरः क्वचित्काले प्रचुरसालिलो भवति क्वचित्पुनर्मर्यादावस्थ एव भवति, एवं गच्छोऽपि कदाचिद्द्रुप्रव्रजितो भवति कदाचित्स्वल्पप्रव्रजित इति । अथासौ पुनरपि 'विआलणे'चि विचारयति-यथा 'केवइकालेणेहिह'चि क्रियता कालेनागमिष्यथ ? एवमुक्ताः सन्तः साधवः तत्र 'सागार ठाविति'चि सविकल्पं कुर्वन्तीत्यर्थः, कथं कुर्वन्ति ?—'अत्रोचि' अन्येऽपि साधवः क्षेत्रप्रत्युपेक्षणार्थं गता एव, ततश्च तदालोचने-नागमिष्याम इति ॥

पुत्रादिद्वे विच्छइ अहव भणिजा हवंतु एवइआ । तत्थ न कल्पइ वासो असई स्वेत्ताणऽणुत्ताओ ॥१५५॥
 यदि त्वसौ पूर्वदृष्टानेवेच्छति वैः प्राग् मासकल्पः कुत आसीत्, स्वभावेनेष्यलिः स दृष्टप्रत्ययानिच्छति, नान्यान् तत्र

न कल्पते वासः । अपहृता भयेदसौ एतान्तर एवात्र सिष्ठन्तु, तत्र 'न कल्पते वासः' न युक्त्यतेऽवस्थान, यतः साधवाः
 कदाचित्तोकाः कदापिदहसो भवन्ति । अपान्त्यानि क्षेत्राणि न सन्ति तदा 'असती क्षेत्राव'पि क्षेत्राणामन्येषाममाये
 'अशुभाड'पि तस्यामेव बसतावदुदासो वासः । श्रेयक्षेत्रमात्रे सति तत्र न नियमितपरिमितायां बसतौ यदि प्राधुर्भक
 भागच्छति तदा को विधिरित्यत्र आह—

सकारो सस्मागो भिक्त्वगहृण च होइ पाहुणप् । जइ जाणउ बसइ तहिं साहस्मिअवच्छळाऽऽणाई ॥

'सत्कारा' बन्धनाभ्युत्थानादिका 'सन्मान' पादप्रक्षारकादिकाः 'मिद्याप्रदय' मिद्यानयन च, परत्प्राधुर्भक भागते
 सति क्रियते । पुनश्च तस्य प्राधुर्भकस्य बसतिस्वरूप कल्पते पद्या-परिमितेरेषेया लक्षा नान्यस्यावकाशाः, एतच्च त्वयाऽन्यत्र
 बसितव्यम् । 'यदि भाषत बसइ तहिं'पि एवमसाधुको भाषितः सन्—यदि ज्ञानमपि तत्र बसति ततः को होयोऽत्र आह—
 'साहस्मिअवच्छळाऽऽणाई' साधमिकवात्सल्य न कृत भवति, पतोऽसौ प्रम्यातरो श्वस्तानपि निद्वरिषसि, आद्यामह्वय
 कृतः—आद्यातोपदेव कृतो भवति अत्रस्य, आदिषडात्तद्रूपान्यद्रूप्यव्यवच्छेदः । इदानीं ते क्षेत्रप्रत्युपेक्षका भाषार्ये
 समीपमागच्छन्तः किं कुर्वन्तीत्यत्र आह—

जइ तिन्नि सव्वगमण एसु न एसु चि दोसुं वी दोसा । अपणपेहेणऽयुणता नितियांवासो तु मा सुकणो ॥

यदि ते क्षेत्रप्रत्युपेक्षकास्त्रय एव तत सर्व एव गमनं कुर्वन्ति, अथ सप्त पञ्च वा ततः सद्वाटाटकमेकं मुक्त्वा व्रजन्ति ।
‘एसु न एसु चि’ शययातरेण पृथाः सन्तस्ते नैवं वदन्ति—एव्यामो न वा एव्याम इति, यत एवं भणने दीपः, किं कारणं ?
यद्येवं भणन्ति यदुत आगमिष्यामः, ततश्च शोभनतरे क्षेत्रे लब्धे सति नागच्छन्ति ततश्चानुवदीपः । अथ भणन्ति—नागमिष्यामः,
ततश्च कदाचिदन्यत्क्षेत्रं न परिशुष्यति ततश्च पुनस्वत्रागच्छतां दीपोऽनुव्रजन्तिवः । ‘अणुपहेणं’ति ते हि क्षेत्रप्रत्युपेक्षका गुरु-
समीपमागच्छन्तोऽन्येन मार्गेणागच्छन्ति, कदाचिद् स शोभनतरो भवेत्, ‘अणुणंत’चि ते हि स्रत्रपौरुपीमकुर्वन्तः प्रयान्ति,
मा भून्वित्यवासो गुरोरिति, किं कारणं ?, यतस्तेषां विश्रब्धमागच्छतां मासकल्पोऽधिको भवति, ततश्च नित्यवासो गुरोरिति ॥
गंतूणा गुरुसमीवं आलोइत्ता कर्हेति खित्तुणा । न य सेसकहण मा होज्ज संखडं रत्ति स्साहंति ॥ १५८ ॥
गत्वा गुरुसमीपं आलोचयित्वा ईर्ष्यापिथिकातिचारं कथयन्त्याचार्यय क्षेत्रगुणान् । ‘न य सेसकहणं’ति न च शेषसा-
धुभ्यः क्षेत्रगुणान् कथयन्ति । किं कारणम् ?—‘मा होज्ज संखडं’ मा भवेत् स्वक्षेत्रपक्षपातजनितः । राटिरिति, तस्मात् ‘रत्ति
साहंति’चि रात्रौ मिलितानां सर्वेषां साधूनां क्षेत्रगुणान् कथयन्ति । ते च गत्वा एतत्कथयन्ति—
पदमाए नरिथ पदमा तत्थ उ वयखीरकूरदहिलंभो । विइयाए विइअ तइआए दोवि तेसिं च धुवलंभो ॥
ओहासिअधुवलंभो पाउग्गाणं चउरिथए नियमा । इहरावि जहिच्छाए तिकालजोगं च सर्वेसिं ॥१६०॥

अथ तस्मिन् गच्छे पञ्चषष्ठाद्यष्टयैस्त्रीयाः त्रिचक्षुषीः पञ्चार्शिकर्षा वा भवन्ति, ततो गम्पते चतुर्थे क्षेत्रे, यतस्ते
 येन केनचित् धिबन्ते—यापयन्ति । तथा यदि च तस्मा 'नीरोगाः' अस्मा भवन्ति सततपर्ययेन क्षेत्रे प्रव्रजन्ति ।
 अहं पुण जुषणा येरा रोगधिसुक्ता य असद्गुणो तरुणा । ते अणुदूल खित्त पेसति न यावि खग्गूढे ॥१६५॥

अथ पुनर्देवां स्पष्टिरा भवन्ति रोगेष च—न्वरादिना सुकथावास्तव्याः, नाद्यापि येषां साम्यं भवति ष्टीरस्य, सतस्वा
 ननुदूल क्षेत्रे प्रेषयन्त्वाचार्याः । 'न यापि सम्गूढे'पि 'खग्गूढा' अतसा निर्देसमायास्याम प्रेषयन्ति । कियता पुनः कालेन
 इवाद्यं आप्यास्यन्ते ।, तस्यते, पञ्चमार्शैर्विपसे, यत सतत वैषके—

एगपणअद्धमास सट्ठी सुणमणुयगोणहटयीण । राहदियहि उ बल पणग तो एक दो तिसि ॥ १६६ ॥

पक्षेन रात्रिन्विवेन शुनो बल भवति, पञ्चमिर्दिनेर्यजुच्चस्य बल भवति, अर्द्धमासेन षठीवर्दस्य, षष्टिभिर्दिवसैर्द्विस्त्रिनो
 बल भवति, एवमेतपयासङ्गप योवनीयम् । 'पञ्चम तो एक दो तिसि' एवमसौ तस्मिन् क्षेत्रे पञ्चकमेक वार्यते । अथ
 तथास्यि बल न गुह्याति इौ पञ्चकौ वार्यते, त्रीन् वा पञ्चकान् वार्यते, पुनरानीयत इति । एव ते आलोषितश्चिष्यगणा
 वाचार्याः प्रथ्यावरमापृच्छ्य क्षेत्रान्तरं संक्रामन्ति । अथ न पृच्छन्ति ततो दोष इयथापते । एतदेवाह—

सागारिमपुच्छगामण चाहिरा मिच्छ छेय कयनासा । गिदि साहू अभिभारण तेणगसकाइ ज च्छण ॥

‘सागारिकं’ शय्यातरमनापुच्छथ यदि गमनं क्रियते ततो ‘बाहिर’चि बाह्या लोकधर्मस्यैते भिक्षव हत्येवं वक्ति शय्यातरः । ये च धर्म-लोकधर्मं न जानन्ति दष्टं ते कथमदष्टं जानन्ति ?, इत्यतः ‘मिच्छ’चि मिथ्यात्वं प्रतिपद्यते । ‘हेद’चि अपच्छेदो वसतिदानस्य, पुनस्तेऽन्ये वा वसतिं न लभन्ते । ‘कतणास’चि कृतवना क्षेत्रे प्रव्रजिता हत्येवं मन्यते । ‘गिहि साहू’ अभिधारण’चि गृही कश्चिच्छ्रावकस्वमाचार्यमभिधार्य-संचिन्त्यायातः प्रव्रज्यार्थं, तेनाप्यागत्य शय्यातरः पृष्टः- कवाचार्यः ?, सोऽपि रुष्टः सन्नाह-यः कथयित्वा ब्रजति स ज्ञायते, तं तु को जानाति ?, तस्माकर्ण्यं स श्रावकः कदाचिदर्थनमप्युच्छति, लोकज्ञानमप्येषां नास्ति कृतः परलोकज्ञानमिति ?, कदाचित्साधुः कश्चित्माचार्यमभिधार्य-मनसि कृत्वा उपसन्प्रदादानार्थमायाति, सोऽपि शय्यातरं पुच्छति, शय्यातरोऽप्याह-न जाने क्व गत इति, ततः स साधुर- नाचारवानाचार्य इति विचिन्त्यान्यत्र गतः, सोऽपि निर्जराया आचार्योऽनाभारी ज्ञात इति । ‘तेणम’चि कदाचित्दृष्टं केनचित्स्मिन्नत्रेव दिवसे द्रष्टं भवेत्तत्र एवंविधा बुद्धिर्भवेत्-यदुत ते स्तेना हत्येवं शङ्कां करोति, आदिशब्दाद्योषित् ‘केन-चित्सह गता ततो गृहात् तेऽप्यनाख्याय गताः, ततश्च शङ्कोपजायते, ‘जं चऽष्णंति’ति यच्चान्यद् शङ्कादि ज्ञातं पचनगतं तत्सर्वमुपजायते इति गच्छद्भिश्च शय्यातर आपुच्छनीयः ॥ स च विधिना नाऽविधिना, यतोऽविधिना श्रच्छने एते दीपाः— अविहीपुच्छा उगगाहितेण सेजातरीड रोष्जा । सागारियस्स संका कलहे य सँएज्झिआ खिंसे ॥ १६८ ॥ अविधिपुच्छा इयं वर्त्तते, यदुत-‘उगगाहितेन’ उद्विष्यतेन उपकरणेन पुच्छति, तत्र ‘सेजातरीड रोष्जा’ तेनाकस्मिन्केन

‘प्रथमायां’ पूनस्यां दिशि नास्ति प्रथमा-नास्ति छत्रपौष्मीत्यर्थः, किन्तु तत्र घृताधीरहरदधिभामोऽस्ति, अन्ते त्वन्यस्यां दिशि क्ययन्ति, द्वितीयायां दिशि नास्ति द्वितीया-नास्त्यर्थपौष्पी, यतस्तत्र द्वितीयायां पौष्प्यामेव मोञ्जनं, घृतादियस्तु लभ्यत एव, ‘तत्रिआए दोबि’षि तृतीयायां दिशि दे अयि छत्रार्थपौष्प्यो विद्येते ‘वेसि च घुवळभो’षि तेषां घृतादीनां निमित्तं लाभः ॥ ‘मोमासिपघुवळभो’षि प्रार्थितस्य घृवो लाभः, केयां ? प्रायोग्यानां घृतादीनां ‘चतुर्थीए’ घतुष्यां दिशि ‘नियमात्’ यदस्म ‘इहपाषि’पि अप्राथितेऽपि येदृच्छया त्रिकालयोग्य प्रार्थनंभ्याहापराक्षेपु त्रिकालमपि ‘सोसि’षि ‘सुवेषां’ शालादीनां योग्य प्राप्यत इति । एव तेः सर्वैः क्षेत्रप्रत्युपेक्षकैराख्याते सत्याचार्यः किं करोतीत्यत आह—

‘यगहण आयरिओ करय घयामो चि तस्य ओयरिआ । खुहिआ मणति पढम त चिम अणुओगतचिछा ॥

‘मत्प्रहण’ अमिप्राप्यप्रहण आचार्यः शिष्यानां करोति, यदुत सो आपुष्पन्तः ! के प्रथमः !-कया विद्या गच्छामः ? तत्रैवमामन्त्रिते शिष्यगणे आचार्येण ‘तत्र औदरिका’ तदरप्रत्येकविधाः ‘धुमिठाः’ आहुता मयन्ति-यदुत ‘पढम’षि प्रथमां दिव्य वक्षामः, यत्र प्रथमपौष्प्यां सुच्यते, ‘त चिय’षि रामेव दिश ‘अणुओगतचिछा’ व्याख्यानार्थिन इच्छन्ति, यतस्ते छत्रप्रहणनिरपेक्षाः केषलमर्थप्रहणार्थिनः एव, स चार्थप्रहणप्रपञ्चो द्वितीयायां पौष्प्यां मधवील्लवस्तामेषेच्छन्तीति ॥ विदय च सुतगगाही उभयगगाही अ तद्रयय खित्त । आयरिओ त चउरय सो त पमाण हवइ तस्य ॥ १६२ ॥

द्वितीयं च दिशं सूत्रप्राहिण इच्छन्ति, यतः प्रथमपौरुष्यामेव स्वाध्यायो भवति, स च तेषामस्ति, 'उभयप्राहिणश्च' सूत्रार्थप्राहिणस्तृतीयं क्षेत्रमिच्छन्ति, आचार्यस्तु चतुर्थं क्षेत्रमिच्छति, यतस्तत्र चतुर्थ्यामपि पौरुष्यां प्राधूर्णिकादेः प्रायोभ्यं लभ्यत इति, 'स एव प्रमाणं' आचार्य एव च सर्वेषां प्रमाणं भवति 'तत्थ'सि तत्रेति शिष्यगणमध्ये, किं पुनः कारणं आचार्यश्चतुर्थमेव क्षेत्रमिच्छति ? अत आह—

मोहुब्भवो उ बलिष् दुब्बलदेहो न साहष् जोष् । तो मज्झबला साहू दुट्टस्सेणेत्थ दिट्ठतो ॥ १६३ ॥

प्रथमद्वितीययोः क्षेत्रयोः प्रचुरभक्तपानकेभ्यः सकाशाद्बलवान् भवति, बलिनश्च मोहोद्भवो भवति—कामोद्भवो भवतीत्यर्थः । आह—एवं तर्हि यत्र शिक्षा न लभ्यते तत्र प्रयान्तु, उच्यते, 'दुर्बलदेहः' कृशशरीरो न साधयति—नाराधयति 'योश्चान्' न्यायान् यतस्ततो मध्यमबलाः साधव इत्यन्ते । दुष्टाश्चैन चात्र दृष्टान्तः, दुष्टाश्चो—शर्दभ उच्यते, स यथा प्रचुरभक्षणार्थिष्टः सन् कुम्भकारोपितभाण्डकानि भनक्ति दर्शयित्सेकादुत्प्लुत्य पुनस्तेनैव कुम्भकारेण निरुद्धाहारः सन्नतिदुर्बलत्वात्प्रस्रवलितः सन् भनक्ति, स एव च शर्दभो मध्यमाहारक्रियया सभ्यन् भाण्डकानि वहति, एवं साधवोऽपि संयमक्रियां मध्यमबला वहन्ति ।

पणपणगरस हाणी आरेणं जेण तेण वा धरइ । जइ तरुणा नीरोया वच्चंति चउत्थणं ताहि ॥१६४॥

'सागारिकं' श्रुत्यातरमनापुच्छथ यदि गमनं क्रियते ततो 'वाहिर'चि वाह्या लोकधर्मस्यैते मिश्रव इत्येवं वक्ति
 श्रुत्यातरः । ये च धर्म-लोकधर्मं न जानन्ति दृष्टं ते कथमदृष्टं जानन्ति ?, इत्यतः 'मिच्छ'चि मिथ्यात्वं प्रतिपद्यते । 'हेद'चि
 अपच्छेदो वसतिदानस्य, पुनस्तेऽन्ये वा वसतिं न लभन्ते । 'कतणास'चि कृतदना ह्येते प्रव्रजिता इत्येवं मन्यते । 'गिहि
 साहू अभिधारण'चि गृही कश्चिच्छ्रावकस्वभाचार्यमभिधार्य-संचिन्त्यायातः प्रव्रज्यार्थं, तेनाप्यगमत्य श्रुत्यातरः पृष्टः-
 क्वाचार्यः ?, सोऽपि लष्टः सन्नाह-यः कथयित्वा व्रजति स ज्ञायते, तं तु को जानाति ?, तस्माकर्ण्य स श्रावकः
 कदाचिदर्शनमप्युज्झति, लोकज्ञानमप्येषां नास्ति कुतः परलोकज्ञानमिति ?, कदाचित्साधुः कश्चित्तमाचार्यमभिधार्य-मनसि
 कृत्वा उपसम्पदादानार्थमायाति, सोऽपि श्रुत्यातरं पुच्छति, श्रुत्यातरोऽप्याह-न जाने क्व गत इति, ततः स साधुर-
 नाचारवानाचार्य इति विचिन्त्यान्यत्र गतः, सोऽपि निर्जराया आचार्योऽनाभागी ज्ञात इति । 'तेणग'चि कदाचित्तद्दृहं
 केनचित्स्मिन्नेव दिवसे भ्रष्टं भवेत्तत्र एवंविधा बुद्धिर्भवेत्-यदुव ते स्तेना इत्येवं शङ्कां करोति, आदिशब्दाद्योपित् 'केन-
 चित्सह गता ततो गृहात् तेऽप्यनाख्याय गताः, ततश्च शङ्कोपजायते, 'जं चऽण्णंति'ति यच्चान्यत् शङ्कादि ज्ञातं पत्तनगतं
 तत्सर्वमुपजायते इति गच्छद्भिश्च श्रुत्यातर आपुच्छनीयः ॥ स च विधिना नाऽविधिना, यतोऽविधिना श्रूच्छने एते दोषाः-
 अविहीपुच्छा उगगाहितेण सेजातरीड रोएज्जा । सागारियस्स संका कलहे य संएज्झिआ खिंसे ॥ १६८ ॥

अविधिपुच्छा इयं वर्चते, यदुव- 'उगगाहितेन' उत्तिक्षपेन उपकरणेन पुच्छति, तत्र 'सेजातरीड रोएज्जा' तेनाकस्मिकेन

गमनन इत्यावयो रोदन कुर्यात्, तत्र 'सागारिकस्य' इत्यावस्य इदोपजायते, कलहे च सति 'सएज्जिभा खिस'सि सेव सएज्जिया 'खिसेति' यथा न क्षोभना स्व येन स्वया तदा काले भिक्षोर्गच्छतो रुदित, किं च ते स पिवा मधति ! येन रोदिपीति । अप्य मनागतमेव कथयन्ति-अमुकदिनसे गमिष्यामः, तत्राप्येते दोषाः—
हरिअच्छेयण छप्पइय घच्चण किच्चण च पोचाण । छण्णेयर च पगय इच्छमणिच्छे य दोसा उ ॥१६९॥

एदि इत्यावरकडुम्ब सापनो यासन्तीति विमुक्तशेषव्यापार सत् एह एन तिष्ठति, कृष्यादिप्रविचामरण न करोति, एतच्च एजिकं सत् स्वहृत्मावहरितच्छेद करोति । तथा निर्व्यापारत्वादेव च ता रण्णाः पट्टपदीनां परस्परनिरूपणेनोपमर्दनं कुर्वन्ति । 'क्षिपण च पोचाण'सि तत्र दिवसे षषिका विमुक्तकपिलवनव्यापारा रक्षाणि शोषयन्ति । 'छण्णेयरं च पगयं' प्रकृत-भोजनं एव कुर्वन्ति, अप्रकृतमित्यर्थः, 'इतर च'सि प्रकृतमेव मोहन संयतार्थं कुर्वन्ति, तत्र वेच्छामानिच्छतां च दोषा मवन्ति, कथं ! यदि तद्भोजनं गुणवति ततोऽशुद्धत्वात्संयमपाषा स्यात्, अप्य न एहन्ति ततो रोपमाव कदाचित्प्रति पपते । एते दोषा मनागतकथने, एतच्च कः पृच्छाविधिरित्याह—
जइआ चैव य खेच गया उ पडिलेहगा तओ पाप् । सागारियस्स भाव तेषुइन्ति गुरु इमेहिं तु ॥१७०॥

यदेष क्षेत्रे गताः प्रत्युपेक्षकाः 'ततो पाप्'सि ततः प्रसृति 'सागारिकस्य' इत्यावस्य 'भाव' स्नेहप्रतिबन्धन्य तनुकुर्वन्ति, यदेष क्षेत्रे गताः पडिलेहगा ततो पाप् । सागारियस्स भाव तेषुइन्ति गुरु इमेहिं तु ॥१७०॥

१ 'वाजिकल्प' एव चक्षिन्मना किं'सि भा. । २ कल्लपकल्पनीकम् अप्य अप्य क २ पा १-२ कु. । ३ एतदर्थेति भा. एतदर्थेति क २

के १-गुरवः 'एभिः' वक्ष्यमाणैर्गार्थाद्वयोपत्यस्त्वैर्बचनैरिति—

उच्छ्रु वोल्लिति वद् तुंबीओ जायपुत्रभंडाओ । वसभा जायस्थामा गामा पवायचिकवह्ला ॥१७१॥

सुगमा ।

अप्योद्या य मगा वसुहाचि अ पक्रमद्विओ जाया । अणकंता पंथा साहूणं विहरिउं कालो ॥१७२॥

सुगमा । एतद्गमाथाद्वयं भृषवतः श्रय्यातरस्य पठन्ति, ततः सोऽपि श्रुत्वा मणति-किं पुर्यं गमनोरसुकाः?, आचार्योऽप्याह-
समणाणं सदणाणं भसरकुलाणं च गोटलाणं च । अनियाओ वसहीओ सारइआणं च मेहाणं ॥१७३

सुगमा । तत्रश्रैतां गाथां पठित्वा इदमाचरन्ति—

आवस्सगकयनियमा कहं गच्छामो तओ उ आयरिआ । सपरिजणं सागारियं वाहरिउं दिंति अणुसदिं ॥

'आवश्यककृतनियमाः' कृतप्रतिक्रमणा इत्यर्थः, विकालवेलायां कृताचरयका इदं मणन्ति-यदुत कहं गच्छामः ।
पुनश्च तत्र आचार्याः सपरिजनं 'सागारिकं' श्रय्यातरं आह्वय 'अनुयासितं ददति' धर्मकथां कुर्वन्तीत्यर्थः ।

पव्वज्जा सावओ वा दंसण भद्दो जहणयं वसहिं । जोयंसि वड्ढसाणे असुगं वेलं गमिस्सामो ॥१७५॥

सोऽपि साधारिन्ने बर्मरूपां शुल्वा एवमिषो मवसि-अत्रचर्पां प्रतिपद्यते भावको वा मवति, दर्शनवरो वा मवति, मद्रको वा मवति, सर्वेषा अपन्यतो वसविमात्रमवश्यं इदाति । पुनश्च बर्मरूपां कृत्वाऽऽचार्या एव भुवते-यदुत 'योगे बर्ममाने' योऽसौ योगो गमनाय मां श्रेयति तस्मिन्बर्ममाने-मवति सति अशुकरेणायां गमिष्याम इति । इदानीं ते विकालवेलायां कल्पित्वा प्रत्युपसि ब्रबन्ति, किं कृतेष्वत आह-

तदुभय सुत पडिलेहृणा य उग्यायमणुगाय् षावि । पडिच्छादिगरणतेणे नट्टे खन्नुठ सगारो ॥१७६॥

'तदुभय' दृशपौष्पीमर्षपौष्वी च कृत्वा ब्रबन्ति, 'सुपं'सि ब्रषपौष्वी वा कृत्वा ब्रबन्ति । अथ इतरं क्षेत्र मवति यतः पादोनग्रहर एव पात्रप्रविलिखनां कृत्वा ब्रबन्ति । 'उग्याय'सि तद्वतमात्र एव वा धूर्ये गच्छन्ति, 'मणुग्याय'सि अतु द्रष्टे वा धूर्ये रात्रावेव गच्छन्ति, 'पडिच्छ'सि ते साधवस्तस्माद्भिर्निर्मथाः परस्परं प्रवीक्षन्ते । 'अधिकारण'सि अथ ते साधवो न प्रवीक्षन्ते ततो मार्गमजानानाः परस्परतः पूच्छन्ति, तेन च पूच्छतेन लोको विदुष्यते, तववाधिकरण मवति । 'तेज'सि स्तेनका वा विदुकाः सन्तो मोक्षकार्ये यथाह्रबन्ति । 'नट्ट'सि कदाधिरूपमिषयति, तवच प्रवोष एव सङ्गारः कल्पते, अशुच्य विषमम करिष्यामः अशुक्त्र मिथां अशुक्त्र वसतिमिति, तवच रात्रौ गच्छन्तिः सङ्केतः कल्पते । 'खगूढ'सि कश्चित् खगूढप्रायो मवति, स इदं धूते-यदुत साधुनां रात्रौ न बुज्यत एव गन्तु, पुनः स आस्ते, तवच 'सगारो'सि संकेत खगूढाय प्रयच्छन्ति, यदुत त्वपाशुक्त्र प्रदेसे बागन्तन्वमिति । इदानीमस्मा एव माथाया माप्यकृत् कर्त्तव्यद

वयवान् व्याख्यानयति, तत्र प्रथमावयवं व्याख्यानयन्नाह—

पडिलेहंताच्चिअ विटियाउ काऊण पोरिसि करिति । चरिमा उग्गाहेउं सोच्चा मज्झणहे वच्चांति ॥७९ भा०

ते हि साधवः प्रभातमात्र एव प्रतिलेखयित्वा उपधिकां पुनश्च वेण्टलिकां कुर्वन्ति-संवर्चयन्तीत्यर्थः, तत्रश्चानिधिप्यो-
पथय एव 'पोरिसिं करिति'चि सत्रपौरुधी कुर्वन्ति । 'चरिमा उग्गाहेउं'चि चरिमवेलायां पादोनपौरुध्यां पात्रकाणि
उद्गाह्य-संयन्त्रयित्वा पुनश्चानिधिप्यैरेव पात्रकैः 'सोच्च'चि श्रुत्वा अर्थपौरुधीं कृत्वेत्यर्थः, ततो मध्याह्ने ब्रजन्तीति । ते च
शोभन एवाहि ब्रजन्तीति । अत एवाह—

तिहि करणंमि पसरथे नक्खत्ते अहिवइस्स अणुकूले । धेत्तूण निति वसभा अक्खे सउणे परिकखंता ॥८०॥

'विथो' प्रशस्तायां 'करणे' च वचादिके प्रशस्ते नक्षत्रे वा 'अधिपतेः' आचार्यस्य अनुकूले सति गृहीत्वा अक्षान् प्राग्
दृषमा निर्गच्छन्ति, किं कुर्वाणा अत आह—'सउणे परिकखंता' 'शकुनान्' प्रशस्तान् परीक्षमाणान् सन्तो दृषमा निर्गच्छ-
न्तीति पश्चादाचार्याः । किं पुनः कारणं पश्चादाचार्या निर्गच्छन्ति ?, तत्र कारणमाह—

वासस्स य आगमणे अवसउणे पट्टिआ निवत्तंति । ओभावणा पवयणे आयरिआ समगओ तन्हा ॥८१॥

वर्षणं वर्षस्तस्यागमनं कदाचिद्भवति, अपशकुने वा दृष्टे प्रस्थिता अपि निवर्चन्ते दृषमाः । यदि पुनराचार्या एव प्राग्
निर्गच्छन्ति ततोऽपशकुनदर्शने दृष्टी च निवर्चमानस्य सतः किं भवति ?, अत आह—'ओहावणा पवयणे' प्रवचने हीलना

मरुति, पटुत-यद्यपि ज्योतिषिक्रमां विद्वान् तद्व्येतेषां नास्तीति । 'आयरिया मगबो'चि अथ आचार्या 'मार्गतः' पृष्ठवो निर्गन्धन्वीति । मच्छिन्नश्च अपधकृता धकृता वा निरूपणीयाः, तथापञ्चकृतान् प्रतिपादयन्नाह—

सइल कुचेले अब्मगिपुळ्ळपु साण खुज्जवडमे य । एए उ अप्पसत्या ह्वति खिचाउ नित्ताण ॥८२॥
 नारी पीवरगन्मा वडुकुमारी य कट्टुमारो य । कासायवरथ कुञ्चधरा य कज्ज न साहति ॥ ८३ ॥

मलिनः शरीरकर्पटः ह्वेली-बीभर्कपटः 'अब्मगिपुळ्ळपु'चि स्नेहाभ्यक्तधरीरः सा पयि वामपार्श्वोद्विष्यपार्श्वं प्रयाति, हृष्यो-धकः, वडयो-वापनः, एतेऽप्यश्रस्वाः, 'पीवरगन्मा' वासनप्रसवकाला । केषु सुगमेषु—

[चंक्षरमि भमाडो सुक्खा मारो य पट्टुरगमि । तच्चन्नि रुधिरपट्टण बोढियमसिपु धुव मरण]

[चक्रवरे अमयं ध्रुवा मरण च पाण्डुराङ्गे । तन्निके रुधिरपाठ बोटिकेऽञ्जिते ध्रुव मरण]

जन्तु य धासमलरे भारद्वाय तदेव नउळे अ । दसणमेव पसत्थं पयाहिणे सव्वसपत्ती ॥८४॥ (भा)

सुगमा

नदी तूर पुण्णस्स दसण सखपट्टहंसदो य । भिगारछच्चामर भयप्पहांगा पंसत्थाइ ॥८५॥ (भा)

सुगमा, नवरं-पूर्णकलशदर्शनं, व्रज एव पताका व्रजपताका ।

समणं संजयं दंतं सुमणं सोयगा दहिं । मीणं घटं पडंगं च सिद्धमर्थं विआगरे ॥ ८६ ॥ (भा.)

‘श्रमणः’ लिङ्गमात्रवासी ‘संयतः’ सम्यक् संयमानुष्ठाने यतः-यत्नपरः ‘दंत’चि ‘दान्तः’ इन्द्रियनोदन्द्रियैः ‘सुमनसः’ पुण्याणि, शेषं सुगमम् । गच्छंश्चासौ—

सेजातरेऽणुभासइ आयरिओ सेसगा चिलिणिणिए । अंतो णिणहन्तुवहिं सारविअपडिस्सया पुडिं ॥ ८७ ॥

व्रजनसमये शय्यातराननुभाषते-व्रजाम इत्येवमादि आचार्यः । ‘सेसगा चिलिणिणिए अंतो’ शेषाः साधवः ‘चिलि-
णिणयाः’ ज्वानिकाया ‘अन्तः’ अभ्यन्तरे, किम् ?-उपधिं ‘गुह्नन्ति’ संयन्त्रयन्तीत्यर्थः । ‘सारविअपडिस्सया पुडिं’चि किं-
विशिष्टाः सन्तस्ते साधवः उपधिं गुह्नन्ति ?-संमार्जितः-उपलिप्तः प्रतिश्रयो वैस्ते संमार्जितप्रतिश्रयाः ‘पुडिं’ प्रागेव,
प्रथममेवेत्यर्थः । इदानीं कः कियदुपकरणं गुह्णातीत्याह—

बालाई उवगरणं जावइयं तरति तच्चिअं गिणहे । जहणणेण जहाजायंसेसं तरुणा विरिंचंति ॥ ८८ ॥ भा. ।

बालादयः, आदिगुह्नाद्बालाद्बाला गुह्यन्ते, तेह्युपकरणं यावन्मात्रं ‘तरन्ति’ शकनुवन्ति तावन्मात्रं गुह्नन्ति, तैश्च बालादिभिः
‘जघन्येन’ जघन्यतः ‘जहाजायं’चि रजोहरणं चोलपट्टकश्च, एतदशकनुवन्तिरपि प्राह्यं, शेषं उपकरणं तरुणाः आभिप्रहितिकाः

येषां ते कुकर्माणः मांसिकादयः । 'कुम्भरिष्ट'चि कुत्सिता माराः कुमाराः-सौकरिकाः, एषां बोधो भवति राज्ञौ पूत्कारयतां,
 'तेण'चि स्तेनकानां च । 'मालाकार'चि मालिका विबुध्यन्ते । 'उन्मामर्ग'चि पारदारिका विबुध्यन्ते, 'पंथिए'चि पथिका
 विबुध्यन्ते, 'जंते'चि यान्त्रिका विबुद्धाः सन्तो यन्त्राणि बाहयन्ति चाक्रिकादयः । तत्र यदुक्तं प्राक् "नद्वे खग्गूडसिंघारो"
 तत्रेदमुक्तं निर्मुक्तकृता सङ्कारकरणमात्रम्, इह पुनः स एव निर्मुक्तकारः स सङ्कारः कथा यतनया कर्तव्यः ? कस्यां वा
 वेलायां कर्तव्यः ? इत्येतदाह—

संगार विइय वसही तइए सण्णी चउरिथ साहन्मी । पंचमगंसि अ वसही छट्टे टाणट्टिओ होति ॥१७७

'संगार'चि सङ्कतोऽभिधीयते ततः प्रथमद्वारे तद्विधिवक्तव्यः, 'वितिय वसहि'चि द्वितीये द्वारे वसतिः वैक्तव्या, पूर्व-
 प्रत्युपेक्षितायास्त्वस्या व्याघाते वा वसतेत्यवसतिप्रहणविधिवक्तव्यः । 'ततिए सण्णि'चि तृतीये द्वारे सञ्ज्ञी श्रावको वक्तव्यः ।
 'चउरिथ साहम्मि'चि चतुर्थे द्वारे साधर्मिका वक्तव्याः । 'पंचमगंसि अ वसहि'चि पञ्चमे द्वारे वसतिवक्तव्या—'विच्छिण्णा।
 सुइलिआ' इत्येवमादि । 'छट्टे टाणट्टिओ होति' षष्ठे द्वारे स्थानस्थितो भवति । द्वारगाथेयम् । इदानीं निर्मुक्तकृतोपन्यस्तं
 सङ्कारद्वारं भाष्यकृत् व्याख्यातयन्नाह—

आओसे संगारो असुई वेलाए निग्गए टाणं । असुगत्थ वसहिभिवखं चित्तिओ खग्गूडसंगारो ॥१८१॥

१ मांसिकादयः भा. क.१-२ । २ 'धीयते, तद्विधिवक्तव्य भा. ल २ पा.१-२ । ३ कर्तव्या भा. पु. १

‘मात्रास’चि प्रदोषे ‘संगारो’चि सङ्केता भाषार्थेण केकल्प्यः, कथम् ? ‘असुई वेसाए’चि अमुकया वेळया यास्यामः । पुनप ‘निगए ठाण अमुगतय’ निर्गतानां सवाममुकत्र स्थान-विभासपान करिष्यामः । ‘वसहि’चि अमुकत्र वसयिर्मिचि स्मगूढसमारो’चि द्वितीयः सङ्केतः सागूढस्य दीयते । एकस्तावदय ‘सङ्कारः’ सङ्केतः । ‘चित्तिओ रत्ति न सेव कल्पइ नीयदुवारे विराहणा बुविहा । पणवण बहुतरगुणा अणिच्छ ‘चित्तिओ व उवही वा ॥

‘रधि न येर कल्पति’चि रात्रौ साधूनां गमन न कल्पते, द्विविधविराचनासंभवात्, पर उक्त दिवापि तावत्-‘नीय [नीचद्वारं तामस कोष्टक परिवर्द्धयत्] इति वचनात्, नीचद्वारे द्विविधा विराचना सुतमस्कत्वाद् आस्तां तावद्वात्रौ, एष व परमभद्रया नच्छति ‘पणवण बहुतरगुण’चि पुनप तस्य प्रज्ञापना-प्ररूपणा क्रियते, एत्र रात्रिगमने बहवो गुणा रक्ष्यन्ते बालबुद्धादयः सुखेन गच्छन्ति रात्रौ, न तथा वाच्यन्ते इति, ‘अणिच्छ’चि अथ तथाऽपि नेच्छति गमनम् ‘चित्तिओ रत्ति’चि द्वितीयस्तस्य दीयते-वद्वधे हृत्पथे इति । ‘सयही व’चि उपविस्तस्य दीयते वीर्याः, तदीयन् शोमनो सुखर इति, मा भूषस्वार्थ स्थितसुपधि स्वनका आच्छेत्स्यन्ति । इदानीमसावेकाकी यदि स्वपिति ततो दोषः प्रमादवनितस्वतथोपधि रूपरन्पथ, उपरसपाकन्त्यो मवति, एतवेवाह—

१ अथय आ. १. १. १ नीओ व पा १ दीउण आ अ. २. वा. २. । ३. न भिनेच्छति आ अ पच्छति पा १-२ ।

सुवर्णे वीसुवधातो षड्विज्झंतो व जो उ न मिलिजा । जगण अप्पड्विज्झण जइवि चिरेणं न उवहस्से ॥

स्वापे 'वीसुं' एकाकिनो निद्रावशे सति को दोषः ?—'उवधातो'चित् तस्यैकाकिनः सुप्तस्य उपधिरुपहन्यते, स द्वेकाकी स्वपन् प्रमादवात् भवति त्रयाद्याभियोगसंभवात्, ततश्च निद्रावशं प्राप्तस्य उपधिरुपहन्यते, अतोऽकल्पनीयो भवति परिष्ठापनीयश्चासौ । गच्छे तु स्वपतोऽपि नोपहन्यते, किं कारणम् ?, यतस्तत्र केचित्स्वप्नरूपी कुर्वन्ति, अन्ये द्वितीयप्रहरेऽर्थानुचिन्तनं कुर्वन्ति, तृतीये तु प्रहरे आचार्य उचिष्ठति ध्यानाद्यर्थं, चतुर्थे तु प्रहरे सर्व एव भिक्षव उचिष्ठन्ति, ततश्च रात्रौ नैकोऽपि प्रहरः शून्यः, अतो नोपहन्यते उपधिः, एकाकिनस्तु जागरणं नास्त्यत उपधातः । 'षड्विज्झंतो व जो उ न मिलिज्चित् प्रतिबध्यमानो वा ब्रजादिषु क्षीरयाचनेच्छया प्रतिबध्यमानो यो न मिलेत् तस्याप्युपहन्यते उपधिः । किं कारणम् ?, एकाकिनः पर्यटनं नोक्तम्, एकाकी च पर्यटन् प्रमादभात् भवति, अतो ब्रजादिप्रतिबन्धेऽप्युपधिरुपहन्यते । यस्तु पुनर्जागर्चितस्मिन् दिवसेऽशुको न च ब्रजादिषु प्रतिबध्यते स एवंविधस्तस्मिन् दिवसेऽमिलत्वापि नोपधिषुपहनति । 'जइवि चिरेणं'ति किं बहुना ?, जाग्रन्निद्रा गोकुलादिषु वाऽप्रतिबध्यमानो यथापि चिरेण मिलति बहुभिर्दिवसैस्तथाऽप्युपधिरुपहन्यते, अप्रमादपरत्वात्स्येति । इदानीं गच्छस्य गमनविधिं प्रतिपादयन्नाह—

पुरथो मज्झे तह सग्गथो य थायंति खित्तपडिलेहा । दापंतुच्चारइ भावासणणाहरकवट्टा ॥१७८॥

क्षेत्रप्रत्युपेक्षका एषु विभागेषु भवन्ति—केचन 'पुरतः' अग्रतो गच्छस्य, केचन मध्ये गच्छस्य । ते हि भौगार्थिभिर्ज्ञाः

‘मार्गैरथ’ श्रुतम गच्छस्य विद्यन्ति क्षेत्रप्रत्युपेक्षकाः । किमर्थं पुनरेव एव विद्यन्ति ?, ‘हाएतुचारार्थं’ उच्चारप्रभवव्यख्यानानि दर्शयन्ति गच्छस्य, ‘मानासण्णादिरस्सहृ’चि मावासण्णो-अमहिषासञ्चो, तत्रयथार्थेषु, एतदुक्तं भवति-उच्चारविना वाच्यमानस्य ते मार्गज्ञाः स्पण्डितानि दर्शयन्ति ।

ढहरे भिक्खुगामे अतरगाममि ठावण् ठावण् जाणग च्चेग ॥ १७९ ॥

‘ढहरे भिक्खुगामे’चि यत्र गामे वासञ्चोऽभिप्रेतः मिच्छा च अट्ठिममिप्रेता तस्मिन् ‘ढहरे’ छुल्लके प्रामे सति किं कर्षक्यमत आह-‘अंतरगाममि’ अपान्तरात् एव यो ग्रामस्त्वस्मिन् मिच्छार्थे उक्तवान् स्यापरेत्, ‘उवगरणगहण’ चि तदीयगुणकरणमन्वे भवथो गृहन्ति, ‘असह ष ठावण्’ चि अथ ते तस्यापिततत्त्वमिच्छुसरकस्यकरणं गृहीतुं न शक्यन्ति ततोऽसहिष्णुत्वं एव त्रान्तरात्प्राम मिच्छार्थे स्याप्यन्ते ‘नासग चोर्ण’ चि इ वैक-मार्गज्ञ वैक वेपार्थं मध्ये स्यापरेत् येन सुखेनेवाऽऽगच्छन्ति । षुट्टिमं खुड्डलण् नव भट्ठ अगणी य पत पट्ठिणीण् । सघाडेगो पुवकस्मिओ व सुणणे नवरि रिक्खवा ॥

अपवाञ्छो वासकमिच्छार्थमभिप्रेतो प्रामो दूरे स्थितः स्याद् उस्थितो वा-उदसितः, छुल्लको वा, प्राक् संपूर्णो षटः । नीमदंशुप्रसितमतः छुल्लकाः, ‘नव’ प्राण् यस्मिन् स्वाने षट्स्वतः स्वानादन्यत्र प्रवेष्टे वातः, ‘मट्ठ’चि मटाक्रान्तो वातः । ‘अगणि’चि अग्निना वा इदानीं दग्धः, ‘प्रान्तः’ प्राक् क्षोभनो षट् इदानीं प्रान्तीयसूतो विक्रपो वातः । ‘पट्ठिणीण्’ चि

प्रत्यनीकाकान्त इदानीं जातः, प्राक् प्रतिलेखनाकाले प्रत्यनीकस्वत्र नासीत् इदानीं तु आयातः, पूर्वप्रतिलेखिते ग्रामे एवंविधे जाते सति दूरस्थितादिदोषाभिभूते सति किं कर्त्तव्यं ?—‘संघाट’चि तत्र सङ्घाटकः स्थाप्यते, पाश्चात्यप्रवृत्त-मीलनार्थम् । ‘धुवो’चि सङ्घाटकाभावे एकः स्थाप्यते साधुः । ‘धुवकर्मिओ-व’चि धुवकर्मिको-लोहकारादिस्वस्य कथ्यते-यथा वयमन्यत्र ग्रामे यास्यामः, त्वया पाश्चात्यसाधुभ्यः कथनीयं-यथाऽनेन मार्गेणागतव्यमिति । एवं तावत् वसति-ग्रामे एव विधी । ‘सुण्णे नवरि रिक्ख’त्ति यदा त्वसौ शून्यो ग्रामस्त्वदा किं कर्त्तव्यं ?—‘नवरि रिक्ख’त्ति वर्तमानि-अनभि-श्रेते तिरश्चीनं रेखाद्वयं पात्यते, येन तु वर्तमाना गतास्त्र दीर्घा रेखां कुर्वन्ति । यदा तु पुनरेभिरुक्तदोषैर्युक्तो न भवति स ग्रामस्त्वदा तत्रैव या वसतिस्वस्यां श्रेयश्चते । तत्रश्च ज्ञे ते मिश्रार्थमन्तरालग्रामे स्थिता आसन् तेषां मध्ये यदि वसति-मार्गो भवति तत्रस्वस्यामेव वसतौ आगच्छन्ति, न कश्चित्प्रतिपालयति । एतदेवाह—

जाणंतट्टिए ता एउ वसहीए नत्थि कोइ पडियइ । अण्णाएऽअजाणंतेसु वाचि संघाड धुवकम्मि ॥१८९

‘जाणंतट्टिए’ मार्गाभिन्ने स्थिते तस्यां वसतावागच्छन्ति, ‘नत्थि कोइ पडियइ’चि न कश्चित्तान् प्रतिपालयति बहिः-स्थितः । ‘अण्णाए’चि यदा तस्याः पूर्वप्रत्युपेक्षिताया वसतेर्व्याघातः संजातः किन्त्वन्त्या, तस्यामन्यस्यां वसतौ जातायां ‘अजाणंतेसु वाचि, अथवा ये ते मिश्रानिमित्तं स्थिताः पश्चादागमिष्यन्ति तेषु अजानत्सु सत्सु ‘संघाडधुवकर्मि’चि

१ दूरस्थितादिं भा., दूरट्टियादिं ल. १ । २ ‘सघाटगत्ति क. १, पा. २ । ३ ‘धुवोचि’त्ति आ ल. १-२ । ४ वसते पा. १-२ । ५ प्रतिश्रयति

भा पा. १ ।

बसतपारङ्गानाये सहाटको बहिः स्याप्यते द्रुवकर्मिद्धे-लोदकारस्वस्य कथ्यते-ये पुनः साधव आभमिष्यन्ति तेषामिय
 षषदिर्दञ्चनीया कथनीया वेति । इदानीं ये ते मिथ्यां पयाद्रामे स्वायितास्तेः किं कर्तव्यमत आह—

जइ अन्नासे गमण दूरे गतु तुगाउय पेसे । सेवि असथरमाणा पती अहथा विसञ्चति ॥१८२॥

यदि 'अभ्यास' भासने गच्छस्वतस्ते 'यास'ति गच्छसमीपमेव गच्छन्ति, 'दूरे'चि अथ दूरे गच्छस्त्वतो 'गतु
 तुगाउय' गत्वा द्विगभ्यूव क्रोशद्वय, किं ?-पिते'चि एक भ्रमण गच्छसमीप प्रेषयन्ति, 'सेवि असथरमाणा पति' हेऽपि
 गच्छन्त्याः साधवाः 'असस्वरमाणाः' अहथाः सन्तः किं कर्षन्ति ?-'यति' आगच्छन्ति, क ?-यत्र ते साधवो मिथ्या
 गृहीयया तिष्ठन्ति, 'यहथा विसञ्चति'चि अथवा वृथास्वतस्त साधु विसर्जयन्ति, यदुत-पर्याप्तमस्माकं, यूय मञ्जयित्वा
 ऽगच्छत । संगारेपि दारं स्याक्यात, तस्यसङ्गायार्तं च स्याक्यातम्, इदानीं नमस्तिद्वारमुच्यते, तत्रप्रतिपादनायेदमाह—

पढमवितियाए गमण गहण पढिलेहणा पवेसो थ । काले सथाडेगो वऽअसथरसाण तह चेव ॥१८३॥

'पढम'चि तस्यां च पसतो 'गमने' प्राथिः कदाचित्प्रथमपौरुष्यां मन्त्रि कदाचिच 'वितियाए'चि द्वितीयपौरुष्यां
 'गमने' प्राप्तिरित्यर्थः । 'यास' ति दहवछयन्तदोरपचिच्छिमिठीय कृत्वा ग्रहण इवमाः प्रविशन्ति । पुनश्च 'पढिलेहणा' वा
 वसति प्रमार्जयन्ति । 'पवेसो'चि ततो गच्छः प्रविशति । 'काले'चि कदाचिद्विशाकाठ-एव प्राप्त्वास्वतस्य को थिभिः १,

अत आह—‘संघाट’चि सङ्घाटक एको वसति प्रमार्जयति, अन्ये भिक्षार्थं व्रजन्ति । ‘एगो व’चि यदा सङ्घाटको न पर्याप्यते तदा एको गीतार्थो वसतिप्रत्युपेक्षणार्थं श्रेष्यते, यदा तु पुनरेकोऽपि न पर्याप्यते तदा किम् ?—‘असंश्रंताणं’ अशुषद्वंताणं अदृष्यन्तः सर्वे एवाटन्ति, या तु वसतिः पूर्वलब्धा तां कथमन्विषन्ति ?—‘तह चेव’चि, यथा भिक्षामन्विषन्ति एवं वसतिमपि सर्वे प्रत्युपेक्षितामन्विषन्ति अन्विष्य च तत्रैव प्रविशन्ति । यदा तु पूर्वप्रत्युपेक्षिताया वसतेर्वर्षायातो जातस्तदाऽपि ‘तह चेव’चि यथा हि भिक्षां मार्जयन्ति तथा वसतिमपि, लब्धायां च तत्रैव परस्परं हिण्डन्तः कथयन्ति, ‘एत्थ वसहीए निअट्टिअव’ति । इदानीं ‘पढमविहयाए’चि इदं द्वारं भाष्यकत्वं व्याख्यातयन्नाह—

पढमवितियाए गमणंवाहिं ठाणं च चिलिमिणी दोरे । धित्तूण इति वसहा वसहिं पडिलेहिउं पुविं १,४ भा.

प्रथमपर्यैरुत्थां ‘गमनं’ प्राप्तिर्भवति तत्र क्षेत्रे, कदाचिद्वितीयायां प्राप्तिस्वतः को विधिरित्यत आह—‘वाहिं ठाणं च’ वहिरेव तावदवस्थानं कुर्वन्ति, स्थिताश्चोचरकालं ततः ‘चिलिमिणी दोरे’—जवनिकां दवरकां च गृहीत्वा प्रविशन्ति वसती करणा आगच्छन्ति, ‘पडिलेहण’चि द्वारं भाणितं । द्वारं । एवं तावत्पूर्वप्रत्युपेक्षितायां वसती विधिः, यदा तु पुनः पूर्वप्रत्युपेक्षिताया व्याघातस्तदा—

वाघाए अणणं मणिऊण चिलिमिणिपमज्जणा वसहे । पत्ताण भिक्खवेलं संघाडेगो परिणओ वा ॥ १८४ ॥

पूर्वप्रत्युपेक्षिताया वसवेभ्यर्थाधाते सति ब्रह्म्यां वसतिं मार्गयित्वा ततः 'किं ? 'चिन्तितमिषिपमञ्जना वसवे' चि ततो वृषमा
 कालेचि मणित, 'संपादे' चि सद्वाटको वसतिप्रत्युपेक्षभार्यं प्रेष्यते, संपादेचि मणिवं, 'एगो व' चि सद्वाटकामावे एको
 वा प्रेष्यत, किञ्चिद्विष्टः ? - 'परिणतः' गीतार्यः, 'एगो चि' मणिवं, यदा तु पुनरेको नास्ति तदा किम् ? -
 सवे वा हिंढता वसतिं मग्गति जह उ समुयाण । लद्धे सकलिअनिवेअण तु तत्थेव उ नियहे ॥ १८५ ॥

सर्वे वा हिंढयन्त एव वसतिं 'मार्गयन्ति' अन्वियन्ति, क्वय ? - 'खर उ समुदाण' यथा 'समुदानं' मिषां 'प्रार्थयन्ति'
 निरूपयन्ति एव वसतिमपि अन्वियन्ति, 'तद्दे येव' चि मणयसो मणितः । 'तद्दे संकलिअनिवेअम तु' मिषामटद्विर्लब्धायां
 वसवो संकलिक्रया निवेदन-यो यथा यं पश्यति स तथा स वक्वित-यदुत इह वसतिर्लब्धा इह निवर्तनीय, तस्यामेव च
 सवो निवर्तन्ते । तत्र च प्रवेशे को विधिः ? -
 एको धरेइ भाण एको दोणहवि पवेसए उवहिं । गच्छो उवेइ वसहिं सवालुडुडाउलो ताहे ॥ १८६ ॥

एको 'वारयति' सधट्टयति 'माअन' पात्रकम् 'एक' अ-पस्तस्य द्वितीयः बहिर्ब्यवस्थितगच्छात् सकाशात् मिषा
 टकूपं मुक्कामुपधि इयोरपीति आरमनः संबन्धिनी तस्य च पात्रकसंपट्टयितुः संबन्धिनीमुपधि प्रवेशयति, तत्र तत्पर

१ चिन्तित चिन्तित वा २, १-२ । २ एकोअत्र एव वस्यते वा १ एको इवेइ वस्यते वा ।

कालं गच्छः 'उपैति' प्रविशति सपालहृद्बन्धाकुलः 'वदा' तस्मिन् काले । दारं ।

चोयोगपुच्छा दोसा मंडलिवंधंमि होइ आगमणं । संजमआयविराहण वियालर्गहणे य जे दोसा ॥१८७

चोदकस्य पुच्छा चोदकपुच्छा—चोदक एवमाह—यदुत बाहव एव भुक्त्वा प्रवेशः क्रियते, किं कारणम् ?, उपविमान-
यतः भुवाचस्य तृषितस्य च ईर्ष्यापथमशोधयतः संयमविराधना उपविमाराक्रान्तस्य कण्टकादीननिरूपयत आत्मविराधना,
ततश्च बहिरैव भुक्त्वा विकाले प्रविशन्तु, आचार्यस्त्वाह—बहिर्भुज्जतां दोषाः, कथं ?—मण्डलिवन्धे सति आगमनं भवति
सागारिकाणां, तत्र च संयमात्मविराधना भवति 'वियालर्गहणे'चि विकालवेलायां च वसतिग्रहणे ये दोषा भवन्ति ते
वक्ष्यन्ते । दारगार्थ्यं । चोदकपुच्छेति व्याख्यानयन्नाह—

अहभारेण व इरिअं न स्तोहए कंटगाइ आयाए । भत्तडिअ वोसिरिआ अइंतु एवं जटा दोसा ॥१८८॥

चोदक एवमाह—यदुत गच्छसमीपादुपधिं प्रवेशयन् तदतिभारेण हुभुक्षया च पीडितः सजीर्ष्यापथिकां न शोधयति
यतोऽतः संयमविराधना भवति, तथा कण्टकादीनि च न पश्यति हुभुक्षितत्वादेव यतोऽत आत्मविराधना भवति, तस्माद्
'भत्तडिअ'चि बहिरैव भुक्ताः सन्तः, तथा 'वोसिरिअ'चि उच्चारप्रश्रवणं कृत्वा ततः 'अइंतु'चि प्रविशन्तु, क ?—वसती,
'एवं जटा दोस'चि एवं क्रियमाणे दोषाः—आत्मविराधनादयः परित्यक्ता भवन्ति । एवमुक्त्वे सत्याहाचार्यः—

आयतिव्यवयण दोसा बुधिहा नियमा उ सञ्जमायाप । वच्चह न तुळमे सामी असखट महलीप वा ॥१८९

आचार्यस्य वचन आचार्यवचन, किं तद्विषयत आह—‘दोसा’ शब्दतो वृद्धतां दोषा भवन्ति द्विविधाः ‘नियमाद्’ अथस्य तथा ‘सञ्जम’श्चि संयमविराचनादोषः ‘आयाप’श्चि आत्मविराचनादोषः । तत्र सुयमविराचनादोष एषं भवति—तत्र भोबन स्याने सागारिका यदि बहवस्तिष्ठन्ति तत्रस्ते साधनो मिथामटित्वाऽऽमथाः सन्तो यथेव भवन्ति—यदुत वचह—हे सागारिकाः ! गच्छवास्याद् स्वानाद्, तत्रैवैवसुत्पमाने सुयमविराचनादोषो भवति । आत्मविराचना चैव भवति—यदि ते सागारिका उच्यमाना न गच्छन्ति, किन्त्वेव भवन्ति—‘न तुळमे सापी’ नास्य प्रदेष्टस्य भवन्तः स्वामिनः, तत्रैव असखटं भवति । ‘महलीप वा’ इति अथ मच्छर्यां आवायो सत्यायु—

कोऊहल आगमण सखीमेण अकठगमणाई । ते चैव सखटाई वसर्हि य न देति ज चंऽल ॥१९०॥

मच्छर्यां आवायो कौतुकेन सागारिका आगमन कुर्वन्ति, तत्रैव ‘सखीमेण’श्चि संखीमेण तेषां प्रवृत्तितानां अकठगम नादि—कष्टेन मक्ककज्जो नोपक्रामति, ‘ते चैव संखटाई’श्चि च एष वा सुखटादयो दोषा भवन्ति ‘वसर्हि य न देति’श्चि एव च सागारिका ष्टाः सन्तो वसर्हि न प्रयच्छन्ति, तत्र प्राप्ते ‘अं चंऽज्ज’श्चि ग्रहाणार्क्यवादि कुर्वन्ति । इयानी तस्माद्गामाद् न्यत्र प्राप्ते भोबन गुहीत्वा गन्तव्य, तत्र चैते दोषाः—

भारेण वेयणाए न पेहए थाणुकंटआयाए । इरियाइ संजमंसि अ परिगलमाणे य छक्राया ॥ १९१ ॥
उपधिभिधामारेण या वेदना शुद्धेदना वा तथा न 'पेहए'त्ति न पश्यति स्थाणुकण्टकादीन्, तत्रश्चात्मविराधना भवति ।
'इरियाइ'त्ति संयमविषया विराधना ईयादि, तथा परिगलमाने च पानादीं पट्कायविराधना भवति । तथा चैते चान्यत्र
'ग्रामे गच्छतां दोषा भवन्ति—

सावयतेणा दुविहा विराहणा जा य उवहिणा उ विणा । तणअग्निगहणसेवण वियालगमणे इमे दोसा ॥
श्वापदभयं भवति, तथा तेणा दुविहा भवन्ति-शरीरापहारिण उपप्यपहारिणश्च, 'विराहणा जा य उवहिणा उ विणा'
या च 'उपधिना' संस्तराकादिना विना विराधना भवति, का चासौ ?—'तणअग्निगहणसेवण' यथासद्वल्यं दृणानां ग्रहणे
आत्मविराधना अग्नेश्च सेवने संयमविराधनेति । द्वारम् । एवं तावद्ग्राह्यतो भुञ्जतामन्यग्रामे च गच्छतां दोषा व्याख्याताः,
इदानीं यदुक्तमासीच्चोदकेन यदुत विकाले प्रवेष्टुं युज्यते तन्निरस्यन्नाह—'वियालगमणे इमे दोसा' विकालगमने वसतौ
'एते' वक्ष्यमाणलक्षणा दोषा भवन्ति, ते चासी—

पविसणमगणटाणे वेसिस्थिदुमुच्छिष्ट य बोद्धव्वे । सज्झाएसंधारे उच्चारे चैव पासवणे ॥ १९३ ॥

'पविसण'त्ति तत्र ग्रामे विकाले प्रविशतां ये दोषास्तान् वक्ष्यामः । 'मगण'त्ति वसतिमार्गणे—अन्वेषणे विकाल-

ततो वसिमसमीप एव कमढकेषु शुंकेन लेपेन सवाद्याभ्यन्तरेषु लिप्तेषु भुज्यते, 'कुरुकृथा य'चि कुरुकृत्वा-पादप्रक्षालनादिका क्रियते 'संवरित'चि सान्तराः-सावकाशा बृहदन्तराला उपविशन्ति । इदानीं भुक्त्वा वहिः पुनर्विकाले वसतिमन्विषन्ति, सा च कोष्ठकादिका भवति, तत्र लब्धायां वसती को विधिरित्यत आह—

कोट्टग सभा य पुर्वि काल वियाराद्भूमिप्रडिलेहा । पच्छा अङ्गति रत्तिं पत्ता वा ते भवे रत्तिं ॥ २०१ ॥

कोष्ठकः-आवासविशेषः समा-प्रतीता कोष्ठके सभायां वसती लब्धायां प्रागेव 'काले'चि कालभूमिं प्रत्युपेक्षन्ते यत्र कालो गृह्यते तथा 'वियारभूमिप्रडिलेहा' विचारभूमिः-सञ्ज्ञाकायिकाभूमिस्तस्याश्च प्रत्युपेक्षणा क्रियते । तत एवं प्रत्युपेक्षितायां विकाले वसती 'पच्छा अङ्गति रत्ति'चि पश्चाच्छेषाः साधवो रात्रौ प्रविशन्ति । 'पत्ता वा ते भवे रत्ति'चि यदा पुनस्त आगच्छन्त एव कथमपि रात्रावेव प्राप्तास्तदा रात्रावपि प्रविशन्ति ॥ तत्र च प्रविशतां—

शुस्मिअभेसण समणा निठभय वहिटाणवसहिपडिलेहा । सुद्धावरपुवभाणिअं कंचुग तह दारुदंडेणं ॥ २०२ ॥

शुस्मिकाः-स्थानकरक्षणालाः 'भेसणं'चि यदि ते कथञ्चिन्नासयन्ति ततश्चेदं वक्तव्यं-यदुत श्रमणा वयं, न चौराः, 'निठमय'चि अथ तु स सन्निवेशो निर्भय एव भवेत्तदा 'वहिटाणं'चि वहिरेव गच्छत्वावचिष्ठति, इषभास्तु वसतिप्रत्युपेक्षणायां ब्रजन्ति । किञ्चिच्छिष्टाऽसौ वसतिरन्विष्यते ?-'अन्यगृहादि' पूर्वोक्तं, 'कंचुग तह दारुदंडेणं'चि दण्डकपुञ्जनं तद्धि

यदुत्ताहमस्यापि पूज्यो येन मम शोभनसंस्कारकभूद्वेति ॥ अहं रचितं आगया ताहे कालं न गिण्हंति, निञ्जुचीओ संगहणीओ
 य सणिअं गुणंति, मा वेसिस्थिदुगुंछिआदओ दोया होहिति, कायिकां मचएसु छुंइति उच्चारंणि जयणाए । जह पुण कालभूमी
 पडिलेहिआ ताहे कालं गिहंति, यदि सुद्धो कालो करंति सज्जायं, अहं न सुद्धो न पडिलेहिआ वा वसही ताहे निञ्जुचीओ
 गुणिति, पढमपोरिसिं काऊणं बहुपडिपुणाए पोरिसीए गुरुसगासं गंतुण मणंति-इच्छामि खमासमणो ! वंदितं जावणि-
 ज्ञाए निसीहिआए सत्थएण वंदामि, खमासमणा ! बहिपडिपुणा पोरिसी, अणुजणह राइंसंथारयं, ताहे पढमं काहथा-
 भूमिं वचंति, ताहे जत्थ संथारगभूमी तत्थ वचंति, ताहे उवहिंमिं उवओगं करंता पमजंता उवहीए दोरयं उच्छोडिति,

A यदा राजावागतास्तदा कालं न गृह्णति, निर्हुक्कीः संप्रहणीश्च शनैर्गुणयन्ति, मा वेथयाक्कीकुरिसवादयो दोषा भूवन्, कायिकी
 मात्रकेयु उरुसज्जन्ति उच्चारमपि यतनया । यदि पुनः कालभूमयः प्रतिलेखितास्तदा कालं गृह्णति, यदि शुद्धः कालः कुर्वन्ति स्वाध्यायं,
 अथ न शुद्धो न प्रतिलेखिता वा वसतिसद्दा निर्हुक्कीगुणयन्ति । प्रथमां पौरुषीं कत्वा बहुप्रतिपूर्णायां पौरुष्यां गुरुसकाशं गत्वा भणन्ति-
 इच्छामि क्षमाश्रमण ! वन्दितु यापनीयया नैवेधिकया मस्वकेन वन्दे, क्षमाश्रमणाः ! बहुप्रतिपूर्णां पौरुषी, अनुजानीव रात्रिसंस्कारकं,
 तदाती प्रथमं कायिकीभूमिं व्रजन्ति, ततो यत्र संस्कारकभूमिसत्रत्र व्रजन्ति, तदोपधावुपयोत्तं कुर्वन्तः प्रमार्जयन्त उपयेद्वैवरकमुच्छोटेयन्ति,
 तदा संस्कारकपट्टकमुत्तरपट्टकं च प्रतिलिख्य द्वे अपयेकत्र लारवोरुणि स्थापयन्ति, तदा संस्कारकभूमिं प्रतिलेखयन्ति, तदा संस्कारकमा-
 स्तुंभवन्ति सोत्तरपट्टक, तत्र च लग्ना मुखवलिक्वोपरितनं कायं प्रमार्जयन्ति, अधस्तनं रजोहरणेन, कल्प्यांश्च वामपार्श्वे स्थापयन्ति, पुनः
 संस्कारकमारोहन्तो भयन्ति व्येष्टार्यादीनां पुरत्तरितवृत्तां अनुजानीव, पुनः सामाधिकं त्रीन् वारान् कृत्वा (उच्चार्य) स्वपिति, एष तावत् क्रमः ।

साह स्यारगपङ्क्यं उचरपट्टय च पङ्किलेहिचा दोषि एगत्य छापसा उरुमि ठवैति, ताहे संयारगभूमि पंमञ्चयति, ताहे संयारय बन्दुरैति उचरपट्ट, उत्य य सगगा मुहपोधिथाए उचरिष्ठ काय पमञ्जति, हेष्टिष्ठ त्यहरयेभं, कल्पे य वामपासे ठवैति, पुषो संयारए चढतो मयार विह्वलार्जिण पुत्तो विह्वलान-बंणुवाणिसाह, पुषो सामाहयं सिञ्चि वारे कङ्किल्ल सोवइ एस ताव कम्मो । इदानीं गाथा व्याख्यायते—

पोरिसिआपुच्छणया सामाहय उभयकायपङ्किलेहा । साहणिअ तुवे पट्टे पमञ्ज पाए जत्तो भूमि ॥ २०५ ॥

पौच्छ्यां निर्युकीर्णमित्वा 'आपुच्छण'ति माचार्यसमीपे मूलवस्त्रिकां प्रतिलेखयित्वा मणति बहुपङ्क्तिपुष्पा पोरिसी संदिउठ सस्वारक तिष्ठामीति, 'सामाहय'ति सामायिक वारात्रपमाकृष्य स्वपिति, 'ठमय'ति सञ्चान्नाकायिकोपयोग कृत्वा कायपङ्किलेह'चि सफ्ल काय प्रसून्य 'साहणिअ तुवे पट्टे'चि साहयिय-एगत्य लापसा तुवे पट्टे-उचरपट्टो सयारपट्टो च, उठ उतोः स्यापयति, 'पमञ्ज पाए जत्तो भूमि'ति पादौ यतस्तेन भूमिं प्रसून्य उठः सोचरपट्ट संस्वारक मुञ्चति, .स्याञ्च सामाचार्यनुक्रमेण गाथार्यां उच-वो न कठ, किन्तु स्वदुःखा यथाक्रमेण व्याकुर्येया । एवमसौ सस्वारकमा इन् किं मणतीत्याह—

णुजाणह सयार वाट्टवहाणेण वामपासेण । कुक्कुहिपायपसारण अतरत पमञ्जए भूमि ॥ २०६ ॥

अनुजानींश्चं संस्वारकं, पुनश्च दाहपधानेन वामपार्श्वेन स्वपिति, 'कुक्कुडिपायपसारण'ति यथा कुक्कुटी पादावाकाशे प्रथमं प्रसारयति एवं साधुनाप्याकाशे पादौ प्रथममश(सं श)ञ्जुवता प्रसारणीयौ, 'अतरंतो'ति यदा आकाशव्यवस्थिताभ्यां पादाभ्यां न गन्तोति स्यातुं तदा 'प्रसज्जए भूमि'ति श्रुवं प्रमुज्य पादौ स्यापयति ।

संकोष्ट संडासं उवचंते य कायपडिलेहा । द्वाद्द्वैउवश्रोणं णिरसासनिरंभणालोयं ॥ २०७ ॥

यदा तु पुनः सङ्कोचयति पादौ तदा 'संडासं'ति संदंसं-ऊरुसन्धि प्रमुज्य सङ्कोचयति 'उवचंते य'ति उद्धर्तयंश्चासौ साधुः कायं प्रमार्जयति, एवमस्य स्वपतो विधिरुक्तः । यदा पुनः कायिकार्थमुच्चिष्टति स तदा किं करोतीत्याह—'द्वाद्द्वै-उवश्रोणं' द्रव्यतः क्षेत्रतः कालतो भावतश्चोपयोगं ददाति, तत्र द्रव्यतः कोऽहं प्रव्रजितो गृहस्थो वा ? क्षेत्रतः किमुपरित-लेऽन्यत्र वा ? , कालतः किमियं रात्रिर्दिवसो वा ? , भावतः कायिकादिना पीडितोऽहं न वेत्ति, एवमुपयोगे दत्तेऽपि यदा निद्रयाऽभिभूयते तदा 'णिरसासनिरंभण'ति 'निःश्वासं निरुणादि' नासिकां दृढं गृह्णाति निःश्वासनिरोधार्थं, ततोऽपगतयां निद्रयां 'आलोयं'ति आलोकं पश्यति, द्वारम् । यतः—

द्वारं जा पडिलेहे तेणभए दोणिण स्वावए तिणिण । जइ य चिरं तो द्वारे अणणं टावित्तु पडिअरइ ॥ २०८ ॥

तदाऽसौ द्वारं यावत् 'प्रत्युरेक्षयन्' प्रमार्जयन् व्रजति, एवमसौ निर्गच्छति तत्र च यदि स्तेनभयं भवति ततः

सुप्तोऽशुष्यन्, तत्र मञ्जना विद्वत् श्रावक भवति, पद्यसौ संविग्नविद्वत् प्रवेद्यः क्रियते, अथ पार्श्वस्थादिविद्वत्स्त्वथो न प्रवे
 द्यन्, 'सदिष्टो ओ विद्वत्तो' तत्र सविग्ने साम्प्रोगिकैरसाम्प्रोगिकैश्च यो विद्वत्स्वत्राचार्यसद्विद्वत्ः प्रविशति आचार्यप्रायोग्य
 प्रदण्यार्थ, 'अविहरिप्रविद्वो इमा होति'षि अविद्वते प्राप्ते सच्चिनि वा अप्य विधिः-वस्यमानलक्षणः सप्तमगायायाम्, "अविह
 रिप्रमसदिष्टो षतिप्र प्रादुटिप्र" अस्यां गायायामिति । इदानीं माप्यकार एनामेव गायां व्याख्यानपञ्चाह—

अविहरिअ विद्वरिओ वा जह सद्धो नरिय नरिय उ नियोगो । नाए जह ओसण्णा पविससति तओ उ पण्णरस

अविद्वत्तो वा प्राप्ताः, तत्र विद्वते षदि भावको नास्ति ततो नास्ति नियोगः-न नियुज्यते साधुः आचार्यप्रायो
 ग्यानयनाथम् । 'माए'षि अप्य तु 'घाते' विज्ञाते एव पदुठास्ति भावकः, तत्र च 'यदि ओसणा पविससति' पद्यवसथाः
 प्रविशन्ति तथापि नास्ति नियोगः, अथ तु प्रविशन्ति 'तओ उ पअरस'षि पञ्चदशोद्गमदोषा भवन्ति, ते धामी-
 "भावाकम्भुरेसिप्र पूरुक्कम्मे प मीसन्नाए अ । ठवणा पादुटिपाए पाओयरकीय पाभिणे ॥ १ ॥ परिपट्टिए अमिहइड्ढिममे
 मातोइट इय । अण्डिअ अमिसट्टे अन्कोपरए अ सोलसमे ॥ २ ॥" ननु धामी वोढञ्च उच्यन्त-" अन्कोपरतो
 मीप्रन्नाय च दोहिवि एको चेन्न मेदो । अयथेयमपि गाया सम्मन्नेवाङ्गीकृत्य व्याख्यायते-द्विषिपः भावको-विद्वत्तोऽ-
 पिद्वत्तो वा, यदि 'सद्धो नरिय अरिय उ नियोगो' तत्र विद्वत्तो यदि भादो नास्ति ततो नास्ति नियोगः साधोः । 'माए'षि
 अथ इत सति भावके पदुठाअस्ति तत्र सत्र इतो सति 'यदि ओसण्णा पविससति' पद्यवसथाः प्रविशन्ति तथापि नास्ति

१ अर्थ अ. क. १-२ । २ अर्थमे इत्तिलोऽत्र च अर्थमे अ. ५ । ३ साम्प्रोगिकेण अविद्वत् अ. क. १ । ४ ततो अ. क. १-२ ।

नियोगः । अर्थव्यवधेऽपि प्रविशन्ति तत्रश्च पञ्चदश दीपा उद्गमादयो नियमाद्भवन्ति यद्यपि तत्रावसन्ना न गृह्णन्ति ॥
 सांविगमणुणाए अइति अहवा कुले विरिचति । अण्णाउळं व सहू एमेव य संजईवग्गे ॥ १६ ॥ (भा.)

अथ तु सं सञ्ज्ञी संविचैर्विहृतः—अमनोहैर्वसद्भिर्भाषितः ततः 'अणुणाए अइति' च तैरेवानुज्ञाते सति श्रावकगृहे प्रवि-

शन्ति । अथवा श्रावककुलानि 'विरिचन्ति' विभजन्ति, एते एवान्यसाम्भोगिकाः संविग्नाः 'अण्णाउळं व सहू' अण्णाय उळं व
 सहू जत्थ सावगा नत्थि तहि हिंडंति वत्थवा जह सहू समत्था ह्यरे, पाहुणगा जत्थसरीरा सावगकुलानि हिंडंति, अह वत्थवा
 जत्थसरीरा पाहुणगा य सहू ततो अण्णायउळं हिंडंति । ' एमेव य संजईवग्गे' एवमेव संयतीवर्गे विधिः, यदुत ताभिर-
 नुज्ञातेषु श्रावककुलेषु प्रवेष्टव्यम् । बहुषु च कुलेषु सत्सु ता एव विरिचति, "अण्णाउळं व सहू" इति, अयं च विधिर्द्रष्टव्यः ।
 एमेव अण्णसंभोइयाण संभोइयाण ते चैव । जाणित्ता निव्वंथं वत्थवेणं स उ पमाणं ॥ १७ ॥ (भा०)

एवमन्यसाम्भोगिकानां सम्भवे उक्तलक्षणो विधिर्द्रष्टव्यः । 'संभोइयाण ते चैव' चि अथ साम्भोगिकास्त्वत्र शासे भवन्ति

ततः 'ते चैव' चि ते एव वास्तव्याः साधवो मध्यमानयन्ति, अथ तत्र साम्भोगिकसमीपे प्राप्तमात्राणां कश्चिच्छ्रावक आयातः,
 स च प्रादूर्णकवत्सल एवं मणति यदुत मदीयगृहे भिक्षार्थं साधुः प्रहेतव्यः, तत्रोच्यते—वास्तव्या एवागमिष्यन्ति, अर्थव-
 धुक्तेऽपि 'निव्वंथं' चि निर्वन्धं करोति आग्रहं करोत्यसौ श्रावकस्त्वतः 'वत्थवेणं' वास्तव्येन सहैकेन भन्तव्यं, यतः स एव

१ विरचति भा. पा १-२ । २ सखन्ही सविमैख विहृत भा । ३ 'विरचति' भा पा १-२ । ४ विरचन्ति भा. पा १ । ५ एव तु अण्णं भा. पा १-२ । ६ तह चैव क १ पा. १ ।

वास्तव्यः प्रापूर्णाकानां प्रमाप्यमत्वाधिक्रवस्तुप्रदये । अयासौ साम्भोगिक्रवसतिः संकृष्ठा भवति ततः—

असह वसहीय वीसु राइणिए वसहि भोयणागम्म । असहू अपरिणया वा ताहे वीसु सहू वियरे ॥१९८॥

‘असति’ अमाने विस्तीर्णया वसतेः ‘वीसु’ति पृषग्-अन्यत्र वसतौ अवस्थान कूर्बन्ति, तत्र च तेषां को भोजनविधि रित्यत आह-‘राइणिए वसहि भोयणागम्म’ रत्नाधिकस्य वसतौ भोजनमागम्य कर्षभ्य, स च रत्नाधिकः कदाचिद्रास्तव्यो भवति कदाचिदागन्तुक इति । अयं ‘असहू’चि अयान्यसते रत्नाधिकः ‘असहू’ मिवावेलां प्रतिपालयितुमशक्तः तथाऽपरि मता वा साधवा सहप्राया मा भूइ राटि करिप्पति ततः ‘वीसु’ पृषग् वसतिर्भवति । तथा यदि च ते वास्तव्यसाधनः ‘सहू’ समर्यास्तवो ‘वियरे’चि मिशामटित्वा प्रापूर्णाकैभ्यो प्रपच्छन्ति ॥

तिण्ह एकेण सम भत्तुओ अप्पणो अत्तु तु । पच्छा इयरेण सम आगमण विरेगो सो चेव ॥मा० ॥१९९॥

अयं तत्र त्रय भाषाया भवन्ति, द्वावागन्तुकौ एको वास्तव्यः, तथा ‘एकेण सम’ति एकेनागन्तुकाचार्यप्रव्रित्तेन सह वास्तव्यः पर्यटति तावयावद् ‘असहू’चि एकस्य प्रापूर्णाकार्यस्य भक्तारो भवति-उदरपूरणयात्रमित्यर्थः अतः ‘अप्यमो मत्तु तु’चि आत्माचार्यापि वाऽसौ वास्तव्यः ‘असहू तु’ अर्द्धसुत्रमात्रं भावककृतेभ्योऽप्यकृतेभ्यो वा गृह्णाति । ‘पच्छा इयरेण सम’ति पचादितरेण द्वितीयागन्तुकाचार्यप्रव्रित्तेन सम पर्यटति, तथापि भक्तारो यावद्भवति प्रापूर्णाकस्य तावत्पर्यटति,

आत्मनश्चाहंशुभमात्रं गृह्णाति, एवं पूर्णो ह्यवो भवति चारतव्याचार्यस्य, 'आगमण'चि एवं ते पर्यष्टित्वा आत्मीयार्त्मीयवसती आगमनं कुर्वन्ति । 'विरेशो सो चैव'चि स एव 'विरेशो' विभजनं श्रावककुलेषु, योऽसौ भिक्षामटङ्किः कृतः, न तु पुनर्वस-
 तिकायां आगतानां भवतीति । "असति वसहीए वीसुं राइणिए वसहि भोयणागम्म । असह अपरिणया वा ताहे वीसुं सह
 विपर ॥ १ ॥"चि यो विधिरुक्त्वः, अपं च द्वितीयाद्याचार्येष्वप्य गतेषु द्रष्टव्य इति । एवं तावद्विहते क्षेत्रे यत्र साधुषु ति-
 ह्तसु यो विधिः स उक्तः, इदानीमविहते क्षेत्रे साधुरहिते च यो विधिरस्तत्र तिपादनायाह—

चेदअवंदनिमंतणगुरुहिं संदिट्टु जो वऽसंदिट्टो । निव्वंथ जोगगहणं निवेय नयणं गुरुसगासे ॥१००॥

एवं विहरन्तः कचिद्रामादौ प्राप्ताः, तत्र च यदि सञ्ज्ञी विद्यते ततश्चैत्यनन्दनार्थमाचार्यो व्रजति, ततश्च श्रावको गृह-
 भागतमाचार्यं निमन्त्रयति, यथा—प्रायोग्यं गृह्णीत, ततश्च यो 'गुरुहिं संदिट्टु'चि गुरुभिः यः संदिष्टः सङ्घाटकः स गृह्णाति ।
 'जो व असंदिट्टो'चि यो वा 'असंदिष्टः' अनुकतः स वा गृह्णाति श्रावकनिर्वन्धे सति, एतदुक्तं भवति—योऽसावाचार्येण
 संदिष्टः स यावन्नागच्छत्येव तावत्तेन श्रावकेणान्यसङ्घाटको दृष्टः, स च निर्वन्धे ग्राहे कृते सति योग्यग्रहणं—प्रायोग्योपादानं
 करोति । पुनश्च 'निवेय'चि अन्येष्यः सङ्घाटकेभ्यो निवेदयति, यथा यदुत मया श्रावकगृहे प्रायोग्यं गृहीतं न तत्र भवद्भिः
 प्रवेष्टव्यम् । ततश्च 'नयणं गुरुसगासे'चि तत्प्रायोग्यं गृहीत्वा गुरुसमीपं नयति तत्क्षणादेव येनासावुपसृङ्के इति । इदानीं
 यदुक्तं प्राक् 'अविहरिअविही इमो होवि'चि, तत्र्याख्यानयन्नाह—

१ इदानीं विहते ल. १ । २ साधुरहिते यो ल १, साधुविहरिते पा. १-२ । ३ निर्वन्धप्रदणे कृते अ. ।

अविहरिअमसदिट्ठो चेद्दय पाटुद्धिअमित्त गिण्हसि । पाठग्गपठरत्तमे नऽम्हे किं वा न मुजाति ? ॥१०१॥
 अविहरिते ग्रामादौ अघदिया एव सर्वे भिक्षार्थं प्रथिताः, तत्र च भिक्षामन्तः भाषकपुटे प्रथिताः, तत्र च 'विहए'पि
 तस्यते प्रचुर पा सम्पत्ते ततः 'पाठुद्धिअमित्त पिण्हन्ति' प्रासुठिकायात्र यदि तत्र उच्यते ततो एतन्त्येव । अथाचार्यप्रायोग्य
 एवमुक्ते भाषकोऽप्याह—'किं वा न संवत्ति'पि किं मवत्तिनीत्त न मुज्जते आचार्याः ? एव निर्बन्धे सति त एव एतन्ति ।
 कियत्पुनर्गृहन्तीत्यत आह—
 गच्छस्स परीमाण नाठ चित्तूण तवो निवेयति ।

गच्छस्य परिमाण मत्वा गृहन्ति, एहीत्वा च तवो निवेदयन्ति, कस्मै ? अत आह—गुरुसंघाटकाय, यदुवाचार्य
 प्रायोग्यमन्येषां च गुरुपूजादि तन्त्र प्रचुरम्, 'इपरें' इतरसंघाटकेभ्यः—अपरसंघाटकेभ्यो निवेदयति, 'मा ववह'पि मा प्रवत
 गृहीत गुरुयोग्य, एतच्च लक्षणमात्रमेव गुरुसमीप नेतव्यम् । तथा आह—
 पर्यागिससुदिसगा मुचा उ परेणायणा दिट्ठतो । 'विहणदवविणास्तो निद्ध मडुर व पुष तु ॥१०३॥मा०॥
 'पर्यागिससुदिसगा' य अमण्डन्पुपनीधिन एवम् एतन्ते व्याप्यापाक्रान्ताय तेषां सुकानां सर्वा पयादानीत्

१ अत्र नेत्र उपलब्धेन आ. अ. २ वा १ । २ विहरिअ अ. १ विरुत्ते पु. ।

नीपशुज्यते, अत्र च 'पहेणएण' दिट्ठो 'काले दिणस्स पहेणयस्स अण्णो न तीरए काउं । तेस्सेवडथक्कपणाभियस्स विहंतया
 नत्थि ॥ १ ॥' तथाऽनानयनेऽयमपरो दोषः—'येन द्रव्येण घृतादिना गृहीतेन हिण्डतां द्रव्यविनाशो भवति, कथञ्चित्प्रमादा-
 त्यात्रकविनाशो सति क्षीरादि च विनश्यत्येव, तथा 'निद्धमहुसाहं पुष्पि' यदुक्तमागमे तच्च कृतं न भवति । 'सणि'चि दारं
 गयं । इदानीं साधर्मिकद्वारं प्रतिपादयन्नाह—

भत्तट्ठिअ आवस्सग सोहेउं तो अइंति अवरणहे । अब्भुट्ठाणं दंडाइयाण गहणेक्कवयणेणं ॥ २१२ ॥

इदानीं ते साधर्मिकसमीपे प्रविशन्तः 'भत्तट्ठिअ'चि भुत्तवा तथा 'आवस्सग सोहेउं'ति आवश्यकं च कायिकोच्चारादि
 'शोषयित्त्वा' कृत्वेत्यर्थः, अतोऽपराहसमये आगच्छन्ति, येन वास्तव्यानां भिक्षाटनाद्याकुलत्वं न भवति, वास्तव्या अपि
 किं कुर्वन्ति ?, इत्यत आह—'अब्भुट्ठाणं'ति तेषां प्रविशतामभ्युत्थानादि कुर्वन्ति 'दंडादिताण गहणं'ति दण्डकादीनां ग्रहणं
 कुर्वन्ति, कथं ?—'एक्कवयणेणं'ति एकेनैव वचनेन उक्ताः सन्तः पात्रकादीन् समर्पयन्ति, वास्तव्येनोक्ते मुञ्चस्वेति ततश्च
 मुञ्चन्ति, अथ न मुञ्चत्येकवचनेन ततो न गृह्यन्ते, मा भूत् प्रमाद इति ॥

खुड्डलविगिट्ठेणा उण्हं अवरण्हि तेण उ पएवि । पक्खत्तं मोत्तूणं निक्खिवमुक्खित्तमोहेणं ॥ २१३ ॥
 यदा तु पुनस्तैः साधुभिर्मिश्रतो यो ग्रामः स शुद्धको न तत्र भिक्षा भवति ततश्च प्रत्यूपस्येवागच्छन्ति, 'विगिट्ठ'चि

विदुषामप्यान यत्र साधर्मिकास्तिष्ठन्ति ततः प्रत्युपस्येवागच्छन्ति । 'तुभ'सि अय ततः अपराहे भागच्छतां स्तेनमय
 मपेचवथ प्रत्युपस्येवागच्छन्तीति । उष्य वा अपराहे' भागच्छतां भवति यतोऽतः प्रत्युपस्येवागच्छन्ति । एव ते प्रत्युपसि
 वस्माद् ग्रामात्प्रवृत्ताः सापचो भोजनकाले तु प्राप्याः साधर्मिकसमीप निवीचिकां (नैपेधिकी) कृत्वा प्रविशन्ति । पुनश्च
 तर्था प्रविशतां वास्तव्यमाशुभिः किं कर्तव्यमिदम्यत आह—'पश्चिप'ति प्रविशन्ति—आस्यगत मुखे प्रविशन्ति क्वचि
 सुक्त्वा 'निस्त्रिभस्त्रिष'ति पदुत्तिष्ठन्ति माननगत तत् 'निधिप' सुश्रन्ति नैपेधिकीभवमानन्तरमेव, ततस्ते प्राधूर्गकाः
 'ओषन्'ति सर्वेषु मालोचनां प्रयच्छन्ति । ततो सुश्रते मण्डरणां, सा वेयम्—
 अप्या मूलगुणेषु विराहणा अप्य उत्तरगुणेषु । अप्या पासत्थाइसु दाणग्गहसपओगोहा ॥ २१४ ॥

अस्या मूलगुणेषु, एतदुक्त भवति—मूलगुणविषया न काचिद्विराचना, अस्या न काचिदुचरगुणविषया विराचना, अस्या
 पार्थस्यादिषु दोन प्रथमे वा विराचना 'सपओगो'सि तैरेव पार्थस्यादिभिः सह संप्रयोगे—संपर्के, एतदुक्त भवति—न
 पार्थस्यादिभिः सह संप्रयोग आसीत् । 'ओष'सि इयं 'ओषठ' संश्लेषत मालोचना दीयते, एषा मालोचनां यदि न
 सुकास्वतो सुश्रते । अय सुकास्त साधनस्तव इव मजन्ति—
 सुजह मुत्ता अम्हे जो वा इच्छेअमुत्त सह भोज्ज । सब च तेसि दाउ अन्न गिणहति वरथव्वा ॥ २१५ ॥

१ अमुकोमवच्छेद प्राप्यां का पा. १-२ पु. । २ एतच्च तेषं का । ३ 'निधिप'ति' का क. २. पा. १-२ । ४ अस्या क. १-२
 एतच्चैवविपय्य का । ५ अर्थ का. ।

शुद्धीष्वम् ययं शुका वयम्, 'यो वा इच्छे'ति यो वा साधुर्भोक्तुमिच्छति ततः 'अथुच सह भोजं'ति तेनाशुक्तेन सह भोज्यं कुर्वन्ति । एवं यदि तेषामात्मनश्च पूर्वानीतं भक्तं पर्याप्यते ततः साध्वेव । अथ न पर्याप्यते ततः सर्वं 'तेभ्यः' प्राधूर्णकेभ्यो दत्त्वा भक्तमन्यद्वल्लन्ति-पर्यटन्ति वास्तव्यमिष्वयः । एवमानीय कति दिनानि भक्तं प्राधूर्णकेभ्यो दीयते इत्यत्र आह—
 तिष्ठिणि दिणे पाहुन्नं सर्वेसि असइ बाल्लुण्डं । जे तरुणा सग्गामे वरथव्वा बाहि हिंजाति ॥२१६॥

श्रीणि दिनानि प्राधूर्णकं सर्वेषां असति बाल्लुद्धानां कर्त्तव्यम् । तत्र च ये प्राधूर्णकारुण्यरुणास्ते स्वग्रामे एव भिक्षाम-
 टन्ति, वास्तव्यास्तु बहिर्ग्रामे हिण्डन्ति । अथ ते प्राधूर्णकाः केवला हिण्डितुं न जानन्ति ततः किं कर्त्तव्यमित्यत्र आह—
 संघाडगसंजोगो आगंतुगभदएयरे बाहिं । आगंतुगा व बाहिं वरथवगभदए हिंडे ॥ २१७ ॥

सङ्घाटकसंयोगः क्रियते, एतदुक्तं भवति—एको वास्तव्यः एकश्च प्राधूर्णकः, तत्रश्चैवं सङ्घाटकसंयोगं कृत्वा भिक्षामटन्ति ।

'आगंतुगभदएयरे'ति अथासौ ग्राम आगन्तुकानामेव भद्रकस्ततः 'इयरे'ति वास्तव्या 'बाहिं'ति बहिर्ग्राम हिण्डन्ति, आगन्तुका वा बहिर्ग्रामे हिण्डन्ति वास्तव्यभद्रके सति ग्रामे । उक्तं साधर्मिकद्वारम्, इदानीं वसतिद्वारं प्रतिपादयन्नाह—
 विरिथिण्णा सुद्धलिआ पमाणजुत्ता य तिविह वसहीओ । पढमविइयासु ठाणे तरथ य दोसा इमे हीति ॥
 विरतीर्णा शुद्धिका प्रमाणजुत्ता वा त्रिविधा वसतिः 'पढमवितिपासु ठाणे'ति यदा प्रथमायां वसती स्थानं भवति

विस्तीर्णापापित्यर्थः, द्वितीया ह्युद्धिका वस्त्यां वा स्थान यदा भवति तदा तत्र तयोर्बसत्योः 'एते वस्यमाणका' दोषा भवन्ति—
स्वरकस्मियवाणियगा कप्पटिअसरकस्त्रगा य षठा य । समीसावासेण दोसा य हवति जेगविहा ॥२१९॥

एतन् विस्तीर्णापां वसतो 'स्ररकस्मिय'पि दण्डयाधिक्यं रात्रिं प्रान्त्वा स्वपन्ति, वायिंश्चकाय वाकिंश्चुक्रयापा आगल्य स्वपन्ति, तथा कर्पटिकाः स्वपन्ति, सरअस्त्राद्य-भौताः स्वपन्ति, षष्ठाश्च स्वपन्त्यायत्न 'अहयविवाहा भित्तिबीविजो य बठ'पि । पयिः स्रह यदा संयिम भावासो भवति तदा तेन संयिभावासेन दोषा वस्यमाणका वनेकविधा भवन्ति ॥ ते वामी—
आवासगअहिगरणे तदुभय उच्चारकाहृथनिरोहे । सयममायविराहण सका तेणे नपुसित्थी ॥२२०॥

वाक्वचक-प्रतिक्रमणे क्रियमाये सागारिकाभामप्रवस्त एव तदुचकान् कुर्वन्ति, तत्र च केचिदसहना राटि कुर्वन्ति, तत्रपापिकरणदोषा । 'तदुभय'पि यत्रशौक्रीकरणे अर्धशौक्रीकरणे च दोष तदुचकान् कुर्वन्ति । निरोधश्च उच्चारस्य कस्यि श्याप्य निरोधे दोषः । अथ क्तेति एषाऽपि दोषः सयमात्मविरापभाक्तोऽप्रत्युपेक्षितस्वच्छिन्ने । 'संका तेके'पि स्तेनप्रह्ना दोषश्च योऽप्रह्ना, नपुसकच्छतो दोषः संभवति, एतन् स्त्रीदोषश्च भगवतीति द्वारवाधेयश्च । इदानीं प्रतिपद्य व्याख्यानबन्धारे—
आवस्तस्य करिति पवचप् झाणजोगनाघाओ । असहण अपरिणओ वा भोयणभेओ य छक्कापा ॥२२१॥

'माहवचक' प्रतिक्रमण कुर्वताम् 'पवचप'पि से सागारिक तदुचकान् कुर्वन्ति, तथा स्थानयोगभ्यासस्य भवति—
१ कल्पिभ्यश्च षट् । २ षट्श-कञ्जत् अल. षा १ । ३ स्त्रीदोषेभ्यो य नटि'पि अल. षा १ । ४ अण्यण्यवधिके ष १-२ । ५ अण्यण्यवधिके ष १-२ ।

चलतामापयते वेतो यतः । दारं । 'अहिगरणे'चि मण्ड—'असहण'चि कश्चिद् 'असहनः' कोपनो भवति 'अपरिणतो वा' सेहप्रायः, एते राटि सागारिकैः सह कुर्वन्ति, ततश्च भाजनानि पात्रकाणि तद्वेदो-विनाशो भवति, पदकायाश्च विराध्यन्ते । दारं । 'वदुभयं'ति व्याख्यायते—

सुत्तथऽकरण नासो करणे उडुंचगाइ अहिगरणं । पासवणिअनिरोहे गेलन्नं दिट्टे उडुहाहो ॥२२२॥

'सुत्तथअकरण'चि द्वत्रार्थपरूपकरणे नाशः—तयोरेव विस्मरणम् । अथ द्वत्रार्थपरूपयो क्रियेते ततश्च 'उडुंचकादि' उडुषट्टकादि कुर्वन्ति । ततश्चासहना राटि कुर्वन्ति, ततोऽधिककरणदोष इति । दारं । 'उच्चारकाहअनिरोहे'चि व्याख्यायते 'पासवणे'चि 'प्रश्रवणस्य' कायिकायाः 'इयर'चि पुरीषस्य च निरोधे 'गेलन्नं' ग्लानत्वं भवति । अथ वुत्सुजन्ति ततश्च 'दिट्टे उडुहाहो'चि सागारिकेदृष्टे सति 'उडुहाहः' उपवातः प्रवचनस्य भवति । दारं । 'संजमआयविराहण'चि व्याख्यायते—
मा दच्छिहिति तो अण्डिलेहिष्(थंडिल्ले) दूरे गंतु वोसिरति । संजमआयविराहणगहणं आरक्खितेणोहिं ॥

अथ सागारिका मां मा द्राक्षुरितिकत्वाऽस्थण्डिल एव दूरे गत्वा वुत्सुजति ततः संयमात्मनोर्विराधना भवति, ग्रहणं चारक्षिकाः कुर्वन्ति । 'तेण'चि स्तेनका वा ग्रहणं कुर्वन्ति । दारं । 'संका तेण'चि व्याख्यायते—
ओणयपमज्जमाणं दट्टुं तेणोत्ति आहणइ कोइ । सागारिअसंघट्टण अपुमित्थी णिण्ह साहइ वा ॥२२४॥

पात्रकं मण्यते । उकाः शुद्धिकाः वसतिः, यस्मात्शुद्धिकायामेते दीणस्वस्मात्प्रमाणशुका वसतिर्ग्राह्या । एतदेवाह—
 तस्मात्प्रमाणशुका एकिक्कस्स उ तिहत्थसंथारो । भायणसंथारंतर जह वीसं अंगुलाहोति ॥२२७॥

तस्मात्प्रमाणशुका वसतिर्ग्राह्या, तत्र वैकैकस्य साधोर्बाहुल्यतस्त्रिहस्वप्रमाणः संस्वारकः कर्त्तव्यः, तुशब्दो विशेषणार्थः, किं विशिनष्टि ?—संस्वारकोऽत्र भूमिरूप इति, तत्र तेषु त्रिषु हस्तेषु ऊर्णमयः संस्वारको हस्तं चचारि अ. अंगुलाहं रंभइ भायणाह य हत्थं रंघति । इदानीं संस्वारकभाजनयोर्दन्तरालं तत्प्रमाणं प्रतिपादनायाह—‘भायणसंथारंतरे’ भाजनसंस्वारंतरे—अन्तराले यथा विद्यतिरहुलानि भवन्ति तथा कर्त्तव्यम् । एवं त्रिहस्वप्रमाणोऽपि संस्वारकः पुरितः, किं पुनः कारणमिह यदरे भाजनानि न स्थाप्यन्ते ? उच्यते—

मजारसूसगाइ य वारए नविअ जाणुघट्टणया । दो हत्थे य अवाहा नियमा साहुस्स साहुओ ॥२२८॥
 भाजार्पुषकादीन् पात्रकेषु लभतो वारयेत् । अथ कस्मादासन्नतराणि न क्रियन्ते ? उच्यते—‘नवि य जाणुघट्टणय’ चि तावति प्रदेशे तिष्ठति पात्रके जातुकता घट्टना—जातुकृतं चलनं न भवति । इदानीं प्रव्रजितस्य प्रव्रजितस्य चान्तरालं प्रतिपादय चि वाह—दो हस्तौ अवाधा—अन्तरालं नियमात्साधोः साधोश्च भवति, साधुश्चात्र त्रिहस्वसंस्वारकप्रमाणो ग्राह्यः । स्थापना येयम्—उण्णामओ संथारओ २८ अट्ठावीसंगुलप्पमाणो, संथारमायणाणं अंतरालं वीसंगुला २०, भायणाणि अ हत्थप्पमाणो

स हि रात्रौ कापिहायर्षभुरिषतः सधवनतः प्रमार्भयधिर्गिञ्छति ततस्त्वमवनतकथय दृष्ट्वा स्तेन इति मत्वा आहन्यात्
 क्वचित् । वारं । 'नपुंसिस्त्रि'धि व्याख्यायते—'सामारिभसुवृष'धि सामारिकसंस्पृशे सति, स हि रात्रौ हस्तेन परामृशन्
 मञ्छति, यत्स्वतः स्पृशने सति क्वचित्सामारिको विबुद्ध एव चिन्तयति—यदुवाप 'अपुम'ति नपुंसकं तेन कारयेन मां
 स्पृशति, ततः सामारिकस्तं साधु नपुंसकमुद्ध्वा पृच्छति । अथ कदापिस्त्री स्पृश्या ततः सा छद्मते, यदुवाय मम समीपे
 आमञ्छति, ततः सा 'साहति' क्वचयति निजमर्भुः सौभाग्य कुर्यायन्ती परमार्भेन वा ॥

ओरालसरीर वा इस्थि नपुसा षकावि गिणहति । सर्वाहाए ठाणे निते आवढणपढणाई ॥२२५॥

औदारिकररीर वा स साधुं दृष्ट्वा विवा ततो रात्रौ स्त्री नपुंसक वा वैलादपि पृच्छातीति, औदारिक—पञ्चिकम् । एते
 विस्तीर्णवसतिदोषा व्याख्याताः । इदानीं छुच्छिक्ववसतिदोषान् प्रतिपादयन्नाह—'संवाहाए'धि । सक्टायां वसतौ स्वाने—
 अरस्माने सधि 'निते वाढणपढणादि'धि साधौ निर्भञ्छति प्रस्त्रकनपतनादयो दोषाः, तथा—

तेणोसि मणमणो इमोवि तेणोसि आवढइ जुद्ध । सजमआयविराहणमायणभेयाद्विया दोषा ॥२२६॥

एव साधोरुपरि प्रस्त्रकिते साधौ यस्योपरि प्रस्त्रकितः स त स्तेनकमिति मन्यमानः, अर्पं च सुष्ठोत्पितः अह
 प्रस्त्रकितं स्तेनक मन्यमानः सन् 'वापवति युद्ध' युद्ध' मरति ततश्च संयभास्यनोविराधना मारकनभेदादयश्च दोषाः, माञ्जन

१ अण्वाए वा । २ पठेच्छेदीति निर्भञ्छकवसितस्य अण् पा १-२ । ३ निर्भञ्छकवसितस्य अण् पा १-२ । ४ अ. ल. १ पा १-२ उ. ।

द्विहस्वान्तरालेन मुच्यमानेन 'मुचाश्चतसमुत्था' इति 'मुक्त' इति यो मुक्तभोगः 'अमुक्त' इति यः कुमार एव प्रव्रजितः । तत्र मुक्तभोगस्य आसन्नस्य स्वपतोऽन्यसाधुसंपर्शात्पूर्वक्रीडितानुस्मरणं भवति, यदुत्तरमद्योषितोऽप्येवंविधः एव स्पर्श इति । अमुक्तभोगस्याप्यन्यसाधुसंपर्शेन सुकुमारेण कौतुकं स्त्रियं प्रति भवति, अयमभिप्रायः—तस्याः सुकुमारतरः स्पर्श इति । तत्रश्च द्विहस्ताबाधायां स्वपतामेते दोषाः परिहृता भवन्ति । तथा भंडणं—कलहः परस्परहस्तस्पर्शजनित आसन्नशयने, ते च दोषा एव वर्जिता भवन्ति, 'सीसंतेण व कुड्डं तु हत्थं भोचूण ठायंति' चि शिरो यतो यत्र कुड्डं तत्र हस्तमात्रं मुक्त्वा 'ठायंति' चि स्वपन्ति, पादान्तेऽनुगमनमार्गं विमुच्य हस्तमात्रं स्वपन्ति । अथवाऽन्यथा पाठः—'सीसं-तेण व कुड्डं तिहत्थं मुत्तूण ठायंति' तत्र प्रदीर्घायां वसतो स्थापविधिरुक्तः, यदि पुनश्चतुरस्रा भवति तदा 'सीसंतेण व कुड्डं' ति शिरो यतः कुड्डं तस्मात्कुड्यात् हस्तत्रयं मुत्तवा स्वपन्ति, यत्र कुड्डं हस्तमात्रेण प्रोद्धय ततो भाजनानि स्थाप्यन्ते, तानि च हस्तमात्रे पादप्रोद्धने क्रियन्ते ततो हस्तमात्रं व्यानुवन्ति, भाजनसाध्वोश्चान्तरालं हस्तमात्रमेव मुच्यते, तवः साधुः स्वपिति । एवमनया भङ्ग्या स्वपतां तिर्यक् साधोः साधोश्चान्तरालं हस्तद्वयं द्रष्टव्यम् ।

पुण्डुहिट्टो उ विही इहवि वसंताण होइ सो चैव । आसज्ज तिद्वि वारे निसंनो आउंटए सेसा ॥२३०॥

अत्र स्वापकाले पूर्वोद्दिष्ट एव विधिर्द्रष्टव्यः, कश्चासौ ?, " पोरिसिआपुण्डणया सामाहणउभयकायपडिलेहा । साहणिय चै पट्टे पमज्ज पाए जओ भूमि ॥ १ ॥ अणुजाणह संशारं " इत्येवमादिकः । इहापि वसतो स्वपतां भवति स एव विधिः,

सभायणाइं मञ्जे विसमे अहाकडा उवरिं । ओवग्गाहिओ दीरो तेण य वेहासिलवणया ॥२३३॥
उपशीर्षकाणां मध्ये आजानानि-पात्रकाणि क्रियन्ते । स्थापना वेयम् ॥३॥ 'विसमे' चि विषमा भूः गर्तेपिता भवति,
ततश्च तस्यां गर्तियां पात्रकाणि पुञ्जीक्रियन्ते । 'अहाकडा उवरिं' चि प्रासुकानि-अल्पपरिकर्माणि च यानि-तान्यन्येषां पात्रका-
णामुपरि क्रियन्ते, माङ्गलिकत्वात्तेषाम् । अथातिसङ्कटत्वाद् वसतेभूर्मा नारिव स्थानं पात्रकाणां ततश्च 'ओवग्गाहिओ दीरो'
औपग्रहिको यो दवरको यवनिकार्थः गृहीतः ओवग्गाहितो-गच्छसाधारणो तेन 'विहायसि' आकाशे 'लवणय' चि तेन दवरकेन
लव्यन्ते-कीलिकादीं क्रियन्ते ।

खुड्डलियाए असई विच्छिन्नाए उ मालणा भूमी । विलधरमो चारभडा साहरणेगंतकडपोत्ती ॥२३४॥
शुद्धिकाया वसतेरभावे 'विच्छिन्नाए उ' चि विस्तीर्याणां वसतीं स्थातव्यं, तत्र च को विधिरित्यत आह-'मालणा भूमी'
विस्तीर्णवसतेभूमिर्मात्यते-उपाप्यते पुण्यप्रकरसदृशैः स्वपक्किः, 'विलधरमो चारभड' चि अवलगाकादय आगत्य इदं भणन्ति-

यदुत विलधेर्मोऽयं विले यावताभवस्थानं भवति तावन्त एव प्रविशन्ति, ततः साधवः कि कुर्वन्ति ?, 'साहरणे' चि संहृत्य
उपकरणजातं विरलत्वं च 'एगंत' चि एकान्ते तिष्ठति । 'कडपोत्ती' चि यदि कटोऽस्ति ततस्त्वमन्तराले ददति, अथ स नारिव
तव 'पोत्ति' चिलिमिनी ददति ।

किन्त्वप्य विद्येयः—'आसन्न विधि वारे निषण्णो'चि आसन्न त्रयो वाराः कुरीति 'निषण्णो'चि तत्रैव संस्वारके उपविष्टः सन्,
 श्रेयाश्च साधनः। किं कर्षन्तीत्याह—'आठट्ट संघा' श्रेयाः साधनं पादान् आह्वयन्तीति । पुनश्चासौ कायिकायं प्रबन्
 किं कुरोषीत्यत आह—

आवत्सिद्धमासन्न नीदं पमञ्चतु जाव उ च्छन्न । सागारिय तेषुब्भामए य सका तउ परेण ॥ २३१ ॥

पामञ्चतेरभ्यन्तरयित्यर्थः, आसन्नश्च नैव प्रमार्धनादि कर्षज्य, यतः 'सागारिय तेषुब्भामए य सका तउ परेण'—
 रिक्त्या स्तेनशब्दोपजायते, यदुत किमय धौरः ? 'उब्भामञ्चो' पारदारिकस्वतस्तदाशब्दोपजायते, अतस्वत्यरेण—सुखमाय
 वाद्यतो चैव प्रमार्धनादि कर्षज्यमिति । एवं प्रमाणमुक्त्वायां वसतो वसता विधिरुक्तः । यदा तु पुनः—

यदा तु प्रमाणमुक्त्वा वसतिर्नास्ति तदा श्रुतिक्रियामेव वसतो वसन्ति। यतनया, का वासौ यतना !—'पुरहत्व' पञ्च
 पाए' 'पुरह' अत्रतो इस्तेनः परामुद्यति पश्चात्पादौ प्रमुञ्ज्य न्यस्पतिः, तत्रमेव यतनया वाद्यतो निर्गच्छति। एव तावत्कायि-
 कायं गमनामसने विधिरुक्तः, इदानीं स्वपनविधिं प्रतिपादयिष्याह—

१ श्रुतिक्रिया येष कसपि कर्तव्यं वा ।

उस्सीसभायणाइं मङ्गो विससे अहाकडा उवरिं । ओवगगहिओ दोरो तेणाय वेहासिलं वणया ॥२३३॥
उपशीर्षकाणां मध्ये भाजनानि-पात्रकाणि क्रियन्ते । स्थापना चेयम् ॥२३३॥ 'विससे' चि विषमां भूः गतोपिता भवति,
ततश्च तस्यां गर्वायाः पात्रकाणि पुञ्जीक्रियन्ते । 'अहाकडा उवरिं' ति प्रासुकानि-अल्पपरिकर्माणि च यानि तान्यन्येषां पात्रका-
णामुपरि क्रियन्ते, माङ्गलिकत्वात्तेषाम् । अथातिषङ्कटत्वाद् वसतेर्भूमौ नास्ति स्थानं पात्रकाणां ततश्च 'ओवगगहितो दोरो'
ओपग्रहिको यो दवरको यवनिकार्थः गृहीतः ओवगगहितो-गच्छसाहारणो तेना 'विहायसि' आकाशे 'लं वणया' चि तेन दवरकेन
लम्बयन्ते-कीलिकादौ क्रियन्ते ।

खुड्डालियाए असई विच्छिन्नाए उ मालणा भूमी । विलधम्मो चारभडा साहरणेगंतकडपोत्ती ॥२३४॥

शुद्धिकाया वसतेरभावे 'विच्छिन्नाए उ' चि विस्तीर्याणां वसतौ स्थातव्यं, तत्र च को विधिरित्यत आह-'मालणा भूमी'
विस्तीर्णवसतेर्भूमिर्मात्यते-व्याप्यते पुण्यप्रकरसदृशैः स्वपद्भिः, 'विलधम्मो चारभड' चि अवलगकादय आगत्य इदं भणन्ति-
यदुत विलधर्मोऽयं विले यावतामवस्थानं भवति तावन्त एव प्रविशन्ति, ततः साधवः किं कुर्वन्ति ?, 'साहरणे' चि संहृत्य
उपकरणजातं विसलत्वं च 'एवं' चि एकान्ते तिष्ठति । 'कडपोत्ती' चि यदि कटोऽस्ति ततस्त्वमन्तराले ददति, अथ स नास्ति
त 'पोत्ति' चिलिमिनी ददति ।

असई य चिलिमिणीए भए ध पच्छन्न भूइए लख्खे । आहारा नीहारो निगमणपवेस वज्जेह ॥२३५॥
 'असति' अमाये चिलिमिळिन्याः 'भए व'पि चिलिमिनीहरणमए वा न इइति । किं कुर्वन्त्यत आह—'पच्छन्ने'ति
 तथा पच्छन्नवरे प्रदेसे सिगुन्ति । 'सूए लख्खे'पि स च प्रदेसो सूत्या 'लस्यते' सिद्धयते अयोदोस्य प्रदेस इति कथ्यते ।
 इद च वेअमिणीयन्ते—आहाराधीहारो अथल्लवणपमतो निर्गमप्रवेसो बर्बनीयाविति । इद च कर्तव्यं साधुभिः—

पिंढेण सुत्तकरण धासञ्च निसीहिय च न कररिति । कासण न पमञ्जणया न य इत्थो जयण वेरत्ती ॥२३६॥

'पिंढेन' समुदायेन 'सुत्तकरण' धम्मपौलीकरण कर्तव्यं, मा सूत् कथित्थद वाक्य वा कञ्जाहिच्छिस्सिगिणि । तथा
 मासुअ निसीहिय च तत्र न कुर्वन्ति । किं वा कर्तव्यमित्यत आह—'कासण'ति कासण—सादृकरणं करोति, न च प्रमार्चन
 करोति 'ण य इत्थो'पि न च इत्थेन पुरस्तात्परासुअण निर्यच्छति, पठनया च वेरपिअ कुर्वन्ति । वेरपिअो काले विप्यइ
 दोण्ण पहराअ तर्हरि, ततो सन्नाअो वीरति, यदि वा ताए वेळाए सन्नाअो । उक्त वसतिद्वारम्, इदानीं स्थानस्थित
 द्वारसुअये, तथाह—

पत्ताण खित्त जयणा काऊणावस्सय ततो ठवणा । पढिणीयपतमामग महगसस्ये य अचियत्ते ॥२३७॥

एष तपो विहरतां प्राप्त्वानामभिमवसेत्रे 'जयण'पि यया यतना कर्तव्या तथा वस्यति, 'काऊणावस्सय', कृत्वा चाप
 शयक—प्रतिक्रमणं 'ततो ठवण'पि ततः स्थापना क्रियते केषाञ्चित्कुठानां, क्वानि च तानीत्यत आह—'प्रस्यनीक' खासतादेः,

‘प्रान्तः’ अदानशीलः, स मामगो य एवं वक्ति-मा मम समणा वरमइंतु, भद्रकथाद्वकी प्रसिद्धो ‘आचियेचे’चि यः साधुभि-
 रागच्छद्भिर्दुःखेनास्ते, शोभनं भवति यद्येते नायान्ति गृहे । एतेषां कुलानां यो विभागः क्रियते प्रतिषेधाप्रतिषेधरूपः स
 स्थापनेत्युच्यते । इदानीं भाष्यकार एनां गार्थां प्रतिषदं व्याख्यानायन्नाह—

बाहिरगामे वुच्छा उज्जाणे ठाण वसहिपडिलेहा । इहरा उ गहिअभंडा वसही वाघाय उड्डाहो १०४ (भा.)

एवं ते बाह्यगामे आसन्नग्रामे पर्युषिताः सन्तोऽपिमतं क्षेत्रं प्राप्य तावदवतिष्ठन्ते । ‘उज्जाणे ठाणं’ति उद्याने
 तावत्स्थानमास्थां कुर्वन्ति । ‘वसहिपडिलेह’चि पुनर्वसतिप्रत्युपेक्षकाः प्रेष्यन्ते । ‘इहरा उ’चि यदि प्रत्युपेक्षका वसतेन
 प्रेष्यन्ते ततः ‘गृहीतभाण्डाः’ गृहीतोपकरणाः वसतेव्याधाते सति निवर्तन्ते ततश्च उड्डाहो भवति—उपघात इत्यर्थः । तत्र च
 प्रविशतां शुकनापशुकननिरूपणायाह—

मइलकुचेले अबभंगिण्हण्ण साण खुज्ज वडभे या । एए उ अप्पसत्था हवंति खिंतं अइंतस्स ॥ १०५ ॥

नारी पीवरगल्भा बहुकुमारी य कटुभारो य । कासायवत्थ कुचंधरा य कज्जं न साहिति ॥१०६॥ (भा०)
 चक्रयरांसि भमाडो भुक्त्वा मरो य पंडुरंगंसि । तच्चाक्षिरुहिरपडणं बोडियमसिण्ण धुवं सरणं ॥१०७॥

जंबूअ चास मउरे भारद्वाए तहेव नउले अ । दंसणमेव पसत्थं पयाहिणे सत्त्वसंपत्ती ॥१०८॥ (भा०)

पटिलेहण सथारग आयरिण् तिणिण सेसर्ग कमेण । विटिअउक्खेवणया पविसइ ताहे य धम्मकधी ॥११५

सत्र च वसतौ प्रविष्टाः सन्तः पात्रकादिप्रत्युपेक्षणां कुर्वन्ति, संस्वारकप्रारण च क्रियते, ततः भाषार्थस्य त्रयः संस्वारका निरूप्यन्ते, शेषाणां साधूनां क्रमेण यथारत्नाधिकतया, ते च साधव आत्मीयात्मीयोपधिवेष्टलिकानामुल्लेखेण कुर्वन्ति चेत् भूमिमागो ज्ञायते, अस्मिन्नपसरे शास्त्रतो धर्मकमी संस्वारकप्रारणार्थं प्रविशति ॥

उच्चारे पासवणे लाउय निच्छेवणे य अच्छणए । पुषट्टिय तेसि कहेऽकहिण् आयरण वोच्छेओ ॥११६॥ आ

ते हि क्षेत्रप्रत्युपेक्षका तथारसुव दर्शयन्ति ग्लानार्थे, 'पासवणे'पि कायिकसूक्तिं दर्शयन्ति, 'छावण'पि सुम्भक्त्रेपण सुव दर्शयन्ति, निर्लेपस्थान च दर्शयन्ति, 'अच्छणए'पि यत्र स्वाभ्याय कुर्वन्निवृत्तास्यते 'पूर्वस्वित्ताः' क्षेत्रप्रत्युपेक्षकाः एव 'वेणा' आगन्तुकानां रूपयन्ति । 'अकहिण'पि यदि न रूपयन्ति ततः 'आयरण वोच्छेओ'पि अस्थाने कायिकावेरावरणे सति ष्यवच्छेदस्त्राभ्यान्मद्रव्ययोः, वसतेर्निद्राटयतीति ॥

भचट्टिमा व स्वमगा अमगल चोयण् जिणाहरण । अइ स्वमगा वदता दापतियरे विहिं वोच्छ ॥११७॥

ते हि भ्रमणाः क्षेत्रं प्रविशन्तः कदाचिन्नृत्तार्थिनः क्वाचित्स्वपक्व उपवासिका इत्यर्थः, तत्रोपवासिकानां प्रविष्टतां 'अम गल चोयण'ति चोदक इदं वक्ति, यदुव क्षेत्रे प्रविष्टतां अमत्तकमिदं यदुपवासः क्रियते, तत्र 'विनाहरण' मिति विनोवाहरण,

यथा हि जिना निष्क्रमणकाले उपवासं कुर्वन्ति न च तत्रेषां अमङ्गलं, किन्तु प्रत्युत मङ्गलं तत्रेषामेवमिदमपीति । इदानीं यदि क्षपकास्त्रस्मिदिवसे साधव उपवासिकासत्रत्र च सन्निवेशे यदि श्रावकाः सन्ति तत्रस्वद्दहेषु चैत्यानि वन्दन्तो दर्शयन्ति, कानि ?—स्थापनादीनि कुलानि आगन्तुकैभ्यः, 'इयरे'ति मकार्थिषु यो विधिसत्वं वक्ष्ये । कश्चासौ विधिरित्यत आह—

सत्वे ददुं उगगाहिष्दि ओयरिअ भयं समुत्पज्जे । तन्हा ति दु एगो वा उगगाहिअ चेइए वंदे ॥११८॥

ते हि मकार्थिनः श्रावककुलेषु चैत्यवन्दनार्थं व्रजन्तः यदि सर्व एव पात्रकाण्युद्गाह्य प्रविशन्ति ततः को दोष इत्यत आह—'ददुमुगगाहिष्दि ओदरिअ'ति दृष्ट्वा तान् साधून् पात्रकैरुद्गाहितैः औदरिका एव इति—'मदुपुत्रा इति, एवं श्रावकाश्चि-
न्तयति । 'भयं समुत्पज्जे'ति भयं च श्रावकस्योत्पद्यते, यदुत कस्याहमत्र ददामि ? कस्य वा न ददामीति ?, कथं वा एता-
वतां दास्यामीति, यस्मादेवं तस्मात् 'ति दु एगो वा' नय उद्गाहितेन प्रविशन्ति आचार्येण सह द्वौ वा एको वा उद्गाहितेन प्रविशति चैत्यवन्दनार्थमिति ॥

सद्धाभंगोऽणुगगाहियंमि टवणाइया भवे दोसा । धरचेइअ आयरिष् कइवयगमणं च गहणं च ॥११९॥

अथानुद्गाहितपात्रका एव प्रविशन्ति, दातव्ये च मतिर्जाता श्राद्धस्य, तत्रश्च पात्रकाभावेऽग्रहणमग्रहणाच्च श्रद्धाभङ्गी भवति । अर्थेवं भणन्ति—पात्रकं गृहीत्वाऽऽगच्छामि तत्रश्च स्थापनादिका दोषा भवन्ति, आदिशब्दार्त्कदाचित्क्रिस्त्संस्कार-

पढिलेहण सथारग आयरिण् त्तिणिण सेसर्ग कमेण । विटिअउक्खेवणया पविसइ ताहे य धम्मकही ॥११५५
 तत्र च वसुतो प्रविष्टा सन्तः पात्रकादिप्रत्युपेयणां कुर्वन्ति, सस्वारकग्रहण च क्रियते, ततः आचार्यस्य त्रयः सस्वारका
 निरूप्यन्त, दशानां सापूर्णां क्रमण पयारत्नाधिकृतया, ते च सावन आरमीयात्मीयोपधिवेष्टिकानामुत्तरेण कुर्वन्ति येन
 भूमिमाणां श्रायते, अस्मिन्मसरे वाद्यतो बर्मकपी सस्वारकप्रचार्यं प्रविशति ॥

उच्चारै पासवणे लाउय निछेवणे य अच्छणणप् । पुवट्टिय तेसि कहेऽकहिण् आयरण वोच्छेओ ॥११६॥ भा
 त दि क्षेत्रप्रत्युपयका उपारसुव दर्शयन्ति ग्लानाद्यर्थे, 'पासवणे'चि कायिकाभूमिं दर्शयन्ति, 'ठाउण्'चि तुम्बकत्रेपण
 सुव दस्यन्ति, निर्लेपस्थान च दर्शयन्ति, 'अच्छणण'चि पत्र स्वाभ्याय कुर्वन्निरास्यते 'पूर्वस्थिताः' क्षेत्रप्रत्युपेयकाः एव
 'दशानां' आगन्तुकानां कथयन्ति । 'अकहिण्'चि यदि न कथयन्ति तत 'आयरण वोच्छेओ'चि अस्थाने कायिकावेरावरणे
 सति स्पष्टदृष्टदृष्टदृष्टान्यद्रव्ययोः, वसतेनिद्राटयतीति ॥

भचट्टिआ च स्वमगा अमगल चोयण् जिणाहरण । जइ स्वमगा वदता दाएतियरे विहिं वोच्छ ॥११७॥

तदि भमणाः स्वयं प्रविशन्तः कदाचिद्भक्ताधिः कदाचित्पका उपवासिका इत्यर्थः, तत्रोपवासिकानां प्रविष्टतां 'अम
 त्तोपोप'ति पोदक इदं वक्ति, यदुत क्षेत्रे प्रविष्टतां अमङ्गलमिदं यदुपवासः क्रियते, तत्र 'जिणाहरण' मिति जिनीदाहरण,

सत्सु एकतरः—अन्यतमो दीपः—संयमात्मविराधनाजनिवः, कथिते च सति स्थापनादिकुलानां स्थापना क्रियते । पुत्रश्च स्थापनाकुलेषु गीतार्थसङ्घटकः प्रविशति ॥

गच्छंमि एस कटयो वासावासे तहेव उउवद्धे । गामागरनिगमेसुं अइसेसी ठावए सद्धी ॥१२३॥ (भा.)

गच्छे 'एष कटयः' एष विधिरित्यर्थः, यतः स्थापनाकुलानां स्थापना क्रियते, कदा ?—'वासावासे तहेव उउवद्धे' वर्षा-काले शीतोष्णकालयोश्च । केतु पुनरयं नियमः क्रियते ? इत्यत आह—'गामागरनिगमेसुं' ग्रामाः—श्रासिद्धः आकरः—सुवर्णदिक-त्यतिस्थानं निगमो—वाणिज्यकपायः सच्चिदेवः, एतु स्थापनाकुलानि स्थापयेत् । किञ्चिद्विधानीत्यत आह—'अतिसेसि'चि स्फीतानीत्यर्थः 'सद्धि'चि श्रद्धावन्ति कुलानि स्थापयेदिति ॥

किं कारणं चमटणा दंडवस्वओ उरगमोऽवि अ न सुड्झे । गच्छे य निययकज्जं आयरियगिलाणपाहुणए ॥

किं कारणं तानि कुलानि स्थाप्यन्ते ?, यतः 'चमटण'चि अन्यैरन्यैश्च साधुभिः प्रविशद्भिश्चमल्यन्ते—कदर्थ्यन्त इत्यर्थः । तः को दोष इत्यत आह—'दधकलओ' आचार्यादियोग्यानां द्रव्याणां क्षयो भवति । 'उरगमोऽवि अ न सुड्झे' उरुगस्वतन्न अ न सुड्धति । 'गच्छे य'चि गच्छे च नियतं कार्यं योग्येन, केषामित्यत आह—'आयरिअगिलाणपाहुणए' आचार्यजलान-पुर्णकानामर्थयि नित्यमेव कार्यं भवति इति निरुक्तिभाष्यम्, इदानीं शाप्यकारो ध्यास्थानपति, तत्र 'चमटण'चि स्थानपचाह—दारगाहा—

यपि कुर्वन्ति, तस्माद्दृष्टव्येत्यबन्दनार्थं आचार्येण कृतिपर्यैः साधुभिः सह ग्रामेन कार्ये, शरणं दृष्टव्यैः कर्तव्यमिति । 'पञ्चाण
 लिचनयण'पि व्याख्यात इदानीं 'काल्मावस्तय ततो ठवण'पि व्याख्यायते—

स्त्रिचमि अपुषमी तिट्ठाणस्या कर्हिंति दाणाइ । अत्सई अ चेइयाण हिंढता चेव दायति ॥ १२० ॥ (भा०)

यदि सखेत्रमपूर्वकं न तत्र मासकश्यः कृत्वासीत् ततः 'तिट्ठाणत्त्य'पि त्रिषु स्थानेषु भावकशृष्टवैत्यबन्दनवेलायां
 मिश्रामन्तः प्रतिक्रमणावसाने वा कषयन्ति दानादीनि कुलानि । 'अत्सई अ चेइयाण' यदा पुनस्तत्र भावककुलेषु चैत्यानि
 न सन्ति ततोऽस्ति चैत्यानां मिश्रामेव हिण्डन्तः कषयन्ति । कानि पुनस्तानि कषयन्तीत्यत्र आह—

दाणे अभिगमसद्धे समत्ते खलु तहेव मिच्छते । मामाप् अचियत्ते कुलाइ दायति गीयत्या ॥ १२१ ॥ भा०

दानश्चादृक् अभिगमश्चादः अभिनवः सम्यक्त्वश्चादः तथा मिष्यादृष्टिकमानि एतानि कषयन्ति । श्रेय सुगमम् । इदानीं
 यदि तत्र चैत्यानि न सन्ति तेषासिद्धैर्मिथ्या न पर्यटिता तत्र आरभ्यकान्ते क्षेत्रप्रत्युपेक्षकाः कषयन्त्याचार्याप, एतदेवाह—
 काउस्तसगामतण पुच्छणया अकहिण्णपरदोसा । ठवणकुलाण य ठवणा पविस्सइ गीयत्यसचाढो ॥ १२२

भाष्यकफायोत्सर्गस्यान्ते 'आमठव'पि आचार्य आमन्त्र्य तान् क्षेत्रप्रत्युपेक्षकान् 'पुच्छणय'पि पुच्छति, यदुत कान्यत्र
 स्थापनाकुलानि ? कानि चैतराणि ? पुनश्च त पृष्टाः कषयन्ति, 'अकहिण्णपरदोस'पि सैः क्षेत्रप्रत्युपेक्षकैरकषितेषु कुलेषु

१ श्रेय सुगमम्—भा. ५. १. २. अविगमपन्तकल्पशास्त्रः तथा भा. ५. १. ३. कषयन्तीति व्याख्या कर्त्तव्या । ४. कषयन्तीति व्याख्या कर्त्तव्या । ५. कषयन्तीति व्याख्या कर्त्तव्या ।

ससु एकतरः—अन्यतमो दोषः—संयमात्मविराधनाजनितः, कश्चित् च सति स्थापनादिकुलानां स्थापना क्रियते । पुनः स्थापनाकुलेषु गीतार्थसङ्घाटकः प्रविशति ॥

गच्छंमि एस कस्यो वासावासे तहेव उउवद्धे । गामागरनिगमेसुं अइसेसी टावए सद्धी ॥१२३॥ (भा.)

गच्छे 'एष कस्यः' एष विधिरित्यर्थः, यतः स्थापनाकुलानां स्थापना क्रियते, कदा ?—'वासावासे तहेव उउवद्धे' वर्णकाले शीतोष्णकालयोश्च । केषु पुनरयं नियमः क्रियते ? इत्यत आह—'गामागरनिगमेसुं' ग्रामः—प्रसिद्धः आकरः—सुकण्ठिकृत्यचित्स्थानं निगमो—वाणिज्यकप्रत्यः सन्निवेशः, एषु स्थापनाकुलानि स्थापयेत् । किञ्चिच्छिष्टानीत्यत आह—'अतिसेसि' चि स्फीतानीत्यर्थः 'सद्धि' चि श्रद्धावन्ति कुलानि स्थापयेदिति ॥

किं कारणं चमदणा दन्वक्स्वओ उगमोऽवि अ न सुद्धे । गच्छे य निययकज्जं आयरियगिलाणपाहुणए ।

किं कारणं तानि कुलानि स्थापयन्ते ?, यतः 'चमदण' चि अन्यैरन्यैश्च साधुभिः प्रविशद्भिश्चमद्व्यन्ते—कदश्चर्यन्त इत्यर्थः । ततः को दोष इत्यत आह—'दन्वक्स्वओ' आचार्यादियोग्यानां द्रव्याणां क्षयो भवति । 'उगमोऽवि अ न सुद्धे' उद्गमस्तत्र गृहे न शुद्ध्यति । 'गच्छे य' चि गच्छे च नियतं कार्यं योज्येन, केषामित्यत आह—'आयरिअगिलाणपाहुणए' आचार्यलान-राधूर्णकानामर्थयि नित्यमेव कार्यं भवति इति नियुक्तिभाष्यम्, इदानीं भाष्यकारो व्याख्यानयति, तत्र 'चमदण' चि व्याख्यानयन्नाह—दारगाहा—

पुठिंश्चपि वीरसुनिगा छिक्का पहावप्य हुरिञ्च । सा चमहणाप् सिंग्गा सत पि न इच्छप् धित्तु ॥१२४

बंदा क्वाचित् वीरसुनिगा केम्प आरेदरुळेण विचिरमयूरांण गहणे छिक्कारिवा छिक्कारिवा विचिराईधि भिण्णइ, एव पुणो विचिपाईदि विप्पानि सो छिछिकारेत्, सा य पहाविवा मया न किञ्चि पिच्छइ तथा विचारिवा संवी कस्सेवि न वावति, एव सङ्गयच्छुत्तए मप्पमप्पेहिं चमठिज्जताइ पैडुभाइकारणे समुप्पण्येडवि सवपि न देवि । किं कारण ?, बवो मकारवा एव निरेइयानि सेण कारण समुप्पण्येवि न देविचि । इदानीं गाथाञ्जकार्यं वच्यते—पूर्वमपि वीरसुनी छीत्तवा छीत्तवा प्रधावती स्वरित्, पुनथासौ मलीकचमदवयवया 'सिंग'श्चि भान्वा सदपि मयूरादि नेच्छति मरीतुम् ॥

एव सहकुलाइ चमठिज्जताइ अणमणोहिं । नेच्छति किञ्चि दाउ सत पि तंहिं गिलाणस्स ॥ १२५ ॥

सुगमा ॥ 'चमदव्य'श्चि गय, 'दवप्लय'श्चि व्याख्यायते—

दवप्लयस्वपण पतो इरियघायज्जकीस ते दिण्ण ? । भवो वट्टपहट्टो करिञ्च अस्सपि सांहुण ॥१२६॥(भा०)

एवच मणदि-किमिचि तेम्यः प्रमच्चित्तम्यः दवप् । 'दवप्लय'श्चि गय, 'सुगमोडवि म न सुज्जे'श्चि व्याख्यायते,

१ विवा भा. १.२. । बदा क्वादि पा. १ काइ कोर पा २. । २ व्याहिकरुळेण भा पा १.२. । ४ पयोक्के करले भा । ५ भिचोइज्जानि भा. । ६ पुनएपि भा. । ७ विवा-विमय्ज भा. । ८ ताई ज्जणेदि भा. । ९ तयं भा. पा १. ३. । १ पणक्क भा. पा १. ३. ।

तत्राह—'भद्री हृदयहृद्री करिञ्ज अर्वापि साहृणं' भद्री यदि गृहपतिस्वतो दत्तमपि मोदकादि पुनरपि कारयेत् । 'उगमोऽपि य न सुञ्जे'ति गयं । 'गच्छे य निययकञ्जं आयरिय'ति न्याख्या नयनाह—

आयरियअणुकंपाए गच्छो अणुकंपिओ महाभागो । गच्छाणुकंपयाए अबोच्छिन्ती कया तिरथे ॥१२७भा-
सुगमा ॥ हदानी 'गिलाण'ति न्याख्यायते—

परिहीणं तं दवं चमद्विजंतं तु अणमदोहिं । परिहीणंसि य दवे नरिथ गिलाणस्स पाउग्गं ॥ १२८ (भा.)

सुगमा ॥ तथा चानायं दृष्टान्तो द्रष्टव्यः—
चचाहोति गिलाणा आयरिया बालवुड्ढसेहा य । स्वमगा पाहुणगावि य मज्जायमइक्कमंतेणं ॥१२९॥ (भा.)

सारस्वत्या गिलाणा आयरिया बालवुड्ढसेहा य । स्वमगा पाहुणगावि य मज्जायं टावयंतेणं ॥१३०॥ (भा.)
सुगमे ॥

जहुं महिसे चारी आसे गोणे अ तेस्सि जावासिआ । एएस्सिं पडिवक्खे चत्तारि य संजया होति ॥ २३१ ॥
जहा एकं महावीयं परिवर्जं, तस्य य चारीओ नाणाविहाओ अरिथ, तंजहा—जहुस्स—हरिथस्स जा होउं सा होउ सा

तस्य अरिथ, महिस्सस्स सुक्कमारा जोगया सावि तस्य अरिथ, आस्सस्स महुरा जोगया सावि तस्य अरिथ, गोणस्स सुयंघा

धोगमा सात्रि वृत्य अस्थि, त च रायपुरिसेदि रक्खिअइ ताण वेण सङ्गारिण, अइ परं कारणे धोसिआ आण्णिठि, अइ पुण स
 मोअत्तय सुपर सादे पट्टणगोपेदि गामगोपेदि च चमडिअइ, चमडिअते अ तस्सि महापरिअए ताण रायकेराअ चङ्गारिण
 अणुरुवा चारी न लन्मइ, विअसित्वात् गोधनेस्तस्य, एव सङ्गयकुलाणियि अइ न रक्खिअति ततो अअमभेदि चमडिअ-
 'वे, तसु प चमडिएसु चं अङ्गारसग्गमाअण पाहुअयाण पाठग व न देति)। इदानीमअरार्थं उच्यते—आख्यो—इस्ती महियः
 'सिदल्लयारजुरुपां चारी यावसिका—चाअवाहिका वदति, तथा अअस्य गोणो—अलीअदस्वस्य च चारीमानयन्ति यावसिकाः ।
 'एतपां' आख्यादीनां प्रतिक्रमः—अनुरूपः पस—अतिपसः तुल्यपस इत्यर्थः तस्मिन् अस्वारः सयताः प्रापूर्वका भवन्ति ।
 दानीअतयामअ धोअ्यादीनां ययाअहुयेन भोअन प्रसिपादयअइ—

'जङ्गो ज वा त वा सुकुमार महिसओ महुरमासो । गोणो सुयधदध इच्छइ एमेव साहुवि ॥१३१॥ (भा)

सुगमा ॥ नअरं साधुराप्यवमेव द्रष्टव्य—उत्त्य पढमो पाहुअसाह मअइ—मम अ दोसीण उण्णग वा कविअं वा अ लन्मइ
 त येव आण्णिद, सेण एव मणित कि दोसीण येव आण्णेशअ १, न, विसेसेण सोअण तसअ आण्णेशअ । विविओ पाहुअसाह
 मअइ—परं म अेरइरियाथि पूयठिआ सुकुमाला होठ । तवियो मणति—महुरं नअरि मे होठ अंअ मा होठ । अठस्थो मणवि-
 नेअठियअ अंअ वा पाण वा होठ । एव ताण मणताण अ जोग व सङ्गयकुलेदिओ विसेसिय आण्णिअई । एवअुके सत्याह

१ पठिआ आ अ ३ । १ अण्णिए अ आ. अ २ पा १-२ । ३ अण्णो—इस्ती आ । ४-५ अण्णोअं आ पा २ । ६ अण्णो आ अ. २ ।
 ७ अण्णे आ. अ. १ वा. १-२ । ८ होठ । अतलो अअ अ ३ । ९ अंअणं वा आ अ २ ।

परः-यस्मादेवं तस्मान्न कदाचित्क्रेनचित्प्रवेष्टव्यं प्राधूर्णकागमनमन्तरेण श्रावककुलेषु, यदैव प्राधूर्णका आगमिष्यन्ति तदैव तेषु प्रवेशो युक्तः, एवमुक्ते सत्याहाचायः—

एवं च पुनो ढविष् अप्पविस्सते इमे भवे दोसा । वीसरण संजयाणं विसुक्खगोणीव आरामो ॥१३२॥ (भा)

एवं च पुनः 'ढवित्ते' स्थापिते स्थापनाकुले यदि सर्वथा न प्रवेशः क्रियते तदैते दोषाः—अप्रविशत्सु एते दोषाः—
 'वीसरण संजयाणं' विस्मरणं संयतविषयं तेषां श्रावकाणां भवति । अत्र च विशुक्खगोण्या—गवा आरामेण च दृष्टान्तः, जहा एगस्स माहणस्स गोणी, सा कुडवदोहणी, ताहे सो चित्तेति—एसा गावी बड्डअं खीरं देइ, मज्झ य मासेण मगरणं होहि चि तो अच्छउ तहि चेव एकवारिआए दुज्जिहि चि, एवं सो न दुहति, ताहे सा तेण कालेण विसुक्का तद्विसं विंदुंपि न देइ । एवं संजया अण्ण्णित्ता तेसिं सड्डाणं पम्हुट्टा ण चेव जाणंति किं संजया अत्थि न वा ? तेवि संजया जंमि दिवसे कज्जं जायं तद्विससे गया जाव नत्थि ताणि दवाणि, तम्हा तत्थ्य दोणं वा तिण्हं वा दिवसाणं अवरस भंतव । अथवा आरामदिट्ठंतो, एगो मालिओ चित्तेह—अच्छंतु एयाणि पुक्काणि अहं कोमुईए एकवारिआए उंचिणेहामि जेण बहूणि होति, ताहे सो आरामो उप्पुट्ठो कोमुईए न एकंपि फुल्लं जायं । एवं सांबगकुत्तसु एए चेव दोसा एकवारिआए पविसणे तम्हा पविसिअन्वं कद्विचि कद्विचि दिवसिचि । इदानीं योऽसौ आचार्यादीनां वैयाहृत्यकरः आह्वककुलेषु प्रविशति स एथिदोषैर्विरहितो नियोक्तव्यः—
 अलसं घसिरं सुविरं खभगं कोहमाणमायलोहिल्लं । कोऊहलपडिबद्धं वेयावच्चं न कारिज्जा ॥१३३॥ भा.

अलसो आलसितो सो देयावस्य न कारेपन्नो, यदि कारयेद् असमाचारी, सो आलसेप ताव अच्छद् वाव फिडिओ
 देसकाओ, तादे पच्छा सुदुयापि न फिदि देति तेव आयरिआईप निराइया, अइवा सो अइपए वयइ कम्म निंस्सारित
 होउपि, तादे तत्थ अकाले वसंतस्स तस्स ते वेव दोसा, अथवा तापि चम्मसङ्खियआपि उस्सकयदोसे अवसकयदोसे वा
 करिखा ठयियसदोसा वा, अइया जापरियनिमित्त पए वा उस्सरे वा उवक्कडिखा, एते एवमाइया अलसे दोसा। वसिरो
 पडुमन्नपो, सोपि न पट्टवेयो, सो पहम येर अप्पयो अट्टए हिइइ पत्तप, वाव सो अप्पणो पत्तप हिइइ ताव फिडिआ
 वेला, अइया तत्थेव पहम वयइ पच्छा तत्थ य न येव वेला होइ, ते वेवोस्सकयादिआ दोसा, अइया तत्थ सट्टुकुले पभूय
 गिणइ तादे उग्गमदोसा न सुक्कंति। सुविरो ताव सुवइ वाव फिडिआ मिक्खावेला, अइया पहम तत्थ गटु अयेलाए
 पच्छा सुयइ ते येव दोसा। समयो वाव अप्पणो हिइइ तादे आयरिआ परितावणादि पावति, अइ लमओ पहमओ आय
 रिआण गिइइ ततो अप्पणो परितावणादि पावइ। कोडिओ पुइलामाओ फिडितो कसावित्तो संतो मणइ-अन्दे अप्पवो
 लमामा, एपि सुत्तंपणएण न गिण्णामो, अइया येर लम्मइ तत्थ लम्मइ वा येरपेण वा येरपेण वा तत्थवि
 कसति, माजित्तो अइ न अत्तुडिक्कति तो पुणो न थवीति, को विसेसो सावयाण ति?। माइओ मइग मइग अप्पयागा
 रिअ मोवा पठ भापेति। सोमिओ अप्पिणं लमति त एवं गिण्णति, एत्थण वा लोमेण पेत्थिवा, कोत्तइत्थिओ अत्थ नइदि
 पच्छइ तत्थ पेत्थवो अच्छइ। पडिबदो जो सुयत्थेत्तु वैमित्तो सो ताव अच्छइ वाव काउवेला वाया एए दोसा अग्गा

१ विष्णुशिवं का. पा १। २ पुण्यपण ७ १ पा १-३। ३ तेमपेव व अ १ ४ एए, अ १ ५ जतिको वा।

तस्या प्रिसं साहं वेयावचं न कारिजा । कीदृशं पुनः कारयेद्देयावृत्त्यम् ? इत्यत आह—

एयद्देसाविमुक्तं कडजोगिं नायसीलमायारं । गुरुभस्मिं विणियं वेयावचं तु कारिजा ॥ १३४ ॥ (भा०)

एभिरुक्तदोषैर्विमुक्तं, किं विशिष्टं ? इत्यत आह—‘कडजोगिं’ति कतो योगो-घटना ज्ञानदर्शनचारित्र्यैः सह येन सकृतयोगी गीतार्थ इत्यर्थः तं, पुनरप्यसावेव विशेष्यते-ज्ञातं शीलमाचारश्च यस्य तं वेयावृत्त्यं कारयेत् । गुरौ भक्तिः-भाव-प्रतिबन्धः विनीतो-बाह्योपचारेण ॥

साहंतिअ पिअधन्मा एस्सणदोसे अभिगहविसेसे । एवं तु विहिगहणे द्दवं वड्ढंति गीयत्था ॥ १३५ ॥ (भा.)

ते चेव वेयावृत्त्यकराः श्राद्धकुलेषु प्रविष्टाः सन्तः कथयन्ति ‘एयणादोपान्’ शङ्कितदीन् अभिग्रहविशेषांश्च साधु-संबन्धिनः, कीदृशास्ते वेयावृत्त्यकराः ? प्रियः-इष्टो यमो येषां ते प्रियधर्माणः ‘एवं’ उक्तेन प्रकारेण विधिग्रहणे द्रव्यादि वृद्धिं नयन्ति अव्यवच्छिन्नचित्तभावेन, के ?-गीतार्थाः । तैश्च गीतार्थैर्भिक्षां गृह्णन्तिः श्राद्धकुलेषु इदं ज्ञातव्यम्—
द्वयपसाणं गणणा स्वारिअफोडिअ तहेव अद्धा य । संविग एगटाणे अणेगसाहसु पन्नरस ॥ १३६ ॥ (भा.)

द्रव्यं-गोधूमादि तद्विज्ञेयं कियत्स्वपकारशालायां प्रविशति दिने दिने ततश्च तदनु रूपं गृह्णाति, ‘गणण’चि एतावन्मात्राणि

द्वयपलादीनि प्रविशन्त्यस्मिन् इत्येतावन्मात्रं च ग्राह्यम् । ‘स्वारिअ’चि सलवणानि कानि ?-व्यञ्जनानि-सलवणकरीरादीनि

१ गुरुभस्मिं विणिय आ. पा. १ । २ ज्ञातौ शीलं आ. । ३ स्वेयका पु । ४ विधिग्रहण इत्यर्थः, घृतादि आ. । ५ घृतगुडादीनि आ. ।

१ गुरुभस्मिं विणिय आ. पा. १ । २ ज्ञातौ शीलं आ. । ३ स्वेयका पु । ४ विधिग्रहण इत्यर्थः, घृतादि आ. । ५ घृतगुडादीनि आ. ।

क्रियन्ति सन्ति ! इति, ततश्च ज्ञात्वा यथाऽनुरूपानि गृह्णाति । 'कोटिभ'सि बाह्यगणानि मर्याफोडिभाणि किञ्चिद्भाषि
 परे संख्यकति नाक्यं चराशुक्वानि वेप्यति । तथा 'अदा प'सि फाल उच्यते, किमत्र प्रदरे वेला आहोस्वित्प्रहरदये
 एतद्विज्ञातव्यं, 'सविम्य एगठाणे'सि संविग्नो-मोधाभिलाषी 'एगठुण्ये'सि एकः सहाटकः प्रविशति, 'अपेगसाहृष्टु'सि
 अनकेषु साधुषु प्रविशन्तु 'पण्यरस'सि पञ्चदश दोषा नियमान्कवति "आहाकम्पुदेसिभ" इत्येवमादयः । अन्वोपरश्रो
 मीसनाय च एको मेजो, परमादनेकेषु साधुषु दोषास्वस्मात्—

सधादेगो ठवणाकुलेसु सेसेसु वाळनुहाई । तरुणा वाधिरगामे पुच्छा दिट्टतजगारीए ॥ १३७॥ (भा)

सहाटकः एकः स्थापनाकुलेषु प्रविशति, श्रेषु कुलेषु षाळद्वयं प्रविशन्ति, आदिशब्दात्कपकाश्च । तरुणाः—शक्ति
 मन्तो वहिप्रमि हिण्वन्ति । 'पुच्छ'सि अत्र बोदका पृच्छति—पूर्वमेव श्रेत्र प्रत्युपेयित यत्र सवालद्वयस्य गच्छस्य सकपानं
 पर्याप्तया भवति तत्रैव स्वीयते वल्कस्मात्कला वहिप्रमि हिण्वन्ति !, आचार्य आह—'विट्टतजगारीए' अगार्या इष्टान्तो
 श्रेतव्यः, ए च तृतीयगार्या माभ्यकारे वस्यति । तथा इयमपरा द्वारागाथा—

पुच्छागिहिणो चिंता दिट्टतो तत्य खुज्जवोरीए । आपुच्छिऊण गमण दोसा च इमे अणापुच्छे ॥ २४०॥

'पुच्छ'सि बोदकः पृच्छति, ननु च सत्या अमार्या धृतादिसङ्घः कथं पुक्तो मर्षप्रपतवधिमभ्यात् मेन प्राधूर्णकावेः

१ विचित्रार्थेति भा. १. २. मित्तेवपादकः क. १-२. ३. एतव्यः भा. क. १ पा १-२. पु. १. ४. अन्वोपरश्रो भा. पा १-२. ।

सुखेनैव तेनोपचारः क्रियते, साधूनां च पुनः स्थापनाकुलसंरक्षणे न किञ्चित्प्रयोजनं यत्तत्र यावन्मानस्योद्धारस्य पाकः क्रियते
 सर्वः प्रतिदिवसमुपयुज्यते, न तु तानि कुलानि संचयित्वा साधुश्रावूर्णकामने सर्वमेकमुखेनैव प्रयच्छन्ति, एवं चोदकेनोक्तं
 आचार्य आह—'गिहिणो चिंसा' गृहिणश्चिन्ता भवति, यदुत एते साधवः श्रावूर्णकाद्यागमने आगच्छन्ति ततश्च एतेभ्यो
 यत्नेन देयमिति, एवंविधाभाद्रपूर्विकां चिन्तां करोति । यच्चोक्तं तरुणा वहिर्गामे किमिति हिण्डन्ति?, 'दिङ्गतो तत्थ खुज्जवोरीए'
 स च दृष्टान्तो बक्ष्यमाणः । 'आगुञ्जिऊण भणणं'ति तत्र च वहिर्गामादौ आचार्यमापुञ्ज्य गन्तव्यं, यतः 'दोसा य इमे
 अणापुञ्जे'ति दोषा अनापुञ्ज्यायमेते च बक्ष्यमाणलक्षणा दोषाः । इदानीं भाष्यकारः प्रतिपदमेतानि द्वाराणि व्याख्यायति,
 तत्र च यदुक्तं दृष्टान्तोऽभार्याः, स उच्यते—एगो वाणिओ परिमिअं भत्तं अत्पणो महिलाए देह, सा य ततो नेहाइ दिणे दिणे
 शोवं शोवं अवणोइ, किं निमिचं?, जदा एयस्स अवेलाए भित्तो वा सही वा एस्सइ तदा किं सका आवणाउ आणेउं?, एवं
 सबतो संगहं करोति, अणया तस्स अवेलाए पाहुणगो आगतो, ताहे सो भणइ—किं कीरउ? रयणी वडइ णीसंचाराओ
 रथाओ, ताहे ताए भणिअं-मा आतुरो होहि, ताहे तस्स पाहुणगस्स उंक्खडिअं, सुंजिउं च गतो तभुणसहस्सेहिं वडुंतो,
 भचारोऽपि से परितुट्ठो । एवं आयरिआवि ठवणकुलाणि ठविति, नेण अवेलागयस्स पाहुणयस्स तेहितो आणेउं दिअइ, तेण
 तरुणा संतेसु वि कुलेसु बाहिरगामे हिंडन्तिचि । इदानीं एंस्स चैव विवरीओ भणणइ, अणो अणाए अगारीए परिमिअं देह,

१ सुखेनैवोपचार आ. ल. १-२ । २ तत्सर्वं आ ल २ पा १-२ । ३ ततो दिणे आ. ल २ । ४ एइस्सइ आ. ल २ । ५ उक्कखट्ठिअ,
 ततो आ ल. २ पा १-२ । ६ वडुतो ल. १-२ । ७ एपि आ. ।

सा ए तन्नो मन्मावो योष योच न गेष्ट, तन्नो पाहुणे थायए भिसुरथि, अहुमेवार्थे गाथाद्वयेनोपसंहरमाह—

परिमिथमत्तपदाने नेहादवहरइ योष योच तु । पाहुण वियाल धागम विसस आसासणादाण ॥१३८॥
परिमिथमत्तप्रदाने षवि साजारी स्नेहादेः—सुतादेरपररति स्तोत्र स्तोत्रमिति । पुनश्च प्राचूर्णकस्य विकाल मायमने विषण्योऽगारः, पुनश्च स्त्रिया आश्वासितः 'दाभ'ति सया स्त्रिया मत्कथान दर्षं प्राचूर्णकमेति ॥

एव पीडविचङ्गी विचरीयणेण होइ दिट्टतो । लोटत्तरे विसेसो असचया जेण समणा उ ॥१३९॥ (आ)

एव तयोर्दम्पत्योः प्रीतिवृद्धिः संवाता, विपरीतव्यान्वयेन प्रकारेण यवति ष्टान्तः । एष पदि तावदुहस्था अपि सञ्चय-
परा मचन्ति—अनागतमेव चिन्तयन्ति, सायुना पुनः हृदिष्यन्वलेन सुतरामनागतमेव चिन्तनीय, यदि परं लोकोपरेऽय
विचरः, पदुच निगसञ्चयाः सुतरां चिन्तामाषार्यां बहन्तीति । "पुञ्छा दिट्टवडगारीए"चि मण्णिअं, इवानी 'पुञ्छा गिरिणो
चित'चि गायायाः प्रथमावपच ज्वाक्यानयमाह—

जणलावो परगामे हिंढन्ताऽऽणेंति वसहि इह गामे । दिज्जह्वालाईण काणजापूय सुलभ तु ॥१४०॥

पबोदकेन दृष्टमासीचत्रेदसुधरं—बनानामासापो बनालापो—लोक एष प्रथीति, पदुच 'परगामे हिंढन्तावेंति' परगामे
हिंढपित्वाऽऽनयन्ति—अत्र सुजते । 'वसहि इह गामे'चि वसतिः केवलमस्मिन् ग्रामे एतेषां साधूनां, एतच्च 'दिखह'चि

१ मत्तपदाने वा । २ स्नेहादि-पृष्ठपरि स्तोत्रं वा. । ३ पाहुणकथन वा. १ २ । ४ विषण्यः स्त्रिया अय ।

वालादीनां ददध्वम्, आदिशब्दात्प्राधूर्णकादयो गृह्यन्ते, एवंविधां चिन्तां गृहस्थः करोति । ततश्च 'कारणजाते य सुलभं तु'चि एवंविधायां चिन्तायां प्राधूर्णकादिकारणे उत्पन्ने घृतादि सुलभं भवतीति । आह-किं पुनः कारणं प्राधूर्णकानां दीयते ? तथा चायमपरो गुणः—

पाहुणविसेसदाणे निज्जर किन्ती अ इहर विवरीयं । पुष्टिं चमढणसिग्गा न देति संतां पि कज्जेसु ॥१४१॥ (भा)

प्राधूर्णकाय विशेषदाने सति निर्जरा कर्मक्षयो भवति, इहलोके कीर्तिश्च भवति । 'इहर विवरीयं'ति यदि प्राधूर्णकविशेषदानं न क्रियते ततश्च निर्जराकीर्त्ती न भवतः, एवं च प्राधूर्णकविशेषदानं न भवति, यस्मात् 'पुष्टिं चमढणसिग्गा' ततश्च न देति संतां पि कज्जेसु गिहिणो । चित्तं चि वकवाणिअं, इदानीं कुञ्जवदरीदृष्टान्तं व्याख्यायन्नाह—

गाम्भभासे वयरी नीसंदकहुफफला य खुजा य । पक्कामालसाडिभा खायंति तरे गया दूरं ॥१४२॥ (भा.)

एगो गामो तस्य खुज्जवोसी सा य गामणिज्जासेण कहुया तस्य वेडरुवाणि भणंति वच्चाभो वोराणि खामो, तस्य खुज्जवोरीविलग्गाइं ताणि डिभरुवाणि तूररतुवराणि खायंति, न य पज्जतीए दोह, अण्णाणि भणंति, किं एएहि, ताहे अँडविं गता तस्य वोराणि धँणिए खाहऊण खँहरं वहुणि पोइलगाइं वंधिऊण आगया सिग्घतरं जाव इमे झाडँता चैव अळंडंति, न

१ धायति घरे गया दूर आ. ल. २ । २ इयं गाथा धृत्तिकारेण केन हेतुना भाष्यत्वेन द्विव्याख्याता तत्र शायते । ३ नाम निज्जासेण ल. १. पा १-२ । ४ अडविं गतया तस्य आ । ५ घरणीए आ. पा. १ । ६ वहुणि पोइलगा आ. ल. २ पा. १-२ ।

द्विषी आया, ताहे ते तेषि अण्येसि च दिति । एवं वेव इम खेव वमहिमं, एत्य अणिलङ्करो, त वेतूण वेव आगच्छन्ति
 दिपसं च हिङ्गिपरं, एव छिडेसो अप्पम च मच होति, जहा से अणलसपेढा तहा आयपरहिआघहा तरुणा ते वाहिरगामे
 भिक्खापरिखं वति ताहे अचमहिअमामाओ खीरं दरिमाइआइ पिणूण लडु आगया उगगमवोसाई प चढा होति, थालडुडुआ
 य अणुक्कपिया होति, धीरिवायाते च अणुचिको होह, तन्हा मसव वाहिरगामे हिङ्गपहि तरुणएहि । इदानीमसुमवार्यं
 गाथाभिरुपसंहरआह—

गामब्भासे वयरी नीसदक्कुप्फला य खुब्बा य । पक्कामालसहिंमा स्वायतियरे गया दूर ॥ १४३ ॥ (सा)
 सिग्घयर आगमण तेसिण्णेसिं च देसि सयमेव । स्वायती एमेव उ आयपरहिआवहा तरुणा । १४४ ॥ भा
 खीरदहिमाइयाण लमो सिग्घतरग च आगमण । पहरिक उगगमाई धिज्जटा अणुकापिआ इयरे १४५ ॥ भा

गामकमासे वदरी सा च आमनिस्यन्दक्कुप्फला इक्का च, सा च फल्लिणा, तत्र च फल्लानि 'पक्काम'सि पक्कानि
 च आमानि च पक्कामानि—वर्द्धपक्कानीत्यर्थः, येऽन्तसप्रावासे मच्चयन्ति । 'इयरे'सि अनलसाः—उत्साहवन्तो हिम्मरू
 पास्ते इरंसताः । तेषां च धीत्रतरमागमनं संभाव, एतच्च शाब्दत आगत्य 'तेसि अण्येसिं च देसि' तेषामलसधिगुणामन्येषां
 च इदति स्वपमेव च मच्चयन्ति, एवमेव तरुणा अपि आत्मपरयोहितपावइन्तीति आत्मपरहितावहाएवकथाः, एव तरुणानां

१ अणुक्कपिया अणुक्कपिया अणुक्कपिया अणुक्कपिया अणुक्कपिया अणुक्कपिया अणुक्कपिया अणुक्कपिया अणुक्कपिया अणुक्कपिया
 २ विसल्लपक्कुप्फला अणुक्कपिया अणुक्कपिया अणुक्कपिया अणुक्कपिया अणुक्कपिया अणुक्कपिया अणुक्कपिया अणुक्कपिया अणुक्कपिया
 ३ अणुक्कपिया अणुक्कपिया अणुक्कपिया अणुक्कपिया अणुक्कपिया अणुक्कपिया अणुक्कपिया अणुक्कपिया अणुक्कपिया

क्षीरदध्यादीनां लभ्यः शीघ्रतरं चागमनं 'पहरिकेति प्रचुरं लभन्ते, उद्गमादयश्च दीषाः परित्यक्ता भवन्ति, तथाऽनु-
 कश्चित्वाश्वतरे-बालादयो भवन्तीति । उक्तः कुञ्जवदरीदृष्टान्तः, इदानीं 'आपुच्छिकृण भ्रमणं'ति व्याख्यानयन्नाह—

आपुच्छिअ उभगाहिअ अणं गामं वयं तु वच्चामो । अणं च अपज्जे होति अपुच्छे इसे दोसा ॥१४६भा०

आपुच्छय गुरुमुद्गाहितपात्रका एवं भणन्ति, यदुत अन्यं ग्रामं वयं व्रजामः, 'अणं च अपज्जे'ति यदि तस्मिन् ग्रामे
 पर्यट्या न भविष्यति तत्रस्वस्मादपि प्रासादन्यं ग्रामं गमिष्यामः । 'आपुच्छिकृण भ्रमणं'ति भणियं, इदानीं 'दोसा य इमे
 अणापुच्छे'ति व्याख्यानयन्नाह, दीषा एतेऽनापुच्छय गतानां भवन्ति, के च ते दीषाः ? तान् व्याख्यानयन्नाह—

तेणाएसगिलाणे सावय इत्थी नपुंसमुच्छाय । आयरिअबालुहुहा सहा खमगा य परिचत्ता ॥१४७भा०

कदाचिदन्यग्रामान्तराले व्रजतां स्वेना भवन्ति, ततश्च तद्ग्रहणे उपधिशरीरापहरणं भवति, आचार्योऽप्यकथिते न
 जानाति कया दिशा गता इति, ततश्च दुःखेनान्वेषणं करोति । अथवा आएसो-प्राधूर्णक आयातः, ते चानापुच्छय गताः,
 ते य आयरिया एवं भणता जहा पाहुण्यस्स वहुवेह, अहवा गिलाणपाओगं गिणहह, अहवा अंतराले सावयाणि अत्थि तेहिं
 भक्खिया होति, अहवा तत्थ गामे इत्थिदीषा नपुंसगदीपा वा, अहवा मुच्छए पडेआ ताहे न नज्जह, अपुच्छिअ कयराए
 दिसए गयत्ति न नज्जति । तत्रश्चानापुच्छय गच्छतां आचार्यबालुहुहसहक्षपकाः परित्यक्ता भवन्ति, यत आचार्यादीनां
 श्रायोऽयमन्नं नानयन्ति अतुकत्वात् न च प्रच्छनं कृतं येनोच्यन्ते, यत एते दीषाः परित्यागजनितास्वस्मादेतद्दीषभयात्—

आयरिण् आपुच्छा तस्सदिट्ठे ष तस्मि उ असते । चेइयगिलाणकप्पाइएसु गुरुणो उ निग्गमण ॥ २४१ ॥

तस्मादाचार्यमापृच्छय गन्तव्यम् । अयाचार्यः कथञ्चिन्न भवति ततः 'तस्सदिट्ठे ष'पि तेनाचार्येण चः संविष्टः यथा
अमुमापृच्छय गन्तव्यं ततस्तमापृच्छप ब्रबन्ति । तस्मिन्नसति-आचार्येऽधिपमाने क्वचिच्चिगति, केन पुनः क्खरणेनाचार्यो निर्ग
च्छति ? इत आह- 'थिरय' चेत्यथन्दनार्थं ग्लानाधिकार्येषु युरोनिर्गमन भवति । अयाचार्येण गच्छता न क्वचिच्चियुक्तस्त्वतः ?—

अन्नाणिप् पुब्वनिउत्ते आपुच्छित्ता वयसि ते समणा । अणभोगे आसन्ने काइयउच्छारभोमाई ॥ २४२ ॥

अभक्षिते अन्नियुक्ते क्वस्मिच्चिन्निकौ प्रागेव यो नियुक्त आस्ते तमापृच्छप ब्रबन्ति ते भ्रमणा मिथार्ये । 'अणभोगे'पि
ब्रनाभोगेन अत्यन्तस्मृतिभ्रमेन गताः ततः 'आसन्ने'पि आसन्ने यूमिप्रदेशे यदि स्मृत ततश्च आगत्य पुनः कथयित्वा
यान्ति, 'काश्य'पि कायिकार्यं यो निर्गतः साधुस्त्वस्मै कथयन्ति, यदुत वयममुकत्र गताः । 'उच्छारभोमादि'पि सम्बन्धामूमि यो
गतस्त्वस्मै कथयन्ति, यदुत कथनीय वयममुकत्र गता इति, आदिप्राश्नात्प्रमालिकार्यं वा यो गतस्त्वस्य वा हस्ते संविद्धन्ति ।

द्ववमाइनिग्गय वा सेव्वायर पाट्टुण च अप्पाहे । असइ दूरगमोवि अ नियत्त इहरा उ ते दोसा ॥ २४३ ॥

ब्रव-यानक र्धदर्वी निर्गतो यः साधुस्त इष्टा कथयन्ति 'सेव्वायर पाट्टुणं च अप्पाहे'पि खय्यारं वा इष्टा संविद्धन्ति प्राधूर्यक

१ इवपठते वा । २ भण्य वा क. २ । ३ पूर्वनिवृत्तार वा । ४ विद्वान्नेस्त्वो वाः प्रथेन विदुच वा । ५ युराणइममुकत्र पर क २. १ ।
६ क्वचिन्नसमहृदकत्र यत इति अ वा. १-२ । ७ संविद्धति य. १-२ । ८ तस्यं विं वा य. ।

धा-साध्वादिकं दृष्ट्वा संदिश्यन्ति, यतः कथनीयं मम विस्मृतमिति । यदा त्वेतान् गच्छन्न पश्यति तदा दूरातः 'धिणियच'ति दूरमपि गतः सन्निवर्तते, 'इहसा उ'चि यदि न निवर्तते ततः 'ते दोसा'चि ते पूर्वोक्ताः स्तेनादयो दोषाः भवन्तीति ॥

अणुणां गामं च वए इमाद् कज्जाद् तस्थ नाऊणं । तस्थवि अप्याहणया नियत्तणं वा सई काले ॥ २४४ ॥

अथासौ साधुस्त्वस्माद् ग्रामादन्यं ग्रामं वजेत्, एतानि कार्याणि-वक्ष्यमाणलक्षणानि "दूरदिअखुड्डलए" इत्येवमादीनि 'तत्रे'ति तस्मिन् ग्रामे योऽसावभिप्रेतो 'ज्ञात्वा' विज्ञाय, ततश्च किं कर्तव्यमित्यत आह-'तत्रापि' अन्यस्मिन् ग्रामे व्रजता 'अप्याहणया' संदेशकस्त्वथैव दातव्यः, अथ कश्चिन्नास्ति यस्य हस्ते संदिश्यते ततो निवर्तनं वा क्रियते, कदा?, अत आह-'सति काले' विद्यमाने पदुष्यंति काले एतदनुष्ठीयते, यदुक्तं एतानि कार्याणि तत्र ज्ञात्वाऽन्यत्र ग्रामे व्रजन्ति तानि प्रदर्शयन्नाह—
दूरदिअखुड्डलए नव भड अगणी य पंत पडिणीए । पाउगकालइक्रम एकगलंभे अपज्जत्तं ॥ २४५ ॥

प्रथमं गाथार्द्धं सुगमं, एतानि दूरस्थितादीनि कारणानि अर्द्धपथ एव जानाति, कदाचिद्गतः सन्, तथा 'पाउग्ग'चि तत्र ग्रामे प्रायोभ्यमाचार्यादीनां न लब्धं ततोऽन्यत्र व्रजति, 'कालातिक्रमो' भिक्षुकालस्यातिक्रमो जातः, एकस्य वा साधोस्त्वत्र भोजनलभ्यः जातस्त्वतोऽन्यग्रामे व्रजन्ति । 'अपज्जत्तं'ति न वा पर्याप्त्या तत्र भक्तं संजातं अथवा भक्तं लब्धं

१ तत्तदनुष्ठीयते आ । २ दूरदिशं' ल २ । ३ दूरस्थितादीनि क. १-२ पा १-२ । ४ ज्ञातानि आ. ल १-२ । ५ लभ्य पानकं वा न लभ्य आ. ।

पानक न सज्य, पमिलन्तोरकेः कारत्वेत्यग्राम प्रप्रतीति ॥

पाठग्याईणमसई सधिग सपिणसाइ अप्याहे । जइ य चिर तो इयरे ठवित्तु साहारण भुजे ॥ २४६ ॥

एरमसो प्रापोपादीनां मसधि य पग्राम यत्रति, यत्रम 'सधिग'सि समिन साधु यदि पश्यति तलस्तस्य हस्ते संदि-
यति, 'सन्निमाई'पि संघी-भाषकस्तस्य हस्ते सदिसत्य यस्य वा हस्ते, आदिप्रहणात् पूर्वबन्धेषु । एव सायमिग्रामटया
रिधिचका, य पुनरवधो विद्यन्ति साधवस्तः किं कर्षभ्यमित्यव माह- 'अइ य चिरं यदि च चिरं तेषां ग्राम गतानां तव
दर-वसतिनिवाधिनः साधवः 'ठवित्तु साहारण' यद्वन्धसाधारण विद्यिष्ट किञ्चिद्यस्यापित्वा शेषमपर प्रान्तप्राय यज्जते ।
अथ तयात्रपि विरपन्ति ततः—

जाप दिसाप उ गया भत्त धित्तु तओ पडियरति । अणपुच्छिनिगयाण चउदिसि होइ पेडियरणा ॥ २४७

'भाप दिसाप उ गया' यथा दिवा मिषाटनार्थं गवास्तया दिवा गृहीतमकपानकाः साधवः 'पडियरति'चि प्रति
ब्राह्मणानां-निरूपणां कुरन्ति, अथ त त मिषाटका ब्रह्मणामोनाक्यपित्वैव गवास्तवः किं कर्षभ्यमित्यव आह-अनापुच्छय
निर्मग्नानां मिषाटिष्यभ्रानां चतुस्तुपि दिक्षु 'प्रधिब्राह्मण' निरूपण कर्षभ्य साधुभिः । प्रधिब्राह्मणगमनविधिः काः?,—
पधेणो गो दो उप्यहेण सइ करेति वधता । अयस्त्वपरिसाटणया पडियरणिधरेसि मग्गेण ॥ २४८ ॥

‘पथा’ मार्गेण प्रसिद्धेन एकः साधुः प्रयाति, द्वौ साधुः ‘उत्पथेन’ उन्मार्गेण व्रजतः, वर्त्तन्या एक एकया दिशाऽन्यथा-
 न्यया, ते च त्रयोऽपि व्रजन्तः शब्दं कुर्वन्ति, ते च व्रजन्तः स्तेनादिना गृहीताः सन्तः साधवः किं कुर्वन्तीत्यत आह—‘अकस्वरे’
 चि वर्त्तन्यामक्षराणि लिखन्तः पादादिना व्रजन्ति, ‘परिसाहण्य’चि परिशात(ट)नं वस्त्रादेः कुर्वन्तो व्रजन्ति येन कश्चित्तेन
 मार्गेणान्विषति । ‘पट्टियरणिअरेसिं’चि इतरेषामन्वेषणार्थं निर्गतानां साधूनां मार्गेण तत्कृतेन चिद्धेन प्रतिजागरणं कर्त्तव्यम् ॥
 नामे व गंतुं पुच्छे धरपरिवाहीषु जत्थ उ न दिट्टा । तत्थेव बोलकरणं पिंडियजणसाहणं च्चेव ॥२४९॥

यदा तु पुनस्तेषां स्तेननीतानां चिद्धं न किञ्चित्पश्यति तदाऽपि ग्राममेव गत्वा पुच्छति, कथं ?, गृहपरिपाट्या, ‘जत्थ
 उ न दिट्ट’चि यत्र न दृष्टस्त्वस्मिन् ग्रामे, न च तद्ग्रामनिर्गतानां वाचां, तत्रैव ‘बोलकरणं’चि रोलं कुर्वन्ति, पश्चाच्च ‘पिंडि-
 यजनसाहणं’ पिण्डितो-मिलितो यो जनस्त्वस्य कथनीयं यदुत अस्मिन् ग्रामे प्रव्रजिता मिश्रार्थं प्रविष्टाः न च तेषां पुन-
 रस्माद् ग्रामाद्वार्ता श्रुतेति । एवं तैस्वरुणैरन्यग्रामेऽट्टिहरेतच्च कृतं भवति—

एवं उगामदोसा विजटा पट्टरिकया अणोमाणं । मोहतिगिच्छा अ कया चिरियायारो य अणुच्चिणो ॥२५०

‘एवं’ अन्यग्रामे मिश्राटनेन ‘उद्ग्रमदोषाः’ आधाकर्मादयः ‘विजटाः’ परित्यक्ता भवन्ति, ‘पट्टरिकया’चि प्रचुरस्य भक्ता-
 देलीसो भवति ‘अणोमाणं’चि न वा ‘अपमानं’ अनादरकृतं भवति लोके, तथा मोहचिकित्सा च कृता भवति, श्रमातपवैया—

वानक न लब्ध, एभिरानन्तरोक्तैः कारणैरन्यग्राम प्रमन्वीति ॥

पाउगगाईणमसई सविग्ग सणिणमाइ अप्पाहे । जइ य चिर तो इयरे ठवित्तु साहारण भुजे ॥ २४६ ॥

एवमसौ प्रायोग्यार्थानां अस्ति अन्यग्राम प्रवृत्ति, प्रथम 'संविग्ग'ति सविग्ग साधु यदि पश्यति ततस्त्वस्य हस्ते सवि-
विपिरुक्तः, य पुनरसतौ विद्यन्ति साधवस्तैः किं कर्षण्यमित्यत आह—'जइ य चिर' यदि य चिरं तेषां ग्राम गतानां तव
इतरे-ननुतिनिवास्तिनः साधवः 'ठवित्तु साहारण' यद्वच्छसाधारण्य विशिष्ट किञ्चिदस्थापयित्वा श्रेयमपरं प्रान्तप्राय सुञ्जते ।
अथ सयात्रपि चिरयन्ति ततः—

जाए दिसाए उ गया भत्त चित्तु तओ पढियरति । अणपुच्छिनिग्गयाण चउदिसिं होइ पढियरणा ॥ २४७

'जाए दिसाए उ गया' यथा दिक्षा भिषाटनार्थं गतास्वया दिक्षा गृहीतमकृत्वा नकाः साधवः 'पढियरति'चि प्रति
खामारणा-निरूपणां कर्षन्ति, अथ तु त भिषाटका अनामोगनाकचयित्स्वैय गतास्वतः किं कर्षण्यमित्यत आह—अनापुच्छय
निर्यतानां भिषाडिण्टकानां षट्सुचपि दिक्षु 'प्रतिजागर्ण' निरूपण कर्षण्य साधुभिः । प्रतिजागर्ण्यगमनविधिः कः १,—
पर्यणेगो दो उप्पहेण सइ करेति वच्चता । अक्खपरिसाढणया पढियरणिअरेसिं मग्गेण ॥ २४८ ॥

चोय भवयणं अप्पाणु कं पिओ ते अ भे परिचत्ता । आयरियणु कं पाए परलोओ इह पसं सणया ॥१४८॥ भा.

चोदकस्य वचनं चोदकवचनं, किं तद् ? , आत्मैवमनुकम्पित आचार्येण, ते च मे भवता परित्यक्ता भवन्ति । आचार्योऽप्याह—आचार्यनुकम्पया परलोको भवति इह लोके च प्रशंसा भवति । ‘अणुकंपा आयरियाई’ वक्त्राणि अं, इदानीं ‘दोसं चि व्याख्यानयनाह—

एवंपि अ परिचत्ता काले खवणे अ असहु पुरिसे य । कालो निम्हो उ भवे खमगो वा पढमविहएहिं ॥१४९॥

चोदकः पुनरप्याह—एवमपि ते परित्यक्ता एव, यतः क्षुधादिना वाच्यन्ते, आचार्योऽप्याह—‘काले’ चि काले—उष्णकाले करोति ‘खवणे’ चि क्षपको यदि भवति ततः स करोति प्रथमालिकामसहिष्णुश्च पुरुषो यदि भवति ततः स करोति प्रथमालिकां, तत्र कालो ग्रीष्मो यदि भवेत्पुरुषः क्षपको यदि भवति, ‘पढमविहएहिं’ चि अत्र पुरुषः असहिष्णुः केन कारणेन भवति ?—‘पढमे’ चि प्रथमपरीषदेण वाच्यमानः, शुधित इत्यर्थः, ‘चितिएहिं’ चि द्वितीयपरीषदेण—तृया वाच्यमानः, पिपासया वाच्यमानोऽसहिष्णुर्भवतीति । अत्राह परः—

जइ एवं संसटुं अप्पत्ते दोसिणाइणं गहणं । लंबणभिक्खा दुविहा जहणमुक्कोस तिअपणाए ॥१५०॥ भा.

यद्येवमसौ चाक्षत एव प्रथमालिकां करोति ततो भक्तं संसृष्टं कृतं भवति, आचार्योऽप्याह—‘अप्पत्ते दोसिणादिणं गहणं’ अप्पात्तायामेव भिक्षावेलायां पशुषितान्नग्रहणं कृत्वा प्रथमालयति, कियत्प्रमाणां पुनः प्रथमालिकां करोत्यसौ ? , द्विविधा

इत्यादिभिर्मोहस्य निज्जर कृतो भवति-वदकाशो वचो न भवतीति, 'विरियायारो य' वीर्याधारम् 'अनुवीर्यः' अनुष्ठितो भवति । एषहृके सति शोषक आह—

अणुकपायरियाई दोसा पहरिक्रजयणससट्ट । पुरित्से काले खमणे पढमालिय तीसु ठाणेसु ॥२५१॥

सत्यमाचार्यादयोऽनुकम्पिता भवन्ति, किन्तु एव इवमाः परित्यक्ता भवन्ति, आचार्योऽप्यनेनैव वाक्येन प्रस्तुतः इति काका-‘अनुकपायरियाई’चि एवमाचार्यादीनामनुकम्प्या, तेषाऽनुकम्पया च एव परलोके इहलोकं धानुकम्पिता भवन्ति एव एव परलोके निर्बरा इहलोकं च प्रससा, पुनरप्याह परा-‘दोसा’ इति भवतु नाम परलोका (आचार्या) नुकम्प्यादि किन्तु ह्युत्पीडा च सदवस्वैव, आचार्योऽप्याह-क्रियत एव प्रथमाहिका, किन्तु त्रिपु स्यानेषु, कानि च तानि !, अत आह ‘पुरित्से’ चि पुल्याः किं सहिष्णुस्व असहिष्णुः !, पुल्लो यथसहिष्णुस्त्वतः करोति, काले-उप्यकालादौ, पपुष्यकालस्त्वतः करोति, ‘स्रवणे’चि कृदाचित्स्त्वपको भवति अक्षपको वा, यदि अक्षस्त्वतः करोति, एवमेवेषु त्रिपु स्यानेषु प्रथमालिका करोति, क करोति ! कस्य वा करोति ! अत आह-‘पठिरिक्रजयण’चि प्रविरिके-एकान्ते पतनया करोति, पुनरप्याह परा-आचार्या दीनां तेन उदक ससट्ट कृत भवति, आचार्योऽप्यनेनैव वाक्येनोचरं ददाति-‘पठिरिक्रजयणसंसट्टं’ एकान्ते यतनयाऽससट्ट च यथा भवति तथा प्रथमालियचि-मात्रके पूषपाकृत्य संष्टे इस्तेन वा द्वितीयहस्ते कृत्वा, अकारप्रच्छेप आचार्यवाक्ये इष्टम्प्यः । इदानीमेनामेव धार्या माप्यकारः प्रतिपद व्याख्यानयमाह, तत्र प्रथमावयव व्याख्यानयमाह—

१ च एव इवमाः आ. । २ कत एव वा पा. १-२ । ३ ‘पुल्लः अचहिष्णुः पुल्लो वा । ४ अचचार्योऽप्यनेनैव वाक्येनोचरं ददाति कस्य वा ।

चोयगवयणं अप्पाणुकंपिओ ते अ भे परिचत्ता । आयरियणुकंपाए परलोओ इह पसंसणया ॥१४८॥भा.
 चोदकस्य वचनं चोदकवचनं, किं तद् ? , आत्मैवैवमनुकल्पित आचार्येण, ते च भे भवता परित्यक्ता भवन्ति ।
 आचार्योऽप्याह—आचार्यनुक्रमया परलोको भवति इहलोकं च प्रशंसा भवति । ‘अणुकंठा आयरियाई’ वक्त्राणिअं, इदानीं
 ‘दोस’चि ध्याख्यानायआह—

एवंपि अ परिचत्ता काले खवणे अ असहुपुरिसे य । कालो गिरहो उ भवे खमगो वा पढमविहएहिं ।१४९।

चोदकः पुनरप्याह—एवमपि ते परित्यक्ता एव, यतः शुधादिना वाध्यन्ते, आचार्योऽप्याह—‘काले’चि काले—उष्णकाले
 करोति ‘खवणे’चि क्षपको यदि भवति ततः स करोति प्रथमालिकामसहिष्णुश्च पुरुषो यदि भवति ततः स करोति प्रथमा-
 लिकां, तत्र कालो ग्रीष्मो यदि भवेत्पुरुषः क्षपको यदि भवति, ‘पढमविहएहिं’ति अत्र पुरुषः असहिष्णुः केन कारणेन
 भवति ?—‘पढसे’चि प्रथमपरीषहेण वाध्यमानः, शुधित इत्यर्थः, ‘वितिहएहिं’ति द्वितीयपरीषहेण—तथा वाध्यमानः, पिपा-
 सया वाध्यमानोऽसहिष्णुर्मवतीति । अत्राह परः—

जइ एवं संसटुं अप्पत्ते दोसिणाइणं गहणं । लंबणाभिकखा दुविहा जहणमुक्कोस तिअपणाए ।१५०।भा.

यद्येवमसौ बाह्यत एव प्रथमालिकां करोति ततो भक्तं संसुष्टं कृतं भवति, आचार्योऽप्याह—‘अप्यत्ते दोसिणादिणं गहणं’
 अत्राप्यायामेव भिक्षावेलायां पर्युषितान्नग्रहणं कत्वा प्रथमालयति, कियत्प्रमाणां पुनः प्रथमालिकां करोत्यसौ ? , द्विविधा

प्रथमात्मिका मरुति-‘तत्रयमिदं सत्त्वा इतिहा’ उच्यते-‘करुणैर्मिच्छामि च द्विषिषा प्रथमात्मिका मरुति, इदानीं जघन्योत्कृष्टतः प्रमान् प्रतिशदयन्नाह-‘नरैश्चक्रोस विमपणए’ यथासद्व्येन सधन्यसस्यपः क्वत्वास्त्विस्रो वा मिच्छाः, उत्कृष्टतः पञ्च इहताः पथ वा मिथाः । इदानीं सन सहाटकन किं वस्तु केतु पात्रकेतु गृहते ? का वा प्रथमात्मिकाकरणे यतना म्प्रियत १, एतत्प्रतिशदयन्नाह-

पुगत्य होइ भव विद्मिअमि पढिगगेहे देव होइ । पाउगगायरियाई मत्ते विद्मि उ सत्तत् ॥ २५२ ॥

एहस्मिन्पात्रक मक गृह्णाति द्वितीय च पत्रद्वय मरुति । तथा ‘पाठग्यावरियाई मत्ते’चि मायोग्यमाचाचार्यादीनामे हस्मिन्पात्रक मक गृह्णन् ‘वित्तिर उ सतथ’ द्वितीय मात्रके ससकं किञ्चित्पानक गृह्णते ॥

जइ रिफो सो देवमत्तगमि पढमाळियाए करण तु । ससत्तगहण देवदुच्छेहे य तत्तयेव ज पत्त ॥ २५३ ॥

यदि रिफाः ससत्तद्वयमात्रहस्तवस्तस्मिन् प्रथमात्मिकायाः करण ‘ससत्तगहणे’चि, अथ तस्मिन् प्रथमात्रके ससत्तद्वय प्रत्येक उदस्तत्रैव पात्रक परप्रान्त वदुच्छे । ‘देवदुच्छेहे य’चि अथवा दुर्लभ पानक यत्र क्षेत्रे तत्रापि ससत्तद्वय मक पानकनाथनिक सति ‘वस्तय’चि तस्मिन्मय मकपत्रद्वय परप्रान्त उदस्त्येनाकृष्यान्यस्मिन् इत्ये कृत्वा समुच्चिचि । २५ पात्रो सहाटकः प्रथमात्मिका करोति-

अंतरपल्लीगहिअं पदमागहियं व सब भुंजेजा । भुवलंभो संखडीयं व जं गहिअं दोसिणं वावि ॥२५४

अन्तरपल्ली-तस्माद्गामात्परतो योऽन्य आसन्नग्रामस्त्वत्र यद्गृहीतं तद्गुह्यं, पुनस्त्वक्षेत्रातिक्रान्तत्वादभोज्यं भवति, पदमागहिअं व'चि प्रथमायां वा पौरुष्यां यद्गृहीतं तत्सर्वं भुङ्क्ते तृतीयायां पौरुष्यामकल्पं यतस्त्वद्भवति । 'भुवलंभो संखडीयं व' अथवा भुवो वाऽवश्यंमावी-अत्र सङ्ख्यां लाभो भविष्यतीति मत्वा, ततश्च यद्गृहीतं 'दोसिणं वावि' पर्युषितमत्वं तत्सर्वं भुञ्जते ॥

दरहिडिष् व भाणं भरियं भोज्जा पुणोवि हिडिजा । कालो वाऽइकमई भुंजेजा अंतरा सवं ॥२५५॥

अर्द्धहिण्डिते वा यत्पात्रकं गृहीतं तद्भृतं, ततश्च तद्भुक्त्वा पुनरपि हिण्डित । 'कालो वाऽतिक्रमति'चि भोजनकालो वा भ्रज्जितानामतिक्रामति यावत्सौ तद्भक्तं गृहीत्वा भण्डति ततश्चान्तराल एव तत्सर्वं भुक्त्वा प्रविशति ।
एसो विही भणिओ तंमि वसंताण होइ खित्तंमि । पाडिलेहणांणि एत्तो वोच्छं अप्पक्खरमहत्थं ।।२५६

एष विधिः 'भणितः' उक्तस्त्वस्मिन् क्षेत्रे वसतां भवति, प्रतिलेखनामपीव ऊर्ध्वं वक्ष्ये, किं विशिष्टाम् ?-अल्पाक्षरां महार्थां चेति । उक्तं स्थानस्थितद्वारं, तत्प्रतिपादनाच्च न्याख्यातेयं गाथा, यदुत्त "संगार चितिय वसही ततिष् सण्णी" इत्येवमादिका, तत्प्रतिपादनाच्चोक्ता 'जवमाणा विहरता ओहाणाहिडका चउद्ध'चि, तत्प्रतिपादनाच्चोक्ता अनेके प्रत्युपेक्षकाः,

प्रपमालिका मरति-‘उत्तरमभियन्ता इविहा’ लम्पनैः-कपलैर्मिषामिष द्विविधा प्रथमालिका मरति, इदानीं जषन्योत्कृष्टतः
 प्रपाप प्रतिपादयन्नाह-‘बहसुकोस विमरणए’ ययासङ्गेन जषन्यवस्ययः कषलास्त्रिस्रो वा मिषाः, उत्कृष्टतः पञ्च
 कषताः पञ्च वा मिषाः । इदानीं तन सहाटकेन किं वस्तु केषु पात्रकेषु गृह्यते ? का वा प्रपमालिकाकारणे यतना
 क्रियते ? एतत्प्रतिपादयन्नाह-

एगारय होइ भत्त विइअमि पटिगहे दध होइ । पाउगगायरियाई मचे विइए उ ससत्त ॥ २५२ ॥
 एकस्मिन्पात्रक मक्त एकावि द्वितीय च एतद्ग्रह द्रव मरति । तथा ‘पाउगगायरियाई मचे’षि मायोग्यमाचार्यादीनामे
 जइ रिक्तो तो द्रवमत्तगमि पत्रमालिपाए करण तु ।

यदि रिक्तः सप्तकद्रवमात्रकस्त्वस्त्वस्मिन् प्रपमालिकायाः कारण ‘सप्तकगहये’चि, अप तस्मिन् द्रवमात्रके संसक्तद्रव
 प्राच कृष तवस्त्वैव पात्रक मरान्त गृह्ये । ‘दधदुछहे ए’षि अपवा दुर्कम पानक वत्र क्षेत्रे एतन्न तत्रापि संसक्तमा
 त्रकं पानकनापनिकं सति ‘तयय’चि तस्मिन्नेव मक्तपत्रद्वहे यस्यान्त तदस्तेनाक्तव्यान्यस्मिन् इस्ते कृत्वा समुदिसृषि ।
 एव चासौ सहाटकः प्रपमालिघ्नं करोति-

संसज्जइ धुवमेअं अपेहिअं तेण पुव पडिलेहे । पडिलेहिअंपि संसज्जइत्ति संसत्तमेव जिणा ॥ २५९ ॥

‘संसज्जते’ प्राणिभिः सह संसर्गमुपयाति ‘धुवं’ अवश्यं ‘एतत्’ वस्त्रादि अप्रत्युपेक्षितं सत् तेन पूर्वमेव केवलिनः प्रत्युपेक्षणां कुर्वन्ति, यदा तु पुनरेवं संविद्वते-इदमिदानीं वस्त्रादि प्रत्युपेक्षितमपि उपभोगकाले संसज्जते तदा ‘संसत्तमेव जिण’त्ति संसक्तमेव ‘जिनाः’ केवलिनः प्रत्युपेक्षन्ते न त्वनागतमेव, पलिमन्थदोपात् । उक्ता केवलिद्रव्यप्रत्युपेक्षणा, इदानीं केवलिन एव भावप्रत्युपेक्षणां प्रतिपादयन्नाह—

नाऊण वेयाणिज्जं अइवहुअं आउअं च थोवागं । कम्मं पडिलेहेउं वच्चांति जिणा ससुग्घायं ॥ २६० ॥

ज्ञात्वा ‘वेदनीयं’ कर्म अतिप्रभूतं तथाऽऽयुक्तं च स्तोकं कर्म ‘प्रत्युपेक्ष्य’ ज्ञात्वेत्यर्थः । किमित्यत आह ‘वच्चांति जिणा समुग्घायं’ ‘जिनाः’ केवलिनः समुद्घातं व्रजन्ति, अत्र च भावः-कर्मण उदयः औदयिको भाव इत्यर्थः । उक्ता केवलि-भावप्रत्युपेक्षणा, इदानीं छद्मस्थद्रव्यप्रत्युपेक्षणासाह—

संसत्तमसंसत्ता छउमत्थाणं तु होइ पडिलेहा । चोयग जह आरक्खी हिडित्ताहिडिया चेवं ॥ २६१ ॥

‘संसत्त’चि संसक्तद्रव्यविषया ‘असंसत्त’ति असंसक्तद्रव्यविषया च छद्मस्थानां भवति प्रत्युपेक्षणा, अत्र चोदक आह-शुक्तं तावत् संसक्तवस्त्रादेः प्रत्युपेक्षणां कर्तुं, असंसक्तस्य तु कस्मात् प्रत्युपेक्षणा क्रियते?, आचार्य आह-यथा अशक्यो-

संसज्जद् ध्रुवमेअं अपेहिअं तेण पुव पडिलेहे । पडिलेहिअंपि संसज्जद्वि संसत्तमेव जिणा ॥ २५९ ॥

‘संसज्यते’ प्राणिभिः सह संसर्गमुपयाति ‘ध्रुवं’ अवश्यं ‘एतत्’ वस्त्रादि अप्रत्युपेक्षितं सत् तेन पूर्वमेव केवलिनः प्रत्युपेक्षणां कुर्वन्ति, यदा तु पुनरेवं संविदते—इदमिदानीं वस्त्रादि प्रत्युपेक्षितमपि उपभोगकाले संसज्यते तदा ‘संसत्तमेव जिण’चित् संसक्तमेव ‘जिनाः’ केवलिनः प्रत्युपेक्षन्ते न त्वनागतमेव, पलिमन्थदोषात् । उक्ता केवलिद्रव्यप्रत्युपेक्षणा, इदानीं केवलिन एव भावप्रत्युपेक्षणां प्रतिपादयन्नाह—

नाउण वेयाणिज्जं अइवहुअं आउअं च थोवागं । कम्मं पडिलेहेउं वच्चांति जिणा समुग्घायं ॥ २६० ॥

ज्ञात्वा ‘वेदनीयं’ कर्म अतिप्रभूतं तथाऽऽयुक्तं च स्तोत्रं कर्म ‘प्रत्युपेक्ष्य’ ज्ञात्वेत्यर्थः । किमित्यत आह ‘वच्चांति जिणा समुग्घायं’ ‘जिनाः’ केवलिनः समुद्घातं व्रजन्ति, अत्र च भावः—कर्मण उदयः औदयिको भाव इत्यर्थः । उक्ता केवलिभावप्रत्युपेक्षणा, इदानीं छद्मस्थद्रव्यप्रत्युपेक्षणासाह—

संसत्तमसंसा छउमत्थाणं तु होइ पडिलेहा । चोयगजह आरक्खी हिंढितांहिंढिया चेंवं ॥ २६१ ॥

‘संसत्तमसंसा’ संसक्तद्रव्यविषया ‘असंसत्तमसंसा’ असंसक्तद्रव्यविषया च छद्मस्थानां भवति प्रत्युपेक्षणा, अत्र चोदक आह—उक्तं तावत् संसक्तवस्त्रादेः प्रत्युपेक्षणां कर्तुं, असंसक्तस्य तु कस्मात् प्रत्युपेक्षणा क्रियते ? आचार्य आह—यथा आरक्षकयो-

१ तदर्थो क १-२ । २ प्रत्युपेक्षणाकरण वा । ३ आरक्षिकयोर्हिण्डताहिण्डतयो क, १ ।

हिन्दितादिद्वितीयैवाप्तस्स्येन प्रसादविनाशौ संभारौ तथाऽपि द्रष्टव्यं, तथाहि—किञ्चिन्नगरं, तस्य राया, तेन चौरनिग्न
 इत्य आरम्भिको ठविको, सो एग दिवस हिन्द विष्ट विष्ट एवं हिन्दो चोरं न किञ्चि पासति तादे ठिरो निशिष्यो,
 चोरदि आयमिअं महा वीररपो भाओ आरम्भिको, तादे एकदिवसेन सब नगरं मुद्ध, तादे नगरा रायमुद्धिआ मुद्धा, सो
 राया मणइ-वाहरा आरम्भिकं, पाहिषा पुच्छिओ-किं तुमए अअ हिन्दिवं नगरे ?, सो मणति-न हिन्दिवंति, तादे
 छट्टो राया मणइ-अर नाम इचिय दिवसे चोरेदि न मुद्ध सो ठाम बेन गुणो, तए पुण पमाण करितेय मुसाविअं, ततो सो
 निगगहिओ राइया, अण्णो ये ठविको सो पुण अरनि न दिक्खति चोरे तददि रधि सयलं हिन्दति । अर तस्य एगदिवसे
 अण्णत्थाए गय नाळय चोरेदि खव खविअं, सो य नागरओ रायठले सवट्टिओ, राइणा पुच्छिओ आरम्भिको-अहा तुम
 किं हिन्दसि ?, सो मणइ आम हिन्दामि, तादे राइणा लोमो पुच्छिओ मणइ-आम हिन्दयि, तादे सो निदोसो कीरति । एव
 चेन रायरायिणा वित्थयरा आरम्भिकत्थामिआ साह तवमरण नगरत्थाविअं कपुकीचियत्थापिणा चोरा वायदसणचरि
 चापि दिरणत्थापियानि ससारो दट्टो । एव क्खवि आयरियव मणिवो सीसो दिवसे दिवसे पठिलेइइ, चादे न पेच्छइ तादे
 न पठिलेइइ, एव तस्स अपठिलेइइतस्स सो संसरो तवही न सको सोदेव, ततो तेण तिरयपरायामो कवो, त च दव अपरि
 भोग वाय, एव अण्णो मणिवो, तेव य सब कय तिरयपरायणा य कया, तैत्थ य परियोग वाय ॥ अण्णमेधाय्यमुपसंहरमाह—

१ इत्थ य १-२-३ । २ वायरावा वट्टिआ मुद्धा वा य १-२ । ३ अजाहिदिअं कमेरे । वा । ४ कठुमिको वा । ५ एन परिसोअं ७
 १-२ । ६ वाये वायकमु अ. य. १-२ ।

तिथयरा रायाणो साहू आरखिख भंडगं च पुरं । तेणसरिसा य पाणा तिचं च रयणा भवो दंडो ॥

सुगमा ॥ उक्ता ह्यस्यविषया द्रव्यप्रत्युपेक्षणा ॥ इदानीं भावप्रत्युपेक्षणां प्रतिपादयन्नाह—

किं कय किं वा सेसं किं करणिज्जं तवं च न करेमि । पुन्वावरचकाले जागरओ भावपडिलेहा ॥२६३॥

सुगमा ॥ नवरं 'पुन्वावरचकाले'ति पूर्वरात्रकाले रात्रिप्रहरद्वयस्याद्यस्यान्तः उपरिष्टादपररात्रकालस्त्वस्मिन् जाग्रतः—चिन्त-

यतः । एवमुक्ता ह्यस्यविषया भावप्रत्युपेक्षणा, तद्गणनाच्च भणिता प्रत्युपेक्षणा, इदानीं प्रत्युपेक्षणीयमुच्यते, तत्प्रतिपादयन्नाह—
टाणे उवगरणे या थंडिलअर्वदुंभमगापडिलेहा । किंमाई पडिलेहा पुवणहे चेव अवरणहे ॥ २६४ ॥

'स्थानं' कायोत्सर्गादि त्रिविधं वक्ष्यति, तथा 'उपकरणं' पात्रकादि 'स्थण्डिलं' यत्र कायिकादि क्रियते, अवष्टम्भनं

अवष्टम्भस्वत्प्रत्युपेक्षणा 'मार्गः' पन्था, यदेतत्पञ्चकमुपन्यस्वत्, एतद्विषया प्रत्युपेक्षणा भवति । 'किंमाई पडिलेहा पुवणहे'

किमादिका प्रत्युपेक्षणा पूर्वोक्तेः, मुखवस्त्रिकादिकेति, अपराद्धे किमादिकाः, तत्रापि मुखवस्त्रिकादिका । द्वारगाथेयं

इदानीं भाष्यकारः प्रतिपदं व्याख्यानयति, तत्र सामान्येन तावत्सर्वाण्येव द्वाराणि व्याख्यानयन्नाह—

टाणानिसीयतुयट्टणउवगरणाईण गहणानिकखेवे । पुवं पडिलेहे चक्खुणा उ पच्छा पमज्जिज्जा ॥१५१॥ आ.

स्थानं—कायोत्सर्गस्त्वं कुर्वन् प्रथमं चक्षुषा प्रत्युपेक्षते पश्चात्प्रमार्जयति, तथा निपीदनम्—उपवेशनं, त्वभ्वत्तनं—स्वपनं,

तथोपहरणादीनां ग्रहण्य निक्षेपे च, आदिग्रहणात्स्वगिहलमवष्टम्भश्च गृह्यते, एतानि सर्वाण्येव पूर्वं चक्षुषा - प्रत्युपेक्ष्य पश्चाद्ब्रह्मोहरथन प्रमुञ्चन्त ॥ इदानीमेवामेव द्वारयाथां विश्लेषेण व्याकथानयन्नाह—
उद्धनिसीयतुयदृण ठाण तिविह तु होइ नायव । उद्ध उच्चाराई गुरुमूलपट्टिकमागस्म ॥१५२॥ (भा)

सत्र स्थान त्रिविध शतम्य-ऊर्ध्वस्थान निपीवनस्थान स्वर्गर्धनस्थान च, तत्रापथमूर्ध्वस्थान व्याख्यानयन्नाह—
'उद्ध उचाराह' ऊर्ध्वस्थानक कायोत्सर्गः, स च उचारादीन् कृत्वा, आदिग्रहणात्प्रभवण कृत्वा, एतच्च गुरुमूले व्यागत्य प्रतिक्रामतः, काय् ?-ईर्षापयिकां प्रतिक्रामतो भवति ऊर्ध्वस्थानम् ॥
पक्खे उस्सासाई पुरतो अविणीय मग्गमो वाऊ । निक्खमपवेसवज्जण मावासाणणे गिलाणाई ॥१५३॥ भा

कायोत्सर्गं च ऊर्ध्वता आशयपक्षके-पक्षप्रदेशे न स्यात्तस्य यतो गुरुच्छत्रासेनामिहन्त्यते, नापि पुरतः स्यात्तस्य, यत् पुरतोऽभ्रिनीतत्वष्टुपमायत्त गुरुमाच्छाद्य विष्टतः, नापि मार्गवो-गुरोः प्रष्टतो यतो गुरोर्नापुनिरोधेन ग्लानता भवति, शंभुरपानेन निर्गच्छति, क्व पुनः स्यात्तस्य !, यत्र निष्क्रमणप्रवेशस्थान ईदूर्ध्वयित्वा कायोत्सर्गं करोति । 'मावासवे'पि च उचारादिना पीडितः स च निर्गम श्वे संश्रानिरोध करोति, एतच्च ग्लानता भवति, मय निर्गच्छति एतः कायोत्सर्गमङ्गः ॥
भारे वेपणखमगुणहसुच्छपरियावडिदुणे कल्लहो । अवाधाहे ठाणे सागारपमज्जणा जयणा ॥१५४॥ (भा)

१ शत्रुवैजानेन भा. १-१-१-१. २ तत्र भा स १-२. ३ सर्वमित्वा भा. स १ स. १-२. १

तथा च भार्गो कायोत्सर्गकरणे एते दीपाः, भिक्षामदित्वा कश्चिदायातः साधुः स च भारे सति यदि प्रतिपालयति सतो वेदना भवति, तथा क्षणकः कश्चिद्भक्तं भृहीत्वाऽऽयातस्त्वथाऽन्य उष्णसंतप्त आयातः, अनयोर्दयोसपि प्रतिपादयतोः सतीर्थ्यासङ्घं मूर्च्छापरितापी भवतः, क्षणकस्य मूर्च्छा उष्णतप्तस्य परितापः, अथैते कायोत्सर्गं छिन्वा प्रतिशतित ततः परस्परं कलहो भवति, तस्मादव्याघाधे स्थाने कायोत्सर्गः कर्तव्यः एतद्विषमयात् । 'साभारपमज्जणा जयण'ति यदा तु पुनः साभारिको भवति कायोत्सर्गं कुर्वतस्वदाऽप्रमार्जनमेव करोति, यतनया वा प्रमार्जयति, कथं ? रजोहरणवाद्यनिषवया प्रमुज्य कायोत्सर्गस्थानं ततस्त्वं निषद्यां साभारिकपुरतः एकान्ते मुञ्चति, गते च तस्मिन् शुक्नाति । उक्तमूर्ध्वस्थानं, हृदानीं निर्षीदनस्थानं प्रतिपादयन्नाह—

संज्ञास पमज्जिता पुणोवि भूमिं पमज्जिआ निसीए । राडो य पुषभणिओं तुयट्ठणं कट्ठई न दिवा ॥ १५५ ॥

संदर्भ—बद्धीवोर्न्वशलं तं प्रमुज्य उत्कृष्टकः स्थित्वा पुनर्द्वयं प्रमुज्य निषीदेत् । उक्तं निर्षीदनस्थानं, हृदानीं त्वज्वर्त्तन-स्थानं प्रतिपादनायाह—रात्री पूर्वोक्तसेव त्वभर्त्तनं, दिवा पुनस्त्वभर्त्तनं न कल्पते, नीकं गणवन्दिः, किं सर्वथैव न कल्पते ? इति, न इत्याह—

अद्धाणपरिस्संतो गिलाणहुइआ शण्णपयसिशाणो । संशारुत्तरपडे असुरण निवज्जणा लीयं ॥ १५६ ॥ (भा.)

अथनि परिभान्तस्तथा गठानो बुद्धय, एते शयोऽप्यनुशाप्याधार्यास्ततश्च सस्वारक्षोषरपट्टौ आस्तीर्य 'निषखण'पि स्वपन्ति 'भालोप'ति साबकाश्च प्रदश तुस्त्वाऽस्यन्तरे स्वपन्ति, मा भूत् सागारिकस्य अष्टा स्यात्, यदुत्-न्नून रात्रौ सारतप्रसङ्ग रियतोऽप्यभासीन्, इतोऽन्यपाऽस्य निद्रेति ! । स्वगर्वनस्थानमुक्त तस्त्रसिपादनाच्च स्थानश्रायमुक्तम् । इदानीं सुवक्रणशरं प्रतिपादयन्माह—

उवगरणाईपाण गहणे निखखेवणे य सकमणे । ठाण निरिखखपमज्जण काउ पडिलेहृप् उवहिं १५७ (भा)

उपकरणदीनां 'ग्रहणे' भादान यत्स्थान तन्निरीक्ष्य-निरूप्य प्रभुष्य च तपधिः प्रत्युपेक्षणीय इत्यत्र सूच्यन्ते, तथा उपकरणदीनां निक्षेपण्य च यत्स्थान तन्निरीक्ष्य प्रभुष्य चोपधिः प्रत्युपेक्षणीयः, तथा उपकरणदीनामेव यत्सकमण स्थानारस्थानान्तरसकमण्य तस्मिन् यत्स्थान तन्निरीक्ष्य प्रमाज्जनं कृत्वा तपधिं प्रत्युपेक्षेत, योऽप्यमादिशब्दः अयमुपधिप्रकार 'विषादकः । उपकरणार्द्रदणनिक्षेपसकमणेषु यत्स्थानस्य निरीक्ष्य प्रमाज्जनमुक्त इदानीमुपकरणप्रत्युपेक्षणाप्रतिपादयन्माह—

उवगरण धरथपाप् वृत्ये पडिलेहृण तु वोच्छामि । पुवण्णे अवरण्णे मुहपोत्तियमाइ पडिलेहृहा ॥१५८॥ सा

उपकरणप्रत्युपेक्षणा दिशिषा—'वृत्य पाप्'पि यत्प्रतिपया पात्रविपया चेति, तत्र तादेदंके यत्प्रतिपया प्रत्युपेक्षणा वक्तव्ये, आदौ यत्प्रत्युपेक्षया उच्यते, यतः प्रवैज्जिहस्य प्रथम यत्प्रतिपकरणमव दीयते न पात्रोपकरण, सा च यत्प्रत्युपेक्षणा कस्मिन्

काले भवतीत्यत आह—‘पुवणहे अवरणहे’ पूर्वणि वस्त्रप्रत्युपेक्षणा भवत्यपराद्धे च, किमादिका पुनः प्रत्युपेक्षणा भवती-
 त्यत आह—‘सुहपोचियमादि पडिलेह’चि मुखवस्त्रिका आदौ यस्याः प्रत्युपेक्षणायाः सा मुखवस्त्रिकादिका प्रत्युपेक्षणा, कंदा ?
 पूर्वणिइपराद्धे चेति, तत्र मुखवस्त्रिकाऽऽदिवस्त्रप्रत्युपेक्षणायामयं विधिः—

उड्डं थिरं अ तुरिअं सव्वं ता वरथ पुव पडिलेहे । तो विइयं पफोडे तइयं च पुणो पमज्जिजा ॥ २६५ ॥

तत्र वस्त्रोर्ध्वं कार्पोर्ध्वं च आचार्यमतेन भाविष्यति, चोदकमतेन च वक्ष्यमाणं, तत्र वस्त्रोर्ध्वं कार्पोर्ध्वं च यथा भवति
 तथा प्रत्युपेक्षेत, ‘थिरं’ति यथास्थिरं सुगृहीतं कृत्वा प्रत्युपेक्षेत, ‘अतुरियं’ति अत्वरितं स्थिमितं प्रत्युपेक्षेत—चक्षुषा निरीक्षेत,
 ‘सव्वं’ति सर्वं—कृत्स्नं वस्त्रं तावत्पूर्व—प्रथमं प्रत्युपेक्षेत—चक्षुषा निरीक्षेत, एवं तावदर्वाभागाः, परभागोऽपि परावृत्तय एवमेव
 चक्षुषा निरीक्षेत, ‘तो विइयं पफोडे’चि ततो द्वितीयायां वारायां प्रस्फोटयेद्वस्त्रं पट् पुरिमाः कर्त्तव्या इत्यर्थः, ‘तइयं च
 पुणो पमज्जिजा’चि तृतीयायां वारायां हस्तगतान् प्राणिनः प्रमार्जयेदिति । इदानीमेनामेव गाथां भाष्यकारो न्यायानयन्नाह—
 वरथे काउड्डंमि अ परवयण ठिओ गहाय दसियंते । तं न भवति उक्कुडुओ तिरिअं पेहे जह विलित्तो ॥१५९

तत्रोर्ध्वं द्विधा—वस्त्रोर्ध्वं कार्पोर्ध्वं चेति, एतस्मिन्नुक्ते ‘परवयणं’ति परः—चोदकस्तस्य वचनं परवचनं, किं तद् ?
 इत्याह—‘ठिओ गहाय दसियंते’चि स्थितस्य—ऊर्ध्वस्य गृहीत्वा दशान्ते वस्त्रं प्रस्फोटयतः वस्त्रोर्ध्वं कार्पोर्ध्वं च च यथा
 भवति, एवमुक्ते सत्याचार्य आह—‘तत्र भवति’ तत्र भवति यच्चोदकेनाभिहितं कुतः ? यस्मात् ‘उक्कुडुओ तिरिअं पेहे’

वच्छेदस्वित्पिपक प्रसार्य वक्ष्यते प्रत्युपेक्षेत, एतदेव च नः कायोर्ध्वं वक्षोर्ध्वं च, नान्यत्, यथा चन्दनादिना विकल्पित्वाङ्गः
 पास्यरायज्ञानि न लगति एव सोऽपि प्रत्युपेक्षते । तत्रैववच्छेदकस्य कायोर्ध्वं भवति, तिर्यकप्रसारितवक्षस्य च वक्षोर्ध्वं
 धितुयिरअतुरिअ तिभागबुद्धीए चक्खुणा पेहे । तो विइय पप्फोटे तइय च पुणो एमज्जिज्जा ॥६०॥ (भा०)

‘पिषु’ गृहीत्वा ‘स्विरं’ निरिद ‘अत्तरिध’ स्वमित इव वक्ष्यते ततः प्रत्युपेक्षेत वक्ष्यते ततः प्रत्युपेक्षेत ‘विभागबुद्धिए’
 चि भागत्रयपुट्या इत्यर्थः, बहुधा प्रत्युपेक्षेत, ततो द्वितीयवाराया प्रस्फोटयेत् वृतीयवाराया प्रमाद्येवेदिति पूर्वपत् । इदानीं
 प्रत्युपेक्षणा इर्नता इव कर्षक्यसु—
 अणञ्चाधिअ अवलिअ अणानुवधिं अमोसलिं चेव । छप्पुरिमा नव खोटा पाणी पांणियमज्जण ॥२६६॥

वक्ष्यते प्रत्युपेक्षणा इर्नता वक्ष्यते वा न नर्णपिठक्यः, तथा अवलिअ च वक्ष्यते व क्षरीरं च कर्षक्य, ‘अणानुवधिं’ति न
 मित्थया, ‘अमोसलिं’ति न मोसली क्रिया यस्मिन् प्रत्युपेक्षणे नानर्णरत प्रस्फोटनादि कर्षक्य, “किं तर्हि सान्तरं—सविन्हेद
 यवस्तिर्यक्यं च, न एव प्रत्युपेक्षणा कर्षक्या, किन्तु यथा प्रत्युपेक्षमाजस्य ऊर्ध्वं पीडितु न लगति न च तिर्यकुब्जे न च भ्रूसो

१ प्रत्युपेक्षण भा. पा. १-२ । पाठसम्बन्धे भा. ३ । १ । २ । ३ । ४ । ५ । ६ । ७ । ८ । ९ । १० । ११ । १२ । १३ । १४ । १५ । १६ । १७ । १८ । १९ । २० । २१ । २२ । २३ । २४ । २५ । २६ । २७ । २८ । २९ । ३० । ३१ । ३२ । ३३ । ३४ । ३५ । ३६ । ३७ । ३८ । ३९ । ४० । ४१ । ४२ । ४३ । ४४ । ४५ । ४६ । ४७ । ४८ । ४९ । ५० । ५१ । ५२ । ५३ । ५४ । ५५ । ५६ । ५७ । ५८ । ५९ । ६० । ६१ । ६२ । ६३ । ६४ । ६५ । ६६ । ६७ । ६८ । ६९ । ७० । ७१ । ७२ । ७३ । ७४ । ७५ । ७६ । ७७ । ७८ । ७९ । ८० । ८१ । ८२ । ८३ । ८४ । ८५ । ८६ । ८७ । ८८ । ८९ । ९० । ९१ । ९२ । ९३ । ९४ । ९५ । ९६ । ९७ । ९८ । ९९ । १०० ।

तथा कर्त्तव्यं । 'छप्पुरिमा' तत्र ईदं चक्षुषा निरूप्य-अवर्णिमाणं निरूप्य त्रयः गुरिमाः कर्त्तव्याः, तथा परावर्त्य-अपर-
माणं निरूप्य पुनरपरेऽपि त्रयः गुरिमाः कर्त्तव्याः, एवं एते पद गुरिमाः, षड्वाराः प्रस्फोटनानीत्यर्थः, 'नव खोड'ति नव
वाराः खोटकाः कर्त्तव्याः पाणेरुपरि 'पाणि पाणिपमज्जणं'ति प्राणिनां-कुन्थवादीनां पाणी-हस्ते प्रमार्जनं नवैव वाराः
कर्त्तव्याः । इयं द्वारगाथा, इदानीं माप्यकारः पूर्वाह्नं व्याख्यानयन्नाह—

वत्थे अप्पाणंनि अ चउह्हा अणच्चाविअं अवलिअं च । अणुवांधि निरंतरया तिरिउह्हुह य षट्ठणा सुसली

त्रस्ये आत्मनि चेत्यनेन पदद्वयेन भद्रचतुष्टयं सूचितं भवति, ततश्चानेन प्रकारेण अनर्चापितं चतुर्धा भवति, कथं ?
वत्थं अणच्चाविअं अप्पाणं च अणच्चाविअं एगो भंगो १, तथा वत्थं अणच्चाविअं अप्पाणं च णच्चाविअं २, तथा वत्थं
णच्चाविअं अप्पाणं अणच्चाविअं ३, तथा वत्थंणि नच्चाविअं अप्पाणंणि नच्चाविअं ४, एस चउत्थो, एत्थ पढमो भंगो सुद्धो ।
एवं अवलिअंणि-अवलितेऽपि चत्वारो भङ्गाः यथा, वत्थं अवलिअं अप्पाणं च अवलिअं एगो १, तथा वत्थं अवलिअं
अप्पाणं च वलिअं २, तथा अप्पाणं अवलिअं वत्थं वलिअं ३, अप्पाणंणि वलिअं वत्थंणि वलिअं ४, एत्थवि पढमो भंगो
सुद्धो । 'अणुवांधि निरंतरय'चि अनुबन्धो निरन्तरतोच्यते, ततश्च न अनुबन्धेन-नैरन्तरेण प्रत्युपेक्षणा कर्त्तव्या । इदानीमप्यो-
सलि व्याख्यानयन्नाह-'तिरिउह्हुह य षट्ठणा सुसली'चि त्रिविधा सुसली-तिर्यग्बहुना १, ऊर्ध्वबहुना २, अधोबहुना ३ चेति,
तत्र प्रत्युपेक्षणां कुर्वन् वस्त्रेण तिर्यक् कुञ्जादि षड्वयति-स्पृशति, ऊर्ध्वं कुट्टिकादिपटलादि षड्वयति, अधो भुवं षड्वयति,

एष न हेदती छिन्त्यधुयती-न छिन्नप्रत्युपधुषां कुरीन् नक्षेप षट्पयति । इद तावत्पूर्वोक्तमनर्चापिवादि कर्षव्य, इद तु
 वस्विदाव न कषव्य, किं वदु ? इत्याह—

भारभटा समदा धञ्वेयया य मोसली तईया । पप्फोढणा चउरयी विधिस्वत्ता वेइया छट्टी ॥ २६७ ॥
 'आमद'पि आरमदा प्रत्युपधुषना न कार्या, 'संमद'पि समदा न कार्या, धर्वनीया च मोसली तृतीया, प्रस्फोटना
 चतुर्थी विधिष्या षष्ठी, बदिद्या षष्ठी विरचनीयति द्वारागाधय । इदानीं प्रतिपद भाष्यकारो व्याख्यानयति,
 यितहकारण च तुरिअ अपग अपण च गिणहणाऽऽरमढा । अतो ष होज्ज कोणा निसियण तत्थेव समद्दा ॥

विशय-विशरीग पश्चान् तदारमदावन्दनोन्वय, सा बारमदा प्रत्युपधुषा न कार्या, विपरीता प्रत्युपेधुषणा न कर्ष
 वन्वपं, वा-रिद्धन्, इय वाऽऽप्रमटोऽप्यव यदुत् त्वंरिवमाकृत् यदयान्यवस्तुप्रश्न तदारमदावन्दनोन्वये, सा च
 प्राप्नुपधुषा न कषव्या, त्वरिवमन्या-पषप्रत्ये न कषव्यमित्यर्थः । 'आरमद'ति मणिर्ब, इदानीं समदां व्याख्यायत,
 यथाह- बंदा ष इत्त कोणा निसियण तारय संमदा' मन्तः-मस्यप्रदं षस्य स्रलिताः कोणा यत्र मबन्ति सा
 संमरोऽन्त, सा प्राप्नुपधुषा या वाद्या क्रिया न कार्या, 'निर्गोपणं कर्षव'ति वधेव-उपधिष्यायां उपधिष्य यत्प्रत्युपधुषण
 १ इदं वदन्त आ. ४ २। १ त्व' (३१-४३-४४) आ. १ 'पेधव्य वाणी न कार्या आ ।

करोति सा वा संसर्दोच्यते, सा च न कर्त्तव्या । 'संसर्दे'ति भणित्वा, इदानीं मोसलीवर्जनं प्रतिपादनायाह—

मोसलि पुञ्जुदिटा पृफोडण रेणुगुण्डिए चैव । विक्रवेवं तुक्त्रेवो वेइयपणं च उद्दोसा ॥१६३॥ (भा०)

मोसली पूर्वोदिटा—पूर्वमेव भणितेत्यर्थः, "मोसलि"ति गयं, इदानीं पृफोडणसि व्याख्यायते तत्राह—'पृफोडण-
रेणुगुण्डिए चैव' प्रकर्षणं धूननं—स्फोटनं तद्रेणुगुण्डितस्यैव वल्लस्य करोति, यथाऽन्यः कश्चिद्गृहस्थः रेणुना गुण्डितं सद्बलं
प्रस्फोटयति एवमसावपि, इयं च न कर्त्तव्या । 'पृफोडण'ति गयं, "विक्रिखत्त"ति मण्यते, तत्राह—'विक्रवेवं तुक्त्रेवो'
विक्षेपां तु तां विद्धि यत्र वल्लस्यान्यत्र क्षेपणं, एतदुक्तं भवति—प्रतिलेखयित्वा वल्लमन्यत्र ज्वनिकादौ क्षिपति, अथवा
वक्षेपो—वल्लश्चलानामूर्ध्वं यत्क्षेपणं स उच्यते, स च प्रत्युपेक्षणायां न कर्त्तव्यः । 'विक्रिखत्त'ति गयं, 'वेदिय'ति व्याख्यायते
तत्राह—'वेदिअपणगं' च वेदिका पञ्चप्रकारा, तंजहा—उद्धवेइया अहोवेइया तिरिअवेइया इहओवेइया एगओवेइया, तत्थ
उद्धवेइया उवरि जणुयाणं हत्थे काऊण पडिलेहइ, अहोवेइया अहोजणुयाणं हत्थे काऊण पडिलेहइ, तिरियवेइया
तंजहासगाणं मज्जे हत्थे णेऊण पडिलेहइति, इहओवेइया बाहाणं अंतरे दोवि जणुगा काऊण पडिलेहइति, एगतो वेदिया
गं जणुअं बाहाणं अंतरे काऊण पडिलेहइति, इदं वेदिकापञ्चकं प्रत्युपेक्षणां कुर्वता न कर्त्तव्यम् । 'उद्दोसा' इति एव
रमटादयः पद्द दोषाः प्रत्युपेक्षणां कुर्वता न कर्त्तव्या इति । तथा एते च दोषाः प्रत्युपेक्षणायां न कर्त्तव्याः—

‘विसर्गाहलंबकोणं व’चि विषमग्रहणे सति लम्बकोणं भवति वक्षं । ‘पलंब’चि गयं, लोला मण्यते, अत्राह—‘भूसी-
करलोलण्या’ भूमौ लोलयति करे—हस्ते वा लोलयति प्रत्युपेक्षयन् । ‘लोल’चि गयं, ‘एगामोस’चि मण्यते, तत्राह—
‘कट्टुणग्रहणेगामोसा’ मध्ये वक्षं गृहीत्वा तावदाकर्षणं करोति यावद्विभागशेषग्रहणं जातं, इयं ‘एगामोसा’ एकाध्वर्षण-
मित्यर्थः, अथवाऽऽकर्षणे ग्रहणे चानेके आमोसा अनेकानि स्पर्शानानि, एतदुक्तं भवति—तद्वस्त्रमनेकधा स्पृशति ॥ एगा-
मोसचि गयं ‘अणेगस्त्रधुणण’चि मण्यते—

धुणणा तिण्ह परेणं वहुणि वा धित्तु एकई धुणइ । खोडणपमज्जणासु य संकियगणणं करि पमाई १६५ भा.

‘धुनना’ कम्पना ‘त्रयाणां’ गुरिमाणां परत उपरिष्टाद्यत्करोति, अत्र च त्रयाणां परत इति यदुक्तं तदेकवस्त्रापेक्षया,
बहुति वा गृहीत्वा वस्त्राणि ‘एकीकुल्य’ यौगपद्येन ‘धुनाति’ प्रस्फोटयति । ‘अणेगधुणण’चि भणिञं, ‘कुणइ पमाणपमायं’ति
भणइ, तत्राह—‘खोडणपमज्जणासु य’ खोटकेषु नवसु प्रभार्जनासु च नवसु प्रमादं करोति । “कुणइ पमाणपमायं”ति गयं,
‘संकिए गणणोवसं’ति भणइ, अत्राह—संक्रियगणणं करि पमाई’ शङ्किते सति गणनां करोति यः प्रमादी भवति, एव-
मित्यमित्यभूता प्रत्युपेक्षणा न कर्त्तव्येति स्थितं । किञ्चिद्विष्टा पुनः कर्त्तव्या इति ? अत आह—

अणुणाइरित्तपडिलेहा आविच्चासा तहेव य । पढसं पयं पसत्थं सेसाणि ३ अप्सत्थाणि ॥ २६९ ॥

पसिद्धिलपलव लोला एगामोसा अणेगरुवधुणणा । कुणइ पमाणपमाय सकिए गणणोवग कुब्जा ॥२६८

पसिद्धिल-इह न गृहीत 'एलव'चि प्रलम्बमोनाच्च एकान्ते गृहीत वतव प्रलम्बते, 'लोला' इति भूमौ लोलते इत्ये वा पुनः पुनर्लोलयति प्रत्युपेक्षयन् । 'लोला'चि गय, 'एगामोस'चि मन्त्रे गरिष्म इत्येहि इत्य वसुतो विमाभाषसेष चाव नेह दोहि वा पासेहि चाव निष्ठा इत्यर्थः । अहवा तिहि अंगुलीहि धेषत्र व एकाए येव यिष्णइ, अहवा 'येगामोसा' इति केचित्पठन्ति, तत्र न परेकेश्यामर्शाः खनेकामर्शा अनेकस्पर्शा इत्यर्थः । 'अप्येरुवधुण'चि अप्येगपगारं कयेह, अथवा अप्येगणि वत्यानि एगब्जे हाक्य पुणइ । तथा 'कुणइ पमाणपमाय'ति पुरियेपु सोटकेपु वा यत्प्रमाणवक्त तत्र प्रमाद करोति, एतदुक्तं भवति-साच पुरिमा दांन् न्यूनानपिच्छन् वा करोति, 'सकिते गणयोवगं कुञ्ज'चि द्वाङ्किता वासौ गवना च द्वाङ्कितयचना सुपयच्छति वा प्रत्युपेक्षया सा द्वाङ्कितगणनोपगा सामेधगुणविधिषा न कुर्यात्, एतदुक्तं भवति-पुरिमादवः द्वाङ्किता-न खानाति कियन्तो गवा इति ततो गणनां करोति, अथवाज्नायोगात् द्वाङ्किते सति गणनोपगा-गणनासुपयच्छतीति गणनोपगा तां गणनोपगा-यथनापुक्तां प्रत्युपेक्षणां करोति पुरिमादीन् गणयमित्यर्थः । द्वारगावेषम्, इदानीं माध्यकारः प्रसिपद व्याख्यानपभाइ-पसिद्धिलमघण अतिरौपय च विसमगैहलवकोणवा । भूमीकरलोलणया कङ्कणगहणेगठामोसा १६४मा

प्रद्विपिल भपन अर्धं गृह्णाति 'वैतिरापत वा' अंगुलिष वा प्रद्विपिलमुच्यते । 'पसिद्धिल'चि गय, एलवचि मध्यते-

१ नाशककं गृहीतं भा. । २ एहदं भा. प. १ । ३ अर्धं च कोनं भा. । ४ अतिरूपवितं भा. । ५ अतिरिद्धं वा क. १ पा. २ म

‘विसमगंहलंबकोणं व’चि विषमग्रहणे सति लम्बकोणं भवति वल्लं । ‘पलंब’चि गयं, लोला भण्यते, अत्राह—‘भूमि-
करलोलणया’ भूमौ लोलयति करे—हस्ते वा लोलयति प्रत्युपेक्षयन् । ‘लोल’चि गयं, ‘एगामोस’चि भण्यते, तत्राह—
‘कट्टुणगहणेगामोसा’ मध्ये वल्लं गृहीत्वा तावदाकर्षणं करोति यावन्निभागशेषग्रहणं जातं, इयं ‘एगामोसा’ एकार्षर्षण-
मित्यर्थः; अथवाऽऽकर्षणे ग्रहणे चानेके आमोसा अनेकानि स्पर्शनानि, एतदुक्तं भवति—तद्वल्लमनेकधा स्पृशति ॥ एगा-
मोसचि गयं ‘अणेगरूवधुणण’चि भण्यते—

धुणणा तिण्ह परेणं वहूणि वा धित्तु एकई धुणइ । खोडणपमज्जणासु य संकियगणणं करि पमाई १६५ भा.

‘धुनना’ कम्पना ‘त्रयाणां’ पुरिमाणां परत उपरिधाघत्करोति, अत्र च त्रयाणां परत इति यदुक्तं तदेकवल्लापेक्षया,
बहूनि वा गृहीत्वा वल्लानि ‘एकीकृत्य’ यौगपद्येन ‘धुनाति’ प्रस्फोटयति । ‘अणेगधुणण’चि भणित्वां, ‘कुणइ पमाणपमायं’ति
भण्णइ, तत्राह—‘खोडणपमज्जणासु य’ खोटकेषु नवसु प्रमार्जनासु च नवसु प्रमादं करोति । “कुणइ पमाणपमायं”ति गयं,
‘संकिए गणणोवयं’ति भण्णइ, अत्राह—संकियगणणं करि पमाई’ शङ्किते सति गणनां करोति यः प्रमादी भवति, एव-
यमित्यम्भूता प्रत्युपेक्षणा न कर्तव्येति स्थितं । किंविशिष्टा पुनः कर्तव्या इति ? अत आह—

णूणाइरिचपडिलेहा अविचच्चासा तहेव य । पढसं पयं पसत्थं सेसाणि ३ अत्पसत्थाणि ॥ २६९ ॥

अन्युनातिरिक्ता अभिपयोस्त्विन प्रत्युपेक्षणा कर्षण्या, एभिन्न त्रिभिः पदैरष्टौ भङ्गाः सञ्चिताः तेषां येषां स्वरान्तरा—
 पतेषां प्रथम षड् प्रथम्युपेक्षणां त्रिभिः पदैरष्टौ भङ्गाः सञ्चिताः तेषां येषां स्वरान्तरा—
 नचि कणा नचि रिवा अविबच्चास्त य पदममो सुबो । सेसा ह्येति असुद्धा उवरिक्ता सच्च जे भगा ॥

नापि न्यूना नात्यतिरिक्ता अभिपयोस्त्विन च, अथ प्रथमो यङ्गः ब्रह्म, द्वेषं सुमम । इदानीं ये वैज्युवाः सुव्य
 मङ्गलाः प्रदक्षिणास्त पृथ मवन्ति—

खोटका यद्दि कना अचिक्य वा क्रियन्ते ततोऽद्भुतता मवति, प्रपार्थना च नचसंज्ञक्यपथ यथुना अचिक्य ना क्रियते
 ततोऽद्भुतता मवति, वेत्ताथो च न्यूनायाप्रचिक्यायो वा प्रत्युपेक्षणायां क्रियमाणायामसुद्धा मङ्गला मवन्ति । एव च ते
 न्यूनाचिक्या मवन्ति विद्वेषाः । आर-वेकायो न्यूनाचिक्यायां प्रत्युपेक्षणायां क्रियमाणायामसुद्धा मङ्गला मवन्ति । एव च ते
 प्रत्युपेक्षणा कर्षण्याः, तत्र केचनान्तराः—'अस्व्याकामग पुत्र' अस्व्याकामग पुत्रः अस्व्याकामग पुत्रः अस्व्याकामग पुत्रः अस्व्याकामग पुत्रः
 नचथायां प्रत्युपेक्षणा क्रियते २, अपरे स्वाङ्ग-ब्रह्मोद्गमे सति-अभायां स्फुटितायां सत्यामात्रप्रयक 'पूर्व' प्रथम कृत्वा
 सच्च प्रत्युपेक्षणा क्रियते २, अन्य स्वाङ्गः-पतेषां पदे अस्व्याकामग पुत्रः अस्व्याकामग पुत्रः अस्व्याकामग पुत्रः अस्व्याकामग पुत्रः

5	5	5
1	5	5
5	1	5
1	1	5
5	5	1
1	5	1
5	1	1
1	1	1

१ अस्व्याकामग पुत्रः अस्व्याकामग पुत्रः अस्व्याकामग पुत्रः अस्व्याकामग पुत्रः

त्वाहुः—‘पाणिपडिलेहा’ यस्यां वेलायां पाणिरैखा दृश्यन्ते तस्यां वेलायां प्रत्युपेक्षणा क्रियते ४ । सिद्धान्तवाधाह—

एते उ अणाप्सा अंधारे उगण्यविहु न दीसे । मुहरयनिसिज्जचोले कप्पतिगदुपट्ठुई सूरौ ॥ २७१ ॥

एते सर्व एव ‘अनादेशाः’ असत्पक्षाः, यतः ‘अंधारे उगण्यविहु न दीसे’ अन्धारे प्रतिश्रये उद्गतेऽपि सूर्ये रैखा न दृश्यन्ते तस्मादसत्पक्षोऽयं, शेषं पक्षत्रयं सान्धकारत्वादेव दूषितमेव द्रष्टव्यं, तत्कस्यां वेलायां प्रत्युपेक्षणा कार्या ? इत्यत आह—
 ‘मुहरयनिसिज्जचोले कप्पतिगदुपट्ठुई सूरौ’ ‘मुख’ इति मुखवस्त्रिका ‘रय’ इति रजोहरणं ‘निसिज्जा’ रजोहरणस्योपरितनपट्टौ
 ‘चोले’चि चोलपट्टकः ‘कप्पतिग’चि एक और्णिको द्वौ सौत्रिकौ, ‘दुपट्ठ’चि संस्तरकपट्ट उत्तरपट्टश्च ‘सुई’चि प्रतिक्रमणसमाप्तौ
 ज्ञानदर्शनचारित्रार्थं स्तुतित्रये दत्ते सति एतेषां मुखवस्त्रिकादीनां प्रत्युपेक्षणासमाप्त्यनन्तरं यथास्यै उद्गच्छति एष प्रत्यु-
 पेक्षणाकालविभाग इति । यदुक्तं प्रागुपेर्विपर्यासः प्रत्युपेक्षणायां न कर्तव्य इत्युसर्गतोऽभिहितं, तस्यापवादमाह—
 पुरिसुवहिविक्खासो सागारिए करिज्ज उवहिवक्खासं । अंणुच्छित्ता व नुहं पडुवमाणेयरे वितहं ॥ २७२

तत्र विपर्यासो द्विविधः—पुरुषविपर्यासः उपधिविपर्यासश्च, तत्रोपधिविपर्यासप्रतिपादनायाह—‘सागारिए करिज्ज उवहि-
 वक्खासं’ ‘सागारिके’ स्तेनादिके सत्यागते विपर्यासः क्रियते भ्रंत्युपेक्षणायां, प्रथमं पात्रकाणि प्रत्युपेक्ष्यन्ते पश्चाद्दस्त्राणि ।
 एवमयं प्रत्युपसि विपर्यासः भ्रंत्युपेक्षणायां, एवं विकालेऽपि सागारिकानागन्तुकान् ज्ञात्वा । इदानीं पुरुषविपर्यास उच्यते,

वशात्-‘आनुच्छिन्ना वा गुरु बहुव्रीह्याः’ आच्छिन्नप्य गुरुमात्सीयासुपपि ग्लानसत्कां वा प्रत्युपेक्षते, कदा ? अत्र आह-‘पहु-
 इपाप’ यदा आभिप्रदिका उपधिप्रत्युपेक्षकाः ‘पहुवति’ पर्णाप्यन्ते तदैव करोति ‘इतरेऽऽभिप्रदिका यदा न
 धनि तदा प्रपममात्सीयासुपपि प्रत्युपेक्षमापस्य ‘वितथ’ अनाधारो भवति इत्यर्थः, तत्र न केवलं प्रत्युपेक्ष्याकाले उपधि-
 विपवाहं इत्येते वितथ-अनाधारो भवति, एव च नितय भवति—
 पटिलेहण कर्तेतो मिहो कह कुणइ जणवयकह वा । देइ ध पञ्चक्खाण धापइ सय पटिच्छइ वा ॥२७३॥

प्रत्युपेक्षना इति सय कथा मेपुनसपदां करोति अनपदकथां वा, प्रत्याख्यान वा भावकामदेर्ददाति, ‘वाचयति’
 इति वाचयति वाचयति, ‘सय पटिच्छति वा’ स्वय वा प्रतीच्छति-आत्मना वाऽऽछापक दीपमान प्रतीच्छति-गृह्णाति ।
 पुटवी आत्तकाए तेत्तवाऊवणस्तइतसाण । पटिलेहणापमत्तो छणहपि विराहओ होइ ॥ २७४ ॥

सुममा ॥ इय पुनः पञ्चामपि कायानां विराहकः, अत्र आह—
 घटगाइपटोहणपा मट्टिम अगणी यधीय कुयाई । टदगगया ध तसेयर टम्मुग संघह झावणया ॥२७५॥

१ अट्टिकाण्ये गुरु का. ७२ । २ एतत् ७२५ का. ७२-२ । ३ पञ्चमपि कायानां वा ७२-२ । ४ अस्मिन् का., अस्मिन् क १ ।

स हि साधुः कुम्भकारादिवसती प्रत्युपेक्षणां कुर्वन्ननुपयुक्तस्तोयघटादि प्रलोठयेत्, स च तोयशुचो घटो शुचिकामि-
 बीजकुन्धादीनामुपरि प्रलुठितस्त्वतश्चैतान् व्यापादयेत्, यत्रानिस्त्वत्र वायुरप्यवश्यंभावी, अथवाऽनया भङ्ग्या षण्णां कार्यानां
 व्यापादकः 'उदमगता व तसेतर' चि योऽसौ उदकघटः प्रलोठितस्त्वद्भ्रवा एव त्रसा भवन्ति पूतरकादयः 'इतर' चि वनस्पतिकायश्च,
 तथा वस्त्रान्तेन चोल्मुकं 'संवदयेत्' चालयेत् ततश्च 'क्षाषण्य' चि तेनोल्मुकेन चालितेन सता प्रदीपनकं संजातं ततश्च संयमात्म-
 विराधना जातेति । अथोपयुक्तः प्रत्युपेक्षणां करोति ततश्च एतेषां एव षण्णां जीवनिकायानामाराधको भवति, एतदेवाह—
 पुढवी आउक्काए तेउजवाऊत्रणस्सइतसाणं । पडिलेहणमाउत्तो हणहंऽपाराहओ होइ ॥ २७६ ॥

सुशभा ॥ नवरम् 'आराधकः' अचिराधको भवति । न केवलं प्रत्युपेक्षणा, अन्योऽपि यः कश्चिद् व्यापारो भगवन्मते
 सम्यक् प्रयुज्यते स एव दुःखक्षयायालं भवति, एतदेवाह—

जोगो जोगो जिणस्सासणांमि दुक्खवत्तया पउजंती । अण्णोणमवाहाए असवत्तो होइ कायवो ॥ २७७ ॥

योगो योग इति वीरसा, ततश्च व्यापारो जिनाशासने प्रयुज्यमानो दुःखक्षयाय 'प्रयुज्यमानः' क्रियमाणः
 कथम् ? 'अन्योऽन्याबाधया' परस्परपीडया, एतदुक्तं भवति—यथा क्रिया क्रियमाणाऽन्येन क्रियान्तरेण न बाध्यते एव-
 मन्योऽन्याबाधया प्रयुज्यमानः 'असवत्तो' असपत्नः अचिरद्वी भवति कर्त्तव्य इति । इदानीं फलं प्रदर्शयन्नाह—

१ कारशाब्जदौ वसतो आ. पा. १-२ । २ स्तद्वला एव आ. पा. १-२ ।

वेहंदि यतेहंदि यच्चउरिदियपंचिदियअजीवकायसंजमो पेहाउत्पेहापमज्जणं परिट्टावणं मणवइकाए । अत्र संयतः सन् मोक्षस्या-
 राधको भवति प्रप्रज्याया वाऽऽराधकः । इतरगाथेयम् । इदानीं माय्यकार एतां गाथां प्रतिपदं व्याख्यातयति, तत्र
 'पंचिदिपहिं गुत्तो'ति प्रथममवयवं व्याख्यातयत्नाह—

इदियविसयनिरोहो पत्तेसुवि रागादोसनिग्गहणं । अकुसलजोगनिरोहो कुसलोदय एगभावो वा ॥१६७

इन्द्रस्यामूनि इन्द्रियाणि तेषां विषयाः—शब्दादयः तेषां यो निरोधः सा पञ्चेन्द्रियगुप्तिरभिधीयते, अयमप्राप्तानां
 शब्दादिविषयाणां निरोधः, तथा 'पत्तेसुवि रागादोसनिग्गहणं'ति तथा 'प्राप्तेषु' गोचरमागतैवपि शब्दादिविषयेषु राग-
 द्वेषयोर्निग्रहणं यस्मा पञ्चेन्द्रियगुप्त्वता, तत्रेष्टशब्दादिविषयप्राप्तौ रागं न गच्छति अनिष्टशब्दादिविषयप्राप्तौ द्वेषं न गच्छति,
 भणित्ता पञ्चेन्द्रियगुप्त्वता, इदानीं 'मणमाईतिविहकरणमाउत्तो' भवति, तत्राह—'अकुसलजोगनिरोहो' अकुशलानाम्-
 अशोभनानां मनोवाक्काययोगानां—व्यापाराणां यो निरोधः सा त्रिविधकरणाशुक्ता, तथा 'कुसलोदय'ति कुशलानां—
 प्रशस्तानां मनोवाक्कायव्यापाराणां य उदयः सा त्रिविधकरणाशुक्ता, तथा 'एगभावो व'चि न कुशलेषु योगेषु प्रवृत्तिर्ना-
 प्यकुशलेषु योगेषु प्रवृत्तिर्या मध्यस्थता सा वा त्रिविधकरणगुप्त्वता । भणित्ता त्रिविधकरणगुप्त्वता इदानीं 'तव'चि भणति—
 अहिंभतरवाहिरां तवोवहाणं दुवालसविहंपि^३ । इंदियतो पुव्वुत्तो नियमो कोहाइओ विइओ ॥१६८॥

१ 'करणशुक्ता वा. पा. १ । २ सा त्रिविध' आ. पा. १-२ । ३ तु आ. पा. १, ति क. १ ।

अभ्यन्तरं शास्त्रं च यद्यप्युपधानम्—उपदधातीत्युपधानम्—उपकरोतीत्यर्थः, सर्वपठपदान् द्वादशविधमपि तप उच्यते । तत्रो गमो, नियमो मण्डि, स च द्विविधः—इन्द्रियनियमो नोइन्द्रियनियमश्च, तत्रेन्द्रियसः—इन्द्रियाण्यङ्गीकरणपूर्वोक्तो नियमः, 'कोशादभो विश्वो'चि द्वितीयो नोइन्द्रियनियमः क्रोधादीनां, आदिग्रहणान्मानमायालोभा गृह्यन्ते, एतेषां नियमो-निरोधः । नियमोचि गय, इदानीं सञ्जमो मण्डि, स च सप्तदशप्रकारस्वत्राह—

पुढविदगअगणिमारुअवणस्सईवितिचठकपचिदी । अजिवि पोत्थगाइसु गहिपसु असजमो जेण ॥१६९९
गृहीतु असेपमो भवति यन तन प्राण, आदिअब्दात् इत्यपणग संयमण च, एतेषु अपरिगृहीतेषु संयमः, परिगृहीतेषु असयमः । तथा—

पेहिचासजमो बुचो उपेहिचावि सजमो । पमजिजा सजमो बुचो परिट्टुविचावि सजमो ॥ १७० ॥ भा०

पथासंयमः—बहुधा यधिरूपण, सर्वत्र पूर्वं बहुधा निरूपयतः प्रेषासयम उक्तः । 'उपेहिचावि सजमो'चि उपेधा द्विप्रधरा तां इत्यतः संयम उक्तस्तां च भक्षयति । 'पमजिजा सजमो बुचो'चि प्रमार्जयतः संयम उक्तः । 'परिट्टुविचानि संजमो'चि 'परिष्ठापयतः' परित्यज्यतोऽपि पानकादि अतिरिक्त सयम उक्तः, एवमेते चतुर्दश, मनोवाकायसंयमश्च त्रिविध

१ उपपत्तयन्त आ. उच्यते उपपत्तयन्त य १ । २ अथपरिदः आ. पा. १-२ उ. १ । ३ निरुक्तिः क १ पा. २ । ४ उपपत्तयन्त य १ ।

उक्त एव द्रष्टव्यः । इदानीं भाष्यकृद्भ्याख्यानयति—प्रथमगाथार्थः एकाकारिणिकगमनयतनायासुकः, अजीवपुस्तकादि-संयमोऽपि अचिच्चवनस्पतिगमनयतनायां व्याख्यात एव द्रष्टव्यः, इदानीं यदुपन्यस्तं 'पेहिचा संयम' इत्यादि तत्र क्वचिद्भ्याख्यातामिति व्याख्यानयन्नाह—

टाणाइ जरथ चेए पुवं पडिलेहिऊण चेएजा । संजयगिहिचोयणाचोयणे य वावारओवेहा ॥१७१॥ भा०

स्थानं-ऊर्ध्वस्थानं कायोत्सर्गादि, आदिग्रहणाभिधीदनं त्वगवर्चनस्थानं च गृह्यते, तत्स्थानादि यत्र चैतयते 'चित्ती संज्ञाने' जानाति चेटते करोति कर्तुमभिलषतीत्यर्थः; तत्र पूर्व-प्रथमं प्रत्युपेक्ष्य-चक्षुषा निरीक्ष्य ततश्चेतयते स्थानं कायोत्सर्गादि, आदिग्रहणाभिधीदनस्थानं त्वगवर्चनस्थानं च, उक्तः प्रेक्षासंयमः; इदानीं उपेक्षासंयम उच्यते, सा चोपेक्षा द्विविधा, कथं?—संयतव्यापारोपेक्षा गृहस्थव्यापारोपेक्षा च, तत्र च यथासंख्यं चोदनाचोदनविषया, संयतस्य चोदनविषया व्यापारोपेक्षा, गृहस्थस्य चाऽचोदनविषया व्यापारोपेक्षा, एतदुक्तं भवति—सायुं विधीदन्तं दृष्ट्वा संयमव्यापारेषु चोदयतः संयतव्यापारोपेक्षा, उपेक्षाशब्दश्चात्र 'ईक्ष दर्शने' उप-सामीप्येनेक्षा उपेक्षा, तथा गृहस्थव्यापारोपेक्षा, गृहस्थमधिकरण-व्यापारेषु प्रवृत्तं दृष्ट्वाऽचोदयतो गृहस्थव्यापारोपेक्षा उच्यते, उपेक्षाशब्दश्चात्रावधीरणायां वर्तत इति । इदानीं 'परिद्विविचावि संजमो'ति व्याख्यायते, तत्राह—

उवगरण अहरेग पाणार्ई वाऽवहृद्दु सजमणा । सागारियऽपमज्जण सजम सेसे पमज्जणया ॥ १७२ ॥

‘उवकरण’ ब्रह्मादि पदविरिकं गृहीत तथा ‘पाणार्ई वा’ तथा पानकादि वा पदविरिकं गृहीत तद् ‘अवहृद्दु’पि परित्य-
ज्य, किं ?—‘सजमणा’ संयमो मनवीति, आदिग्रहणान्नक वाऽविरिकं परित्यज्य संयमः । इदानीं “पमज्जिणाधि सबमो”
व्यारूपायते—‘सागारियऽपमज्जण संबसो’ सागारिकाणामप्रवो यस्यादाऽप्रमार्जनमसाधेन संयमः, ‘सेसे पमज्जणय’पि ‘शेषेषु’
सागारिकाणामधेषु प्रमार्जनेन संयमः । इदानीं योगत्रयसंयमप्रतिपादनायाह—

जोगतिग पुव्वमणिअ समत्तपडिलेहणाए सज्झाओ । चरिमाए पोरिसीए पडिलेहे ताहे पत्तवुग ॥१७३॥

योगत्रय पूर्वमेव ‘व्यारूपाव, ‘मणमाइतिविहकरणमावणो’ इत्यस्मिन् ग्रन्थे, अप्रापि तथैव ब्रह्मण्य । उक्तः सप्तदशप्रकारः
संयमः, तत्रतिपादनाद्योक्ता षड्प्रत्युपेक्षणा, तत्समाप्तौ च किं कर्षणमित्यत आह—‘समत्तपडिलेहणाए संब्भाओ’ सम-
त्तयाणां प्रत्युपेक्षणायां स्वाभ्यायः कर्षण्यः इत्यप्युपेक्षणायाः पादोनग्रहरं यावत् । इदानीं पात्रप्रत्युपेक्षणायाह—‘चरिमाए’ चरि-
मायां पादोनपौरुष्यां प्रत्युपेक्षेत ‘ताहे’पि तदा तस्मिन् काले स्वाभ्यायानन्तरं पात्रकद्वितयं प्रत्युपेक्षते । इदानीं यदुक्तं
‘चरमपौरुष्यां पात्रकद्वितयं प्रत्युपेक्षणीयं’ तत्र पौष्ठी एव न ज्ञायते किंप्रमाणा ? अतस्तत्प्रतिपादनायाह—

पोरिसिपमाणकालो निच्छयववहारिओ जिणक्खाओ । निच्छयओ करणजुओ ववहारमतो पर वोच्छ ॥

पौरुष्याः प्रमाणकालो द्विविधः, निवपणो व्यवहारतमं ज्ञातव्यः, तत्र ‘निवपणो’ निवपणनयाभिप्रायेण कारणयुक्त-

गणितन्यायात्, अतः परं 'व्यावहारिकं' व्यवहारनयमतेन वक्ष्ये । तत्र निश्चयपौर्णमासप्रमाणकालप्रतिपादनायाह—

अथणार्द्ध्यादिगणे अट्टयुणेगट्टिभादृष लङ् । उत्तरदाहिणमार्द्धं पोरिसि पयसुर्ज्ञपक्खेवा ॥ २८३ ॥

! A दक्षिणानयने उत्तरायणदिनानि उत्तरायणे दक्षिणायनदिनानि मीलयित्वा गणयन्ते, स च शशिरष्टभिर्गुण्यते, एकपट्ट्या भागो द्वियते, लब्धेऽङ्गुलानि, द्वादशाङ्गुलैः पादः, यान्त्पुनरपि मकरदिने ४ पादाः । (दाहिणचि—कर्कदिने २ पादौ, शेषेषु पदशुद्धिप्रक्षेपी) इदानीं व्यवहारतः पौर्णमासप्रमाणकालप्रतिपादनायाह—

आसाढे मासे दुपया पोसे मासे चउपया । चेत्तौसोएसु मासेसु तिपया होइ पोरिसी ॥ २८४ ॥

१ व्यावहारिको भा. ल. १ पा. १ । २ 'सोश्र्वा' ल. १ । ३ यावता भवति उत्तरति मकरदिने ४ पादाः आ. ल. २ । ४ चित्तौसोएसु भा. ल. २ ।

A अयनं—उत्तरायणं दक्षिणायनं च तस्य अतीवदिनानि—अतीवदिवसाः तेषां गणः सर्वोत्कृष्टतः ऽप्यशीतिशतं तच्चाष्टगुणं जातं चतुर्दशशतानि चतुःषड्यधिकानि तत्र दैकपट्ट्या भागे हते लब्धानि चतुर्विंशत्यङ्गुलानि, तत्रापि द्वादशभिर्गुण्यतेः पादमिति द्वे पादे जाते, एतयोश्चोत्तरायणादौ दक्षिणायनादौ च 'पय'न्ति पदोः शुद्धिः प्रक्षेपश्च, तत्र उत्तरायणप्रथमदिने चत्वारि पदानि आसन् ततस्तन्मव्यात् पदद्वयोरुत्सारेण कर्कसंक्रान्तिदिने पदद्वयं संजातं, दक्षिणायने द्वे पदे अमूर्तां तन्मध्ये च द्वयोः प्रक्षिप्तयोर्मकरसंक्रान्तौ जातानि चत्वारि पदानि, इदमुत्कृष्टदिनयोः पौर्णमासं, मध्यमदिनेष्वपि स्वधिया भावनीयं । इदानीं व्यवहारतः पौर्णमासप्रमाणकालप्रतिपादनायाह—(मूलन्तरे सुगमो यथार्थबोधको मन्योऽयमिति)

भाषादे मासे पौर्णमास्यां त्रिपदा बौली भवति, पद ७ द्वादशाङ्क आद्य, पौषे मासे पौर्णमास्यां चतुष्पदा बौली भवति तथा
 चैत्राम्बुमपौर्णमास्यां त्रिपदा बौली भवति ॥ इदानीं किपती इतिः क्रियन्तु विनेयुः १. क्रियती वा इतिरेतत्प्रविपादयमाह—
 अगुल सप्तरेण पक्षेण तु दुअंगुल । घट्टप हायप वावि मास्तेण षडरगुल ॥ २८५ ॥

आषाढपौर्णमास्यां चारम्बाङ्क सप्तरेण भवति, पक्षेण चतुष्पदा भवति, तथा मासेनाङ्कचतुष्टय भवति, इय च इति
 रुचरीचरं तावमेव यावत्पौर्णमासपौर्णमास्यां पदचतुष्टयेन बौली क्वातेति, इतिरेपि पौषपौर्णमास्याः परत एवमेव द्वादश्या,
 पशुवाङ्क सप्तरेणोपापत्रियते, पक्षेनाङ्कचतुष्टय, मासेनाङ्कचतुष्टयमपरियते, एवमिय इतिरुचरीचरं तावमेव यावत्पौर्णमासपौर्ण
 मास्यां त्रिपदा बौली क्वातेत । स्थापना चैयम्—आषाढपुष्णिमाए पद २ पौली, साषणपुष्णिमाए पद २ अंगुल ४,
 मद्रथयपुष्णिमाए पद २ अंगुल ८, आषोयपुष्णिमाए पद ३, कृत्तियपुष्णिमाए पद ३ अंगुल ४, मग्गसिरपुष्णिमाए
 पद ३ अंगुल ८, पोसपुष्णिमाए पद ४, एत्थिय चाव इत्थी होह । माहपुष्णिमाए पद ३ अंगुल ८, केम्बुलपुष्णिमाए पद ३
 अंगुल ४, वेत्थपुष्णिमाए पद ३, मद्रसाहपुष्णिमाए पद २ अंगुल ८, ज्येष्ठ(विह्व)पुष्णिमाए पद २ अंगुल ४, आसाठपुष्णिमाए पद ३
 २, इत्थिय चाव हाणी । ईरसंघच्छरे दिन ३६६, अयमे दि १८३ उचदि, ६१, मासे दि ३०, मासलो इमो—साषणत्स
 पढमदिवसावो चारुम इत्थी बदा भवति सदा दिक्से अंगुलत्स अयमो मागो किट्टेणो पढुह, वेवा तण हाणी तथा
 एवमेव अंगुलत्स सचसो मागो किट्टेणो हायति, इमं मणिय होह—साषणत्स पढमदिये वोहिं यपहिं पोरिसी अंगुलत्स य

१. चारसे अ. क. २. २ इतो चारम्ब हाणो अत्थ अंगुल मा २. ३ अयलो अ. क. ४. १. ४ किष्णिपुलो अ. क. ५. १. ५ इमे यत्थिं वा क. ६. १.

सत्तमभागेण किञ्चूणेण अहिया, एवं वितियदिवसे दी पयाहं दी अ सत्तमभागा अंगुलस्स किञ्चूणा, एवं तहये दिवसे दी पयाहं अंगुलस्स य सत्तभागा विणिण किञ्चूणा, एवं एयाए बुड्डिए ताव जाव सावणपुणिणमाए दी पयाहं चचारि य अंगुलाहं बुड्डी जाया, एवं हमाए कमबुड्डीए ताव नेयवं जाव पोसमासपुणिणमा । तत्थ य चउपया पोरिसी, तवो परं माहपट्ठम-दिवसाउ आरत्तम हाणी एतेन चैव कमेण नायहा जाव आसाहपुणिणमा । आह-इदमुक्तं सत्तमिदिंवसेरुलं चर्द्धते, तथा पक्षेणाहुलद्वयं चर्द्धते इत्युक्तं, तदयं विरोधः, कुतो?, यदा पक्षेणाहुलद्वयं चर्द्धते तदाऽहुलं सत्तमिः साद्धेदिंवसेवर्द्धते?, आचार्य आह, सत्तमेवर्त्तं, किन्त्वनेनेतैत्प्रख्याप्यते-वरं किञ्चिद्द्वयायां पौरुष्यां पारितं मा भूत्तयूनायां, प्रत्याख्यानमद्गमयात्, न्यूनता च पौरुष्या एवं भवति, यदि याऽसौ मातुमारत्तथा छाया तस्यां यदि प्रदीर्घायां भुक्त्वा तदा न्यूना पौरुषी, अविक्का च तदा भवति यदा सा छाया स्वल्पा भवति । अधुना येषु मासेष्वहोरात्राणि पवन्ति तान् मासान् प्रविषादयन्नाह—
आसाहवहुलपक्खे भद्दवए कत्तिए य पोसे य । फग्गुणवइसाहेसु य वोधवा ओसरत्ताओ ॥ २८६ ॥

आषाढस्य मासस्य बहुलपक्षे—कृष्णपक्षेऽहोरात्रं पवति, तथा माद्रपदबहुलपक्षे कृष्णपक्षे अहोरात्रं पवति तथा कार्तिक-बहुलपक्षे पौषबहुलपक्षे फाल्गुनबहुलपक्षे वैशाखबहुलपक्षे चैतेर्दु अहोरात्राणि पवन्ति । 'ओमरत्तं' अहोरात्रं, न च तैरहोरात्रैः पवद्भिः पौरुष्या न्यूनता वेदितव्या, अस्यार्थस्य ज्ञापनार्थमिदमुक्तं । एवं तावत्पौरुष्याः प्रमाणमुक्तं, या तु

१ किञ्चिपुणेण आ क २ । २ किञ्चिपुणा, एव एयाए आ. क. १ पा. १ । ३ ०रत्तमाह आ क. २ पा. १ । ४ ०मेवतत्त क. १ । ५ नैव

तत् आ क २ । ६ ०व्यामेव आ क २ । ७ ०पक्षे कार्तिके आ. क. २. पा. १-२ । ८ चाहोरात्राणि आ क. २ पा. १ ।

पुनश्चरमपौरुषी सा क्षिपत्प्रमाणा मशतीत्यवस्वत्स्वरूप प्रतिपादनायाह—

जिह्वामूले आसावसावणे छहिं अगुलेहिं पडिलेहा । अट्टहिं धितिमतियमि अ तइए दस अट्टहिं चउत्त्ये ॥

ज्येष्ठामूले मास तपाऽऽपाटे भाषणे च षड्मिरश्लेष्टैर्यावदद्यापि पौरुषी न पूर्यते तावच्चरमपौरुषी भवति । 'अट्टहिं धितिवधितियमि' चि माद्रपदे अक्षयुमि कार्षिके च तस्मिन् द्वितीयत्रिकेऽष्टमिरश्लेष्टैर्यावदद्यापि पौरुषी न पूर्यते तावच्चरमपौरुषी भवति । 'ततिए दस' चि मार्गेश्वरे पौष मासे च एवस्मिन् तृतीये त्रिके दशमिरश्लेष्टैर्यावदद्यापि पौरुषी न पूर्यते तावच्चरमपौरुषी भवति । 'अट्टहिं चउत्त्ये' चि फाल्गुने वैश्वे वैशाले च अस्मिन्नतुर्वे त्रिकेऽष्टमिरश्लेष्टैर्यावदद्यापि पौरुषी न पूर्यते तावच्चरमपौरुषी भवति, एतस्यां चरमपौरुष्या पात्रकाणि प्रविलेक्यन्ते । स च पात्रकप्रत्युपेक्षणासमये पूर्वं एन व्यापारं करोतीत्यत आह—

उवठजिरुण पुध तछेत्तो जइ करेइ उवओग । सोएण चक्खुणा घाणओ च जीहाए फासेण ॥२८८॥

'उपपुन्य' उपयोग इत्या पूर्वमेव, यदुत मयाऽस्यां वेद्यायां पात्रकाणि प्रत्युपेक्षणीयानीत्येवमुपपुन्य पुनः 'तछेत्त्य एव' प्रत्युपेक्षणीयमित्यस एव 'अति' चि 'पति' प्रमथितः पात्रकसमीपे तपविषय 'उपयोग' करोति' मति व्यापारयति, कथं ?— 'भोत्रेय' भोत्रेन्द्रियेण पात्रके उपयोगं करोति, कदाचिच्चत्र अमरादि गुह्यन्त नृणोति, पुनस्त यतनयाऽपनीय सत्यात्रक प्रत्युपेक्षते, तथा चक्षुषा उपयोग ददाति कदाचिच्चत्र सुषकोत्केरादिरवो भवति, तवस्वयतनयाऽपनयति, घ्राण्येन्द्रियेण

चोपयोगं करोति कदाचिन्न सिंरसुवकादिर्मादितो भवति पुनश्च प्राणेन्द्रियेण ज्ञात्वा यत्नयाऽपनयति, जिह्वया च रसं ज्ञात्वा यत्र गन्धस्त्वत्र रसोऽपि गन्धपुद्गलैरोद्यो यदा द्याप्यो भवति, तदा जिह्वया रसं जानातीति, स्पशनेन्द्रियेण चोपयोगं ददाति कदाचिन्न मूषकादिः प्रविष्टस्त्वन्निःश्वासावायुश्च शरीरे लगति, ततश्चैवमुपयोगं दत्त्वा पात्रकाणि प्रत्युपेक्षते ॥ इदानीं भाष्यकृत्किञ्चिद्भारव्यानयन्नाह—

पडिलेहणिया काले फिटिष् कछाणगं तु पच्छित्तं । पायस्स पैस विट्ठो सोयाहुवउत्त तहेसो ॥१७४॥ भा.

प्रत्युपेक्षणाकाले 'फिटिते' अतिक्रान्ते एकं कल्याणकं यतः प्रायश्चित्तं भवति अतः पूर्वमुपयोगं प्रत्युपेक्षणाविवयं करोति । किञ्चिद्योऽसौ उपयोगं करोतीत्यत आह—'पायस्स पैस विट्ठो' पात्रकस्य पार्श्वे उपविष्टः श्रोत्रादिभिरुपयुक्तस्तच्छेद्यः—तच्चिचो भवतीति । कथं पुनः पात्रकप्रत्युपेक्षणां करोतीत्यत आह—

सुहणंतएण गोच्छं गोच्छगार्हिअंगुलीहिं पडलाइं । उक्कुहुयभाणवत्थे पलिमन्थाईसु तं न भवे ॥२८९॥

'सुहणंतएण'ति रजोहरणसुखवस्त्रिकया 'गोच्छकं वक्ष्यमाणलक्षणं प्रमार्जयति, पुनस्त्वदेव गोच्छकमङ्गुलीभिर्गुहीत्वा पटलानि प्रमार्जयति । अत्राह परः—उक्कुहुयभाणवत्थे' उक्कुहुकः सन् 'भाजनवस्त्राणि' गोच्छकादीनि प्रत्युपेक्षयेत् यतो वस्त्र-प्रत्युपेक्षणा उक्कुहुकेनैव कर्तव्या, आचार्य आह—'पलिमन्थाईसु तं न भवे' तदेतन्न भवति यच्चोदकेनोक्तम्, यतः पलिमन्थः

१ सुरभकादिं भा. ल. १-पा. १, सुरसुरकादिं पा. २ । २ वैश्यन्ते । ३-४ पाटु आ । ५ गतिभगुलीत ल १-२ पु. । ६ स्तमेव पा. १-२ ।

सुप्रार्थयोर्भवति, कय ? प्रथममसौ पादप्रोञ्छने निपीदति पश्चात् पात्रकवक्षप्रत्युपेक्षणायास्तुच्छुको भवति पुनः पात्रक-
प्रत्युपेक्षणायां पादप्रोञ्छन निपीदति, एव तस्य साधोधिरयतः सुप्रार्थयोः पठिमन्वो भवति ततः पादप्रोञ्छने निषण्णे-
नेव पात्रकवक्षप्रत्युपेक्षणा कर्षन्वेति ॥ ततः किं कन्तोवीत्यत आह—

चउकोण भाणकण पमञ्ज पापसरीहृ तिगुण तु । माणस्स पुप्फग तो इमेहिं कज्जेहिं पडिलेहे ॥ २९० ॥

पटलानि प्रत्युपेक्ष्य पुनर्गोञ्छक वामरस्त्वानामिकादृस्या गृह्णाति ततः पात्रककेसरिच्छा—पात्रकसुखवस्त्रिकां पात्रकस्यामेव
गृह्णाति 'वठकोष'पि चतुरः पात्रकन्वकोषान् संवस्योपरिस्वापितान् प्रमार्भयति, पुनर्माधनस्य कर्षं प्रमार्भयति, पुनश्च
पात्रककरिकयेव 'तिगुण' तिस्रै एव वारा वाद्यतोऽभ्यन्तरत्वात् तिस्र एव वाराः प्रमार्भयति, ततः 'माणस्स' पात्रकस्य 'पुप्फक'
पुष्प ततः पणानि वस्यमाणलक्ष्यानि कार्योपि यदि न भवन्ति ततः प्रथमं पुष्प पात्रकस्य प्रत्युपेक्षेत । क्वानि पुनस्तानि
कार्याणि ? अत आह—

मूसगरयठक्केरे, घणसताणए इय । उदए महिया चेव, एमेया पडिवत्तिओ ॥ २९१ ॥

क्याषिचत्र मूपकोत्केरओ लय भवति ततस्तघतनपाऽपनीयते, तथा चनाः सुन्तानकी वा—क्याषित् तस्य कोष्ठिमेव

१ ततः अत वाए वा छ २ वा. १-२ सु. १ ३ शिखे वाए वा पा. २ । ४ प्रत्युपेक्षते वा पा २ ।
५ कोष्ठिचतुर्भ पा २ ।

तुयं लग्गं होइ तद्यतनयाऽपनीयते । तथा 'उदए'चि कदाचिदुदकं लग्नं भवति, साद्रिया भूमेरुन्मज्ज्य लगति, तत्र यतनां वक्ष्यति, 'मड्डिआ चेष' तथा कदाचिद मृत्तिका गृहकारिकायाः संबन्धिनी लगति तत्र यतनां वक्ष्यति, एवमेताः प्रतिपत्तयः-प्रकारा-भेदा यदि न भवन्ति ततो बुद्धं प्रत्युपेक्षते । कुतः पुनरुत्केरादिसम्भवः ? इत्यत आह—

नवगानिवेसे दूराउ उकेरो मूसएहिं उकिण्णो । निद्धमहि हरतणू वा ठाणं भेतूण पविसेज्जा ॥२९२॥

'नवगणिवेसे' यत्र ग्रामादी ते साधव आवासिताः स नवः-अभिभवो निवेशः कदाचिद्भवति, -तत्र च पात्रकसमीपे मूषकैरुत्केर उत्कीर्णस्तेन रजसा पात्रकं गुण्ठयते । 'मूसगरयउकेरे'चि भणियं । 'निद्धमहि हरतणू वा' तथा स्निग्धायां-साद्रियां भुवि 'हरतणू व'चि सल्लिखिन्दव उन्मज्ज्य लगन्ति ततो भुव उन्मज्ज्य पात्रकस्थापनकं भित्त्वां प्रविशेत् स लग्नो भवेत् तद्यतनां वक्ष्यति । 'उदए' चि गयं, इह कस्माद्दुदकमस्थान एवोक्तम् ? उच्यते, पृथिवीकायस्य धनसन्तानस्य च तुल्ययतना-प्रतिपादनार्थम् । तथा—

कोरथलगारिअधरणं घणसंतानाइया व लग्गेज्जा । उकेरं सट्टाणे हरतणु चिट्ठेज्जा जा सुक्को ॥२९३॥

'कोरथलकारिकागृहकं' गृहकारिका गृहकं मृन्मयं करोति तत्र यतनां वक्ष्यति । 'मड्डिए'चि भणियं, धनसन्तानिका वा कदाचिच्छ्रमाति घणसंतानिया लग्गा, आदिशब्दाच्चट्टकादिः । इदानीं सर्वेषामेवैतेषां यतनां प्रतिपादयन्नाह—'उकेरं सट्टाणे'

सृष्टिकर्तारः स्वस्थाने सुच्यते-यतनया सुश्रोत्रकेशरम्य एव स्थाप्यते प्रमुन्य । 'हरतणू' अथ हरतनुः अथ स्वात्सलिलिच्छिन्द्य
 तन्मज्ज्य उपास्यस्वावद्वयविपाठयति यागदेवे घोषसुपगच्छन्ति, ततः पद्यास्यात्र प्रत्युपेक्षते । 'तदप'पि गय ॥
 इयरेसु पोरिसितिग सचिक्खावेत्तु तच्चिअ छिंदे । सद्य वावि विगिचिदु पोरिण सट्टिअ ताहे ॥ २९४ ॥

'इयरेसु' पि श्रोत्रयलकारिआपसंवाभियादीम 'पोरिसितिग सचिक्खावेत्तु' पि प्रहरत्रय याणयत्यात्रक संचिक्खा
 वेपु प्रतिपाल्य, यदि वापरयाअपि वेठपा नोपेति ततः पात्रकस्यापनावेस्ताणमात्र छिन्वा परित्यन्यते । 'सद्य वावि विगि-
 चवि' बन्यथा वा पात्रकस्यापनादीनां सद्भावे सर्वमेव तस्यात्रकस्यापनादि परित्यच्चवि । 'पोराण सट्टिवं ताहे'पि अथ
 तल्लोत्पलकारिगृहक न सचेततया सृष्टिकया कृठ किन्तु पुराणसृष्टिकया तदस्तां पुराणां सृष्टिकां 'ताहे'पि तस्मिन्नेव प्रति
 छेदनाच्छेदजनयति यदि तत्र कृषिक्रास्वया न प्रवेष्टिणा इति ।
 पत्त पमञ्जिऊण अतो धाहिं सह हु पप्फोटे (केइ पुण तितिण धारे चउरगुल भूमिं पट्टणमया ॥२९५॥

इदानीं तस्यात्रक पात्रकेशरिकया-पात्रकमुलबलिकया विस्रो वारा बाधतः प्रमुन्य संपूर्णस्वतो इत्ये स्वापयित्वा
 अम्पन्तरसस्यो वाराः पुनः समन्वितस्त प्रमुन्य ततः 'सह हु पप्फोटे'पि सच्छृ-एकी वारामधोमुल कृत्वा मुज्जे प्रस्फोटयेत्,
 एव कश्चिदाचार्यां हुवते, केचिपुनराचार्या एव मयन्ति, पट्टु विस्रो वाराः प्रस्फोटनीयं, एतदुक्त मज्जि-एकी वारां
 १ इच्छुं वा । २ च्छे क. १ । ३ पाळयति वा. । ४ भावयति अथ वा. २ । ५ वापयति वा. १ । ६ सुकथयित्वा वा. १

प्रमुज्य पश्चादधोमुखं प्रस्फोट्यते पुनरपि प्रमुज्य प्रस्फोट्यं पुनरपि प्रमुज्यते प्रस्फोट्यते, एवं एतास्त्रिस्त्रो वाराः प्रस्फोटनीयं । तत्पात्रकं भुव उपरि कियदूरे प्रत्युपेक्षणीयमित्यत आह 'चउरंगुल भूमिं पडणमया' चतुर्भिरङ्गुलैर्भुव उपरि धारयित्वा प्रत्युपेक्षणीयं, मा भूत्पतनमङ्गमयं स्यादिति । एवं तावत्प्रत्युवासि वस्त्रपात्रप्रत्युपेक्षणा उक्ता, इदानीमुपधि पात्रकं च प्रत्यु-
पेक्ष्य किमुपधेः कर्त्तव्यं ? क वा पात्रकं स्थापनीयमित्यत आह—

वेदिअवंधणधरणे अगणीतेणे य दंडियकखोभे । उउवद्धधरणवंधण वासासु अवंधणा ठवणा ॥ २९६ ॥

उपधिविण्टिकानां बन्धनं कर्त्तव्यं, 'धरणे'चि पात्रकस्य चात्मसमीपे—आत्मोत्सङ्गे धरणं कार्यम्, अनिक्षिप्तमित्यर्थः; किमर्थं पुनरेतदेवं क्रियते ? यदुपविका बध्यते पात्रकमनिक्षिप्तं क्रियत इति ?, उच्यते, 'अगणि'चि 'अग्निभयात्' प्रदीपनभयात् स्तेनकभयात् दण्डिकक्षोभाच्च एतदेवं क्रियते, कस्मिन् पुनः काले एतदेवं क्रियते कस्मिन् पुनः काले न क्रियते इत्यत आह—'उउवद्ध' ऋतुवद्ध उच्यते शीतकाल उष्णकालश्च, तस्मिन् पात्रकधरणमुपधेश्च बन्धनं कर्त्तव्यं, 'वासासु'चि वर्षाकाले 'अवंधण'चि उपधेरवन्धनं कर्त्तव्यं—उपधिर्न बध्यते, 'ठवण'चि पात्रकं च निक्षिप्यते—एकदेशे स्थाप्यते, प्रयोजनमुपधेरवन्धने पात्रकस्य च निक्षेपणे बध्यति । इदानीं भाष्यकारो व्याख्यानयन्नाह—

रयत्ताण भाण धरणं उउवद्धे निक्खिविज्ज वासासु । अगणीतेण भङ्गण व रीयकखोभे विराह णया ॥ १७५ भा.

एषास्मानस्य भावनस्य च धरण-अनिशेषण कर्षण्य, कदा ?-अतुपदे वीतोष्णकालयोः, पर्वासि पुनर्मात्रिन निश्चिपेदे
 कान्ते, किमप्यं पुनर्मात्रिनस्य तत्सङ्गे धरण । क्रियते ? अत आह-‘असमी’ अग्निमयेन-प्रदीपनमयेन स्वेनमग्नेन वा
 रात्रयोमेण वा, मा भूदाकृतस्य गृहवः पल्लिमन्थेनात्मविराधनाःसंयमविराधना वा स्यात् ॥

परिगलमाणा हीरेज्ज ढहणा मेया तदेव उक्ताया । गुत्तो वःसय ढज्जे हीरेज्ज व ज च तेण विणा ॥१७६॥

अग्न्यादिद्योमे निर्गच्छत आकृतस्य उपविराधदा परिगलति ततश्च परिगलमाना केनचित्प्रप्रियते ‘ढहण’चि देहते वा
 अथदा सती अवधिर्पाणू गृह्यते, ‘मेया’ इति आकृतस्य निर्यच्छतोऽनासन्न पात्रकं गृह्यतो ‘मेयो’ विनाशो भवति ततश्च
 पदकायस्यापि विराधना संभवति । ‘गुप्तो व सय ढज्जे’ संसूतो वा उपविपात्रकप्रहणे स्वय दक्षत, स्वेनकसंधोमे च सति
 अवधिपात्रकप्रहण्यद्योमेण स्तेनकैः-स्तेच्छेत्प्रप्रियते, ‘स च तेण विण’चि यच्च ‘वेन विना’ उपविपात्रकप्रहदिना विना
 भवति, आत्मविराधना संयमविराधना च तद्यदवस्थमेवेति । आह-पुनः। किं-कारण पर्वासि उपधिर्न भव्यते पात्रकाणि वे
 निश्चिप्यन्ते ? उच्यते—

वासासु नरति अगणी नेव च तेर्णांवि दडिया सुँरया । तेण अवधण ठवणा एव पडिळेहणा पाप् ॥१७७॥

१ अचरित्तु अ । २ एतेषु वा. अ. ए ३ । १ ‘मेरो व’ विद्यते वा भवेत् वा । ४ संभवति पात्रकस्यचि क १ २ । ५ वा अ. ।
 क १ २ प. १ । ६ एतेषु वा. १ ७ एतेषु वा अ. २ प. १ ।

वर्षासु नास्ति अग्निभयं नापि च स्तेनभयं, स्तेनाश्चत्र पृष्ठीपतिक्रादयो द्रष्टव्याः, यतस्त एव वर्षासु प्रतिबन्धेन नागच्छन्तीति, दण्डिनश्च-राजानो वर्षासु स्वस्थास्तिष्ठन्ति, विग्रहस्य तस्मिन् कालेऽभावात्, अतस्तेन कारणेन 'अबंधण'चि अबन्धनमन्वयः 'द्वण'चि पात्रकं च पार्श्वे निक्षिप्तं न क्रियते अपि तु स्थाप्यते-मुच्यते । एवं प्रत्युपेक्षणा पात्रविषया प्रतिपादिता, तत्रप्रतिपादनाच्चोक्तमुपकरणप्रत्युपेक्षणाद्वारम्, इदानीं स्थण्डिलद्वारस्य स्वरूपप्रतिपादनायाह—
अणावायमसंलोए अणावाए चेव होइ संलोए । आवायमसंलोए आवाए चेव संलोए ॥ २९७ ॥

'अणावायमसंलोए'चि न आपातः-अभ्यागमः स्वपरपक्षयोर्यस्मिन् स्थण्डिले तदनापातं, 'लोक दर्शने' न संलोको-न दर्शनं लभन्त्वाद्यस्मिन् स्थण्डिले तदनालोकम्, अनापातं च तदसंलोकं च अनापातासंलोकं एको भेदः स्थण्डिलस्य, तथा 'अणावाए चेव होइ संलोए' नापातः कस्यचिद्यत्र तदनापातं, अनापातं च तत्संलोकं च अनापातसंलोकं, अच्छन्नत्वात्, एतदुक्तं भवति-यत्रासौ पुरीषं व्युत्सृजति तत्र न कस्यचिदापातः किन्तु दूरस्थताः पश्यन्ति आकाशत्वादिति अयं द्वितीयो भेदः, तथाऽन्यद् 'आवायमसंलोए'चि आपातसंलोकम्, आपातं यत्र कश्चिदागच्छति असंलोकं-छन्नं, आपातं च तदसंलोकं च आपातासंलोकम्, एतदुक्तं भवति-आपातोऽस्ति सागारिकाणामसत्रा एव तिष्ठन्ति न च वनादिभूत्यादितिरोहितत्वाद् व्युत्सृजन्त साहुं पश्यन्ति, एष तृतीयो भेदः, तथाऽन्यद्-'आवाए चेव संलोए'चि 'आपातः' अभ्यागमः कस्यचिद्यत्र 'संलोकः' संदर्शनं यत्र तद् आपातं च तत्संलोकं च आपातसंलोकं सागारिकाणामो भवति दूरस्थताश्च सागारिकाः पश्यन्ति साहुं व्युत्सृज-

रत्नस्त्राणस्य मानस्य च धरण-अनिषेधेण कर्तव्य, कदा ?-अस्तुयदे श्रीतोष्यकालयोः, वर्षासु पुनर्मानिनं निधिपेदे कान्ते, किमर्षं पुनर्मानिनस्य उत्सङ्गे वारणं क्रियते ? अत आह-‘अगणी’ अग्निभयेन-अग्नीपनमयेन स्वेनभयेन वा रामधोमेण वा, मा मृदाकुलस्य गृहवः पश्चिमन्थेनात्मविराधना संयमविराधना वा स्यात् ॥

परिगलमाणा हीरेष्व दृष्ट्या मेया तदेव छक्काया । गुप्तो व सय दृज्जे हीरेष्व व ज च तेण विणा ॥१७६॥

अग्न्यादिधोमे निर्गच्छत आकुलस्य उपविराधना परिगलति ततश्च परियत्माना केनपिदपप्रियते ‘दृष्ट्या’पि देहते वा अथदा सती अथविराधना गृहते, ‘मेया’ इति आकुलस्य निर्गच्छतोऽनासन्न पात्रक गृहतो ‘मेवो’ विनाशो भवति ततश्च पदकायस्यापि विराधना संभवति । ‘गुप्तो व सय दृज्जे’ संमूहो वा उपविपात्रकप्रणये स्वय दृष्टेय, स्वेनकसंधोमे च सति भवति, आत्मविराधना संयमविराधना च तच्छब्दस्यमेवेति । आह-पुनः किं कारण वर्षासु उपधिर्न भव्यते पात्रकाणि च निधिप्यन्ते ? उच्यते—

धासासु नस्य अगणी नेव य तेणांवि दृष्टिया सुंत्या । तेण अथचण ठवणा एव पच्छेदहणा पाप् ॥१७७॥

१ अथविच्छेद इति । २ दृष्टेय वा अ. पा ३ । ३ ‘मेवो य’ विच्छेदे वा भवेत् वा । ४ अथनसि पात्रकस्यस्यि च १ २ । ५ वा अ. च १ २ वा. १ । ६ उच्यते अ. १ ७ एतन्ना अ. क. २ पा १ ।

वर्षासु नास्ति अग्निभयं नापि च स्तेनभयं, स्तेनाश्चात्र पृष्ठीपतिक्रादयो द्रष्टव्याः, यतस्त एव वर्षासु प्रतिबन्धेन नागच्छन्तीति, दीण्डिनश्च-राजानो वर्षासु स्वस्थास्तिष्ठन्ति, विग्रहस्य तस्मिन् कालेऽभावात्, अतस्तेन कारणेन 'अबंधण'चि अबन्धनमवधेः 'दुवण'चि पात्रकं च पार्श्वे निक्षिप्तं न क्रियते अपि तु स्थाप्यते-मुच्यते । एवं प्रत्युपेक्षणा पात्रविषया प्रतिपादिता, तत्रप्रतिपादनाच्चोक्तप्रकरणप्रत्युपेक्षणाद्वारम्, इदानीं स्थण्डिलद्वारस्य स्वरूपप्रतिपादनायाह—

अणावायमसंलोए अणावाए चेव होइ संलोए । आवायमसंलोए आवाए चेव संलोए ॥ २९७ ॥

'अणावायमसंलोए'चि न आपातः-अभ्यागमः स्वपरपक्षयोर्पस्मिन् स्थण्डिले तदनापातं, 'लोक दर्थने' न संलोको-न दर्शनं छन्नत्वाद्यस्मिन् स्थण्डिले तदनालोकम्, अनापातं च तदसंलोकं च अनापातासंलोकं एको भेदः स्थण्डिलस्य, तथा 'अणावाए चेव होइ संलोए' नापातः कस्यचिद्यत्र तदनापातं, अनापातं च तत्संलोकं च अनापातसंलोकं, अच्छन्नत्वात्, एतदुक्तं भवति-यत्रासौ पुरीषं व्युत्सृजति तत्र न कस्यचिदापातः किन्तु दूरस्थिताः पश्यन्ति आकाशत्वादिति अयं द्वितीयो भेदः, तथाऽन्यद् 'आवायमसंलोए'चि आपातसंलोकम्, आपातं यत्र कश्चिदागच्छति असंलोकं-छन्नं, आपातं च तदसंलोकं च आपातासंलोकम्, एतदुक्तं भवति-आपातोऽस्ति सागारिकाणामासन्ना एव तिष्ठन्ति न च वनादिदृष्ट्यादितिरोहितत्वात्-द्रष्टुत्सृजन्तं साधुं पश्यन्ति, एष तृतीयो भेदः, तथाऽन्यद्-'आवाए चेव संलोए'चि 'आपातः' अभ्यागमः कस्यचिद्यत्र 'संलोकः' संदर्शनं यत्र तद् आपातं च तत्संलोकं च आपातसंलोकं सागारिकागमो भवति दूरस्थिताश्च सागारिकाः पश्यन्ति साधुं व्युत्सृज-

न्त, अप चतुर्थः । इदानीं चतुर्थमेव तावन्नेव व्याख्यानयति, परब्रह्माख्यानेऽप्ये विधिप्रतिषेधरूपा सुब्रह्मना मवन्तीति ॥
 तत्थावाय दुविह सपत्रक्षपरपम्बुओ य णायव । दुविह होइ सपक्खे सजय तह सजईण च ॥२९८॥
 तत्रापाठ स्पष्टिल 'द्विविध' द्विप्रकारं वर्धते, रूप द्वैविध्यं मवतीत्यत आह 'सपक्खपरपम्बुओ य नायव'ति तत्र
 स्वपथः-सयतर्गः परपथः-गृहस्थादिः, तत्र स्वपथापाठ द्विविध सयतस्त्रपथापाठ संयतीस्वपथापाठ च ।
 सविगमसविगमा सविगमणुणपररा चैव । असविगमावि य दुविहा तप्पक्खियपुअरा चैव ॥ २९९ ॥

तत्र ये त संयतास्ते संविग्नाश्च असीविग्नाश्च, ये ते संविघास्ते मनोवा इतरे अमनोवाश्च, असाविगमा अपि द्विविधाः-
 'तत्याधिकाः' सविग्नपाधिकाः इतर च-असविग्नपाधिकाः निर्दुर्मा नैव स्थावन्त तपस्विनश्च निन्दन्ति । उक्तः स्वपथः,
 इदानीं परपथ उच्यत-

परपक्खेवि अ दुविह माणुस तेरिच्छिअ च नायव । एक्किअपि अ तिविह पुरिसिरियनपुसगे चैव ॥३००॥
 परपथेऽपि च द्विविध स्पष्टिल मानुषापाठ तिर्यगापाठ च ज्ञातव्य, यद्यन्मानुषापाठ तद्वैकं त्रिविध-पुरुषापाठ
 ठपापाठ नपुसकापाठ चेति, तिर्यगापाठमपि त्रिविध-तिर्यकपुरुष्यस्तिर्यकस्त्री तिर्यकपुरुषक चेति ।
 पुरिसावाय तिविह दडिअ कोहुचिप् य पागइप् । ते सोयऽसोयवाइ एमेविरथी नपुसा य ॥ ३०१ ॥

तत्र पुरुषापातं त्रिविधं—'दण्डिकः' राजा 'कौटुम्बिकः' श्रेष्ठ्यादिः, 'प्राकृतिकः' प्रकृतीनां मध्येषः, अयं त्रिविधः पुरुषः, तेषामेकैकत्रयाणामपि पुरुषाणां शौचवादी अशौचवादी चेति । 'एमेवित्थी नपुंसा ष'ति एवमेव दण्डिककौटुम्बिकप्राकृतिक-शौचवाद्यशौचवादिनः स्त्रीनपुंसका ज्ञातव्या एभिर्भेदैर्भिन्नाः । इदानीं मनुष्याणां मध्ये द्वितीयं परपक्षभेदं प्रतिपादयन्नाह—
 एष चैव विभागा परतिस्थीणां हि ह्येति मणुयाणं । तिरिआषां पि विभागो आओ परं किच्चइस्सामि ॥३०२॥
 एव एव 'विभागा' भेदा दण्डिककौटुम्बिकप्राकृतिकशौचाशौचवादिरूपाः परतीर्थिकानामपि भवन्ति मनुष्याणां, इदानीं तिरिआमपि 'विभागात्' भेदानतः परं 'कीर्त्तियध्यामि' प्रतिपादयामीत्यर्थः

तिरिआमपि 'विभागात्' भेदानतः परं 'कीर्त्तियध्यामि' प्रतिपादयामीत्यर्थः
 दिचादिचा तिरिआ जहन्नमुकोसमत्तिममा तिविहा । एमेवितिथिनपुंसा दुयुंछिअदुयुंछिआ नेया ॥३०३॥
 द्विविधास्तिर्यञ्चो-दृष्टाश्चादृष्टाश्च मारकाश्चामारकाश्चेति, पुनरेकैकास्त्रिविधा ह्येता अदृष्टाश्च य उकारस्ते जघन्या उत्कृष्टा मध्यमाश्च । तत्र जघन्या मूल्यमज्ञीकृत्य सेण्डकादयः, उत्कृष्टा हस्त्यश्वादयो मध्यमा भवादयः । 'एमेवितिथिनपुंसा' ये ते ह्येता अदृष्टाश्च ते सर्व एव प्रागवत् स्त्रियः पुंसांसो नपुंसकानि च, ते च पुनः सर्व एव 'जुमुत्तिसताः' निन्दिताः 'अजुत्तिसताः' अनिन्दिता ज्ञेयाः ॥ तत्रैतेषां भेदानां मध्ये केषामापाते सति वामनं कर्त्तव्यमित्यत आह—

१ कुटुम्बिक ल १ । २ एवमेवित्थी ल १-पा १ । ३ प्राकृतिकरूपा शौचाशौचवादिनः आ । ४ होइ आ. पा. १ । ५ पादयिष्यामीत्यर्थः

पा. २ । ६ भारणाश्चामारणाश्च ल १-२ । ७ दीप्या अदीप्याश्च चा । ८ दीप्या अदीप्याश्च आ । ९ त्रिप्रकारा एवमेव प्रागवत् ल. १-२ । १० पुंस्त्रिया नपुंसकाश्चेति, आ. ।

गमण मणुपणे इयरे वितहायरणमि होइ अहिगरण । पउरदवकरण दहु कुसील सेह ऽण्णहाभावो ॥३०४

मनोदानामापातो पस्मिन् स्वण्डिले तत्र गमन कर्षण्य, 'इयरे'पि गमनोद्गास्तेषामापाते गमन न कर्षण्यम्, यतः 'वितहायरणमि होति अहिगरण'ति वितपायरणम्-अन्यसामाचार्या आचरणं तस्मिन् सति शिष्यस्त्रया परस्परं स्वसामाचारीपद्यपातनं गतिर्भवति तत्राधिकार्यं भवति । तथा कुशीलापातेऽपि च गन्तव्यं यतः 'पउरदवकरणं दहु' प्रचुरेण प्रवेण्यौचकरणक्रियाह्वोलनां दृष्ट्या कुशीलानाम्-असधिषानां संबन्धिनां पुनश्च सेदादीनामन्ययामावो भवेत्, पटुतेते श्लेषयो न त्वस्मत्साधवः तस्मादेते एव श्लोमनाः पूज्याभेति तन्मन्त्रे यान्ति, संयतापातेऽयं दोषः, संयतापातं तु एकान्तेनैव बर्त्तनीयम् । इदानीं परपद्यमानुपापातदोषान् दर्शयिष्यामः—

जतयऽन्हे वच्चासो जरथय आयरइ नाइवगो जे । परिमव कामेमाणा सकेयगदिन्नया वावि ॥ ३०५ ॥

तद्युरुपा एवमाहुः यदुत-यथैव दिव्या वयं पुरीषभ्युत्सर्जनार्थं ब्रह्मामः यत्र आचरति-सञ्जाभ्युत्सुजनं करोति नः-अस्मदीयो ह्यतिवर्गः-स्वदनयोपिद्वर्गः तथैव दिव्या एतेऽपि ब्रह्मन्ति, 'परिमव'पि तत्रैते परिमवमस्माकं कुर्यन्ति, 'कामेमाण'पि नूनमेते 'कामयन्ति' अभिरुपन्ति स्त्रियं तत्र तत्र प्रयान्ति, 'संकेतगदिमवा' इत्यसङ्केतका वा तेन ठयापाते ब्रह्मन्ति । एते च दोषाः—
दधं अप्य कलुस असई अवणणपडिसेह विप्यरीणामो । सकाईया दोसा पडित्थिसु गहिप्प य ज षऽण्ण ॥ ३०६

१ सुप्लेखनका भा. । २ संसदीयो लापसमकन्ते भा. वा. १-२ । ३ याम् ४ १ पु । ५ पडित्थियं बहे व भा. वा. १ ।

कदाचिद्रवमलं भवति तत्र उद्गाहादि 'कलुस'चि कलुषं वा उदकं भवति, 'असई'चि अभावी वा द्रवस्य भवति, ततश्चैते दोषाः—अवर्णः—अस्वाभा प्रवचने भवति, प्रधानो वा कश्चिद् दृष्ट्वा प्रतिषेधं भिक्षादेः करोति, 'विपरिणामो वा' कस्यचिद्-मिनत्रश्राद्धस्य भवति, शङ्काद्यश्च दोषाः पण्डकस्त्रीविषया भवन्ति, 'गहिण् जं चऽण्'ति पण्डकस्त्रीभ्यां बलाद्गृहीतस्य यचान्यदाकर्षणोद्गाहादि भवति स च दोषः । इदानीं तिर्यगापाते दोष दर्शयन्नाह—

आहणार्हादित्ते गरहिअतिरिण्णु संकणादीणि । एमेव य संलोण् तिरिण् वज्जित्तु मणुआपां ॥ ३०७ ॥

इत्वातिर्यगापाते—मारणकतिर्यगापाते आहननादिदोषाः, आदिग्रहणाद्गुणदोषश्च मर्कटादिकृतः, गार्हितेषु—गर्दभ्यादिषु तिर्यक्षु मैथुनाशङ्काद्याः, आदिग्रहणाभिःशङ्कमेव वा भवति । एवं तावदेते आपातदोषा उक्ताः, 'एमेव य संलोण्' एवमेव संलोकं अपि 'मनुष्याणां' मनुष्यसंबन्धिनि दोषा द्रष्टव्याः, किन्तु 'तिरिण् वज्जित्तु'चि तिरश्चो मूत्रत्रा, एतदुक्तं भवति—तिर्यक-संलोकं न कश्चिदोषो भवतीति । इदानीं संलोके दोषानेव दर्शयन्नाह—

कलुसद्वे असई यव पुरिसा लोण् हवंति दोसा उ । पंडित्थिसुविण्णु खद्धे वेउवि मुच्छा य ॥ ३०८ ॥

कलुषं द्रवे सति 'असति' अभावे वा द्रवस्य पुरुषालोके पुरुषो यस्मिन् स्थितः पश्यति, पण्डकस्त्रीजनिताश्च शङ्कादयो दोषाः पूर्वोक्ताः तथा 'खद्धे' बृहत्प्रमाणे शोके 'विउवि'चि विक्रियामापन्ने शोके दृष्टे सति पण्डकस्य स्त्रिया वा मुच्छा

मदुरागो भवति । तत्र बहुर्षं स्वण्डिलमापावसलोकरूपम्, इदानीं तृतीयमापावसलोकरूपमुच्यते, तत्राह—

आवायदोस तद्दृष्टं विद्म्यं सलोपजो भवे दोसा । ते देवि नरिय पढमे तर्हि गमण तत्तियमा मेरा ॥३०९॥

तृतीयं स्पण्डिलं पद्यसलोकं तथाऽप्यापावसोपदृष्टं वर्धते । तत्र तृतीयम्, इदानीं द्वितीयमनापावसलोकं कुरुपमुच्यते, तत्राह—'विद्म्यं सलोपजो मय दोसा' द्वितीये पद्यप्यापावसोपो नास्ति तथापि संलोक्यो भवन्ति दोषाः, तत्र द्वितीयं स्पण्डिलं, इदानीं प्रथममनापावसलोकमुच्यते, तत्राह—'त दोषि नरिय पढमे'चि तं दोषा व्यापावसनिवाः सलोकमनितान् न सन्ति पढमं स्पण्डिलं तत्तत्रैव गमनं कुरुष्य, तत्र चैय 'मेरा' मर्यादा-वक्ष्यमाणा इयं नीतिरिति ॥ अत्र यदुक्तं प्रथमे स्पण्डिले गच्छत्वामिय मेरा साऽभिधीयते—

कालमकाले सण्णा कालो तद्दृष्ट्यायं सेसयमकालो । पढमा पोरिसि आपुच्छ पाणगमपुत्तिकयऽण्णदिसि

अथैका कालं सञ्ज्ञां भवति अन्याऽकाले सञ्ज्ञा भवति । 'कालो तदिपाए'चि 'कालः' सञ्ज्ञायाः तृतीयायां पौरुष्यां भवति 'सप्तमकालो'चि द्वेषकाले या सञ्ज्ञा भवति साऽकालसञ्ज्ञेऽस्युच्यते, 'पढमा पोरिसि'चि तत्राकालसञ्ज्ञा पौरुष्यां पौरुष्यां यदि भवति तदाः 'आपुच्छ पाणग'चि प्रापुच्छप साधुन्, एतदुक्तं भवति—साधुनेवमसावापुच्छति यधुव—भवतां किं कथिषद्दमपमि यास्वति न वा ? इति, पुनः 'पाणग'ति तदनु रूपं पानकमानयति, किं विच्छिद्य ?—'अपुत्तिकय' अपुत्तिकं

तरिकसद्वितं येन स्वच्छतया उदकभ्रान्तिर्भवति, 'अणुदिसिं'ति अन्यया पचनस्य दिशा उदकं गृह्यते अन्यया च दिशा चक्रमणभूमिं प्रयाति येन सागारिकाशङ्कान भवति यदुत्तैर्षं काञ्चिकेन शौचं कुर्वतीति ॥

अइरेगवहण उग्गाहिष्ण आलोअपुच्छिउं गच्छे । एसा उ अकालमी अणहिडिअ हिडिआ कालो ॥३११॥

अतिरिक्तं च तत्पानकं गृह्यते कदाचिदन्यसाधोः कार्यं भवेत् सागारिकपुरस्तादा उच्छोलनादि क्रियते । 'उग्गाहिष्ण'चि उद्गाहितेन-पात्रबन्धबद्धेन पात्रकेर्णानीयते गुप्तं सत् 'आलोए'चि आनीय चाचार्यस्य तदालोच्यते, 'पुच्छिउं गच्छे'चि पुनस्त्वमेवाचार्यं पृष्ट्वा चक्रमणिंकार्यां गच्छति, इयमकाले सञ्ज्ञा अकालमञ्ज्ञेत्यर्थः, अहिण्डितानां सतां भवति । कालसञ्ज्ञा पुनर्हिण्डितानां-मिक्षाटनकालस्योत्तरकालं भुत्वा या भवति सा कालसञ्ज्ञा भवति । अन्ये त्वाद्गूः- 'अणहिडिय हिडिया-कालो'चि अहिण्डितानामर्थपौरुषीकरणोत्तरकाले या भवति सा कालसञ्ज्ञैव तथा हिण्डितानां मिक्षाभ्रमणभोजनोत्तरकालं या भवति साऽपि कालसञ्ज्ञोच्यते । भुक्तोत्तरकालं या सञ्ज्ञा भवति तत्र किं कृत्वा कथं वा गम्यते ? इत्यत आह-

कप्येऊणं पाए एकिकेस्स उ दुवे पडिगहए । दाउं दो दो गच्छे तिणहऽदु दवं तु धित्तुणं ॥ ३१२ ॥

पात्रकाणि कल्पयित्वा पचाईं तिर्षिऊण इत्यर्थः पुनरैकस्य साधोः पत्रद्वद्वय दत्त्वा, एतदुक्तं भवति-योऽसौ तिष्ठति साधुस्त्वस्य आत्मीयमेव पत्रद्वद्वकं द्वितीयं तु पत्रद्वद्वकं योऽसौ साधुश्चक्रमणभूमिं प्रयाति स चात्मीयमपि तद्वस्ते समर्पयित्वा

१ 'दिसं' आ ल ल २ । २ 'तैवे' आ ल ल २ पा २ १ । ३ कुर्वन्ति आ पु । ४ 'केण' समानीय शुप्त आ । ५ 'मणिकया' आ. पु. पा. २ । शैल्पिकण आ ल ल २ पा. १ २, तिर्षिकण पु । ७ समर्पयित्वा आ पा. १. २. पु., निज पत्रद्वद्व समर्प० ल २ ।

प्लव्यते, 'अचिरकालकर्यमि य'चि अचिरकालकृतं तस्मिन्नेव द्विमासिके ऋतौ यदन्यादिना प्रसुक्तीकृतं तस्मिन् ।

वित्थिषणे दूरमोगाढे, नासपणे विलवज्जिष् । तसपाणवीयरहिष् उच्चारार्द्धिणि वोसिरे ॥ ३१५ ॥

तथा विस्तीर्णं, तत्र विस्तीर्णं जघन्येन हस्तप्रमाणं चतुरस्रसुकृष्टेन चक्रचर्यावासनिकाप्रमाणं द्वादशयोजनप्रमाण-
मिति गम्यते तस्मिन्, 'दूरमोगाढे'चि दूरमधोऽवशाह्य अर्णयादितापेन प्रसुक्तीकृतं जघन्येन चत्वार्यङ्गुलानि अधः, 'नास-
पणे'चि तत्रासन्नं द्विविधं भावासन्नं द्वाासन्नं च, भावासन्नं अणहियासन्नो अतिवेगेण आसन्ने चैव वोसिरह, द्वाासन्नं षवलपर-
आरामार्द्धं आसन्ने वोसिरह, न आसन्नं अनासन्नं-यद्द्व्यासन्नं भावासन्नं वा न भवति तस्मिन् व्युत्सृजति तथा 'विलवज्जिते'
विलादिरहिते स्थण्डिले व्युत्सृजति, तथा त्रसप्राणवीजरहिते व्युत्सृजतीति, एतस्मिन् दशदोपरहिते स्थण्डिले सति
उच्चारदीनि व्युत्सृजति । इदानीमेकादिसंयोगेन यावन्ति स्थण्डिलानि भवन्ति तावन्ति प्रतिपादयन्नाह—

एगदुगतिगचउकगपंचगहसतदुनवगदसगोहि । संजोगा कायवा भंगसहस्सं चउवीसं ॥ ३१६ ॥

एकद्वित्रिचतुष्पञ्चदसत्ताष्टनवदशशैः संयोगाः कर्तव्याः, तत्रश्च सर्वैरेभिर्निष्पन्नं भङ्गकसहस्रं चतुर्विंशत्युत्तरं भवति ।
इदानीं माष्यकार एतान्येव स्थण्डिलपदानि व्याख्यानयति, तत्राद्यमनापातमसंलोकं व्याख्यातमेव, इदानीमनुपधाति कपद-
व्याचिख्यासयाऽऽह—

ततश्चात्मविराधना 'उभय'चि मूत्रपुरीषं तदाक्रमणेन त्रसादयो विराध्यन्ते ततश्च संप्रसोपधातो भवति तस्माद्दशुधिर-
व्युत्सजनीयम्, दासम् । इदानीं 'अचिरकालकर्यमि य'चि व्याख्यायते—

जं जंमि उडंमि कया पयावणाईहि थंडिला ते उ । होंति इयरंमि चिरकया वासा तुत्येय वारसगं ॥१८०भा.

यानि यस्मिन् ऋतौ-शीतकालादौ प्रतापनादिभिः-अग्निप्रज्वालनादिभिः स्थण्डिलानि कृतानि तानि तस्मिन्नेव च
ऋतौ स्थण्डिलान्यचिचानि, तान्येव स्थण्डिलानि हतरस्मिन्-अनन्तरऋतौ चिरकृतानि मिश्रीभूतानि चायोग्यानि भवन्ति ।
'वासा तुत्येय वारसगं'ति यस्मिन् प्रदेशे एकं वर्षाकालं ग्राम उषितः, स च प्रदेशो 'द्वादश' द्वादश वर्षाणि यावत्स्थण्डिलं
भवति, यत्र पुनर्वर्षमात्रमुषितो ग्रामस्तत्र मत्रत्येव स्थण्डिलं द्वादश वर्षाणीति । इदानीं 'चिर्थिण्णं'ति व्याख्यायते—

इत्थायामं चउरंसं जहणणं जोयणे विछाकिपरं । चउरंगुलत्पमाणं जहणायं दूरमोगाढं ॥१८१॥ (भा.)

विस्तीर्णं द्विधा-जघन्यमुत्कष्टं च, तत्र जघन्यं इत्थायामं चतुरस्रं च जघन्यतो विस्तीर्णं स्थण्डिलं, 'जोयणे विछाकिपरं'
ति हतरं-उत्कष्टं विस्तीर्णं योजनानां द्विपदकं, द्वादशयोजनविस्तीर्णमित्यर्थः । चिर्थिण्णेचि गयं, इदानीं 'दूरमोगाढं'ति
व्याख्यायते, तत्राह-'चतुरंगुलत्पमाणं' चत्वार्यङ्गुलानि शुशोऽथो यदत्रगाढं तज्जघन्यतो दूरमोगाढमित्युच्यते, मध्यम-

मुत्कष्टं च चतुर्णामङ्गुलानामयस्वाद्द्वित्रेयमिति । दासम् । आसन्नं व्याख्यायते तत्राह—

१ 'वर्षा'सु क १ पा. २ । २ 'उत्कष्टेय' भा । ३ कृतानि तस्मिन्नेव भा । ४ भवन्ति तानि स्थण्डि' भा । ५ 'उत्कष्टेय' भा । ६ 'वर्षा'मात्र' भा.
७ 'वर्षा'सु क १ पा. २ । ८ 'नयथाह' भा. ल. २ पा १-२ । ९ 'चतरस्र' भा. । १० 'द्विपदका' भा. ल. २ । ११ 'गाढं'ति भा. पा. १ ।

दयासण मत्रयाइयाण तदिय तु सजमायाय । आयापवयणसजमदोसा पुण मावआसण्णे ॥१८२॥भा

भाष्य द्वित्रिभ-द्रुप्यतो मावतम्, तत्र द्रव्यासत्र मवनादीनामासत्रे व्युत्सुवतो द्रव्यासत्र मवति, तत्र च संयमात्मो
वयद्वरिहण इत्प्रधाठने च सवमोपधातो मवति, आत्मोपधातश्च स गृहणी ऋतः सन् कदाचिच्चाठयति ततश्चात्मो
दोषा मारासत्र मवन्ति, ऋषः, स हि सापुरन्त्ययोगव्याञ्च(इत)स्ताददास्ते पावदतीर मावासत्राः सजाताः, ततश्च त्वरित
प्रधाति, पुनश्च कनपिद् पूर्वनेरुत्स्य मावासत्राणां धर्मप्रच्छन्नव्यामेनार्दपय एव इतः ततश्च तस्य पुरीपवेण धारयत
आत्मावधातो मवति, तस्मादनागतमत्र मयन प्रवृत्ते । इदानीं विरुचन्ति व्याख्यापते, तत्राह—
व्युत्सुवतो मवति, तस्मादनागतमत्र मयन प्रवृत्ते । इदानीं विरुचन्ति व्याख्यापते, तत्राह—

चित्तप्रवेत्त व्युत्सुवतो दोषइय मवति-आत्मविराधना संयमविराधना च, दारं । इदानीं 'तसपाणवीपरिहय'ति
व्याख्यापते, तत्राह-'वसतु बीएतु वाचि स येन' इत्यु व्युत्सुवत आत्मसंयमविराधना मवति, बीजेद् च व्युत्सुवतस्त
एव दोषा मवन्ति-आत्मविराधना संयमविराधना च, तत्रात्मविराधना चोद्धरच्छसुतीनाइपरि व्युत्सुवतो मवति, संयम

विशेषनाऽपि तथैवेति, दारं । एवं तावदेकैकदोषदुष्टं स्थण्डिलमुक्तम् । इदानीं द्वितीयादिसंयोगेन दोषदुष्टतां प्रतिपादयन्नाह—
 'संयोगश्चो अ' संयोगतो—ह्यादिदोषसंबन्धेन 'मूलगमात्' मूलदोषात् सकाशात् 'सविशेषाः' द्विशुणत्वादयो दोषा भवन्ति,
 एतदुक्तं भवति मूलभेदस्त्वावदापातसंलोकदोषदुष्टता तथाऽन्यस्तत्रैव यद्युपधातदोषो भवति ततो द्विदोषसंयोगतः सविशेषा
 दोषा भवन्ति । एवं दोषत्रयादिसंयोगतः सविशेषा अधिका एकैकस्मिन् स्थण्डिले त्रैया इति । इदानीं तस्मिन् दोषरहिते
 स्थण्डिले प्राप्तस्य यो-विधिः स उच्यते—

दिसिपवणगामसुरियछायाए पमज्जिऊण तिवसुचो । जस्सोगहोत्ति काऊण वोत्तिरे आयमिज्जा वा ३१७

तत्र तेन साधुना सञ्ज्ञां व्युत्सृजता 'दिसि'चि उचरस्थां दिशि पूर्वस्थां च न पृष्ठं दातव्यं, लोकविरोधात्, तथा पवन-
 प्रासव्याणां च पृष्ठं दत्त्वा न व्युत्सृजनीयं, लोकविरोधादेव । तथा छायायां प्रमार्जयित्वा 'तिवसुचो'चि तिस्रो वाराः
 प्रमार्जयित्वा तत्र व्युत्सृजनीयं, 'जस्सोगहो'चि यस्यायमवग्रहस्त्वेनानुज्ञातव्य इत्येवं कृत्वा व्युत्सृजनीयं 'आयमिज्जा वा'
 निर्लेपनं च पानकेन एवमेव कुर्यात्, यदुत स्थण्डिलेऽनुज्ञापयित्वा चेति । इदानीमेतामेव गार्थां भाष्यकारो न्यायक्यान् यन्नाह—
 उत्तरपुत्रा पुज्जा जस्माए निसियरा अहिवडंति । धाणाऽरिसा य पवणे सुरियगामे अवणो उ॥१८४॥भा.

उचरा दिक् पूर्वा च किल लोके एते द्वेऽपि पूज्ये, ततश्च तयोः पृष्ठं न दातव्यं, 'जस्माए निसियरा अभिवडंति'चि याम्या-

१ विराचना तथै' आ. क. १-२ । २ 'दोषमेवात् आ. पा. १-२. ड. । ३ मूलभेदस्त्वाव' आ. पा. १ । ४ चापाने आ. ।

दद्यात्सपण भवणाद्दयाण तर्हिय तु सञ्जमायाए । आयापवयणसजसदोसा पुण भावध्यासणणे ॥१८२॥आ

भासम द्विविध-द्रव्यतो भावतम, सत्र द्रव्यासम भवनापीनामासने व्युत्सुबन्धो द्रव्यासम भवति, तत्र च सपमात्मो
 पपातो भवति तत्र सपमापपात एव भवति-स गृहपतिस्वत्पुत्रीप साधुव्युत्सुट फेनचित्कर्मकरेभान्यत्र त्याखपन्ति तत्रच
 वध्वरद्विदपन इत्ययथाकने च संयमोपपातो भवति, आत्मोपपातम स गृहपती कृष्टः सन् क्वाविषाडयति तत्रभात्मो
 पपात इति, तस्माद्द्रव्यासमे न व्युत्सुबन्धीय । इदानीं भाषासम प्रविषादयन्नाह-‘आयापवयव’ति आत्मप्रवचनसयमोपपात-
 दोषा भाषासम यद्वन्ति, कथं इ, स हि सापुरन्ययोयव्यादृष्ट(वृत्त)स्वाकदास्ते यावदतीन भाषासमः सजातः, तत्रच त्वरित
 प्रपाति, पुनश्च क्वचिद् पूर्वोक्तस्य भाषासमतां चर्मप्रच्छन्नव्याजेनार्द्धपय एव वृत्तः तत्रच तस्य पुरीपवेग ' धारपत
 आत्मोपपातो भवति, मयादस्य एव व्युत्सुवति तत्रच प्रवचनोपपातो भवति, संयमोपपातोऽपि तत्रैवाप्रत्युपेधितस्पष्टिळे
 व्युत्सुबन्धो भवति, तस्मादनागतमव गमन प्रवर्तते । इदानीं विलम्बित व्याख्यायते, तत्राह-

वितप्रदठ व्युत्सुबन्धो दोषद्वय भवति-आत्मविराषना संयमविराषना च, दारं । इदानीं 'तसपाणवीपरहिय'ति
 व्याख्यायत, तत्राह-'तससु वीएसु वाचि ते वेव' तससु व्युत्सुबन्ध आत्मसंयमविराषना भवति, वीजेतु च व्युत्सुबन्धस्त
 एव दोषा भवन्ति-आत्मविराषना संयमविराषना च, तत्रात्मविराषना बोद्धारकप्रभृतीनामुपरि व्युत्सुबन्धो भवति, संयम

विश्वनाऽपि तथैवेति, दारं । एवं तावदेकैकदीपदुष्टं स्थण्डिलमुक्तम् । इदानीं द्वितीयादिसंयोगेन दीपदुष्टतां प्रतिपादयन्नाह—
 'संयोगश्चि अ' संयोगतो—इत्यादिदीपसंबन्धेन 'मूलनामात्' मूलदीर्घात् सकाशात् 'सविशेषाः' द्विशुणत्वादयो दीपा भवन्ति,
 एतदुक्तं भवति मूलभेदस्त्वावदापातसंलोकदीपदुष्टता तथाऽन्यस्तत्रैव यद्युपधातदीपो भवति ततो द्विदीपसंयोगतः सविशेषा
 दीपा भवन्ति । एवं दीपत्रयादिसंयोगतः सविशेषा अधिका एकैकस्मिन् स्थण्डिले ज्ञेया इति । इदानीं तस्मिन् दीपरहिते
 स्थण्डिले प्राक्स्य यो विधिः स उच्यते—

दिसिपवणगामसूरियछायाए पमाज्जिऊण तिकखुत्तो । जस्सोग्गहोत्ति काऊण वोस्सिरे आयम्मिज्जा वा ३१७

तत्र तेन साधुना सञ्ज्ञां व्युत्सृजता 'दिसि' चि उचरस्यां दिशि पूर्वस्यां च न पृष्ठं दातव्यं, लोकविरोधात्, तथा पवन-
 प्रापसूर्याणां च पृष्ठं दत्त्वा न व्युत्सृजनीयं, लोकविरोधादेव । तथा छायायां प्रमार्जयित्वा 'तिकखुत्तो' चि तिस्रो वाराः
 प्रमार्जयित्वा तत्र व्युत्सृजनीयं, 'जस्सोग्गहो' चि पस्यायमवग्रहस्तेनानुज्ञातव्य इत्येवं कृत्वा व्युत्सृजनीयं 'आयम्मिज्जा वा'
 निलेपनं च पानकेन एवमेव कुर्यात्, यदुत स्थण्डिलेऽनुज्ञापयित्वा चेति । इदानीमेतामेव गार्थां भाष्यकारो न्याक्यानयन्नाह—
 उत्तरपुत्रा पुज्जा जन्माए निसियरा अहिवडंति । घाणाऽरिसाय पवणे सूरियगामे अवपणो उ॥१८४॥भा.

उचरा दिक् पूर्वा च किल लोके एते द्वेऽपि पूज्ये, ततश्च तयोः पृष्ठं न दातव्यं, 'जन्माए निसियरा अहिवडंति' चि याम्या-

१. विश्वना तथै' भा. क. १-२ । २ °दीपभेदात् भा. पा. १-२. घ. । ३ मूलभेदस्ताव' भा. पा. १ । ४ वापाने भा. ।

दक्षासपुत्राभवणाद्द्वयाण तर्हिय तु सजमायाय । आयापवयणसजमदोसा पुण भावमासपणे ॥१८२॥मा

भास्य द्विविध-द्रव्यतो मासतश्च, तत्र द्रव्यासन्नं भवनादीनामासन्ने व्युत्सृजतो द्रव्यासन्नं भवति, तत्र च समयमासतो
 तत्प्रदेशविक्षेपन इत्यप्रवृत्तौ च संयमोपपातो भवति-स गृहपतिस्तत्पुरीष साधुव्युत्सृष्ट केनचित्कर्माकारेणान्यत्र स्वाजयन्ति ततश्च
 पथाव इति, तस्माद्द्रव्यासन्ने न व्युत्सृजनीय । इदानीं भाषासन्न प्रतिपादयन्नाह-‘आयापवयण’सि आत्मप्रवचनसयमोपपात-
 दोषा भाषासन्ने भवन्ति, रूपः, स हि साधुरत्ययोगव्यापृष्ट (पृथ) स्थावरास्ते यावदतीय भाषासन्ना संजातः, ततश्च त्वरित
 प्रयाति, पुनश्च क्लृप्तिवृत्तौ नोपलभ्य भाषासन्नतां धर्मप्रच्छन्नव्याजेनार्द्रपथ एव पृथः ततश्च तस्य पुरीषवेगं धारयत
 आरमोपपातो भवति, अर्वाहपथ एव व्युत्सृजति ततश्च प्रवचनोपपातो भवति, संयमोपपातोऽपि तत्रैवाप्रत्युपेक्षितस्वच्छिद्ये
 व्युत्सृजतो भवति, तस्मादनागतमेव समन प्रवर्षते । इदानीं विरुचिर्द्विधा व्याख्यायते, तत्राह-

विरुचिर्द्वे व्युत्सृजतो दोषद्वयं भवति-आत्मविराचना संयमविराचना च, वारः । इदानीं ‘ससपाजधीपरहिय’ति
 व्याख्यायते, तत्राह-‘तसेसु वीएसु वावि से वेव’ प्रसेसु व्युत्सृजत आत्मसंयमविराचना भवति, वीक्षेसु च व्युत्सृजतस्त
 एव दोषा भवन्ति-आत्मविराचना संयमविराचना च, तत्रात्मविराचना मोक्षरूपप्रसूतीनासुपरि व्युत्सृजतो भवति, संयम

विराधनाऽपि तथैवेति, दारं । एवं तावदेकैकदोषदुष्टं स्थण्डिलमुक्तम् । इदानीं द्वितीयादिसंयोगेन दोषदुष्टतां प्रतिपादयन्नाह—
 'संयोगश्च' संयोगतो-द्व्यादिदोषसंबन्धेन 'मूलगमात्' मूलदोषात् सकाशात् 'सविशेषाः' द्विगुणतरादयो दोषा भवन्ति,
 एतदुक्तं भवति मूलभेदस्त्वावदापातसंलोकदोषदुष्टता तथाऽन्यस्तरत्रैव यद्युपधातदोषो भवति ततो द्विदोषसंयोगतः सविशेषा
 दोषा भवन्ति । एवं दोषत्रयादिसंयोगतः सविशेषा अधिका एकैकस्मिन् स्थण्डिले ज्ञेया इति । इदानीं तस्मिन् दोषरहिते
 स्थण्डिले प्रातस्य यो-विधिः स उच्यते—

दिसिपवणगामसूरियज्ञायाए पमजिऊण तिवसुचो । जस्सोगाहोति काऊण वोसिरे आयमिजा वा ३१७

तत्र तेन साधुना सञ्ज्ञां व्युत्सुजता 'दिसि' चि उचरस्यां दिशि पूर्वस्यां च न पृष्ठं दातव्यं, लोकविरोधात्, तथा पवन-
 ग्रामधर्याणां च पृष्ठं दध्वा न व्युत्सुजनीयं, लोकविरोधादेव । तथा ज्ञाप्यायां प्रमार्जयित्वा 'तिवसुचो' चि तिस्रो वाराः
 प्रमार्जयित्वा तत्र व्युत्सर्जनीयं, 'जस्सोगाहो' चि यस्यायमवग्रहस्तेनानुज्ञातव्य इत्येवं कृत्वा व्युत्सुजनीयं 'आयमिजां वा'
 निर्लेपनं च पानकेन एवमेव कुर्यात्, यदुत स्थण्डिलेऽनुज्ञापयित्वा चेति । इदानीमेतामेव गार्थां भाष्यकारो व्याख्यानयन्नाह—

उचरपुवा पुजा जस्माए निसियरा अहिवडंति । घाणाऽरिसा य पवणे सूरियगामे अवणो उ॥१८४॥भा.

उचरा दिक् पूर्वा च किल लोके एते द्वेऽपि पूज्ये, ततश्च तयोः पृष्ठं न दातव्यं, 'जस्माए निसियरा अभिवडंति' चि याम्या-

१ विराधना तथै' भा. क. १-२ । २ 'दोषभेदात् भा. पा. १-२. घ. । ३ मूलभेदस्ताव' भा. पा. १ । ४ व्यापने भा. ।
 ३४

दबासण भवणाइयाण तहिय तु सजमायाए । आयापवयणसज्जमदोसा पुण भावआसणणे ॥१८२॥सा

आसण द्विविध-द्रव्यतो भावतय, तत्र द्रव्यासक्त मवनादीनामासक्ते व्युत्सृजतो द्रव्यासक्त भवति, तत्र च सयमात्मो
पपातो भवति, तत्र संयमोपपात एव भवति-स गृहपतिस्त्वपुत्रीय साधुव्युत्सृष्ट केनचित्कर्मकरेणान्यत्र त्वाखयन्ति तत्र
तत्रदयविलपन इत्स्वप्रयासने च संयमोपपातो भवति, आत्मोपपातय स गृहपती रुष्टा सन् कदाचिच्छाडयति तत्र
पपात इति, तस्माद्द्रव्यासक्ते च व्युत्सृजनीय । इदानीं मातासक्त प्रविषादयमाह-‘आयापवयव’पि आत्मप्रवचनसंयमोपपात-
दोषा मातासक्ते भवन्ति, कथं?, स हि साधुरन्ययोग्याश्च (तत्र) स्वावदास्ते यावदतीव भाषासक्ता संजातः, तत्र च त्वरित
प्रयाति, पुनश्च क्वचिद् पूर्वोक्तस्य भाषासक्ततां वर्मप्रच्छन्नभ्याखेनाग्नेय एव वृत्तः तत्र च तस्य पुरीषवेगं चारयत
आत्मोपपातो भवति, अयार्दपय एव व्युत्सृजति तत्र च प्रवचनोपपातो भवति, संयमोपपातोऽपि तत्रैवाप्रत्युपेधितस्यच्छिडे
व्युत्सृजतो भवति, तस्मादनागतमत्र गमन प्रवर्तत । इदानीं चिद्वचनित व्याख्यायते, तत्राह-

चित्तप्रवृत्त व्युत्सृजतो दोषद्वयं भवति-आत्मविराचना सयमविराचना ॥१८३॥सा
व्याख्यायत, तत्राह-‘तत्र च वीर्यु पाति ते वेद’ तत्रेण व्युत्सृजत आत्मसयमविराचना भवति, वीर्येण च व्युत्सृजतस्त
एव दोषा भवन्ति-आत्मविराचना सयमविराचना च, तत्रात्मविराचना शोभुरच्छप्रसूतीनाइपरि व्युत्सृजतो भवति, संयम-

पदमासद् अमणुज्ञेयराण गिहियाण वावि आलोए । पत्तेयमत्त कुरुक्य दवं च पउरं गिहत्थेसु ॥३१९॥

प्रथमस्य—अनापातासंलोक रूपस्य 'असति' अभावे अथवा प्रथमस्य संविनसन्नोद्भापातस्थण्डिलस्यासति क्व गन्त्वव्यमत आह—'अमणुण्ण'ति अमनोद्धानामापाते स्थण्डिले गन्त्वव्यम् । 'इतराण'ति कुशीलानां संविनपाक्षिकाणामसंविनपाक्षिकाणां चापातस्थण्डिले गन्त्वव्य, एतेषां चानन्तरोदितानां सर्वेषामेवमित्यमालोको नोपात्तो, ते^० दूरस्थिता नाभोगयन्त्येव । 'गिहि-
याण वावि आलोए'ति तदभावे गृहस्थालोके स्थण्डिले गन्त्वव्यम् । 'पत्तेयमत्त'ति प्रत्येकं प्रत्येकं यानि मात्रकाणि गृहीतानि तेः प्रत्येकं मात्रकैः 'कुरुकृचां' पादप्रक्षालनाचमनरूपां प्रचुरद्रवेष कर्त्तन्ति, 'गिहत्थेसु'ति गृहस्थविषये आलोके सति इदं पूर्वोक्तं कुरुकृचादि कर्त्तव्यीत्यर्थः ।

तेण परं पुरिसाणं असोयवार्द्धेण वच्च आवायं । इत्थिनपुंसालोए परंमुहो कुरुक्या सा उ ॥ ३२० ॥

ततः परं यदि गृहस्थालोकं नास्ति स्थण्डिलं ततः पुरुषाणामापाते तत्राप्यशौचवादिनां ब्रज आपातस्थण्डिलं । अथा-
शौचवादिपुरुषापातस्थण्डिलं नास्ति ततः 'इत्थिनपुंसालोए' स्त्रीनपुंसकालोके स्थण्डिले पराद्ब्रह्मणो व्युत्सृजति, कुरुकृचा च
सैव कर्त्तव्या ।

तेण परं आवायं पुरिसेअरइत्थियाण तिरियाणं । तत्थवि अ परिहरिजा दुयुंछिए दिच्चित्ते य ॥३२१॥

दधिना दिक् तस्यां च रात्रौ शृणुं न दातव्य, किंमिति ? रात्रौ निशाचराः-पिशाचादयः 'अभिपतति'चि अभिमुलां आगच्छन्ति, एतदुक्तं भवति-रात्रौ दधिनाया दिक्षु सपरायां दिशि देवाः प्रयान्ति(इति) लोके युधिः, ततश्च तत्र शृणु न दातव्य, प्रपच्छतो लोकादिरोधो भवतीति । 'धाधारिषा य पवथे'चि पवनस्य च शृणुं यदि दीयते ततो घ्राणाद्यो भवतीति । अर्थप्रामयोश्च शृणुप्रदाने भवन्तः-अयद्वो भवतीति । इदानीं 'छायाए'चि व्याख्यानपश्चात्—

ससत्तगहणी पुण छायाए निगंयाए वोसिरइ । छायासइ उण्हमिवि वोसिरिअ सुट्टुसय चिट्ठे ॥ १८५ ॥ मा
'संसक्तग्रहणिः' कुमिससकोर इत्यर्थः यपसो साधुभवेत् ततो इष्टछायायां निर्यतायां व्युत्सुबति, अथ छाया न भवति ततो व्युत्सुन्य सुहर्वमात्र विष्टेय येन ते कृमयः स्वयमेव परिचयन्ति । किं वासो करोतीत्यत आह—
उवगरण वामे उरुगमि मेत्त च दाहिणे हृत्ये । तस्यऽस्यत्य व पुच्छे तेहिं आयमण अदूरमि ॥ ३१८ ॥

'उपकरण' रवोहरणदण्डकादि वामे ऊरुणि स्थापयेत्, मायक च दक्षिणे हस्ते स्थापयति, प्रोच्छन्नं च अपानस्य तत्रा-
-पत्र वा करोति, यदि कठिन पुरीष ततस्तत्रैव प्रोच्छयति, अथ श्लथ ततोऽन्यत्र, 'विहिं आयमण'ति त्रिभिमुल्लुकेनिर्लेपन
करोति, अदूरं'चि स्पण्डिलस्यासन्नप्रदेशे निर्लेपनीयमिति । इदानीं स्पण्डिलपतनोच्यते, तत्राह—

१ विधित्तेऽदेवप १, अथत एवो अ. पा. १-२ । २ प्राच्यकोटि मभक्ति का वा १ । ३ अथप पा. २ । ४ विम्यजाल का । ५ मत्से न पु. ।
६ विर्तिर् ३., विहिं अ. । ७ स्पण्यदि आ. । ८ करोति का. पा १-२ ।

पढमासइ अमणुजेयराण गिहियाण वावि आलोए । पत्तेयमत्त कुरुक्य दवं च पउरं गिहत्थेसु ॥३१९॥

प्रथमस्य-अनापातासंलोक रूपस्य 'असति' अभावे अथवा प्रथमस्य संविनसमनोज्ञापातस्थण्डिलस्यासति क गन्तव्यमत चापातस्थण्डिले गन्तव्यं, एतेषां चानन्तरोदितानां सर्वेषामेवमित्यमालोको नोपात्तो, ते^० दूरस्थिता नासोगयन्त्येव । 'गिहियाण वावि आलोए' चि तदभावे गृहस्थालोके स्थण्डिले गन्तव्यम् । 'पत्तेयमत्त' चि प्रत्येकं यानि भात्रकाणि गृहीतानि तैः प्रत्येकं भात्रकैः 'कुरुक्या' पादप्रक्षालनाचमनरूपां प्रचुरद्रवण कुर्वन्ति, 'गिहत्थेसु' चि गृहस्थविषये आलोके सति इदं शेषां कुरुक्यादि कुर्वन्तीत्यर्थः ।

शेष परं पुरिस्थाणं असोयवाइण वच्च आवायं । इत्थिनपुंसालोए परंसुहो कुरुक्या सा उ ॥ ३२० ॥

अथवा-असोयवाइण वच्च आवायं । इत्थिनपुंसालोके नास्ति स्थण्डिलं ततः पुरुषाणामापाते तत्राप्यशौचवादिनां व्रज आपातस्थण्डिलं । अथान्यथा-असोयवाइण वच्च आवायं । इत्थिनपुंसालोके नास्ति ततः 'इत्थिनपुंसालोए' स्त्रीनपुंसकालोके स्थण्डिले परादमुखो व्युत्सृजति, कुरुक्या च

शेष परं पुरिस्थाणं असोयवाइण वच्च आवायं । इत्थिनपुंसालोके नास्ति स्थण्डिलं ततः पुरुषाणामापाते तत्राप्यशौचवादिनां व्रज आपातस्थण्डिलं । अथान्यथा-असोयवाइण वच्च आवायं । इत्थिनपुंसालोके नास्ति ततः 'इत्थिनपुंसालोए' स्त्रीनपुंसकालोके स्थण्डिले परादमुखो व्युत्सृजति, कुरुक्या च

शेष परं पुरिस्थाणं असोयवाइण वच्च आवायं । इत्थिनपुंसालोके नास्ति स्थण्डिलं ततः पुरुषाणामापाते तत्राप्यशौचवादिनां व्रज आपातस्थण्डिलं । अथान्यथा-असोयवाइण वच्च आवायं । इत्थिनपुंसालोके नास्ति ततः 'इत्थिनपुंसालोए' स्त्रीनपुंसकालोके स्थण्डिले परादमुखो व्युत्सृजति, कुरुक्या च

ततः पर तदभावे सति पूर्वोक्तस्यच्छिद्यस्य विरभां सन्विन्नो चे पुलाः इतरे च नपुसकास्तथा स्त्रियः एतेषाम्पापुठ
स्यच्छिद्ये व्युत्सुबन्ति । 'तस्य वि म'पि तथापि विरभां मध्ये ह्युप्यिगा एत्वधिषाम परिहरणीयाः, पतस्तथात्मसपमोप
पातो मपरीति ॥

ततो इत्थि नपुसा तिविहा तरयवि असोयर्धाईण । तद्धिअ तु सहकरण आउलगमण कुरुकुया य ॥

एतस्वदमाव स्त्रीनपुसकागतस्वच्छिद्ये गन्त्वय, यत्र स्त्री त्रिविधा-दृष्टिक्रौडम्बिकप्राकृतमेदमिभा, नपुसकमपि त्रिविध-
दृष्टिक्रौडम्बिकप्राकृतमेदमिभ, तथाप्यशौषवाहीनामापाते व्युत्सुबन्ति । आह-रुयाथाशङ्कादयस्तत्र तदवस्था एव दोषाः ?
तज्यते, 'तदिय तु सहकरण' यत्र स्वच्छिद्ये यत्र नन्येपामाशङ्कानिहार्येषुबैः काश्चिदादिरूप शब्दं करोति परस्परं वा
चक्षन्तो भवन्ति तवय ते गृहस्था नाशङ्का-रुपाद्यच्छिद्यरूपां कुर्वते यतस्ते प्रथम प्रयान्तीति, आङ्कलगमन वा कुर्वन्ति,
एकत्र मिलित्वा गच्छन्तीत्यर्थः, कुरुकुवा च पूर्ववत्कर्तव्या । उक्त स्वच्छिद्यद्वारम्, इदानीमवष्टम्भारं प्रतिपादयन्नाह--
अवोच्छिन्ना तसा पाणा पडिलेहा न सुज्झई । तम्हा हट्टपहट्टस्स अवट्टमो न कप्पई ॥ ३२३ ॥

अवष्टम्भः स्वम्भादौ न कर्तव्यः, यतः प्रत्युपेक्षितेऽपि वस्मिन् पद्मादपि 'अभ्यवच्छिन्नाः' अनवरत प्रसाः प्राणा
भवन्ति, तवय यत्र प्रत्युपेक्षणा न ह्यस्यति तम्हा 'हृत्पहट्टस्स' ह्यो-नीरोगः प्रहृष्टः-समर्षस्तस्मिन्प्रत्युपेक्षितस्य एवंविधस्य

१ व्युत्सुबन्तीति का. अ. १ पा. २-१ ट. १ २ पांछ वा पा. १ । २ अर्षीमम् का. पा. १-२ । ४ अवाङ्कल का. अ. १-२ । ५ मिलित्य वा
पा. २ । १ अमत्स्य का. १-२ । ७ अमत्स्य का. १-२ । ८ अर्षीमम् का. १-२ ।

साधोरवष्टम्भो 'न कल्पते' नोक्तः । इदानीं के ते त्रसाः प्राणिन इत्येतत्पर्यवसाह—

संचर कुंशुदेहिअल्लयावेहे तहेव दाली अ । धरकोइलिआ सप्ये विंस्संभरउंदुरे सरडे ॥ ३२४ ॥

तत्रावष्टम्भे—स्वम्भादौ संचरन्ति—प्रसर्पन्ति, के ते ?—कुंशुसत्रा उदेहिकाश्च लूता—कोलियकः तत्कृतो वेधो मक्षणं भवति, तथा च दाली—राजिर्भवति तस्यां च बुश्रिकादेराश्रयो भवति, तथा 'गृहकोकलिका' धरोलिका उपरिष्ठान्मूत्रयति, तन्मूत्रेण चोपधातो भवति चक्षुषः, सर्पो वा तत्राश्रितो भवेत्, विश्वम्भरो जीवविशेष उन्दुरो वा भवेत्, 'सरटः' ककलाशः, स च दशनादि करोति । इदानीं भाष्यकारो व्याख्यानयन्नाह—

संचारगा चउदिसि पुविं पडिलेहिएवि अत्रांति । उदेहि मूल पडणं विराहणा तदुभए भेओ ॥

'सञ्चारकाः' कुन्धादयः पूर्वोकाश्चतसृष्वपि दिक्षु तस्मिन्नावष्टम्भे परिभ्रमन्ति, पूर्वं प्रत्युपेक्षितेषु तस्मिन् स्वम्भादवष्टम्भेऽन्ये आणच्छन्ति । दारं । 'उदेहि' चि कदाचिदसौ स्वम्भादिरवष्टम्भो मूले उदेहिकादिभक्षितः तैतश्च पुनरवष्टम्भं कुर्वतः पतति, पुनश्च विराधना 'तदुभए' भवति आत्मनि संयमे च भेदश्च पात्रकादेर्भवति । दारं ।

ल्लयाइ चमटणा संजमांसि आयाए विचुगार्दिया । एवं धरकोइलिआ अहिउंदुरसरडमाईसु ॥१८७॥(भा.)

ल्लयादिवचमदने—मर्दाने संयमे संयमविषया विराधना भवति, आत्मविराधना च बुश्रिकादिभिः क्रियते । एवं गृहकोलिका-

सर्ववन्दरसरदादिविषया संयमविराचना आत्मविराचना च भवति । उक्त उत्सर्गः, इदानीमपवाद उच्यते—

अतरतस्तर्धे पासा गाढ दुक्त्वति तेणऽवट्टमे । सजयपट्टी यमे सेल लुहाकुड्वेटीये ॥ ३२५ ॥

‘भवतस्व’ अक्षरनुबन्धो गानादेः पार्श्वानि गाढ-अत्यर्थं दु खन्ति तेन कारणेनाषष्टम्भ कुर्वन्ति, केव ! अत आह-
सयवपृष्ठे स्वम्भ वा ‘सेल’ति पापापमय स्वम्भे सुधामार्जे कुब्जे वाऽवष्टम्भ कुर्वीत भवचिक्रां वेष्टिक्रां वा कुब्जादौ
कृत्वा वत्वोऽवष्टम्भ करोति । उक्तमवष्टम्भद्वारम्, इदानीं मार्गद्वारं प्रतिपादनायाह—

पथ तु वच्चमार्णो जुगतर चक्खुणा उं पडिंकेहे । अहदूरचक्खुपाए सुट्टुमतिरिच्छङ्गाय न पेहे ॥ ३२६ ॥

पथि मन्नन् ‘युगान्तरं’ युग-चतुर्हस्तप्रमाण वन्मात्रान्तर चक्षुषा प्रस्युपेयेत, किं कारणं, यतोऽतिरूपबहुःपाते सति
वृत्तमार्स्त्रियंगतान् प्राणिनः ‘न पेहे’ न पश्यति, हेरे प्रवित्स्वाबधुपः ।

अद्यासन्ननिरोहे दुक्ख दट्टुपि पायसहरण । उक्कायविओरमण सरीर तह भत्तपाणे य ॥ ३२७ ॥

अथ मत्स्यासन्ने निरोध करोति चक्षुषस्त्वसो वृष्टाऽपि प्राणिन दुःखेन पादसंहरणं, पाद प्राणिनि नियन्त्रन्त चारपठीत्यर्थः,
अतिवसिष्ठवृष्टस्वाबधुपः । ‘उक्कायविओरमण’ति पट्टकायविराचनो करोति छरीरविराचनो तथा मकपानविराचनो च करोतीति ।

१ व का. क २ । १ विष्टोर का. क. १ प. १ । २ अत आह प. १-२. ३. ४ पाण्य का क २ । ५ व का प. १ । ६ उक्क
का. १ ७ इते का । ८ अकिन्तं का. प. १ । ९ वत्तान्तं विष्टकन् भवति का. १

इदानीमस्या एव गाथायाः पश्चार्द्धं व्याख्यानयन्नाह—

उड्डमुहो कहरत्तो अत्रयकखंतो विचकखमाणो य । बायरकाए वहए तसेतरे संजमे दोसा ॥१८८॥ (भा.)

ऊर्ध्वमुखो ब्रजन् कथासु च रक्तः—सक्तः 'अर्धयकखंतो' चि पृष्ठतोऽभिमुखं निरूपयन् 'विचकखमाणो' चि विविधं सर्वासु दिक्षु पश्यन्, स एवंविधो वादरकायानपि व्यापादयेत् 'अश्वेतशंश्व' पृथिव्यादीन् स्थावरकायान्, तत्रश्च 'संयमे' संयमविषया एते दोषा भवन्तीति । इदानीं शरीरविराघनां प्रतिपादनायाह—

निराचिकखो वखंतो आवाडिओ खाणुकंटविसमेसु । पंचपहइंदियाणं अन्नतरंसो विराहिजा ॥१८९॥ (भा.)

निरपेक्षो ब्रजन् आपतितः सन् स्थाणुकण्टकविषमेषु, विषमं—उन्नतं, तेष्वापैतति ततः पञ्चानामिन्द्रियाणां—चक्षुरादीनां अन्यतरत् स विराघयेत् । इदानीं 'भक्तपाणे' य चि अत्रयवं व्याख्यानयन्नाह—

भक्तं वा पाणे वा आवाडियपाडियस्स भिन्नपाए वा । लक्कायविओरमणं उड्डाहो अप्पणो हाणी ॥१९०॥ (भा.)

आपतितश्चासौ पतितश्च आपतितपतितस्य साधोः भिन्ने—भगने वा पात्रके सति भक्ते वा प्रोक्षिते पानके वा ततः पट्टकायव्युपरमणा भवति, उड्डाहश्च भवति आत्मनश्च 'हानिः' क्षुधा वाधनं भवति । केषं पुनः पट्टकायव्युपरमणमुड्डाहश्च ? इहि धय तक्कं पयमंबिलं व सत्थं तसेतराण भवे । खड्दंमि य जणवाओ वैहुकोडा जं च परिहाणी ॥१९१॥

१ अविद्यं क १ । २ अविद्यं क. १ । १ 'पतित पक्का' आ. पा. १. २ पु. १ ४ 'भावे वा क. १ २ । ५ तल. आ. १ ६ दहिं क. १. २ । ७ 'कोदो आ. पा. १ ।

तानि गृहीतानि कदाचिद्विपुतकूपयःकाञ्चिकानि भवन्ति, तवच तानि खल्ल, केचो ?—असानामितरेषां च—पृथिव्यादीनां भवेत्, 'सदमि'चि प्रपुरे च तत्र मके लोकन द्ये सति जनापवादो भवति—उद्गाहः, पदुत 'बहुफोड'चि बहुमद्यका एत इति, या चात्मपरित्वापनादिक्वा परिहायिः सा च भवति । तथा पात्रविराचनायां पाचनादोयान् प्रदर्शयन्नाह—
पाय च मग्गमाणे हविज्ज पये विराहणा दुविहा । दुविहा य भवेतेणा परिकम्मे सुत्तपरिहाणी ॥ ३२८ ॥

पात्र चान्तिपति सति ग्रामादौ भवेत्यपि विराचना द्विविधा—आत्मविराचना संयमविराचना चेति, पयि स्तेनाच द्विविधा भवति—उपचिस्तेनाः घरीरस्तेनाचेति । उज्जेऽपि उच्छ्रान्त्यात्र तत्परिकर्मपता—उद्गापारे कनस्य एत्रार्थपरिहायिः ॥
पसा पढिलेहणाविही कहिआ भे भीरपुरिसपलत्ता । सजमगुणहृगाण निग्गयाण महरिसीण ॥ ३२९ ॥

अथ च प्रत्युपेक्षयाविभिः क्वयितो 'मे' मपता, क्विविष्टिः ?—'धीरुल्लैः प्रह्वत्तः मय्यचरेः प्रकृषितः, संयमगुणैरात्म्यानां निर्म-पानां 'मदर्वीणां' क्वयित इति ॥ तथा मधुनाभ्येवाचीर्णस्य फलमाह—
पय पढिलेहणाविहिं जुजता चरणकरणमाउत्ता । साहू खवति कम्म अणेगभवलच्चिअमणत्त ॥ ३३० ॥

एवं प्रत्युपेक्षयाविपि 'युञ्जन्ता' क्वर्वाणाः चरणकरणयोग्येयुक्ताः उपुक्ताः सन्तः सायचः सपयन्ति कर्म, क्विविष्टिदृष्ट् ?—
'अनकमदसञ्चित्तस्' अनेकमवोपायस् 'अनन्तस्' अनन्तकर्मपुद्गलनिर्घृषत्पादनन्तस्, अनन्तानां वा मवानां हेतुर्घषदनन्तं

क्षयन्तीति । उक्तं मार्गप्रत्युपेक्षणाद्वारम्, तत्रप्रतिपादनाद्योक्तं प्रत्युपेक्षणाद्वारमिति प्रतिलेखनाद्वारं समाप्तं ॥

इदानीं पिण्डद्वारप्रतिपादनायाह—

पिंडं च एतणं वा एत्तो वोचडं गुरुवएसेणं । गवेसणगहणवासेसणाए तिविहाइवि विसुद्धं ॥३३१॥

पिण्डं वक्ष्ये एषणां च, एषणा-गवेषणादि तां चातः परं वक्ष्ये, गुरुपदेन न स्वमतीषिकया, सा चैषणा त्रिविधा भवति-गवेषणैषणा ग्रहणैषणा शसैषणा इति, अनया त्रिविधयाऽप्येषणया विशुद्धः-शुचिर्यः पिण्डस्त्वं वक्ष्य इति योगः । यथोद्देशं निर्देश इति न्यायात्प्रथमं पिण्डमेव व्याख्यानयन्नाह—

पिंडस्स उ निकखेवो चउक्कओ छक्कओ य कायवो । निकखेवं काऊणं परुवणा तस्स कायठवा ॥३३२॥

तत्र पिण्डनं-पिण्डः, 'पिण्डि सङ्घाते' पिण्ड इत्यस्य पदस्य निक्षेपः कर्त्तव्यः, स च निक्षेपश्चतुष्ककः क्रियते षट्को वा, एवं निक्षेपं कृत्वा प्ररूपणा-व्याख्या तस्यैव पिण्डस्य कर्त्तव्या ॥ तत्र चतुष्ककनिक्षेपं प्रतिपादनायाह—

नामं ठवणापिंडो दूवपिंडो य भावपिंडो य । एत्तो खलु पिंडस्स उ निकखेवो चउविहो होइ ॥३३३॥

नामपिण्डः स्थापनापिण्डो द्रव्यपिण्डो भावपिण्डश्चेत्येव तावच्चतुष्कको निक्षेपः, यदा तु पुनः क्षेत्रपिण्डः कालपिण्डश्च निक्षिप्यते तदाऽयमेव षट्को भवति । तत्र नामपिण्डः-पिण्ड एव नाम यस्य स नामपिण्डः । तच्च नाम—

गोण समयक्य वा ज वा वि ह वि ल्व तदुमपूण क्य । त धिति नामपिण्ड ठवणापिण्ड अओ धोरुच्छ ॥३३४॥

तच्च नाय गोप्य भवति यथा गुह्यपिण्ड इति, तथाञ्चत् समयकृत भवति, समय-सिद्धान्तस्तेन कृत, यथा "से भिन्सू वा भिन्सुधी वा गाहापरहस्त पिठवापपट्टियाए पविट्टे समाये च चापिजा अंनं वा पाजग वा" इत्यादि पद्यप्यसौ पानकस्य इतस्वमास्य(कृते) प्रविटस्तयाऽप्यसौ पिण्डार्थं प्रविट इत्युच्यते, एष समयसिद्धः पिण्डः, यदा नाम मवेचदुमयेन कृत होक्कोक्कोपरकृत वा यस्मात् मवेत्, यथा "गाहापरहस्तं पिठवापपट्टियाए पविट्टेज पिठो खेव ससुगाण केरओ छदो गुह्यपिठो वा" एत लोके गुह्यपिण्डकः गुह्यपिण्डक एषोच्यते, समयेऽप्येवमेव पिण्डक एषोच्यते, तमेव गुणविशिष्ट सर्वमेव नामपिण्ड भवते, इत् कर्त्त स्वपानापिण्डं बन्ते इति ।

आकस्त्रे वराढप्य वा कट्टे पोरये व चित्तकस्त्रे वा । सवभावमसंभवाव ठवणापिठ वियाणाहि ॥ ३३५ ॥

स्वापना श्रित्तिवा-सन्नावस्वापना असन्नावस्वापना वेति, तत्राक्षरिपया सन्नावस्वापना असन्नावस्वापना च भवति, कर्त्तं । यदा एक एवाक्षः पिण्डकस्त्रयवा युक्त्या कल्प्यते तदाऽसन्नावस्वापना, यत्र पुनस्त एवाक्षिप्रसुतप एकत्र स्याप्यन्ते तदा सन्नावस्वापना, एव 'वराटकेषु' कर्मदेषु, तथा काष्ठकर्मणि पुस्तकर्मणि चित्रकर्मणि चेति । यदेकमेव काष्ठ पिण्ड एव इत्येवं कल्प्यते तदाऽसन्नावस्वापना, यदा तु बहूनि एकत्र भिच्छिगानि पिण्डस्तेन कल्प्यन्ते तदा सन्नावस्वापना, एव 'पुस्ते'

१ नोक्ककर्त्त वा २ अ प १ अक्षपावर्त्त वा ३ १ २ कट्टो वा पा १ । १ कल्पना मा । ४ किति वा ।

पुत्रलिकादिष्वपि एवं चित्रकर्मण्यपि, यदैकाचित्रकर्मणि पुत्रलकापिण्ड इति स्थाप्यते तदाऽऽसन्नावपिण्डस्थापना, यत्र त्रिप्रभृति
पिण्डबुद्ध्या कल्पयते तदा सन्नावस्थापना, एवं सन्नावपिण्डमसन्नावपिण्डं च जानीहि । इदानीं द्रव्यपिण्डस्य ज्यशरीरमन्य-
शरीरमन्यशरीरव्यतिरिक्तस्य प्रतिपादनायाह—

तिविहो य द्वापिण्डो सच्चित्तो मीसओ य अच्चित्तो । अच्चित्तो य द्दसविहो सच्चित्तो मीसओ नवहा ॥३३६

त्रिविधो द्रव्यपिण्डः—सच्चित्तोऽच्चित्तो मिश्रश्चेति । तत्र योऽसावच्चित्तः स दशविधः, सच्चित्तो नवप्रकारः, मिश्रश्च नवधा ॥
तत्राच्चित्तपिण्डप्रतिपादनायाह—

पुढवी आउक्काए तेउवाऊवणस्सई चेव । विअतिअचउरो पंचिदिया य लेवो य द्दसमो उ ॥ ३३७ ॥

पृथिवीकायपिण्डः अक्कायपिण्डस्तेजस्कायपिण्डः वायुकायपिण्डः वनस्पतिकायपिण्डः द्वीन्द्रियकायपिण्डः त्रीन्द्रिय-
कायपिण्डः चतुरिन्द्रियकायपिण्डः पञ्चेन्द्रियकायपिण्डः पान्नकार्यं लेपपिण्डश्चेति दशमः । एवमयं दशप्रकारोऽच्चित्तपिण्डः,
इदानीं योऽसौ अच्चित्तः पृथिवीकायादिपिण्डः स सच्चित्तपूर्वको भवतीति कृत्वा स एव प्रथमं सच्चित्तपिण्डः प्रतिपाद्यते,
तथापन्यासोऽपि सच्चित्तस्यैव प्रथमं कृतः, तथा योऽसौ सच्चित्तो मिश्रश्च एकैको नवप्रकार उक्तः सोऽस्यैनेन क्रमेण व्याख्यातो
भवतीति कृत्वा पूर्वं सच्चित्तं व्याख्यानयन्नाह—

पुढविक्काओ तिविहो सच्चित्तो मीसओ प अचिच्चो । सच्चित्तो पुण दुविहो निच्छयववहारओ ज्वेव ॥ ३३८
 पृथिवीकायस्त्रिविधः सच्चित्तो मिश्रोऽत्रिविध । तत्र सच्चित्तो द्विविधः—निमग्नसच्चित्तो व्यग्रहारसच्चिषय ।
 निच्छयववहारो सच्चित्तो पुढविमहापद्ययाण बहुमज्जे । अच्चित्तमीसवज्जो सेसो ववहारसच्चित्तो ॥ ३३९ ॥

निमग्नतः सच्चित्तः पृथिवीनां—स्त्वशर्कप्रसृतीनां संबन्धी यः 'महापर्वतानां' हिमवदादीनां च 'यद्भूमज्जे' मज्जवदेष्टमागे ।
 इदानीं व्यग्रहारसच्चित्तप्रतिपादनायाह—अचिषयवर्गः मिमग्नवर्गः, एतदुक्तं भवति—योऽचिषो न भवति न च सिद्धः स इत्यत्र
 हारतः सचेतन इति, स चारण्यावौ भवति यत्र वा गोमयादिनीस्त्रि । इतः सच्चित्तः पृथिवीकाया, इदानीं मिमग्नपृथिवी
 काय प्रतिपादनायाह—

स्त्रीरदुमसिद्ध पथे कट्टोक्का इचणे य मीसो य । पोरिसी एगदुगतिग बहुइधणमज्जयोत्रे य ॥ ३४० ॥

वीरधुमाः—उदुम्बरादयस्तेषामथो वाः पृथिवीकाया स मिमा, ते हि वीरधुमाः मधुरस्वभावा भवन्ति, एषि च मिमाः
 पृथिवीकायाः, 'कट्टोक्का'पि इत्थं कट्टो पः पृथिवीकायस्त्वकारेण चार्द्रं च शुष्कं च अत्रिमिमाः पृथिवीकायाः 'इंथये य'पि
 इचन—योमयो मज्जेते, तत्र च इम्मकारेण सद्रवो भाषितो तेज भिच्छित्तो संतो पृथिवीकायो मिमो भवति, कियत्काय
 यावत् ? अथ आह—'पोरिसीएगदुगतिम' यथासहकमेन 'बहुइधणमज्जियववोविमय' (बोधे च) यदि बहु इत्यन स्वल्पाः

पृथिवीकायस्ततः पौरुषीमात्रं यावत् मिश्रो भवति, मध्ये तु इन्धने अर्द्धमिन्धनस्य अर्द्धं पृथिवीकायस्य यत्र स पौरुषीद्वितयं यावन्मिश्रः, स्वल्पेन्धनस्तु पृथिवीकायः पौरुषीत्रयं यावन्मिश्रो भवति । उक्तो मिश्रः, इदानीमचित्त उच्यते, स चैवं भवति—
सीटपहखारखत्ते अगालोणूसअंविळे नेहे । वकंतजोणिष्णं पओयणं तेणिसं होई ॥ ३४१ ॥

शीतशस्त्रामिहतः, उष्णशस्त्रामिहतः, धारः-तिलक्षारादिस्तेनाभिहतो यः, क्षत्रशस्त्रेणाभिहतः, क्षत्रं-करीपविशेषः, अग्निशस्त्रामिहतः, लवणशस्त्रामिहतः, उर्ष्यशस्त्रामिहतः, काञ्चिकशस्त्रामिहतः, स्नेहेन-दृतादिना शस्त्रेणाभिहतः सन् यो द्युत्क्रान्तियोनः अथवा वकंतजोणिषेणं केचित्पठति, तत्रायमर्थः-द्व्युत्क्रान्ता अपगता योनिः स्वयमेव यस्य पृथिवीकायस्य, तेन च 'इदं' वक्ष्यमाणं प्रयोजनं भवति । किं तत्प्रयोजनमित्यत आह—

अवरद्विगा विसबंधे लवणेण व सुरभिउवलष्णं वा । अञ्चितस्स उ गहणं, पओयणं होई जं चऽन्नं ॥ ३४२

अवरद्विगा-लूताफोडिआ तस्यां लूतास्फोटिकायामुत्थितायां दाहोपशमार्थमचेतनेन पृथिवीकायेन परिषेकः क्रियते, यदि वा अवरद्विगा-सर्वदंशस्वस्मिन् परिषेकादि क्रियते, दंशे विषे वा पतिते सति तथाऽचेतनया मृत्तिकया बन्धो वा दीयते, लवणेन वा प्रयोजनमचित्तेन भवति, 'सुरभिउवलष्णं' वा चि बन्धारोहकेणापि किञ्चित्प्रयोजनं भवेत्पर्यामादौ, एभिः प्रयोजनै-
रचेतनस्य पृथिवीकायस्य ग्रहणं भवति-प्रयोजनं भवति । इदं च वक्ष्यमाणलक्षणमन्यत्—

ठाणनितीयणसुयहण उच्चाराईण खेव उस्सग्गो । घह्णगढगललेवो एमाइ पओयण बहुहा ॥ ३४३ ॥
 ह्यान-कायोस्सर्मा सोऽधेतवे पृथिवीकाये क्रियते, निपीदनम्-उपवेक्षणम् त्वग्वर्जनं च क्रियते उच्चारादीनां बोस्सर्गः
 क्रियते, 'घह्णम'पि बहुका-पाषाणकः येन पात्रकं लेपितं सद् दृश्यते, यथा हगलकाः अपानप्रोञ्जनार्थं लेपय पात्रकाणां,
 एषमादि प्रयोजनमपिचेन पृथिवीकायेन मरति । उक्कः पृथिवीकायः, इदानीमक्काय उच्यते, असावपि त्रिविधः सविष
 मिभाषिषमेवतः, तत्र सविषप्रतिपादनायाह—

घणउदहीषणवलयया करगससुहदहाण बहुमज्जे । अह निच्छयसच्चित्तो ववहारनयस्स अगढाई ॥ ३४४
 पनोदययो रत्नप्रमापृथिव्यादीनां पनवलयानि च करकाश्च एतेषु नियमात् सचिवोऽक्कायः समुद्रबहुमण्ये-अभ्यप्रवेक्षे
 ब्रह्मण्ये च निर्भयतः सचेतनः, व्यबहारनयतश्च पुनरगढावौ-कृपावौ योऽक्कायः स व्यबहारतः सविधः । इदानीं मिम
 प्रतिपादनायाह—

उसिणोदगमणुवत्ते दढे वासे य पढिअमेत्ते य । सोत्तूणाएसतिग चाउलउदग बहुपसस ॥ ३४५ ॥
 तण्योदकमनुदुत्ते दण्ठे मिम मरति, तत्त्व य मज्जे बीषसंधावो पिडीमूवो अच्छइ पच्छा तव्णे सो परिणमइ, सो व्हाव न

१-विपक्कं च आ. क ३-या १-२ । २ विवक्कः अ म १-२ । ३ निव्ववण्णे आ क २ या ३ । ४ ववत्त आ क १ या १-२ ।
 ५ 'धेवां कृपावौ क. १-२ । ६ अह वरि आ ।

परिणमह ताव मीसो, वासे य पडियमिते-वर्षे च पतितमात्रे मिश्रो भवत्यःकायः, तन्दुलोदके व्यक्त्वा कां ? इति चेत् तदुच्यते,
 'मोक्ष' इत्यादि, तदपि मिश्रं, चाउलोदगं षट् प्रसन्नं सदचेतनं भवति आदेशत्रितयं मुक्त्वा तदनेकान्तान् ॥ के च ते आदेशाः ?
 आप्सतिगं बुब्बुय विन्दू तह चाउला न सिद्धन्ति । मोक्षुण तिष्ठिण एष चाउलउदगं बहु पसपणं ॥ ३४६
 केहे भणति-जाव बुब्बुया न फिद्धन्ति ताव तं मीसं, अण्णे भणति-भंडयलगा विदुणो ण सुक्कन्ति जाव ताव मीसं, अण्णे
 भणति-जाव चाउला न सिद्धन्ति ताव मीसं, एते अणाएसा, जम्हा एयाणि तिष्ठिण वरंयुणि कयाह चिरेण ह्येति कयाहं
 सिष्वतरं चेवं हेति आहारवसायो, तम्हा चाउलोदगं जदा बहुपसन्नं हेह तदा तं अचित्तं भवह, अथवा मुक्त्वा तन्दुलोदकं
 बहुपसन्नं यदन्यदादेशत्रितयं प्रतिपादितं तन्मिथं द्रष्टव्यमिति । उक्तो मिश्रोऽऽकायः, इदानीमचित्तप्रतिपादनायाह—
 सीउणहखारखत्ते अग्गीलोणूसअंबिले नेहे । वक्कंतजोणिष्णं पओयणं तेणिमं ह्येति ॥ ३४७ ॥

पूर्ववत् । तेन चाचिचाक्कायेन इदं प्रयोजनम्—

परिसेयपियण हत्थाइधोवणे चीरधोवणा चैव । आयमण भाणधुवणं, एसाइ पओयणं बहुहा ॥ ३४८ ॥

परिषेकाः-सेषनं द्रैणकुष्ठाद्युरियते सति क्रियते, तथा पानं हस्तदिधावनं चीरधावनं च क्रियते, तथा आचमनं भाजन-

१ का १, तदुं का क १-२ । २ बहु का पा १-२ । ३ वेय आकारवणात्, तम्हा । भा. क. १-२ पा. १ । ४ जं क्रियते-धा. । ५
 कुष्ठां का पा १-२ ।

प्रधातन च क्रियते, एवमादीनि प्रयोगानि बहुधा भवन्ति । इदानीं वीरप्रधातन क्रियत इत्युक्तं तत्र ऋतुषष्टे न कर्त्तव्यं, अपि क्रियते तत एते दोषा भवन्ति—

७ टउषट्टुवण घाउस वमधिणासो अठाणठवण च । सपाइमवाउवहो पळवण आतोपघातो य ॥३४९॥

ऋतुषट्टु—शीरेकासोष्णकालौ भिक्षिगोत्रेण मध्येते, तत्र यदि वीरामां पापत्र क्रियते ततो बाह्यधिको भवति विभूषणशील इत्यर्थः, अदा च विभूषणधीनो भवति तदा ब्रह्मधिनो भवति, तथा अस्वानस्यापन च भवति, यदुत नूनमम कासी तेनात्मन सम्भवति इतथास्याजस्वापनम्—अयोग्यदास्यापनं भवतीति, तथा सुपाठिमसुस्वानां धारोभ्य भवो भवति तथा प्लवनेन च सुम्भषणो भवति, तथाऽऽज्योपघातश्च भवति इस्ते कृष्णकपठनादिति । आह—यद्येउ न धाधितुष्यान्त्येव वीरराशि, तच्छयठ, वर्यकाले प्रकालमित्येवाति, तत्र न प्रकाल्यन्ते तत एते दोषा भवन्ति—

७ अइमारचुटणपणप सीयकपाउरण अजीरगेळन्ने । ओभावणकायवहो वासासु अथोषणे दोसा॥३५०॥

मछेनाविगुस्त्रि भवन्ति तथा 'चुटण'चि धीर्यन्ते इतकच तत्र त्रगति पनकाः—कुळी, वीतकपावरणे चावीर्यं भवति, एषव स्थानता भवति, तथा 'ओभावणा' परिभवो भवति कायवपण भवति, तानि हि आर्द्राणि इत्येतन्नि वन्ति अक्कापादि विभाषयन्ति, एते वर्यस्वचारेने दोषा भवन्तीति । अथा पुनस्तथ्याकालन कार्यमित्याह—

७ वीरप्रधातने भिक्षिगोत्रेण मध्येते वा । १ वीरप्रधातनं वा । २ अक्कापणं वा । ३ अक्कापणं वा । ४ अक्कापणं वा । ५ अक्कापणं वा ।

अप्यन्ते खिय वासे सत्वं उवाहिं ध्रुवंति जयणाष्ट । असइष्ट व दक्स्स उ जहन्नओ पायनिजोगो ॥३५१॥
 । अत्राप्ते एव वर्षाकाले अर्द्धमासमात्रेण सर्वमुपधि प्रक्षालयन्ति यतनया । अथोदकं प्राप्तुं प्रचुरं नास्ति ततो जघन्येन
 'पात्रनिर्घोषं' पात्रकोपकरणं प्रक्षालनीयं येन गृहस्था भिक्षां प्रयच्छन्तो न जुगुप्सन्ते इति । आह-किं सर्वेषां वर्षपर्यन्त
 एवोपधिः प्रक्षालयते ? , न इत्यत आह—

आयरियगिलाणाणं मइला मइला पुणोचि धोवंति । मा हु गुरूण अवन्नो लोगांसि अजरिणं इयरे ॥३५२

सुगमा ॥ नवरं 'अजीरणं हयरे' चि हतरेषां गलानानां चीवराणि प्रक्षालनीयानि, यदि न प्रक्षालयन्ते ततोऽजीर्णं भवति ।
 इदानीमुपधिप्रक्षालनकाले कानि न विश्रामणीयानि ? इत्येतत्प्रदर्शयन्नाह—

पायस्स पडोयारं दुनिसिज्ज तिपट्टपोत्तिरयहरणं । एते ण उ विस्सामे जयणा संकामणा धुवणं ॥३५३॥

पात्रकरस्य 'पडोयारं' परिकरं पात्रबन्धादिकं न विश्रामयेत्, तथा 'दुच्चिनि(दुनि)सिज्ज' चि रजोहरणनिपद्यादयं एका
 और्णिकी बाह्यनिपद्या द्वितीया मध्यवर्तिनी क्षौमी निपद्या, एतद्द्वयं न विश्रामणीयं । 'तिपट्ट' चि एकः संस्वारपट्टको
 द्वितीय उत्तरपट्टकः तृतीयश्चोत्पट्टकः, 'पोत्ति' चि सुववस्त्रिका 'रयहरणं' चि रजोहरणं प्रसिद्धमेव, एतानि न विश्रामयेत्, यतो

नान्यान्यनुपयोग्यानि सन्ति । तत्र च पदपूर्वसङ्क्रामण केषु क्रियते इत्यथ आह—'अथवा संक्रामणा' यतना वखान्तरितेन हस्तेनान्यपरिस्मिन् वक्षे पदपरीः मङ्कामयति ततो बाबन करोतीति । इदानीं शेषपुष्पि विधामयतः को विधिरित्यत आह—
 आठिभतरपरिमोग उवर्णि पाउणह्ण गातिदूरेय । तिसि य तिसि य एक्क निसि तु काउ परिच्छिज्जा ॥३५४॥
 'अठिभतरपरिमोग' श्लोकस्य शेषस्यपयोकेपरि प्राहुषोति, केठि रात्रयः ! तिसि इति वस्यति, तथा नातिदूरे धात्मासभे समेव कस्य रात्रिप्रयमेव स्वापयति, 'तिसि य तिसि य'पि पदद्वय योवितमेव द्रष्टव्य, 'एक्क निसि तु काउ'ति एकां रात्रिमा-
 स्मोपरि कीलकादौ तमेव कस्य स्वापयेत् । 'परिच्छिज्ज'पि एव सप्य दिनानि परीक्षा कर्तव्या । अथवा 'परिच्छिज्ज'पि एव सप्यर्थाः कृत्वा पुनम धरीरे वल्ल-प्राहृत्य परीक्षणीय, यदि स्वप्न न लगन्ति ततः प्रवालनीयमिति ॥
 केई एक्केकनिसि सवासेउ तिहा परिच्छति । पाउणिय जह्ण लुगति छप्पया ताहे धोविज्जा ॥३५५॥

कषनाचार्या एवमाहुः—'एकेकनिसि संवासेठ'ति अयमन्वयः—तमन्वयन्तरं कस्यं श्लोकमितरकल्पयोरुपरि एकां रात्रि प्राहुषोति, पुनरपरस्यां रात्रावात्मासभे केठोति, पुनरपरस्यां रात्रौ आत्मोपरि कीलकादौ लम्बमान करोति, एव त्रिरात्र पावत्परीक्ष्यते पथाव त कस्य पुनः प्राहुषोति, प्राहते च कस्ये यदि न लगन्ति पदुपयस्तदा धावयेत्-प्रवालयेत् । ते च

१ उक्त्वाचं भा. । २ कर्ममिहाह-भा. क १ पा १-२ । ३ विधिमिहाह-भा । ४ न म एकां भा । ५ परिच्छेज्जा भा पा १ । ६ मोर्वाप्रताः प्रा-
 क्त. पु. । ७ कउणः । ८ नस्यसभे क्त. । ९ ए एव कस्यः स्वापयेते भा पा १-२ । १ कसं क १ पाउ पु. ।
 ११ पाठभिवदवकर्ममिति भा । १२ स्वापयति भा क १ ।

प्रक्षालयन्तः—

निव्रोदगस्त गहणं केई भाणेसु असुइ पडिसेहो । गिहिभायणेसु गहणं टियवासे मीसिअं हारो ॥३५६

ते च साधवश्चीवरप्रक्षालनार्थं नीव्रोदकस्य ग्रहणं कुर्वन्ति, तत्राह—'केई भाणेसु'चि केचनेवं हुवते यदुत्त 'भाजनेषु' पात्रेषु नीव्रोदकग्रहणं कार्यं, आचार्य आह—'असुइ' लोका एवं मणन्ति, यदुत्त अशुचय एते, ततश्च प्रतिषेधं कुर्वन्ति । क पुनर्प्राक्षामित्यत आह—'गिहिभायणेसु' गृहस्थसत्केषु भाजनेषु—कुण्डादिषु भाजनेषु गृह्यते, कदा ?—'टियवासे' स्थिते प्रवर्षणे—थक्के वरिसियवे, 'मीसगं(सिअं)'ति अर्थं तत्र प्रवर्षति पर्वन्ये गृह्यते ततो गृह्यतो मिश्रं भवत्यन्तरिक्षोदकपातात् तस्मात्स्थिते प्रवर्षणे प्राह, गृहीत्वा च धारः क्षेपणीयो येन सचिचतां न याति । कस्य पुनः प्रथममुपधिः प्रक्षालनीय इत्यत आह—

गुरुपञ्चक्वाणगिलाणसेहमाईण धोवणं पुवं । तो अत्पणो पुवमहाकडे य इतरे दुवे पच्छा ॥ ३५७ ॥

प्रथमं गुरोरुपधिः प्रक्षालनीयः ततः 'पञ्चक्वाय'ति प्रत्याहंयानी अनशनस्थस्वरयोपधिः प्रक्षालयते समाधानार्थं ततो गलानस्य पश्चात्सेहस्यावधिप्रक्षालनं मा भून्मलपरीवहपीडया चित्तमङ्गः, एवमेतेषां पूर्वमुपधिः प्रक्षालयते तत आत्मनः प्रक्षालयत्युपधिम् । इदानीं कानि प्रथमं प्रक्षालनीयानि ? इत्यत आह—'पुवमहाकडे य'चि यानि एकखण्डानि अतूर्णितानि यथाकृतानि

१ अथाऽत्र आ ल. २ पा १ । २ यहीते च आ पा १ । ३ प्रक्षालयते आ. क. २ पा २ । ४ 'यथाता' आ. न. २ पा. २ । ५ 'इत्य

मा आ ल. २ पा. १ । ६ च तानि यथा' आ क. २ पा १-२ ।

पूर्वं प्रधातयति, 'इयरे इवे पच्छ'सि इतरौ द्वौ बस्त्रमेदौ पद्धारप्रधातयति, एकान्यस्यपरिकर्माणि—यानि क्वचित्मनाकृ तूर्णितानि
 अन्यानि बहुपरिकर्माणि यानि द्विधा सीबितानि कूर्णितानि च, स्वस्यपरिकर्माणि च बालयित्वा ततो बहुपरिकर्माणि बालयति ।
 अचछोढपिट्टणासु य ए ध्रुवे धोवे पतावण न करे । परिभोगमपरिभोगे छाया तव पेह कक्षाण ॥३५८॥

इदानीं स साधुः प्रधातयन् कर्पटानि नाच्छोटयति रत्नकवत्, नापि च पिष्टयति काष्ठपिष्टनेन स्त्रीवत्, किन्तु इस्तेन
 मनागपतनया प्राशन करोति, सौतानि च बस्त्राणि आतपे न प्रतापयति, सा सूचत्र काश्चित् पदपदी स्यात्, क्वानि पुनरातपे
 कचब्यानि क्वानि वा न कर्षब्यानि ! इत्याह 'परिभोगमपरिभोगे'सि तानि कर्पटानि द्विविधानि भवन्ति—परिमोग्यानि
 अपरिमोग्यानि च, तत्र पयासुस्येन छायातपयोः कर्षब्यानि, परिमोग्यानि छायायां क्षोभ्यन्ते, सा सूचत्र पदपदी स्यात्,
 अपरिमोग्यान्यातपे शोषयति, 'पेह'सि तानि च कर्पटानि क्षुभ्यन्ति सन्ति निरूपयत्यपहरणमयात् । 'कक्षाण'सि यथावस्य
 पधातनप्रस्यपमकक्षयाणक प्रायश्चित्त दीयते उक्तोऽप्याय, इदानीमधिक्रय उच्यते—
 इदृगपागाईण बहुमज्जे विज्जुयाइ निच्छइओ । इगालाई इयरो मुम्सुरमाई य मीसो उ ॥ ३५९ ॥

अथावपि त्रिविधः संविद्यादिभेदन, तत्र सचिष इकापाकादीनां बहुमध्ये विद्युदादिको नैबधिको भवति, अकारादिभेदतो
 ब्यापहारिकः सुर्षरादिकः—उरसुस्त्रादिभिश्चो भवति । इदानीमविद्याधिक्रायस्योपयोगमविद्यापिष्टरीरोपयोग च दर्शयन्नाह—

ओदणवंजणपाणगआयामुसिणोदं च कुम्मासा । उगलगासरकवसूई पिण्पलमाई य परिभोगो ॥३६०॥
 ओदनं-कुरादि व्यञ्जनं-तिम्भणं पानकं-आचाम्लं आयामं-अवश्रावणं उष्णोदकं कुलमापाश्व, एतानि अग्नेर्निर्वर्यानि
 कार्याणि, ततश्चैभिरुपयोगः क्रियते । इदानीमग्निनिर्वाचितशरीरोपभोगं दर्शयन्नाह-उगलका-इष्टकाखण्डा अतीव पक्काः
 सरस्वतो-भस्मद्रव्यः पिण्पलकः-शुरकः, एवमादिभिरचितैरग्निशरीरैरुपयोगः क्रियते, अग्निशरीराणि च द्विविधानि भवन्ति-
 बद्धिष्ठयाणि मुक्तिष्ठयाणि च, तत्रात्र मुक्तिष्ठयाणि द्रष्टव्यानि । इदानीं वायुकाय उच्यते, असावपि त्रिविधः सच्चित्तादिरूपः,
 तत्र नैश्वयिकसच्चित्तिपादनयाह—

सवल्ययणतणुवाया अतिहिमअतिदुदिणे य निच्छइओ । ववहार पौइणादी अकंतादी य अच्चित्तो ॥३६१

सह बल्यैर्वचन्त इति सवलया वनवाताश्च तनुवाताश्च सवलयाश्च ते वनतनुवाताश्च सवल्ययणतनुवाता निश्चयतः सच्चिताः ।
 तथाऽतिहिमपाते यो वायुरतिदुर्दिने च यो वायुः स नैश्वयिकः सच्चित्तः, व्यवहारतः पुनः प्राच्यादि-पूर्वस्यां यो दिशि, आदि-
 ग्रहणादुत्तरादिग्रहणपरिग्रहः, एतदुक्तं भवति-अतिहिमअतिदुर्दिनरहितो यः प्राच्यादिवायुः स व्यवहारतः सच्चित्तः । इदानीम-
 चित्तः 'अकंताई य अच्चित्तो' चि यः कर्दमादावाक्रान्ते सति भवति सोऽच्चित्तः, स च पञ्चधा-अकंते धंते पीलिए सरीराणुगए
 संसृच्छिमे, तस्य अकंतो चिक्विलहसु, धंतो दतियाहसु, पीलिओ पोचचम्माईसु, सरीराणुगओ ऊसासनीसासवाऊ उदरत्था-

पूर्वं प्रधातयति, 'इयरे इवे पच्छ'चि इतरो शो वल्लमेवो पयात्प्रधातयति, एकान्यत्परिकर्माणि—यानि क्वचिन्मनाह कूर्णितानि अन्यानि बहुपरिकर्माणि यानि द्विषा सीषितानि कूर्णितानि च, स्वत्परिकर्माणि च धालयित्वा ततो बहुपरिकर्माणि धालयति । अच्छोढापिट्टणासु य ण धुवे धोवे पताषण न करे । परिभोगमपरिभोगे छाया तव पेह कक्षाण ॥३५८॥

इदानीं स साधुः प्रधातयन् कर्षयति नान्छोटयति रजकत्वं, नापि च पिष्टयति काष्ठपिष्टनेन स्त्रीषत्, किन्तु इस्तेन मनागतनया धातन करोति, शोवानि च ब्रह्माणि आतपे न प्रतापयति, मा सूचत्र काचित् पदपदी स्यात्, कानि पुनरातपे कषय्यानि कानि वा न कर्षय्यानि ! इत्याह 'परिभोगमपरिभोगे'चि तानि कर्षयति द्विविधानि भवन्ति—परिभोग्यानि अपरिभोग्यानि च, तत्र यथासहस्यन छायासपयोः कर्षय्यानि, परिभोग्यानि छायायां क्षोष्यन्ते, मा सूचत्र पदपदी स्यात्, अपरिभोग्यान्यातप शोषयति, 'पेह'चि तानि च कर्षयति भुषन्ति सन्ति निरूपयत्यपरशयभयात् । 'कक्षाण'चि पयात्तस्य पधातनप्रत्ययमेककृत्याषक प्रायश्चित् दीयते तकोऽपकायः, इदानीमधिकाय तप्यते— इदगपागाईण बहुमज्जे विज्जुयाइ निच्छइओ । इगालाई इयरो मुम्मुरमाई य मीसो उ ॥ ३५९ ॥

अत्रापि त्रिषिषः संविषादिमेव, सत्र सषिष इष्टकापाकादीनां बहुमज्जे विष्टुदादिको नैवयिक्को मषति, अत्रादिभेदतो व्यापहारिकः सुर्गतादिकः—तत्रसुकादिभिश्चो मनेति । इदानीमधिकायस्योपयोगमधिकविषादिषुदीरोपयोगं च दर्शयन्नाह—

जहणो निद्वे काले बरथी वाउणाऽऽपुरिओ तिणिण पहरे जाव अचिचो होइ, तदुवरिं सो चैव चउत्थे पहरे मिस्सो होइ, तदुवरिं पंचमे पहरे सो चैव सचिचो होइ । एवं निद्वकाले माणं मणिअं, हदाणि रुक्खकाले दिणेहिं परुवणा किज्जइ, तत्थ लुक्खकालोऽवि विविहो-जहन्नलुक्खो मड्झिमलुक्खो उक्कोसलुक्खो य, तत्थ जहन्नलुक्खे काले बरथी वाउणाऽऽपुरिओ एणादिवसं जाव अचिचो होइ, तदुवरिं सो चैव विईयदिवसे मिस्सो होइ तदुवरिं सो चैव तविए दिवसे सचिचो होइ, मड्झि-मलुक्खे काले बरथी वाउणाऽऽपुरिओ दो दिणाणि जाव अचिचो होइ, तदुवरिं सो चैव तहए दिवसे मिस्सो होइ, तदुवरिं चउत्थे दिवसे सचिचो, एवं सो चैव वाऊ उक्कोसलुक्खकाले दिवसतिगं जाव अचिचो होइ, तदुवरिं सो चैव चउत्थे दिवसे मिस्सो होइ, तदुवरिं सो चैव पंचमे दिवसे सचिचो भवति । एवं एगदुगतिसंखा पोरिसिदिणेसुं अणुवट्ठावणीआ इति । इदा-नीमचित्तेन वायुना यत्प्रयोजनं भवति तैत्प्रदर्शयन्नाह—

दइएण वरिथणावा पओयणं होज्ज वाउणा सुणिणो । गेल्लंमि वि होज्जा सच्चित्तमीसे परिहरिज्जा । ३६३
 सुगमा ॥ नवरं दतिएणं तरणं कीरति, गेल्लंने वरिथणा कज्जं होइ । उक्को वायुः, इदान्ती वनस्पतिक्राय उच्यते, असावपि सचित्तादिभेदाब्रिवा, तत्र निश्चयसच्चित्तप्रतिपादनायाह—

सवो वऽणंतकाओ सच्चित्तो होइ निच्छयनयस्स । ववहराउ अ सेसो मीसो य पवायरोट्ठाई ॥ ३६४ ॥

मीमो, संवृच्छिमो वाळियटार्द्धिं नपिमो । इदानीं मिम उरुपते, आह—किं पुनः पयाह्म्यारूपायते !, उरुपते, अविषनेन सायुर्ध्वरहारं करोति, स च गृहीतः संश्लेष मिमीमवति, अस्त्यार्यस्य प्रवर्धनायं पयान्मिध उरुप्यते । हृरयसयमेग गता दइमो अचित्तो विंइए समीसो । तइयमि उ सच्चित्तो वरयी पुण पोरिसिदिणेहिं । ३६२

अविषवायुमृतो इतिस्तरमाय गृह्यते, स च श्रेयतो इस्तद्वतमेक पावद्गत्वाऽपि अविष इव, तोय तीर्त्वाऽपि ततो इत्स द्रवादर्शं दिवोपहस्तगतप्रारम्भे मिथो मवति, दुर्गीयहस्तद्वतप्रारम्भे सविषो मवति, श्रेत्रमङ्गीकृत्य पावता क्षेत्रेण मिमो मवति तथोक्त, इदानीं काठमङ्गीकृत्य पावता काठेनाचित्तः सन्मिधः सचित्तो वा मवति तत्रदर्शयमाह—‘वत्सी पुण पोरिसि दिणेहिं’ति तत्र वसिष्ठः—धर्ममयी स्वछोच्यते, सा वाचिषवायोरपूरिता तैस्तृष्टस्निग्धकाले पौष्ठीमात्र काल यावच्चित्रस्यो वायुरविष एवास्ते, अयमत्र यावार्थः—कालो हि द्विविधः—निद्रो ह्यस्त्वो य, तस्य निद्रो कालो सपाणितो इयरो ह्यस्त्वो, तस्य निद्रो तिविहो तस्त्वो मञ्जिमो बहभो य, तस्य तस्त्वोसनिदे काले एग पोरिसी आब वत्सी वायुपूरितो अचित्तो होइ तदुवरि सो येव विइए पहर मिस्त्वो होइ तदुवरि सो येव तइए पहरे सचित्तो होइ, मञ्जिमनिदे काले वत्सी वाठगाऽऽपूरि-ओ दो पोरिसीओ आब अचित्तो होइ तदुवरि सो येव तइएपहरे मीसो मवति तदुवरि सो येव वटतये पहरे सचित्तो होइ,

१ कार्त्त मिभः अ. । २ विइए अ. क २-३ । ३ प्रारम्भेऽपि मिषो अ. प १ । ४ कालेन अ. । ५ अतिस्निग्धकाले अ. । ६ एव स्थिते अ. क २ प. १ । ७ वीरपीमावं अरुं एवद वाची अ. प १ । ८ वायुवाऽऽपूरितो अ. क प १ प. १ तइए पहरे अ. प १ प. १

द्वीन्द्रियाणां परिभोगः 'अधाणां' चन्दनकानां सशृङ्गा या शुक्तयः तदादीनां, शङ्खेषु शुक्तिषु च औषधानि क्रियन्ते । श्रीन्द्रियाणां मध्ये उद्देहिकया, आदिशब्दादन्येन वा श्रीन्द्रियेण, यद्वा वैद्यो ब्रूयाद्, उद्देहिकायाः सत्कया मृत्तिकया प्रयोजनं, म सर्वस्वीन्द्रियपरिभोगः । इदानीं चतुरिन्द्रियपरिभोग उच्यते—

चतुरिन्द्रियाण मच्छियपरिहारो आसमच्छिया चैव । पंचिदिअपिंडमि उ अववहारा उ नेरइया ॥३६८॥

चतुरिन्द्रियाणां मध्ये 'मक्षिकापरिहारेण' मक्षिकापुरीषेण ऊर्ध्वविक्रमः क्रियते शरीरपाटवार्थं, अश्वमक्षिकोपयोगश्च तथाऽङ्गोरक्षराः पतिता उद्ध्रियंते । अयं चतुरिन्द्रियपिण्डपरिभोगः, पञ्चेन्द्रियपिण्डे तु यदि पर नारकैर्व्यवहारः—उपयोगो न कश्चित्क्रियते । शेषास्तु तिर्यञ्चो मनुष्या देवाश्चोपयुज्यन्ते, तत्र तिरश्चां पञ्चेन्द्रियाणां सत्कमुपयोगं दर्शयन्नाह—

चम्माट्टदंतनहरोमसिगअविलाइच्छगणगोमुत्ते । स्वीरदहिमाइयाणं पंचिदिअतिरिअपरिभोगो ॥३६९॥

तत्र चर्मणा कुष्ठिनः प्रयोजनं भवति, अस्थना-गुध्नलकेन प्रयोजनं भवति वार्ध्वपहरणार्थं पादं चक्ष्यते, दन्तेन सूकरादेः संबन्धना प्रयोजनं नखेन वा, रोमभिः प्रयोजनमुरआदीनां सत्कैस्त्वैः कम्बलिका भवति, मूत्रेण किञ्चित्प्रयोजनं भवेत्, औविला उरआ तरपुरीषं पामादावुपयुज्यते पामा मर्द्यते, तेन गोमूत्रेण चोपयोगः । शेषं सुगमम् । इदानीं मनुष्योपयोगः प्रदर्शयते—

१ ०पण्ट, पंचं आ । २ ०अमिन्नाइं आ पा. १ पु । ३ कार्यं आ. पा. १ । ४ वाप्यापणं आ. पा. १ । ५ अमिका आ. पा १-२ पु. ।
६ ०सुख्यते तेन आ. ।

सर्व एवानन्तवनस्यविज्ञासो निबन्धनेन सचिषः, ज्ञेयः परिष्वनस्यसिर्ष्यबहारनयमतेन सचिषः, 'मीसो पषायरोद्वाइ' चि मिभस्तु प्रन्धानानि फलानि यानि क्खुमानि पर्बानि च रोद्धो-ओद्धो तन्दुलाः इद्धिवाः, तस्य तदुल्लुहाइ भच्छति तेण कारयेन सो मिस्तो मण्यइ । इदानीमचिष्वनस्यविज्ञाय तदुपयोग च दर्शयन्नाइ—
सथारपायदुडगखोमिअकैप्पाइ पीढफळगाई । ओसाइमेसब्बाणि य एसाइ पओोयण तरुत्तु ॥ ३६५ ॥

तत्र संस्वारकाः अट्टपिरत्तणैः क्रियन्ते, कस्यइय च कार्पासिक भवति, औषधमन्तरुपयुज्यन्ते, मेयस्य तु बहिल्लेपः । तक्तो वियतियचउरो पचिदिया य तिप्पमिइ अरय उ समिति । सट्टाणे सट्टाणे सो पिंढो तेण कळ्वमिण ॥ ३६६ ॥

द्वित्रिषष्टुष्वेन्द्रिया एकैके त्रिप्रसृतयो यत्र समवाय गच्छन्ति स द्वीन्द्रियादिपिण्डः, ते चैव समवाय गच्छन्ति स्वस्थाने स्वस्थान, एतदुक्त भवति-द्वीन्द्रिया द्वीन्द्रियैरेव मिलितैर्द्वीन्द्रियपिण्ड उच्यते, तथा त्रीन्द्रियास्त्रीन्द्रियैरेव त्रिप्रसृतिभिर्मिलितैस्त्रीन्द्रियपिण्ड उच्यते, एव स्वभावीवैभिल्लितैः पिण्डो षष्ठ्यो यापरपञ्चेन्द्रिया इति स्वस्थान स्वस्थाने स पिण्डः । अय तावत् द्वीन्द्रियादिः पञ्चेन्द्रियपर्यन्तः सचिषादिपिण्डो भवति, यथासचिषपिण्डो द्वीन्द्रियादिसत्कस्तेन चैवत्कार्यसु-
वेइदियपरिसोगो अक्खाण ससत्त्वं सिप्पिमार्हण । तेइदियाण उवेइदिगाइ अ वा वप्प विज्जो ॥ ३६७ ॥

१ भवति अ. । २ क्पास च १ पु. । ३ बहिः । उच्छे जा । ४ सिप्पय्य' जा ।

द्वीन्द्रियाणां परिभोगः 'अक्षणां' चन्दनकानां सशङ्का या शुक्रयः तदादीनां, शब्देषु शुक्तिषु च औषधानि क्रियन्ते ।
 त्रीन्द्रियाणां मध्ये उद्देहिकया, आदिशब्दादन्येन वा त्रीन्द्रियेण, यद्वा वैद्यो ब्रूयाद्, उद्देहिकायाः सत्कया मृचिकया
 प्रयोजनं, म मर्वस्त्रीन्द्रियपरिभोगः । इदानीं चतुरिन्द्रियपरिभोग उच्यते—

चतुरिन्द्रियाण मच्छियपरिहारो आसमच्छियया चैव । पंचिदिआपिंडाभिम उ अबवहारा उ नेरइया ॥३६८॥

चतुरिन्द्रियाणां मध्ये 'मक्षिकापरिहारेण' मक्षिकापुरीषेण ऊर्ध्वविक्रेकः क्रियते शरीरपाटवार्थं, अश्वमक्षिकोपयोगश्च
 तथाऽश्वोपश्रयाः पतिता उद्ध्रियते । अयं चतुरिन्द्रियपिण्डपरिभोगः, पञ्चेन्द्रियपिण्डे तु यदि परं नारकैर्व्यवहारः—उपयोगो
 न कश्चित्क्रियते । शेषास्तु तिर्यञ्चो मनुष्या देवाश्चोपयुज्यन्ते, तत्र तिरश्चां पञ्चेन्द्रियाणां सत्कमुपयोगं दर्शयन्नाह—

चरुमट्टिदंतनहरोमस्सिगर्वाविलाहच्छगणगोमुत्ते । खीरदाहिमाइयाणं पंचिदिआतिरिअपरिभोगो ॥३६९॥

तत्र चर्मणा कुष्ठिनः प्रयोजनं भवति, अस्थना—शुभ्रनलकेन प्रयोजनं भवति चार्द्रपहरणार्थं पादे बध्यते, दन्तेन सूक-
 रादेः संबन्धिना प्रयोजनं नखेन वा, रोमभिः प्रयोजनमुरआदीनां सत्कैस्त्वैः कम्बलिका भवति, शृङ्गेण किञ्चित्प्रयोजनं भवेत्,
 श्रविला उरश्चा तत्पुरीषं पामादावुपयुज्यते पामा मर्द्यते, तेन गोमूत्रेण चोपयोगः । शेषं सुगमम् । इदानीं मनुष्योपयोगः प्रदर्शयते—

१ 'पिण्ड', पक्षं आ । २ 'शमिन्नाह' आ. पा १ सु । ३ कार्य आ. पा. १ । ४ वाक्याद्यपं आ पा. १ । ५ शमिन्ना आ. पा १-२ सु ।
 १ उच्यते तेन आ. ।

संविचे पद्मावण पधुवदेसे य भिक्खुदाणाई । सीसट्टियअच्चित्ते सीसट्टिसरक्खपहपुच्छा ॥ ३७० ॥

प्रथमाहं सुगम, सविषमनुष्यप्रपोभवमुक्त्वा, इदानीमविषमनुष्यपिण्डप्रतिपादनायाह—'सीसट्टियअच्चित्ते'ति अच्चित्तेन शिरःकपालेन प्रयाजन मवति, पिषारुणसु पसित्तम्य विजाइ, वेपपरावर्षादि क्रियते । इदानीं मिथमनुष्यपिण्ड उच्यते—'भीसट्टि सरक्खपहपुच्छा' मिथोऽस्सियुक्को यः सरक्खः कापाठिकस्तस्य मिथस्य पणि पूच्छेन्नोपयोगः । इदानीं देवोपयोगप्रतिपादनायाह—

स्वमगाइकालकज्जातिपसु पुच्छिच्च देवय किंचि । पये सुमासुभे वा पुच्छिच्च व दिवमुवओगो ॥ ३७१ ॥

धवकादिः कथिइ, आदिछन्वादावार्यावपः कालकार्यादौ आदिग्रहभास्त्रादिकापे वा तस्यथे पूच्छति अर्थयते काथिरेवती, पयि वा गच्छन् सुमासुम पुच्छत्, अथवा सुमासुमं—इतिहादि पूच्छेत्, तत्रभाय दिव्यपिण्डोपयोगः । एव चापरसविषो नवप्रकारः पिण्ड उक्तः, तदनन्तरं मिथोऽपि पिण्डो नवप्रकारः प्रतिपादिता, अविषोऽपि नवप्रकारः प्रतिपादित एव । इदानीं दत्तसो मदोऽविषो छेपपिण्ड उच्यते, स श्वेतपानेन श्रुयिष्यावीनां नवानां भेदानां संयोगेन मवति, एतद्वच प्रदशयमाह—

१ कथित्ते वा स १ । २ वरेवाइ स १ । ३ पिण्ड इत्यत्र वा प १ । ४ इत्येवावाह वा पा १-२ । ५ इच्छन्वोर्पं वा पा १ ।
६ वीरो स्वपदुप्रप्यन्वोरे—आदि' वा । ७ 'पुच्छेत्' अर्थेवत् स्या. अ. २. पा. १-२ ।

अह होइ लेवपिंडो संजोगेण नवणह पिंडाणं । नायवो निष्कन्नो परुवणा तस्य कायवा ॥ ३७२ ॥
 अथ भवति लेपपिण्डः संयोगेन नवानां पिण्डानां निष्पन्नो ज्ञातव्यः, कथं ? दुचक्रा गड्डिआ, तस्य अकखे मक्खिए
 पुढविकायस्स रजो लग्गति, आउक्काओ नदीए उच्चरओ लग्गह, तेउक्काओ तस्य लोहं फंसइति, वायु तस्येव, यत्रानिनस्सन्न
 वायुना भवितव्यम् । वणस्सई अकखो वित्तिच्चउ संपातिमा पाणा पडंति, पंचिदियाणवि वरत्ता वस्सति । एवं संजोएण
 निष्कन्नो लेवो, इदानीं तस्य प्ररूपणा कर्त्तव्या ।

अवक्कालिअलेवं भणंति लेवेसणा नवि अ दिट्ठा । ते वत्तवा लेवो दिट्ठो तेलोक्कदंसीहि ॥ ३७३ ॥

पर आह-अर्वाकालिकं लेपं केचन प्रतिपादयन्ति, सदीषत्वच्छेपस्य, तथा लेपेण च समये न क्वचिद् दृष्टा, यतो
 द्विविधैव एषणा प्रतिपादिता-वस्त्रेण च, तत्रश्रायमर्वाकालिको यतो न युक्तया घटते नाऽपि समये दृष्ट इति
 एवमुक्ते आचार्य आह-'ते वत्तवा' त एवं भणनीयाः-इदं वक्तव्याः, यदुत लेपो दृष्टसैलोक्यदर्शिभिः-जिनैः, एतदुक्तं
 भवति-पात्रेण प्रतिपादयता लेपेणऽपि उक्तैव द्रष्टव्या, अन्यथा तद्व्यतिरेकेण पात्रग्रहणानुपपत्तेः, पात्रं हि लेपादिसंस्कृत-
 भेवोपयोगभाग् भवति नान्यथेति । इदानीमेतामेव गार्था माध्यकारो व्याख्यानयन्नाह-

आयापवयणसंजमउवधाओ दीसई जओ तिविहो । तमहा वदंति केई न लेवगहणं जिणा विति ॥ १९२ भा०

संचिते पद्मावण पथुर्वदेसे य भिक्षुदाणाई । सीसट्टियअच्चित्ते मीसट्टिसरक्खपहंपुच्छा ॥ ३७० ॥

प्रथमादं सुगम, सविषमनुष्यप्रयोगननुक्तम्, इदानीमविषमनुष्यपिण्डप्रतिपादनायाह—'सीसट्टियअच्चित्ते' चि अच्चित्तेन निरःकपालन प्रयाजन मरति, पिशाक्यसु वसिल्लय दिस्सा, वेपपरावर्षादि क्रियते । इदानीं मिअमनुष्यपिण्ड उच्यते—'मीसट्टि मरक्खपहंपुच्छा' मिभोडस्थियुक्तो यः सारवस्कः कापालिकस्तस्य मिअस्य पपि पुच्छेनोपयोगः । इदानीं देवोपयोगप्रति पादनायाह—

स्वमगाइकालकज्जातिएसु पुच्छिज्ज देवय किंचि । पये सुमासुमे वा पुच्छिज्ज व दिवमुवओगो ॥ ३७१ ॥

यपकादि ऋषिषु, आदिशब्दादाधार्यादयः कालकार्यादौ भाविग्रहणात्सहादिकायै वा उत्पन्ने पूच्छति अर्थयते काश्चिदर्थतां, पयि वा गच्छन् शुमाशुम पूच्छत्, अथवा शुमाशुम—दुर्मिथादि पूच्छेत्, तत्रभाय दिव्यपिण्डोपयोगः । एव चावत्मयिषा नवप्रकारः पिण्ड उक्तः, तदनन्तरं मिभोडपि पिण्डो नवप्रकारः प्रतिपादितः, अचिणोडपि नवप्रकारः प्रति पादितः पद । इदानीं दशमो मद्दोडविषो लपपिण्ड उच्यते, स धैरुपामेव पृथिव्यादीनां नवानां मेदानां सयोगेन भवति, एतद्वद प्रदशपथाह—

१ वाच्यं अ. अ. १. २. वेदेवाह अ. १. ३. विषयु वाण्ड अ. पा. १. ४. वसंवाणाह अ. पा. १-२. ५. पूच्छेनोप० अ. पा. १. ६. वीरो स्वपुत्रपुत्रप्यारो—अर्थाद् अ. १. ७. पूच्छेत् अ. अ. २. ३. पा. १-२ ।

चिद्वर्षति ततश्चात्कायविराधना भवति । अथ रजःसंपातो भवति ततश्च शुधिवीकायविराधना भवति, एवमुक्ते सैत्याह सूरिः—
दोसाणां परिहारो चोयग ! जयणाए कीरए तेसिं । पाए उ अलिप्यंते ते दोसा होंति णेगगुणा॥१९५॥ भा.
 दोषाणां परिहारस्तेषां चोदकोक्तानां क्रियत इति संबन्धः, कथं क्रियते ? इत्यत आह—हे चोदक ! यतनया लेपस्य
 ग्रहणं क्रियते, ततश्च यतनया ग्रहणे सत्यात्मोपधातादयो दोषा न भवन्ति, पात्रे चालिष्यमाने त एव दोषा यत्त्वयोदित्वा
 आत्मोपधातादयोऽनेकगुणा—अनेकप्रकारा भवन्ति । इदानीं आचार्य एवात्मोपधातादि दर्शयन्नाह—
उद्धाई विरसंमी भुंजमाणस्स हुंति आयाए । दुग्गंधि भायणंसि य गरहइ लोगो पवयणंसि ॥१९६॥ भा.

ऊर्वादि-छर्दानादि दोषो भवति विरसे तस्मिन् पात्रे भुञ्जतः ततश्चात्मविराधनैव भवति । तथा 'दुग्गंधि' तस्मिन् भाजनं
 मिधां गृह्यते लोको गहरी करोति ततश्च 'प्रवचने' प्रवचनविषये उपधातो भवति । यच्चोक्तं चोदकेन "जम्बुल्लिहणे
 पवयणंसि" तत्रेदमुच्यते—

पवयणधाया अन्नेवि अस्थि जयणा उ कीरई तेसिं । आयमणभोयणाई लेवे तव मच्छरो को णु॥१९७ भा.

प्रवचनोपधातोऽन्योऽप्यस्ति किन्तु यतना क्रियते तेषां, के च ते प्रवचनोपधाताः ? अत आह—'आचमनभोजनादयः'
 आचमनं—विलेपनादि भोजनं चैकमण्डल्यां, एतानि प्रवचनोपधातानि कुर्वन्ति यदि प्रकटानि क्रियन्ते, किन्तु यतनया करणानि

१ 'द्वर्ष' भवति तत' आ. पा. १-२ । २ सूरिराह आ. पा. २ । ३ कीरई आ. पा. १ । ४ होंति आ. पा. १-२ । ५ यतनया आ. क. १-२ ।

पर आह—आत्मप्रवचनस्यमोपघातो इत्यन्ते यतस्त्रिविधस्तस्माद्भवन्ति केषुन न छेपप्रारण जिना भवन्ते । इदानीं पर
एवारमोपघातादि प्रदर्शयन्नाह—

रहपठणउत्तिमगाइमजण घट्टणे य करघामो । अह आयविराहणया जक्खुच्छिहणे पवयणामि १९३ मा०
तस्य साधोर्हेप गृह्णतो दुगस्वित्तरवपत्तेनोपमाङ्गादिमग्गो भवति, पट्टने च—बलने सति रवस्य करस्य—इत्तस्य पातो
भवति—संपीढन भवतीत्यर्थः, अयेवाऽऽयमविराधनोक्ता, इदानीं प्रवचनोपघात प्रदर्शयन्नाह—‘बक्खुच्छिहणे पवयणमि’ यद्यः—
आ स हि ययोऽद्यप्रदेशमुच्छिहति ततश्च तस्मिन् यद्योच्छिहने सति ‘प्रवचने’ प्रवचनविषये उपघातो भवति । इदानीं संयम
विराधनां प्रदर्शनायाह—

गमणागमणे गैहणे तिट्ठणे सयमे विराहणया । महिसरिडम्मुगहरिमा क्खुवासरुओ व सिया ॥१९४॥
छेपार्थं गमने च आगमने च प्रारणे च छेपस्य संयमविराधना भवति, क्व ? ‘महिसरितम्मुगहरिमा क्खु’पि तत्र गच्छतो
मही सचिषा भवति, तथा सरिडुधरण्येऽप्यायविराधना भवति, तथा प्रारणे अग्निविराधना भवति, स हि गृह्णन् कदापिदुस्सुक
बालयति तदथानिनविराधना, यत्रानिनस्तत्र बायुना भवितव्य, तथा कदापिदसौ एत्त्री हरितक्खुक्काविमब्भे व्ययस्यिठा भवति
ततथासौ छेप गृह्णन् तानि विराधयति, अथपाऽनया मङ्गया संयमविराधना भवति—‘पासं रओ व सिया’ तत्र गतस्य कदा

चिदर्थति तत्रश्चापकायविराधना भवति । अथ रजःसंपातो भवति तत्रश्च पृथिवीकायविराधना भवति, एवमुक्ते संप्रसाह द्वादिः—
 दोसाणां परिहारो चोद्यग । जयणाए कीरैए तेसिं । पाए उ अलिप्यंते ते दोसा ह्येति णेगगुणा॥१९५॥ भा.
 दोषाणां परिहारस्तेषां चोदकोक्तानां क्रियत इति संबन्धः, कथं क्रियते ? इत्यत आह—हे चोदक ! यतनया लेपन्थ
 ग्रहणं क्रियते, तत्रश्च यतनया ग्रहणे सत्यात्मोपधातादयो दोषा न भवन्ति, पात्रे चालिष्यमाने त एव दोषा यत्त्वयोदित्वा
 आत्मोपधातादयोऽनेकगुणा—अनेकप्रकारा भवन्ति । इदानीं आचार्य एवात्मोपधातादि दर्शयन्नाह—
 उद्धाई विरसंमी भुंजमाणास्स हुंति आयाए । दुग्गांधि भायणांसि य गरहइ लोगो पवयणांसि ॥१९६॥ भा.

ऊर्ध्वादि-छर्दनादि दोषो भवति विरसे तस्मिन् पात्रे भुञ्जतः तत्रश्चात्मविराधनैव भवति । तथा 'दुग्गांधि' तस्मिन् भाजने
 भिक्षां गृह्णते लोको गहाँ करोति तत्रश्च 'प्रवचने' प्रवचनविषये उपधातो भवति । यच्चोक्तं चोदकेन 'जक्खुल्लिहणे
 पवयणांसि' तत्रेदमुच्यते—

पवयणधाया अन्नेवि उँअथि जयणा उ कीरई तेसिं । आयमणभोयणाई लेवे तव मच्छरो को णु॥१९७॥ भा.
 प्रवचनोपधातोऽन्योऽप्यस्ति किन्तु यतना क्रियते तेषां, के च ते प्रवचनोपधाताः ? अत आह—'आचमनभोजनादयः'

आचमनं—निलेपनादि भोजनं चैकमण्डल्यां, एतानि प्रवचनोपधातानि कुर्वन्ति यदि प्रकटानि क्रियन्ते, किन्तु यतनया करणाञ्च

१ 'द्वेषं भवति तत्र' आ. पा. १-२ । २ द्वादिहा आ. पा. २ । ३ कीरई आ. पा. १ । ४ ह्येति आ. पा. १-२ । ५ यतनया आ. ऋ. १-२ ।

प्रवचनोपपातो मवतीति, तत्राप्य लेपे तव को मरसरः ? इति । इदानीं पात्रस्यालेपने समयमविराघनां प्रतिपादयन्नाह—

खट्वमि मग्निगभस्मी लोणे दिङ्ममि अथयवविणासो । अणुक्कपार्हं पाणमि होइ उदगस्स उ विणासो ॥३७४

एणेण साहुणा गिणाणट्ट स्रव मग्निमर्थ, उग्निं च विसय लोणपि स्रव मप्पार, ततो उण भावएण लोण मग्निगपति काठ मायम लोण दिप्प, पच्छा पठिस्सप मएण विट्ट चाव स लोण, ततो उण पुबविक्काठसि काळण परिट्टविअं, ततो परिट्टवियमिपि उमि कोणमि उत्व स्ररक्कसं मायमे लग्गमा राइसु च पविट्टा लोणावयथा, ततो अदि उरस्य अण्णापाणागाइ वेप्पइ ततो वाण लोणावयथाप विणासो होइ, अय न गिणइर लोणस्वरडिपू मायणे उत आत्मादिचिराघना मवधि, अइवा कच्चिअपाये मग्निमर्थमि गिरत्पीए अणुक्कपाए भाठक्काओ दिप्पो, आविग्रहयात्पट्टिणीपथयेण अण्णामोएण वा तओ तमि कइपमायणमि सो विणस्सइ-विराघ्यते ततो संअमविराघना मवधि । अथवा इमो दोसो इवर पायस्स अलेवये—

पूयळित्तलग्गअगणीपलीवण गाममाइण होज्जा । रोहपणगा तरुमी भिगुकुयादी चं छट्टमि ॥३७५॥

एणेण साहुया कणिक्कमडळिआ कइआ, तीए हेहा सुहूमो अंधारो लग्गो दिप्पो, सो उ साहुया न विट्टो, ततो ममतस्स उ पच पठलेहि उम पळिअं ततो तेण पळिअपाय दहूण अणिय तंपि बाबीए पठिअं गापपळीवण चाप, यथाधिस्सत्र पापुरापि । अइवा रोहो वातठरोहो ल्हो, सो अपरिअओ होइ, 'पणना तरुमि'पि पयसो ठळी राइसु होइ, ततो उविणासो-उरुविणासो,

१ एवेवक्कइ-आ च १-१ । २ केवधिउ साहुया क १ । ३ एउक्किअ अम । ४ अत्तो^० वा २ । ५ अ मा अ २ । ६ अकिउपान अ । ७ उरुमीपि आ ।

वणस्सद्विणासोचि भण्णिअं होइ, भिणु—राजिर्मण्यते, तत्र कुंघाईआ पाणिणो हवंति, ततो एवं छट्टो तसकाओ विणासिओ होइ, एवं अलिचे पत्ते छत्तीवणिकायविनाषना अवस्सं होइ ॥ यच्चोक्तं 'त्रैलोक्यदर्शिभिः समये लैषेवणा नोक्ता' तत्रेदमुच्यते—
 पायत्तगहणांमि य देसिअंमि लेवेसणावि खल्लु तुत्ता । तन्हा उँ आणणं लिपणा य जयणाए कायवं॥३७६॥
 पात्रग्रहणे दर्शिते—उपदिष्टे सति लैषेवणाएणि खल्लुकेव द्रष्टव्या, तस्मादानयनं लेपस्य लिप्यनं च यतनया कर्तव्यम् ।

अत्राह परः—

हस्थोवघाय गंतुण लिपणा सोसणा य हस्थंमि । सागारिण् पभुजिषणा य छक्रायजयणा य ॥ ३७७ ॥

यदि नाम पात्रं लिप्यते लिप्यतां नाम, किन्तु तत्रैव शकटसंमीपे नीत्वा लिप्यतां यतो लेपानयने हस्तस्योपघातो-
 वाधा भवति, अथवा हस्तेन यदि लेप आनीयते ततः संपातिमसत्त्वानामुपघातो भवति, तस्माद्दत्त्वा पात्रलेपनं कार्यं, एव-
 मुक्ते आचार्या भणिव्यन्ति, यदुत त्वदीयेऽपि पक्षे आत्मोपघातादि भवत्येव । तथा पुनरपि पर एवं भणति तत्पात्रकं
 लेपयित्वा पुनश्च शोषणा हस्तव्यवस्थितस्यैव पात्रकस्यैव कर्तव्या, येन सार्द्रनिक्षेपदोषः परिहृतो भवति, आचार्योऽप्यत्र
 प्रत्युत्तर दास्यति, यदुत हस्ते द्विप्रमाणेन पात्रेण आत्मोपघातादयो दोषा भवन्ति तस्मात्पात्रकं हस्ते न शोषणीयं लेपश्च

१ ज भणिअ, भिणु आ पा १-२ । २ एव आ । ३ अलेविए पाए आ पा. १-२ । ४ आणयना लिपं आ क २, आणणा तु पा १ ।

५ पायस्स जयणाए आ क २ पा. १ । ६ लेपन पात्रस्य यतं आ, लेपन न पात्रस्य यतं पा १-२ । ७ संमीप यत्त्वा आ. । ८ यथा

आ । ९ ददाति आ ।

मानयनीया, तत्र च लघुपर्ये गच्छन् स साधुः क्वाचिदासन्न एव 'सागारिण'चि साधारिकः—अथप्रातरस्वच्छकटानि यदि पश्यति ततस्तेष्वेव लेपं गृह्णाति, न तत्र गृह्णातः। अथ्यातरपिच्छदोषो भवति, 'पट्ट'चि तेन साधुना लेपं गृह्णाता यस्तेषां अकटानां प्रसुः स प्रच्छनीया, अप्रच्छने तु दोषा भवन्ति। तथा लेपस्य सिद्धप्र फलं भव्य, किमय कद्वरकदुर्वा? तथा पट्टकाय-पतना च क्षयार्थं, इत्यतस्परं बह्व्यति। इदानीं एतामेव गार्वा माष्यकाद्ये व्याख्यानमिति, तथावाक्यवचनापिख्यासयाऽऽह—
 चोदगवयण गतूण लिपणा आणणे घट्ट दोसा । सपाद्दमाद्दघामो अतिउधरिण् य उस्सगो ॥१९८॥

घादकस्य पचनं, किं पट्ट !, गत्वा लेपना पात्रकस्य कर्षण्य, यत आनयने लेपस्य बहवो दोषा भवन्ति, कथं?, यदि तापदस्त्वानीपथ लपस्त्वतो इत्सस्य बाधोपधापथे तथा सपतिमसश्वपातो भवति, अत्युद्धरिते च तस्मिन् लेपे 'सस्सर्गो' पश्चात्पन भवति, तत्र चासंशयं इत्यतस्त्वेन मत्वा लिप्सतु । एवमुक्ते संस्वाचार्यं आह—
 एवपि माणभेओ विभाघटे अत्तणो य उवधाओ । नीसकिंयं च पायमि गिण्हणे इधरहा सक्का ॥१९९॥

एवमपि गत्वा मादन लिप्सतो माननभेदो भवति, व्यापृतस्य च-आकृत्स्य पात्रकलेपन गन्ध्याबलने सत्त्वारमोप पातो भवति तथा प्रकृत् तत्रैव पात्रे लपप्ररथ कर्षतो निःश्लिष्टित लोकास्य भवति यदुतेतेऽधुचयः येनाधुयिना लेपेन पात्रक-लपनं कर्षन्ति । 'इधरहा संक'चि इतरया यदि तत् पात्र तत्र प्रकृत् न लिप्सते ततो लोकास्य यद्वैव केपला भवति यदुत न

१ इच्छनीयाः भा. १-२ । २ तत्र भा. च. १-२ । ३ संकल्लत्तास्त्वनेव भा. च. १-२ । ४ एत्वाह गुरुः भा. च. १-२ । ५ अस्मिन्नि एतद्वि भा. च. १-२ । ६ निःश्लिष्टं भा. ।

विद्यः किमप्यनेन लेपेनैते करिष्यन्ति इति, ततः प्रतिश्रय एवागत्य लेपना कर्त्तव्येति ।

चोषइ पुणो लेवं आणोउं लिपिर्जण तो हत्थे । अच्छडं धारेमाणो सद्भवनिक्खेव परिहारी २०० ॥ (भा०)

अत्र परः पुनरपि चोदयति-एवं नामानीय लेपमाभये लिभ्यतु पात्रकं, किंतु लेपयित्वा ततो हस्ते तत्रपात्रकं लिप्यं सत् धारयंस्तिष्ठतु यावच्चक्षुरस्थितमेव शोषमुपयाति, किं कारणं ? यतो यूयं 'सद्रवनिक्षेपपरिहारिणः' सद्रवस्य निक्षेपः सद्रवनिक्षेपस्तं परिहर्तुं शीलं येषां भवेतां ते सद्रवनिक्षेपपरिहारिणः, एतदुक्तं भवति-पात्रकं तोयार्द्रमपि न निक्षिपथ किं पुनर्लेपलिप्यमिति । एवमुक्ते सति परेणाचार्य आह—

एवं होउवयाओ आताए संजमे पवयणे य । मुच्छाईपवडंते तम्हा उ न सोसए हत्थे ॥ २०१ ॥ (भा०)

एवं पात्रकं 'लेपितं हस्तेन धारयतो भवत्युपधात आत्मनि संयमे प्रवचने च, तत्रात्मविषयः संयमविषयश्च कथं ?— 'मुच्छाईपवडंते' चि कदाचिचस्य साधोनिरोधे पात्रकं हस्तस्य धारयतो मूच्छी भवति ततश्च प्रपतति, पतितस्य चात्मोपधातो भवति अङ्गविनाशलक्षणः, पात्रकभेदे च संयमविराधना भवति, तथा प्रवचनोपधातश्चैवं भवति, तं तथा पतितं साधुं दृष्ट्वा कश्चित्साधारिकं एवं ब्रूयात्, यदुत-त्वदीयसर्वज्ञेन हस्ते पात्रधारणमुपदिशता अयमप्यपायो भावी न दृष्ट इति, तस्मादेत-

१ लिप्या कुणइ हत्थे ल. १ । २ अच्छडं ल १ । ३ मानधित्वा ल. १ । ४ लिप्य सत् आ. । ५ भवति पा. २ । ६ लिप्य सद्भवनेन आ ।
७ भवेत्तवश्च आ पा १-२ । ८ एतदीयं आ पा. १-२ ।

रोषमयाप्त इस्ते श्लेषसत् पात्रमिति ।

दुविहाय होति पाया जुम्नाय नवाय जे उ लिप्यति । जुम्ने दापऊण लिपइ पुच्छा य इयरेसि ॥ ३७८ ॥

एतानि च लुपयित्तम्यानि पात्रकाणि द्विविधानि भवन्ति, ज्यैष्ठाणि' पुराणानि 'नवानि' ऋषुनेव यान्यानीतानि एतानि प्रथम लिप्यन्ते, एतन् एतानि ज्यैष्ठाणि पात्रकाणि लिम्पनीयानि एतानि गुरोः प्रदर्शय लिम्पयति, एतद्विधान्येतानि पश्य किं लिप्यन्ते एत न !, इतरेषां-नवानां पात्रकाणां लेखनं पुच्छा कर्षम्या, किं एतानि लिप्यन्ते एत विदन्तु ? इति । आह-कः पुनरनापृच्छप पात्रकाणि विलिम्पयति ? उच्यते, यो मायावी भवति स वैव ज्ञात्वा पात्रकाणि लिम्पयति— पाठिच्छगसेहाण नाऊण कोइ आगमणार्ह । दटळेवेवि उ पाए लिपइ मा तेसि' दिज्जिब्बा ॥ ३७९ ॥

पाठिच्छगा-सुत्रार्थग्रहणार्थं ये आचार्यसमीपमागच्छन्ति सेहा-अभिनयप्रवृत्तिताः, एतेपामागमनं ज्ञात्वा कश्चिन्मायावी दटलपान्यपि एतानि पुराणपात्रकाणि लुपयति, मा मृदाचार्यस्तेभ्यः प्रवीच्छकसेहेस्यो दयात् ॥

अहवावि विभूसाए लिपइ जा सेसगाण परिहाणी । अपदिच्छणे य दोसा सेहे काया अओ दाए ॥ ३८२ ॥

अपरा दटलपमपि पात्र विपुषया लिम्पयति, तस्मिन् लिप्य पात्रे या 'श्लेषकाणां' गणनादीनां परिहानिः सा सर्वा सेन

१ 'श्लेषार्थिनः' ३७८ क २ । २ 'श्लेषार्थिनः' अ. क. १-२ । ३ किम्पयति एति श्लेष ! उच्यते क १ । ४ एतु देवेभ्यः अ. ५ किम्पयति अ. १ ।

कृता भवति । 'अपदिच्छणे य दोस'चि पंचयाभावे आयरिओ ते न पदिच्छति ततो 'दोसा' निर्जराधभावलक्षणाः । 'सेह' चि यः प्रव्रजितपात्रस्वस्मै यदि पात्रकादि न दीयते ततस्वस्योपकरणरहितस्य चिचविपरिणामो भवति, विपरिणामतश्च कायान् व्यापादयति, अतः अस्मात्कारणादर्शयित्वा पात्रं लिप्यते, कदाचिदसावाचार्यः प्रतीच्छकादीनामनुकान् श्रुत्वा निवारयेत् साधुं लिम्पन्त्वमिति । कदा पुनर्लेपग्रहणं दानं च कर्त्तव्यमित्यत आह—

पुत्रादिह लेवग्रहणं लेवग्रहणं सुसंवरं काडं । लेवस्स आणणे लिपणे य जयणाविही वोच्छं ॥ ३८० ॥

पूर्वाह्नि लेपप्रदानं पात्रकस्य कर्त्तव्यं लेपेन लेपनमित्यर्थः, येन तत्प्रत्यूषसि लिप्तं दिवसेन शुष्यति, तथा 'लेपग्रहणं सुसंवरं काडं'ति शुद्धवेदस्मिन्निति ग्रहणं—शरावसंपुटं सुसंवरं—सुशुभ्रं चीवररेण कृत्वा तं शरावसंपुटम् । इदानीं लेपस्यानयने लेपने च पात्रकस्य यो यतनैविविधिर्भवति तं वक्ष्ये । इदानीमेनामेव गाथां भाष्यकारो व्याख्यानयति—

पुत्रादिह लेवग्रहणं कादिति चउत्थगं करिज्जाहि । असहू वासिअभत्तं अकारऽलंभे य दितिपरे ॥ ३८१ ॥

पूर्वाह्नि लेपदानं करिध्यामीति कृत्वा चतुर्थमेकमुपवासं कुर्याद् येन निर्वर्णापारः सुखेनैव करोति, अथासौ चतुर्थं कर्त्तुं न शक्नोति अत्यन्तमसहिष्णुस्त्वतो नासिकप्रकं भक्षयित्वा पात्रकाणि लेपयति । 'अकारऽलंभे'चि अथ तदासिकमक्तमका-

१ पात्रकभावे आयरिओ तान् प्रतीच्छकान् न प्रतीच्छति, अपदिच्छणे 'दोसा' भा. क. २ । २ 'गोहो वा क. २ । ३ विधिस्त भा. पा. १ ।

रु-अपत्यं तस्यात्मनो वा तथा बेलवा स न लभते मक ततः 'दिवितरे'पि 'इतरे' बन्धे साधव आनीय ददति लब्धिःसंपन्ना ये । तत्राप्य लेपयित्वा कृत्यकृत्यो पङ्कयकोस्ते—

कयकितिकम्मो छन्देण छदित्तो भणइ केवइ धेत्तु । तुक्कमपि अत्थि अट्टो ? आम त किञ्चित्थ किं वा ॥ ३८१ ॥

स हि लेपार्थं प्रबन्तु गुरोः कृत्तिकर्म-शादशावर्षबन्दनं करोति, कृत्तिकर्म वा छन्देनेति-शादशावर्षबन्दनके गुरुवा रूपमेवत्, छन्दित्तः-अनुवातः सन् मभवति-लेपमइ प्रहीष्यामि तत्राप्य पुन्य-भवतामपि ब्रह्मस्ययित्वा लेपेन १, पुनरसौ गुरु-मभवति-आमसु-वस्ति कर्म, पुनः साधुर्मभवति-'त किञ्चित्'व लेप किपन्त प्रहीष्यामि ? 'किं ब'पि किं वा मल्लिक्या तत्र प्रयोजन तत्र लेपेन १, किं आचार्यस्य च लेपेन प्रयोजन मभवति ? तस्य मच्छसाधारण्य नन्दीपात्रमस्ति तदर्थं तस्य वाऽऽवा यंभिन्या करोति ।

सेसेवि पुच्छिज्जण कयटस्सम्मो दुरु पणामिज्जण । मच्छगरुवे गिणहइ जइ तेसि कप्पिओ होइ ॥ ३८२ ॥

न क्वचत गुरुमेव पृच्छति ज्ञेयानपि साधून् श्रुत्वा 'कृतोत्सर्गः कृतोपयोमो गुरु नमस्कृत्य, किं करोतीत्यत आह-'मच्छकृत्ये गिणह' मच्छक-शराव यत्र लेपो गृह्यते इत्य च गृह्णाति येनासौ लेपो छाहस्य, मच्छकृत्योपयोग्य तथा प्राण्य करोति यथा तयोः करिष्यन्ते मभवति, एतदुक्तं मभवति-यवसौ बक्षोपचार्या पात्रैपचार्या च गीतार्थंस्त्वदा मच्छक इत्य च मार्गयित्वा मच्छवीति ।

१ इतर ध्य । २ इच्छति भा. व. १ । ३ मल्लिक्या वा प. १-२ । ४ मच्छकृत्ये वा ।

गीयत्थपरिर्गाहिष् अयाणओ रूवमहष्ष् धितुं । छारं च तत्थ वच्चइ गहिष् तसपाणरक्खट्टा ॥३८३॥

अयासो मह्ठकरुत्थोर्माणो न कल्लिफस्सवतो गीतार्थपरिशुहीते-स्वीकृते मह्ठकरुत्ते शुहीत्वा क्षारं च-भूतिं शुहीत्वा तत्र मह्ठके वज्जति, शुहीते लेपे सति वीरगुपरि दत्त्वा लेपस्य ततो रूवं तत्र उपरि भूतिं ददाति, किमर्थं ?, तसपाणरक्षणार्थमिति । हदानीं यदुक्तं प्रेरकेणासीत् यदुत्त सागारिकगन्ध्यां लेपग्रहणं न कार्यं यतोऽसौ ज्ञट्यातरपिण्डो वर्त्तव इति, तत्प्रतिषेधायान्हा-
वच्चत्तेण य दिट्ठं सागारिदुच्चक्रणं तु अत्थभासे । तत्थेव होइ गहणं न होइ सो सागारिअपिण्डो ॥३८४॥

वज्जता साधुना लेपग्रहणार्थं यदि दृष्टं सागारिकसंबन्धि द्विचक्रं-गन्त्रिका अभ्यासे-समीपे ततस्वत्रैव ग्रहणं कर्त्तव्यं न भवत्तयसो सागारिकपिण्डः-ज्ञट्यातरपिण्डोऽसौ न भवति । हदानीमसौ गत्वा किं कृत्वा लेपं शुद्धतीत्यत आह—
गंतुं दुच्चक्रमूलं अणुज्जविता पटुं तु साहीणं । एत्थ य पटुत्ति भणिष् कोई गच्छे निवसमीवे ॥ ३८५ ॥

गत्वा 'द्विचक्रमूलं' गन्त्रीसमीपं, यदि तत्प्रभुः 'स्वाधीनः' सन्निहितो भवति ततस्वमनुज्ञाप्य गृह्यते, अथ तत्र गन्त्र्या
आसन्नः प्रभुर्नास्ति ततश्चासौ साधुः पृच्छति-कोऽत्र प्रभुः ? इति, पुनश्चैवं पृष्टे सति कश्चित्पुरुष एवं ब्रूयाद्, यदुत्त 'एत्थ
य पशुत्ति' अत्र शकटप्रभू राजा, ततश्चैवं भणिते सति कश्चिद्गीतार्थो गन्त्रीणामनुज्ञापनार्थं नृपसमीपमेव गच्छेत् । एत्थ
य अविहीअणुणवणाए दिट्ठतो—

रु-अपप्यं तस्यात्मो वा वया वेत्तया स न उभवे मक्त ततः 'दितितरे'चि 'इतरे' अन्ये साधय आनीय ददति छग्धिस्पन्ना
 य । ततम लेपयित्वा कृत्यकृत्यो वङ्गयमास्ते—

कयकितिकम्मो छट्टेण छदित्तो मणइ लेवइ घेत्तु । तुब्भमपि अस्यि अट्टो ? आम त किच्चिअ किं वा ॥ ३८१ ॥

स हि लेपार्थं मज्जन् गुणेः कृत्विकर्म-द्वादशावर्षवन्दनं करोति, कृतकृत्तिकर्मां च छन्देनेति-द्वादशावर्षवन्दनके गुरुमा
 कयमेतत्, छन्दित्तः-अनुज्ञातः सन् मणति-लेपमइ प्रहीष्यामि ततश्च तुभ्य-मववामपि अस्पर्यित्त्वं लेपेन !, पुनरसौ गुरु
 म्भवति-वामम्-अस्ति कार्ये, पुनः साधुर्मणति-'त किञ्चित्' त लेपे कियन्त प्रहीष्यामि ? 'किं व'सि किं वा मत्तिकया तव
 प्रयोचन तव लेपेन !, किं आचार्यस्य च लेपेन प्रयोचनं भवति ! तस्य मच्छसाधारण नन्दीपात्रमस्ति तदर्थं तस्य वाऽऽवा
 र्यमिन्त्यां करोति ।

सेसेवि पुच्छिऊण कयटस्तगो गुरु पणमित्तण । मच्छगरुवे गिणइइ जइ तेसिं कप्पिओ होइ ॥ ३८२ ॥

न क्वचिद् गुरुमव पुच्छति श्रेष्ठानपि साधून् यद्वा 'कृतोस्त्वर्थः कृतोपयोगो गुरु नमस्करय, किं करोतीत्यत आह-'मच्छकरुवे
 पिणइ' मच्छक-इराव यत्र लयो युद्धवे कृतं च युद्धाति येनासौ लेपो छात्रकृत, मच्छकस्त्वयोश्च तदा प्राण करोति यदा तयोः
 कल्पिद्ये मयति, एतदुक्तं भवति-एतसौ बल्लेणायो पात्रेपणायो च गीतार्थस्त्वदा मच्छक रूपे च मार्गयित्वा गच्छतीति ।

कद्वितिल्लभकिलवओ ताहे-न वेपयह, सो अधिरो होह, जो मिदुतिलवेल्लभकिलवओ सो विपयह । कथं पुनर्जिब्रणं करोति-; नासिकया अरुशुशन् । जिबणया इति अवयवो भणिओ । इदानीं लुकायजयण चि क्याख्यानयत्ताह—

हरिण वीण चले जुत्ते वच्छे साणे जलट्टिए । पुढवी संपाइसा सामा महवाते महियाऽमिए ॥ ३८८ ॥

हरिते वीजे वा तच्छकटं प्रतिष्ठितं भवति ततश्च तत्र न ग्राह्यो लेपः, तथा तत्कदाचिच्छकटं 'चलं' गमनाभिमुखं व्यवस्थितं भवति तदापि न ग्राह्यः, तथा जुत्ते वा हवह तदापि न ग्राह्यः, कदाचिच्च तस्मिन् शकटे वत्सक्यो वद्धो भवति तदासन्नो वा ततश्च न ग्राह्यः, श्या वा तत्र वद्धः तथापि न ग्राह्यः, जलमध्ये तत् शकटं व्यवस्थितं भवति ततश्च न ग्राह्यः, कदाचिच्च सचिचपृथिवीप्रतिष्ठितं भवति तथाऽपि न ग्राह्यः, कदाचित्संपातिमसत्त्वैः स प्रदेशो ह्याप्तो भवति ततश्च न ग्राह्यः, तथा श्यामा-रान्निस्तरस्यां च न ग्राह्यः, महावाते च वाते सति न गृह्यते, 'महिकायां' धूमिकायां निपतन्त्यां न गृह्यते, अभितश्चासौ लेपो न गृह्यते किन्तु प्रमाणयुक्त एव ग्राह्यः । द्वारगार्थयम्, इदानीं भाष्यकृद्भ्याख्यानयति, तत्राद्यावयवव्याख्यानव्याख्यानं—

हरिण वीणसु तहा अणंतरपरंपरे वि य चउका । आया दुपयं च पतिट्टियंति एत्थंपि चउभंगो ॥ ३०४ ॥

१ सतख आ ल २ । २ युक्तं वा वहति तदापि जा. पा १ । ३ व्याप्तस्तत्र आ. पा. १ २ । ४ युक्तः । द्वारं आ. पा. १ । ५ स्यात्सह आ. ल. २ पा १-२ पु । । ६ द्वियमि ल. १ ।

के देमिति तरवई तुञ्ज खरमखिसआ हुचकित्ति । सो य पसरयो लेवो इत्य य भदेतरे दोसा ॥ ३८६ ॥

एगो साह लेबस्स कडे निगओ जाव पेच्छा सगढाह, साहुणा पुच्छिये-कस्स एते सगढा ?, गिरत्वेण सिट्ट-
।ठला, साह मणीयत्यो पितेइ-पह मणुण्यवेयवो, ववामि राय पिच्छामि तेण राया दिट्ठो, मयति राया-कि सुह
मि ?, साह मयति-तुम्म सगढे तिक्कमखिसए मसिय तरप लेवो पसरयो होइ स मे देहि, एत्य य भदेयरे दोसा मयति,
रप मइ सो राया मरो ताहे सबहिं वेव सगढोसमं कंतावेपि म्हा न केवपि सगढा पएण मखिसयवा वो मखेइ सो
ह पचो एवमई मइओ पसंगं क्खवा, मइ सो पवो राया ताहे सो मणिया-अम किषी न म्हाइ इमीए परिसमन्ने सो
वो जातिओ, मरो मसई संमया सहु एए मा एएसि कोई मिकख पिं वेठ । एते मविहीमणुण्यवजाए दोसा ।

तम्हा हुचकित्तइणा तस्सदिट्ठेण वा मणुण्णाए । कहुगधजाणणट्ठा जिंघे नासेण अकुसता ॥ ३८७ ॥

तम्हा विहीए मणुण्यवेयवो, सो प विही-साव समढाण पासे ठिओ अच्छा चार दुषकवई जागओ, तयो दुषक
वइमा-गट्ठियावइमा मणुण्णाए सति लेवो गइयवो, तेण वा दुचकवटिमा जो संदिट्ठो पट्टे ठवितो म्हा तुमे मलेयव,
म वा मणुण्णाओ संतो गेणइ, कहुगधजाणणट्ठ विपियवो लेवो-कि सो कहुवो ?-कहुमखिसमखिसवो नपचि, मइ

१ ३८६ मइ वेइ केवइ सगढा वा पा २ । २ समथ एए थ. पा. २ । ३ देठ का. क. २ । ४ बाहे. ए अकु म्य पा १ पु ।

१ एए पट्टिवो का. क. २ पा १ ।

यं सुद्धी । एवं अक्षेवि परिचणंताहंदि मंगा सवुद्धीए ऊहेयथा । 'हरिते वीए'चि गयं, ईदानी 'चले'चि क्याल्पानयन्नाह—
द्वे भावे य चलं द्वांमि दुपद्दुिअं तु जं दुपयं । आयाएँ संजसंमि अ दुविहा उ विराहणा तरथ ॥२०५ भा.
 चलं द्विविधं—द्रव्यचलं भावचलं च, तत्र द्रव्यचलं 'दुपद्दुिअं तु जं दुपयं' दुष्प्रतिष्ठितं यद् द्विपदं—शकटं तद्द्रव्यचल-
 मुच्यते, तत्र च द्रव्यचले लेपं गृह्यत आत्मसंयमविराधना द्विविधा भवति । ईदानी भावचलप्रतिपादनायाह—

भावचलं गंतुमणं गोणाई अंतराहयं तरथ । जुचे वि अंतरायं वित्तस चलणे य आयाए ॥२०६॥ (भा.)

भावचलमुच्यते यच्छकटं गमनाभिमुखं वर्चते, तत्र च लेपं गृह्यतः 'गोणाई अंतराहयं'ति—गवादीनां अंतरायं भवति,
 कथं ? , स कयाह सगडपभू मदजो भवति ततो सो जाव साह लेपं गेणहह ताव ते वरुहे न जोएह पच्छा ऊद्धरे जोवेति
 ततो ताणं वरुहणं प्यइत्ति काउं चारि न दिदि अंमतो य जा चारी सा ऊद्धरे पचा, एवं भावचले गिणहंत्तस अंतरायं
 हवह । दारं । इदानी 'जुचे'चि व्याख्यायते, तत्राह—'जुचे वि अंतरायं' वलीवर्दपुक्केडपि शकटे एवमेवान्तरायं भवति ।
 तथाऽयं च दीपः 'वित्तस चलणे य आयाए' ते वलीवर्दाः कदाचित्तं सायुं दृष्ट्वा विन्नखन्ति, ततश्च गन्त्याश्चलने लेपं गृह्यत
 आत्मोपधातो भवति । दारं । इदानी 'वच्छे'चि व्याख्यायते—

१ सुद्धी भा. पा १-२ । २ परितणंतयादीहि पा १-२ पु. । १ चलति भा चलति क १ पा १ । ४ भाया य भा. पा १ ।
 ५ भावं का पा १ । ६ परितिकाट क १ । ७ अरत एवं का क. १ ।

हरिते बीजे च द्वौ षतुष्को मरुतः, कषम् १, अनन्तरपरस्परकल्पनया, एतदुक्तं मरुति हरितबीजयोरनन्तरप्रतिष्ठितत्वं
 माभित्य मङ्गचतुष्टयं निष्पद्यते, तथा तयोरैव हरितबीजयोः परस्परप्रतिष्ठितत्वमाभित्य द्वितीयमङ्गचतुष्टयं निष्पद्यते ।
 अत्र चैय मानना-अणतरं हरिते पतिष्ठिमा गङ्गी बीए अ अणतरं पतिष्ठिमा, एगो मगो । तथा अणतरं हरिए पतिष्ठिमा न
 बीए तेनाममाभात्, बिह्यो मगो २ । अण्णा हरिए अणतरं न पतिष्ठिमा तस्यामाभात् बीए अणतरं पतिष्ठिमा तस्यो ३ । तथा
 अण्णा न हरिए अणतरं पतिष्ठिमा न बीए अणतरं पतिष्ठिमा तयोरमाभात्, चतस्यो ४, एत सुदो मगो । एव हरित
 बीजपदद्वयेनानन्तरप्रतिष्ठितत्वकल्पनया मङ्गचतुष्कं कृत्वा । इदानीं हरितबीजपदद्वयेन परस्परप्रतिष्ठितत्वकल्पनया यथा
 मङ्गचतुष्कं लभ्यते तथोच्यते, तथैव-हरिते परंपरपतिष्ठिमा गङ्गी बीए परंपरपतिष्ठिमा एगो मगो, अण्णा हरिए परंपरपतिष्ठिमा
 न बीए परंपरपतिष्ठिमा बीजानाममाभात् बिह्यो मगो, तथा अण्णा हरिते न परंपरपतिष्ठिमा हरितोमाभात् बीजे लैष परंपरपतिष्ठिमा
 तस्यो, अण्णा न हरिए परंपरपतिष्ठिमा न बीए परंपरपतिष्ठिमा तयोरमाभात् चतस्यो मगो, एत सुदो मगो । 'आया दुपय
 च तुर्मदिका मरुति कषम् १, आया हरितबीजसु पतिष्ठिमा दुपयं च हरितबीजसु पतिष्ठिमा द्विपदं च प्रतिष्ठितमिति, एतस्मिन्नपि पदद्वये
 बीजसु पतिष्ठिमा न दुपयं हरितबीजसु पतिष्ठिमा दुपयं च हरितबीजसु पतिष्ठिमा एगो मगो १ । तथा आया हरित
 पतिष्ठिमा तस्यो ३ । तथा न आया हरितबीजसु पतिष्ठिमा गोपि दुपयं च हरितबीजसु पतिष्ठिमा चतस्यो मगो ४, एतो

१ बीजसोरैव परं क्य पा. १-२ । २ तेषामप्यकार्त्वा. क १ । ३ परंपर क २ । ४ द्वितीयं क. १ । ५ दुपयं च हरितबीजसु न परं क्य ३ ।

व्याख्यायते, तत्र च श्यामायां भङ्गचतुष्कं भवति, कथं १, लेवो दिवा गहिओ अण्णंमि दिवसे लाहओ एगो भंगो १, दिवा गहिओ राईए लाहओ वीओ २, राईए गहिओ दिवा लाहओ तहओ ३, राओ गहिओ राओ लाहओ चउत्थो भंगो ४ । दारं । 'महावाए'चि व्याख्यायते—

वाउंमि वायमणो संपयमाणेसु वा तसगणेसु । नाणुत्तायं गहणं अमियस्स य मा विगिंचणया ॥ २०९ ॥

वायो वाति सैति संपतत्सु वा तसगणेसु नाणुत्तायं लेपग्रहणं । दारं । हदानीं महिका, सा च 'संपयमाणेसु वा तसगणेसु' इत्यनेन वा शब्देन व्याख्यातैव दृष्टव्या, एतदुक्तं भवति—वायश्दान्महिकायां च निपतन्त्यां लेपो न ग्राह्य इति । दारं । 'अमियस्स य'चि व्याख्यायते—'अमितस्य च' प्रमाणाधिकस्य लेपस्य ग्रहणं न कर्तव्यं, यतः 'मा विकिचणय'चि मा भूत्प्रभूतलेपस्य ग्रहणे विकिचणं—त्यागस्तत्कतो दोषो भविष्यतीति । दारं ।

एयदोसविमुक्कं धित्तुं छारेण अकमिचाणं । चीरेण वंधिऊणं गुरुमूलपडिकमालोए ॥ ३८९ ॥

एतदोषविप्रमुक्तं लेपं गृहीत्वा वस्त्रेणाच्छाद्य छारेणाक्रम्य ततश्चीवरेण तं प्ररावसंपुटं बद्ध्वा गुरुमूलमागत्य ईयापि-
थिकां प्रतिक्रम्य गुरवे आलोचयति ।

दंसिअ छंडिअगुरुसेसएँ य ओसंधियस्स भाणस्स । काउं चीरिं उवरिं रूयं च हुभिज्ज तो केवं ॥ ३९० ॥

वच्छो भएण नासइ भट्टिक्लोभेण आयवावची । आया पवयण साणे काया य भएण नासति ॥२०७॥

पदि च तत्र त्सक आसन्न एव भवति त्वत्मासौ त साधुं दृष्ट्वा क्दाचिद्भयेन नश्यति ततो नश्यन् कायान् व्यापादयति । अपासो तस्यामेव गन्त्यां बद्धस्त्वोऽसौ मयेन नश्यन् गन्त्याः क्षेम करोति तेन च 'मण्डिहोमेण' गन्त्रीक्षोमेण भारमव्यापयति । इदानीं 'साणे'चि व्याख्यायत क्दाचिच्चत्र सा विष्टति, स च तमर्षं विष्टया लिखति ततश्च लेपं गृह्यत आरमोपपातो भवति प्रवचनोपशाठश्च, मयन नश्यता कायाश्च विनाशयन्ते । दार । इदानीं ' बलपुहवि 'चि व्याख्यायत, तत्राह—

जो चेष व हरिएसु सो चेष गसो उ उदगपुढवीसु । सपाइमा तसगणा सामाए होइ चउभगो ।२०८।

य एव इरितवीषपु गमा प्रविगम तक्ता असाशबोदकपृथिव्योर्द्रष्टव्यः, एतद्रुक्त भवति—यथा तत्र पदद्वयेन मङ्गला तपतन्वा, परमत्राप्युदकपृथिवीपदद्वयन मङ्गलाः कर्षण्याः । दारं । इदानीं 'सपाविम'चि व्याख्यायते, तत्राह—संपाइमा तसगणा' एवातिमद्वन्द्वन तसगणा उच्यन्ते, त यदि भवन्ति ततो लपो न प्राह्यः, तत्र च मङ्गलचतुष्टय भवति, तद्यथा—संपाइमा अप्या परद्विभो मदी नि परद्विमा एगो १, तदा अप्या सर्पाविमेषु परद्विभो न मदी परद्विमा मीभो २, अप्या न परद्विभो मदी त परद्विमा तत्रो ३, अप्या न परद्विभो न मदी परद्विमा चतस्यो ४, एसो सुदो । दारं ॥ इदानीं 'सामाए'चि

१ अत्रचो भवति भा. घ. १ । २ तस्योऽसौ । ३ केष च १-२ सु । ४ परद्विभो क. १-२ पा ३ । ५ मीभो भा पा ३ ।

व्याख्यायते, तत्र च व्यामार्था भङ्गचतुर्कं भवति, कथं ?, लेवो दिवा गहिओ अण्णमि दिवसे लाहओ एणो मंगो १, दिवा गहिओ राईए लाहओ वीओ २, राईए गहिओ दिवा लाहओ तहओ ३, राओ गहिओ राओ लाहओ चउत्थो मंगो ४ । दारं । 'महावाए'ति व्याख्यायते—

वाउंमि वायमंणो संपयमाणेसु वा तसगणेसु । नाणुजायं गहणं अमियस्स य मा विणिच्चणया ॥ २०९ ॥

वायो वाति संति संपत्तसु वा तसगणेसु नाणुजातं लेपग्रहणं । दारं । इदानीं महिका, सा च 'संपयमाणेसु वा तसगणेसु' इत्यनेन वा शब्देन व्याख्यातैव दृष्टव्या, एतदुक्तं भवति—वाशब्दान्महिकायां च निषवन्त्यां लेपो न ग्राह्य इति । दारं । 'अमियस्स य'ति व्याख्यायते—'अमितस्य च' प्रमाणाधिकस्य लेपस्य ग्रहणं न कर्तव्यं, यतः 'मा विकिचण य'ति मा भूत्प्रभृतलेपस्य ग्रहणे विकिचणं—त्यागस्तत्कतो दोषो भविष्यतीति । दारं ।

एयहोसाविमुकं धित्तुं छारेण अकमिताणं । चीरेण वंथिऊणं गुरुमूलपडिक्कमात्तोए ॥ ३८९ ॥

एतदोषविप्रसक्तं लेपं गृहीत्वा वक्षेणाच्छाद्य छारेणाक्रम्य ततश्चीवरेण तं परावसंपुटं बद्ध्वा गुरुमूलमागत्य ईर्यापिथेकां प्रतिक्रम्य गुरवे आलोचयति ।

इंसिअ छंदिअगुरुसेसएँ य ओमंथियस्स भाणस्स । काउं चीरं उवरिं रूयं च ह्थुभिज्जा तो लेवं ॥ ३९० ॥

वच्छा भएण नासइ भट्टिक्खोमेण आयवावत्ती । आया पवयण साणे काया य भएण नासति ॥२०७॥

यदि च तत्र वत्सक भ्रासन्न एव भवति तैवमासौ त साधु दृष्टा कदाचिद्भयेन नश्यति ततो नश्यन् कायान् व्यापाव यति । मयासौ तस्यामव गम्भां वदस्त्वोऽसौ मयेन नश्यन् गन्ध्याः क्षोम करोति तेन च 'मण्डिक्खोमेण' गन्धीक्षोमेण आरमभ्यापविर्मवति । इदानीं 'साप्पे'सि व्यारुपायत कदाचिच्चत्र सा तिष्ठति, स च तमस्य मिह्या लिखति ततश्च लेप गृह्यत आरमोपपातो भवति प्रवचनोपपातश्च, मयन नश्यता कायाश्च भिनाइपन्ते । दार । इदानीं ' बलपुहवि 'सि व्यारुपायत, तत्राह—

जो चेव व हरिएसु सो चेव गमो उ उदगपुढवीसु । सपाइमा तसगणा सामाप होइ चउभगो ।२०८।

य एव दरितवीक्षु गमः प्रचिगम उक्ता असाधबोदकशृथिब्योर्द्रष्टव्या, एतदुक्त भवति-यथा तत्र पदद्वयेन मङ्गका तपठञ्चाः, परमत्राप्युदकशृथिचीपदद्वयन मङ्गकाः कर्तव्याः । दारं । इदानीं 'संपातिम'सि व्याख्यायते, तत्राह-संपाइमा तसगणा' संपातिमउद्दन व्रसगणा उच्यन्ते, त यदि भवन्ति ततो लेपो न प्राद्यः, तत्र च मङ्गचतुष्टय भवति, तद्यथा-संपातिमेसु अप्पा पश्टिओ मदी वि पश्टिआ एगो १, तथा अप्पा संपातिमेसु पश्टिओ न मदी पश्टिमा बीओ २, अप्पा न पश्टिओ मदी त पश्टिमा तइओ ३, अप्पा न पश्टिओ न मदी पश्टिमा चतइयो ४, एतो सुदो । दारं ५ इदानीं 'सामाप'सि

१ अदृश्ये भवति भा. पा. १ । २ उदासी भा । ३ केषं अ. १-२ उ । ४ पश्टिओ अ. १-२ पा ३ । ५ बीओ भा पा ३ ।

सुक्कष्टलेपेन भवति तदा रूढे सति 'आणेह तमेव दिणं' ति आनयति तस्मिन्नेव दिवसे द्रवं-पानकमानयति 'रएडं' रङ्ग-
 पित्वा पात्रकं तदेव 'अभत्तडि'चि उपोषितो यः स एवं करोति । अथासौ ग्लानादीनां वैयावृश्यकरो भवेत्ततः—

अभत्तडियाण दाडं अन्नोसिं वा अहिडमाणाणं । हिडिज्ज असंथरणे असह् विसुं अरइयं तु ॥ ३९३ ॥

अथ तत्पात्रकं न रूढं ग्लानादप्यथ सीदन्ति सोऽपि वैयावृश्यकरस्ततो ये अभक्ताथिंकाः—उपवासिकाः साधवस्तेभ्यो
 'दाडं' समर्पयित्वा भिक्षार्थं ब्रजति । अथवा 'अन्नोसिं वा अहिडमाणाणं' अन्ये वा ये भिक्षां नाटन्ति तेषामहिण्डमानानां
 भोक्तृणां साधूनां समर्प्य हिण्डते । 'असंथरणे'चि ग्लानादीनामसंस्तरणे—असंस्तरणए होंत्तए एवमसौ करोति । 'असहु'चि
 अथासौ स्वयमेवासहिण्णुरूपवासं कर्तुं ततः 'विसुं अरइयं तु'चि गृहीत्वाऽन्यसाधुसत्कं पात्रं 'अरइयं तु' अरञ्जितं तस्मिन्
 दिवसे पूर्वलेपितमित्यर्थः, तद् गृहीत्वा हिण्डेत । यदा पुनरेवंविधः साधुर्नास्ति कश्चिद्यस्य तत्रावलेपं पात्रकं समर्प्य भिक्षा-
 मदति, आत्मना च त्रीणि पात्रकाणि संवाहयितुं न शक्नोति, कानि त्रीणि १, एकं नवलेपं पात्रकं अन्यो भक्तपुत्रद्रहस्तु-
 तीयमशुद्धान् मात्रकं, तदा को विधिरित्यत आह—

न तरिज्जा जइ तिन्नी हिंडावेडं तओ अछारेणं । उच्चुण्णेडं हिडइ अन्ने य दवं सि निणहंति ॥३९४ ॥

पुनर्बाधौ क्वायध्यापारेण दर्शयति, पुनश्च गुरु छन्दयति-ग्रामन्त्रयति, यदि मदन्त्ररूप प्रयोर्बनमनेन छेपेन ततश्च
 गृह्णामिति, एव छन्दयति । 'सेसए य'चि शेषाच्च साधून् छन्दयति, पठुव यद्वि भवसामनेन छेपेन किञ्चित्प्रयोजनं ततो
 गृह्णामिति । एव यदा न क्वचिद् गृह्णाति तदा 'ओर्भविपस्य मायसस'चि ओमस्थितस्य-अधोमुखीकृतस्य माञ्जनस्य
 उपरि कृत्वा धीरं, ततश्चीरस्योपरि कृतपटञ्च करोति, 'छुमिञ्च तो छेब'चि ततो कृतस्योपरि छेप प्रश्चिपेत् ।

अगुट्टपयसिणिमज्झिमाहि धिनु घण तओ धीर । आळिपिऊण भाणे एक दो तिणिण वा घहे ॥ ३९१ ॥

पुनर्बाधौ कृतस्योपरि परिच्छिप्य छेप पुनरगुट्टप्रवेक्षिनीमध्वमाभिरगुठीभिर्गृह्णाति, गृहीत्वा च 'धनसू' अत्यर्थं धीर
 पुनः पौष्टलिकाविनिर्गतेन छेपरसेन पात्रमाळिम्पयति, तत्र पात्रक कदाचिदेक सवति कदाचिद् द्वे कदाचिधीणि ततश्च
 तान्यालिप्य पुनः पठयति-अगुट्टया मसुंबानि करोति इत्यर्थः । तानि च पात्रकाणि एव लिम्पयति—

अन्नोऽस्र अकमि उ अल्ल घट्टेइ धारखारेण । आणेइ तमेव दिण दव रएउ अमत्तही ॥ ३९२ ॥

अपद् अन्यद् अट्टे-तत्सङ्गे स्यापयति, स्वापयित्वा चान्वद् 'धट्टयति' अगुट्टया मसुंब करोति, एव वारया वारया
 एक द्वे पाऽष्टे स्थापयति अन्यथेक मसुण करोति एव तावद्यावन्मसुम्बानि संभावानि मयन्ति । यदा पुनरेकमेव 'लेपित

१ बर्भ छेपेन ततो एव' आ. १. ३ क्षिप्त्वा च पा १. १. ३ क्वचित्केच आ. १. ४ ही वा १. ५ मसुम्बीकं च १. ६ मसुम्बयति आ. पा
 १-२. ७ स्वापयेत् आ वा १. ८ वसुम्बयति आ वा. १-३. १ क्षिपुं आ. पा १-२. १

मुक्कहलेपेन भवति तदा रूढे सति 'आणेइ तमेव दिपं' ति आनयति तस्मिन्नेव दिवसे द्रवं-पानकमानयति 'रएडं' रङ्ग-
यित्वा पात्रकं तदेव 'अभक्तद्वि'चि उपोषितो यः स एवं करोति । अथासौ भलानादीनां वैयावृत्त्यकरो भवेत्ततः—

अभक्तद्वियाण दाडं अन्नोसिं वा अहिडमाणाणं । हिडिज्ज असंधरणे असहू धित्तुं अरइयं तु ॥ ३९३ ॥

अथ तत्पात्रकं न रूढं भलानादयश्च सीदन्ति सोऽपि वैयावृत्त्यकरस्वतो ये अभक्तार्थिकाः—उपवासिकाः साधवस्तेभ्यो
'दाडं' समर्पयित्वा भिक्षार्थं ब्रजति । अथवा 'अन्नोसिं वा अहिडमाणाणं' अन्ये वा ये भिक्षां नादन्ति तेषामहिण्डमानानां
भोक्तृणां साधूनां समर्प्य हिण्डते । 'असंधरणो'चि भलानादीनामसंस्वरणे-असंस्वरणए हीतए एवमसौ करोति । 'असहू'चि
अथासौ स्वयमेवासहिण्डणुरपवासं कर्तुं ततः 'धित्तुं अरइयं तु'चि गृहीत्वाऽऽन्यसाधुसत्कं. पात्रं 'अरइयं तु' अरञ्जितं तस्मिन्
दिवसे पूर्वलिपितमित्यर्थः, तद् गृहीत्वा हिण्डेत । यदा पुनरेवंविधः साधुर्नास्ति काश्चिदस्य तत्रावलेपं पात्रकं समर्प्य भिक्षा-
मदति, आत्मना च त्रीणि पात्रकाणि संवाहयितुं न शक्नोति, कानि त्रीणि १, एकं नवलेपं पात्रकं अन्यो भक्तपुत्रद्रवस्व-
तीयमशुद्धार्थं पात्रकं, तदा को विधिरित्यत आह—

न तरिज्जा जइ तिन्नी हिडवेडं तओ अछरेणं । उच्चुणोडं हिडइ अन्ने य द्दवं सि निणहंति ॥ ३९४ ॥

‘न तरेत्’ न ईश्वरेण यदि प्रीणि पात्रकाणि हिंसापयितुं ततो नबलेप पात्रक छारेण-पूतिना अत्रचूर्ण्य-गुण्डयित्वा एकस्मिन् प्रदेशे स्थापयित्वा हिण्डते । ‘अभे प दब सि गिण्डति’ चि अन्ये साधकस्तदर्थं द्रवपानकं गृह्णन्ति । तथा च—
 लित्यारियाणि जाणित घट्टगमाईणि तस्य लेवेण । सजसफाइनिमित्त ताई भूतीए गुडिच्चो ॥३९५॥

‘लित्यारियाणि’ लिप्तानि, केन ! छेपेनेति सबन्धा, यानि घट्टकादीनि, सत्र घट्टको येन पापाणकेन पात्र नबलेप सत्र घट्टकादीनि भूत्या गुण्डयति येन सत्र प्रविष्टापितानां सत्रां कीटिकाद्युपावातो न भवेत् । किमयं पुनरेवं क्रियते ? अत्र एव लेवगगहण आणयण लिपणा य जयणा य । भणियाणि अतो वोच्छ परिकम्मविधिं तु लिचस्स ॥३९६॥

‘एवम्’ उक्तेन न्यायेन छेपग्रहण तथा तस्यैवानयन लिप्पना च पात्रकस्य यतना च प्राये छेपस्यैवानि भणितानि, अतः परं बह्वे परिकर्मविधिं लिप्तस्य पात्रकस्य यो भवति । स चाप परिकर्मविधिः—
 लिचे छगणिअळारो घणेण चीरेणऽवधित उण्हे । अछण परियत्तण सोर्सणा य धोए पुणो लेवो ॥३९७॥

१ अण्डुवाट का पा १-२ । २ हिण्डतिट्टे का पा १-२ । ३ भूसीए का क ३ । ४ किम्मत् का पु. पा. १-२ । ५ इत्थंविधि का १-२ । ६ केवस का । ७ कस्य । ८ चाप का पा. १ । ९ बह्वे च दोरे पुणे का. पा. १ ।

लित्त्वे तस्मिन्पात्रके सति 'ह्रगणियहरो'ति गोमयहारेण तत्पात्रकं गुण्यते, पश्चाच्च धनेन 'चीरेण' पात्रकवन्धेन वेद्यित्वा रजस्त्राणेन च परिवेष्ट्य 'अबंधिडं'ति पात्रकवन्धग्रन्थिमदत्त्वा तत एवाबंधं कृत्वा 'उण्हे'ति उष्णे स्थापयति, 'अंलण'ति ततोऽङ्गुल्या लिप्तस्य रङ्गितस्य पात्रकस्याकर्षणं-समारणं करोति, 'परियत्तण'ति आतपे कृत्वा पुनः परिवर्त्तयति आतपाभिमुखं स्थापयति, एवं शोषणा तस्य नवलेपस्य पात्रकस्य, धौते च हारगुण्डिते तस्मिन् पात्रके पुनर्लेपो दीयत इति । ह्रदानीं माल्यकार एतामेव गार्थां व्याख्यानयति, तत्र 'लित्त्वे ह्रगणियहरो'ति ह्रदं व्याख्यातमेव द्रष्टव्यं शेषं व्याख्यानयत्नाह—

दाडं सरयत्ताणं पत्ताबंधं अबंधणं कुज्जा । साणाइरक्खणट्टा पमज्ज छाउण्हसंकमणा ॥२१०॥ (भा.)

दत्त्वा तस्मिन् पात्रके सरजस्त्राणं पात्राबंधं पुनश्चाबंधणं कुज्जिति तत्र-ग्रन्थि न ददाति, किमर्थम्?, अत आह—'साणा-दिरक्खणट्टा' श्वानादिरक्षणार्थं ग्रन्थि न ददाति, एतदुक्तं भवति-ग्रन्थिना दत्तेन सता कर्पटैकदेशे नृहीतं सत् शुना साज्जारेण वा नीयते, पुनश्च तत्पात्रकं प्रमृज्य भुवं छाप्यात उष्णे सङ्क्रामयति, एतदुक्तं भवति-अपराह्णछायाक्रान्तं सत् पुनरुष्णे स्थापयति ।

तद्धिवसे पडिलेहा कुंभमुहाईण होइ कायवा । छन्ने य निसि कुज्जा कए य कज्जे विउस्सगो ॥ २११ भा.

प्रहरार्द्धं भवे सति तत्पात्रकं प्रवेक्षयेत्, किमर्थं ?—'सिणेहाहरकखण्डा' एतदुक्तं भवति—शिशिरे प्रथमप्रहरः चरमप्रहरश्च स्निग्धः कालस्त्वस्मिन् पात्रकं न क्रियते (स्थाप्यते), लेपविनाशमयत्, तयोष्णकाले च प्रथमप्रहरार्द्धं चतुर्थप्रहरार्द्धं च न स्थाप्यते, सोऽपि स्निग्ध एव कालः, अतीवोष्णे स्थापनीयं येन रक्ष्यत इति ।

उच्यते च अभिकखं करेइ वासाइरकखण्डा । वावारेइ व अन्ने गिलाणमाईसु कजेसु ॥ ४०० ॥

त्वस्मिन्पात्रस्थायिते पात्रके 'उच्यते' निरूपणं 'अमीक्षणं' पुनः पुनः करोति, किमर्थमित्यत आह—'वासाइरकखण्डा', वर्षादिरक्षणार्थं, आदिग्रहणात् स्वादिरक्षणार्थं च, अन्त्यान् वा साधून् व्यापारयति पात्रकरक्षणार्थं यद्यत्माना मलानादिकार्येष्व-
क्षणिको भवति । किञ्चतः पुनर्लेपा दीयन्त इत्यस्यार्थस्य प्रदर्शनमाह—

एको व जहन्नेणं दुगतिगचत्तारि पंच उक्कोसा । संजमहेउं लेवो वज्जिता गारवविभूसं ॥ ४०१ ॥

एको जघन्येन प्रलेपो दीयते मध्यमेन न्यायेन द्वौ त्रयश्चत्वारो वा लेपा दीयन्ते, उत्कृष्टतः पञ्च लेपा दीयन्ते, स च संयमार्थं दीयते वर्जयित्वा गौरवविभूषे, तत्र गौरवं येन मां कश्चिद्गुणति यथैतदीयमेतच्छोभनं पात्रमिति, विभूषा सुगमा ।

इदानीं 'घोते पुणो लेवो' चि, अष्टमवयवं व्याख्यानमत्राह—

अणुवद्धंते तहवि हु सवं अवणित्तु तो पुणो लिपे । तज्जायसचोपपडगं घट्टगरइयं ततो घोवे ॥ ४०२ ॥

अनुपविष्टति-श्रद्धामाये शरुन्धते, एवस्मिन्प्रात्रके 'तथाऽपि' तेनापि प्रकारेण यथा न रोहति तथा सर्वे छेपमपनीय
 ततः पुनर्लिम्पति । एष तावत् स्वस्त्रान्छेपविषयो विचिरुक्तः, इदानीं तच्चातलपविधिं प्रदर्शयन्नाह-'तच्चापसचोप्यहग' तस्मि
 न्नेव चातस्वत्सातो-गृहस्यस्यैवाऽऽपुठस्य 'सचोप्यहगस' शैलस्निग्धस्य यत्रनः सुस्थ विरुध्य लयं स तच्चातलप टुच्यते,
 एवं तच्चातलेपः सचोप्यह-सस्नेह पत्प्रात्रकं तद् 'पट्टयत्स' षड्दकेन रचितं मत्पुत्रिणं वृष्ट सपतः क्वाञ्चिकेन धातयेत् ।
 कविप्रकारः पुनर्लेपः ! इत्यत आह-

तच्चापञ्जुचिलेत्रो स्वजणलेत्रो य होह् बोज्जवो । मुदिअनावाषघो तेण्यपवधेण पटिकुट्टो ॥ ४०३ ॥

तच्चातलेपो युक्तिलेपः-पाषाणादिः स्वस्त्रान्छेपधेति विधेयः । एवं च यथा तत्प्रात्रकं पूर्वमेव मग्नं भवेत् छेपेयतो वा
 मय भवेत् तथा किं कर्षक्यमित्यत आह-तवाऽप्यपुट्टते पात्रकं, यवाऽन्स्यामावस्ववा किं कर्षक्यमित्यत आह-'मुदिअना
 वाषवो'चि यदा वदेन पात्रकं लीषयति । केन पुनर्धनेन तस्वीवनीयं?, मुद्रिकापधेन-ग्रन्थिबन्धेन तथा नौबन्धेन लीषयति
 पादयो नापि बन्धो भवति तत्सहस्रेण योमूत्रिकपधेनेत्सर्षा, अन्यः स्तेनकपधेनो गूढो भवति स षड्विधो यतस्त्वत्प्रात्रकं
 तेन स्तेनकपधेनाऽहं भवति हस्तिरं च होतिचि । इदानीमेतामेव माषां क्वास्मानपति, तत्र तच्चातलस्त्रान्छेपो क्वास्या
 वाषेह, इदानीं युक्तिलेपं प्रतिपादयन्नाह-

ज्ञुत्तीउ परथराई पडिकुट्टो सो उ सन्निही जेणं । दयसुकुमार असन्निहि खंजणलेवो अओ भणिओ । १४०४
 युक्तिलेपः पुनः प्रस्तरादिरूपः आदिग्रहणाच्छर्करिकालेपो वा, स च प्रस्तरादिलेपः प्रतिकुष्टः—प्रतिषिद्धो भगवद्भिर्यतः
 स सन्नियमन्तरेण न भवति, यतश्चैवमतो जीवदयार्थं सुकुमारस्त्वादमन्निधिरिति च कृत्वा खञ्जल्लेप एभिः कारणैरुक्तो—
 भणितः । आह—एवं हि सुकुमारं लेपमिच्छतस्त्वय विभूषा भवति ? उच्यते, नैतदस्ति, यतः—

संजमहेउं लेवो न विभूसाए वदंति तिरथयरा । सइ असई दिट्टंतो सइसाहम्ममे उवणओ उ ॥ १४०५ ॥

'संयमहेतुं' संयमनिमित्तं लेप उक्तो न विभूषार्थं वदन्ति तीर्थकराः । अत्र च सईदृष्टान्तः असईदृष्टान्तश्च । एकंमि
 सन्नियमे दो इत्थियाओ, ताणं एका सई अण्णा असई, जा सा सई सा अचणं विभूसंती अच्छह, असईवि एवमेव, तओ
 सईए भचारमत्तिचि काउं उवणवेसो लोणेण गणिजइ न य हसिजइ, असईए उण वेस उंवणो लोए हसिजइ, यतस्त्वया असौ
 वेणोऽन्यार्थं वरंते । एवमत्र सतीसाधर्म्ये उपनयः कर्त्तव्यः, यथा सत्या विभूषां प्रकुर्वत्या अपि सा विभूषा लोकेऽन्यथा न
 कल्प्यते, एवं साधोः संयमार्थं योभनं लेपयतोऽपि न विभूषादोष इति ॥ इदानीं मुद्रिकादिवन्धान् व्याख्यानयति, तत्सं-
 बन्धं प्रतिपादनायाह—

भिज्जिज लिप्यमाणं लिचं वा असइए पुणो बंधो । मुदिअनावाबंधो न तेणएणं तु बंधिज्जा ॥ १४०६ ॥

धियेयं तद्विषयमानं पात्रकं वा 'छेपितं वा सञ्ज्ञियेयं' एतौऽप्यस्य पात्रकस्यामाधे पुनरपि वक्ष्यते-सीक्यते, तत्र बुद्धिका
 पचस्येयं स्थापना ॥३३॥, नौरचः पुनर्द्विविधो भवति तस्य येयं स्थापना- ॥ ३४ ॥ स्तेनकचन्धः पुनर्गुप्तो भवति,
 मध्यनेत्रं पात्रककाष्ठस्य इवरको पाति वाग्यावत् सा राशिः सीविता भवति, ॥ ३५ ॥ तेन स्तेनकचन्धेन दुर्बल पात्रक
 मयत्यतोऽसौ बर्धनीयः । इदानीं च छेप सप्तममण्डपमवधन्वमेदेन त्रिविधो भवत्यत आह-

सार इति-सर्गं सप्तं विच्छिन्नं तेषु क्रमो तद्विच्छेदो, अयसि-कुमुदिमाविच्छिन्नं मन्त्रिमो छेदो, सरिसवतेच्छेप य
 वरमजो होइ, अनेन क्रमेणोक्तयो मध्यमो वचन्य इति । कैः पुनर्नेपो न मवतीत्यत आह-नवनीतेन सर्पिणा-दृतेन वसया
 गृदेन लवणेन च, एभिः रवेरछेपा-यमिच्छेपो न भवति । तस्मै द्रव्यपिण्डः, इदानीं पिण्डस्यैकार्थिकान्युच्यन्ते, तत्राह-

पिण्डो निष्कायः समूहः संपिण्डन पिण्डना च समवायः समवसरस्य 'सुगतौ' सम्भग-एकत्र भवन समवसरण, निष्कय
 तपचयः चयस्य शुम्भस्य राशिः संपेठार्थः । प्रथिपादितो द्रव्यपिण्डः, इदानीं सावपिण्डप्रतिपादनायाह-

१ क्रिमिद .भा । २ पुदेव अत्रे अर्धं भा वा १-२ । ३ अणवर्न ठिठ भा । ४ ऐषण भा वा १ । ५ फि .भा

दुर्गसचट्टचउकग जेण वा अरुक्षइ इयरो ॥ ३०९ ॥

द्विविधो भावपिण्डः—प्रशस्तभावपिण्डोऽप्रशस्तभावपिण्डश्च, तत्राप्रशस्तं प्रतिपादनायाह—‘दुयसचट्ट’ इत्यादि, द्विविधो रागो य दोसो य, सचविहो सच भयदृग्णाणि, एतानि च तानि—इहलोकभयं परलोकभयं आयाणभयं अकम्भामयं आजीविद्याभयं मरणभयं असिलोभयं, ‘इहपरलोयायाणमकम्भआजीवमरणमसिलोए’ति । ‘अद्विविहो’ अट्ट कम्भपयडीओ णाणावरणाहयाओ, अहवा अट्ट भयदृग्णाहं—जाहकुलवलरुवे तवईरसरिए सुए लाभे । चउद्विहो कोहमाणमायालोहरुवो । रागद्वेपावेव पिण्डः ओदयिको भावोऽनन्तकमपुद्गलनिर्हुचः पिण्डः, एवं सत्त्वभिर्भयस्थानैर्यो जन्यते स कर्मपिण्डः, एवमन्यत्रापि योऽयं, ‘येन वा बल्लेन वस्तुना हतरः—आत्मा बध्यते कर्मणाऽष्टप्रकारेण सोऽप्रशस्तः । इदानीं प्रशस्तं भावपिण्डं प्रतिपादयन्नाह—

तिविहो होइ पसत्थे नाणे तह दंसणे चरित्ते य । सोत्तूण अप्सत्थं पसत्थापिडेण अहिगारो ॥ ८१० ॥

त्रिविधः प्रशस्तभावपिण्डः—ज्ञानत्रिविधः दर्शनत्रिविधः चारित्र्यत्रिविधश्च । तत्र ज्ञानपिण्डो ज्ञानं स्फातिं नीयते येन सः तथा दर्शनं स्फातिं नीयते येन, चारित्र्यं स्फातिं नीयते येन, स बाह्योऽभ्यन्तरश्च पिण्डः, मुत्तवाऽप्रशस्तं प्रशस्तपिण्डेनाधि-कारः । अयं च भावपिण्डः केन पिण्ड्यते ?—प्रचुरीक्रियते, शुद्धेनाहारोपविशय्यादिना, अत्र चाहारेण प्रकृतं, स एव प्रश-स्तो भावपिण्डः, कारणे कार्योपचारात्, ज्ञानादिपिण्डकारणमसौ, स चाहार एवणाशुद्धो ग्राह्यः, अनेन संबन्धेनागता एवणा प्रतिपाद्यते । अथवा पूर्वमिदंशुकं—‘पिंडं च एसणं च वोळ्ळं’ तत्र पिण्ड उक्तः, इदानीमेवणा प्रतिपाद्यते, अथवा स्वयमे-वायं भाव्यकृतसंबन्धं करोति—

लिचिभि मायणेन्मी पिढस्स उवग्गहो य कायवो । जुचस्स पत्तणाए तमह वोच्छ समासेण । २१२ । भा०
 ल्लिन्वे भावने सति पदाः पिण्डस्योपग्रहो-अश्न कर्षेभ्य, किञ्चिच्छिद्यस्य पिण्डस्य !-एषणापुकस्य, अठस्वामेवैषणा
 प्रतिपादयन्नाह-

नाम ठवणादधिप भावमि य पत्तणा सुणेयवा । द्वामि धिरपणाई गवेसगहमुजणा भावे ॥ ४११ ॥
 नामस्थापने सुगमे, द्रुभ्ये-द्रुभ्यविषया, यथा धिरप्यावेर्गवेपसा करोति कश्चिद्, माये-मायविषया त्रिविधा-गर्भेणै
 यथा-अन्वेपणेषया, ग्रहणैपणेषया-पिण्डादानेषया, सुञ्जनैपणा-आसेपणा चेति । सा च मधेपणेषया एमिदरैरभिगन्त्वव्या-
 पमाणे काले आवस्सए पत्तणाए य उवकरणे । सधगकाउस्सगो जस्स य जोगो सयद्धिवक्खो । ४१२

प्रयाज कतिवारा मिधारे प्रवेष्टव्यमिति, एतद्रस्यमिति, 'काले'धि कस्यां वेलायां प्रवेष्टव्यं ?, मिथा गदेवणीया इत्यर्थः,
 'आवस्सए'धि आवापक-कामिकादिभ्युत्सर्गं कृत्वा मिधाटन कर्षेभ्य गभेपणमित्यर्थः, 'संपाए'धि सहाटकयुक्तेन दिग्द-
 नीय नैकाकिना, 'उवगतये'धि मिधामतवा हिं सर्वदुपकरभ प्राद्यमाहोचिस्त्वस्यं, 'सधम'धि मिधामतता पभेपयथा मात्रक
 ग्रहण कर्षेभ्य, कायोत्सर्गः मिधारे यच्छता उपयोमप्रत्ययः कार्यः, तथा च परस्य योगः-मिधारे गच्छन्नित्द वैकि यस्य
 योमो-येन वस्तुना एह सुंरन्वो मधिप्पति तव प्रीप्पामीत्यर्थः, 'सयद्धिवक्खो'धि सर्व एवाप प्राकरक्षापः सप्रतिपद्योऽपि

वक्तव्यः, साधवादोऽपीत्यर्थः । इदानीं माध्यकारः प्रतिपदमेवां भाषां व्याख्यानयति, तत्र 'प्रमाणे'ति व्याख्यानयन्नाह—
दुविहं दोह प्रमाणं काले भिक्त्वा पवेसमाणं च । सन्ना भिक्त्वायरिआ भिक्त्वे दो काल पदमद्धा । २३३।
द्विविधं प्रमाणं भवति, 'काले'ति एकं कालप्रमाणं कालनियमः—वेलानियम इत्यर्थः, तथाऽन्यद्विधार्थं प्रविशमानानां
'प्रमाणं' वारालक्षणं भवति, तत्र भिक्षाप्रवेशप्रमाणं प्रतिपादयन्नाह—'सन्ना भिक्त्वायरिया भिक्त्वे दो' भिक्षार्थं वाराद्वयं प्रवि-
शति, एकमकालसञ्ज्ञापानकनिमित्तं, द्वितीयं भिक्षाचर्याकाले प्रविशतीति । जदि पुण तइयवारं भिक्त्वायरिअं करेइ ततो
स्वत्तं चमडिज्जइ उट्टाहो प हवइ, जहा णरिथ एएसिं भिक्त्वाहिडणे नियमो, तन्हा दोणिण वाराउ हिडियव, एयं च पुव्वमणिय-
मेव-पुणो पुणो पविसणे सहुयकुलाणि चमडिज्जंतिचि, तेण भासकारेण बहुवारा पविसणे दोसा निंदंतिआ । उक्तं भिक्षाप्रवे-
शवारप्रमाणं । इदानीं भिक्षाकालप्रमाणं प्रतिपादयन्नाह—'काले पदमद्धा' काल इति भिक्षाकालस्त्वस्मिन् प्रविशितव्यं, तथा
'पदमद्धा' इति प्रथमपौरुष्यां यदद्धं तस्मिंश्च भिक्षार्थं प्रविशितव्यं, उक्तं कालप्रमाणम् ।

अरेण भदपंतता भद्ग उट्टवण भंडण पदोसा । दोसीण पउरकरणं ठवियगदोसा य भदंसि । २३४। भा०

यदि पुनरद्धपौरुष्या आरत एव-प्रत्युपसि एव भिक्षार्थं प्रविशति ततो भद्रकप्रान्तदोषा भवन्ति, तत्र भद्रककत्ता एते
दोषाः 'उट्टवणं भंडण पओसा' उट्टावणं पसुचमहिलाए करेइ, जहा पवतियगा आगया तं उट्टेचा देसुचि, अहवा सा

आलस्येण न चेतुर्ह तत्रो महण-कलहो होक्त्वा, अथवा सा वेध पओसिक्खा, प्रदेप भेच्छेदिस्पर्धः । 'दोसीष पठरकरण'ति सो वेध गिहर्ई इम मयइ-अहा एए तवस्त्रियो रधि अत्रिमिधा एचारे छुहार्ईमा अहो(ओ) समसिरेग रंधिक्खासु वेध एयाग पसरवेलाए भागयाग होइधि । तथा 'ठविमगदोसा य'धि स्थापनाकवाधिव दोषा भवन्ति ॥ साम्प्रत प्रान्त्तच्छवदोप्रकथनायाह—

अद्वागमगल वा उट्ठमा(ओभा)धण ख्लिसणा हणण पत्ते । किट्टिउगमे य ठविया महगचारी किलिस्सणया ।

गिहर्ई परे अन्छति, तत्रो पत्तरे साह आगओ, व दहूण य गिहर्ई इम मधिक्खा-अहो मे अद्वागमिण अविट्ठण दिट्ठ, अमगल चासो गृहपतिर्मन्यत साधुदर्शन, ततथैव ओहावणा-परिमनो इधइ, तथा ख्लिसणा वा भवति, अहा एते पोई पूरणत्येव पवइया, आहणया वा पत्ते-प्रान्तविये भवति । एते तावत्प्रत्युपस्येव प्रविशेत्तो दोषा तक्काः । 'किट्टिण'चि अधापगताया अतिक्रान्वायामर्दवोरुष्पा मिथार्य प्रविशति ततम परि मत्रको भवति तत एव प्रवीति-पटुत अणदिवप्पादा रम्य यथा इयता बला राटस्य मऊस्य भवति तथा कर्षेण ततम उद्दपदोषः-आधाकर्मादिदोषः, 'ठविय'चि अथवा यदु र्दसि तत्रपाज्जदिबसादारम्य साध्वर्य स्थापनीय, ततथैव स्थापनादयो दोषा मद्रक्खियया भवन्ति, मयासौ गृहपतिर्मद्रक्के न भवति ततः 'धारी' इति ततथ(स) वेत्ताया अतिक्रान्ताया मिथार्य प्रविष्टे एव प्रान्तो प्रवीति-पटुताय चारी भण्टिकः क्वथिद्व म'पया खेड्य मिधाकाल इति, नाथ प्रस्युपकालो नापि मज्जाहकाल इति । 'किस्सिस्सणय'चि तथा अवेत्तायां मिथानि

१ मच्छोसपे; अ. थ. १ । २ धारिय भा । ३ धियुएण' अ. १ । ४ एवं क्व' भा । ५ अर्ता दोषा भा । ६ अटति भा । ७ आरेकमो विधत्ते भा वा १-२ ।

भित्तं प्रविष्टस्य क्लेश एव पर्यटनजनितः परं न तु भिक्षाप्राप्तिः, तन्हा दीप्तीणवेलाए चैव उपरैयवं । इदानीं मध्याह्नस्यारव
 एव यदि भिक्षामटति ततः को दोषः ? इत्यत आह—

भिक्षवस्सवि य अवेलाओसककहिसकणे भवे दोसा । भद्गपंततीया तन्हा पत्ते चरे काले ॥२१६॥ (भा.)

भिक्षाया अवेलायां यदि प्रविशति ततो यदि भद्रकः 'ओसकणं'ति याऽसौ रन्धनवेला तां मध्याह्नादारव एव कार-
 यति येन साधोरपि दीयते, एवं तावद्धिक्षावेलायामप्राप्तायां हिण्डतो दीयाः, अथ पुनर्निष्ठतायां भिक्षावेलायामटति ततः
 'अहिसकणं'ति रन्धवेलां ताभुत्तूर एव कारयति येन साधोरपि भक्तं भवति, एवमेते दीया भद्रके भवन्ति । 'पंचादीय'ति
 प्रान्तकृतास्तु दीया पूर्ववद्रष्टव्याः भण्डिकोऽयमिति श्रुते प्रान्तः, तस्मात्प्राप्ते काल एव चरेद्धिक्षां न न्युनेऽधिकं वा ।
 'काल'ति गयं, इदानीं 'आवस्सए'ति न्यात्वययते—

आवस्सग सोहेउं पविसे भिक्षवस्स सोहणे दोसा । उग्गाहिअवोसिरणे द्वअसईए य उहुहाहो ॥२१७॥ भा.

अवश्यं कर्तव्यमावश्यकं—कार्यिकावर्तुत्सर्गारूपं शोषयित्वा कृत्वेत्यर्थः, ततो भिक्षार्थं प्रविशति, अशोधने आवश्यकस्य
 दीया भवन्ति, कथं ?—'उग्गाहियवोसिरणे'ति यद्यसौ साधुः उद्गाहितेन—शुद्धितेनैव पात्रकेण व्युत्सृजति तत उहुहाह, अथ
 तत्पात्रकमन्यस्य साधोः समर्प्य यदि व्युत्सृजति ततश्च द्रवस्यासति—अभावे सति 'उहुहाहो' उपधातो भवति ।

अद्भुतगमणकिङ्किणी अलहृतो पस्रणपि पिङ्किञ्जा । छद्मावण पतावण धरणे मरण च छक्काया ॥ २१८ ॥
 अयासौ अतिरूरं गमन करोति स्पष्टितले तदाः 'किङ्किणी'पि अट्टः सत् मित्रावेवाया मित्रायप्राप्तुवन्नेषामपि 'प्रेर
 यत्' अतिक्रामयेत्, अप तत्रैव कश्चिद् गुरासमे व्युत्सुञ्जति ततः 'कङ्काय'पि स गुरापतिस्त्वबद्धुपि छद्मावेति स्यात्तपती
 स्वर्पः, अथवा पठावण-गहन कञ्जदिना करोति, अथेतदोपमयादरथ करोति पुरीपवेमस्य एतो भेरुज मवेत्, व्युत्सुञ्जतस्तु
 पदकापनिराचनेपि, स्पष्टितलामावात् । 'आवस्व'पि गम, इदानीं 'संभाषण'पि व्याख्यायते—

पकाणियस्स दोसा इत्थी साणे तरेव पटिणीप । मिस्सवियसोहि महवय तम्हा सवितिज्जप् गमण ।

एदि सक्काटकोपेठः सत् मिधाटन न करोति तव एकाकिन एते दोषाः—कीकृतः अचनितः प्रस्यनीकचनितः, मिधा
 निद्युद्विरेकस्य न मवति तथा मदायतोपधातो मवति वसमास्त्रितीयेन मन्त्रव्यम् । इय च अविहारयाया, इदानीं भाष्यकारः
 प्रतिपद् व्याख्यानयति—

सार्धोद्गमअगहणे दोसा पगस्स इरिययाउ मदे । साणे मिक्खुवओग सजमआपगयरदोसा ॥ २१९ ॥ भा

'सक्काटकस्य' सक्काटकसुयोगस्य 'अप्रहण' अरुपि दोषा एकाकिनः कीम्यो मवन्ति, एकाकिन इदा साधु कथापि
 'यात् । 'इरिय'पि गम, 'साये'पि व्याख्यायते—गुण्युपयोगं यदि इदाति एतः संयमविषयो दोषो मवति, अय गिवाया

१ कएवम चरेत्, अट्ट । २ संथाउएकउप वा । ३ मिक्खुवओगी पु । ४ कीकटा अट्ट वा १ पु ।

सुपयोमं ददाति तत्र आत्मोपधातदोषः, एवमेकाकिनः प्रविशतः शुनीकेन एकतरदोषो भवतीति, पथासहस्यं चैतद् व्याख्ये-
यं । 'साणे'ति गयं, हदानीं 'पडिणीए'ति व्याख्यायते—

दोणिण उ हुक्करिसतरा एगोत्ति हणे पदुदुपडिणीए । तिघरगहणे असोही अगहण पदोसपरिहाणी । २२०

दो साधू भिक्षामटन्तौ प्रत्यनीकस्य दुःप्रशुध्यतरो भवतः—दुःखेन परिभूयेते दुर्बयतरो इत्यर्थः । 'एगोत्ति हणे' एकाकिनं
पुनर्दृष्ट्वा प्रहन्यात् प्रद्विष्टः सन् प्रत्यनीकस्तरमात् सङ्घाटकेन गन्तव्यम् । 'पडिणीए'ति गयं, हदानीं 'भिकवविसोहि'ति भण्ड-
यदा स एकाकी कैस्मिञ्चित्पाटके भिक्षार्थं प्रविष्टः समकमेव च गृहत्रयाभिर्गतां भिक्षां गृह्णतो भिक्षाया अशुद्धिर्भवति—आहूत-
दोषो भवति, यत्र ईर्यापथिकां शोधयितुं न शक्नोति, अथ तत्रैकां भिक्षां गृह्णाति यस्यास्युपयोगो दत्तः तत्र इतरस्य भिक्षा-
द्वयस्याग्रहणे 'पजोस'ति ते भिक्षादातारः प्रद्वेषं गच्छेयुः, यदुत्तरमाकमयं परिभवं करोति येन नास्मदीयं गृह्णाति 'परि-
हाणि'ति अप्रहणे च परिहाणिर्भवति भिक्षाया गच्छस्य वा तेनागृहीतेन 'भिकवविसोहि'ति गयं, हदानीं 'मद्वय'ति
व्याख्यायते—

पाणिवहो तिसु गहणे पउंजणे कौटकयस्स वितियं तु । तेषां उच्छुद्धाई परिगहोऽअणेसणगहणे ॥ २२१ ॥

त्रिसु गृहेषु योगपद्यागतां भिक्षां यदा गृह्णाति तदा प्राणिवधः कृतो भवति, ततश्च प्रथमव्रतमङ्गः, तथाऽसौ एकाकी

क्वैटिङं क्योतिष निमिष वा प्रष्टुहे, तत्रै चानृतस्य नियमेनैव सुम्भवो यवस्वत्रोपचातकरमवश्यस्यते, उपचातजनक
 चातवत् सदुच्चारणे द्वितीयव्रतमङ्गः । 'सिपं सञ्जुहाई' अथ तत्र शुभे एकाकी प्रविष्टः सन् उञ्जुद-विधिष्व हिरण्यादि पश्यति
 ततश्च तदुच्चारति, एकाकिनो मोहसंभवात्, 'तेष'ति ततः स्तेन्यदोपस्वृतीयव्रतमङ्ग इत्यर्थः, तथा कदाचिदेकाकी अनेप
 णीयमपि शृणीयात्, तवस्वस्मिन्नेपणीये शृणीते परिग्रहकृतो दोषैश्चतुर्था, चतुर्थव्रतमत्र पृथग् नोक्त, मन्व्यमतीर्थकराणां
 परिग्रह एव तस्यान्वर्तमाणात्, किञ्च नापरिशुद्धीता स्त्री रुज्यत इति, पश्चिमस्य तु तीर्थकृतः पृथक् चतुर्थं व्रत, तन्मतेन
 चतुर्थव्रतमङ्ग दर्शयन्नाह—

विहवा पटरथवद्दया पयारमलमति ददुमेगागी । दारपिहेणे य गहृण इच्छमणिच्छेय दोसा उ । २२२ भा

विषवा स्त्री, बवो-मनुष्यः स विनष्टो यस्या इति समासः, तथा प्रोषितमर्तुका, तथा पा प्रचार न लभते-निरुद्धा
 धियते, सा एवंविधा त्रिप्रकारा स्त्री एकाकिन साधु प्रविष्ट इत्या शुभे द्वारं देहयित्वा शृणीयात्, तत्र यद्यसौ वा स्त्रियमि
 च्छति ततः संयममंत्रः, अथ नेच्छति तत उच्चारः, सैव स्त्री लोकास्य कथयति, यदुवाय मामिममवतीति, ततश्चोच्चारः ।
 प्रविशारमाया व्याख्याता, केः पुनः कारयैरसौ एकाकी भवति ?, तत्राह—

गारविप काहीप माइक्के अलस लुच्च निद्धम्मे । बुक्कभअचाहिट्टिय अमणुझे वा असघाहो ॥ ४१४ ॥

१ कीटकं वा ७ २ कीटकं वा १-२ । २ ततश्च अतस्व वा । ३ दोषः चतुर्थमत्र वा । ४ विहातव वा । ५ इच्छयित्वा ७ १ वा २ ।

‘भारविष्’चि गर्वेण लब्धिसंपन्नोऽहमिति कृत्वा एकाकी भवति, तथा ‘काहीष्’चि भिक्षार्थं प्रविष्टो धर्मकथं महतीं करोति महतीं वलां विष्टति ततस्तेन सार्द्धं न कश्चित्प्रयाति ततश्चैकाकी भवति, तथा मायावानेकाकी भवति, स हि शोभनं शुक्वाऽशोभनमानयति, स च द्वितीयं नेच्छतीत्यत एकाकी भवति, ‘अलसः’ अन्येन सह प्रभृतं पर्यटितुमसमर्थस्त्वत एकाक्येवानीय भक्षयति, गच्छवैयावृत्त्येऽलसः स एकाकी भवति, ‘लुब्ध’चि लुब्धो विकृतीः प्रार्थयति, ताश्च द्वितीये सति न शक्यन्ते प्रार्थयितुमत एकाकी भवति । निर्दमः अनेवर्णीयं गृह्णाति ततश्च द्वितीयं नेच्छति, ‘दुलभ’चि दुर्लभे दुर्भिक्षे एकाकी संभवति, सत्र हि एक एव गच्छति येन पृथक् पृथक् भिक्षा लभ्यते, तथा ‘अचाहिद्विष’चि आत्मविष्टितो यदाऽऽत्मना लभते तदाहारयति ‘अचलद्विड’चि जं भणिञं होइ, तथैवा अमनोज्ञो न कस्यचित्प्रतिभाति रटनशीलत्वाच्चतश्चैकाकी हिण्डते, एवमसङ्घाटको भवतीति । इदानीं एतामेव भाषां भाष्यकौरो वधारयानयति, तत्राद्यावयवप्रतिपादनायाह—
संघाडनारायणिओ अलद्धिओमो य लद्धिसंपन्नो । जिदुग्ग(ज)पडिग्गहं सुय भारवकारणा एग्गो २२३भा.

कस्यचित्सङ्घाटकस्य योऽसौ रत्नाधिकः—पर्यायज्येष्ठः स ‘अलद्धि’चि अलब्धिकः—लब्धिरहितः ‘ओमो य’चि पर्याय-लब्धुर्द्वितीयः स च लब्धिसंपन्नः, तत्रो योऽसौ पर्यायेण लब्धुर्लब्धिघात स भिक्षामटन्नप्रतो गच्छति रत्नाधिकस्त्वस्य पृष्टतः एव व्रजति । पुनश्च मण्डल्यं भोजनकाले आचार्या एवं मणन्ति, यदुत ज्येष्ठार्यस्याग्रतः पतद्दुहं मुञ्च, पुनरसौ ओमराहणिओ

१ कर्षां करोति । २ एकैक एव का. पा. २-१ । ३ अयत्ना क्षम. का. पा. २. १. ४. ४ कश्चित्प्रति का. । ५ कृत्वाह-पा. १-२ । ६ भिक्षव्य पृष्टतो व्रजति का. पा. १ ।

चिन्तयात्, यदुवासां ज्येष्ठार्यः सञ्जातो न तु मिषावेलायां ज्येष्ठार्यः, अहं संकलने पावता ज्येष्ठार्यस्य प्रथम
सम्पद्यते। एतन्मानेन गर्वकारणेन एकाकी भवति—एकाकेष्वेषाह मिषां यामीति। 'भारविष्'सि गत, 'काहीण'सि व्याख्यायते—
काहीओ कहेइ कह विइओ वारेइ अहव गुरुकहण। एव सो एगागी साइछो भद्ग सुजे ॥ २२४ ॥ भा०

मिषार्यं प्रविष्टा क्यको घर्मक्यां कर्वास्ते, एतन्न एतस्य द्वितीयो वारयति—सा कृपा घर्मक्यां ग्लानादयः सीदन्तीति,
अपवाऽऽगत्य गुरोः क्ययति यदुवाऽप्य घर्मक्यां कर्वास्तिष्ठति, गुरुरपि त निवारयति, यदि वारितोऽपि क्ययति तदा
ए एकाक्येव सभायते। 'कारिष्'सि गय, मायावी मद्रक सुहे अत एव एकाकी भच्छति ॥ 'साइछे'सि गय,
'मलस'सि व्याख्यायते—

अलसो चिर न हिइइ लुद्धो ओहासए विगईओ। निद्धम्म णेसणाई दुल्लहभिवखे व एगागी । २२५। भा
अतसभिर न हिइते, कतिपर्यां मिषां गुरीत्वाऽऽनच्छति। 'मलसे'सि गयं 'लुद्धो'सि मण्यति, लुद्धो विकृतीः प्रार्थयते,
एतथैकाक्येव याति। 'लुद्धो'सि गय, 'भिद्धम्मे'सि मण्यते, निर्धर्मो बनेपणीयादि करोति कृत्वा वानेपणां स्त्रीप्रमागच्छति,
अपरसायुषेरितैकेकाकीमूयेवाऽटति, 'भिद्धम्मे'सि गय। 'दुल्लम'सि मण्यते, दुर्मिसे दुर्लभायां मिषायां संघाटक नेच्छति
एकाक्येव मिषयति, एतथैकाकी भवति, 'दुल्लम'सि गय 'अचादिद्विष्'सि व्याख्यायते—

१ ज्येष्ठार्यः सञ्जातः अ। २ कम्म आ.। ३ क्येव हिइति आ.। ४ एकादि अपरसण् आ.। ५ मण्यति क. १ पा ३ १ पु.।

अत्ताहिद्वियजोगी असंखडीओ वऽणिट्टु सवेसिं । एवं सो एगानी हिडइ उवएसऽणुवदेसा ॥२२६॥ भा.

आत्मनाधिष्ठितेन लब्धेन भक्तादिना गृह्यते इति आत्माधिष्ठितयोगी अचलद्विओ इत्यर्थः, स एकाकी भवति ।
'अत्ताहिद्विए'ति गयं, 'अमणुचे'चि व्यख्यायते—'असंखडिओ वऽणिट्टु सवेसिं'ति कलहकारकः सर्वेषामनिष्टः सन् तत्रश्चै-
काकी क्रियते, एवमेभिः कारणैरेकाकी असौ हिणहते, उपदेशेन अनुपदेशेन वा—उपदेशेन गुरुणाऽनुज्ञातः अनुपदेशेन—
गुरुणाऽनुक्तः । व्याख्यातं सङ्घाटकद्वारम्, इदानीमुपकरणद्वारमुच्यते—

स्वोवगणमादाय असद् आयारशब्दयोगेण समं । नयणं तु मत्तगस्सा न य परिभोगो विणा कज्जे ॥ २२७ भा.

तत्रोत्सर्गतः सर्वमुपकरणमादाय शिक्षागवेषणां करोति, अथासौ सर्वेण गृहीतेन भिक्षामटितुमसमर्थस्त्वत आचारमण्डकेन
समं, आचारमण्डकं—पत्रं पदलानि रजोहरणं दण्डकः कल्पद्वयं—और्णिकः क्षौभिकश्च मात्रकं च, एतद्गृहीत्वा याति ।
'उवगरणे'चि गयं, इदानीं मात्रकग्रहणप्रतिषादनायाह—नैयणं गाहदं, नयनं मात्रकस्य करोति भिक्षामटन्, न च तस्य
मात्रकस्य कार्येण विना संसक्तादिना परिभोगः क्रियते । 'मत्तए'चि गयं 'काउस्सगण'चि व्याख्यायते—

आपुच्छणत्ति पढमा बिइया पडिपुच्छणा य कायवा । आवस्सिया य तइया जस्स य जोगो चउरथो उ।भा.

पढमं आपुच्छइ, यदुत्त—संदिसह उवओमं करेभि, एसा पढमा, उवओमकारावणिअं काउस्सगणं, अइहि उस्सासेहि

चिन्तयति, पदुतास्यां वेलायां ज्येष्ठार्कः सञ्जातो न तु यिवावेलायां ज्येष्ठार्कः, अह मंक्त लभे यावता ज्येष्ठार्कस्य प्रथम समर्प्यते । तत्रमानेन भवकारकेन एकस्मिन्-एकस्मिन्मिथ्यां याप्रीति । 'मारिये'चि गत, 'काहीए'चि गत, 'काहीए'चि व्याख्यायते- काहीओ कहेइ कह विइओ वारेइ अहव पुठ्कहण । एव सो पृगागी साइछो मद्दग भुजे ॥ २२४ ॥ सा०

मिथ्यां प्रविष्टः कथञ्चो धर्मकथां कर्त्तव्यते, तत्रव तस्य द्वितीयो वारपति-या कथा धर्मकथां ग्लानावयः सीदन्तीति, अथमाऽऽगत्य गुरोः कथयति पदुताऽय धर्मकथां कर्त्तव्यति, गुरुयि त निवारयति, यदि वारितोऽपि कथयति तदा एकाक्येव समायते । 'काहिए'चि गय, यायावी मद्रकं इहे वत एव एकस्मिन् गच्छति ॥ 'सायके'चि गय, 'अकस'चि व्याख्यायते-

अलसो चिर न दिडइ लुद्धो ओहासए विगईओ । निद्धम्म णेसणाई पुच्छहभिवस्से व पृगागी । २२५ ॥
 अकसचिरं न दिडइते, कविपयां मिथां गुरीत्वाऽऽप्यच्छति । 'अकसे'चि गय 'लुद्धो'चि मण्यति, लुद्धो चिठ्ठोः प्रार्थयते, अपरपापुप्रेरितेवैकास्मीमूयेवाऽट्ठि, 'मिद्धम्मे'चि गयते, निर्धम्मो अनेपणीयादि कैरोति कुत्सा वानेपणां वीघमागच्छति, एकाक्येव मिथयति, तत्रवैकास्मी मवति, 'दुल्लम'चि गय । 'दुल्लम'चि मण्यते, इमिथ्ये इल्लमायां मिथ्यायां संघाटक नेच्छति । ज्येष्ठार्कं तत्रव का । २२५ ॥ १ अनेव दिडइति का. । ४ एकस्मिन् अ. । ५ एकस्मिन् अ. । ६ अ. । ७ अ. । ८ अ. ।

१ ज्येष्ठार्कं तत्रव का । २ अ. का. । ३ अनेव दिडइति का. । ४ एकस्मिन् अ. । ५ एकस्मिन् अ. । ६ अ. । ७ अ. । ८ अ. ।

अचाहिद्वियजोगी असंखडीओ वऽणिट्टु सवेसिं । एवं सो एगागी हिंङइ उवएसऽणुवदेशा ॥२२६॥ भा.

आत्मनाधिष्ठितेन लब्धेन भक्तादिना युज्यते इति आत्मनाधिष्ठितयोगी अचलद्विओ इत्यर्थः, स एकाकी भवति ।
 'अचाहिद्विष्'चि गयं, 'अमणुबे'चि व्यख्यायते—'असंखडिओ वऽणिट्टु सवेसिं'ति कलहकारकः सर्वपामनिष्टः सन् ततश्च-
 काकी क्रियते, एवमेभिः कारणैरेकाकी असौ हिण्डते, उपदेशेन अनुपदेशेन वा—उपदेशेन गुरुणाऽनुज्ञातः अनुपदेशेन—
 गुरुणाऽनुक्तः । व्याख्यातं सङ्घाटकद्वारम्, इदानीमपकरणद्वारमुच्यते—

सवोवगणमादाय असद्दु आथारभंडगेण समं । नयणं तु मत्तगरस्ता न य परिभोगो विणा कज्जे ॥ २२७ भा.

उत्रोत्सर्गतः सर्वमुपकरणमादाय शिक्षाभावेषणां करोति, अथासौ सर्वेण गृहीतेन भिक्षामटितुमसमर्थस्त्वव आचारमण्डकेन
 समं, आचारमण्डकं—पात्रं पटलानि रजोहरणं दण्डकः कल्पद्वयं—और्णिकः शौभिकश्च मात्रकं च, एतद्गृहीत्वा याति ।
 'उवगणे'चि गयं, इदानीं मात्रकग्रहणश्रुतिपादनायाह—नयणं गाहदं, नयनं मात्रकस्य करोति भिक्षामटम्, न च तस्य
 मात्रकस्य कार्येण विना संसक्तादिना परिभोगः क्रियते । 'मत्तष्'चि गयं 'काउस्सग'चि व्याख्यायते—

आपुच्छणात्ति पढमा विइया पडिपुच्छणा य कायवा । आवसिसया य तइया जरस य जोगो चउरथो ज्जाभा.

पढमं आपुच्छह, यदुत-संदिसह उवओगं करेमि, एसा पढमा, उवओगकरावणिअं काउस्सगं, अइहि उस्सासेहि

नमोकारं चित्ते, ततो नमोकारेण परेऽप्य सप्तवि-संविष्ट, आयरिओ मन्वह-लामो, साह मन्वह-कहसि, एसा पडिपुष्ठा,
 ततो आयरिओ मन्वह-वरसि, ततो 'आषस्सिपाए बस्स य ओयो'पि न न सुबसस्स उबगारे षड्ढर सं त गिणिरस्सामि,
 'बस्स य ओयो'पि व्याख्यातम् । इदानीमेतान्येव प्रमाणादीनि द्वाराणि सप्तविषयाण्यभिधीयन्ते, तत्र यदुक्त प्रमाणद्वारे-
 वारादय प्रवेष्टव्य, तस्य प्रतिपक्ष उच्यते, वारात्रयमपि प्रविशति, किमर्थमत द्वाह—

आयरियाईणट्टा ओमगिळाणट्टया य बहुत्सोऽपि । गेळलस्वमगपाट्टुण अतिप्पप्पडतिच्छिप्प यावि ॥४१५

आचार्यादीनामर्थाय बहुस्रोत्रपि वाराः प्रविशसि, ओमो-वाकस्त्वयं ग्लानार्थं च बहुशः प्रविशति । प्रमाणपतनोक्ता,
 इदानीं यदुक्त कालद्वये प्रवेष्टव्य तत्रप्रतिपक्ष उच्यते, ग्लानव्यपक्र्यापूर्वार्थमतिप्रत्यूषस्यपि प्रविशति तथा 'अविच्छिप्प
 पाथि'पि अतिक्रान्वायामपि सिद्धायेकायां प्रविशति बहुशः ॥

अणुकपा पडिसेहो कयाइ हिंदिज्जवा न वा हिंदि । अणमोगि गिळाणट्टा आर्वस्सगडत्सोइहत्ताण ॥४१६

स च प्रत्यूषस्येव प्रविष्टः कस्मिंश्चिद् शूरे ग्लानार्थं, उच्य च तत्रेन तत्र, तत्रच 'पुनर्वचति अदुकम्पया, यदुत पुनरपि
 स्वया ग्लानार्थमस्यां वेलायां आगन्तव्य, तत्रवासौ साहुः प्रतिपेच क्सेति, क्वच !, त शूरेत्यमेवं मन्वति, यदुत प्रत्यूषसि
 धः क्वाचिदह हिंदिज्जा क्वाचिन्न हिंदिभिं, एव मन्वतेन आणट्टका उगमवेसा परिहरिया होसि न च प्रथियेवः कुवो

१ बहुमप क. १ वा १-२ । २ परस्वर्भे' ए. १ परस्वर्भे' वा २ परस्वर्भे' मति ३ । ३ आसाधमणे क. १-२ । ४ हिंदिज्जपि वा क २ वा. १-२ ।

भवति । उक्ता कालयतना, इदानीमावश्यकयतनोच्यते—कदाचिदसौ साधुरनाभोगेन 'आवश्यकं' कायिकाव्युत्सर्गलक्षणम-
 कृत्वा नानार्थं त्वरितं भवतः, ततः—

आसन्नाड नियतर्हं कालि पदुष्यंति दूरपत्तोवि । अपदुष्यंति ततो च्चिय एगो धरे वोसिरे एगो ॥४१७॥

तत आसन्नात्सञ्जातकायिकाद्याशङ्को निवर्त्तते, जति कालो पदुष्यह ततो दूरगतोऽपि निवर्त्तते, अथ निवर्त्तमानस्य
 कालो न पदुष्यह, ततः 'ततो च्चिअ' तत एव यतो भिक्षार्थं भवस्वत एव व्युत्सुजति, कथम् ? एकः साधुर्भाजनं धारयति
 एकस्तु व्युत्सुजति कायिकादि ।

भावासन्ने समणुज्ज अन्नओसन्नसङ्घविज्जधरे । सल्लपरुवणाविज्जे हेरथेव परोहडे वावि ॥ ४१८ ॥

अथवा 'भावासन्नः' असहिष्णुरत्यन्तं भवति ततः समनोज्ञा यदि तस्मिन् क्षेत्रे आसन्ना अन्यस्मिन् प्रतिश्रये ततस्वन्न
 प्रविश्य व्युत्सुजति । 'अण्'चि अथवा अमनोज्ञास्वन्नासन्नास्वतस्वन्नसर्वौ प्रविश्य व्युत्सुजति, तद्भावेऽवभगानां वसतौ
 व्युत्सुजति तद्भावे श्राद्धगृहे, तद्भावे वैद्यगृहे व्युत्सुजति, तत्र च वैद्यगृहे प्ररूपयति यदुत्त 'विणिण सल्ला महाराथ' इत्येवमादि,
 ततश्चासौ वैद्यः स्मरितप्रान्य एवं भणति 'हेरथेव'चि अत्र पश्चाद्गृहेके व्युत्सुज, 'परोहडे'वा' गृहस्य पश्चाद्गृणे व्युत्सुजति ।
 एतेसि असर्हेष रायपहे दोधराण वा मज्झे । हरथं हरथं मोत्तुं मज्झे सो नरवइस्स भवे ॥ ४१९ ॥

एतेषां-पूर्वोद्दिष्टानां अभावे नरपरिपन्ने-राजमार्गे व्युत्सृजेत् यतोऽसौ सामान्यो लोफस्य, तदभावे द्वयोर्गृहयोर्मध्ये व्युत्सृजति तयोश्च मध्ये व्युत्सृजन् इत्यमार्गं इत्यपि अलिङ्गाया उभयोर्गृहयोर्दृष्ट्वा व्युत्सृजति, यतोऽसौ मरुत्प्रदेशः, स च नरपतेः परिग्रहः तदर्थं कलहादिर्न मरुति ।

उग्गहकाइयवज्ज छेडुणि ववहारो लब्धम् तस्य । गारविण् पञ्चवणा तव चेव अणुग्गहो पत्त ॥४२०॥

एवभावे गृहस्वसत्केन्द्रप्रदेशे परिगृहीते वस्तिभूयि व्युत्सृजति, कथं! कपिकस्यने पुरीषधृत्सृजन्मपि कपिकी च व्युत्सृजति । किं कारणं?, अथो छेडुणि ववहारो लब्धम्, यदि विहस्यो मभिन्न-छेडुदि, तो न छेडु, ववहारं रातले करेत् । अहा धाणकेऽपि मयिञ्च-‘अह काइञ्च न वोसिञ्च ततो नदीसो’ । अयमित्यभूत्स्वप्नं व्यवहारो लभ्यते, अतः कपिकानां न व्युत्सृजति । तस्मात्स्वप्नप्रकृतना, इदानीं प्रकृतप्रकृतनोच्यते, तत्र येन प्रतिद्वारमाधोपल्पस्ताऽऽसीत् ‘गारविण् काही’ त्येव यादिस्य, तस्या वतनोच्यते, तत्र ‘गारविण्’ स्यस्य पदस्य यतनामोह-गारविण् गाहापञ्चदश ‘गारविण् पञ्चवणा’ योऽसौ ओभारादयिको लब्ध्या वर्धितः सभेकाही भवति समाचारो वर्मकषपा प्रज्ञापयति, पशुत तवैवावमद्गुहो यस्वपीपल्लवु-पष्टमेन स्नात्वायादि कर्तन्तीति । गारवियञ्चपत्ना गया, एवमिदं प्रकृतवप वर्धते, अन्त्येवामपि कपिकमायापिबलप्रकृतव निर्दमनीनां प्रज्ञापना कर्तव्या । इदानीं दुर्लभपदव्याख्यानं कर्षित्वाह—

जइ दोषह एग भिखवा न य बेल पहुपण तओ एगो । स्ववेवि अचलाभी पडिसेहमणुन्नपियधम्मे ॥

यदि तत्र क्षेत्रे पर्यटतामेकैव भिक्षा द्वयोरपि लभ्यते 'हिण्डतोर्न च कालः पर्याप्यते—न य पहुपणइ तदा एकाकिन एव हिण्डन्ते । दुर्लभयतनोका, इदानीं अचाहिद्विययतनोच्यते—यदि ते सर्व एव खण्डा अचलद्विया होइउमिच्छंति तदाऽऽचार्यः प्रतिषेधं करोति, अथ कश्चिप्रियधर्मा आत्मलब्धिको भवति तत्र आचार्योऽनुज्ञां करोति, तत्रैवमेकाकी भवति, अचाहिद्विअजयणा मणिया, इदानीं अमणुण्यतनां प्रतिपादयन्नाह—

अमणुन्न अन्नसंजोयणा उ स्ववेवि षेच्छण विवेगो । बहुगुणतदेकदोसं एसणवलियं न उ विगिंवे ॥४२३॥

यद्यसौ 'अमनोद्धः' रटनशीलस्वतोऽन्यस्य संयोज्यते तेन सह हिण्डते । अथ सर्व एव नेच्छन्ति तत्रस्तस्यामनोद्धस्य विवेकः—परित्यागः क्रियते, अथासौ बहुगुणः सर्वगुणसंपन्नः किन्तु स एवैको दोषः रटनशीलता एषणायां च बलवांस्वतो नासौ परित्यज्यते । मणिया अमणुणजयणा, इदानीं यदुक्तम्—'एगाणियस्स दोसा' इत्येवमादि तेषां यतनोच्यते, आह किं पुनः कारणमुत्क्रमेण खयादीनां पदानां यतनोच्यते ? उच्यते, गर्वितकथिकादयः प्रज्ञापिताः सन्तः कारणवशादेकाकिनोऽपि भिक्षामटन्ति, तत्रैकैकाकिनामटां यद्यपि स्त्रीकृता दोषा भवन्ति तथाऽपि तत्रेयं यतना, इदानीं या नाथोपन्यस्ताऽऽसीत् यदुत् एगाणियस्स दोसा' इत्येवमादिका, तत्र यतनां प्रतिपादनायाह—

१ °सबोइया आ पा १ । २ °दोवे आ । ३ °बल्ल आ क २ पा १ । ४ °गुणसपण' किन्तु आं. पा. १ । ५ °शील इति एषं आ ।

एतेषां-पूर्वोद्दिष्टानां वयावे नरपतिपथे-राज्यमार्गे भ्युत्सुजेत् यतोऽसौ सामान्यो लोफस्प, तदभावे द्वयोर्गृहयोर्मध्ये भ्युत्सुबति तथापि मध्ये भ्युत्सुजन् इत्तमात्र इत्तमात्र भोलिकाया तमयोर्गृहयोर्दुस्वा प्रुत्सुबति, यतोऽसौ मन्पप्रवेष्टा, स च नरपतेः परिग्रहः तत्र क्लहादिर्न भवति ।

उग्रगृहाइयवज्जं छेदुणि ववहारो लब्धमए तत्थ । गारविप, पञ्चवणा तव धेव अणुगगहो प्स ॥४२०॥

तदभावे गृहस्वसरेऽत्रप्रदे परिगृहीते तस्मिन्नपि भ्युत्सुबति, कथं? कथिकत्वार्थं पुरीपमृत्सुबमपि कथिकी न भ्युत्सुबति । किं कारणं?, अथो छेदुणि ववहारो सुदमद, यदि सिहसो मणिस-छेदुदि, तो न छेदुद, ववहारं राउले करे । वहा वियकेऽपि मथिर्भ-‘बद काइवं न रोसिगृ ततो नरोसो’ । अपमित्यभूत्तत्र व्यवहारो लभ्यते, अतः कथिको न भ्युत्सु बति । उक्ताऽऽवश्यकपतना, इदानीं सव्वाठकयतनोच्यते, तत्र धेप प्रविहारगोपन्यस्ताऽऽसीत् ‘यारविप काही’ स्पेन मादिका, तस्या पतनोच्यते, यत्र ‘गारविप’ तस्य पदस्य यतनामोह-गारविप माहापच्छद ‘गारविप पञ्चवणा’ योऽसौ ओभराइमिको लब्ध्या मथितः सुमेकाकी भवति तमाचार्यो धर्मकपया प्रकापपति, यदुत तवैवायमनुग्रहो पश्चदीयलब्धु-पदमेन स्वाध्यायादि कुर्वन्तीति । गारविपव्ययजा गया, एवमिदमुपलक्षण्य वर्धते, अन्येषामपि कथिकमाया विमलसुग्व निर्दोषीणां प्रज्ञापना कर्षण्या । इदानीं दुर्लभपदस्याख्यानं कुर्वन्निदमाह—

जइ दोषह एग भिक्खा न य वेल पहुण्ण तओ एगो । स्ववेवि अत्ताभी पडिसेहमणुत्तापियधम्मे ॥

यदि तत्र क्षेत्रे पर्यटतामेकैव भिक्षा द्वयोरपि लभ्यते 'हिण्डतोर्न च कालः पर्याप्यते—न य पहुण्णह तदा एकाकिन एव हिण्डन्ते । दुर्लभयतनोका, इदानीं अचाहिट्टिपयतनोच्यते—यदि ते सर्व एव खग्गुडा अत्तलद्धिया होइउमिच्छंति तदाऽऽचार्यः प्रतिपेधं करोति, अथ कश्चित्प्रियधर्मा आत्मलब्धिको भवति तत आचार्योऽनुज्ञां करोति, ततश्चैवमेकाकी भवति, अचाहिट्टिअजयणा मणिया, इदानीं अमणुण्णयतनां प्रतिपादयन्नाह—

अमणुत्त अन्नसंजोयणा उ स्ववेवि णेच्छणा विवेगो । बहुगुणतदेकदोसं एसणवैलियं न उ विणिंत्ते ॥४२३॥

यद्यसौ 'अमनोह्वः' रटनशीलस्वतोऽन्यस्य संयोज्यते तेन सह हिण्डते । अथ सर्व एव नेच्छन्ति ततस्त्वस्यामनोह्वस्य विवेकः—परित्यागः क्रियते, अथासौ बहुगुणः सर्वगुणसंपन्नः किन्तु स एवैको दोषः रटनशीलता एषणायां च बलवांस्वतो नासौ परित्यज्यते । मणिया अमणुण्णजयणा, इदानीं यदुक्तम्—'एगाणियस्स दोसा' इत्येवमादि तेषां यतनोच्यते, आह किं नूनः कारणमुत्क्रमेण लुयादीनां पदानां यतनोच्यते ? उच्यते, गर्हितकथिकादयः प्रज्ञापिताः सन्तः कारणवशादेकाकिनोऽपि भिक्षामटन्ति, ततश्चैकाकिनामटतां यद्यपि स्त्रीकृता दोषा भवन्ति तथाऽपि तत्रेयं यतना, इदानीं वा गाथोपन्यस्ताऽऽसीत् यदुत एगाणियस्स दोसा' इत्येवमादिका, तत्र यतनां प्रतिपादनायाह—

१ 'सञ्जीइया का. पा. १ । २ °दोसं आ. । ३ °बलवं आ क २ पा १ । ४ °गुणसंपन्न. किन्तु आ. पा १ । ५ °शीक इति एषं का ।

इरथीगहणे धम्म कहेइ वयठवण गुरुसमीवमि । इह चैवोवर रज्जू भाएण सोहोवसम तीसे ॥ ४२३ ॥
 एव तस्यैकाकिनो मयस्य सतः स्त्रीप्रशये सति-स्त्रिया गृहीतः सन् धर्मकर्मां करोति षडुत्तर नरकममनाय भेयुनसेषेत्येवमा
 विकां, अथ कथितेऽपि धर्मे न मुञ्चति ततो मभति षडुत्तर व्रतानि गुरुसमीये स्यापयित्वाऽऽप्राच्छामीति, एषदभिषाय नश्यति
 अथ तथापि न छंमत्त गन्तु ततो मभति इहेषापरक्रे व्रतमाश्रम्य ज्ञोमीति, तत्र च प्रनिश्य, उच्छम्भनार्थं रञ्जु गृह्णाति,
 वरत्वन मयेन क्वाचिन्मोहोपशयो भवति, मोहिनीयखो मयेन द्रियते, अथेवमपि न मुञ्च्यते ततो त्रियत् एवेति । उक्ता
 स्त्रीपवना, इदानीं श्रादितवतोच्यते—

साणा गोर्णाह घरे परिहरऽणाभोगकुङ्कदहनीसा । वारेइ य दडएण वारावे वा अगारेहिं ॥ ४२४ ॥

शानो मषादयम येसु गृहेषु तानि परिहरति, अयानाभोगेन क्वमपि श्रियेत्सतः कुञ्जकट्टनिभया विद्यति, कुञ्ज कट्ट
 वा श्रेष्ठे करोति अग्रतो दण्डकेन धारयति, अयारेर्वां पौसापवति । उक्ता मयतना, इदानीं पडिप्पीयतनोच्यते—

एक्याकिना प्रत्यनीकगृहे न प्रयेष्टव्य, अयानाभोगेन श्रियेत्सतः श्रुतितुमारकवस्ततो शोक करोति-उच्छब्दयति

१ कम्पते भा. । २ प्रविचति भा. क २ । ३ मोहवखो भा. । ४ मुञ्चति भा. । ५ मोष इत्ये भा. । ६ वारव व पु. । ७ वारवति
 १, धारयति पा. २ । ८ करेक भा पा १ ।

येन लोको मिलति, तत्र आकुले निष्क्रामति । उक्ता प्रत्यनीकयतना, अधुना भिक्षाविशोधियतनोच्यते-मध्य स्थितस्त्रयाणा-
मपि गृहणासुपयोगं दत्त्वा पङ्क्त्या स्थितानां भिक्षां गृह्णाति, उक्ता भिक्षाविशोधियतना, अधुना पञ्चमहाव्रतयतनोच्यते, तत्र
भिक्षायामुपयोगं दत्त्वा प्राणातिपातसंरक्षणं कृतमेव, इदानीं द्वितीयमहाव्रतयतनां प्रतिपादनायाह--

विटल पुट्टो न पाणे अर्हन्नादीवि वज्राए ठाणे । सुद्धं भवेस उद्धं पंचइयारे परिहरंतो ॥ ४२६ ॥

वेण्टल-निमित्तादि पृष्टः सर्वेषां मणति- न जान हैति एवं मणता द्वितीयमहाव्रतयतना कृता भवति । इदानीं तृतीय-
महाव्रतयतनां दर्शयन्नाह-‘अर्हन्नादीवि वज्राए ठाणे’ तत्र भिक्षार्थं प्राविष्ट आकीर्णादिस्थानं परिवर्जयेत्, यत्र हिरण्यमदि
विश्लिप्तभास्ते तदाकीर्णस्थानं तच्च साधुना वर्जनीयं, एवं तृतीयमहाव्रतयतना कृता भवति । इदानीं पञ्चममहाव्रतयतनां
प्रतिपादयन्नाह-‘सुद्धम्’ उद्गमादिदोषरहितं ‘भवेथयति’ अन्वेथयति ‘उद्धं’ भक्तं पञ्चाप्यतीचारान् रक्षन् । उक्ता पञ्चममहा-
व्रतयतना, चतुर्थमहाव्रतयतना तूक्तैव । ‘इत्थिग्गहणे वग्गं’ इत्येषमादिना, उक्ता सङ्घाटकयतना, इदानीमुपकरणयतनामाह--
जहन्नेण चोलपट्टं वीसरणाद्ध गहाय गच्छिज्जा । उस्सग्ग काउ गमणं सत्तयगहणे इमे दोसा ॥ ४२७ ॥

उत्सर्गवस्त्वावक्रिक्षार्थं गच्छता सर्वमुपकरणं गृहीत्वा गन्तव्यं, यस्तु विस्मरणात्तुः स जघन्येन चोलपट्टकमादाय गच्छति,
उपलक्षणं चात्र चोलपट्टकोऽन्यथा पात्रकं पटलानि रजोहरणं दण्डकं कल्पद्रव्यं चैतद् गृहीत्वा गच्छति । उक्तोपकरणयतना,

स्मिकः प्रचुराक्षपानलम्भः स्यात्तदं असंस्तरतां प्रवर्जितानामात्मानं कुच्छ्रेण यापयतां कुत्रचित् स्याद् ग्रहणमिति । तथा च—
संसत्तभत्तपाणे मत्तग सोहोड पक्खिवे उवरिं । संसत्तगं च पाडं परिट्टवे सेसरक्खट्टा ॥२३१॥ (भा.)

संसक्तभक्तपानग्रहणे सति मात्रके 'शोषयित्वा' प्रशुपेक्ष्य सक्तुकाञ्जिकादि पात्रकस्योपरि प्राक्षिपेत् । अथ तल्पानकादि
शुद्धितं मात्रके किन्तु अशुद्धं संसक्तं जातं, ततश्चैवं ज्ञात्वा विधिना तस्मिन्नेव क्षणे परिष्ठापयति किमर्थं ? शोषभक्तरक्षणार्थं,
मा भूत्तद्ग्रन्थेन शोषस्यापि संसक्तिः स्यात्, तस्मान्मात्रकं शुद्धीतव्यं, एभिश्च कारणैर्न शुक्लाति—

गेलन्नकज्जतुरिओ अणभोगेणं च लिच्च अग्गहणं । अणभोगगिलाणट्टा उत्ससग्गादीणि नवि कुज्जा ॥२२९॥

ग्लानकार्येण त्वरितो गतः ततश्चैवं न शुक्लाति, अनाभोगेन वा निर्गतो यदि, लिप्यं वा लेपेन तन्मात्रकं यदि, ततश्चै-
वमग्रहणं मात्रकस्य संभवतीति । उक्ता मात्रकयतना, इदानीं उत्सर्गयतना प्रतिपादनायाह—अणभोग पच्छद्धं, अणभोगेण
गिलाणट्टा अनाभोगेन उत्सर्ग—उपयोगं न कुर्यात्, ग्लानार्थं वा त्वरित उत्सर्गं न कुर्यात्, आदिग्रहणादावश्यकं च न
कुर्यादिति । उत्सर्गयतनोक्ता, इदानीं 'जस्स य जोगो' अस्य विधिरुच्यते—

जस्स य जोगसकाऊण निर्माओ न लहई तु सच्चित्तं । नविं वरथपायमाई तिणणं गहणे कुणसु तस्हा ॥२३०॥

'जस्स य 'जोगो' इत्येवं 'अकुत्वा' अभणित्वा निर्गतः सन् एवं 'न लभते' न भवत्यामाव्यं 'सच्चित्तं' प्रवृत्त्यर्थं ह्यपरिथतं

इदानीं मात्रकपठनां प्रतिपादनायाह—यात्रकं पृथीत्वा गन्तव्यं, पृथीत्वा चोत्सर्गं—उपयोम कृत्वा प्रमथि, अथ मात्रकं न
 गृह्णाति मच्छंस्वराय मात्रकप्रहारे एते च वस्यमाणलक्षणा दोषाः, अत्र च यदुत्सर्गप्रहारेण कृतं तद्विधिप्रदर्शनार्थं न तु
 पुनः स्वस्थानमिति । इदानीं मात्रकाप्रहारे दोषान् प्रदर्शयन्नाह—

आयरिष् च गिळाणे पाहुणप् बुळ्हे सहसळामे । ससत्तमसपाणे सत्तगगहृण अणुण्णाय ॥ ४२८ ॥

आचार्येण गळानार्थं प्रापूर्वकार्यं वा दुर्लभं वा किञ्चिच्छुभ्यते तदर्थे, 'सहसा' अकस्मात्किञ्चित्कदाचिच्छुभ्यते तदर्थे,
 तथा संसक्तमकपानप्रहारेण मात्रकप्रहारेण अनुदातम् । इदानीमेवामेव गारां माष्यकारो व्याख्यानयन्नाह—

पाउग्गायरियाई कैहिं गिण्हउ मत्तप् अगहिचमि । जा प्पुत्ति विराहणया दुवमाणे ज दवेण विणा २२९ भा

प्रायोग्यमाचार्यादीनां कं गृह्णातु मात्रकंऽगृहीते सति !, तदप्रहरणात् वा तेषामाचार्यादीनां विराचना सा तेनाप्रीकृता
 भवति, अथैव मन्यते इदमावने गृह्णातु तत्रैव प्रयेऽगृहीते प्रवेभ पिता या विराचना सा तदवस्येव, आदिप्रहरणाद्
 म्लानप्रापूर्वका अपि व्याख्याता एव ।

बुळ्हे दध व सिया घयाइ गिण्हे उवगगहकरत्तु । पउरऽअपाणळमे असयरे कैत्पइ सिया उ ॥ २३० ॥ भा

दुर्लभं वा इष्यं घृणादि 'स्यात्' मवेत् तैसश्च घृणादि शृण्वते पठ उपग्रहं क्तोवि—अथष्टम् क्तोति तत्, अथ 'सहसा' आक-

१ कण्ठेना चोत्सर्गमिति—उप' वा । २ 'पाथे क. १ । ३ अ. ५ । ४ अ. ५ । ५ अ. ५ । ६ अ. ५ । ७ अ. ५ । ८ अ. ५ । ९ अ. ५ । १० अ. ५ ।

तत्र हि ग्रामासन्ने उपविश्य पादप्रमार्जनं करोति, किं कारणं ?, तत्पादरजः कदाचित्सचिचं भवति कदाचिन्मिश्रं लभं भवेत्, ग्रामे च निषमादचितं रजोऽतः प्रमार्जयति, पुनश्च प्रत्युपेक्षणां करोति पात्रद्वितयस्य पतद्गृहस्य मात्रकस्य च, एवं 'देशकाले' मिधावेलायां प्राप्तायां करोति, अथाद्यापि न भवति मिधाकालस्वतस्वस्मिन्नप्राप्तौ मिधाकाले पादौ प्रमाहि, ततस्वावदास्ते यावद्भिक्षाकालः प्राप्तः, ततस्वस्मिन् प्राप्ते सति तस्यां वेलायां पात्रद्वितयं प्रत्युपेक्षत इति । एवमसौ पात्रद्वितयं प्रत्युपेक्ष्य ग्रामे प्रविश्यन् कदाचिच्छ्रमणादीन् पश्यति ततस्वान् पृच्छति, एवदेवाह—

समणं समणिं सावगसावियगोहिअनातिरथि बहि पुच्छे।अरिथह समण ? सुविहिया सिट्ठे तेसालयं गच्छे।

श्रमणं श्रमणीं श्रावकं श्राविकां गृहस्थमन्यवीथिकान् वा बहिर्द्वारं पृच्छति, एतावन्तरोक्तान् सर्वान् दृष्ट्वा पृच्छति, अत्र सन्ति श्रमणाः ?, किं विचिष्टाः ?—शोभनं विहितमेवामिति सुविहिताः—शोभनानुष्ठानाः, एतश्चैवेषामन्यतमेव कथिते सति ततस्तेषामेव—श्रमणादीनां 'आलयं' आवासं गच्छेत् । ततस्तेषां आलयं प्राप्य किं करोति ? इत्याह—

समणुण्णेसुं पवेसो वाहिं टवेऊण अन्न किइकस्सं । खन्नूडोसन्नेसु टवणा उच्छोभवंदणयं ॥४३५॥

यदि हि ते समनोद्धाः—एकसामाचारीप्रतिबद्धास्ततस्तेषां मध्ये प्रविशति, अन्ये—असमनोद्धा भवन्ति यदि ततो बाह्यत उपकरणं स्थापयित्वा प्रविश्य 'कृतिकर्म' द्वादशावर्तवन्दनं ददाति, अथ ते संविग्रपाक्षिका अवसंत्वा भवन्ति ततो बहिर्द्वारं-

२२२७) गान्धापच वक्षपात्रकाद, अथ पस्य योग इत्येवमकृत्वा गृह्णाति ततः स्तैन्व भवति, तस्मात्कुरु यस्य योग इत्येवम् ।
 सो आपुच्छि अणुष्णाओ सग्गामे हिंढ अहव परगामे । सग्गामे सइ काले पत्ते (इत्तो) परगामि वोच्छामि

आपुच्छा नाम संदिसह उबओग करेभि'चि, चितिया पडिपुच्छा-किंर गिण्ढामिचि, गुरु मणइ-सहसि, यथा पूर्व
 साधरो गृहन्वीत्यर्थः, एवमसौ बनेन क्रमेण प्रच्छन्ने कृते सत्पनुवात आशयकी कृत्वा यस्य च योग इत्येवमभिषाय
 निर्गत्य स्वग्रामे शिण्ढते, अथवा 'पञ्जामे' समीपग्रामे तत्र स्वग्रामे यदि शिण्ढते ततः 'सति काले' ग्राव्यायां मिष्ठावेळाया
 मिस्त्रर्षः, इदानीं परग्रामे बस्नामि शिण्ढतो विचिसु, तमेवाह—

पुरतो बुगमाथापु गतूण अन्नगामि धादिठिओ । तरुणे मस्सिमथेरे नव पुच्छाओ जहा हिट्ठा ॥ ४३२ ॥

पुरतो बुगमात्र निरीषयाणो 'गत्वा' अन्यग्राम संग्राप्य बहिर्भ्यवस्थितः पृच्छति-किं विधते मिष्ठावेळाऽत्र ग्रामे उत न ?,
 कान् पृच्छतीत्यत आह-उत्स्य मत्पम स्वधिरं, एकेकस्य त्रैविण्याथन पृच्छाः कर्षण्याः, पयाऽवस्तात् प्रतिपादितैस्तास्वयेवा
 शपि न्यास्याः, अत्र च तस्य स्त्रीपुनपुसक मध्यम स्त्रीपुनपुसक स्वधिरं स्त्रीपुनपुसकमिति । एव गृह्णा यदि तत्र मिष्ठावेळा
 वत्क्षण एव, ततः को विधिरित्यत आह—

पायपमब्जणपडिलेहणा ये भाणतुग देसकालामि । अप्पत्तेऽवियं पाप पमस्स पत्ते य पायवुग ॥ ४३३ ॥

१ अह का. १९ 'सस्तर्ष' अह क २ । २ इवात्पत्र पा १-२ अ २, स्वाम का. १४ 'उत्तपि ली क १-२ । ५ उ का. पा. २ । ६ 'सि-

गौर्धा यत्र दुष्टो गृहे तच्च, 'पुण्यो'चि, पुण्यार्थं यत्र बहु रन्वयित्वा श्रमणादीनां दीयते, अथवा पूर्णं यद्गृहस्थैर्बहुभिस्त्वच्च प्रदर्शयन्ति, जुगुप्सितं-छिभ्यकादि तच्च, हिंसागं-सौकरिकादिगृहं तच्च, मामाकं चोक्तं, एतानि दर्शितानि सन्ति सर्वयत्नेन परिहर्त्तव्यानीति । इदानीं यदुक्तं 'यतनया स्थापनाकुलानि प्रच्छनीयानि कथनीयानि च' तत्प्रतिपादनायाह—

वाहाए अंगुलीई व लट्टीइ व उज्जुओ टिओ संतो । न पुच्छिज्ज न दाएज्जा पञ्चावाया भवे दोसा ॥४३९॥

वाहुं प्रसार्य गृहाभिमुखं न दर्शयति नाऽपि पुच्छति, तथाऽहुत्या यथा वा न पुच्छति नापि कथयति, ऋजुर्गृहाभिमुखं स्थितो न पुच्छति साधुर्नापि दर्शयेद्, यत्स्वत्तत्र दोषाः, किञ्चिच्छिष्टाः ?—प्रत्यपायजनिता भवन्ति । के च ते प्रत्यपायाः ? इत्यत आह—
अगण्णि(हि) व तेणोहि व जीवियवन्रोवणं तु पडिणीए । खरओ खरिया सुणहा णट्टे वट्टवसुरे संका ॥४४०॥

यथा दिशा साधुना वाहुं प्रसार्य गृहं पृष्टं तेन वा वाह्यादि प्रसार्य तैत्कथितं तद्गृहं कदाचिदग्निना दग्धं भवति ततश्च गृहपतिस्त्वं साधुमाशङ्कते, यदुत तेन साधुनाऽन्यस्य साधोर्हस्तनेऽस्मिन् दर्शितमासीत्तद्यदि तत्कतोऽयं वातः स्यात्, नान्यः, स्तेनकर्मो मुषितं भवति जीवितव्यपरोपणं वा गृहस्थस्य प्रत्यनीकेन कृतं भवति तत आशङ्का साधोरुपरि भवति, कदाचिद्वा 'खरियं'च द्व्यक्षरिका-कर्मकरी नष्टा भवति, 'खरओ' द्व्यक्षरो वा-कर्मकंप्रायो नश्यति, सुणहा वा-स्तुषा वा केनचित्सह भवा, एतेषु नष्टेषु सत्सु साधोरुपरि शङ्का भवति यदुत तत्कतोऽयं तर्पयात इति, 'वुत्तसुरः' अश्वः प्रधानः केनचिदपट्टतो

१ पुच्छं आ ल १ पा १ पु । २ लीय, का पु पा १ लीओ ल १ । ३ लट्टीओ ल, १ । ४ पुच्छेत् का, ल, २, पा १-२ । ५ कथित ल १ पा १-२ पु । ६ गृह आ ल २ । ७ कर्मः प्रायो आ ल १-२ । ८ वात का, ल, २, पा १-२ ।

स्थित एष बन्धन कृत्वाऽर्थाणां पृच्छति, अथ ते 'अवसंज्ञाः' समग्रूढप्रायास्त्वतो परिरेवोपकरणं स्वीपयित्वा पुनश्च प्रविश्य
तेषामुच्छोभबन्धन करोति ।

गोळनाइ अथाह पुच्छिय सयकारण च दीवित्ता । जयणाए ठवणकुळे पुच्छइ दोसा अजयणाए ॥४३६॥

एव सर्वेष्वेतेष्वनन्तरोदितेषु सपनोद्वादिषु प्रविश्य गकानाद्यथाणां पृष्ट्वा स्वकीयमागमनकारण 'दीपयित्वा' निवेद्य
पतनया मधुरवार्क्यलक्ष्यया, यद्विवा बह्यमाबलक्ष्यया स्वापनाह्वानि पृच्छति । अयतनया पृच्छतो दोषः षडपमाण
सद्यो यतोऽथो पतनया पृच्छति । एतानि तानि स्वापनाह्वानि—
दाणे अभिगमसङ्घे समचे खलु तदेव मिच्छते । मामाए अचियचे कुलाइ जयणाइ दायति ॥४३७॥

दानभादक्षेत्रमिगपधादक्षेत्रे—यत्र कारणे मापये प्रविश्यते, सम्यक्त्वपरकुल, मिष्यात्वकुल, मामाकाः—मा मम समजा
परमईतु वत्कुल, 'अधियघ' अदानशीलकुल, एतानि कुलानि तेषु वास्त्वप्यास्त्वस्य साधोर्यतनया दर्शयन्ति ।
सागारि घणिम सुणाए गोणे पुत्ते दुगुच्छियकुलाइ । हिंसाग मामाग सबपयत्तेण वज्जेज्जा ॥ ४३८ ॥

सागारिकाः—अप्यातरस्त्वद्दृष्ट्वा दर्शयन्ति, तथा बणीययो—दरिद्रस्त्वद्दृष्ट्वा दर्शयन्ति, तत्र हि एतदर्थं न गृह्यते, स हि
दरिद्रोऽपि मर्के सखां करोति, यत्रा पत्किञ्चिदस्ति तत्राया पुनरात्मार्यं रुचन करोति, तथा या पत्र दुदो गृहे तत्र,
१ *यमाः क १-२ । २ घत्स्त्व क १ प्रत्स्त्व क २ । ३ बायुल भा । ४ मान्यते क्य च २ ।

दुर्लभां बोधिं करोतीति । ननु च ये इह जगुप्सितास्ते कैवान्यत्राजगुप्सितास्ततः कथं परिहरणं कर्तव्यं ? उच्यते—

जे जाहिं दुगुंछिया खलु पवावणवसहिभत्तपाणेसु । जिणवयणे पडिकुट्टा वज्जेयवा पयत्तेण ॥ ४४४ ॥

ये 'यस्मिन्' विषयाद्वा जगुप्सिताः प्रव्रज्यामग्नीकृत्य वसतिमग्नीकृत्य तथा भक्तं पानं चाग्नीकृत्य ते तत्र वर्जनीयाः, तस्य पवावणं प्रतीत्य अवर्तद्धिगा ण पवावणजोगमा वंसहिभत्तपाणेसु जोगमा, वसहिमग्नीकृत्य जगुप्सितो भंडाण वाइओ तस्य वसई न कीरह, जतो तस्य गाइयव्वनच्चिववएण असज्जायादि होइ, पवावणभत्तपाणेसु पुण जुग्गो, तथा भक्तपान-प्रहणेषु जुगुप्सितानि स्रतकगुहाणि पवावणेसु य, ताणि पुण वसहिं अणत्थ दवावेति, अण्णाणि पुण तिहिं पि दोसेहिं इड्डाणि वंसमकाराईणि, एते जिनवचनप्रतिकुषा वर्जनीयाः प्रयत्नेन । अथवा पश्चाद्भिन्यथा व्याख्यायते, पवावणे दुगुंछिया एते—
अट्टारस पुसिसेसु वीसं इत्थीसु दस नपुंसेसुं । पवावणाए एए दुगुंछिया जिणवरसयंसि ॥ ४४५ ॥

पवावणे जिणवयणे पडिसिद्धा, वसहिदुगुंछिया ओसणा अमणुणा वा, भत्तपाणेवि एते चैव, एते जिनवचनप्रतिकुषाः । दोसेण जेण अयसो आयासो पववणे य अगहणं । विपरिणामो अप्पच्चओ य कुच्छा य उपपज्जे ॥४४६॥

सर्वथा येन केनचित् 'दोषेण' निमित्तेन यस्य संबन्धितना 'अयशः' अश्लाघा 'आयासः' पीडनं प्रवचने भवति, अग्रहणं वा विपरिणामो वा श्वाकस्य श्लेषकस्य वा तन्न कर्तव्यं, तथाऽप्रत्ययो वा शासने येन भवति यदुतैतेऽप्यथा वदन्ति

१ 'सन्धिका आ. । २ वसहिमग्नी' क १ । ३ तिहिं पि आ पा. १ २ । ४ कम्म' आ । ५ जस्स आ. ल २ पा १ २. ।

मधुसूतस्य सायोरुपरि बाह्यादिना दर्शयतः श्रद्धा भवति ॥ इदानीं यानि प्रतिष्ठास्थलानि क्षयितानि तान्येभिरसिद्धानैर्वर्धयति-
 पट्टिकुट्टुकुलाण पुण पचविहा धूमिष्वा अमिष्वाण । भगवधरगोपुराई क्वस्वा नाणाविहा चेष ॥४४१॥
 तेषां प्रतिष्ठास्थलानां पञ्चविधा स्तूपिकाऽभिज्ञान भवति, कैच पुनः पञ्चप्रकारत्व ?, सत्यं मह्यं पुमिगा त्वत्प पट्टिकुट्ट
 इलादि तीसे वा अहमास पुरयो वा पक्त्वयो वा मगयो वा तिरिय वा, यदिवा अन्यथा पञ्चविधा स्तूपिका कृष्णनील
 रकपीठमृत्कमेदयिष्वा या स्तूपिका सा अभिज्ञान भवति, मधुसूतसमीपादौ वा तथा गोपुरसमीपे वा शरिरन्तर्वां वृथा
 नानानिष्ठा अभिज्ञान प्रतिष्ठास्थलानात् । इत्थं स्थापनाकृतेषु न प्रयेष्टव्य, यतः—

स्थापनास्थलानि तथा 'मिळक्कु' स्लेष्कगुर तथा अधिपचगुर तथा 'प्रविष्ट' छिम्पकादिगुर सत्वकोपेसगुर वा, एतेषु
 न प्रयेष्टव्य, इय 'गणधरमेरा' इय गणधरस्त्रिविस्वतमेवा मेरा' प्रवेष्टेनातिक्रामन् विराचयति दर्शनादि । आह—प्रविष्ट
 इतेषु प्रविष्टतो न कश्चित् पञ्चमीपरयो भवति किमर्चं परिहार इति ?, उच्यते—

सुगया ॥ नवरम्-आहारनीहारी यद्यगुष्ठाः सन् कुर्येति, 'सुगुष्ठीतेषु' छिम्पकादिषु यदि पिण्डप्रहण करोति ततो

१ नरम्-आ. १ नरम् आ. ३ । १ नरम् आ. १-२ ।

गच्छे केचित्पुरुषा निरुद्धाः सन्तः शकुनीव पञ्जरान्तरनिरुद्धा, ते 'सारणवारणचहया' सारणं-प्रसर्पणं संयमे तेन 'सु गतो' इत्यस्येदं रूपं अथवा सारणं-स्मारणं वा संयमविषयं, वारणं-दोषेभ्यो निवारणमिति एवं निरुद्धाः सन्तः 'चहसा' त्याजिताः सन्तः पार्श्वस्थादिषु प्रविहरन्ति । तथा-'जह सागरंमि०' गाहा सुगमा, 'एवं गच्छसमुद्दे' गाहा सुगमा ।

तिविहोवधायभूयं परिहरमाणो गवेसए पिंडं । द्विविहा गवेसणा पुंण द्दवे भावे इमा द्दवे ॥ ४५१ ॥

एवं त्रिविधस्य ज्ञानदर्शनचारित्ररयोपघातभूतं पिण्ड 'परिहरन्' परित्यजन्, किं कुर्वीत ? अत आह 'गवेसए' गवेपयेद्-अन्वेपयेत्, कं ?-तमेव 'पिण्डं' संयमोपकारिणं । इदानीं सा गवेपणा द्विविधा-द्रव्यतो भावतश्च, द्रव्यतत्त्वावद् 'इमा' वक्ष्यमाणलक्षणा । का चासौ वक्ष्यमाणा ?, सोच्यते-वसंतपुरं नयरं जियसत्तू राया धारिणी देवी, सा य अचणो चित्तसभं अहमया कणमपिट्टिमिणे पासह, सा य गुविणी, तेसु कणमपिट्टिमिणेषु दोहलो समुत्पणो, चित्तेह य-धन्नाओ ताओ जाओ एएसि चन्मेसु सुवंति संसाणि य खावंति, सा तेणं डोहलेणं अणवणिज्जंतेण दुब्बला जाया, रणणा य पुच्छिया, कहियं च तीए, ताहे रणणा गुरिसा आणत्ता, वच्चह कणमपिट्टे मिणे-णिण्हह, तेसि पुण मिगाणं सीवणिणफलाणि आहसो, तथा य सीवण्णीणं अकालो फलस्स, ताहे किचिमाणि कणिकाफलाणि काउं गया अडवीए, तत्थ य पुंजयपुंजया सीवण्णीणं हिट्टा ठवंति, ताहे कुरंगोहि दिट्टं, गया य जूहवहस्स साहेति, ताहे ते मिगा आगया, जो सो तेसि अहिबहे सो भणह-अच्छह तुन्मे पेच्छामि ताव अचणा गंतुं, दिट्टं च तेणं, कहियं च ताणं जहा केणह शुचिभा कया अन्ह गहणत्थं, जेण अकालो

अन्यथा कुर्यन्ति एवविभोऽप्रत्ययो येन भवति तत्र कर्षव्य, तथा ह्यगुप्सा च येनोस्पद्यते यदुत वराका एते दयामनस्का
स्वदेशविष न किञ्चित्कार्यम् । यस्तु पुनरेव क्तोति तस्वेवमुक्त मगधता—

पवयणमणपेहतस्त तस्त निद्धसस्त लुद्धस्त । षडुमोहस्त भगवया ससरोऽणतओ भणिओ ॥४४७॥
प्रवचनमपधमाभस्य तस्य 'निद्धसस्य' निःशुक्तस्य लुद्धस्य षडुमोहस्य भगवता संसारोऽनन्त उक्त इति । तथा न
कथं षडुमोहस्येतन्नयति योऽप्यपस्तस्याप्येष कुर्यतोऽनन्त एव संसारः, एतदेवाह—

जो जह व तह व लुद्ध गिणहइ आहारउवहिमाईय । समणगुणमुक्खजोगी ससारपवहुओ भणिओ ॥४४८॥
सुगमा ॥ एव तावन्मानपवामपि दोषाः, ये तु पुनराचार्येण सुन्दितमात्रा भगीतार्या एव मुक्तास्ते सुतरामहानादेव
एषपादि न कुर्यन्ति, एतदेवाह—

एणसमणेसण वा कह ते नाहिति जिणवरमय वा । कुरिणमिधपोयाला जे मुक्का पवइयमिर्त्ता ॥ ४४९ ॥
सुगमा ॥ नवरं 'कुरिणमि'चि महति अरण्ये 'पोयाला' मृगादिपोवत्काले यथा यूपपतिना मुक्ताः सन्तो विनश्यन्ति
एव तस्पीति । एव तावदाचार्यदोषैरेवविधा भवन्ति, एते तु स्वदोषेण भवन्ति, क व तः, अत आह—
गच्छमि केइ पुरिसा सउणी जह पजरतरनिरुद्धा । सारणवारणचइया पासत्थगया पविहरति ॥ ४५० ॥

केह न सुषंति, जेहि सुयं ते परिहरंति, ते य अंतकुंलपतकुलेसु हिंदंति, अरिहंताणं च आणा आराहिवा परलोणे य महं-
 ताणं सुहाणं आभाशिणो जाया । जेहि पुण ण सुयं ते तहि भोयणे नया अरहंताणं आणाभंगो कओ अणेगाणं च जन्म-
 मरणाणं आभाशिणो जाया ॥ इदानीमेनेवार्थं गाथाभिरुपसंहरन्नाह—

जियसत्तुदेवि चित्तसभपविसणं कणगापिट्टपासणया । डोहल दुब्बल पुच्छा कहणं आणा य पुरिसाणं ॥
 सीवन्निसरिसमोदगकरणं सीवन्निरुक्खहिदुत्तुसु । आगमण कुरंगाणं पसत्थअपसत्थउवमा उ ॥४५३॥
 विइयमेयं कुरंगाणं, जया सीवन्नि सीदई । पुरावि वाया वायंति, न उणं पुंजगपुंजगा ॥ ४५४ ॥

सुगमा ॥ नवरं प्रअस्तोपमा यैर्युषपवेर्भवं कृतं, अपअस्ता च यैर्न कृतं ॥ सुगमाः, नवरं जया सीवणिण सीयई फलवीत्यर्थः ।
 हरिथर्भहणं गिरुहे अरहदोहिं भरणं तु सरसीणं । अच्चुदएण नलवणा अभिरूढा गयकुलागमणं ॥४५५
 विइयमेयं गयकुलाणं जया रोहंति नलवणा । अन्नयावि झरंति सया न एवं बहुओद्गा ॥ ४५६ ॥

सुगमे, नवरं 'भरणं च सरसीणं'ति महंति सरांसि सरस्य उच्च्यन्ते तासां मरणम् ॥ तथा च—

पहणाइसु विरइयं आरंभकडं तु दाणमाईसु । आयरियनिवारणया अपसत्थितरे उवणओ उ ॥४५७

सीवन्ध्याप्रताप, अह मंगल-अकालेवि इवति वेव फलाणि, त सच, कितु ष पुत्रपुत्रया होति, अह मन्वह वातेण तदा कया
 वण्य, अशो पुरावि एवमेश वाया वायता न तज पुत्रपुत्रपुत्रादि फलाइ कयाइ ठियाणि वा ष गन्धामो उत्प, एव मणिए
 कइ तत्य ठिया, अण्ये पुत्र अशरइता गया, तत्य प वषणप्रणारा पाधिया, जे तज ठिया से सञ्छद षण्येसु सुह मोदते ।
 एस एगा दिइठो, बीमो मण्यार-एको राया, तेण प इत्यिगइणत्य पुरिसा मणिया, अहा गिण्हर इत्यी, ते मणसि-अत्य
 इरपी चरति त नतवण सुक गिण्हरकालेण, तो तत्य अरण्ये अरइठो कीरंतति, राइया तदासि पडिवण्य, तेहिदि तत्य गधुण
 वइति कय तेन्वइ प नतवण इरिय जाय, ताहे जूरवइया दिइ, निनारेइ नियकलइगे, अहा चिदियमेयं गयकल्लाण अया
 राइति नतवणा, एत्य पुण अकालेण, अह मणह पाधिय पभूय निन्हरेसु वइइ तेण नीला, त न (तज), अअयावि जेण कारणेन
 वइय पाधिय इत न तज नीला नतवणा, ता अञ्छइ मा एत्य पनिसइ-विजासं समागच्छिइ, एव मणिए जे तत्य इटिया
 त पठरअण्यपाणिएसु सुह चिहरेति, अ पुण न ठिया ते-बारीसु बदा इम्मति अंकुसपहारेहि । एस बित्तिको दिइठो ॥ एसा
 दइगवेसमा, इमा प मावगवेसमा-डोगुचमभइजाइसु मिलियाम साहूण केणइ सावएण मइएण वा आहाकम्माणि मक्खाणि
 रइइयाणि, मोयणं वा कम्मइ साहूजो दइइ मइएण कय, तत्य य अण्येगे निमतिआ अअ्याण य पभूय विअइ, सो य मइयो
 चित्तइ-एय दइइय साहूजो मागमिस्सति, मापरिएण त नाय, ततो साहूयो निवारिवा, मा तेसु अक्किणइ, ताहे केइ सुणति

१ अण्ये अ. क १-२ । २ पुत्रया होळ अ. ग. १ । ३ इणानि ते म क १ । ४ बीळ, अ. क १ पा. १-२ । ५ अण्ठं अ. १-२ ।
 ६ म पुत्र एव अकाल क १-१ । ७ एवं अणिया जे अ. १ । ८ साहू बित्तिके अ. क १-२ ।

केइ न सुणंति, जेहि सुयं ते परिहरंति, ते य अंतकुलपवकुलेसु हिंति, अरिहंताणं च आणा आराहिआ परलोने य महं-
 ताणं सुहाणं आभाणिणो जाया । जेहि पुण ण सुयं ते तहि भोयणे गया अरहंताणं आणासंगो कओ अणेगाणं च जन्म-
 मरणणं आभाणिणो जाया ॥ ईदानीमेनेमोवार्थं गाथाभिरुपसंहरकाह—

जियसत्तुदेवि चित्तसभपविस्सणं कणगपिट्टपासणया । डोहल दुब्बल पुच्छा कहणं आणा य पुरिसाणं ॥
 सीवन्निसरिसमोदगकरणं सीवन्निरुक्खाहिट्टासु । आगमण कुरंगाणं पसत्थअपसत्थउवमा उ ॥४५३॥

विइयमेयं कुरंगाणं, जया सीवन्नि सीदई । पुरावि वाया वायंति, न उणं पुंजगपुंजगा ॥ ४५४ ॥
 सुगमा ॥ नवरं प्रथस्तोपमा येरुषपवेमंतं कृतं, अपथस्ता च येनं कृतं ॥ सुगमाः, नवरं जया सीवणिण सीपई फलवीत्यर्थः ।

हरिथर्महणं गिरुहे अरहट्टेहिं भरणं तु सरसीणं । अच्चुदण नलवणा अभिरुद्धा गयकुलागमणं ॥४५५
 विइयमेयं गयकुलाणं जया रोहंति नलवणा । अन्नयावि झरंति सरा न एवं बहुओदगा ॥ ४५६ ॥

सुगमे, नवरं 'मरणं च सरसीणं'ति महंति सरांसि सरस्य उच्यन्ते तासां मरणम् ॥ तथा च—
 षहाणार्इसु विरइयं आरंभकडं तु दाणमार्इसु । आयरियनिवारणया अपसत्थितरे उवणओ उ ॥४५७

स्नानादियु विरचित किञ्चिद्भक्तं, भारस्मे वा मोचने दानादि किञ्चित्प्रवर्षित, सत्राचार्यो निवारणो करोति । अय
 चाप्रशस्वस्वेतरस्य षोडशत उक्ता, अहवा इमा भावगवेषणा-धम्मठई नाम । अथपारो सो । विष्णुमूले ज्येष्ठमास इत्यर्थः, तदि
 आयावेह अष्टम ष करेह, सो य पारयए सम्पामे न हिंहर अस्व मामं ववाह, तस्य प वषत साडु वडूण एका देवया आचड्डा, तदि
 कोरुषणरूप्याह दो विठवट, ताहे सा रुस्वहिंहा अपुरुषाप लाउएण कभियस्स मरिएण अच्छइ, ताहे त साडु अन्मासग
 वडूण एगो मणइ तुमं पिय कभिय ताहे सो मणइ अलाहि मम पीएण ताहे सो मणइ-को उष एय वैरीहिपि सम्भा
 साडुस्स दिअठ, ताहे पीओ मणइ-देहि छडेहि वा, तओ तेण सो अथपारो निमतिओ मभियो य तुन्मे इम गिणहइ, ताहे
 सो मगव वडवओ खेचओ कालओ मावओ प भवेसठ, वडवओ इम कभियं सीयल सुरहि व, खेचतो इमाय वडवीए को
 देह !, कालतो वेहुमासो, एत्यवि दुस्सं दाठ, मावओ इत्यवुडुधियेण निमतेति, त एत्य कारणेण मभियण, ताहे सो
 तवठचो हेहा पिच्छइ नाव सूमीए पाया न लम्माति, तवरि पेच्छइ अच्छीणि अथिमिवापि ताहे देवयपि नात्तण वस्सिण ॥ १
 अहवा अरसामी दिट्टो, अरसामी आयरिएहि सम वासारण एममिं नगरे ठियो, तस्य प सणाहवले न कोइ साह वीहि,
 सोवि मगर अरवओ म नीति तस्स पुबसंणया देवा आगया, ते हि तस्य वभियवेसं काल्प मरिएहि आगतुण अन्मासे
 ठमा, तेहि तस्य अयेगरुवं उवक्खडिय, अथवा अकळिअता य गता । निमतति साडुणो, ते मणंति-एस सुडुलओ गेणहट,
 ताहे सो आयरियसंविट्टो पयट्टो नाव अस्सपि वरिसठ, ताहे तेहि देवेहि सब वरठ उवसहरियं, आयओ तं पयसं, देवेहि य

१ किदि, वा । २ 'स्वदि लो भि' वा. । ३ वीरेठे वा अ. २ । ४ मरएहि वा य ३ । ५ उवक्खडिय अ. वा ३ ।

वीहिकुरो दाडमारश्चो पूसफलं माहुरयं च, सो भगवं उवउचो—को कालो वाणियगाणं एत्थ आगमणे, एज्ज वा अकाले वासं
 वा न उवसमइ तो किइ आगयाः^१, इमो य पढमपाउसो कतो वीहिणो पूसफलं वा^१, एवं चित्तिचा हेट्ठा उवरिं च निरुवेइ
 जाव भूमीए पाया न लग्गति अणमिसाणि अच्छीणि तओ गुज्जगच्चि कंऊण वज्जेइ, ताहे देवा सत्थं सहरिचा वंदंति
 अमिनंदंति ववोउसि भयवं^१, तत्थ य से वेउवलदिं नभोगमणलदिं च दिंति, ताहे गया देवा ॥ एसा भावगवेसणा ।
 अणुमेवाथं गाथाभिरुपसंहरति, अत्र निर्युक्तिकारः कथानकइयमापि उपसंहरत्ताइ—

धम्मरुइ अज्जवइरे लंभो वेउवियस्स नभगमणं । जिट्टामूले अह अट्टमेण उवरिं हिट्ठा य देवाणं ॥४५८॥

धर्मरुचिरनगारस्वथाऽऽर्यवैरस्वामी लभो वैकुण्ठिकलब्धेर्नभोगमनलब्धेश्च तस्यैव, तथा ज्येष्ठांमूले ज्येष्ठमांस इत्यर्थः ।
 धर्मरुचिरममक्तेन स्थितोऽन्यस्मिन् ग्रामे गच्छन् देवेन दृष्टः स च भगवानधस्तादुपरि चोपयोगं दत्त्वा पुनश्च न गृहीतवा-
 नकल्पयामिति । इदानीं भाव्यकारो धर्मरुचिकथानकमुपसंहरत्ताइ—

आयावणऽट्टमेणं जेट्टामूलंसि धम्मरुइणो उ । गमणऽज्जगामभिवत्तवट्टयाए देवस्स अणुकंपा ॥२३२॥भा.

क्रौंकणरूवविउवण अंबिल छड्डेमऽहं पियसु पाणं । छड्डेहिच्चि य विइओ तं णिह सुणिच्चि उवओगं२३३॥भा.

१ चित्तो भा । २ वज्जेइ भा । ३ सव्व पा. १ २ । ४ नगसति पससाति धज्जो भा. । ५ अट्टम उवरिं भा ल. १ । ६ इत्था य
 भा. पा. १-२ । ७ इत्थं ल १ । ८ ओगो आ. पा १. पु. १

तं पृथगुहाफिलत ददृण कुकणो भणइ साहु । उज्झामि अषकजिय अब्जो गिणहाहि ण तिसिओ ॥२३४॥
 सोऊण कौकणस्स य वयण साहु इम विचिंतेइ । गविसणविहिण्ण निउण जह भणिअ सबदसीहिं २३५भा
 गविसणगहणकुडग नाऊण सुणी उ सुणियपरमत्यो । आहहरक्खणधेउ उवउजइ भावओ निउण ॥२३६
 उक्कोसदधखित्त च अरण कालओ निदाहो उ । भावे हट्टपहट्ठो हिट्ठा उवरिं च उवओगो ॥२३७॥ भा
 ददृण तस्स रुच अच्छिनिवेस च पायनिक्खेव । उवउजिऊण पुधिं शुल्लगामिणमो त्ति वज्जेइ । २३८भा

गवेषणागहनयेव 'कुडग' गह्वरमित्यर्थः, उज्झात्वा मुनिः ॥ तत्कथयेत्प्रबुध्य-काञ्चिकं सुरमि श्रेयसोऽरण्ये कृशोऽस्य सम्भवः ।
 श्रेय सुगम ॥ दृष्टा च 'वस्य' देशस्य रूप वर्षयतीति सन्ध्या । इदानीं माण्यकर एव वैरस्वामिकयानकृष्यसहरमाह—

सत्ताहवदले पुवसगई वणियविरुव्वंठवक्खहण । आमतण सुहु शुऊ अणुणवण विटु उवओगो । २३९भा
 सत्ताहवदले पूर्वसङ्घटिकदेवो विरूपरूप-वनेकप्रकारं तपस्सत्तिषा मायन्त्रण सुल्लकस्य छतवाच, गुरुणा वानुवावः
 प्रापय, पुनअ विन्दुपवनात् स्थितो, देधिन धोपसरसि, पुनअ वैरस्वामिना उपयोगो दप इति ।

पत्ता गविसणविही कहिया भे धीरपुरिसपन्नत्ता । गहणेसणपि पत्तो धोच्छ अप्पक्खरमहत्थ ॥ ४५९ ॥

सुगमा ॥ तत्र यदुक्तं 'इव ऊर्ध्वं ग्रहणैषणां वक्ष्ये' इति तत्प्रतिपादनायाह—

नामं टवणा द्रविण् भावे गहणेसणा सुणोयवा । दवे वानरज्जूहं भावंमि य टाणामार्हेणि ॥ ४६० ॥

याऽसौ ग्रहणैषणा सा चतुर्विधा—नामग्रहणैषणा, स्थापनाग्रहणैषणा, द्रव्यग्रहणैषणा, भावग्रहणैषणा च ज्ञेया । नाम-
ग्रहणैषणा सुगमा, तत्र स्थापनाग्रहणैषणा द्विविधा—सद्भावस्थापनाग्रहणैषणा चित्रकर्मणि साधुग्रहणैषणां कुर्वन् दश्यते, अस-
द्भावस्थापनाग्रहणैषणाऽश्चादिषु । तत्र द्रव्यग्रहणैषणा आगमतो नोआगमतश्च, आगमतो ग्रहणैषणापदार्थज्ञः तत्र चानुपयुक्तः,
नोआगतो ज्ञशरीरमन्थशरीरे तथा ज्ञशरीरमन्थशरीरव्यतिरिक्तद्रव्यगहणैषयाणां वानरयुग्मं, भावग्रहणैषणायाम् तु
स्थानादीनि भवन्ति, एतदुक्तं भवति—भावग्रहणैषणां कुर्वन् विवक्षिते स्थाने तिष्ठति, दातुमशुचीनि च परीक्षते भाव-
ग्रहणैषणायाम्, तत्र द्रव्यग्रहणैषणायामिदमाख्यातकम्—एकं वर्णं तस्य वानरज्जूहं परिवसह, कालेण च तं परिसिद्धिय-
पह्वपत्तं जायं, ताहे जूहवर्दे मणह—अण्णं वर्णं गच्छामो, तस्य तेसिं जूहवर्दे अण्णवणपरिक्वणत्थं दोन्नि न तिन्नि च पंच
व संच च पयइइ, वच्चद वर्णंतरे जोएह, ताहे गया एमं वणसंडं पासंति पउरफलपुफं, तस्स वणस्स मज्जे एगो मह-
दहो, तं दह्ण हहत्तुट्टा गया जूहवर्दणो साहंति ताहे सो जूहवर्दे सैवेहिं समं आगओ ताहे तं वर्णं रुक्खेण रुक्खं पलोएइ,
ताहे तं वर्णं सुद्धं, तेण मणिया—खायह वणफलाहं, जाहे ते तस्य षाया ताहे पाणिचं गया, ताहे सो जूहवर्दे दहस्स परिपेरं-
तेहिं पलोएइ जाव ओयंरंताणि पयाणि दीसंति नीसरंताणि न दीसंति, ताहे सो मणह—एस दहो सावाओ ता मा एत्थ

१ समस क. १-२ । २ अणे पर्यं क. १-२ । ३ सव्वेसिं अ. । ४ उत्तरंताणि क. १ पा. २ ।

तण्हाल्लुहाकिल्लत ददूण कुकणो भणइ साहु । उज्झामि अक्कजिय अज्जो गिण्हाहि ण तिसिक्खो ॥२३४॥
 सोकण कौकणस्स य वयण साहु इम विचित्तेइ । गविसणविहिण्ण निउण जह भणिअ सबदत्तीहि २३५मा
 गविसणगहणकुट्ठग नाकण सुणी उ सुणियपरमत्थो । आहुरक्खणहेठ उवउजइ भावओ निउणा ॥२३६
 उक्कोसदवखित्त च अरण कालओ निदाहो उ । भावे हट्टपहठो हिट्ठा उवरिं च उवओगो ॥२३७॥ भा
 ददूण तस्स रूव अच्छिनिवेस च पायनिक्खेव । उवउजिउण पुविं दुज्झगमिणमो चि वज्जेइ ॥२३८॥ भा

गवेषणागहनमेव 'कुट्ठग' गहरमित्यर्थः, ईन्द्रात्वा मुनिः ॥ हट्टपहठो इत्यर्थः—काञ्चिकं सुरमि क्षेत्रतोऽरण्ये कुवोऽस्य सम्भवः १,
 शय सुगम ॥ इट्ठा च 'तस्य' देवस्य रूप वर्षयतीति संबन्धः । इवानीं साध्यकार एव वैरस्वामिकथानकमुपसहरमाह—
 सत्ताहवदले पुषसगई वणियविकुर्वउवक्खल्लण । आमत्तण खुड्ड गुरू अणुणवणं विदु उवओगो ॥२३९॥ भा

सत्ताहवदले पूर्वसङ्घविकुर्वो विकुरूप-धनेकप्रकारं तवक्खल्लिवा आयत्तण सुल्लकस्य ऊठवान्, गुरूणा वानुशातः
 प्रथम, पुनय विन्दुपवनात् स्थितो, देवेन धोपसंहरित, पुनय वैरस्वामिना तपयोगो वच इति ।
 एता गविसणविही कहिया मे घीरपुरिसपन्नत्ता । गहणेसणपि पत्तो वोच्छ अप्पक्खरमहत्थ ॥२४०॥

१ दुष्प्रिय रूप । २ गहर रूप । ३ तं इत्यत्र क १-२ । ४ 'दुक्ख' भा य १-२ । ५ वणिगकुलं क. १ ।

तावद्रव्यग्रहणैषणा उक्ता तथा इषा भावग्रहणैषणा एभिर्द्वैरनुगतव्या—

टाणे ये दायए चैव, गमणे गहणाममे । एते परियत्ते पाटिए य गुरुयं तिहा भावे ॥ ४६४ ॥

तत्र पिण्डग्रहणं कुर्वता वक्ष्यमाणं स्थानत्रितयं परिहरणीयं, तद्यथा—आत्मोपधातिकं प्रवचनोपधातिकं संयमोपधातिकं चेति । तथा पिण्डग्रहणं कुर्वता दाता परीक्षणीयः—योऽव्यक्तादिरूपो यदि न भवति, तथा दातुर्गमनं निरूपणीयं भिक्षार्थमन्यन्तरं प्रविशतो भिक्षां च दत्त्वा यच्छतो गमनं निरूपणीयं, 'गहणं'ति स भिक्षादाता षस्माद् हणिक्रादिस्थानाद्ग्रहणं भिक्षायाः करोति तन्निरूपणीयं, स दाता तां भिक्षां गृहीत्वाऽभ्यागच्छन् निरूपणीयः, 'एते'ति प्राप्तस्य दातुस्त्वस्य हस्व उदकार्द्रो न वेति निरूपणीयः, अथवा 'एते'ति पात्रं—स्थानं यस्मिन् भिक्षामादाय गृहस्थ आगतः कञ्चुकादि तन्निरीक्षणीयं, अथवा एते चि प्राप्तं द्रव्ययोदनादि निरूपयति 'परियत्ते'चि परावृत्तमथोमुखं स्थितं भिक्षां ददतो दातुः कञ्चुकादिकं तन्निरूपयति कदाचिदुदकारं भवति, 'पाटिए'चि पातितश्च पात्रके पिण्डो निरूपणीयः, 'गुरुयं'ति गृहस्थभाजन स्थालयादि गुरु भवति, कदाचिच्चद्रव्यं शुद्धादि गुरु भवति, पाषाणादिर्वा तैद्रव्यस्योपरि यो दत्तः, तथा 'तिह'चि त्रिविधः कालो वक्तव्यः, भावश्च—प्रशस्ताप्रशस्तरूपो वक्तव्यः । इदानीं भाष्यकारः प्रतिपदं व्याख्यानयति, तत्राद्यावयवं प्रति व्याख्यानयाह—

आया पत्रयण संजस त्रिविहं टाणं तु होइ नायवं । गोणाइ पुढविमार्हे निह्नसणार्हे पत्रयणंसि । २४० । आ०

वीरद्विधा मन्त्रे वा उंपरिप पाणिय विपर किंतु नालेण पियइ, तस्य वेहिं सुय तस्स वयण ते पुष्फफलाण आभागिणो
 आया, उहिं न सुय तस्स ते रुम्बेदिंते वस्सि वहे अपाउ दिदिं ण देव उचरति तेण अणामागिणो आता, एव वेव आप
 रिओ ताण साहण आहाकम्बुदेसिपाणि समोसरणणइवणाइसु परिहर विइ उवाएण फासुप गिण्हावेइ चहा न छलिअति आहा-
 कम्भाइणा तहा करइ, तस्य पुबकपाणि खीइदिपपाइंणि सारिसाणि गिण्हावेइ अकपाकारियासंफप्यियाणि, तस्य वे
 मापरिपाण वयण सुभिति स परिहरति ते मत्तिरेण फालेग कम्मइ स्वय करिदिदि, से ण सुणति ते मभति एते तुम्हारया
 असदिइन्ना, किं कारण एप न पिप्पतिचि?, एव असुगेठा अबेगा ण आइयमरियइयाण आभागिणो आया ॥ इदानी
 मसुमशार्थं गाथाभि प्रदशयन्नाइ—

परिसडियपडुपच वणसठ दट्टु अन्नहिं पेसे । जूहवई पडियरिण् जूहेण सम तहिं गच्छे ॥ ४६१ ॥
 तयमेवालोपउ जूहवई त वण सम तेहिं । वियरइ तेसि पयार चरिऊण य ते दह गच्छे ॥ ४६२ ॥
 ओयरत पय दिट्टु उचरत न दीसइ । नालेण पियह पाणीय न एस निक्कारणो दहो ॥ ४६३ ॥

सुगमा, नवर 'पडियरिण्' निरुविण् ॥ नवरं 'विपर' ददाति 'तेषां' वानराणां 'प्रचारं' अटनसुत्सङ्कयति ॥ एवं

१ उचरि प आ ल २ । २ आया एवं चर अपयं आ । ३ तेदि व सुभं पुन ते अन्वेषण क १ २ । ४ समं वणं क १ २. पु ।
 ५ इइ आ क १ २. आ. १ इइ पु । ६ एष आ. स. २. ।

पुटविद्गभगणिमाख्यतत्तसवज्जंमि ठाणि ठाहज्जा । दिंती व हिट्टु उवरिं जह व न धहेइ फलमाई ॥
 पृथिव्युदकाग्निमाख्यतत्तसवज्जंमि स्थाने स्थातव्यं, यथा वा भिक्षां प्रयच्छन्ती गृहस्था 'अधो' भूमौ 'उपरि' च नीत्रादौ
 न सङ्गृहयति फलादि तत्र प्रदेशे स्थितो गृह्णाति । इदानीं प्रवचनोपधातं प्रदर्शनायाह—

पासवणे उच्चारे सिपाण आयमणठाण उक्कुरुडे । निद्धमणअसुइमाई पवयणहाणी विवाज्जिजा । ४६८ ॥

प्रश्रवणस्य उच्चारस्य स्थानं, स्नानस्य आचमनस्य च यत्स्थानं तथा कञ्जत्थोत्कुंठिकास्थानं तथा निर्द्धमनस्थानं—
 उदकधसरस्थानं यत्र वाँऽशुचि प्रक्षिप्यते स्थाने, एतेषु स्थानेषु भिक्षां गृह्णातः प्रवचनोपधातो भवति, तस्मात् सर्वप्रकारैः
 प्रवचनहानि—हीलनां वर्जयेत् । उक्तं स्थानद्वारम्, अयुना दातृद्वारम्वच्यते, तत्र चैतानि द्वाराणि—

अवचमपहु थरे पंडे मत्ते य खित्तचित्ते य । दित्ते जक्खाइट्टे करचरणखिन्नऽन्ध णियत्ते य ॥ ४६९ ॥
 तद्दोसगुविणीवालवच्छकंडंतिपीसभज्जंती । कत्तंती पिंजंती भइया दगमाइणो दोसा ॥ ४७० ॥

'अव्यक्तः' अष्टानां वर्षाणामधो बालः, स यद्यपि भिक्षां ददाति तथापि न गृह्णाते, तथा अप्रभुर्धस्वस्य हस्तान्न गृह्णाते, तथा
 स्थविरहस्तात् 'पण्डकात्' नपुंसकहस्तात्, मत्तो यः सुरया पीतया तस्य हस्तान्न गृह्णाते, क्षिप्यं चित्तं यस्य द्रविणाद्यपहारे

१ गृहस्थी आ. गु. १. २ प्रवेशे आ. ३ स्नानं धा. ल. २. पा. १. २. ४ 'कुट्टि' आ. ५ उपपद्यं' धा. क. २. ६ वाऽन्धदृष्टि
 ल. १. पा. १. २. ७ सुंजती ल. २. १.

श्रित्विषयपुष्पातिकं स्थान भवति, तद्यथा-आत्मोपपातिकं प्रवचनोपपातिकं संयमोपपातिकं चेति, तत्र यथायोग गवा
दिभिरात्मोपपातिकं भवति, पृथिवीकायादिकभिः संयमोपपातिकं भवति, निद्रमणादि-नगरोदकोपसरदि उपचातस्थान
प्रवचनविषय भवति । तत्र गवादिभिः कथमात्मोपपातो भवतीति ऐतस्प्रवर्धनायाह—

गोणे महिसे आसे पिच्छण आहणण मारण भौवि । दूरगहिय माणभेदो छडुणि निक्खस्स छक्काया ॥४६५॥
चलकुट्टपटणकटगविलस्स वा पासि होइ आयाए । निक्खमपवेसवज्जण गोणे महिसे य आसे य ॥४६६॥

यदा गोमदिष्यादिस्थाने स्थितो भिक्षुप्राण करोति ततो गोमदिष्ययादिप्रेरण-विशेषण आघातो वा मारण उत्कृष्ट
भवति इय आत्मभिराचना, अदंशुहीतायां भिक्षायां 'भाजनभेदः' पात्रकभेदो भवति, ततश्च भिक्षायाः 'छडुने' प्रोक्तने
एवमि काया बिराप्यन्ते, इय सुयमभिरापना । अथवाज्जेन प्रकारेणात्मभिराचना भवति-तत्र भिक्षाग्रहणस्थाने कदाचि
खल कुब्जमासने भवति-ततस्त्वत्पवननिवृत्त आत्मोपपातो भवति, कष्टका वा तत्र भवन्ति, बिलस्य वा 'पार्श्वे' आसने
तस्थान भवति ततश्चात्मभिराचना । तथा निष्कमभप्रवेशस्थानं गोमदिष्ययादीनां पार्श्वयित्वा विधुति भिक्षाग्रहणार्थं । तथा
प्रकारान्तरण संयमोपपात प्रवर्धनायाह—

१ चातस्थानं भा. क. ३ पा. १-२ । २ इक्ष्मणाह भा पा २ । ३ मरह भा. पा १-२ । ४ भिक्षां एकस्मि तले भा क २-पा. १-२ ।

५ यदि भा. । ६ आस्य भा पा २ । ७ मरैह भा ।

पुढविद्गअगणिमात्थतत्तसवज्जामि ठाणि ठाइज्जा । दिंती व हिट्टु उवरिं जह व न धहेइ फलमाई ॥
 पृथिव्युदकाग्निमात्तवत्तसवज्जिते स्थाने स्थातव्यं, यथा वा भिक्षां प्रयच्छन्ती भृहस्था 'अधो' भूमौ 'उपरि' च नीव्रादी
 न सङ्गृह्यति फलादि तत्र भ्रंदेशे स्थितो गृह्णाति । हृदानीं प्रवचनोपघातं प्रदर्शनायाह—

पासवणे उच्चारे सिगाण आयमणठाण उक्कुरुडे । निद्धमणअसुइमाई पवयणहाणी विवज्जिज्जा । ४६८ ॥

प्रश्रवणस्य उच्चारस्य स्थानं, स्नानस्य आचमनस्य च यत्स्थानं तथा कज्जस्थोत्कुरटिकास्थानं तथा निर्द्धमनस्थानं—
 उदकधसरस्थानं यत्र वाँडशुचि प्रक्षिप्यते स्थाने, एतेषु स्थानेषु भिक्षां गृह्णतः प्रवचनोपघातो भवति, तस्मात् सर्वप्रकारः
 प्रवचनहानि—हीलनां वर्जयेत् । उक्तं स्थानद्वारम्, अधुना दाहद्वारमुच्यते, तत्र चैतानि द्वाराणि—

अवचमपहु थरे पंडे मत्ते य खित्तचित्ते य । दित्ते जक्खाइट्टे करचरणछिन्नउन्ध णियत्ते य ॥ ४६९ ॥
 तद्दोसगुविणीवालवच्छकंडंतिपीसभैज्जंती । कत्तंती पिंजंती भइया दगमाइणो दोसा ॥ ४७० ॥

'अन्धकः' अष्टानां वर्णानामधो बालः, स यद्यपि भिक्षां ददाति तथापि न गृह्यते, तथा अप्रभुर्यस्वस्य हस्तान्त्र गृह्यते, तथा
 स्थविरहस्तात् 'पण्डकात्' नपुंसकहस्तात्, मत्तो यः सुरया पीतया तस्य हस्तान्त्र गृह्यते, क्षिप्तं चित्तं यस्य द्रविणाद्यपहारे

सति चिचयिन्नमो ज्ञातः, तथा शीघ्रं चिच यस्यासकृच्छुपुरात्तुपारुत्कर्षेणारिषिस्मयाभिमूठस्य चिचत्रासो ज्ञातः यथा मनु-
 स्यो नास्तीति, तथा 'यथाविष्ट' पिशाचर्षुहीतः करच्छिन्नः अथच निगदितम यः, स्वर्गदोषः-कृष्टी यः तथा
 गुर्विष्यः इत्याद् तथा धातुवत्सा छिद्युर्गोलका पा, कण्वन्ती व्रीह्यादि, तथा पिपन्ती गोधूमादि, तथा सृञ्जन्ती यवधान्यादि,
 तथा कपात्रितपाठो सृञ्जन्ती, तथा कर्षयन्ती छत्र, पिञ्जयन्ती रुत, एतेभ्यो गायत्रयोपन्यस्तेभ्यो दातृभ्योऽव्यक्तादिभ्यः
 पिञ्जयन्तीपर्यन्तेभ्यो दातृभ्यो इत्याद् न प्राप्ता मिवा, 'महर्ष'पि मञ्जना विह्वल्पनाश्च कर्षय्या, एतदुक्तं भवति-कदाचिदे
 तेभ्योऽव्यक्तादिभ्यः पिञ्जयन्तीपर्यन्तेभ्यो दातृभ्यो इत्याद् गुञ्जते कदाचिन्न गुञ्जात्वपि, 'दगमाहणो दोस'पि एतेषु सृञ्जा
 नादिदातृषु आथमनोदकप्रोक्सनदोषः, अव्यक्तादिभ्योनेके तयथावादयः । प्रतिद्वारगायाद्वयमेतद्, इदानीं माभ्यकारः प्रति
 पद व्याख्यानयति, तत्रायावयवप्रतिपादनायाह-

कप्यट्टिगअप्याहृणादिभ्ये अक्षस्रगहृणपञ्चत् । स्वतियमगगणादिभ्य उञ्जाहृपदोसचारभटा ॥२४१॥(भा)

वत्य आहचो मण्णइ भाव अट्टपरिसो भावो वत्स इत्याठ न गिच्छियत्, को दोसो !, इमो-एगा मरिगा सा छेच गया-
 तीए वदरगा चेदी संदिदिस्रट्ट, बहा यदि एख पदयगो वत्स मिस्र देजाहि, तन्नो ताए गयाए आगओ मिस्रसावेलाए
 पदययो, ताहे तेण छा चेदी मण्णइ-कहिं तुह वंवा यया !, सा मण्णइ-छेचं, सो मण्णइ-भायेहि मिस्र, ताहे ताए कुरो
 दिञ्जो, ताहे सो अव्यव्याभियि जेमवाभि मग्गाइ, ताहे सब दिञ्ज स्तीरं इहिं सफ, सथो चेष वठत्थरसिअं, तेणयि सबं गदे

ऊण पञ्जसं काऊण निगओ, सा यद्दिगा आगया अवरणहे ताहे खंतिया जेमणं मगगह, सा चेडी भणह-पवइयस्स मए दिणं, सा भणह सुट्टु कयं, कूरं आणेहि जेमसि, सा भणति-दिणो पवइयस्स, सा भणह-सुट्टु कयं, आणेहि कुंसणं दधिदुद्धादि, सा भणह-दिणं, सुट्टु कयं, आणेहि कंजिअं, चेडी भणह-तंषि दिणं, एत्थ सा यद्दिगा लद्धा भणति-कीस सबं देहि ?, चेडी भणह, सो मगगह, सा भणह-वेडरूवं परिभविऊण सबं वेत्तूण गओ, गया आयरियस्स पासं, तत्थ खिसति-एस चारमडो हव सबं वेत्तूण आगओ, तत्थवि आयरिणं तीए पुरओ वेव तस्स सबं उवकरणं अदक्खेववं, एते दोसा अब्बचगहत्थाओ गहणे । दारं । हदानी अपसुद्धारमुच्यते—

अप्यसु भयगार्हिया उभयगतरे पदोस पट्टु कुजा । थरे चलंत पडणं अप्यसुदोसा य ते वेव ॥२४२॥ (भा.)

अप्रमथो-भृतकादयस्तेषां हस्ताङ्गिष्वा न ग्राह्या, यतः 'उभयोः' प्रव्रजितभृतकयोः प्रद्वेषं कुर्यात्, एकतरस्य वा भृतकस्य प्रव्रजितस्य वोपरि द्वेषं कुर्यात् प्रभुः, द्वारं । हदानी स्थविरद्वारमुच्यते-स्थविरस्यापि हस्ताङ्गिष्वा न गृह्यते, यतस्तस्य चलतः-कम्पमानस्य पतनं भवति, अप्रभुदोषाश्च त एव भवन्ति, एतदुक्तं भवति-स्थविरः प्रायेणाप्रभुर्भवति परिभृतत्वादिति । द्वारं । हदानी पण्डकद्वारमुच्यते—

आयपरोभयदोसा अभिक्खगहणंसि खुब्भण नपुंसे । लोगादुगुंछा संका एरिसगा नूणसेतेऽवि ॥२४३॥ भा.

नपुंसकात्त गृह्यते यत् आत्मनः परत् तस्यैव दोषाः संभवन्ति, आत्मसंबन्धेन साधुर्गृह्यते, ततः को दोषः !, खोमय
 स्यात् बहुभोजनपुंसकसंबन्धेनेऽमीकम्, एव मिथ्याग्रहणे च तदा सुम्यति अमीकम् साधुदर्शनादिना, समयकृतो वा दोषः,
 लोकात्त शुगृह्यते गृह्यते च, नूनमेतेऽपि नपुंसकांनीति । द्वारं । अथद्वारमाह—

अवयास भाणभेदो वमण असुइत्तिलोगउद्गाहो । खित्ते य दित्तचित्ते जक्त्वाइद्वे य दोसा उ । २४४ । आ

सुरापानेन यो मयस्वस्य इत्यादिना न गृह्यते, किं कारणं?, यतः सै मयो मिथां प्रयच्छन् क्वाचिदवपास करोति—
 आलिङ्गितं क्वाचिदा माबनं—यात्रकं भिनपि वमनं वा—सत्र छर्दन करोति, तथाऽशुचिरिति कृत्वा लोक तद्गाहो भवति—
 प्रवचनोपपाठः । द्वारम् । इदानीं द्वारत्रिवयमुच्यते—ज्याचिप्लचिचे रीप्वचिचे यथाविष्टे एत एव दोषा आलिङ्गनमाचन
 भेदधमनाशुचिप्रसूतयो भवन्तीति । इदानीं द्वारपञ्चअतिपादनायाह—

फरश्छिन्न असुइ च्चळणे पढण अपिछप् य छक्काया । नियलाऽसुइ पढण वा तद्दोसी सक्रमे असुई । २४५ ।

छिन्नकरो पवि मिथां ददाति ततो न गृह्यते यतोऽशुचिदोयो लोके भवति । द्वार । तथा यस्यापि चरन्तौ छिन्नौ तस्मा
 दपि इत्यादिना न गृह्यते यतः तस्य प्रयच्छतः पठन भवति । द्वारं । अन्वाद्यपि न गृह्यते यतोऽसौ प्रयच्छन् गृह्य कायान्

१ इत्येव च । २ अ इति क. १ । ३ मये वा पा. १ २ । ४ एीकम्: क्वाचिद्गाबनं वा पा १ २ । ५ तृतीयद्वार वा ।
 ६ परस्मिन्निवृत्तयोऽपि च क्व ।

व्यापादयति । दारं । निगडितं पुरुषहस्तादपि न गृह्यते भिक्षा यंतस्तस्याशुचिर्भवति, पतनं वा तस्य निगडयद्दस्य स्यात् । दारं
 त्वग्दीषद्विषितस्यापि हस्तात्न गृह्यते यतः कदाचित्कुष्ठसंक्रमः स्यात्, अशुचिश्चासौ वर्चते । दारं ।

शुविणि गन्धे संघट्टणा उ उट्टित निविसमाणी य । बालाई मंसुडंग मज्जारई विराहिज्जा ॥ २४६

शुविणीहस्तात्न गृह्यते यतस्तस्या गर्भे संघट्टनं भवति, कथम्?, उचिष्ठन्त्याश्चोपविशन्त्याश्च । दारं । बालवत्साया अपि
 हस्तात्न गृह्यते भिक्षा, यतो बालं मुत्तवा यदि भिक्षां ददाति ततस्तं बालं 'मंसुण्डकादिबुद्ध्या' भांसपिण्डादिबुद्ध्या, आदि-
 ग्रहणान्बवनीतबुद्ध्या वा मार्जारदिर्विषयधयेत् । दारं । हदानीं द्वारपञ्चकप्रतिपादनायाह—

वीण्दगसंघट्टण कंडणपीसंति भज्जणे उहणं । कत्तंती पिजंती हरथे लिचंमि उदगवहो ॥ २४७ ॥

कण्ठयन्त्याः पिषन्त्याश्च हस्तात्न गृह्यते यतस्त्वन्न यथासङ्ख्येन एकस्या बीजसंघट्टनकृतो दोषः अपरस्या उदकसंघ-
 ट्टनकृतो दोषः, इति द्वारद्वयम् । याऽपि यवादीनां भर्जनं करोति तस्यापि हस्तात्न गृह्यते यतस्त्वन्न यवादिदहनकृतो दोषे
 भवति । दारं । तथा कर्त्तयन्त्याः पिञ्जयन्त्याश्च हस्तात्न गृह्यते यतस्त्वयोर्निष्ठीवनलिप्तौ हस्तौ भवतः पुंनश्च तत्प्रक्षालने
 उदकवधः भवति, द्वारद्वयं । हदानीं यदुक्तमासीद् मजनया-विकल्पेनैषामव्यक्तानीनां हस्ताद् गृह्यते न त्वेकान्तेनैवाग्रहणं

१ तादपि न आ ल १ पा. १. २ । २ यतोऽसाधशुं आ. क. २. पा १. २ । ३ उट्टति आ. पा. १. २, । ४ मघउडंग आ.
 ५ वीणोदगं आ । ६ मुंजणे क १ पा. १ २ । ७ १ तत्प्रक्षालं आ. पा. १-२ ।

किन्तु प्रथमपि तस्यदर्शयति, तत्राद्याद्यवमन्नाप्रविषाहनायाह—

भिक्षस्वामित्ते अविद्यालण तु बालेण दिज्जमाणमि । सदिट्ठे वा गहण अइधहुयवियालणुत्ताए ॥ ४७१ ॥

बालो यदि भिक्षामात्र परोक्षेऽपि ददाति ततो भिक्षामात्रे दीयमानेऽभिषारणया गृह्णाति, अयाऽसौ बालो गृहपतिना प्रत्यक्षमेव 'संदिष्टः' उक्तो यथा प्रयच्छास्मे साधवे भिक्षां, ततोऽसौ साधुर्गृह्णाति, अयाऽसौ' बालोऽसिबहु प्रयच्छति ततः साधुभिषारयति पटुत किमद्यासिबहु दीयते ? , एवमुक्ते सति यद्यसौ गृहस्थ एव ममति—यदुवाप प्राप्तुर्गृह्णादिब्रह्माद्गु सस्कर, ततोऽसौ साधुर्गृह्णाति । उक्ताऽभ्यक्त्यतना, इदानीं अप्रसुयतनोच्यते—

अप्यहुसदिट्ठे वा भिक्षस्वामित्ते व गहणऽसदिट्ठे । येरपहु धरथरते धरण अह्वा दढसरीरे ॥ ४७२ ॥

अप्रसुः—सुतकादिर्यदि संदिष्टः—उक्तो ममति प्रहृषा ततस्तस्य इत्वाद्गृह्यते भिक्षा, यदा पुनर्न संदिष्टः—नोक्तः से प्रहृषा यथा स्वया दातव्य, सस्मिन्नसन्दिष्टे सति भिक्षामात्रकस्यैव ग्रहण करोति । अप्रसुयतनोक्ता, इदानीं स्पविरयतनो च्यते—स्वविरः सन् प्रसुर्यदि ददाति किञ्चिद्विष्टः ?—कल्पमानः परेष पृषः सन् यदि दद्यात् ततो गृह्यते, अयासौ स्वविरः प्रसुर्यदि दढसरीरो ददाति तथाऽपि गृह्यते । दार । इदानीं पण्डकादीनां पतनादर्धनायाह—

पढगअप्यद्धिसेवी मत्तो सद्धो व अप्यसागरिप । खित्ताइ महगाण करचरविट्ठुप्पसागरिप ॥ ४७३ ॥

१ 'अप्यसिबहु' भा. । २ 'किमिभस्वामि' भा. । ३ 'अस्तु' कल क. १-१ । ४ 'उत्त' भा. क २ प. १-२ ।

पण्डकस्य ददतो गृह्यते यद्यसावप्रतिसेवी भवति-न कृत्स्नं कर्म आचरति । दारं । श्राद्धकस्य च मत्स्य हस्ताद्गृह्यते,
 यद्यसावल्पसागारिकः भवेत्, वाद्यद्वादल्पमदश्च यदि स्याद् । दारं । तथा क्षिप्रचिचदीपचिचयथाविधानां हस्ताद्गृह्यते
 यदि प्रकृत्या मद्रका भवन्ति-साधुवासनावन्त इत्यर्थः । द्वारत्रितयं । तथा कररहितचरणरहितानां हस्ताद्गृह्यते, कथं ?
 चरणरहितो यद्युपविष्टो ददाति जल्पसागारिकं च यदि भवति, कररहितोऽपि यद्यल्पसागारिके ददाति ततो गृह्यते नान्यथा ।
 द्वारद्वितयं । इदानीमन्धादियतनाप्रदर्शनायाह—

सङ्घो व अन्नरुंभण अंधे सवियारणा य वद्धंसि । तद्दोस्त्रिषु अभिन्ने वेला थणजीवियं थेरा ॥ ४७४ ॥

अन्धस्य च हस्ताद्गृह्यते यदि श्रद्धावानन्येनाकण्यमाणो ददाति । दारं । दद्रस्य च हस्ताद्गृह्यते यदि स सविचारो
 भवति-परिष्वक्तुं शक्नोति । दारं । 'स्वर्द्रोपदुष्टस्यापि' कृष्णोऽपि हस्ताद्गृह्यते यद्यसावभिलकुण्ठी भवति-शलत्कुण्ठी न
 भवतीति । दारं । वेलेति-गुर्विण्या यदि वेलामासस्वतस्वस्या हस्ताच्च गृह्णन्ति स्थविरकल्पिका इतरत्र गृह्णन्ति, जिन-
 कल्पिकादयस्तु यतः प्रभृत्यापन्नसत्त्वा भवति तत्र एवारभ्य न गृह्णन्ति । दारं । तथा स्थविराः स्थविरकल्पिकाः स्वनोपजीवी
 यो बालस्त्वहुका या बालवत्सा तस्या हस्ताच्च गृह्णन्ति, जिनकल्पिकादयस्तु यावदपि बालस्त्वावदपि तां बालवत्सां
 परिहरन्ति-न तस्या हस्ताद्गृह्णन्ति । द्वारद्वयं । इदानीं कण्डयन्त्यादियतनोच्यते—

उक्त्वित्तऽपञ्चवाए कंडे पीसे वड्डुड भज्जन्ती । सुकं व पीससाणी बुद्धीए विभावए समसं ॥ ४७५ ॥

सत्र कण्ठपन्त्या हस्तादृष्टते यदुरिष्यत्तु मृदालमास्ते साधुष्य प्राप्तस्ततोऽस्यपाये स्थाने मृदाल स्यापयित्वा यदि ददाति ।
 दार । पीसे षचि-येपयन्त्या हस्तादृष्टते यदि तत्पेषणीयमथेतन-धानादि तथा यदि सचिच पूर्वं यैत् प्रक्षिप्यं सत्पिष्टं
 अन्यदद्यापि न प्रक्षिप्यते साधुष्य मिर्धार्यमागतः ततस्तस्या हस्तादृष्टते, तेष पेषण क्षिणायां घट्टे वा । दारं । 'अच्छृष्ट मज्ज
 न्ती'ति मर्मपन्त्या अपि हस्तादृष्टते यदि पूर्णप्रक्षिप्य सृष्ट अन्यदद्यापि न प्रक्षिप्यते साधुष्य प्राप्तोऽस्मिन्नवसरे, शुष्कं घाडचेत्
 न तदस्तु यदि पिनिष्टि ततश्च शुष्का 'विमाभ्यं' निरूप्योत्तरकाल गृह्णाति । इदानीमेनामेव गायां माष्यफारो व्याख्यानपवि-
 सुसले उखिलचमि य अपघवाप्य य पीस अञ्चिते । मज्जती अच्छृष्टे मुजती जा मणारद्धा ॥२४८॥मा०।

मृदाले तद्विष्ये सति अमस्यपाये प्रदेष्टे स्यापयित्वा यदि मिर्धां ददाति, 'पीस अञ्चिते'पि अथेतन वा यदि घट्टादौ
 पिनिष्टि ततो ददाति मिर्धा, मज्जतीति अवधामे मज्जमि अल्पक्षिचे सति ययमि अवसरमि साधुष्यो मिससं देह, सुञ्जा
 नाया अपि हस्तादृष्टते यद्यथापि न विहालयति मक्तं यत्प्रमाबनगृहीत तदुत्थाय ददाति ॥

कचतीए युच्छ विक्खिण्णणोरुणण जतिय निट्ठविग । विक्खिण असोयवाई भयणागहण तु पयसि ॥४७६॥

तथा कर्षपन्त्या अपि हस्तादृष्टते यदि स्पूरमसौ कर्षयति, किं कारण ?, पथा स्पूरमसौ कर्षयन्ती न मृदुधूर्णेन

१ पीष अ. १ सिंघ अ २ । २ अ. १ ३ यदि प्रं अ. १ ४ उत्रापसर कपरिप्लवे मिसांथं ततं अ. ५ पा २ । ५ तत्र पीषव
 अ. १ २. १ ६ तत्र अस्मत्त अ १-२ । ७ विक्खिण्णण अस्मत्त अति अ. ८ विक्खि अ १-२ ।

हंस्ताङ्गुलीः करोति, नापि निष्ठीवनेन, 'विकिर्त्तवर्णं'ति रूपं विकिर्त्तवर्णंतीए हत्याउ वेपथह, तथा उैरणणं-लोढणं यदि निड्ड-
 विअं तंती तीए हत्याओ भिक्खा वेपथह, एतदुक्तं भवति-जो सो कं'पासवाणो लोढणीए दिओ सो लोढिओ अओ न
 अज्जावि दिज्जह वाणो, एथाए वेलाए विपथह भिक्षा देंतीए तीए । पिज्जायन्त्या अपि हस्ताङ्गुलाति यथसो महेलाऽअशौच-
 वादिनी भवति-न हस्तौ प्रक्षालयति । एवमेवां दातृणां हस्ताङ्गजनया ग्रहणं करोति । उक्ता प्रतिद्वारभाथा, तत्प्रतिपादना-
 चोक्तं दातृद्वारं, हदानीं गमनद्वारप्रतिपादनायाह—

गमणं च दायगस्सा हेट्टा उवरिं च होइ नायवं । संजमआयविराहण तस्स सरीरे य मिच्छन्तं ॥४७७॥

‘गमनं च’ भिक्षादानार्थमभ्यन्तरप्रवेशस्तस्य दातुः ‘अवस्ताद्’ भुवि विज्ञेयम् ‘उपरि च’ उपरिविभागश्च विज्ञेयः । यदि
 न निरूपयति ततस्तस्य गच्छतः पृथिव्यादिमर्दने सति साधोः संयमविराधना भवति, आत्मविराधना च तस्य दातुः शरीरे
 सर्पादिदशनजनिता भवति, अत एव च निर्भिचान्छ्राद्धः सन् मिथ्यात्वं यायात् यदुतैवंविधस्य दत्तं येन तत्क्षण एव स
 दाता सर्वेण दष्ट इति । हदानीमेनामेव भाथां भाष्यकारो व्याख्यातयन्नाह—

वच्चंती छक्काए पमदए हिट्टतो उवरि तिरियं च । फलवच्छिरक्खसाला तिरिया मणुया य तिरियं तु ॥२४९॥

व्रजन्ती सा स्त्री भिक्षादात्री षट्षपि कायात् प्रमर्दयेत्, क १-‘अवस्ताद्’ भुवि पृथिव्यप्तेजोवन्नस्यतित्रसान् व्यापा-

१ शङ्खचूर्णं न हस्ताङ्गुली करोति आ. । २ विकिर्त्तवर्णं ल. १-२ । ३ उरिणणं आ. । ४ कोट्टयव्व तीए आ. । ५ अकप्पासो वाणो आ. ।

दयन्, वापुष्पाय हेदाविद् इतो शिव सृशती व्यापादयेत्, तयोपरि विर्यग्यवसिपवाः फलवृष्टीवृषशालाः-शाला
 शिरापपति, तथा विर्यमनुमान्-चातमात्रपाठकान् विरथाः-मशवत्सकादीन् ससृजयेत् । अप चैते दोषाः-

षट्गमाई घ अहे उष्वि अहिमादिलवणे आया । तस्त सरीरविणासो मिच्छनुञ्चाह षोच्छेओ ॥२५०॥

दृष्टकादयो वाऽप्य मरन्ति, तपरि अद्यादि-सर्पादिलम्बने आत्मविराधना दातुः, तस्य च-दातुः शरीरविनाशे
 मिष्यात् तस्या यस्य वा मरति, 'तद्ग्राहय' प्रवधनापघातम मरति यदुत एतेषामेवावानपि प्रभावो नास्ति येन दातारं
 ररन्ति । व्याकषाव गमनदारप्, इदानीं ग्रहणदारप्रतिपादनायार-

नीपदुयारुग्घाठकवाढटिय देह दारमाइधे । ईशुरपतिययलिदे गहण पचस्सऽपढिलेहा ॥ ४७८ ॥

'नीपदुवार' गाहा, नीपदारं यदि मरति तत्र पक्षुषा निरूपण कर्तुं न शक्नोति अतो न गृह्यते मिया, तयोद्घाटक-
 पाट-मनगोतवकपाट न क्तिन्तु विहितकपाट, तत्रारि न गृह्णाति, तथा दातुः सभन्विना स्वदेहेन द्वारे कये सति न गृह्यते,
 आक्षीप शेषपुरुषैर्गमागम दूरैःकिः तथा इहरं-गऽप्य सभवि तन तिर्योहिते, पतियका-युवती 'पिठिका तथा वा तिर्यो-
 हित मतिन्द-कृण्डक तन वा तिर्योहिते द्वार सति, एवमतश्च दोषेषु सस्तु 'ग्रहण प्राप्तस्य' गृहस्यस्य गृह्यतेऽस्मिन्निति ग्रहण,

१ इति भा. १ तां रती भूया क १-२ । २ इति भा । ४ भास्य भा । ५ विद्विष्य भा. विद्विष्य च १ । ६ विद्विषे द्वारे भा पा.
 १. १ । ७ इत्य भा च २ ता. १ ।

यस्मात्प्रदेशान्गुहक गृह्णाति तं प्रदेशं प्राप्तस्य 'अपहिलेह' च यतः प्रत्युपेक्षणा न शुद्ध्यति अनन्तरोदितैर्दोषैरतो न शुद्धते
 शिक्षा, यथेभिरनन्तरोदितैर्दोषैर्भवन्निर्न ग्रहणं ततो ग्रहणप्रदेशं प्राप्तस्य गृहस्यस्य प्रत्युपेक्षणा कर्त्तव्या—श्रोत्रादिभिरुपयोगं
 करोति यदि श्रोत्राद्युपयोगेन शुद्धा ततो ग्रहीष्यति, अथ न शुद्धा श्रोत्राद्युपयोगेन ततो न ग्रहीष्यति ॥ इदानीं भाष्यकारः
 प्रतिपद्येनामेव भाषां व्याख्यानयति, तत्र कथं जिनकल्पिकादयो गृह्णन्ति कथं वा स्थविराः ? इत्येतत्प्रदर्शयन्नाह—

नियमा उ दिदुगाही जिणमाहे गच्छनिगया होंति । शेरावि दिदुगाही अदिदि करोंति उवओगं ॥२५१॥

'नियमात्' अवरयन्तयैव दृष्टग्राहिणः जिना-जिनकल्पिका न नीचद्वारादितिरोहिते गृहद्वारे ते गृह्णन्ति यतस्ते जिन-
 कल्पिकादयो 'गच्छनिर्गताः' परित्यक्तगच्छा भवन्ति, 'स्थविराः' स्थविरकल्पिका अपि 'दृष्टग्राहिण एव' अतिरोहितद्वार
 एव गृहे गृह्णन्ति, किमयमेव नियमः ?, नेत्याह 'अदृष्टे' तिरोहिते गृहद्वारे कपाटादिना उपयोगं श्रोत्रादिभिरिन्द्रियैर्दत्त्वा
 ततः परिशुद्धं गृह्णन्ति । इदानीं 'नीयदुवारुवाहकवाडे' ति व्याख्यानयन्नाह—

नीयदुवारुवओगे उड्डाह अवाउडा पदोसो य । हियनटुंमि अ संका एमेव कवाडउभवाडे ॥२५२॥ (आ०)

नीचद्वारे गृहे न प्राह्यं यतस्त्र न नीचद्वारे निकुंटनं कुत्वोपयोगं निरीक्षणं कुर्वत उड्डाहः पश्चाद्वागदर्शने अपानपेलादि-
 दर्शने सति कदाचिचत्राप्राहताः त्रियस्तिष्ठन्ति ततश्च निरूपयतः प्रदोषं तदुपरि कुर्वन्ति, तथा हते चौरादिना नष्टे-स्वयमेवा-

दृश्यमाने कस्मिंश्चिदस्त्वनि अङ्घोपजायते गृहस्थानां यंबुत पवशण्य निर्दण्डिज्जप निरुविय भासी अदि तेर्णाहिय मवे १,
 'पुष्येय' एते एव दोषाः पिहितकपाटे निरर्गलमुवुचाय्वतोऽप्राहविकादयः ॥

त्रसरीरेणव दार पिहिअ जणाउलवावि । इडुरपतिययलिंदेण वावि पिहिय भवे दव्व ॥ २५३ ॥ (भा०)
 दातरेहेन पिहित स्पृतत्वाइस्य अन्यस्य वा पार्श्वस्यस्य क्षरीरेण शारं पिहित । शारम् । भाकीर्णं व्याख्यानयति-
 वनाकुल वा दारं निर्गच्छता प्रविशता वा लोकेन, तथा 'इडुरेण' गन्त्रीसम्बन्धिना 'पत्थिकया' इहस्त्रिकया 'अलिन्देन'
 कुण्डकेन वा 'पिहित शारं मवेत्तु, 'तदि वादि'पि वैस्मिन् वा इडुरादौ स्वगित ईव्य मवेत्तव न गृह्यते ॥

पैतेहिं अदीसमाणे अग्गहण अहव कुञ्ज उवओग । सोतेपा चक्खुणा घाणओ य जीहाए फासेण । २५४ ।
 'अग्ग' अन्नन्वरोदितैः । 'अइश्यमान' अवधुर्दधने सत्यग्रहण भवति, अथवा इश्यमानेऽप्युपयोग इत्यसि, केरित्याह-
 'गणतो विद्वया स्पदेन वेति ॥ कप भोत्रापुपयोग करोति !—

खुवे सवो उदकस्त अहव मचस्त । गधेण कुलिगाई तस्येव रत्तो फरिसाविदू ॥ २५५ ॥ (भा०)
 इह मात्र वा कुण्डेलिका सा गृहस्था प्रधाकयेसतभोदकस्य इलच्छलासुध्वो भवति, अथवा मात्रकस्य-कुण्डेलिकादेः

१ स्वविदू' का. पा. १-२ । २ ख्या वर पव' आ. प. १ । ३ निम्बदिक्क वा विज्जिपिण्ण क. १ पा १-२ । ४ तेव न हिये अय तेनावहित क १
 ३.१.५ वदि वासि अ. १ ६ स्वमितं अय । ७ तत्र का. १ ८ तत्र अ. १ एतेऽपीस' आ. क. २.५ । १ इन्वमिन्नादि अय पा १-२ ।

प्रक्षाल्यमानस्य खसखसाशब्दो भवति, तथा प्राणेनोपयोगं करोति, कदाचिच्छुलिङ्गः—द्वित्रीन्द्रियादिर्मदितो भवेदागच्छन्त्या, एतच्च गन्धेन जानाति अयोधनेन, ततश्च न गृह्णाति, यत्र गन्धस्तत्र रसोऽपीति रसेन जानाति, तथा स्पर्शेन चोपयोगं ददाति, कदाचिद्दकषिन्दुर्लगाति शीतलः चक्षुषा तूपयोगं ददाति गमनागमने प्राप्त्वे च द्रव्यस्य हस्तस्य भाजनस्य वा, मा भूद्दकसंस्पृष्टं स्यात् ।

सो होइ दिदुगाही जो एते जुंजई पदे सवे । निससंकिच निगमणं आसंकपयांसि संचिक्खे ॥२५६॥ (भा.)

स एवंविधो दृष्टग्राही भवति य एतानि पदानि स्थानान्तराणि पूर्वोक्तानि प्रयुक्ते उपयोगपूर्वकं सर्वाणि, अथ निःशङ्कितमेव भवति यदुत्तानेन गृहस्थेन पुरःकर्मादि कृतं तत्र वारयित्वा निर्गच्छति, अथाऽऽशङ्कितं भवति किमनेन पुरःकर्मादि कृतं न वेदीत्यभाशङ्कायां निरूपयति प्राप्तां सर्वां गृहस्थाम् । उक्तं ब्रह्मणद्वारम्, इदानीं आगमनद्वारप्रतिपादनायाह—

आगमणदायगस्सा हिट्ठा उवरिं च होइ जह पुविं । संजमआयविराहण दिट्ठतो होइ वैच्छंमि ॥२७९॥

‘आगमनं’ भिक्षां गृहीत्वा साध्विभिस्सखमाणच्छन्त्या अधस्तादुपरि च निरूपणीयमागमनं यथा पूर्वं गमने संयमात्मविराधने निरूपिते एवमत्रापि संयमात्मविराधने निरूपणीये । उक्तमागमनद्वारं, इदानीं ‘पचे’चि द्वारप्रतिपादनायाह— ‘दिट्ठतो होइ वैच्छंमि’ अत्र प्राप्तायां भिक्षायां दात्र्यां वत्सकेन दृष्टान्तो वेदितव्यः । जहा एगस्स वाणियस्स वच्छओ

पाय, अहा तस्स वच्छस्स चारीए दिही ण मदिहाए, एवं साहुणावि कायं । अइवा—
पत्तस्स उ पडिलेहा हृत्ये मत्ते तहेव दवेय । उदउच्छे ससिणिच्छे ससत्ते वेव परियत्ते ॥ ४८० ॥

प्राप्तस्य गृहस्थस्य प्रत्युपेक्षणा कार्या इत्ये, किमय इत्वोऽस्य उदकायाद्रौ न वेति, तथा मात्रक च-कुण्डलिकादि गृहस्थसक्त निरूपयति यत्र गृहस्था भिक्षामादाय निर्गता, द्रव्यं च-मण्डकादि निरूपयति संसक्त न वेति । एवं पत्तदार निन्दुधिकारेण वक्खाणिय, इदानीं निर्पुक्किकार एव परियचेचिद्वारं व्याकरणयन्नाह-परिषचिते' पर्यस्तिवे सति गृहस्थेन मात्रक कुण्डलिकादौ यमुदकाद्रं इत्यते सस्तिगच बोदकेनेव संसक्त र्वा मात्रकं ततस्तस्मिन्नेवविधे मात्रके परिषुचे सति इद्वा न गृहते । इदानीं मान्बकारः 'पचे'सि व्याकरणयन्नाह—
तिरिय उहमहेवि य मायणपडिलेहण तु कायव । हृत्य मत्त दव तिन्नि उ पत्तस्स पडिलेहा । २५७। (भा०)

गृहस्थमाशनस्य आगच्छव एव त्रियक-पार्थतो मानस्य उर्चं कर्षकेषु मानस्य अघो-शुब्ज प्रत्युपेक्षणा कर्षक्या, तथा 'प्राप्तस्य' आसन्नीभूतस्य गृहस्थस्य इत्स मात्रकं द्रव्यं श्रीण्यप्येतानि गृहस्थसक्तानि प्रत्युपेक्षयेत्-निरूपयेत्, किम् ?-ससिणिच्छोदउच्छे तत्साउल मा गिण्ह एगतर दट्टु । परियत्तिय च मत्त ससिणिच्छाईसु पडिलेहा ॥ २५८ भा

१ परिषत्तेति' भा । १ अनेसुके इते सति भा पा १ । १ इतिवचारी व्य उ १ पा १ । ४ च-मण्डकादि इत्ये' व्य उ १ पा १-१ ।

सस्निग्धं तोयेन उदकाद्रं नसाकुलं च हस्तं मात्रं द्रव्यं वा दृष्ट्वा एकतरमपि तन्मा गुहाण । 'पचे'चि द्वारमुक्तं, इदानीं भाष्यकार एव 'परियत्ते'चि व्याख्यानपत्राह—'परियद्वियं च मचं' परावर्चितं सत् गुहस्थमात्रकं कदाचित्सस्निग्धादिसमन्वितं भवति ततश्च सस्निग्धादिषु सत्सु प्रत्युपेक्षणा कर्तव्या । उक्तं परावर्चितद्वारं, इदानीं 'पाडिय'चि द्वारं व्याचिख्यासुराह—
 पाडिओ खलु ददुवो कित्तिससाभाविओ व ओ पिंडो । संजमआयविराहण दिदुंतो सेट्टिकंपदो । ४८१ ।
 पतितः पात्रके पिण्डो द्रष्टव्यः किमय कृत्रिमः ?—योगेन निष्पन्नः सक्तुमुद्गपिण्ड इव सिद्धपिण्डो वा 'किं स्वाभा-
 विककुरखोद्दु इव, तत्र यदि कृत्रिमं पिण्डं स्फोटयित्वा तं न निरूपयति ततः संयमात्मविराधना भवति, यथा सेट्टि-
 कंपदुस्स हैता काण्डेन कुण्डिका हत्येतत्कथानकमनुसरणीयं, तेन हि संयोगपिण्डो न निरूपितस्तत्र च संकलिकाऽऽसीत्, तत्र राजकुले व्यवहारस्तत्रेन च काष्ठपिणा भगवता निर्वर्ण्यम्, अन्यश्च कदाचिचादयो न भवति ततश्च निरूपणीय इति । तत्रात्म-
 विराधनादिप्रतिपादनायाह—

गरविसस आट्टिय कंटा विरुद्धद्वंमि होइ आयाए । संजमओ उक्काया तरहा पाडियं विगिचिजा ॥ ४८२ ॥

स गर उच्यते य आहारं स्तम्भयति कार्मणं वा गरः, स कदाचित्तत्र पिण्डे भवति, तथा विषमस्थीनि कण्टकाश्च कदाचिद्भवन्ति, विरुद्ध वा किंचिद्रव्यं तत्र भवति, ततश्चानिरूपणे एभिरात्मविराधना भवति, तथा संयमतश्च षट्काया

१ 'कार्ममुदके नसा' आ । २ 'परियत्तिय'चि आ, 'यत्तिए'चि ल १ पा. १ । ३ तत् गुहं आ. । ४ 'कव्वट्टो आ. । ५ स्वाभा' आ. पा. १ ।
 'कव्व' आ पा १ । ७ होता ल १-२ पा. २ । ८ कत्तिका आ. ।

विराध्यन्ते, कथं ? कदाचिच्चत्र पृथिवी सर्वक वनस्पतिरग्निर्वां लग्नो भवति, यत्राग्निस्तत्र वायुरपि, ग्रीन्त्रियादयश्च कदा चिन्नवन्ति, तत्रश्च 'पट्टिय विधिषिञ्चा' विभागेन विभजेत्-निरूपयेदित्यर्थः । अथवाऽनामोगेन कदाचिच्चत्र सुवर्णादि स्थापयित्वा ददाति, एतदेवाह—

अणमोगेण मरणं व पट्टिणी उम्मीस भत्तपाणमि । दिञ्जा हिरण्यमाई आवज्जणसकणादिट्टे ॥४८३॥

अनामोगेन ददाति-सन्तुलाविमन्थे व्यवस्थित सुवर्णादि पुनश्च रन्चयित्वा तद्दत्तानामोगेन प्रदानं भवति, मयेन वा ददाति, कथं ? कस्यापि कस्यचित्परसक्त सुवर्णमपहृतं पुनश्च प्रस्थाकृतिता सती कलिकलङ्कमयात्साधोर्बेष्टयित्वा ओदना दिना ददाति, प्रत्यनीकत्वेन वा 'उन्मिन्थ' एकीकृत्य मक्तपानादिना सह हिरण्यादि ददाति, तत्रश्च तस्य साधोरेतदोप यिनाऽपि यदि न निरूपयति ततः 'आवज्जण'सि आवर्त्तनं पूर्वोक्त संयमविराचनादिदोषार्थं भवति, प्रमादप्रत्वाच्चस्य, तथा छद्मना-ष्टे तस्मिन् सुवर्णादौ राक्षप्रसृतीनां बद्धा भवति, यद्भुतं न विषः किं तावदय साधुरेषुविषः आहोस्विञ्चिञ्चा दातेति । तस्मात्प्रतिषेधः सन् विष्णो निरूपणीयः । इत्युक्तं पतिवद्भारं, इदानीं गुरुकृत्वाप्रतिपादनायाह—

उपस्वेवे निक्खेवे सहच्छया लुद्धया व्हो दाहो । अश्वियत्ते वोष्छेओ लक्कायव्हो य गुरुमत्ते ॥ ४८४ ॥

पत्यापाणाविषहूनं वप तस्योत्क्षेपे वति निक्षेपे वा-मोक्षणे सति तस्य गृहस्यस्य कटिमङ्गो वा पावस्योपरि पवनं वा

भवति 'महच्छया' इति महत्प्रमाणं वा तद्गुहस्थभाजनं तस्योत्क्षेपे निक्षेपे सति दीषा भवन्ति, अथवा 'महच्छया' इति महत्वा मण्डकेन दीषतामित्येवं कदाचिदसौ साधुर्भणति; ततश्चैवं लुब्धता साधोरुपजायते, तथा वधश्च—तस्यैव साधोः पादस्योपरि पतितेन मण्डकेन वधो भवति, गुहस्थस्य वा पादस्योपरि पतितेन वधो भवति, तथा 'दाहो'ति दाहो वा भवति यदि तद्गुणं मण्डकं भवति, अचिपचं वा भवति तस्यैव गुहस्थस्य तद्गुहपतेर्वा 'अचिपचं वा' अप्रीतिर्वा भवति, महाप्रमाणकेन मण्डकेन दीषमाने सति व्यवच्छेदो वा तद्गुहस्थान्यद्रव्यस्य वा भवति, षट्कायवधश्च मण्डकपतने सति भवति, एवं शुरुके मण्डके एते दीषा भवन्ति । इदानीमेतामेव गार्थां भाष्यकारो व्याख्यानयति, तत्राद्यावयवव्याचिख्यासयाऽऽह—

शुरुद्वयेण व पिहिअं सयं व शुरुयं हवेज्ज जं दवं । उक्खेवे निक्खेवे कडिभं जण पाय उवरिं वा ॥२५१॥ भा.
 शुरुद्वयेण वा 'पिहितं' वदितं भवेत् तद्गुह्यं, स्वयं वा तद्गुह्यं गुडपिण्डकादि शुरुकं भवेत्, ततश्च तस्य 'उत्क्षेपे' उत्पादने निक्षेपे च पुनर्भोचने सति कटिमन्त्रो भवति, पादस्य वा उपरि पतेत्तत्रात्मविराघना भवति । इदानीं 'महच्छया'—
 इति व्याख्यानयन्नाह—

महच्छेण देहि मा डहरण भिन्ने अहो इमो लुद्धो । उभएण्यरे व वहो दाहो अच्चुण्हि एमेव ॥२६०॥ भा०
 कश्चित्साधुः कहुच्छ्लोकिकया ददतीं क्षियं एवं ब्रूते—यदुत्त 'महच्छेण' ब्रूहता भाजनेन स्थाप्यादिना देहि, मा डहरकेण'

धुना प्रपञ्च कङ्कच्छुक्कादिना, ततः सा तेषु करोति, मञ्जुवन्त्याश्च कदाचिद्विचक्षात्तन मञ्जुपते ततश्च मिमे सति सस्मिन्
 ।मन गृहस्य एव मञ्जु-यदुताहो ! अथ साधुर्महाछुक्कः येन पुराणा माननेन दीपमान गृह्णाति, तत्र 'तमयस्य'
 'योग्ये'स्यस्व पादस्योपरि पतितेन मञ्जुकेन वयो मञ्जु, एकतरस्य वा वयो मञ्जु, तथा दाहश्च अत्युष्णे सस्मिन् द्रव्य
 तेषु सति मञ्जु, 'एमेव'चि तमयोरन्यतरस्य वा ॥ इदानी 'अचियचे'चि व्याख्यानयन्नाह—
 द्रुगहणे अचियत्त वोच्छेओ तदन्न द्रव्य तस्स वाचि । छक्कायाण य वदण अहमत्ते तमि मत्तमि ॥२६१ सा०

बहुप्रसंगे सति तस्य घृणातिद्रव्यस्य 'अचियत्त' अप्रीतिर्भवति तस्य तद्गृहपतेर्वा, व्यषच्छेदो वा, तदन्यद्रव्यस्य
 वि-सस्य घृणात्, अन्यद्-तदन्यधीरुहादि तस्य व्यषच्छेदो मञ्जु, तस्य वा-घृणादेर्द्रव्यस्य वा व्यषच्छेदो मञ्जुति,
 । पदक्कयानां वेषनं मञ्जु 'अतिमात्रे' पृथ्वाभाषे 'मात्रके' स्वास्यादौ गृहीते सति । तत्र गुच्छदारं, इदानी
 वेधेतिदारं प्रतिपादनायाह—

ये य होइ कालो गिम्हो हेमत तह य वासासु । तिविहो य दायगो खलु यी पुरिस नपुसओ चेव ॥
 मिवो मञ्जु, तपणा-प्रीप्पो हेमन्तो वर्षां च, तत्र त्रिविधेऽपि काले दाणा त्रिविध एव मञ्जु, तपया-स्त्री
 चेति ।

क्या एवम् ३ । १ वा इत्थं मञ्जु वा पा १ ।

एकैकोवि अतिविहो तरुणो तह मज्झिमो यथरो य। सीयतणुओ नपुंसो सोमिहत्थी मज्झिमो पुरिसो ॥४८६

स पुन एकैकः श्यादिदाता त्रिविधो भवति-तरुणो मध्यमः स्थविरश्च । इदानीं नपुंसकादीनां स्वरूपप्रतिपादनायाह-
शीतलवर्तुर्नपुंसको भवति, 'सोमिहत्थि'चि सोष्मा स्त्री भवति, मध्यमश्च पुरुषो भवति-नात्युष्णो नातिशीतल इति ॥

पुरकम्मं उदउहं ससिणिद्धं तंपि होइ तिविहं तु । इक्किक्कंपि य तिविहं सच्चित्ताच्चित्तमीसं तु ॥४८७॥

न केवलं कालादयस्त्रिविधाः यच्च पुरःकर्मादि तदपि त्रिविधं, तथाथा-पुरःकर्म उदकाद्रं सस्तिगधं चेति, तत्पुनरेकैकं त्रिविधं सच्चित्ताच्चित्तमिश्रमेदमित्यं भवति, एतदुक्तं भवति-यत्पुरःकर्म तत्सच्चित्तमच्चित्तं मिश्रं चेति, तत्राच्चित्तं स्थाय्यं, यदपि उदकाद्रं तदपि सच्चित्तमच्चित्तं मिश्रं चेति, यदपि सस्तिगधं तदपि सच्चित्तमच्चित्तं मिश्रं चेति । इदानीं यदुक्तं पुरः-
कर्मादित्रितयं तत्राद्यद्वयस्य प्रतिषेधं कुर्वन्नाह—

आइदुवे पडिसेहो पुरओ कयं जंतु तं पुरेकम्मं । उदउह्विंदुसहिअं ससणिद्धे मगणा होइ ॥४८८॥

आद्यद्वयस्य पुरःकर्मण उदकाद्रस्य च प्रतिषेधो द्रष्टव्यः, यत्तरताभ्यां सदीषत्वाच्चैव व्यवहार इति । इदानीं पुरःकर्मा-
दीनां लक्षणप्रतिपादनायाह—'पुरओ कयं जंतु तं पुरेकम्मं' मिश्रायाः पुरतः-प्रथममेव यत्कृतं कर्म-कहुञ्जुकादिप्रथमालनादि
तत्पुरःकर्माभिधीयते, उदकाद्रं पुनरुच्यते यद्विन्दुसहितं भाजनादि गलद्विन्दुरित्यर्थः, सस्तिगधं पुनरुच्यते यद्विन्दुरसहि-

पमार्द्रं च, सर्वत्र सस्निग्धे 'मागभा' अन्वेषणा कर्षण्या यतः सस्निग्धे इस्वादीं ब्रह्म सविष्यत्यपि ॥
सासिणिद्धपि य त्रिविद् सचिचाचितमीसग चैव । अचित्त पुण ठप्प अधिगारो मीसससच्चिचे ॥ ४८९ ॥

यत्सस्निग्ध तस्त्रिविधं-सचिचमचिच मिभ वेति । तत्रापिच स्वाप्य यतस्तत्रापिचसस्निग्धे ब्रह्मण कियत एव न
सत्र निरूपणा, अधिकारः पुनः-निरूपण मिभसचिचयोः कर्षव्यं । इदानीं मिभसचिचसस्निग्धे इस्ते सति ब्रह्मणविधि
प्रविपादनापारः—

पथाण किंचि अधाणमेव किंचिच्च होअणुधाण । पाएण हि त सव एककहाणी य जुह्वी य ॥ ४९० ॥

सत्र इस्ते सस्निग्ध किञ्चित् प्रम्बान-मनाकृष्टकं तथा 'अवाव'ति बाभ्यानमुद्धान किञ्चित्स्निग्ध 'किञ्चित् होअणु
शुष्कमागइत्त्या प्रहण कर्षव्य पूर्वानुपूर्व्या, तथा एकैकशुष्कमागहान्या पवानुपूर्व्या गृह्णाति मिधां । सा एकैकमाग
इतिः कय कर्षव्येत्पत आह—

सचविभागो उ कर विभमावइत्ताण इरियमाईण । निच्छुभ्रप्येत्पिय पधे रेहा करतले य ॥ ४९१ ॥

१ 'मयं का. १. ७' विष्णोर्भ्रं कं का पा १. १. ३ 'अवहन' का पा १. १. ४ 'रे' क वि' पा १. १. ५

कर्त्तव्याः, के च ते १-निम्नोन्नतेतरात्' तत्र निम्नं त्वङ्गुलिपर्वरेखा उन्नतमङ्गुलिपर्वणि इतरात्-करतलं नोन्नतं नापि निम्नं । इदानीं केन शुक्लेण प्रदेशेन कः प्रदेशः प्रमलानो भवति ? केन वा प्रमलानेन प्रदेशेन कः सार्द्धः प्रदेशो भवतीत्य-
 स्यार्थस्य ज्ञापनार्थमाह—

जाहे य उन्नयाइं उवाणाइं हवांति हत्थस्स । ताहे तलपवाणा लेहा पुण हाँतऽणुवाणा ॥ ४९२ ॥

यदा उन्नतानि हस्तस्थानानि उन्नतानि भवन्ति तदा हस्ततलं प्रमलानं-मनाक् शुक्लं भवति रेखास्तु भवन्त्यनुद्धानाः ।

इदानीं शुक्लस्वस्थानानामेककवृद्ध्या यथा यस्मिन् काले ग्रहणं भवति तथा प्रदर्शयन्माह—

तरुणस्थि एकभागो पवाणे होइ गहण गिम्हासु । हेमंते दोसु भवे तिसु पवाणेषु वासासु ॥ ४९३ ॥

तरुण्याः स्त्रिय उन्नतसप्तमैकमाने प्रमलावे शुक्ले सति वृष्णकाले गुह्यते शिक्षा यतः स्वोर्ध्वतया कालस्य चोष्णतया यावता कालेन वसाजुन्नतप्रदेशः शोधयुयात्स्तावता कालेन हत्तरेऽपि निम्नप्रदेशाः सार्द्धी अपि अचिन्ताः संजाता अतः कल्पते शिक्षाग्रहणं, हेमन्तकाले तस्या एव तरुण्या द्वयोः सप्तमयागयोः शुक्लयोः सर्वोर्ध्विशाग्रहणं भवेदिति, तस्या एव

तरुण्या वर्षाकाले त्रिषु सप्तमयागेषु शुक्लेषु सत्सु शिक्षाग्रहणं भवति ।

एमेव मद्धिमाए आढत्तं दोसु थायए चउसु । तिसु आढत्तं थेरी य नवरि ठाणेसु पंचसु उ ॥ ४९४ ॥

एवमेव मन्व्यमायाः स्त्रिया तन्वकाले द्वयोर्भागयोः प्रारब्ध चतुर्थं मागेय संविष्टते, एतदुक्तं भवति-मन्व्यमायाः स्त्रिया तन्वकाले द्वयोः सप्तमभागयोः शुष्कयोः सतीर्षण्य भवति, तथा तस्या एव मन्व्यमायाः स्त्रिया हेमन्ते काले त्रियु सप्तममागेय शुष्केयु सत्सु प्रथम भवति, तस्या एव च मन्व्यमस्त्रिया वर्षाकाले चतुर्थं सप्तममागेय शुष्केयु सत्सु मिषाप्रारण्य कर्षण्य, एव स्वविराया अपि तन्वकाले त्रियु मागेय प्रारब्ध पञ्चसु मागेयु संविष्टते, एतदुक्तं भवति-तन्वकाले स्वविरायास्त्रियु सप्तममागेय शुष्केयु सत्सु प्रथम भवति, तथा तस्या एव स्वविराया हेमन्तकाले चतुर्थं सप्तममागेय शुष्केयु सत्सु मिषाप्रारण्य भवति, तथा तस्या एव स्वविराया वर्षाकाले पञ्चसु सप्तममागेय शुष्केयु सत्सु मिषाप्रारण्य कर्षण्यम् ।

यमेव होइ पुरिसे दुगाइछट्टाण पञ्चवसियसु । अयुम तु तिमगाई सत्सुममागे अत्रसिते उ ॥ ४९५ ॥

एवमेव पुरुषस्य द्वयोर्भागयोः प्रारब्ध पट्टस्थानपर्यवसितेषु मागेयु संविष्टते, एतदुक्तं भवति-उरुष्यपुरुषस्योष्णकाले माग द्वये शुष्क भवति गृह्यते, तथा तस्यैव तन्वकाले त्रियु मागेय शुष्केयु सत्सु मिषा गृह्यते, तथा तस्यैव तन्वकाले वर्षा काले चतुर्थं मागेय शुष्केयु सत्सु प्रारण्य, तथा मन्व्यमपुष्णस्योष्णकाले त्रियु मागेय शुष्केयु सत्सु प्रारण्य भवति, तस्यैव मन्व्यमस्य हेमन्तकाले चतुर्थं मागेय शुष्केयु सत्सु प्रारण्य, तथा तस्यैव मन्व्यमस्य वर्षाकाले पञ्चसु मागेय शुष्केयु सत्सु मिषाप्रारण्य कर्षण्य, तथा इतरपुष्णस्योष्णकाले चतुर्थं मागेय शुष्केयु सत्सु प्रारण्य कर्षण्य तथा तस्यैव पृथ्वस्य हेमन्तकाले पञ्चसु मागेयु शुष्केयु सत्सु प्रारण्य, तस्यैव इदस्य वर्षाकाले पट्टसु मागेयु शुष्केयु सत्सु मिषाप्रारण्य कर्षण्य । नपुप्रकस्य पुनस्त्रिमामेव्यारब्ध

सत्त्वमर्शगे अवसिते सति संतिष्ठते, एतदुक्तं भवति—सर्वासिम्बु हस्ते शुक्ले सति ग्रहणं कर्त्तव्यं भवति, अत्र चैयं भावना-
तरुणनपुंसकस्योष्णकाले त्रिषु भागेषु शुक्लेषु भिक्षाग्रहणं कल्पते, तस्यैव तरुणनपुंसकस्य हेमन्तकाले चतुर्षु भागेषु शुक्लेषु
भिक्षाग्रहणं, तस्यैव च वर्षाकाले पञ्चसु भागेषु शुक्लेषु ग्रहणं, मध्यमनपुंसकस्योष्णकाले चतुर्षु भागेषु शुक्लेषु सत्सु ग्रहणं,
तस्यैव च हेमन्तकाले पञ्चसु भागेषु शुक्लेषु ग्रहणं, तस्यैव च वर्षाकाले षट्सु विभागेषु शुक्लेषु ग्रहणं, बुद्धनपुंसकस्योष्ण-
काले पञ्चसु भागेषु शुक्लेषु सत्सु भिक्षाग्रहणं, तस्यैव हेमन्तकाले षट्सु भागेषु शुक्लेषु भिक्षाग्रहणं, तस्यैव च बुद्धनपुंसकस्य
वर्षाकाले सत्त्वस्वपि सत्त्वमभागेषु शुक्लेषु सत्सु भिक्षाग्रहणं कर्त्तव्यमिति । एवमेकैकद्वया ग्रहणमुक्तं, पश्चान्तु पूर्व्यां तु एकैक-
भागदान्या भिक्षाग्रहणं वेदितव्यं, तत्रैवं—अध्विरनपुंसकस्य वर्षाकाले सत्त्वमिरेपि हस्त(सत्त्वम)भागैः शुक्लैर्युह्यते भिक्षा,
तस्यैव च शीतकाले षट्भिरर्शगैः शुक्लैर्युह्यते भिक्षा, तस्यैवोष्णकाले पञ्चमिर्शगैः शुक्लैर्युह्यते, एवमनया दान्या तावन्नैतव्यं
यावत्तरुणी क्षीति । उक्तं त्रिधा द्वारं, भावद्वारप्रतिपादनायाह—

दुविहो य होइ भावो लोइयलोउतरो समासेणं । एकिक्रो वि य दुविहो पसरथओ अपसरथो य । ४९६ ।

द्विविधो भवति भावः—लौकिको लोकोत्तरश्चेति, समासतः पुनरेकैको द्विविधः—प्रशस्त्वोऽप्रशस्त्वश्च, लौकिकः प्रशस्त्वोऽप्रश-
स्त्वश्च, एवं लोकोत्तरोऽपि । तत्रोदाहरणमुच्यते—एगंमि सच्चिबेसे दो भाउया वणिया, ते य परोप्परं चिरिका, तत्थ एगो गामे
गंतूण करिसणं करेह, अण्णोवि तहेव, तत्थ एकस्स सुमहिला अण्णस्स दुम्महिला, जा सा दुम्महिला सा गोसे उट्टिया मुहो-

दग्धपक्ष्वात्तपश्वरागफलिहमार्दि मन्तवी अञ्छद् कम्मारगार्ण्य न किञ्चि वीगस्वैम पद्द, फल्लेत्तय च करेद्, अण्यस्स य
 सा सा मन्दिता कम्मारमार्ण्य वीगस्वैम पद्द अचणो प सफ्फ अट्ठमन्दि करद्, उत्तय सा सा अचमो वेव मन्दिपे लग्गा
 अञ्छद् तीए अचिरेण क्कत्तव परिक्खीय धरं, इयरीए धर वणपण्येण समिद्द भाय । एव च सो सहाद् वण्येद्द रूक्केद्द वा
 र्सेद्द वा भाहारं भाहारेद्, नपि आयरिए ण्वि वात्तवुद्दुगिलाण्युब्बले य पठियग्गति अण्यो य गहाय पञ्च निपघद्,
 एव सो अप्पपोसओ, वडा सा सुक्का हिरम्मार्ण्य एव इमोवि वो निज्जालामो तस्स सुक्किदिद्, पत्तस्यो इमो वो वो वण्येद्द
 णो रूक्केद्द वा र्सेद्द वा भाहारं भाहारेद्, बालार्ण्य दाठ वन्हा भाहारेद्, सो नापवत्तवचरिचाण मामामी भवति । एव
 पत्तयेण भावेण भाहारयो सो पिढो । इदानीमेतदेवार्पन्नात्त गाथाभिरुपसंहाराद्—

सज्जिलगा दो वणिया गाम गर्तूण करिसणारमो । प्पगस्स देह्ममहणवात्तसिभा भारिया अलसा ॥४९७॥
 सुहधोवण दत्तवण अद्दागार्ण्य क्कत्त आवास । पुब्बविद्दकरणमप्यण उक्कोसयर च मज्झण्णे ॥ ४९८ ॥
 तणफट्टहारण न देद्द न य दासपेसवग्गस्स । न य पेसणे निउज्जइ पलाण हिय ह्याणि गेहस्स ॥४९९॥
 चिद्दयस्स पेसवग वावारेत्तण पेसणे कम्मे । काले देवाहार सय च उवजीवई इद्दी ॥ ५०० ॥

सुगमाः नवरं 'वात्तसिमा' विद्दमणसीला ॥ सुखभावन करोति तथा 'क्कत्त'पि कस्यएपक्कम् आचरयक्क प्पुब्बि क्करो

१ भाद् १ अ. । २ ओरि न्त्तय वा. ण २ । ३ मन्दिपार्थ भा. ष २. ३ । ४ क्कत्तवे व. अ. १ ५ । ५ पुब्बव् ० भा । ६ अट्ठमेत्तमि भा ।

त्यात्मन उच्छृतरं च घृतपूर्णदि मध्याह्ने भक्षयत्येकाकिनी । दृणकाष्ठहारकार्णां न किञ्चिद्दाति दासवर्गस्य तथा प्रेष्यो
यः कश्चित्प्रेष्यते तद्दर्पस्य च न किञ्चिद्दाति, न च 'प्रेषणे कार्ये, निश्चुक्ते कर्मकरान्, ततश्च भोजनादिना विना 'पलाणा'
नष्टा हतं च यत्किञ्चिद्गृहे रिक्यर्मासीत्, एवं दानिर्जाता गेहस्य, तत्रायं लौकिकोऽप्रशस्तो भावः । इदानीं लौकिकप्रश-
स्तभावप्रतिपादनायाह—द्वितीयस्य या भार्या सा प्रेष्यवर्गं प्रेषणे कार्ये व्यापार्य कर्मणि च त्रिविधे काले च तेषामाहारं
ददाति स्वयं च काले आहारमुपजीवति ऋद्धिं च उपजीवति । अयं च लौकिकोऽत्र प्रशस्तो भाव उक्तः, इदानीं लोकोत्तरा-
प्रशस्तभावप्रतिपादनायाह—

वन्नवलरुवहेडं आहारे जो तु लाभि लब्धते । अतिरेगं न उ निषहइ पाउगगिलाणमाईणं ॥५०१॥

जह सा हिरणमईपरिहीणा होइ हुक्खआभागी । एवंतिगपरिहीणो साहू हुक्खस्स आभागी ॥५०२॥
आयरियगिलाणहू निषहइ न महंति एव जो साहू । नो वन्नरुवहेडं आहारे षस उ पसत्थो ॥५०३॥

वर्णवलरुवहेडुमाहारयति यक्ष लाभे क्षीरादौ लभ्यमाने सति प्रायोभ्यं गलानादीनामतिरिक्तं न मुक्कति । यथा सा
गृहस्था हिरण्यदिपरिहीणा संजाता दुःखभाजिनी च जाता एवं साधुरपि त्रिकेण—ज्ञानदर्शनचारित्र्यलक्षणेन हीनो दुःखस्य

१ 'मना चोक्तं' आ. पा. १ । २ स्थितमां ल १ । ३ व्यापारित्वा प्रेषणा कार्ये कर्मणि च विविधे आ. । ४ 'जीवति । अय आ. । ५
'भाईस् परि' आ. पा. १ ।

आमागी मरति । तको लोकोचरोऽप्रसृतः, इदानीं लोकोचरप्रसृतमात्रप्रदर्शनापाह-आचार्यादीनामर्थाय शुद्धाति, न ममेद योग्य किन्त्वाचायदिः, एव यः साधुर्गुहाति, क्षेप सुगम । तको लोकोचरः प्रसृतो मायः, तक्त माषद्वारात् ॥

तुगमउप्यायण्यसणाप् धायाल ह्योति अवरहा । सोहेउ समुयाण पडुप्यक्षे वच्चप् वसहिं ॥ ५०४ ॥
सुन्नघरदेउले वा असई य उवस्सयस्स वा दारे । ससत्तकटगाई सोहेउसुवसग पविसे ॥ ५०५ ॥

एव साधुरुद्रमोत्पादनपणामिद्विषत्वारिखद्वपराषा मरन्ति तैः समुदान मेघ 'श्लोचयित्वा' विविष्य ततः 'पडुप्यक्षे वच्चप् वसहिं' लुन्धे सति मक्कादौ वसति प्रपाति । इदानीं तत्रक्त गृहीत सन्धोषयित्वा वसति प्रविशति, केयु स्थानेषु !, अत आह-गृहीत्वा मक्तमुपाधयामिमुल्लो ब्रह्मन् शून्यगृहे ठञ्जक्त प्रत्युपेक्ष्य ततो वसति प्रविशति, तदभावे वेषकृत्ले वा, 'असई य' गृहारीनामभावे उपाभयदारे ससक्त त्रैः कष्टकैर्वा यद्वाप्य तत् श्लोचयित्वा-श्लोच्य ससक्तादिमक्त तत उपाभय प्रविशति । एव तस्य प्रत्युपेक्ष्यमापस्य कृदाधित्संसक्त मरति ततः किं कस्योतीत्यत आह-

ससत्त तत्तोच्चिअ परिट्टुविच्चा पुणो दव गिण्हे । कारण मत्तय गहिअ पँडिगगहे छोटु पविसणया ॥ ५०६ ॥

यदि तत्र ससक्त मक्त पानक वा मषेचतोऽस्मादेव स्थानात्परिस्थाप्य पुनरप्यन्यत्रैव शुद्धाति, तथा ग्लानाधिकारत्वेन च मात्रकं पट्टुहीतमासीचत्पट्टुप्रहे प्रविष्य प्रविशति, यतस्वस्य साधुभिराकषात यदुत ग्लानस्यान्यलुक्त्वमतो निष्कारण

मात्रकोपयोगं परिहरन् पतद्ग्रहे प्रक्षिप्य प्रविशति, निष्कारणमात्रकोपयोगे च प्रमादी भवति । एवमसौ परिशुद्धे सति भक्ते प्रविशति उपाश्रयं । अथाशुद्धं भवति ततः परिष्ठाप्य किं करोतीत्यत आह—

गामे य कालभाणे पटुवभाणे हवांति भंगट्टा । काले अपटुप्यंते नियत्तईं सेसए भयणा ॥ ५०७ ॥

यदा भ्रामः पर्याप्यते कालश्च यदा पर्याप्यते भाजनं च पर्याप्यते एवमस्मिन्नये पर्याप्यमाणे सति पदत्रयनिष्पन्ना अष्टौ भङ्गका भवन्ति, तेषां च भङ्गकानां मध्ये यस्मिन् भङ्गके कालो न पर्याप्यते तस्मिन्निवर्त्तत एव, शेषेषु च चतुर्षु भङ्गकेषु 'भजनां' विकल्पनां करोति । हृदानीं भजनां दर्शयन्नाह—

अणुं च वए गामं अणुं भाणं च गिणह सह काले । पढमे वीए छपंचमे य भय सेस य नियत्ते ॥ ५०८ ॥

अन्यं भ्रामं वा व्रजति काले पर्याप्यमाणे, अन्यच्च भाजनं गृह्णाति पर्याप्यमाणे काले सति एवं प्रथमे भङ्गके द्वितीये च षष्ठे पञ्चमभङ्गके च 'भजनां' सेवनां करोति काले सति, शेषभङ्गकेषु येषु कालो न पर्याप्यते तेषु 'निवर्त्तत' न गन्तव्यं शिक्षाया इत्यर्थः । स च पर्याप्यमाणः कालो द्विविधः—जघन्य उत्कृष्टश्च तत्र जघन्यप्रतिपादनायाह—

वोसिट्टुमागयाणं उवासिअ मत्तए य भूमितिअं । पाडिलेहअणरथमिए सेसरथमिए जहन्नो उ ॥ ५०९ ॥

१ करोति सेवना वा करोति आ. । २ अन्य च आ । ३ 'निवर्त्तनं' गन्तं आ. पा. १ । ४ वोसिट्टुं आ, वोसिचमां गु. । ५ उव्वसिअ ल. १ । ६ उहियमत्तमण आ. पा. १ ।

सस्यां व्युत्पन्न्यागतानां मात्रकं च एस्मिन् शेषे पृथीत्वा यत् आसीद्विधेयनार्यं तस्मिन्नुद्गासिते—श्रीयिते सति श्रुति-
त्रिके च—आयिच्छीश्रुमौ द्वावद्य स्पष्टिष्ठानि सञ्ज्ञाश्रुमौ द्वावद्य स्वष्टिष्ठानि कालश्रुमौ श्रीषि स्वष्टिष्ठानि, एषमस्मिन्
श्रुतित्रिके प्रत्युपेक्षिते सति यदाऽस्वमन मरति तस्मिन् प्रदेखे 'सुसत्यमिष'सि श्रेयावधिं बल्लमिति आदित्ये प्रत्युपेक्षते यदा
अमसित्यश्रुतो अपन्यः काल इति । इदानीमुक्तद्व्यारुप्रतिपादनायाह—

भुत्ते विचारभूमिं गयागयाण सु जह य ओगाहे । वरमाए पोरिसीए उकोसो सेस मजिहसओ ॥५१०॥

धुत्के सति विचारश्रुति-सञ्ज्ञाश्रुतिं यत्वाऽऽमयानां यथा 'ओगाहे' भागच्छति यथा शौली-श्रुतः प्रहरः, अथवा
धरमशौली-पादोनभतुर्थप्रहरो यथाऽऽगच्छति अस्यां वेत्तायामयमुक्तः कालः, शेषस्त्वन्यो मध्यमः काल इति । तेन च
भिधामटित्वा विनिश्चय प्रविशता वसतो किं कर्तव्यमथ आह—

पायपमज्जण धौहिं निसीहि तिमि उ करे पवेसमि । अजळि ठाणधिसोही दढग उवहिस्स निक्खेवो ॥

परिरेय वसतोः पादौ प्रमार्जयति निपीषिफा(नेपिषी)त्रितयं करोति, प्रथमं पुनश्च श्रुतेः पुरस्वावञ्जलिना
नमस्कारं करोति " नमो खमासमभाण "ति, तथा प्रविष्टव स्थान विद्योपयति यत्र दण्डकस्योपवेश निक्षेप करोति ।
इदानीमेवाग्नेयं गार्थां माप्यकारो व्यास्थानयथाह—

एवं पृष्ठपद्मे पत्रिसर्था उ तित्रि उं निसीहिया ह्योति । अगदारे मञ्जे पवेस पाए अंसागरिण् ॥२६२॥ भा०
एवं प्रत्युत्पन्ने-लब्धे सति म के प्रविशतस्त्रिसो निर्धेधिका (नैधेधिक्यः) भवन्ति, क ? अगदारे प्रथमा द्वितीया मध्य-
प्रदेशे वसतेः प्रवेशे च मूलद्वारस्य तृतीयां निर्धेधिकां (नैधेधिकां) करोति पादौ च प्रमार्जयति यदि कश्चित्सागारिको न
भवति, अथ तत्र सागारिको भवति ततो वरणद्वारभ्यन्तरे प्रमार्जनं करोति, अथ मध्येऽपि भवति-द्वितीयानिर्धेधिका (नैधेधिका)
स्थानेऽपि भवति सागारिकः ततो मध्ये प्रविश्य प्रमार्जयति पादौ, अनेनैव कारणेन पश्चाद्ग्राह्यकारेण पादप्रमार्जनं व्याख्यातं
येन तद्विनियतं वर्तते, निर्धेधिकासु (नैधेधिकीषु) कृतास्वपि कारणवशात्संभवतीति । इदानीमञ्जल्यवयवं व्याख्यानयन्नाह—
हस्तुस्सेहो सीसत्पणामणं वाइओ नमोकारो । गुरुभायणे पणामो वायाए नमो न उस्सेहो ॥२६३॥ भा०
हेस्तस्योत्सेधं नमस्कारार्थं करोति, शीर्षप्रणमनं करोति, वाचा च “ नमो त्वमासमणार्णं”ति, हस्त्येवं नमस्कारं करोति,
अथ तद्वरु मिश्राभाजनं भवति मात्रकं च गुरु गृहीतमङ्गुलीभिः ततश्चैवं गुरुणि भाजने सति शिरसा प्रणामं करोति वाचा च
नम हस्त्येवं ब्रूते, न हस्तस्योच्छ्रयं करोति, यतोऽसौ गुरोर्मात्रकस्याधो हस्तो दत्तः संघारणार्थमतोऽश्वणिकस्ततश्च नोच्छ्रयं
करोति । इदानीं स्थानविशोधिं व्याख्यानयन्नाह—

१ वभा क. १-२, पा. २ । २ य सागरिण् आ ल १-१, पा १-२ । ३ निर्धेधिका ल. १-२ । ४ निर्धेधिका ल १-२ । ५ मध्यमेऽपि आ. १
६ ततो आ । ७ तेन च कार० आ पा १, २ । ८ अङ्गुलां आ । ९ हस्तोच्छ्रयं ल १ । १० साधारणां आ. १

उपरिं छिद्रा प पमखिकण कट्टिं ठवेज्ज सट्टाणे । पट्ट उवहिसुवरिं मायणवरथाणि भाणेसु ॥२६४॥ (भा)

उपरि-कल्पस्थाने मपस्ताव-सुव प्रमुत्तय पुनम स्वस्थाने यट्टिं स्थापयेत्, पुनम 'पट्टक' चोळपट्टकसुपधेय्यरि स्या-
पपति-सुखति ' माअननकायि व' पट्टाणि ' माअनेपु ' पात्रकोपरि स्थापयति ॥

अइ पुण पासवण से हविज्ज तो टग्गाह सपच्छाग । दाउ आअस्स सचोळपट्टओ काइय निसिरे ॥२६५॥
यदि पुनस्तस्य साधोः 'प्रमन्न' कायिकद्विर्मवति तत्रम 'अवग्रह' पठन्न 'सपच्छाग' सपटल 'दाउ' अर्पयित्वा
अन्यस्य साधोः पुनम सह चोळपट्टकेन-चोळपट्टकद्वितीयः कायिकं व्युत्सृजति । कायिकं व्युत्सृज्य कायोत्सर्गं करोति, तत्र
व को विधिरित्यत आह-

घउरलुळसुहपत्ती उळसुए धामहसिय रयहरण । धोसट्टुषत्तदेहो काउस्सगग करिज्जाहि ॥ ५१२ ॥

बहुमिश्रुलैर्वाजुनोरपरि चोळपट्ट करोति नाभेभाषमयुधिरुलैः पादयोभान्तरं अठुरलुळ कर्षय, सया सुल्लपत्त्रिकां
उन्धुगे-दधिबहस्तेन गुह्णाति धामहस्तेन च रजोहरण गुह्णाति, पुनरसौ व्युत्सृष्टदेहः-प्रलम्बितबाहुस्त्यक्तदेहः सर्पाद्युप
द्वेष्येऽपि नोत्सारयति कायोत्सर्गं, अथवा व्युत्सृष्टदेहो विध्योपसर्गेष्वपि न कायोत्सर्गमग्न करोति, त्यक्तदेहोऽधिमरुद्वि
कामपि नापनयति, स एवविषः कायोत्सर्गं कुर्यात् । इदानीमेतानि च गार्थां माष्यकारो व्याख्यानपत्रमाह-

चउरंयुलमप्यतं जाणुंगाहिट्टा छिवोवरिं नाहिं । उभओ कोत्परधरिअं करिज्ज पट्टं च पडलं वा २६६ भा०
पुब्बुदिट्ठे टाणे टांडं चउरंयुलंतरं काउं । सुहपोत्ति उज्जुहत्थे वामंमि य पायपुंछणयं ॥ ५१३ ॥

काउस्सग्गमि ठिओ चिंते समुयाणिए अईयारे । जा निग्गमप्यवेसो तत्थ उ दीसे मणे कुज्जा ॥ ५१४ ॥

चतुर्भिरहुलैरधो जातुनी अग्गाधश्चोलपट्टको यथा भवति तथा नामिं चोपरि चतुर्भिरहुलैर्यथा न स्पृशति, उभयतो-
चाहुक्कराभ्यां धृतं करोति 'पट्टकं' चोलपट्टकं पडलं वा उभयकर्परधृतं करोति, यदा चोलपट्टकः सच्छिद्रो भवति तदा
पटलं गृह्णाति । पूर्वोद्दिश्येव कायोत्सर्गस्थानं तस्मिन् स्थित्वा, तथा पादस्य पादस्य चान्तरं चतुरहुलं कृत्वा मुखव-
लिकां च दक्षिणहस्ते कृत्वा वामहस्ते च पादपुब्बनकं-रजोहरणं कृत्वा कायोत्सर्गेण तिष्ठति । पुनश्च कायोत्सर्गे च स्थित-
श्चिन्तयेत्, 'सामुदानिकानविचारान्' मिधातिचारानित्यर्थः, कस्मादारभ्य चिन्तयत्यतिचारान् ?-निर्णयमादारभ्य याव-
त्प्रवेगो वसतां जातः, अस्मिन्नन्तराले तत्र ये दोषा जातास्तान् 'मनसि करोति' स्थापयति चेतसि ॥

ते उ पडिसेवणाए अणुलोमा हाति वियडणाए य । पडिसेववि यडणाए एत्थ उ चउरो भवे भंगा ॥ ५१५

तांश्चातिचारान् प्रतिसेवनानुलोभ्येन-यथैव प्रतिसेवितास्तेनैवानुक्रमेण कदाचिच्चिन्तयति, तथा 'वियडणाए'चि विक-
टना-आलोचना तस्यां चानुलोमानेव चिन्तयति, एतदुक्तं भवति-पदमं लहुओ दोसो पडिसेविओ पुणो वडो वडुयरो,

गुरौ न कदाचिदालोचयेत्, तथाऽऽहारं कुर्वति सति, तथा नीहारं वा यदि करोति ततो नालोचयति । हृदानीमेतामेव गाथां भाष्यकारो व्याख्यातयन्नाह—धर्मकथादिना व्याक्षिप्तः कदाचिद् गुरुर्वचति, विकथादिना वा प्रमत्तोऽन्यतोऽभिमुखो वा भवति, भुञ्जतोऽपि वा नालोचनीयं, किं कारणं ? 'अंतर'ति अन्तरायं भवति यावदालोचनां शृणोति, अकारकं वा—शीतलं भवति यावदालोचनां शृणोति । तथा नीहारमपि कुर्वतो नालोचनीयं, किं कारणं ?, यत आशङ्कया साधुजनितया न कायिकादि निर्गच्छति, अथ धारयति ततो मरणं वा भवति । यस्मादेते दोषास्तस्माद्—

अथक्स्वत्ताउत्तं उवसंतमुवदृशं च नाऊणं । अणुन्नविनु मेहावी आलोएज्ज सुसंजए ॥ ५१७ ॥

कहणाइ अवक्स्वत्ते कोहाइ अणाउलेतदुवउत्ते । संदिसहात्ति अणुन्नं काऊण विदिन्नमालोए ॥ ५१८ ॥

धर्मकथादिनाऽव्याक्षिप्ते गुरौ आलोचयेत्, आयुक्तं-उपयोगतत्परं 'उपशान्तं' अनाकुलं गुरुं दृष्ट्वा 'उपस्थितं' उद्यतं च ज्ञान्वा, एवंविधं गुरुमनुब्राह्म्य मेधावी आलोचयेत् 'सुसंयतः' साधुः । हृदानीमेतामेव गाथां व्याख्यानयन् भाष्यकृदाह-धर्मकथादिनाऽव्याक्षिप्ते क्रोधादिभिरनाकुले तदुपयुक्ते-भिक्षालोचनोपयुक्ते च 'संदिसहात्ति अणुन्नं काऊण' संदिशत आलोचयामीत्येवमनुब्रह्मं कृत्वा मार्गीयित्वेत्यर्थः, 'विदिण्ण'चि आचार्येण विदिन्नायामनुज्ञायां भणत इत्येवंलक्षणायां तत आलोचयेत् । तेन च साधुनाऽऽलोचयता एतानि वर्जनीयानि—

नट्ट षळ भास मूय तह बहुर च वज्जिञ्जा । आलोइच्च सुविहिओो हरय मत्त च वाधार ॥ ५१८ ॥
 करपाय भमुहसीसऽच्छिउट्टुमाईहि नद्विअ नाम । वलण हरयसरीरे चलण काए य भावे य ॥ २६९ ॥ भा
 गारतियभासाओो य षळए मूय बहुर च सर । आळोए वाधार सत्तट्टियरे च करमत्ते ॥ २७० ॥ भा
 नुत्यभालोचयति षळए नालोचयति अमानि षळयभालोचयति, तथा 'मासं'ति गृहस्वभाषया नालोचयति, किं
 ठहिं ?-सपठमाषयाऽऽलोचनीयमिति, तथा-सुपारियाओो इत्येषमादि, तथा आलोचयन् सूकेन स्वरेण नालोचयति मिणि
 मियेत्, तथा बहुरेण च स्वरेण-उबेनलोचयति एवमिष स्वरं षर्वयेत् । किं पुनरसावालोचयतीत्येतदाह-आलोचयेत् सुवि-
 दितो इत्तमुदकस्तिग्ग, तथा 'मात्रकं' गृहस्वसत्क कडुच्छुक्रादि-उदकाद्रादि, तथा गृहस्वया कठम व्यापारं कुर्वत्या मिथा
 च, एवमारीनामज्ञानं षविच्चरं चलन नर्चन नाम, तेष नर्चित कुर्वन्नालोचयति, षळन इत्तस्य षरीरस्य च हर्षणाओोचयति,
 तथा षळन कायस्य इत्येति मोटन तत्कुर्वन्नालोचयति, तथा भाषतचलनमन्यथा गृहीतमन्यथाऽऽलोचयति अडुवियडु ॥
 आलोचयन् गृहस्वभाषया नालोचयति येदुत्त "तलमनीओो(?)कदाओो मडया लडा" इत्येषमादि, किन्तु संयतभाषयाऽऽलो

१ °च्छुदि अ. १ २ "च्छुदि" अ. १ २ अलमन्यो भा १ ४ लोचयति भा. पा. १ १ ५ "मिमेव अ. १ १ ६ °ल्लत भाष या १-२ १ ७ एतत्
 अर्थां अ. ७ २ ७ १ २ १ ६ मासले षळय च १-२ १ ९ तथा "सुमनीओो (संयनीओो) अण्यओो अ. २ १ ।

चनीयमिति 'सुयारिशाड' इत्येवमादि, सूकस्वरं मनाक् दृष्टुरं च महान्तं स्वरं वर्जयन्नालोचयति, किमालोचयति ?—'व्यापारं' गृहस्थ्यायाः सम्बन्धिनं, तथा 'संसृष्टम्' उदकाद्रादि, इतरं असंसृष्टं, किं तत् ?—करं संसृष्टमसंसृष्टं च उदकेन, तथा 'मात्रकं' गृहस्थसत्कं कुण्डेलिकादि उदकसंसृष्टमसंसृष्टं चेति, एतदालोचयेत् ।

एयद्दोसविमुक्तं गुरुणो गुरुसन्मयस्स वाऽऽलोए । जं जह गहियं तु भवे पढमाए जा भवे चारिमा । ५१९ ।

एभिर्दोषैर्विमुक्तमनन्तरोक्तैर्भैक्षमालोचयेद्गुरोः समीपे वा यो गुरोः संमतो—बहुमतस्वस्य समीपे आलोचयेत्, कथमालोचनीयं ?, यद्यथा गृहीतं भवेत्—येन क्रमेण यद्गृहीतं प्रथमभिध्याया आरभ्य यावच्चरमा—पश्चिमा भिक्षा तावदालोचयेदिति । एष तावद्गुरुसर्गोणालोचनाविधिः । यदा पुनरेतानि कारणानि भवन्ति तदा ओषत आलोचयतीत्येतदेवाह—

काले अर्पदुष्यंते उच्चाओ आवि ओहमालोए । वेला गिलाणस्स व अइच्छई गुरु व उच्चाओ ॥ ५२० ॥

यदा तु पुनः काल एव न पर्याप्यते यावदनेन क्रमेणालोचयति तावदस्तं गच्छत्यादित्यः तदा तस्मिन् काले ओषतः—संक्षेपेणालोचयति, यदि वा श्रान्तः कदाचिद्भवति तदाप्योषत एव आलोचयति, वेला वा भ्लानस्यातिक्रामति यावत्क्रमेणालोचयति अत ओषत आलोचयति, अथवा गुरुः उच्चातो—श्रान्तः कुलादिकार्येण केनचित् तत ओषत आलोचयति एभिः कारणैरिति । का चासावोषालोचना ?—

पुरकम्मपच्छकम्मे अप्पऽसुद्धे य ओहमालोप । तुरियकरणमि ज से न सुज्झई तत्तिअ कहुए ॥५२१॥
 आहुसत्वे आप्पे सस्येबमोषालोचनयाऽऽलोचयति-पुरःकर्म पश्चात्कर्म च अस्य-नास्ति किञ्चिदित्यर्थः, 'असुद्धे य'
 कायं बाव सति यंम शुद्धयति उक्तेन प्रकारेण साधन्मात्रमेव ह्ययति, एषा ओषालोचनेति । 'तुरियकरणमि'पि त्वरिते
 आलोपत्ता सध सीस सपडिग्गह पमज्जित्ता । उट्टमहे तिरियम्मि य पडिलेहे सधमो सध ॥५२२॥

एवमेवा मानसी मालोचना वाचिकी वाऽऽलोचनोक्ता, इदानीं कायिकी आलोचना मण्यते-भाचार्यस्य मिथ्या दृश्यते,
 पीठी- 'अपो' सुदि 'तिरियं' तिरिबीन 'प्रस्युपेसेत' निरूपयेत् 'सर्वतः' समन्वाषणसुष्यपि विष्णु सर्वं नेरन्त्वयेण, ततः
 पठद्द इत्थं हत्वा मक्कादि गुरोर्दशयतीति वैक्यपति साध्यत् । इदानीमेवामेव पाषां साध्यत् इदं व्याख्यानयति, यत्र
 गुह्यारत्नारप्रथममृद्गादीनि त्रीणि पदानि व्याख्यानपश्चाद्-
 उट्ट पुप्फफलाई तिरिय मज्जारसाणडिमाई । खीलगदाकगआवडणरथखणट्टा आहो पेहे ॥२७१॥ आ

तथानादौ आवासिदानां सर्वां पुष्पफलादिपाठमूर्धं निरूप्य ततो गुरवे दर्शयति, तिरियं माभारिअडिम्मामालोचया-
 १ त्वरितं कालं स्म. २ । ३ कण्ठं उक्तेन कालेन क. ३ । १ पाऽऽज्जे' भा. । ४ व्याख्ययति क. ३ । ५ भाव उच्य भा. पा. ३ ।

लोचयति मा भूते आमच्छन्तस्वत्पात्रमुत्प्रेर्य पातयिष्यन्ति, आदिशब्दात्काण्डं वा केनचिद्विधिप्लभायाति अतस्त्विष्यं
 निरूपयते, तथाऽथो निरूपयति, किमर्थं ! कदाचित्कीलको भवति देारुकाष्टं वा भवति, तत्रापतनम्—आस्त्वलनं मा भूदिति,
 अतोऽथो निरूप्य ततो भक्तादि दर्शयति । इदानीं 'सोसं सपडिगाहं पमज्जिच'ति व्याख्यानयति—

ओणसथो पवडिजा सिरओ पाणा सिरं पमज्जेजा । एवमेव उगहंमिवि मा संकुडणे तसविणासो ॥२७२॥

हस्तस्थे पतद्गहेऽवनमतः शिरसः प्रपतेयुः प्राणिनः कदाचिदतः शिरः प्रथममेव प्रमार्जयेत्, एवमेव पतद्गहे प्रमार्जनं
 कृत्वा प्रदर्शयेद्भक्तादि, किं कारणं ? मा संकुडणे तसविणासो'ति मा भूत्सङ्कोचने सति पटलानां त्रसादिविनाथो भविष्यत्यतः

प्रमुज्य पतद्गहं भक्तं प्रदर्शयतीति ॥

काउं पडिगाहं करयलंमि अद्धं च ओणमित्ताणं । भत्तं वा पाणं वा पडिदांसिजा गुरुसगासे ॥२७३॥ भा०

कृत्वा पतद्गहं करतले अर्धं च शरीरस्थावनम्य पुनर्भक्तं वा पानं वा प्रदर्शयेत् गुरुसकाश इति—

ताहे उदुरालाइय भत्तपाण एस्सणमणेसणाए उ । अटुस्सासे अहवा अणुगहादीउ झाएजा । २७४। भा०

ततः कदाचिदुरालोचितं भक्तपानं भवति, 'ददुं वलं वलं' इत्येवमादिना प्रकारेण, तथैषणादोषः कदाचित्क्षमः कृतो

भवति, अनंषणादोषो वा कश्चिदज्ञानता कृतः, ततश्चैतेषां विशुद्ध्यर्थमशीच्छ्वासं—नमस्कारं ध्यायेत्, अथवा 'अनुगहादीउ'चि

अपवाञ्छुप्रहादि ध्यायेत्, 'अहं मे अणुम्हार कुम्भा साह होञ्चामि तारिबो' इत्येषमादि गाथाद्वय (कञ्चये अल्प ५ तदे ? वा ९४-९५) कार्योत्सर्गस्यो विस्तृत्यर्थं ध्यायेत्, तत्सार्यं च कापोत्सर्गं सतः स्वाध्याय प्रस्थापयेत् । एतदेवाह—
 विणपण पट्टवित्ता सक्तमाय कुण्ड तो सुहुत्ताग । पुवमणिया य दोसा परिस्समाई जडा पव ॥५२३॥

विन्नेन प्रस्थाप्य स्वाध्याय संहर्षमात्रं करोति, अथ-पतो जापादय पठति, तत्कथं तत्र तदर्थं व्यापि पूर्वोभि एहमानप्राण छिन्नसपञ्चोन्वर्णहरेण परावर्षयति, एव च कुर्वता पूर्वमथिता दोषा 'वातुक्खोमे मरण' मित्येषमादयः तथा परिभमादयश्च दोषा 'अहा'त्यका भवन्तीति ॥

दुविधो य सोवि साहू मढळिउवजीवओ य इयरो य । मढळिसुवजीवतो अळ्ळइ जा पिडिया सवे ॥५२४॥
 स च साधुर्विप्रकारो-मन्त्रस्युपवीचकः इतरथ-मन्त्रस्यनुपवीचकः, वत्र यो मन्त्ररपुपवीचकः साधुः सोऽदित्या मिषां तान्त्रप्रतिपाठपति यावत् 'विहिताः' एकीभूताः सर्वेऽपि साधवो भवन्ति, पुनश्च स तेः सह श्रेष्ठे ।
 इयरो वि गुरुसगास गतूण मणइ सदिसह भते ! । पाहुणगखिवगअतरतत्ताळुहुहाण सेहाण ॥५२५॥

'इवरोऽपि' अमणहस्युपवीचकः साधुर्गुणसम्पन्नः गत्वा तमेव गुरुं मन्त्रवि-येषुत हे भाषार्याः ! सदिवत्-इत यूपमिदं

१ येषमिषमिव एव। स्वापानं छदं वा च २. ५. पा २ । १ एस्मां वा । १ छेत् य का १ जे य च २ । ४ तत्र ये मन्त्ररपुपवीचकः
 स साधु का क. २ । ५ यथा अ. १. पा १-२ ।

भोजनं प्राधूर्णकक्षपकअतरन्तवाल्लुद्धशिष्यकेभ्यः साधुभ्य इति । पुनश्च—

दिण्णे गुरुहिं तेसिं सेसं भुंजिज्ज गुरुअणुत्ताए । गुरुणा सांदिट्ठो वा दाडं सेसं तओ भुंजे ॥ ५२६ ॥

एवमुक्तेन सत्ता गुरुणा दत्ते सति तेभ्यः—प्राधूर्णकादिभ्यो यच्छेवं तद् भुञ्जीत गुरुणाऽनुज्ञाते सति, यद्विवा गुरुणा 'सन्दिष्टः' उक्त यद्गत स्वमेव प्राधूर्णकादिभ्यः प्रयच्छ, एवमसौ साधुर्भणितः सन् दत्त्वा प्राधूर्णकादिभ्यस्ततः शेषं यद् भक्तं तद्भुञ्जे । एवं न केवलमसौ प्राधूर्णकादिभ्यो ददाति अन्यानपि साधून्निमन्त्रयति, तत्र यदि ते गृह्णन्ति ततो निर्जरा, अथ न गृह्णन्ति तथाऽपि विशुद्धपरिणामस्य निर्जरेवेति ॥ एतदेवाह—

इच्छिज्ज न इच्छिज्ज व तहविय पयओ निमंतए साहु । परिणामविसुद्धीए अ निजरा होअगाहिष्णवि । ५२७।

इच्छेत् कश्चित्साधुर्नच्छेद्वा तथापि प्रयत्नेन—सद्भावेन निमन्त्रयेत्साधून्, एवं सद्भावेन निमन्त्रयमाणस्य 'परिणाम-विशुद्ध्या' चित्तैर्मलयाजिर्जरा भवति—कर्मक्षयलक्षणाऽगृहीतेऽपि भक्ते भवतीति । अथावज्ञया निमन्त्रयति ततश्चायं दोषः । भरहेरवयविदेहे पन्नरसवि कम्मभूमिगा साहु । एकंमि हीलियंमी सवे ते हीलिया होंति ॥ ५२८ ॥ भरहेरवयविदेहे पन्नरसवि कम्मभूमिगा साहु । एकंमि पूइयंमी सवे ते पूइया होंति ॥ ५२९ ॥

अह को पुणाइ नियमो एकंसि वैसाणियांसि ते सवे । होंति अवमंजिया पूइए य संपूइया सवे ॥ ५३०

नाण व दसण वा तवो य तह सजमो य साहुगुणा । एके सवेसुवि हीळिपसु ते हीळिया होति ॥५३१॥
 पमेव पूइयमिबि एकमिबि पूइया जइगुणा उ । घोव वहुनिवेसं ईइ नखा पूयए सइम ॥ ५३२ ॥
 सम्हा जइ एस गुणो एकमिबि पूइयमि ते सवे । भत्त वा पाण वा सवपयत्तेण दायव ॥ ५३३ ॥

सुगमा ॥ पदा पुनरुत्तरेण निमन्त्रयते तदायं महान् गुणः-सुगमा ॥ अत्राह परः-अथ कः पुनरप नियमः ? पदं तु
 एकस्मिन्नपमानिते सति सर्व एवापमानिता भवन्ति, तथैकस्मिन् सपूचिते सर्व एव संपूचिता भवन्ति, न चैकस्मिन् सपूचिते
 सर्वे संपूचिता भवन्ति, न हि एकदंते सुके देवदणो सुक्तो भवतीति । आचार्ये आह-ज्ञान दर्शन च तपस्वया संयमश्च एते
 साधुगुणा वर्धन्ते, एते च गुणा वधैकस्मिन् साधौ व्यवस्थिता एव सर्वेष्वपि, एकस्वरूपत्वात्तेषां, यतश्चैवमत एकस्मिन्
 साधो हीळिट-अपमानिते सर्वेषु वा साधुषु हीळितेषु 'ते' ज्ञानादयो गुणा 'हीळिताः' अपमानिता भवन्ति ॥ एवमेकस्मिन्
 पूचिते पूचिता यतिगुणाः सर्वे भवन्ति, यस्मादेव तस्मात्सोकमेतन्मूक्येनादि 'बहुनिवेशे' बहुयमित्यर्थः निर्बराहेतुरिति,
 तस्मादेव ज्ञात्वा पूजयेत्साधून् मतिमानिति, यतश्चैवमत एवमेव कर्षय्यस् । एतदेवाह-'तन्मे' त्यादि, सुगमा ॥
 वेयावच्च नियय करेह उच्चमगुणे धरिन्ताण । सव किळ पढिवाई वेयावच्च अपढिवाई ॥ ५३४ ॥

पढिमगास्स मयस्सव नासइ धरण सुय अगुणणाप । न तु वेयावच्चचित्थे सुहोदय नासाए कम्म ॥५३५॥

लाभेण जीजयन्तो जइणो लाभन्तराइयं हणइ । कुणमाणो य स्समाहिं सबसमाहिं लहइ साहु ॥५३६॥
 भरहो बाहुबलीवि य दसारकुलनंदणो य वसुदेवो । वेयावच्चाहरणा तस्सा पडितप्पह जइणं ॥५३७॥
 होज न वहीज्ज लंभो फासुगआहारउवहिमाईणं । लंभो उ निजराए नियमेण अओ उ कायवं ॥५३८॥
 वेयावच्चे अब्भुट्टियस्स सद्धाए काउकामस्स । लंभो चेव तवस्सिस्स अहीणमणस्स ॥५३९॥
 वेयावृत्तं 'नियतं' सततं कुरुव, केणम् ?-उत्तमान् गुणान् धारयतां साधूनां कुरुव । शेषं सुगमम् । किञ्च-'प्रतिमग्न-
 स्य' उच्चिक्रान्तस्य मृतस्य वा नश्यति चरणं श्रुतमगुणनया न तु वेयावृत्त्यचितं-चद्धं शुभोदयं नश्यति कर्म । किञ्च-
 'लभेन' प्राप्त्या घृतादेः 'योजयन्' घृतादिलाभेन योजयन् कान् ?-पतीन्, लाभान्तरायं कर्म हन्ति । तथा पादप्रक्षालना-
 दिना कुर्वन् समाधिं 'सर्वसमाधिं' मनसः स्वस्थतां वाचो माधुर्यादिकं कायस्य निरुपद्रवताम्, एवं कुर्वन्निरुपमपि सर्व-
 समाधिं लभते ॥ सुगमा, नवरं 'पडितप्पह'चि वेयावृत्तं कुरुव । किञ्च-भवेद्वा न वा लाभः, केषां ?-प्रासुकानामाहा-
 रोपध्यादीनां तथापि तस्य वेयावृत्त्यर्थमभ्युद्यतस्य साधोर्विशुद्धपरिणामस्य लाभ एव निर्जरायाः, न अवश्यं लभे एव सति
 निर्जरा भवति, यस्मादेवं तस्मात्कर्तव्यं वेयावृत्त्यम् । सुगमा, नवरं वेयावृत्तये 'अभ्युत्थितस्य' उद्यतस्य श्रद्धया कर्तुं-
 कामस्य लाभ एव ॥

१ हरद ल १ । २ समाही ल १ । ३ लंभो य निजं आ. । ४ य होइ कां ल १ । ५ राया भवश्यं, अलामेऽपि सति आ. ।

सुकिंहिह, ताहे सो दहो सुको, मंछाणं थले गर्हं णरिथ, ते सवे सुकंते पाणिए मया, केई जीवन्ति, तत्थ कोइ मच्छवंबो
 आगओ, सो हत्थेण गहाय खलाए पोएति, ताहे मए नायं, अहंपि अचिरा विञ्जीहामि जाव न विञ्जामि ताव उपायं
 चित्तेमि, ताहे तेसि मच्छाणं अंतरालं खलं सुहेण गहिकण ठिओ, सो जाणह-एते सवे पोइयल्लया, ततो सो मंतूण अण्हि
 दहे बोवह, तत्थ अहं मच्छवचं करितो चेवुहीणो पाणिए पविट्ठो, तं एयारिसं मम सत्तं, तहवि इच्छसि गलेण धित्तुं,
 अहो ! ते निच्छअचणंति ॥ अमुमेवार्थं गाथाभिरुपसंहरनाह-‘गलमंसुट्ठमं’ गहद्धं, गलमांसपिण्डमकस्सणं, येषं सुभसं ॥
 अह संसंमि पहीणे ज्ञायंतं मच्छियं भणइ मच्छो । किं ज्ञायसि तं एवं ! सुण ताव जहा अहिरिओऽसि ॥ ५४२

चरियं व कल्पियं वा आहरणं दुविहमेव नायवं । अत्थस्स साहणत्था इंधणमिव ओयणट्ठाए ॥ ५४३ ॥
 तिवलागमुद्धुम्मुको तियुत्तो वलयामुहे । तिसचयुत्तो जालेणं सैइं छिन्नोदए दहे ॥ ५४४ ॥
 एयारिसं ममं सत्तं, सढं वाट्ठिअवट्ठणं । इच्छसि गलेण धित्तुं, अहो ते अहिरियया ॥ ५४५ ॥

अह होइ भावयासेसणा उ अत्थणमत्पणा चैव । साहुं भुंजिउकामो अणुसासइ निज्जरुट्ठाए ॥ ५४६ ॥
 गायालीसेसणसंकटंमि गहणंमि जीव ! तहु छलित्थो । इण्हिह जह न छलित्थसि भुंजंतो रागदोसेहिं । ५४७ ॥

मच्छाणंमि थले आ पा १-१ । २ कइवि आ पा. १-२ । ३ इत्थिउ सुहेण ठिओ आ पा. १-२ । ४ सुहा सुको आ क २ पा. १ । ५ सयं आ. पा १ ।

जह अब्भगणलेवा सगढक्खवणाण जुचिओ होति । इय सजमभरवहणट्टयाप् सारुण आहारो ॥५४८॥

सुगमा, विस्रो धारा बलाहाया मुखेनो मुक्तः-ऊर्ध्वं क्षिप्तः त्रिभुत्वो 'बलयासुखे' कृतात्मके आधर्षबद्रक्षिते, तथा
 वयः सप्तका बाहात्यन्वृतः 'संछद्' एकवारं' छिन्नोदके द्रवे छुटितः ॥ एवविष मम सत्त्व श्रुत मां तथा 'क्षितितचहुन'
 पेटिगानि-संपदानि घट्टनानि-बाहादीनि बलनानि यस्य सोऽह क्षितितचहुनः, तमेवविष इच्छसि मलेन प्रहीतु ?, बहो ते
 नैर्लब्धता ॥ उक्ता द्रव्यप्रासेपणा यतोऽसौ प्राप्तं हर्षन्न क्वचिच्छलित इति । इदानीं माषप्रासेपणां प्रतिपादयन्नाह-अथ
 मथति माषप्रासेपणा, कथं ? यदाऽऽस्मान्मास्मनेष साधुजुष्ठास्ति, कदा पुनः ?-'भोक्कुक्कमः' भोक्कुममिलपन्, निर्धरार्ये
 'तु वर्षापर्यम् । किं पुनरसौ धिन्तयन्मास्मानमनुशास्तीत्यत आह-द्विषत्वारिन्देयवादीयोः संकटं-दुष्प्रवेश यद्गहन गह्वरं
 वस्मिन् दे बीन ! न त्व छलितः, शेष सुगम, यथा न व्यस्यसे तथा कर्षव्य । यथाऽऽप्यङ्गलेपा यथासङ्कथेन शुकटाक्षस्य
 'जानां च युक्तितो मयन्ति, एतदुक्त मयति-यथाऽऽभ्यङ्गः शुकटाक्षे युक्त्या वीपते न चातिबहुर्न चातिस्तोको मारबहनाय,
 तथा व्रथानां च लेपो युक्त्या वीपते नातिबहुर्नातिस्तोक्रः, एव संपममरबहनाय साधुनामाहारः ॥

उवजीवि अणुवजीवी महलिं पुब्बवस्सिओ साहु । महल्लिमसमुद्धिसगाण ताण इणमो विहिं बुच्छ ॥५४९॥

तत्र मण्डल्पुपचीवी अणुपचीवी च पूर्वमेव द्विविधो व्यावर्जितः साधुरेकः, इदानीं बहूनां मण्डल्यामसमुद्धिसिद्धिनां यो

१ अन्तरं एव चित्त श्ल. १ उक्त्वा आ. । २ 'एकजो' आ. । ३ 'उक्त्वा' आ. । ४ 'वहित' श्ल. । ५ 'वहित' आ. । ६ 'वहित' आ. । ७ तथा श्ल. एव ३ ।

विधिर्भवति तं वक्ष्ये ॥ ते च कथं मण्डल्यमसमुद्देशका भवन्ति ? अत आह—

आगाढजोगवाही निज्जूढतट्टिआ व पाहुणगा । सेहा सपायळिता बाला बुहेवमार्हिया ॥ ५५० ॥

आगाढयोगो-गणयोगः तत्स्था ये ते मण्डली नोपजीवन्ति, 'निज्जूढ'चि अमनोवाः कारणान्तरेण विष्ठन्ति ते पृथग् भुञ्जते, तथाऽऽत्मार्षिकाश्च पृथग् भुञ्जते प्राधूर्णकाश्च, यतस्तेषां प्रथममेव प्रायोभयं पर्याप्त्या दीयते, ततस्तेऽप्येकाकिनो भवन्ति, शिष्यका अपि सागारिकत्वात् पृथग् भोऽप्यन्ते, सप्रायश्चित्ताश्च पृथग् भोऽप्यन्ते, यतस्तेषां श्रवणं चारित्र्यं, शबलचा- रित्तैः सह न भुञ्जते, बालवृद्धा अप्यसहिष्णुत्वात्प्रथममेव भुञ्जतेऽतस्तेऽप्येकाकिन इति, एवमाद्या मण्डल्यमसमुद्देशका भवन्ति, आदिप्रहणात्कुष्ठव्याध्याद्युपहुता इति ॥ ते च भुञ्जानाः सन्त आलोके भुञ्जते, स चालोको द्विविधो भवतीत्येवदेवाह—
दुविहो खलु आलोको द्वे भावे य दधि दीवाद् । सत्तविहो पुण भावे आलोको तं परिकहेऽहं ॥ ५५१ ॥
द्विविध आलोको-द्रव्यालोको भावालोकाश्च, तत्र द्रव्यालोकः प्रदीपादिः, भावविषयः पुनरालोकः सत्तविधः, तं च कथया-
म्यहं, तत्र भावालोकस्येयं द्युत्पत्तिः-आलोक्यते इत्यालोकः-स्थानदिगादितिरूपणमित्यर्थः । तं च सत्तविधमपि प्रतिपादयन्नाह—
दाब्बादिसिखास्त्रणक्का भायणपक्खेवणे य गुरुभावे । सत्तविहो आलोको सयावि जयणा सुविहियाणं ॥

तैश्चामण्डलिसमुद्देशकैर्निक्रमप्रवेशवाजिते स्थाने भोक्तव्यं, तथा कस्यां दिशि आचार्यस्योपवेष्टव्यमित्येतद्वक्ष्यति, तथा

वतः कदाचिस्साधुः 'मणिलदम्' मतिप्रचुरं मखयेभिःशङ्कः सन्, स च सव्यासंशरीरः कदाचिद्वा गुरोरदर्शनपथे' सुज्ञानो
 ऽकारक-मपच्यमपि सुञ्जीयाभिदृष्टः सन्, कदाचिद्वा मिश्रामटवाजेन स्निग्धद्रव्यं लब्धं मथेत् तन्धानालोच्यैव मखयेव
 एकान्तं मा भून्मोमापायौ निवारयिष्यति । अतः

पपसि जाणगट्टा गुरुआलोपु तओउ सुजिज्जा । नाणाइसवणट्टान वस्रवलरूवविसयट्टा । २८० । (मा०)

'एतेषां' प्रचुरमधिवादीनां दोषाणां हानार्थं गुरोः 'आलोके' षष्ठदर्शनपथे सुञ्जीव येन गुरुः समीपस्य सुज्ञान इदं
 प्रचुरं मखयन्त निवारयति, तथाऽकारक मध्यन्त निवारयति, तथा अणालोहय चोरिअं स्थायत निवारयति, मा भूद्वारण्येऽ
 पाटवमनिता दोषाः स्युः । इदानीं माधेचि व्याकपायते- 'आमाइ'चि हानादिर्माषिः ज्ञानं दर्शनं चारित्र्यं च, एतच्चानानादिमाव
 .यमसुन्यमाने बुद्ध्यधि-व्युच्छिद्यते, अत एतेषां हानादीनां बुद्ध्यर्थं 'सन्धानार्थं' मधिच्छिन्नप्रवाहार्थं सुन्यते, न षष्ठीयं सुन्यते,
 ३ षष्ठीं मम गौरत्स्य स्यादित्येवमर्थं, तथा अत मम सूयाद् इत्येवमर्थमपि न सुन्यते, रूप मम भूयाद् शुद्धयया क्षीयगण्ड
 पार्थः सन् मासोपचयन पुरितगण्डपार्थो रूपवान् मरिष्यामीति नैवमर्थं सुद्धे, नापि 'निययार्थं' मेषुनायासेवनार्थं सुद्धे ।

सो आलोइयमोई जो एए जुजए पए सव्वे । गविसणगहणग्घासेसणाइ तिविहाइवि विसुद्ध । ५५३ ।

'सु' साधुगुणैरालोचितं सुद्धे य एतानि पदान्पनन्तरोदितानि 'युनक्ति' प्रयुद्धे क्तरोचि स्थानादीनि, स च श्वेपणोपय-

१ पठ्यतेः ग. २ । १ एएणं भा. । ३ केष्वत्के भा. । ४ ष्ट मिच्छः भा पा. ३ । ५ 'आमापा' भा । ६ गौरत्स्य भा ।
 ७ धीविप्रारण्यं भा. ।

या ग्रहणैषणया प्राप्तैषणया, अनया त्रिविधाऽप्येषणया विशुद्धं भुङ्क्ते य एतानि पदानि प्रशुक्ल इति ।

एवं एगस्स विही भोतव्वे वन्निओ सम्मासेणं । एमेव अणेयाणवि जं नाणत्तं तंमहं वोच्छं ॥ ५५४ ॥

एवमेकस्य साधोर्भोक्तव्ये विधिवर्णितः 'समासेन' सङ्क्षेपेण, एवमेवानेकेषामपि साधूनां भोजने विधिः, यत्तु पुनर्नाना-
त्वं भवति तदहं वक्ष्ये । आह-किं पुनः कारणं मण्डली क्रियते ?, उच्यते—

अतरंतबालबुद्धा सेहाएसा गुरु असहुवग्गो । साहारणो नगहाऽल्लिक्कारणा मंडली होइ ॥ ५५५ ॥

अतरन्त इति ग्लानस्वत्कारणात्-तत्रिमितं मण्डली भवति, यतस्वस्य ग्लानस्य यद्येकः साधुर्वैयावुरयं करोति ततस्वस्य
तत्रैवाधुणिकस्य ध्वनार्थहानिर्भवति, मण्डलीर्भव्ये तु कश्चित्कश्चित्करोति, अत एतदर्थं मण्डली क्रियते येन बहवः प्रति-
जागरका भवन्तीति । बालोऽपि भिक्षामदितुमसमर्थः, स च बहूनां मध्ये सुखेनैव कथं तु नाम वर्त्तते?, अतो मण्डली भवति ।
बुद्धोऽप्येवमेव । सेहः-शैशुकः स चैकः सन् भिक्षाविशुद्धिं न जानाति ततस्वस्यानीय दीयते, आएसो-प्राधूर्णिकस्वस्य
चानास्य सर्व एवोपकुर्वन्ति, स चोपकारः सर्वैरेव मिलितैः कर्तुं शक्यते न त्वेकेन, गुरोश्च सर्वैरेवोपकर्तुं शक्यते न त्वेकेन
ध्वनार्थपरिहानेः, तथा 'असहुवग्गो' चि असमर्थो राजपुत्रादिः स च भिक्षामदितुं सुकुमारत्वात् शक्नोति ततश्च सर्व एव मिलित्वा
उपकुर्वन्ति, तस्मात् 'साधारणो नगहा' साधारणश्चासाधुप्रग्रहश्च साधारणोपग्रहस्वस्मात् साधारणोपग्रहात् कारणान्मण्डली

कर्षण्या, अथवा मण्डलीविशेषणमेतत्, उपगुह्यतीत्युपग्रहो-मन्कादिः स साधारणः-सुख्यो यस्यां सा साधारणोपग्रहा मण्डलं भवति । 'मलद्विकारणा मण्डली दोह' इति कदाचित्कश्चित्साधुलक्षिमान् भवति तत्रच तेऽन्ये साधवस्त्वस्मै आनीय प्रयच्छन्ति, अथ एतस्कारणान्मण्डली भवति । इदानीं भिक्षामतानां साधूनां यो वसतिरक्षपाल आस्ते तेन किं कर्षणमित्यस्य आह—
नाउ नियट्टणकाल वसहीपालो य भायणुग्गाहे । परिसठियच्छदवगिणहट्टया गच्छमासज्ज ॥ ५५६ ॥

इत्या भिक्षागतानां निषर्चनकाल वसतिपालो 'माहन' नन्दीपात्र तत्प्रत्युपेक्ष्योद्वाहयति-सहट्टिवेनास्त इत्यर्थः, किमर्थं !, परिसंस्थिताच्छद्वप्रहणार्थम्, एतदुक्तं भवति-तत्रानीय साधवः पानकं प्रक्षिपन्ति, पुनश्च तत्र परिसंस्थित-स्वच्छीभूतं सधस्मादन्यत्र पात्रकं क्रियते येन तत्स्वच्छमाधार्यादीनां प्रायोग्यं भवति, पात्रकादिप्रक्षालनं च क्रियते । 'गच्छमासज्ज'पि 'गच्छमाभिस्य' मच्छस्य प्रमाणं इत्या पात्रकमुद्वाहयन्ति, एतदुक्तं भवति-यदि महान् गच्छस्ततः पानकगलनार्थं महस्यमाण पात्रकमुद्वाहयति, तथा हे शीषि वत्तारि पञ्चादीनि यावत् । असई य नियेट्टेसु एकं चउरगुल्लुणमाणेसु । पक्खिविय पडिग्गहग तत्थऽच्छदव सु गालिज्जा ॥ ५५७ ॥

अथ तत्र रक्षपालः समयो नास्ति यः पात्रकमुद्वाहयति, अथवा 'असई च'पि यदि नन्दीपात्र नास्ति, यत्रोदकमानीतं स्वच्छीकरणार्थं क्रियते तत्रोऽस्मिन् तस्मिन् नन्दीपात्रे सदेकं एतद्वह प्रक्षिप्य, कः ? अथ आह-चउरगुल्लुणमाणेसु' चउरगु-

१ 'पक्खवन किं वा । २ निमवट्टं वा ।

लैरुनानि पानि भाजनानि तेषु प्रशिक्ष्य पत्रद्वयं पुनस्तस्मिन् क्षणीभूते अच्छं द्रवं गालयेत्, अत्र चायं नियमो द्रष्टव्यः यद्वृत्-भिर्धां तावत्साधवः पर्यटन्ति यावत्पात्रकं चतुर्भिरङ्गुलैरुनमास्त इति । आह-किं पुनः कारणं तद्रवगलनं क्रियते ?

आयुरियअभाविषयाणगट्टया पायपोसथुवणट्टा । होइ य सुहं विवेगो सुह आयमणं च सागरिष् ॥५५८॥

आचार्यपानार्थं अभावितसेहादिपानार्थं च गलनं क्रियते । तथा पादधावनार्थं 'पोस'चि अधिष्ठानं तस्य प्रक्षालनार्थं, तथा भवति च सुखेन विवेकः-त्यागोऽतिरिक्तस्य संतः, तथा सुखेन वाऽऽचमनं सागारिकस्याग्रतः क्रियते, एवमर्थं गलनं क्रियत इति । कियन्ति पुनः पात्रकाणि गलितद्रवस्य भ्रियन्ते ? इत्यत आह—

एकं व द्रो व तित्ति व पाए गच्छत्पमाणमासज्ज । अच्छद्दवस्त भरिजा कसद्वीए विणिच्चिजा ॥५५९॥

एकं द्वे त्रीणि वा पात्रकाणि भ्रियन्ते, गच्छप्रमाणं ज्ञात्वा चतुःप्रभृतीन्यपि भ्रियन्ते स्वच्छद्रवस्य, तत्र च गलिते सति कसद्वृ-कचवरं बीजानि च-गोधूमादीनि 'विनिञ्चेत्' परित्यजेत्, एवं तावत्पत्रद्वयप्रदकर्षोर्नापि उदकमपभृत्स्य पानकगलनं क्रियते । अथ पुनस्त्वत्र कीटिकामर्कोटकादयः क्लवमाना दृश्यन्ते तत्रस्त्वत्र गालने को विधिः ? इत्यत आह—

सुइंगाईमकोट्टएहि संसत्तगं च नाऊणं । गालिज्ज छव्वएणं सउणीयरएण व दवं तु ॥ ५६० ॥

सुइंगा-कीटिका मर्कोटकाश्च तैः संसक्तं ज्ञात्वा गालयेत् 'छव्वएणं' वंशपिटकेन यक्कुनिगुहकेण वा गालयेत् तद् द्रवं ॥

इय आलोइयपट्टविअगालिप् मडलीप् सट्टाणे । सज्झायमगल कुणइ जाव सवे पढिनिपत्ता ॥५६१॥

‘इय’चि पूर्वोक्तविधिना आलोचिते सति प्रस्वापिते स्वाध्याये गालित्ते च पानके पुनश्च मण्डर्या स्वस्थाने उपविश्य स्वाध्यायमश्लु करोति—स्वाध्याय एव मङ्गलं स्वाध्यायमङ्गलं तावत्करोति पात्रत् सर्वे साधवः प्रतिनिविष्टा भवन्ति । एष यदि सदिष्मन्स्त्वतो पौषपपेन सुञ्जते, अयाञ्जहिष्णवस्त्वत्र केचिद्भवन्ति ततः को विधिरित्यत्र आह—

कौले पुरित्से आसन्न मत्तप् पक्खिवित्तु तो पढमा । अहवावि पढिगाहग सुयति गच्छ समासज्ज ॥५६२॥

स चासदिष्णुर्गोष्मकालायहीकृत्य भवति, स एष वा पुण्यः क्वचित् बुधशालवस्तवः, तमाभिस्य मात्रके प्रक्षिप्य मक्त प्रयमालिका साधरीयते, अप बहवो बुधशालवस्तवः पतद्भरकं सुञ्जति तेभ्यो भेषजार्थं, गच्छ ‘समासज्ज’चि गच्छमस्य वदुं वा ज्ञात्वा तदनु रूप पठद्ब्र सुञ्जतीति । पुनश्च भित्तितेषु साधुषु मण्डलीस्वधिरः प्रविशति, किं कृत्येत्यत्र आह—

चित्त चालाईण गहाय आपुच्छिक्कण आयरिम । जमलजणणीसरिच्छो निवेसई मडलीयेरो ॥ ५६३॥

विष बालादीनां गृहीत्वा पृश्नाऽऽचार्यं मण्डलीस्वधिरः प्रविशति, किं विधिष्टः ? इत्यत्र आह—जमलजणणीसरिच्छो ‘निवेसई’ उपनिशति मण्डलीस्वधिर इति । स च मण्डलीस्वधिरो गीतार्थो रत्नाधिकोऽनुष्णकश्च भवति । अनेन च पद-त्रयेणाथो मज्ञाः सूचिता भवन्ति, तत्र तेषां मन्त्रे ये वृद्धा अशुदाश्च तान् प्रदर्शयन्नाह—

जइ लुद्धो राइणिओ अंहव अलुद्धोवि जोवि गीयत्थो । ओमोवि हु गीयत्थो मंडलिराईणि उ अलुद्धो उ ॥

यद्यसौ मण्डलीस्थविरो लुब्धो रत्नाधिकश्च ततस्तिष्ठति-न परिविशति, अनेन च लुब्धपदेन द्वितीयचतुर्थषष्ठाष्टमा भङ्गका अशुद्धाः प्रदर्शिता भवन्ति । 'अलुद्धोवि जोवि गीयत्थो ओमोवि हु' चि अलुब्धोऽपि यदि गीतार्थं ओमः-लुब्धुपर्यायः स मण्डल्यां परिविशति, अनेन च ग्रन्थेन तृतीयभङ्गकः कथितो भवति, अयं च प्रथमभङ्गकाभावे भवति । अत्र च भङ्गके गीतार्थपदग्रहणेन यत्र यत्र भङ्गकेऽगीतार्थपदं स सर्वो दृष्टो ज्ञातव्यः । 'गीयत्थो मंडलिराइणिउ अलुद्धो' चि यस्तु पुनर्गीतार्थो रत्नाधिकोऽलुब्धश्च स मण्डल्यो परिविशति, अनेन च ग्रन्थेन प्रथमो भङ्गकः शुद्धः प्रदर्शितो भवति, सर्वथा यत्र यत्र लुब्ध-पदमगीतार्थपदं च सं स परिहार्यः, ओमराइणियपदं च यद्यगीतार्थः लुब्धपदं च न भवति ततोऽपवादे शुद्धं भवति, प्रथमं तु शुद्धमेव ॥ इदानीं ते मिलिताः सन्व आलोके भुञ्जन्ते, स च आलोको द्विविधो द्रव्यतो भावतश्च, तत्र द्रव्यतः प्रदीपादिः, भावतः सप्तप्रकारस्त्वं दर्शयन्नाह—

टाणादिसिपगासणया भायणपक्खेवणा य भावगुरू । सो च्चेव य आलोगो नाणत्तं तदिसा टाणे ॥५६५॥

स्थानं वक्तव्यं उपविशने दिग् वक्तव्या प्रकाशमुखे भाजने ओक्तव्यं, भोजनक्रमो वक्ष्यमाणः, प्रक्षेपणं च वदने वक्तव्यं, भावलोको वक्तव्यः शुक्लं वक्तव्यः, स एवालोकोः पूर्वोक्तः, नानात्वं तत्र यदि परं दिग्ः स्थानस्य च, अत्र दिक्पद-

^१ होइ आ पा. १ । २ लुद्धो व होइ उ १-२ । ३ इणि अलुद्धो आ पा. २ । ४ प्रविशति आ. । ५ ल्यासुपविशति, आ पा १ । ६ स परिं आ. ल १. २ ।

मन्यया वस्यति स्यान् व । इदानीं माण्यकारः स्यान्नानात्स्व दर्शयति, तत्र स्थानभ्याख्यानापाह—

निक्खमपवेस मोत्तु पढमसमुद्धिस्सगाण ठायति । सज्झायैप्परिहाणी भावासल्लेवमाईया ॥२८१॥ (भा०)

प्रथमसमुद्दिष्टानां गणानादीनां निर्गमप्रवेशो मुख्य उपविशन्ति, किमर्थं ? तत्र पवि ते मार्गं रुक्का मण्डस्यं विमुन्ति तत्र पूर्वसुक्तानां स्वाभ्यापपरिहाषिर्मवति तथा 'मावासल्लस्य' सम्बन्धादिवेगचारणासहिष्णोः पीढा भवति । एवमादयोऽन्येऽपि दोषाः ॥ दिग्भारप्रतिपादनापाह—

पुषमुहो राइणिओ एक्को य गुरुस्स अभिमुहो ठाइ । गिणहइ व पणामेइ व अभिमुहो इहहरहाऽवज्जा ॥२८२॥

पूर्वाभिमुखो रत्नाधिक उपविशति मण्डरपां, तस्यां च मण्डरपामेकः साधुर्गुरोरभिमुख उपविशति, किमर्थं ? कदाचित्किञ्चिद्गुरोरितिक भवति तदुद्भाति दातव्य वा किञ्चिद्भवति तदाति मण्डलीस्पथिरेवापिप, एतदर्थमभिमुख उपविशति, इतरथा—यद्यभिमुखो नोपविशति ततोऽवज्ञा—परिमवः कृतो भवति, पृथ्यादि दक्षोपविशेतोऽप्यज्ञादिकृता दोषा भवन्ति ॥ नो पुण हविज्ज खवओ अतिउच्चाओ य सो धर्हिं ठाइ । पढमसमुद्धिओ वा सागारियरक्खणट्ठाए ॥५६६॥

यस्य पुनः षपकोऽर्द्धमासादिना मषेदतिभान्तो वा प्राधूर्भकादिः स षहिर्मण्डरपास्विशति प्रथमसमुद्दिष्टो वा साधुः क्षीघ्रतरेण यन मुक्क स सागारिकरथमार्थं षहिस्तावन्मण्डरपास्विशति ॥

१ 'व्यपाह-भा । २ ए परिहाणी व्य पा १-५- । ३ पूर्वोच्छानां भा । ४ एवमर्थं भा. पा. १-३. । ५ एषि क्तोऽव्यपाहं भा ।

एकिकस्स य पासंमि मल्लयं तत्थ खेलसुग्गाले । कणटट्टिए व लुब्भइ मा लेवकडा भवे वसही ॥५६७॥

तत्र च साधूनां भुज्जानानामेकैकस्य साधोः पार्श्वे मल्लकं भवति, तत्र खेलः श्लेष्म उद्गालयेत्-तस्मिन् मल्लके श्लेष्म-
निष्ठीवनं कुर्वन्ति, तथा तत्र भुज्जतः कदाचित्कण्टकी भवेत् स तत्र श्लिष्यते, अश्लिष्यण्डं वा भवेत् तच्च श्लिष्यते, अथ तु भुवि
श्लिष्यतेऽस्थिकण्टकादि ततो वसतिर्लेपकता-अनायुक्ता भवति, अतस्तत्परिहारार्थं मल्लकेषु श्लिष्यते । तथाऽमुमपरं भुज्जानानां
विधिं प्रतिपादयन्नाह—

मण्डलिभायणभोयण महणं सोहीय कारणुवरिते । भोयणविही उ एसो भणिओ तेल्हुक्कदंसीहिं ॥५६८॥

मण्डली यथा रत्नाधिकतया कर्तव्या, भाजनाति च पूर्वं अहाकडाहं भुज्जन्ति, भोजनं च स्निग्धमधुरं पूर्वं भोक्तव्यं,
ग्रहणं च पात्रकात् कुम्भज्याण्डकमात्रं कवलप्रहणं-कर्तव्यं, तथा ग्रहणस्यैव शुद्धिर्कव्या, अथवा शुद्धिर्भुज्जतो यथा भवति
तथा वक्त्वयं, कारणे भोक्तव्यं, तथा 'उवरिए' चि अतिरिके विधिर्कव्यः । अयं भोजनविधिः सुगमः । इदानीं
भाष्यकारः प्रतिपदं व्याख्यानयति, तत्राद्यावयवव्याचिख्यासयाऽऽह—

मंडलि अहराहणिआ सामायारी य एस जा भणिआ । पुवं तु अहाकडगा सुचंति तओ कसेणियसे ॥२८३॥

मण्डली कथमुपविद्यति ?, अत आह-यथा रत्नाधिकतया सामाचारी चात्र कार्या, एषा यौ भणिता-उक्ता कतमा ?,

१ 'एट्ठेअस्थिखण्डं' वा भवति स तत्र श्लिष्यते आ. । २ 'क' युद्धाति, आ पा १-२ । ३ 'योक्ता' भणित्वा, कतमा ?, आ. पा १-२ ।

‘वापदिसिपगासप्या” इत्येषमादिका साऽप्रापि तथैव द्रष्टव्या । उक्त मण्डलीद्वारम्, इदानीं भाषनद्वाराप्रतिपादनायाह-
 ‘पुष तु अहाकटगा’ ‘पूर्व’ प्रथम ‘यथाकृत्वानि’ प्रतिकर्मरहितानि लक्ष्यानि यानि तानि समुद्देशनार्थं मुख्यन्ते, एतदुक्तं मन्वति-
 प्रथमप्रतिकर्मां प्रविश्रको आम्ब्यते, ततः क्रमेण ‘इतरे’ अल्पपरिकर्मबहुपरिकर्माणि एव मुख्यन्ते । ‘मायण’चि गप,
 इदानीं ‘मोपण’ चि व्याख्यायते—

निष्क्रमद्वाराणि पुष पिचाईपसमणद्वया मुजे । बुद्धिबलवङ्गणद्व्या बुक्ख खु विक्किचिउ निद्ध ॥२८४॥ (भा)

प्रथमादौ सुगम । किमर्थं स्निग्धमधुराणि पूर्वे मस्यन्ते !, पतो बुद्धेर्बलस्य च वर्द्धनं मन्वति, तथा चाह—“ बृतेन
 बर्द्धते मेधा” इत्यादि, पठबर्द्धनं च प्रसिद्धमेव, बलेन च वर्द्धितेन वेयाहस्यादि कर्तुं शक्यते, इत्थं च परिस्थापयितुं स्निग्ध-
 पृथादि मन्वति पतोऽसंयमो मन्वतीति ॥

अहं होञ्च निष्क्रमद्वाराणि अप्यपरिकम्मसपरिकम्ममेहिं । भोत्तूण निष्क्रमद्वारे कुत्तिञ्च करे सुचऽहागटप २८५

अथ भवेद्युः स्निग्धानि मधुराणि च द्रव्याणि अल्पपरिकर्मस्तु बहुपरिकर्मबन्धितेषु च पात्रकेषु ततः को विधिरित्यत
 आह—तान्यत्र सुत्वा स्निग्धमधुराणि द्रेव्याणि ततः करान् प्रोञ्छयति प्रोञ्छयित्वा च करान् ‘सुचऽहाकटप’चि यथा-
 कृत्वानि-अपरिकर्माणि पात्रकाणि समुद्देशनार्थं मुख्यन्ते । ‘मोपण’चि गप, इदानीं ग्रहणद्वाराप्रतिपादनायाह—

१ च सुं भा. घ. १-२ । २ इदं न भा । ३ भवेत् भा. वा पु २ । ४ एतस्यान्वे न क १-२ । ५ अन्व ।

कुक्कुडिअंडगामिचं अहवा खुड्डागलंबणासिस्स । लंबणतुह्हे गिणहइ आविगियवयणो य राइणिओ ॥२६॥

तस्मात्पतद्ग्रहात्कवलं गृह्ण क्वक्कुड्याण्डकमात्रं गृह्णाति, अथवा 'खुड्डागलंबणासिस्स' शुल्लकेन लम्बनकेन-हस्तेन अशितुं शीलं यस्य स शुल्लकलम्बनाशी तत्तुल्यान् कवलान् गृह्णाति-स्वभावेनैव लघुकवलान् शिनस्तुल्यान् कवलान् गृह्णाति 'अविक्रिय वयणो य राइणिओ' अविक्रवदत्तो रत्नाधिकः, न भावदोषेण सुखमत्यर्थं बृहत्कवलप्रक्षेपार्थं निर्वादिषति, किं तर्हि?, स्वभावस्थेनैव मुखेनेति । अथवाऽयं ग्रहणविधिः—

गहणे पक्खेवंसि अ सामायारी भवे पुणो दुविहा । गहणं पायंसि भवे वयणे पक्खेवणा होइ ॥२७७ (भा.)

'ग्रहणे' कवलादाने प्रक्षेपे च सामाचारी पुनरियं द्विविधा भवति, तत्र ग्रहणं पात्रकविषये भवेत् पात्रकात्कवलोत्क्षेपः, वदनविषयं च प्रक्षेपणं कवलस्य भवति । तत्र पात्रकात्कथं मध्ययद्भिर्गृह्यते ? इत्येतत्प्रदर्शयन्नाह—

कडपयरच्छेष्णं भोत्तवं अहव सीहस्वइष्णं । एणेण अणेगोहि व वज्जेता धूमइंगालं ॥ २८८ ॥ (भा०)

तत्र कंटच्छेदेन भोक्तव्यं यथा कलिञ्जस्य खण्डलकं छिन्वाऽपनीयते, एवमसावपि शुक्ले, तथा प्रतरच्छेदेन वा भोक्तव्यं तरिकाच्छेदेनेत्यर्थः, अथवा सिंहमक्षितेन, सिंहो हि किल एकदेशादारभ्य तावद्शुक्ले यावत्सर्वभोजनं निष्ठितं भवति, तच्चैकेन बहुभिर्वा भोक्तव्यं, वर्जयित्वा धूमाकारकं देवरागौ वर्जयित्वेत्यर्थः । इदानीं वदनप्रक्षेपणशोधिं दर्शयन्नाह—

१ ततः पं आ । २ कटकच्छेदं आ. । ३ तथैव वा ।

‘ठाप्यदिसिपगासपया” इत्येवमादिका साऽऽपि तथैव द्रष्टव्या । उक्त मण्डलीद्वारम्, इदानीं मास्यनद्वारप्रतिपादनायाह—
 ‘पुष ट महाकडगा’ ‘पूर्व’ प्रथम ‘यथाकृतानि’ प्रतिकर्मरहितानि सञ्चानि यानि तानि समुद्वेगानां सुख्यन्ते, एतदुक्तं भवति—
 प्रथमप्रतिकर्मा प्रतिप्रदको ग्राम्यते, ततः क्रमेण ‘इदरे’ अन्यपरिकर्मबहुपरिकर्माणि येषु सुख्यन्ते । ‘मायण’चि गय,
 इदानीं ‘मोयण’ चि व्याख्यायते—

निद्धमट्टराणि पुष पिचार्हपसमणट्टया भुजे । बुद्धिबलवद्वणट्टा दुक्ख खु विकिंचित्ति निद्ध ॥२८४॥ (भा)

प्रथमादौ सुगम । किमपि स्निग्धमयुगणि पूर्वं मस्यन्ते ? , यतो बुद्धेर्बलस्य च वर्द्धनं भवति, तथा चार—“ द्यूतेन
 बद्धते मया” इत्यादि, बलवर्द्धनं च प्रसिद्धमेव, बलेन च वेदितेन वेदादिस्यादि कर्षुं शक्यते, इःल च परिस्थापयितु स्निग्धं—
 पृथादि भवति पतोऽस्यमो भवतीति ॥

अह होञ्च निद्धमट्टराणि अप्पपरिकम्मसपरिकम्ममेहिं । भोत्तूण निद्धमट्टरे फुसिअ करे मुचऽहागडप् २८५

अप भवेयुः स्निग्धानि मधुराणि च द्रव्याणि अन्यपरिकर्मसु बहुपरिकर्मजनितेषु च पात्रकेषु ततः को विधिरित्यत
 आर-धान्यं च सुक्त्वा स्निग्धमयुगणि द्रेभ्याणि ततः करान् प्रोच्छयति प्रोच्छयित्वा च करान् ‘सुषञ्चाकडप्’चि यथा-
 कृतानि-अपरिकर्माणि पात्रकाणि समुद्वेगानां सुख्यन्ते । ‘मोयण’चि गय, इदानीं प्रारणद्वारप्रतिपादनायाह—

१ च हुं अ. घ. १-२ । २ इदेव अ. । ३ भवतु अ. घ. उ. २ । ४ तदस्य अ. घ. उ. १-२ । ५ ततः अ. ।

आददानः योऽसौ पत्रद्वहो भवति तस्मात्साधुः 'असारकः' अप्रधानो ज्ञानदर्शनचारित्र्याण्यङ्गीकृत्यासारः स भवति । तथा
 उद्गमोत्पादनाशुद्धमेवणादोषवर्जितं साधारणमेतद्द्रव्यमित्येवं जानानोऽदुष्टेनान्तरात्मना कवलं गुडादेराददानः साधुर्भवति
 'ससारः' ज्ञानदर्शनचारित्र्यसारवान् भवति । कथं पुनरसारः साधुर्भवति ? अत आह—उद्गमोत्पादनाशुद्धमेवणादोषवर्जितं
 साधारणमेतद्गुडादिद्रव्यमित्येवमजानेन दुष्टेन भावेनाददानः साधुः स्तेयं करोति ततोऽसारोऽसौ । स कथं पुनः ससारः
 साधुर्भवति ? उद्गमोत्पादनाशुद्धमेवणादोषवर्जितं 'साधारणं' तुल्यमेतत्सर्वेषां गुडादीत्येवं जानानोऽदुष्टान्तरात्मना स्वल्प-
 भाददानः साधुर्निर्जरां करोति अतः ससारो ज्ञानदर्शनचारित्र्यैरिति । इदानीं ससारः कदाचिद्भोजनार्थमुपविशन् भवति
 कदाचिदुपविष्टः कदाचिदुत्थितः, एतत्प्रदर्शयन्नाह—अन्त्यं—प्रान्त्यं वल्लवणकादि तदप्यन्त्यं—पर्युषितं चणकादि अन्त्यम-
 व्यन्त्यमन्त्यान्त्यं मशायिष्यामि एवंविधेन परिणामेनोपविष्टो मण्डलयां उपसृङ्ख्ण्यत्सथैव एष साधुः शुभपरिणामत्वात्
 ससार उपविष्टः ससारश्चोत्थितः, तस्य शुभपरिणामस्याप्रतिपत्तित्वात्, एवमेव मङ्गलितयं योजनीयं, तत्र प्रथमो मङ्गलः
 ससारो निविद्धो ससारो उट्टिओ १, ससारो निविद्धो असारो उट्टिओ चिहओ भंगो २, असारो निविद्धो ससारो उट्टिओ
 तद्वञ्चो ३, असारो निविद्धो असारो उट्टिओ एष चउत्थो ४, सारश्चात्र ज्ञानादि, आदिग्रहणादर्शनं चारित्रं चेति, तेन
 ज्ञानादिना सहितो षः साधुः स ससारो भण्यते । अत्र च समुद्रवणिजा दृष्टान्तः ॥ एगो समुद्रवणिओ बोहित्यं मंडस्स
 भरिउं ससारो गओ, ससारो य पउरं हिरिवाह विदवेऊण आगओ । अण्णो पुण ससारो मंडं गहेऊण गओ निस्सारो आगओ,

असुरसुर अचवचव अहुयमविलिखिअ अपरिसादि । मणवयकायगुत्तो भुजे अह पक्खिवणसोही ॥२८९॥

असुरसुरं सुहृ-सुराहसरह अकरंतो 'अचवचव' न चर्षयन् चरकमिव चर्षपपाघेह, तथा 'अहुतम्' अस्वरित तथा 'अविलिखितम्' अमपरं अपरिसादि मनोवाक्यायगुत्तो वृद्धीत्, न मनसा निरूपमिति चिन्तयति, वाचा नैव वक्ति, यदुत को इम मखेह ? को अम्हारिसो न होह, काएण तस्येसए सुहेण न हेह, एव त्रिगुणस्य सुअनस्य प्रक्षेपणस्योविर्मवति ॥

उग्गमउप्पायणासुद्ध एसणादोसवच्चिअ । साहारण अयाणतो साहू होइ असारओ ॥ ५६९ ॥

उग्गमउप्पायणासुद्ध एसणादोसवच्चिअ । साहारण विआणतो साहू होइ ससारओ ॥ ५७० ॥

उग्गमउप्पायणासुद्ध एसणादोसवच्चिअ । साहारण अयाणतो साहू कुणइ तेणिअ ॥ ५७१ ॥

अतत भोक्खामिच्चि वेसए सुजए य तह चैव । एस ससारनिविट्ठो ससारओ उट्ठिओ निज्जर ॥ ५७२ ॥

एमेव भगतिअ जोएयव तु सारनाणार्ह । तेण सहिओ ससारो समुद्धवणिएण दिट्ठतो ॥ ५७३ ॥

उद्दमसुद्ध तस्थादनासुद्ध एएणादोपवच्चिअ 'साचारण' सामान्यमेगवृद्धादि खडानानः-मणिमात्र द्रुटेन मायेन

१ इन्द्रिय कार का. १ 'सोहिण' । २ लज्जमिव च १ पु । ४ अचवचवसिद्ध, का. । ५ पाचरु अम पा. ३ । ६ 'अह' अकारि

‘सुकैचि शुक्लभक्तपत्रद्रहे, येन तोयप्रक्षेपेण संजातबन्धं तद्रक्तं सुखेनैव कवलैर्गुह्यते, अथ बहुलामः संजातः—प्रचुरं लब्धं गुहादि ततोऽसंसृष्टमेव ध्रियते, किमर्थम् ?, अमकार्थिकानामर्थं येन मनोह्रं भवेत् । उक्ता ग्रहणशोधिः, अयुना भुञ्जतः शोधिरुच्यते, सा च चतुर्धा, एतदेवाह—

सोही चउक्क भेावे वीइंगोलं च विगयधूमं च । रागेण सैइंगालं दोसेण सधूमगं जाँणे ॥ ५७८ ॥
जत्तासाहणहेउं आहारैरिति जवणट्टया जइणो । छायालीसं दोसेहिं सुपरिसुद्धं विगयरणा ॥ ५७९ ॥

हियाहारा मित्ताहारा अप्पाहारा य जे नरा । न ते विज्जा तिगिच्छंति अप्पाणं ते तिगिच्छगा ॥ ५८० ॥

शुद्धौ चतुष्कं भवति नामस्थापनाद्रव्यभावरूपं, तत्र नामस्थापनाद्रव्यशोधिः पूर्ववत्, भावविषया पुनः शोधिः विगताङ्कार विगतधूमं च भुञ्जतो भावशोधिमर्थवति, कथं साङ्कारं कथं वा सधूमं भवतीति ?, एतदेवाह—‘रागेण’ इत्यादि सुगमं ॥ ‘चारित्र्यपात्रासाधनार्थं’ धर्मसाधननिमित्तमाहारयन्ति यापनार्थ—शरीरसंधारणार्थं मुनयः पद्मचत्वारिशद्वैः सुपरिशुद्धमाहारयन्ति, के च ते ?, षोडशोद्गमदोषाः षोडशोत्पादनादोषाः दशैषणादोषाः संयोजणा पमाणां सइंगालं सधूमगं चेत्येते पद्मचत्वारिशत्, एभिर्विशुद्धं सद् विगतरागा आहारयन्ति ॥ सिलोचो सुगमः । उक्तो भुञ्जनविधिः, ‘कारणे’चि द्वारं न्यात्नयानयन्नाह—

करदियाएनि रहियो, तपि पुबिछप हारेऊय आगयो । अण्यो असारो अंगबीओ णिहिरण्यो गओ ससारो आगओ पभूय
 विरबेऊय । अण्यो पुप असारो हिरण्यरहियो गओ असारो वेव आगयो कबदियाएनि रहियो ॥ एव साधोरपि सारासार
 योबना कर्षण्या पणिग्यायेन । एव तेषां सुअतां यदि पठद्दहको अमभेवार्द्धपथे निष्ठां पाति तदो को विचिरित्यत आह—
 जरय पुण पढिगहगो होज्ज कढो ततय लुब्भए अन्न । मत्तगगहिउब्बरिअ पढिगहो ज अससट्ठ ॥ ५७५ ॥
 ज पुण गुरुस्स सेस त लुब्भइ मढलीपढिगहके । बालादीण व दिज्जइ न लुब्भई सेसगाणडहिअ ॥ ५७६ ॥
 सुफोछपढिगहगे विआणिठ पक्खिवे दव सुके । अमत्तट्ठिआणट्ठा बहु लभे ज अससट्ठ ॥ ५७७ ॥

यत्र पुनर्द्वैतार्थां पठद्दहको मयेत् 'कढो'पि निष्ठितमक्तो वाचः साधुपर्यन्तमप्राप्त एव, तत्र किं कर्षण्यमित्यत आह—'तत्र'
 तस्मिन्निष्ठितमक्त पठद्दहकस्यद्भक्तं प्रक्षिप्यते, तत्र च यस्मिन् साधौ स निष्ठितः पठद्दहस्वस्मादारभ्य तेनैव क्रमेण पुनर्ध्या
 म्यत, मात्रके वा पद्मालादीनां प्रायोग्य गृहीतमासीत्, तदिदानीमुद्धरित तदसंसृष्ट सत् पठद्दहे प्रक्षिप्य पठद्दहो यस्मिन्
 साधौ निष्ठितस्वस्मादारभ्य पुनर्धर्मवतीति । यत्पुनर्गुरोः श्रेय सुअतो आत तत्संसृष्टमपि प्रक्षिप्यते मण्डलीपठद्दहके, बालादीनां
 वा दीपते तदाचार्योद्धरित, यत्पुनराचार्यव्यतिरिक्तानामुद्धरितम्—अधिक आच तत्र प्रक्षिप्यते मण्डलीपठद्दहके संसृष्ट सत् ।
 किञ्च, 'सुख'पि एकः सुखेण मत्केन पठद्दहः, अपरः 'तच्छ'पि आर्द्रेण मत्केन पठद्दहः, एव विज्ञाय ततः प्रक्षिपेद्द्वय

‘सुकै’ति शुक्लभक्तपत्रद्रहे, येन तीयप्रक्षेपेण संजातवन्धं तद्रक्तं मुखेनैव कवलैर्गुह्यते, अथ बहुलाभः संजातः—प्रचुरं लब्धं गुहादि ततोऽसंसृष्टमेव ध्रियते, किमर्थम् ? , अमकार्थिकानामर्थं येन मनोबुधं भवेत् । उक्ता ग्रहणयोधिः, अधुना भुञ्जतः शोधिरुच्यते, सा च चतुर्धा, एतदेवाह—

सोही चउक्क भवे वीइंगालं च विगयधूसं च । रागेण सइंगालं दोसेण सधूसमं जॉणे ॥ ५७८ ॥

जचासाहणहेडं आहारैति जवणट्टया जइणो । छायालीसं दोसेहिं सुपरिसुद्धं विगयरगा ॥ ५७९ ॥

हियाहारा मिताहारा अप्याहारा य जे नरा । न ते विजा तिगिच्छंति अप्पाणं ते तिगिच्छगा ॥ ५८० ॥

शुद्धी चतुष्कं भवति नामस्थापनाद्रव्यभावरूपं, तत्र नामस्थापनाद्रव्यशोधिः पूर्ववत्, भावविषया पुनः शोधिः विगताङ्कारं विगतधूसं च भुञ्जतो भावशोधिर्भवति, कथं साङ्कारं कथं वा सधूसं भवतीति ? , एतदेवाह—‘रागेण’ इत्यादि सुगमं ॥ ‘चारित्रयात्रासाधनार्थं’ धर्मसाधननिमित्तमाहारयन्ति यापनार्थं—शरीरसंभारणार्थं मुनयः पट्टचत्वारिंशद्विधैः सुपरिशुद्धमाहारयन्ति, के च ते ? , षोडशोद्गमदोषाः दशैषणादोषाः संयोजणा प्रमाणं सइंगालं सधूसमं चेत्येते पट्टचत्वारिंशत्, एभिर्विशुद्धं सर्वं विगतरागा आहारयन्ति ॥ सिलोगो सुगमः । उक्ता भुञ्जनविधिः, ‘कारणे’ति द्वारं व्याख्यानयन्नाह—

छण्डमध्याये ठाणे कारणमि उ आगए । आहारेज्ज मेहावी सजए सुसमाहिए ॥ ५८१ ॥

वेयणवेयावघे इरियट्ठाए य सजमट्ठाए । तहपाणवत्तियाए छट्ठ पुण धम्मवित्ताए ॥ ५८२ ॥

नरिय छुहाए सरिसिया वेयणा भुजेज्ज तएसमणट्ठा । छाओ वेयावच्च न तरइ काउ अओ भुजे ॥ २९० ॥

इरिय नीवि सोहेइ पेहाईय च सजम काउ । धामो वा परिहायइ गुणणुप्पेहासु य असत्तो ॥ २९१ ॥

इमां स्थानानामन्यतररिमन् स्थान-कारणे आगत सति आहारपेन्मवाधी संयतः सुसमाहितः । कानि च तानि यद्-

यानानि ? इरयव आह-वेदना-धुदेदना वत्तन्नमनार्थं सुद्धे, तथा वेयावत्तियाए यथा ईर्यापिक्काणोपनार्थं तथा समयार्थं

य पहापरहमज्जमादिसधम्मः, तथा 'पाणवत्तियाए' प्राणसंपादनार्थं, यत्त पुनर्धर्मचिन्तार्थं सुद्धे । इदानीमेनामेव गायां

अप्यच्छ्रित्तिरइ श्याक्यानपति, तत्राद्यानयवस्याधिकयासयाह-नास्ति धुत्सट्ठी वेदनाज्जो सुद्धीठ वत्तन्नमनार्थं य् । दारं ।

दामो'वि पुसुधितो वेयावत्तियाए कटुं न कुवन्नोति अतो सुद्ध । दारं । ईर्यापिक्का पुसुधितो न शोषयति यतोऽवस्तच्छोष

अं सुद्ध । दार । तथा 'पहाईय च'वि 'पटोपेएपमज्ज' इत्यादिक संयम पुसुधितः कटुं न कुवन्नोति यतोऽज्जो सुद्धे । दार ।

धामो वा' प्राप्तस्य परिहाण्णिमंशति यदि न सुद्धे अतस्तदर्थं सुद्धीठ । दारं । तथा गुणन पूर्वपठितस्य अनुप्रेक्षा-चिन्तन-
-पार्थयोः एतन्नो कर्तुमसमर्थः सन् सुद्धे । दारं ।

अहं च न कुजाहारं छहिं टाणेहिं संजष्ट । पच्छा पच्छिमकालंमि काउं अप्पक्खमं खमं ॥ ५८३ ॥
 आयंके उवसग्गे तित्तिक्खया बंभवेरगुत्तीए । पाणदयातवहेउं सररीरवोच्छेयणट्टाए ॥ २९२ ॥ (भा०)
 आयंको जरमाईं राया सत्तायगा व उवसग्गा । बंभवयपालणट्टा पाणिदयावासमहिचाईं ॥ २९३ ॥ भा०
 तवहेउ चउरथाईं जाव छम्मासिओ तवो होइ । छटुं सररीरवोच्छेयणट्टया होयणाहारो ॥ २९४ ॥
 एष्टहिं छहिं टाणेहिं अणाहारो ये जो भवे । धम्मं नाइक्कमे भिक्खवू ज्ञाणजोगरओ भवे ॥ ५८४ ॥

अथवा न कुर्यादेवाहारमेषिः पद्मिभिः स्थानैर्वक्ष्यमाणलक्षणैः । तत्र निर्युक्तिकार एव पष्ठं पदं व्याख्यानयन्नाह—‘पच्छा पच्छिमकालंमि’ पश्चिमकाले—संलेखनाकाले ‘आत्मक्षमासु’ आत्महितां क्षमां—क्षान्तिवपुष्यमं कृत्वा ततः पश्चात्—सुखेन शरीर-परिकर्मानन्तरं सर्वाहारं मुञ्चतीति । इदानीं भाष्यकार एव एतानि पदस्थानानि प्रदर्शयन्नाह—‘आतक्कु’ उन्नरादिर्वक्ष्यते, तथा ‘उपसर्गः’ राजादिजनितः, एतेषां ‘तिविधार्थ’ सहनार्थं न भोक्तव्यं, तथा ब्रह्मचर्यगुप्त्यर्थं च न भोक्तव्यं, तथा प्राणिदयार्थं च न भोक्तव्यं, तथा तपोऽर्थं शरीरव्यवच्छेदार्थं च न भोक्तव्यमिति । इदानीं भाष्यकृत् प्रतिपदं व्याख्यानयति, तत्राद्या-वयवव्याचिरुपासयाऽऽह—आतक्को—उन्नरादिः, आदिग्रहणादन्यो व्याधिर्पत्र भोजनं न पथ्यं तदर्थं न मुञ्क्ते । दारं । राज्ञा राज-

कृतधारण्यादिरूपो यपुत्रवर्गः कृतः, सभापगा वा-स्वप्नना यदि तन्मिक्कमभार्यसुपसर्गं कुर्वते ततो न मुह्ये । दार । प्रकामतया
 तनार्यं न मुह्ये, ततो पुमुधितस्योन्मादो न भवति । दारं । प्राणिवपार्यं न मुह्ये, यदि वर्षति महिका वा निपतति । दारं ।
 तयोऽयं न मुह्ये तत्र चतुर्थादि यावत्पमासास्वापचपो भवति तदर्थं न मुह्ये । दारं । षष्ठे क्षरीरव्यवच्छेदार्थमनाहारः
 सापुर्नकीति ॥ एभिः पूर्वोक्तेः षड्भिः स्थानैर्नाहारको भवति स पर्वे नातिक्रामति भिस्तुरतो स्थानयोगरतेन सञ्चितव्य
 मिति । आह-इदमुक्त षड्भिः कारणैराहार आहारयितव्यः षड्भिः कारणैर्नाहारयितव्यस्वैत्तिकमेतत्तत्रोच्यतेन सञ्चितव्य
 तन्पठे, अपवादपदमेवैतद्, यतः—
 मुजतो आहार शुणोवयार सरीरसाहार । विहिणा जहोवहृदु सज्जमजोगाण वहृणट्ठा ॥ ५८५ ॥

मुञ्जभाहारं, किं विधिः ?—'शुणोवकारं' ज्ञानदर्शनधारित्रगुणानामुपकारक, तथा क्षरीरस्य साधार क्षरीरस्य संधानक
 भाहारं मुञ्जन् विविना-प्रासेप्याविशुद 'ययोपदिष्टम्' भाषाकर्मादिरहित 'संयमयोगानां' संयमव्यापाराणां वहनार्थं मुञ्ज
 अपवादपदस्य एव मुह्ये नान्वयया । इदानीं समुचिते सति संलिहानकल्पः कर्तव्यः—विधामक्तविक्षिप्वानां पात्रकाणां संलि
 हान कर्तव्यमित्यर्थः, तेषां वाह—
 मुचट्टियावसेसो तिलवणा होद्र सलिहणकप्यो । अपमुप्यते अक्ष छोडु तैय लवणे ठवप् ॥ ५८६ ॥

१ शृणुते को भवति अथ पा १-२ । २ अर्थे अथ । ३ तदा वि अथ । ४ अकारकभाहारं अ. अ. ५ पा. ३ अथानकमां अ. ३ ।

संदिद्धा संलिहितं पदमं कल्पं तु दिति कलुसेणं । तं पाउं मुहमासो वितियच्छद्वस्स गिणहंति ॥ ५८७
दाऊण वितियकल्पं वहिआ मज्झट्टिओ उ दवहारी । तो दंति तइयकल्पं दोणहं दोणहं तु आयमणं ॥

शुकानामवशेषो यः स संलेखनकल्पः कर्तव्यः, स चावशेषो न ज्ञायते कियत्प्रमाणः ? अत आह—'त्रिलम्बनः' त्रिकवलः कवलत्रयप्रमाणो शुकानामवशेषः संलेखनकल्पः कर्तव्यः, यदा तु त्रिकवलप्रमाणः संलेखनकल्पो न भवति तदाऽप्यप्यमाणेऽन्यदपि तस्मिन् पात्रके भक्तं प्रक्षिप्य ततस्त्रिव कवलान् स्थापयति । 'सन्दिष्टाः' शुकाः सन्तः संलिख्य पात्रकाणि पुनश्च प्रथमं कल्पं ददति कलुषोदकेन, पुनश्च तत्पीत्वा 'मुहमासो' चि मुखस्य परामर्शः—प्रमार्जनं कुर्वन्तीति, पुनश्च द्वितीयकल्पार्थमच्छस्य द्रवस्य ग्रहणं कुर्वन्तीति, गृहीत्वा च कल्पार्थमच्छद्रवं मण्डलया उत्थाप्य वहिः पात्रकप्रक्षालनार्थं गच्छन्ति । तत्र च दत्त्वा द्वितीयकल्पं 'वाह्यतः' पात्रकप्रक्षालनभूमौ, ते च मण्डलयाकारेण तत्रोपविशन्ति, तेषां च मध्ये स्थितो द्रवधारी भवति, स च पात्रप्रक्षालनं सर्वेषामेव प्रयच्छति, ततो ददति ते साधवः पात्रकाणां तृतीयं कल्पं, पुनश्च पात्रकप्रक्षालनान्तरं 'दोणहं दोणहं तु आयमणं' ति द्रयोर्द्वयोः साध्वोः पात्रकेषु 'आचमनार्थं' निर्लेपनार्थमुदकं प्रयच्छतीति । एष तावदनुदसिते भक्ते विधिकतः, यदा तु पुनरुदसितं भक्तं भवति तदा को विधिरित्यत आह—

होज्ज सिआ उवरियं तत्थ य आयांविआइणो होजा । पाडिदांसि य संदिद्धो वाहरइ तओ चउत्थाई ॥ ५८९ ॥

१ कंद कलुं भा। पा. १ । १ ०त्वाऽप्य कं भा । १ भात्रकेषु भा. पा. १ ।

मोक्षतिगिच्छविगिट्टु गिलाण अत्तट्टिय च सोत्तूण । सेसे गतु भणई आयरिया वाहरति तुम ॥५९०॥
 अपट्टिहणतो आगतु वदिउ मणइ सो य आयरिण्ण । सदिसेह सुअ ज सरति तच्चिय सेस तस्सेव ॥५९१॥
 अमणतस्स उ तस्सेव सेसओ होइ सो विवेगो उ । भणिण्ण तस्स उ गुरुणा पट्टुवपसो पवणयस्स ॥५९२॥
 मुत्तमि पढमकप्पे कैयमि तस्सेव देति त पाय । आवतिअतिअ भणिण्ण तस्सेव विगिचणे सेस ॥ ५९३ ॥

'भवेत्' स्यात् क्वाचिद्गुरित् 'उप्र' साधूनां मध्ये कदाचित्केशिदाशान्कादिनो भवन्ति आदिग्रहत्यादमकार्यिको वा
 क्वाचिद्भवेत्तत्त्वद्गुरित् अक्त् रत्नाधिक भाषार्याय प्रदर्शयति, पुनश्च प्रवर्धितमक्तो गुरुणा च 'सन्दिष्टः' उक्तः यदुत श्रोतु
 पाशान्कादीन् साधून् येन तेभ्यो दीयते, पुनश्चासौ रत्नाधिकः सन्दिष्टः सन् चतुर्थादीन् साधून् व्याहरति । स च व्याहरनेवाम
 व्याहरति, मोक्षविच्छिन्नायै प उपासिकः स्थितस्व न व्याहरति तथा विरुष्टवपस साधुं न व्याहरति, विरुष्टवपाभाष्टमा
 वारस्य भवति, एतच्च क्वाचिदेवता प्रातिहार्यं करोति अतस्त्वस्य न दीयते, ग्लानम् अन्वरादिना त च न व्याहरति,
 आत्मलम्बिक च न व्याहरति, एतानन्तरोक्षितान् साधून् सुत्वा क्षेपान् साधून् गत्वा मगति, यदुत आचार्या व्याहरन्ति
 पुष्मान्, तेषां च मध्ये पञ्चतुर्थादिक आहारितः स आकर्ष्यं किं करोति ? इत्याह-अनसिलङ्गपन् गुरोराहामागत्य वन्दिस्त्वा
 मगति उपाचार्ये यदुत-संविद्यत यूय, आचार्योऽपि मगति-सुधीव, सोऽपि मगति-ब सरति तच्चिअं सुआमि, क्षेप यदुत्तरति

१ मन्त्रेण ज्ञ पा. १ । १ इति का. १ २. पा. १ २ । १ म्कारमे वा । ४ ते मन्त्रे वा । ५ आहामभाषा उ १ । ६ एता मगतिः प १ ।

तत्स्यैव यस्य सत्कः प्रतिग्रहकः, पुनश्च स एव परिष्ठापयतीति । अथासौ साधुरेवं न भणति यदुत 'जं सरह तच्चिअं' ततस्त्वस्य एवमभणतस्त्वस्यैव यच्छेषं भक्तमुद्धरितं तद्भवति, स एव 'विवेचकः' परिष्ठापक इत्यर्थः, भणिते तु एवं 'जावहयं सरह तावहयं सारेमि'चि, ततस्त्वस्यैव साधोर्यस्य सत्कः पतद्ग्रहकः तस्यैव गुरुणां पतद्ग्रहकः समर्पयितव्यः, पुनः स एव कल्पं ददाति । अयं प्रवचनस्य पूर्वोक्त उपदेशः । अथ यदुद्धरति तत्सर्वं मुक्ते ततस्त्वस्मिन् मुक्ते सति तस्य पात्रकस्य प्रथमकल्पं ददाति, कुत्रे च तस्मिन् प्रथमकल्पे तस्यैव साधोर्यस्य सत्कः पतद्ग्रहकस्त्वस्यैव तत्पात्रकं 'ददाति' समर्पय-
तीत्यर्थः, अथैतन्न दूते यदुत जावहयं सरह तावहयं सारेमि'चि, ततः जावतिअंति अभणिते सति तस्यैव साधोर्यः पारिष्ठा-
पनिकभोका तस्यैव यदुद्धरितं शेषं तत्पत्न्याज्यं भवति । इदं च पूर्वोक्तस्यैव व्याख्यानं द्रष्टव्यं न तु पुनरुक्तमिति । किञ्चिदं
पुनश्चतुर्थोपवासिकादेः पारिष्ठापनिकं कल्पते ? अत आह—

विहिगाहिअं विहिमुत्तं अइरेगं भत्तपाण भोत्तवं । विहिगाहिए विहिमुत्ते एत्थ य चउरो भवे भंगा ॥ ५९४ ॥
उत्तासदोसाइजढं अहवा वीअं जहा जाहि गोहिअं । इइ एसो गहणाविही असुद्धपच्छायणे अविही ॥ २९५ ॥

कागसियालक्खइयं द्दविअरसं सबओ परामुट्टं ।

एसो उ भवे अविही जहगाहिअं भोयणांमि (भुंजओ य) विही ॥ ५९५ ॥

ठाधिगह व विट्ठाओ कागाउ अहवावि विक्खिरइ सब । विपेक्खइ व दिसाओ सियालो अन्नोसहिं गिण्हे ।
 सुरहीदोषगट्टा छोबूणदव तु पियइ देवियरस । हेट्टोवरि आमट्टु इय एसो मुज्जे अविही २९७ ॥भा०
 जाह गहिअ तह नीय गहणविही भोयणे विही इणमो । उक्कोसमणुक्कोस सेमीकयरस तु मुज्जिब्बा ॥२९८
 तहएवि अविहिगहिअ विहिसुच त शुक्खिइऽणुभाय । सेसा नाणुभाया गहणे दिंते^२ य निज्जुहणा ॥२९९
 अहवावि अकरणाय उवट्टिय जाणिक्खण । बहेउ दिंति गुरू पसगविणिवारणट्टाप ॥३००॥ (भा)

विधिनोद्गमवोपादिरहित सारासारविभागेन च यत्र ह्यत्र पात्रके तद्विचिगृहीत, तथा 'विधिसुक्तं' कटञ्छेदेन प्रतरञ्छे
 दादिना वा यद्गुक्तं तद्विचिसुक्तसुभ्यते, तदेवविधं विचिगृहीत विधिसुक्तं च सत् यदतिरिक्तं संभारं मक्तं पानकं वा
 तद्गोक्तस्य परिष्ठापनिष्केकारेण कस्यते । अत्र च विचिगृहीते विधिसुक्ते चास्मिन् पदद्वये चत्वारो मङ्गला भवन्ति, तद्यथा-
 विहिगहिअं विहिहए एयो मगओ, विदिमहिअं अविहिहए विहओ मंगओ, अविहिगहिअं विहिहए तदओ मंगओ, अवि
 हिमहिअं अविहिहए चठरओ मगओ ॥ इदानीं माण्यत्तु विचिगृहीताविचिगृहीतयोः स्वरूपं प्रतिपादयन्नाह-उद्गमवोपा
 विभिर्बह-त्यक्तं यचद्विचिगृहीत, अथवा यद्वस्तु मञ्जुकादि येषं यस्मिन् स्थाने पठितं भवति तच्चैवास्ते ननु समास्यति
 इत्येव प्रहमविधिः । 'असुखपञ्छायये अविही' अत्रुस्य-उद्गमाविरोधान्निवृत्तस्य यद्ब्रह्मणं इदमपि विग्रहस्य, अथवा गुडादेर्द्रव्यस्य

मण्डकादिना प्रच्छाद्य यदेकस्मिन् पात्रकप्रदेशे स्थापनं तदविधिग्रहणमुच्यते । इदानीमविधिभोजनविधिभोजनयोः स्वरूपं प्रतिपादयन्नाह-काकभुक्तं शृगालभुक्तं तथा 'दवियरसं' द्रावितरसमित्यर्थः 'सर्वतः परामुष्टम्' उत्थल्यपत्थल्येण भुक्तं 'एसो उ भवे अविही' इदं तु पूर्वोक्तमविधिना भुक्तमुच्यते, यथैव गृहीतं पात्रके तथैव भुञ्जतो विधिभुक्तमुच्यते । इदानीं भाष्यकृद्-न्यायानयति, तत्राद्यावयवप्रतिपादनायाह-यथा काक उच्चित्योच्चित्य विष्टादेर्मध्यादृच्छादि भक्षयति एवमसावपि, अथवा विकिरति काकवदेव सर्वं, तथा काकवदेव कवलं प्रक्षिप्य मुखे दिशो विप्रेक्षते, तथा शृगाल इवान्यस्मिन्नन्यस्मिन् प्रदेशे भक्षयति । सुरभिषद् 'दोचंभं' तीमनं ओदनादिना सह यन्मिश्रीभूतं तत्र द्रवं प्रक्षिप्य यो निर्यासः संजातस्त्वत्पिबनं यत्तद्द्रवितरसमुच्यते । तथाऽथस्तादुपरि च यद् 'आमट्टं' विपर्यासीकृतं भुङ्क्ते तदैवत्परामट्टं, अयमेव भोजन-
 ऽविधिः । कः पुनर्ग्रहणभोजनयोर्विधिः ? इत्यत आह-यथैव गृहीतं-गृहस्थेन दत्तं सत्तत्तथैवानीतं यदयं ग्रहणविधिः, भोजने पुनरयं विधिः-यदुत्तोकृष्टद्रव्यमन्यदनुत्कृष्टद्रव्यं च समीकृतरसं भुञ्जीतेत्ययं प्रथमो भङ्गकः शुद्ध इति । तृतीयेऽपि भङ्ग-
 केऽविधिना असमाचार्या गृहीतं विधिना भुक्तं-समीकृतरसं सद् भुक्तं तच्च गुरुणाऽनुज्ञातं, रोषौ तु द्वौ भङ्गकौ नानुज्ञातौ, यस्तु विधिगृहीतमविधिभुक्तं काकशृगालादिरूपं भक्तं ददाति योऽपि गृह्णाति तयोर्दयोरपि 'निज्जुहणा' निद्वारिणं क्रियते, तथा-
 ऽविधिगृहीतमविधिभुक्तं च यो ददाति गृह्णाति वा तयोर्दयोरपि निद्वारिणं क्रियत इति । अथवा एतदोपाकरणतया-अना-
 सेवनया उपस्थितं दातारं ग्रहीतारं च ज्ञात्वा संशोषायनं क्रियते, कल्याणकं च सुरवो ददति, तच्च ददति 'घट्टयित्वा'

तिरस्कृत्य, पटुठ स्वया पुनरेव न कर्षेभ्य, स चैन गुरुः किंनिमिष करोतीत्यत आह—'पसंगधिषिचारणद्वारे' प्रसङ्गस्य—पुन
रासेवनस्य विनिवारणार्थमेव करोतीति ।

धासेसणा उ एसा कहिया मे । धीरपुरिसपन्नचा । सजमतवहुगाण निग्गथाण महुरिसीण ॥३०१॥ भा
पय धासेसणविहिं जुजता चरणकरणमाउचा । साहू खवति कम्म अणेगभवसचियमणत ॥३०२॥ भा

(पासेसणा समखा)

एचो परिट्ठवणविहिं वोच्छामि धीरपुरिसपन्नच । ज नाऊण सुविहिया करिति दुक्खक्खय धीरा ३०३भा
सुगमाः ॥ इदानीं उच्चरिष्वि शरं अप्यते, अथवा स्वयमेव माध्यकारः सन्नच प्रतिपादयन्नाह—

भचट्टिअ उच्चरिअ अहव अभत्तट्टियाण ज सेस । सबधेणाणेण उ परिठावणिआ सुणेयव्वा ॥३०४॥ (भा)
मकार्थिकानां च सुक्कवाहुत्तरित यद् अथवा अमकार्थिकानां—पारिष्ठापनिका मोक्षार्थां यदुच्चरित—यच्छेष तत्परिष्ठा
पनीयमिति कृत्वा अनन संभवेन पारिष्ठापनिका विज्ञेया मपतीत्यर्थः ।

सा पुण जायमजाया जाया मूलोत्तरेहि उ असुद्धा । लोभातिरेगगहिया अभिओगकया विसकया वा ॥

सा पुनः पारिष्ठापनिका ज्ञाता अज्ञाता च मपति, एतन्नाता प्रहजकाल एव प्राणादिपातादिदोषेण युक्ता व्यपवा

आधाकर्मादिदोषेण 'जाता' उत्पन्ना, अजाता पुनः—आधाकर्मादिदोषेण न दूषिता यो साऽजातेत्युच्यते, तत्र जातास्वरूप-
प्रतिपादनायाह—मूलगुणैः—प्राणातिपातादिभिरशुद्धा, तथा उत्तरगुणैश्चाधाकर्मादिभिरशुद्धा, तथा लोभातिरेकेण—लोभाभि-
प्रायेण साधुना गृहीता साऽप्यशुद्धा लोभदोषदूषिता सती जातेत्युच्यते, तथा अभियोगकृता, अभियोगो द्विविधः—वशीक-
रणचूर्णो मन्त्रश्च, तत्र सा मिथा कदाचित्संयोजिता भवति मन्त्राभिमन्त्रिता वा साऽप्यशुद्धा, अतो जाता सा पारिष्ठापनिके-
त्युच्यते, विषेण वा क्यामिश्रं भक्तं केनचिद् द्विष्टेन दत्तं भवति तस्य यत् पारिष्ठापनं सा जातापारिष्ठापनिकेति । इदानीं
भाष्यकदेनामेव गार्थां व्याख्यातयति, तत्र जातापारिष्ठापनिकास्वरूपाभिधानायाह—

मूलगुणोहि असुद्धं जं गहिअं भत्तपाण साहूहिं । एसा उ होइ जाता वुच्छं सि विहीए वोसिरणं ॥३०५॥भा.
एयंतमणावाए अच्चित्ते थंडिले गुरुवइदुं । आलोए एगपुंजं तिट्ठाणं सावणं कुज्जा ॥ ५९७ ॥
लोभातिरेगगाहिअं अहव असुद्धं तु उत्तरगुणोहिं । एसावि होति जाया वोच्छं सि विहीए वोसिरणं ॥भा.
एयंतमणावाए अच्चित्ते थंडिले गुरुवइदुं । आलोए दोद्धि पुंजा तिट्ठाणं सावणं कुज्जा ॥ ५९८ ॥

मूलगुणैः प्राणातिपातादिभिरशुद्धं यद्गृहीतं भक्तं पानकं वा साधुभिरियं जाताऽभिमन्त्रियते, वक्ष्ये 'अस्याः' जाताया विधिना
'ह्युत्सर्जनं' परित्यागं । सा च जाता किंविधे स्थण्डिले पारिष्ठापनीया १—एकान्ते 'अनापाते' लोकापातरहिते अच्चित्ते स्थण्डिले

गुरुपदिष्ट 'अप्याशापमसतोए' इत्येवमादिके 'आलोगे' समे भूमागे, न गर्वादौ, यत्र प्राधूर्येकादयः सुखेन पश्यन्ति, तत्र च
 तस्य प्रकरस्य एकः 'पुञ्जः' राशिः क्विपठ, पुनश्च 'त्रिस्थान' त्रेयो पाराः आनग करोति-ज्युत्सुष्ट ज्युत्सुष्ट ज्युत्सुष्टमिति, तत्र
 त्रिस्थान भावस्य ह्येतोति त्रिभिधन मनसा वावा कायेन ज्युत्सुष्टमित्यस्य ज्ञापनार्थमिति । यस्तुनः साधुना लोमासिरेकेय
 पुडादिद्रव्य पृच्छंषा पुरीष अथवा पददुद्दुष्टरागुभेः-आशकर्मदिदिभिः, इयमपि मिथा स्वातेस्युच्यते वस्ये अस्या विधिना
 ज्युत्सन्न-परिष्ठापम् । इषांते पुगमं, केषलमत्र दौ पुञ्जो क्विपेते आलोकिके साधुनाम् । इदानीं 'अभिजोगे'धि व्याख्यानयथाह-
 दुविहो खलु अभिजोगो दवे भावे य होइ नायवो । दद्वमि होइ जोगो विज्वा मता य भावमि ॥५९९॥

द्विचिचोअभियोगो-द्रव्याभियोगो माषाभियोगश्च धावस्याः, तत्र त्रेण्ये योगो द्रव्ययोगवर्गस्त्वन्मिअपिण्डोऽमि
 पायपिण्डा, स च परित्यजनीय, माषाभियोगस्य विषया मन्त्रेणाभिमन्त्र्य पिण्ड इदति स तादृशो माषाभियोगपिण्डा,
 स च परिष्ठापनीय इति । अत्र चाभार्या इष्टान्ता, एसा अचिरदया सा अणिङ्गा पठिजो, ताए परिष्ठापया अन्मरिवया अहा
 किंचि मतण अहिमतकस्य म ददि ज्ञम परई म वसे होइ, चाहे चाए अभिमतेरुग कृते दिण्यो, अचिरदयाए चिठिय, सा एषो
 दिण्यण मरिजा तवो चाए अणुकपाए तक्कइठिवाए छडिओ, सो गदहेय सइओ, सो रचि वरदार लोकेठमारदो ताणि
 णिगयाणि चाए पण्डति मइइय लोकिखण, सो अचिरओ भणइ-कि एयति १, ताए सन्मानो कइओ, तेषपि सा धिरिगा
 ददाविमा, एम दोसो । एवं अदि तिरियाण एरिसा अवरया होइ माजुससम पुण सइपरं होइ, अओ एरिओ पिण्डो न

वेचधो ॥ अमुमेवाथं गाथाभिरुपसंहरन्नाह—

विजाए होअगारी अचियता सा य पुच्छए चरिअं । अभिमंतणोदणस्स उ अणुकंपणमुज्झणं च खरे ॥
वारस्स पिड्डणंसि अ पुच्छण कहणं च होअगारीए । सिद्धे चरियादंडो एवं दोसा इहंपि सिया ॥६०१॥

विद्याभिमन्त्रिते पिण्डेऽगारी दृष्टान्तः, सा च मर्तुरचियता-न रोचते, सा च चरिकां-परिब्राजिकां पुच्छति पत्युर्वशी-
करणाथं, तथाऽप्यभिमन्त्रणमोदनस्य कृत्वा दत्तं, तथाऽपि अगार्या पत्युर्मरणात्तुक्रमया न दत्तः स ओदनः 'उज्झनं'
परित्यागः कृतः, स चोद्धतः खरेण भक्षित इति । स च गर्दभ आगत्य द्वारं पिड्डयति मन्त्रवशीकृतः सन्, शेषं सुगामम् । एवं
भावामियोगे दृष्टान्त उक्तः । इदानीं द्रव्यामियोगचूर्णं वशीकरणपिण्डः स उच्यते-एगा अविहरया, सा य सुरूवस्स भिक्खुणो
अब्बोववणा अपुरत्ता, ताहे सा तं पत्थेति अणिच्छंतस्स चुण्णाभिओणेण संजोएत्तं भिक्खं पाडिबेसिअवरे काऊण दवाविअं,
ताहे जंतो वेव तस्स साहुस्स पडिग्गहणे पडिअं तँओ वेव तस्स साहुस्स तँचोहुचो मणो हीरइ, तेण य नायं ताहे नियँट्टो,
आयरिअणं पडिग्गहणं दाळं काइयभूमिं वच्चइ जाव आयरियाणंपि तचोहुचो भावो हीरइ, ताहे सो सीसो आगंतुं आलोएइ,
आयरिआ भणंति-ममवि अत्थि भावो, तं एत्थं संजोवत्तुणेण कओ पिँडो अत्थि, ताहे परिठविअइ, जो विही परिट्टावणे

१ दत्त, 'उज्झन' आ पा १ । २ पच्छति आ । ३ एण भिक्ख ल १ । ४ जत्थेव तस्स आ । ५ तत्थेव तस्स आ । ६ तथो मणो
आ. । ७ नियत्तइ आ ।

तेन च गुरुणा गन्धादिना विज्ञाते, आदिग्रहणाद् भवत्स उल्किसर्पेण वा 'उज्ज्वलं' परित्यागः क्रियते तत्र विधिना परि-
 धापनं कर्त्तव्यं नाऽविधिना, अविधिपरिध्यापने सति शृगालादिवधो भवति । एवं विद्याभिपन्नित्तस्य योगचूर्णकृतस्य तथा
 विषसंशुक्रस्य गृहीतस्य सतः 'प्राणतपये'पि अत्यर्थं क्षुत्पीडयामपि सत्यां नियमेन-अवश्यन्तयोज्ज्वलीयं (उज्ज्वला कार्या)
 तस्य च परिध्यापनविधि वक्ष्ये । पूर्वार्द्धं पूर्ववत्, तद्विधादिकृतं भोजनं 'छारेण' भूत्या 'आक्रम्य' पिस्रीकृत्य चैतेनैव परिधा-
 पनीयं, तिद्धाणं सावणं कुञ्जा, सुगमम् । इदानीं 'तिद्धाणं सावणं'ति व्याख्यायते—

दोसेण जेण दुट्टं तु भोयणं तस्स सावणं कुञ्जा । एवं विहिण्ण वोसट्ठे वेराओ सुच्चई साहू ॥ ६०७ ॥

दोषेण येन-मूलकर्मादिना आधाकर्मादिना वा दुष्टं भोजनं भवति तस्य तिस्रो वाराः श्रावणं कर्त्तव्यं, यदुत्त मूलक-
 मादिदोषैर्दुष्टमिति, एवमुत्तरगुणयोगमन्त्रविषकृतदुष्टानामपि तिस्रो वाराः श्रावणं करोति, एवं विधिना ऽधुत्सुष्टे सति 'वेरात्'
 कर्मणो मुख्यते साधुः, अथवा 'वेरात्' जन्तुवधजनितान्मुख्यते साधुरिति । आह-इदमुक्तं शुद्राया भिक्षाया यत्परिध्यापनं
 साऽजातापरिष्ठापनिका उच्यते, ततश्च—

जावइयं उवजुंजइ तत्तिअमित्ते विगिंचणा नत्थि । तस्हा पसाणमहणं अइरेगं होज्ज उ इमेहिं ॥६०८॥

यावन्मात्रकमेवोपयुज्यते तावन्मात्रमेव भिक्षाग्रहणं कर्त्तव्यं, यदा चैवं तदा तावन्मात्रकग्रहणे 'विगिंचनं' परिध्यापनं

१ उष्णं आ । २ विधिना, अविधिं आ । ३ 'स्य चैव परिं' आ । ४ सुगमम् इदां आ. । ५ एव विद्वयो सट्ठे आ । ६ तवत्तन्त्त आ ।

'नास्ति' न भवति तस्मात्प्रमाणग्रहणमेव कर्ष्य, तत्र च कुटोऽज्ञातायाः परिष्ठापनक संभवति !, अतिरेकग्रहणमाधायादिति, एवमुक्ते परेण आह इति—'अहरेण होत्र उ इमेहि' अतिरिक्त छद्ममपि मक्त 'एभिः बस्यमाणकारणैर्मपेत्, कानि च सानि बस्यमाणकारणानीत्युच्यते—

आयुरिष्य य गिलाणे पाटुणप दुच्छे सहसदाणे । एव होइ अजाया इमा उ गहणे विधी होइ ॥६०९॥
 कदाचित्कस्मिन्स्येने आचार्यप्रयोग्य दुर्लभ भवति तत्र च सर्व एव सहाटका आचार्यप्रयोग्यस्य ग्रहण कुर्वन्ति तत्र च तद् दृशादि कदाचित् सर्व एव लभन्ते तत्र च दुर्लभ भवति, अन्येषां च सर्वेषां पर्याप्त, एवमाचार्यायै गृहीतस्य सुदस्यापि परिष्ठा पना भवतीति । तथा ग्लानार्यमप्येवमेव गृहीत सुदुरति, प्राचूर्यकानामप्येवमेव, तथा दुर्लभलाभे सति सर्वैरेव सहाटके गृहीतदुरतीति तथा 'सहसवाप्ये' अप्रवर्कितवाने सति प्रचुरदुरति, तत्र च एव भवति अत्राथापरिष्ठापनिका । एव आचार्यादीनां ग्रहणेषु विधिः—बस्यमाणो भवतीति, क्वासापित्यत आह—

जइ तरुणो निरुवहओ भुजइ तो मडलीइ आयुरिओ । असहुस्स वीसुगहण पमेव य होइ पाटुणप ॥६१०॥

केचनैव मयति—यद्यथाचार्यस्वरूपो निरुवहवपञ्चिपथ ततोऽसौ मण्डपामेव अङ्गे सामान्य, अथ असहुः—असमर्प स्वतस्तस्य विष्वक्—दृष्यत् ग्रहण प्रायोग्यस्य कर्ष्य, एवमेव प्राचूर्णकेऽपि विधिर्द्रष्टव्यः, यदि प्राचूर्णकः समर्पस्त्वतो नैव

तत्प्रायोग्यग्रहणं क्रियते, अथाऽसमर्थस्वतः क्रियत इति, केचित्पुनरेवं भणन्ति—यदुत समर्थस्याप्याचार्यस्य प्रायोग्यग्रहणं कर्तव्यं, यत एते गुणा भवन्ति—

सुत्तरथिरीकरणं विणओ गुरुपूय सेहवहुमाणो । दाणवतिसकहुद्धी बुद्धिबलवद्धणं चेव ॥६११॥

आचार्यस्य प्रायोग्यग्रहणेन क्रियमाणेन सूत्रार्थयोः स्थिरीकरणं कृतं भवति यतो मनोज्ञाहारेण सूत्रार्थौ सुखेनैव चिन्तयति, अत आचार्यस्य प्रायोग्यग्रहणं कर्तव्यं तथा विनयश्चानेन प्रकारेण प्रदर्शितो भवति, गुरुपूजा च कृता भवति, सेहस्य चाचार्यं प्रति बहूमानः प्रदर्शितो भवतीति, अन्यथाऽसौ सेह इदं चिन्तयति, यदुत न कश्चिदत्र गुरुनीयि लघुरिति, अतो विपरिणामो भवति, तथा प्रायोग्यदानपत्रेश्च श्रद्धावृद्धिः कृता भवति तथा बुद्धेर्बलस्य चाचार्यसत्कस्य वर्द्धनं कृतं भवति, तत्र च महती निर्जरा भवति ।

एषहिं कारणोहि उकेइ सहस्सवि वयांति अणुकंपा । गुरुअणुकंपाए पुण गच्छे तित्थे य अणुकंपा ॥६१२॥

‘एभिः’ पूर्वोक्तकारणैः केचित्समर्थस्याप्याचार्यस्यानुकम्पा कर्तव्येत्येवं वदन्ति, यतो गुरोरनुकम्पया गच्छे तीर्थं चानुकम्पा कृता भवति । यतश्चैवमतः प्रायोग्यग्रहणं गुरोः कर्तव्यमिति ॥ कीदृशं पुनराचार्योभयं ग्राह्यमित्यत आह—

सति लाभे पुण दवे खित्ते काले य भावओ चेव । गहणं तिसु उक्कोसं भावे जं जस्स अणुकूलं ॥६१३॥

‘सति’ विद्यमाने लाभे द्रव्यस्यः क्षेत्रतः कालतो मातृव्योत्कृष्ट प्राणम् । इदानीं निर्मुक्तिकारो व्याख्यानयन्माह—‘गणन विषु वक्रोसं’ प्रथम त्रिषु द्रव्यक्षेत्रकालेषु उत्कृष्ट कर्षण्य, माघे तु यद्द्रव्यु यस्याचार्यस्यानुकूल वदुष्यते । इदानीं मास्य कल्याख्यानपति, तत्र द्रव्योत्कृष्टतां(ए) प्रदर्शयन्माह—

कलमोदणो उ पयसा उक्कोसो ह्याणि कोद्धुक्कमञ्जी । तत्थवि मिउत्तुप्पअर जरय व ज अच्चिय दोसु ३०७

कलमभान्त्योदनः पयसा सह द्रव्यतं उत्कृष्ट प्राण, तदलाभे हान्या ताषव् गृह्यते यावत् ‘कोद्धुक्कमञ्जी’ कोद्धव्याठल्य, यत्राप्य विक्षेपः क्रियते यदुत तदेव आठल्य सुदु गृह्यते, तथा ‘तुप्पयरं’वि स्निग्धतर तदेव आठल्य गृह्यते, तर्कं द्रव्योत्कृष्ट, इदानीं क्षेत्रकालोत्कृष्टप्रतिपादनायाह—‘वत्थ व ज अच्चिय दोसु’ द्वयोरिति—क्षेत्रकालयोर्यद्द्रव्यु यत्र पूच्चित उत्तमत्र गृह्यते, एतद्द्रुकं भवति—यद्यत्र क्षेत्रे बहुमत द्रव्य तत्रस्मिन् क्षेत्रे उत्कृष्टमुच्यते, एव प्राणं, तथा यद्द्रव्यु पस्मिन् काले बहुमत तत्रस्मिन् काले कालोत्कृष्टमुच्यते, मावोत्कृष्ट पुनर्निर्मुक्तिकारेणैव व्याख्यात । तर्कं प्रसङ्गागतम्, इदानीं यद्द्रुकं आचार्या दीनां गृहीत समयोद्धारति तथा प्रतिपादयन्माह—

लाभे सति सघाढो गेण्हइ एगो उ इहरहा सधे । तस्सप्पणो य पच्चत्त गिण्हणे होइ अतिरेग ॥६१४॥

यदि तस्मिन् क्षेत्रे घृतादीनां स्वभावेनैव लाभोऽस्ति तत्रस्तस्मिन् लाभे सति आचार्योर्धमेक एव सङ्घाटकः प्रायोग्य

गृह्णाति, 'इहरही'चि यदा तस्मिन् क्षेत्रे न प्रायोग्यस्य लाभः तदा सर्व एव सङ्घाटकास्तस्याचार्यस्य प्रायोग्यं पर्याय्ये गृह्णाति, ततश्च तस्याचार्यस्यात्मनश्चार्याय पर्याय्यग्रहणे सति अतिरिक्तं भवति, ततश्च तत्परिष्ठाप्यत इति । इदानीं 'गिलाणे'चि व्याख्यानयन्नाह—

गेलन्नियमगहणं नाणत्तोभासियंणि तस्थ भवे । ओभासियसुवरिअं विगिंचए स्सेसगं भुंजे ॥६१५॥

जलानस्य नियमेन प्रायोग्यग्रहणं कर्तव्यं, यदि परं नानात्वं 'ओभासियंणि' प्रार्थितमपि तत्र जलाने मयति, जलानार्थं प्रायोग्यस्य च प्रार्थनमपि क्रियते, ततश्च ओभासितं—प्रार्थितं सद् जलानार्थं पुनश्च यदुद्धरति ततस्तद् 'विगिंचयते' परित्यज्यते, 'सेसयं भुंजे'चि शेषं यदनवभासिअं—अप्रार्थितमुद्धरितं तद्गृह्णाति कश्चित्साधुरिति । प्रार्थार्थकोऽप्याचार्यवक्ष्याख्यात एव द्रष्टव्यः । इदानीं दुर्लभेचि व्याख्यानयन्नाह—

दुल्लहद्वं व सिया धयाइ धेतूण सेस भुंजंति । थोवं देमि व गिणहामि यत्ति सहसा भवे भरियं ॥६१६॥

दुर्लभद्रव्यं वा स्याद्—भवेत् घृतादि तद्गृहीत्वा उपभुज्य च यत् शेषं तद्गृह्णाति, एवं वा पारिष्ठापनिकं भवति । इदानीं 'सहस-
दाणे'चि व्याख्यानयन्नाह—'थोवं देमी'त्यादि स्तोत्रं दास्यामीत्येवं चिन्तयन्त्या गृहस्यया सहसा अवर्कितमेव तत् साधुभाजनं भूतं, साधुवार्चिन्तयति स्तोत्रं गृहीष्यामीति, पुनश्चावर्कितमेव भाजनं भूतं, ततश्चैवमतिरिक्तं भवति, पुनश्च परिष्ठाप्यत इति ।

एष हि कारणे हि गहियमजाया उ सा विगिचणया । आळोगमि त्तिपुजी अद्धाणे निग्गयातीण ॥६१७॥

एषि' पूर्वोक्तकारणैर्यद्वहीत मक्त सा 'अवातविगिचणय'चि अवाता विगिचिना-परिष्ठापनोच्यते, तस्याध्यावातायाः साध्वालोके त्रयः पुञ्जाः क्रियन्ते, किमयमित्याह-'अदाणे निग्गयाईण' अख्खाने निर्गतास्त्वयं त्रयः पुञ्जाः क्रियन्ते, आदिप्रहणात्त्वादिषु एष कारणे उत्पन्ने शुद्धन्तीति । आह—

एक्को ष दो व त्तिस्सि ष पुजा कीरति किं पुण निमित्तं ? । विहमाइनिग्गयाण सुख्खेयरजाणणट्ठाए ॥६१८॥
दुदतरमक्तपरिष्ठापनार्थं त्रयः पुञ्जकाः क्रियन्ते, आदिप्रहयाद्वास्तव्यानामेव कदाचिदुपयुज्यते इति क्त्वा परिष्ठापनार्थं त्रयः पुञ्जकाः क्रियन्त इति । इय ष गायाऽनन्तरातीतगायाया व्याख्यानमूला द्रष्टव्येति ।
एव विगिचिउ निग्गयस्स सन्ना हवेज्ज त तु कह ? । निस्सिरेज्जा अहव घुव आहारा होइ नीहारो ॥६१९॥

'एव' तक्केन न्यायन परिष्ठापनार्थं निर्गतस्य यदि सन्ना पुरीषोत्सर्जने बुद्धिर्भवेत् 'तत्कर्म ?' किं तत्र कर्त्तव्यमिति, अथ आह 'निस्सिरेज्ज' व्युत्सुजेत्, अथवा किमत्र प्रष्टव्यं ?, घुवमाहारासीदारो भवति, तत्रैव स्वच्छिन्ने व्युत्सुजनं कर्त्तव्यं तत्र स्पष्टिष्ठ पूर्वमपिमेव, तथा चाऽऽह—

शंङ्ख पुत्रभणियं पदमं निदोस दोसु जयणाए । नवरं पुण णाणत्तं भावासन्नाए वोसिरणं ॥ ६२० ॥

स्थण्डिलं पूर्वभणितमेव, यदुत अनापातं असंलोकं १ अनापातं ससंलोकं २ सापातमसंलोकं ३ सापातं ससंलोकं ४ । अत्र प्रथमो भङ्गको निर्दोषः, द्वयोश्च द्वितीयतृतीययोर्भङ्गकयोर्वचनया ष्युत्सृजति, एतत्पूर्वोक्तस्थण्डिलस्य सामान्यमेव, 'नवरं पुण णाणत्तं'ति नवरं-केवलमिदं नानात्वं, यदुत्तत्र भावासन्ने-अतिपीडायां ष्युत्सृजनमनुज्ञात्वं, तत्र चानुज्ञा नैव कृताऽऽसीद्विह च कृताऽतो नानात्वं, ततश्च चतुर्थभङ्गकासेवनमप्यनुज्ञातमेव द्रष्टव्यमिति । इदानीं भाष्यकारः पूर्वोक्तस्थण्डिलानि प्रदर्शयन्नाह—

अणावायमसंलोक्यं अणावायालोक्य ततिय विवरीयं । आवातं संलोकं पुव्वुत्ता शंङ्खला चउरो ॥ ३०८ भा०
अनापातमसंलोकं च प्रथमो भङ्ग उक्तस्तथाऽन्यदनापातमालोकं च द्वितीयं, तृतीयं पुनर्विपरीतं स्थण्डिलं-सापातमसंलोकमित्यर्थः, तथाऽन्यदनापातं संलोकं च चतुर्थो भङ्गकः, एतानि पूर्वोक्तस्थण्डिलानि चत्वारि ।

अणावायमसंलोकं निदोसं वितियचरिम जयणाए । पउरद्वक्कुत्तुयादी पत्तेयं मत्तगा चैव ॥ ६२१ ॥
तइएविय जयणाए नाणत्तं नवरि सइकरणांमि । भावासन्नाए पुण नाणत्तमिणं सुणसु वोच्छं ॥ ६२२ ॥

तत्रानापातमसंलोकं च शंङ्खिलं निर्दोषं, द्वितीयतृतीयचतुर्थेषु यतनया ष्युत्सर्जनं कर्तव्यं, का चासौ यतना ? , प्रचुर-

द्रवेष कुरुकुरादिक कर्षण्य प्रत्येक प्रत्येक च मासहापि सपानकानि भवन्ति । किं सर्वेष्वेव स्पण्डिलेषु कुरुकुरैव पतना कर्षण्या ठठ क्विद्विद्वेषः १, उच्यते, अस्ति विशेषः, तृतीयेऽपि स्पण्डिले यतनाया नानात्वमेतावद्यदि परं यदुत स्रब्द-कारणं, एतदुक्तं भवति-तृतीये स्पण्डिले मापाठासंज्ञोके स्रब्द कर्षण्यगन्तव्य, भाषासमे पुनर्यतनायां पमानात्त्व तच्च्युतुत बन्त्ये । तत्र प्रथमस्पण्डिल गन्तव्य, अथ तस्मात्स्ति,

जदि पठस न तरेष्वा तो धितिय तस्स असहए तइय । तस्स असहई चउत्थ गंमहारे य रस्याए ॥ ६२३ ॥

यदि प्रथम स्पण्डिलं गन्तु न स्रब्दुपाधतो द्वितीयं ब्रजेत्, 'तस्य' द्वितीयस्यासति तृतीयं ब्रजेत्, 'तस्य' तृतीयस्य स्पण्डिलस्यासति चतुर्थं स्पण्डिलं ब्रजेत्, यदा चतुर्थमपि स्पण्डिलं गन्तु न स्रब्दोति तदा गामदारे गेत्वा व्युत्सुब्रवि, यदा ग्रामदारापि गन्तु न स्रब्दोति तदा रथ्यायामेव व्युत्सुब्रवि ॥

साही पुरोहते षा उवस्सए मचगमि वा णिसिरे । अच्चुककडमि वेगे महलिपासमि वोसिरइ ॥ ६२४ ॥

यदा रथ्यायामपि गन्तु न स्रब्दोति तदा 'साहीण' पुरोहतेरथतो व्युत्सुब्रवि, यदा पुरोहतेरथतो व्युत्सुब्रवि गन्तुं न स्रब्दोति तदा 'पुरोहते' अग्रदार व्युत्सुब्रवेत्, यदा पुरोहतेरथतो व्युत्सुब्रवि गन्तुं न स्रब्दोति तदा पुरोहतेरथतो व्युत्सुब्रवेत्, सर्वेषां व्युत्सुब्रवि वेग महलिपासमि वोसिरति' सुगमम् । इदं च लोकेऽपि प्रसिद्धं, यदुत प्राच्यपुरीषावेर्देगो न धार्यते । अत्र च कथा

१ व्युत्सुब्रवेत् न व्युत्सुब्रवेत् १ । २ उच्यते १ । ३ अत्र विद्वेषो गन्तुं व्युत्सुब्रवेत् १ । ४ अत्र विद्वेषो गन्तुं व्युत्सुब्रवेत् १ । ५ अत्र विद्वेषो गन्तुं व्युत्सुब्रवेत् १ । ६ अत्र विद्वेषो गन्तुं व्युत्सुब्रवेत् १ ।

नकम्-एगो राया तस्स वेजो पहाणो सो य मतो, तंमि मए राइणा गवेसाविंयं एयस्स पुत्तो अत्थि वा न वा ? तस्स य क्खियं-अत्थि एगा सुया, ताए य सयलं वेज्जयं अहीयं, हक्कारिया भं, राइणा मणिया य-क्कि ते अहीयं वेज्जयं ?, सा भणइ अहीयं, ततो एयस्सिं अंतरे ताए वायकम्मं कयं, ततो इयरेहिं विजेहिं हसियं, ततो तीए ताणं विजाणं राइणो य परिकहणा कया, जहा-‘तिण्णि सट्ठा महाराय अस्सिं देहे पइड्डिया । वायमुत्तपुरीसाणं पचवेमं न धारए’ ॥ १ ॥ सिलोगो सुगमो । एवं साहुणावि वेज्जहणं परिकहणा कायवा । एतदेव गाथयोपसंहरन्नाह—

राया विज्जंमि मए विज्जसुयं भणइ किं च ते अहीयं ? अहीयंति वायकम्मे विजा हसणा य परिकहणा ६ २ ५
 सुगमा ॥

एसा परिट्टवणविही कहिया भे धीरपुरिस्सपन्नत्ता । सामायारिं एत्तो वुंछं अप्पक्खरमहत्थं ॥ ६ २ ६ ॥

सुगमा ॥ उव्वरियत्ति दारं गयं, इदानीं सामाचारी व्याख्यायते—

सद्दातो आगतो चरमपोरिस्सि जाणिऊण ओगाढं । पडिलेहणमप्पत्तं नाऊण करेइ सज्झायं ॥ ६ २ ७ ॥

एवं च साधुः सज्जं व्युत्सृज्य आगतः पुनश्च ‘चरमपौरुषी’ चतुर्थप्रहरं ज्ञात्वा ‘अवगाढां’ अवतीर्णं, ततः किं करोति

१ आयाया, राइणा आ । २ भणियं, सा आ । ३ यं विज्जयं, ततो आ । ४ स्वतरे ताए आ पा. १ । ५ सेव बोच्चेअद्दाविहिणा ल १ ।
 ६ ०६ अयत्ते नाऊण क १. पु. ।

इत्यत्र आह-द्रस्युपधनां करोति, अथासौ परमपौरुषी नाथापि मन्वसि ततोऽप्राप्तां धरमपौरुषीं ध्यात्वा स्वाध्यायं तावत्स्क
 राति पाठवत्तुर्था पौरुषी प्राप्ता ।

पुञ्जुदित्तो य विही इहपि पढिलेहणाद् सो चेष । ज एतथ नाणच तमह षोच्छ समासेण ॥ ६२८ ॥
 पढिलेहगा उदुविहा भचट्टियपररा य नायद्या । दोणहवि य आहपढिलेहणा उ मुहणतगसकाय ॥ ६२९ ॥
 तत्तो गुरु परिष्ठा गिलाणसेहाति जे अभत्तट्टी । सदिसह पायमत्ते य अप्पणो पट्टग चरिम ॥ ६३० ॥

अत्र च प्रत्युपधनायां पूर्वोदित एव विधिः, 'सुल्लवस्त्रिकारिकाऽत्रषेः प्रत्युपधना' एवमादिः, तथा पात्रस्यापि "सोचा
 इमावउवा ठट्टमा" इत्यवमादि, इहापि स एव प्रत्युपधनायां विधिर्दृश्यते, यद्यत्र नानास्व-योऽतिरिक्तो विधिर्मन्वसि त
 विधिमेव बन्ध 'ममासेन' सङ्घस्येन, तत्र य त प्रत्युपधकास्त द्विविधाः-मकार्यिका-सुक्ताः 'एपराय' इवरे च उपवा
 पियस्य ज्ञानरूपा 'इयारवि' मकार्यिकाऽमकार्यिक्याः 'मादो' प्रथम प्रत्युपधना तुरपा इव वेदितव्या 'सुदणवगसकाय'
 प्रथम सुल्लवस्त्रिकारिकाऽमकार्यिक्याः 'मादो' निब्रह्म प्रत्युपधन्त सुल्लवस्त्रिकार्या एव, इय तावत्सकामकार्यिकयोस्तुनया
 प्रत्युपधना । इदानीममकार्यिक्यानां प्रत्युपधनाविधिं प्रदशयति, तत्र 'तता' सुल्लवस्त्रिकार्याकायप्रत्युपधनानन्तरं 'गुठ'पि गुरोः

संबन्धिनीमुपधिं प्रत्युपेक्षन्ते, 'परिणा'त्ति परिज्ञा-प्रत्याख्यानम्, एतदुक्तं भवति-अनश्नस्यस्य संबन्धिनीर्मुपधिं ततः प्रत्युपेक्षन्ते, तदनन्तरं ग्लानसत्कामुपधिं प्रत्युपेक्षन्ते, तथा शैक्षकः-अभिनवप्रवर्जितः शिक्षणार्थं अपितः तदीयामुपधिं तस्यैवाग्रतः प्रत्युपेक्षन्ते आदिग्रहणात् दृढादेः संबन्धिनीमुपधिं प्रत्युपेक्षन्ते, येऽभकार्थिनस्ते एवमनेन क्रमेण कुर्वन्ति प्रत्युपेक्षणां, ततो गुरुं संदिश्यापयित्वा 'संसिंह इच्छाकारेण ओहियं पडिलेहेमि' एवं भणित्वा 'पात्रं' पत्रग्रहं प्रत्युपेक्षन्ते, मात्रकं चारतीयं प्रत्युपेक्षन्ते, ततश्च सकलमुपधिं प्रत्युपेक्षन्ते तावथावचोत्पद्यकश्चरमस्त्वैमपि प्रत्युपेक्षन्ते । एम ताव अभचडिआण पडिलेहणविही । इदानीं शुकानां विधिं प्रतिपादयन्नाह-मुखवस्त्रिकां प्रत्युपेक्ष्य तयैव कायं प्रत्युपेक्ष्य ततः 'पट्टु'त्ति चोल-पट्टुं प्रत्युपेक्षन्ते, पुनश्च गोच्छको यः पात्रकस्योपरि दीयते पच्छा पडिलेहणीयं पचावंधे पडलाहं रयत्ताणं च पत्तयं चै(चै)व, यदि मत्तओ अरिक्तो तो एवं, अह रिक्तो तो सो चैव पढमं निकित्तप्यह, पुनश्च मात्रकं निक्षिप्य स्वकीयमवग्रहं-पत्तग्रहं प्रत्युपेक्षन्ते, ततो गुरुप्रभृतीनां सत्का उपधयः प्रत्युपेक्षन्ते भक्तार्थिकैः, 'अणुणवण'त्ति ततो गुरुमनुज्ञापयन्ति, यदुत्त 'संसिंह ओहियं पडिलेहेमो'त्ति ततः शेषाणि-गच्छसाधारणानि पात्राणि वस्त्राणि च अपरिभोग्यानि यानि तानि प्रत्युपेक्षन्ते, ततः स्वकीयं पायपुच्छणं-रजोहरणं च प्रत्युपेक्षन्ते, भक्तार्थिका एवमनेन क्रमेण प्रत्युपेक्षणं कुर्वन्ति ॥

जरस जहा पडिलेहा होइ कया सो तथा पडइ साहु । परियहेइ व पयओ करेइ वा अन्नवाचारं ॥६३२॥

पुनश्च यस्य साधोर्वथैव प्रत्युपेक्षणा भवति 'कुता' परिनिष्ठिता स तथैव पठति परिवर्तयति वा-गुणयति वा पूर्वभणितं प्रयतः-

१ ० मुपधिं प्रत्युपेक्षन्ते तथा वा पा १ । २ ० मपि प्रत्युं वा । ३ सो चैव वा । ४ अन्धि पट्टिं ल १ । ५ ० पेक्षन्ते ल १ ।

प्रयत्नेन करोति वाञ्छन्नाशुना भ्रम्यन्वितः सन् व्यापारं-किञ्चिदिति कर्मप्रयोग, यदि वाञ्छ्य व्यापारं पूर्णनादि करोति ।
 चउन्नागवसेसाप चरिमाप पठिकमिचु कालस्स । उच्चारे पासवणे ठाणे चउवीसइ पेहे ॥ ६३३ ॥

अद्वियासिया उ अतो आसन्ने मज्झि तेह य दूरे य । तिस्रेव अणहियासी अतो छच्छच्च वाहिरओ ॥६३३
 एमेव य पासवणे वारस चउवीसय तु पेहिवा । कालस्सवि विस्सि सवे अह सूरु अरयमुवयाति ॥६३५॥

एवं स्वाभ्यायादि कृत्वा पुनश्चतुर्मासाशेषेषां चरमपौरुष्यां प्रतिक्कम्प कालस्य ततः स्पण्डिकानि प्रत्युपेक्षन्ते, किम
 र्यम् !, उच्चारार्थं तथा प्रमथनार्थं च स्थानानि चतुर्विधवित्परिमाणानि प्रत्युपेक्षन्ते । इदानीं कथाः स्वण्डिकानि प्रत्युपेक्षयः
 प्रत्युपेक्षणीयाः ! इत्यत आह-अविहासिक्क सूमयो याः सम्भावेगेनानुत्पीडितः सुखेनैव गन्तुं शक्नोति वा एवविवाः 'अन्तः'
 मध्येऽङ्गस्य विस्रः प्रत्युपेक्षणीयाः, क्यम् !, एका स्वण्डिकसूत्रिर्वसतेरासन्ना अन्या मध्ये, अन्या दूरे, एवमेतास्त्रिस्रः
 स्पण्डिकसूत्रयो मवन्ति, तथाऽन्यास्त्रिस्र एव तस्मिन्नेषाङ्गणे मवन्ति अनधिकसिक्काः-सुब्भावेगेनोत्पीडितः सन्
 वा याति वा अपि विस्र एव मवन्ति, एका वसतेरासन्तरे प्रदेशेऽन्या मध्येऽन्या दूरे, एवमेता अन्तः-मध्येऽङ्गस्य एव
 मवन्ति, तथा एतद् वाङ्मन्वाद्यव इति-अङ्गस्य बहिः वटेकमेव मवन्ति । एवमेव 'प्रथमये' कायिकायां द्वादश सूत्रयः
 प्रत्युपेक्षन्ते, एतद्वाङ्मन्मध्ये एतद् वाङ्मन्वाद्यतो मवन्ति, एवं एताः सर्वा एव उच्चारकायिकासूत्रीण्युदितवति प्रत्युपेक्ष्य

१ एतं विधिं पत्रे ७१ । २ तस्मिन्विद्युत्तथा पा १ । ३ अत्र एव एताः कथाः ।

पुनश्च कालस्यापि ग्रहणे तिस्र एव भूमयः प्रत्युपेक्षणीया भवन्ति, ताश्च कालभूमयो जघन्येन हस्तान्तरिताः प्रत्युपेक्ष्यन्ते, एवमनेन प्रकारेण कृतेन अथ सूर्यो यथाऽस्तसमुपयाति तथा कर्त्तव्यम् ।

जइ पुण निवाधाओ आवासं तो करेति सवेचि । सङ्हाइकहणवावायथा य पच्छा गुरु ठंति ॥ ६३६ ॥

एवं सूर्यास्तमयानन्तरं यदि निर्व्याधातो गुरुः—क्षणिक आस्ते ततः सर्व एवाऽऽवश्यकं—प्रतिक्रमणं कुर्वन्ति, अथ श्राद्ध-धर्मकथनया व्याधातो गुरोजातिः—अक्षणिकत्वं ततः पश्चाद्गुरुशक्यकभूमौ संतिष्ठते ।

सेसा उ जहासती आपुच्छिचाण ठंति सट्टाणे । सुत्तथझरणहेडं आयरिए टियंसि देवसियं ॥ ६३७ ॥

शेषास्तु साधवो यथाशक्त्याऽऽपुच्छ्य गुरुं स्वस्थाने स्वस्थाने यथास्त्नाधिकतयाऽऽवश्यकभूमौ तिष्ठन्ति, किमर्थं ? 'सूत्रार्थक्षरणहेतोः' सूत्रार्थगुणनिमित्तं तस्याभावशक्यकभूमौ कायोत्सर्गेण तिष्ठन्ति, तत्र केचिदेवं मणन्त्याचार्याः—यदुत ते साधवः सामायिकद्वयं पठित्वा कायोत्सर्गेण तिष्ठन्ति, कायोत्सर्गस्थिताश्च ग्रन्थानर्थान् वा चिन्तयन्तस्तिष्ठन्ति तावद्याव-
 श्चुरागतः, ततो गुरुः सामायिकद्वयमाकथ्य दैवसिकमतिचारं चिन्तयति, तेऽपि गुरौ तथास्थिते तूष्णींभावेन कायोत्स-
 र्गस्था एव दैवसिकमतिचारं चिन्तयन्ति । अन्ये त्वाचार्या एवं भ्रूयते, यदुत ते साधवः सूत्रार्थं क्षरन्तस्त्वावत् तिष्ठन्ति याव-
 द्दुरागतः, ततो गुरुः सामायिकद्वयं पठति, तेऽपि कायोत्सर्गस्था एव सामायिकद्वयं मनसा पठन्ति, ततः सैमकं पठित्वा-

उत्तिथारं चिन्तयन्ति, भापरिओ अय्यपो अतिथारं विगुण चित्त, किंनिमित्त ?, ते साहुणो बहुग हिडिया ततो तच्चिएण
 क्खलेण चित्ति न सङ्गसिचि ।

नो होज्ज उ असमस्यो षालो बुद्धो गिलाणपरिततो । सो आवस्सगजुचो अच्छेज्जा निज्जरापेही ॥६३८॥
 यस्तु साधुत्तागतकायोत्सर्गकरणेऽयुमर्षो मपेद्वालो इदो रोगार्थो ज्वरादिना सै भावश्यकपुकस्वस्यामेव प्रतिक्रममथभूमौ
 उपबिष्टः क्खयोत्सर्गं कसेचि, एव निर्बरापेधी विष्ठेव ।

आवासग तु काठ जिणोवदिट्टु गुरूवप्सेण । तिस्सियुई पडिलेहा कालस्स विही इमो तत्थ ॥६३९॥

एवमेव क्रमेणावश्यकं 'कृत्वा'परिषमाप्य विनोपदिष्ट गुरूपर्येत्थेन पुनश्च स्तुतिप्रप पठन्ति स्वरेण प्रवर्द्धमानमधुरैर्वा, प्रथमा
 श्लोकेन स्तुतिर्द्वितीया चुरच्छन्दोब्राह्म्या चुरत्परा तृतीया चुरत्पमा एवं प्रवर्द्धमानाः स्तुतीः पठन्ति मङ्गलार्थमिति, ततः काठ
 स्य प्रत्युपेक्षणार्थं निर्गच्छन्ति, किं कालस्य प्रश्लेषेणा वर्धते न वा ? इति, तत्र च-काठबेळानिरूप्ये एव विधिरिति वक्ष्यमाणः ।
 दुविहो य होइ कालो वाघातिम प्यरो य नायधो । वाघाथो घघसालाप घट्टण सङ्ककहण वा ॥६४०॥

द्विषिचो मवसि क्खलो-व्यापावकाल इतरथ-प्रव्यापावकालः, तत्र व्यापावकाल प्रतिपादयन्नाह-व्यापावः 'वङ्गकालायाम्'
 जनावमण्डपे हीरे 'पट्टना' परस्येण वेदेधिकेवा स्तम्भेवा सह निर्गच्छतः प्रविशतो वा तादृशो व्यापावकालः, तथा भौद

१ कल्पे अतिथारं क १ । २ अनास्यय वा । ३ क्यव्व भागं क १ । ४ एव क १ । ५ अस्सकम्मो वा क्खामं क १ ।

काशीनां यत्राचार्यो धर्मकथां करोति सोऽपि व्याघातकालः, न तत्र कालग्रहणं भवति नापि कालवैलानिरूपणार्थं प्रच्छन्नं करोति ।
 वाघाते तद्ग्रहो सिं दिज्जइ तस्सेव ते निर्वेयंति । निवाघाते दोन्नि उ पुच्छंती काल वेच्छामो ॥ ६४१ ॥
 एवं बह्वशालार्था व्याघाते सति तृतीयस्तयोः—कालग्राहिणोः उपाध्यायादिर्दीयते येन तस्यैवाग्रतो वाह्यत एव निवेदयन्ति
 सन्दिशापयन्ति च । अथ निर्वर्थाघातं भवति—न कश्चिद् बह्वशालार्थां धर्मकथादिर्वा कालव्याघातः वैदेशिकादिव्याघातो वा,
 ततश्च निर्वर्थाघाते सति द्वाधेव निर्गच्छतः एकः कालग्राहकः अपरो दण्डधारी, पुनश्च तौ पुच्छतः, यदुत 'कालं गृहीतः' वेलां
 निरूपयाव इत्यर्थः, तेषां च निर्गच्छतां यद्येते व्याघाता भवन्ति ततश्च निवर्तन्ते—न गृह्णन्ति कालं ॥ के च ते व्याघाताः ?
 आपुच्छण किइकस्मं आवस्सियखलियपडियवाघाए । इंदिय दिसा य तारा वासमस्सज्झाइयं चैव ॥ ६४२
 जइ पुण वच्चंताणं छीयं जोइं च तो नियत्तंति । निवाघाते दोन्नि उ अच्छंति दिसा निरिक्खंता ॥ ६४३ ॥
 गोणादि कालभूमीष्टहो ज संसएणा व उट्टेजा । कविहास्सियवासाविज्जुक्काजिए वावि उवघातो ॥ ६४४ ॥
 आपुच्छना नाम आपुच्छिता गच्छन्ति दंडयं गहाय मत्थएण वंदामि खमासमणो कालस्स वेलं—निरूवेमो, एवं च
 यदि न पुच्छन्ति ततो व्याघातो भवति—न ग्राह्यः कालः, अथाविनयेन वा पुच्छन्ति तथाऽपि व्याघात एव, कृतिकर्म च—
 वन्दनं यदि न कुर्वन्ति अविनयेन वा कुर्वन्ति, आवासिकां च यदि न करोति अविनयेन वा करोति स्खलनं वा गच्छतां

यदि स्वप्नमाहौ भवति पठन वा तेषामन्यतरमस्य यदि भवति, एवमेभिर्घोषाहो भवति । तथा 'इदिय'सि भवन्नन्दिवादी
 न्द्रियाणां ये शिष्यास्त यदि यन्ननुहृत्वा भवन्ति ततो न शुद्धते, एतदुक्तं भवति-यदि किञ्चि भिन्वीत्येवमादि मृज्जन्ति छुब्द
 ततो निवर्षन्ते, एव गायत्र्यादिहो यदि भवति, यत्र मन्त्रस्वन्न रथ इति, विरूप पश्यन्ति रूप किञ्चिद्, एवं सर्वत्र योषनीयं
 हहो निर्दल्लन्ति । तथा दिग्बोहय यदि भवति ततो न शुद्धते, ठारकाय यदि पठन्ति धर्षण वा यदि भवति तत एमिरनन्त
 रोक्तेर्घोषातः कालो न शुद्धते, अस्त्रार्थैयिक ष यदि भवति, तथा यदि पुनर्मर्शतां ह्युत ज्योतिर्वा-अग्निः तद्ब्रह्मो वा
 भवति ततो निवर्षन्ते, यदा तु पुनरुक्तस्यमो भ्यापावो न भवति तदा निर्योषाते सति द्वावेप सिद्धो विद्यो निरूपयन्तौ
 छुषमात्र । तथा एभिश्च कालसूत्रौ गतानाहुपपावो भवति-यदि तस्मिन् कालमच्छलेके गौरुपविष्टो भवति, आदिमहजान्मदि
 वादिर्वा उपविष्टो भवति ततो भ्यापावा, कदाचिद्वा तस्या कालसूत्रौ 'सर्वर्षमाः' पिपीलिकादय तेषतिष्ठेरन् ततश्च व्यापावाः,
 कदाचिद्वा कपिहसित-विरलमानरसुलहसित भवति शत्रौ, अथवा कपिहसित भवति शत्रौ तद्विषयं वा शीघ्र ईर्ष्यं वा भवति
 निर्युत् वा भवति, उल्कापावो वा भवति गर्भितश्चनिर्वा भूयते, एभिः सर्वैर्भ्यापावाः कालस्य, न शुद्धत इत्यर्थः ।

सज्ज्ञायमर्चितेता कणग ददूण तो नियतति । बेलाए ददधारी सा धोल गढए उज्जमा ॥ ६४५ ॥

१ अन्वयस्य भा. । २ 'दुष्टे मदि भा. ३-३ । ३ न निर्ग वा ३ । ४ 'जानं न प ३ । ५ कतिपय वा । ६ अथवा भा ।
 ७ बरिष्यं भा. । ८ कथं वा विदुः भा. ।

एव ते कालवेलानिरूपणार्थं निर्गताः स्वाध्यायमकुर्वन्ना एकाग्राः कालवेलां निरूपयन्ति, अथ तत्र कनकं परयन्ति ततः प्रतिनिवर्तन्ते, कणगपरिमाणं च वर्धयति "तिपंचसत्तेन धिसिसिरवास" इत्येवमादिना, अथ तत्र वर्तते कालग्रहणवेला न कनकादिभिरुपधातः कृतस्त्वस्त्वस्यां कालग्रहणवेलायां जातार्या दण्डधारी प्रविश्य गुरुसमीपे कथयति, यदुत कालग्रहणवेला वर्तते मा रोलं कुरुत अल्पशब्दैरवहितैश्च भवितव्यं, अत्र च गण्डकदशान्तः, यथाहि गण्डकः कस्मिंश्चित्कारणे आपन्ने उत्कुरुटिकायामारुह्य धीययति ग्रामे-इदं प्रत्यूषसि कर्तव्यं, एवमसावपि दण्डधारी भणति यदुत कालग्रहणवेला वर्तते ततश्च भवन्निरपि गर्जितादिषुपशुकैर्भविष्यमिति ।

आधोसिष् बहूहिं सुयंमि सेसेसु निवडइ दंडो । अह तं बहूहिं न सुयं दंडिज्जइ गंडओ ताहे ॥६४६॥

एवमाधोषिते सति दण्डधारिणा बहुभिश्च श्रुतं, शेषाश्च स्तोकास्त्वेन श्रुतं ततश्च तेषामुपरि दण्डो निपतति-प्रश्नार्थकरणं नानुज्ञायते, अथदशं तदा धोषितं यद्बहुभिर्न श्रुतं स्तोकैः श्रुतं ततस्त्वस्यैव दण्डधारिणो दण्डो निपतति-तस्यैव स्वाध्यायनिरोधः क्रियते, कथं ? गण्डकस्यैव, यथा गण्डकेनाधोषिते बहुभिर्प्राभीणकैः श्रुते सति यैः स्तोकैर्न श्रुतं ते दण्ड्यन्ते, अथाधोषिते स्तोकैः श्रुतं बहुभिर्न श्रुतं ततो गण्डकस्यैव दण्डो निपततीति ।

कालो सञ्ज्ञाय तहा दोवि समप्यंति जहा समं चैव । तह तं तुलंति कालं चरिमदिसं वा असञ्ज्ञागं ॥६४७

तौ च प्रस्युपेक्षकौ कालः स-भ्या च यथा श्रेऽपि समकमेव समाधिं ब्रह्मरत्नया शौ काल तुल्यतः-कलपसः, एतदुक्तं भवति-यथा कालसमाधिर्मवति स-भ्या च समाधिं याति तथा कैलपतः प्रस्युपेक्षकौ, 'चरिमदिसं वा असङ्गाग'सि चरिमा-पमिमा दिग् 'अस-भ्याक' विगतस-भ्या भवति यथा कालश्च समाच्यते तथा गुहन्ति । इदानीं किञ्चिद्विष्टेन पुनः कालः प्रतिनागरक्षीयाः ! इत्यस्य आह—

पियधम्मो दृढधम्मो सविग्गो खेयद्धो य अमीरू काल पढिलेहूप साहु ॥ ६४८ ॥

प्रिया-इष्टो धर्मो यस्तेति स त्रियधर्मा, तथा दृढा-स्थिरो निबलो धर्मो यस्य स तथा, 'सविग्गो' मोक्षसुखाभिलाषी, 'अवधमीरूः' पापमीरुः, 'खेदद्धः' गीतार्थः तथा 'अमीरूः' सत्संपन्नः एवविधः 'काल' कालप्रद-वशेनां प्रस्युपेक्षते साहुः, एवविधः कालवेसायाः प्रतिआगरज करोति । इदानीं दृढवारिणि पोपपित्वा निर्गते पुनश्च स द्वितीयः कालप्राप्ती काल संदिशन्तार्यं गुरोः समीपं प्रविशति, कवसु ?—

आठत्तपुधमाणिण् अणपुच्छा खलियपडिय वाघाते । भासतमूठसकियइदियधिसप् य अमणुत्ते ॥ ६४९ ॥

स च प्रविशन् 'आपुक्तः' उपयुक्तः सन् प्रविशति, ऐतच्च प्रविशन् पूर्वोक्तमेव द्रष्टव्यं यतो निर्वच्छतो सो विधिः प्रविशतोऽपि स एव विधिरित्यस्य आह-पूर्वमभितमेवत् । अथ स्वनापुच्छयेव गुठं कालं गृह्णाति एतद्वानापुच्छय गृहीतस्य कालस्य

१ तं कालस्य क १ २ ३ । २ कः एतं कालः । ३ तुल्यतया वा । ४ निवृत्तियस्य प्रस्युपेक्षे एतं वा । ५ विधिः-श्लोकेन मन्विष्टेऽपि वा ।

व्याघातः, एतदुक्तं भवति—गृहीतोऽप्यसौ न भवति, तथा स्वलितस्य सतः कालव्याघातः, पतितस्य च व्याघातः कालस्य, एवं संजाते सति कालो न गृह्यते, तथा प्रविष्टस्य गुरुवन्दनकाले केनचित् सह जल्पतः कालो व्याहन्यते, तथा मूढो यदि भवति, आचरन् विधिविपर्यासेन ददाति तथाऽपि व्याहन्यते कालः, तथा शङ्कया न जानाति किमावर्चा दत्ता न वेत्यस्यामत्रस्थायी व्याहन्यते कालः, इन्द्रियविषयाश्च यद्यमनोज्ञा भवन्ति तथाऽपि कालो व्याहन्यते, छिन्धि भिन्वीत्येवं विधान् शब्दान् शृणोति, गन्धोऽनिष्टो यदि भवति, यत्र गन्धस्त्वत्र रसोऽपि, विकरालं रूपं पश्यति, स्पर्शो लेङ्गभिघातोऽस्मद्भवति, एवंविधेऽन्यतमेऽपि न गृह्यते कालः । प्रविंशंशासौ किं करोतीत्यत्र आह—

निर्सीहिया नमोकारे काउस्सगो य पंचमंगलए । पुवाउत्ता सवे पट्टवणचउक्कनाणत्तं ॥ ६५० ॥

प्रविंशंश्च गुरुसमीपे कालसन्दिग्धानर्थं यदि निर्वाधिकां न करोति ततः कालो व्याहन्यते, नमस्कारं च करोति नमो स्वमासमणाय, अथैवं न भणति ततः कालव्याघातो भवति, प्राप्त्वश्वेर्यापथिकाप्रत्ययं 'कायोत्सर्गम्' अष्टोच्छ्वासं करोति, नमस्कारं च चिन्तयति, ईरियावाहियं च अवस्सं पडिकमति जह दूराओ जदि आसन्नओ वा आगतो, पुनरसौ नमस्कारेणोत्सारयति—पञ्चमङ्गलकेनेत्यर्थः, पुनश्च संदिशापयित्वा कालग्रहणार्थं निर्गच्छति, निर्गच्छतो जदि आवसिसयं न करेइ खलति वा पडति वा दीवो वा अंतरे हेवेजा एवमादीहि उवहम्मह । इदानीं कालग्रहणवेलायां किं कर्तव्यं साधुभिः ? इत्याह—

१ स्वर्गेन आ । २ सत्यामपि वेलायां न गृह्णाति कालं आ ल २ । ३ दृश्यासौ आ पा १ । ४ निर्गच्छश्च यदि आ पा १ । ५ जीवो
७ आ । ६ जायते पा. ३ ।

'पुढाउधा सव' पूर्वमेव दण्डधारीबोधानन्तरसपयुक्ताः सर्वे गतितावौ भवन्ति, सपयुक्ताश्च सन्तः कालप्रवृत्तौपरकालं सर्वे स्वाप्यायप्रवृत्तापनं कुर्वन्ति । 'चतुष्कनापत्तं' कालचतुष्कस्य यथा नानात्वं भवति तथा वक्ष्यामः, कालचतुष्क एकः प्रादोयिकः, अपराऽर्द्धरात्रिकः, अपरो वैरात्रिक, अपरः प्रामात्रिकः, एतच्च माष्यस्वरो वक्ष्यति । इदानीं काल गृह्यतः को विधिरित्यत आह—
 योवावसेसियाय सञ्ज्ञाय ठाह उचराहुचो । चतुर्वीसगदुमपुष्कियपुष्वग एकेकियदिसाय ॥ ६५१ ॥

स्तोत्रावसेषायां सन्ध्यायां पुणो कालमंडलकं प्रविशति, तत्र चोचराभिमुखः क्षयास्तय करोति, तस्मिन् पश्चिममस्कारमष्टौ-क्लासमानं चिन्तयति, पुनश्च नमस्कारेणोत्सार्थं मूक एव चतुर्विंशतिस्तत्र लोकास्तुलोयगरं पठति सुखमस्ये तथा 'दुमपुष्कियपुष्वग'ति दुमपुष्किय-चम्भो भगल पुष्वगति-भामण्यपूर्वकं 'कह लु कुला सामभनिरयथा, एतदकस्यां दिशि चतुर्विंशतिस्तवादि प्रामथपुष्वपपत्तव कद्दुह, दण्डधारीवि चचराभिमुखं संठियस्त वाम पाठ पुष्वरिसाहुचो भगभा तिरिच्छं ध्यायात दहग चरा तद्वृष्टियो, पुणो यस्त पुष्वरंसु विषासु चलतस्त दण्डधारीवि एतच्च भवति । इदानीं स गृह्यन् काल पथेव गृह्यति ततो व्याहन्यते, कथमित्यत आह—

भासतमूढसकियइदियधिसाय य होइ अमणुसे । विदू य छीयऽपरिणय सगणे वा सकिय तिणह ॥ ६५२ ॥
 मापमाथः-ओष्ठसधारेण पठन् यदि काल गृह्यति ततो व्याहन्यते कालः, यतो दिशि अप्ययने वा यदि भवति ततो

व्याहन्यते कालः, शङ्कितो वा-न जानाति किं मया द्रुमपुत्रिका पठिता न वेत्येवंविधायां शङ्कायां व्याहन्यते कालः, इन्द्रियविषयाश्च 'अमनोभ्राः' अत्रोभ्रानाः शब्दादयो यदि भवन्ति ततो व्याहन्यते कालः, सोऽदिष्टं हिं द भिंद मारेह विस्सं यालार्हणं शेषणं वा रूवं वा पिच्छति पिसायार्हणं वा रूवं वा पिच्छति वीहावणयं, गंधे य दुरभिगंधे, रसोचि तत्थेव, जत्थ गंधो तत्थ रसो, फासो विदुलेट्टुपहारैर्हि, एवमेतेष्वमनोबोधेषु विषयेषु सत्सु व्याघातो भवति, तथा विन्दुर्वा यद्युपरि पतति शरीरस्योपवेर्वा कालमण्डलके वा ततो व्याहन्यते, तथा शुवं यदि भवति ततो व्याहन्यते, 'अपरिणत' इति कालग्रहणमा- वोऽपगतोऽन्यच्चित्तो वा जातस्त्वत्थ व्याहन्यते कालः, तथा शङ्कितेनापि गर्जितादिना व्याहन्यते कालः, कथं ?, यद्येकस्य साधोर्गर्जितादिशङ्का भवति ततो न व्याहन्यते कालः, इयोरपि शङ्किते न भज्यते कालः, त्रयाणां तु यदि शङ्का गर्जितादि- अनिता भवति ततो व्याहन्यते, तच्च 'स्वगणे' स्वगण्डे त्रयाणां यदि शङ्कितं भवति, न परगणे, ततो व्याहन्यते । हदानीमस्या एव गाथाया भाष्यकारः किञ्चिद्व्याख्यातयथाह—

मूढो वदिसऽज्ञयणे भासंतो वाचि गिणहृद न सुज्ज्ञे । अन्नं वदिसऽज्ञयणं संकंतोऽणिट्टुविस्सए वा ॥ ३०१

मूढो यदा दिशि भवति अद्ययने वा तदा व्याहन्यते, भाषमाणो वा ओष्ठसञ्चारेण यदि गृह्णाति कालं ततो न शुद्ध्यति, अन्यां वा दिशं संकान्तो मोहात्, अद्ययनं वाऽन्यत् सैङ्गान्तः द्रुमपुत्रिकां मुचथा सामन्नपुत्रए गओ उचराए

११ बीहां आ पा १ २ गु, १ २ विहावं ल १ । ३ ० द्रुमहारैर्हि, एवं आ. पा १-२ गु । ४ भज्यते काल. ल १-२ । ५ ० विसयं

दिसाए दस्तिण्य गतो, पदाब्ज्यां दिख छद्मानतः, अन्यद्वाऽप्यपनं छद्मानो यदा मयति तदा न दुच्छसि, 'अनिष्टे वा' अग्नीमन वा अन्वदादिषियसश्रिषाने व्याहन्यते काळाः, ततो भावस्सिय काळस्य नीसरति काळमहकावो, एव गुरीतेऽपि काले यदि काळमण्डनाभिर्यन्त्रभावंशयकादि न करोति ततो व्याहन्यत एव काळ इति । किञ्च—

जो वच्चतमि विही आगच्छतमि होइ सो चेष । ज एत्य नाणस्य समह दुच्छ समासेण ॥ ६५३ ॥

य एव प्रथम वसतेर्वसवो विधिरुक्तस्तद्यथा—यदि क्विहसिय वा रुक्का वा पठति यजति वा, एवमाईहि उषषावो गरियस्सवि काळस्स होइ आमन्त्रेवस्स वसहि, ततश्च यो विधिर्व्रततः काळभूमाधुकः आगच्छतोऽपि पुनर्वसतौ स एव विधिर्मवति, यत्पुनरत्र वसति प्रविशतो नानात्व-मेदस्सदह नानात्व वस्ये 'समासतः' संक्षेपेण । इदानीं तन्मानात्व प्रविषादयथाह—

निस्तीहिया नमोकार आसज्जावढणपढणजोइक्खे । अपमज्जियमीए वा छीए छिल्लेव काळवहो ॥ ६५४ ॥

काळ गुरीत्वा गुरुसंक्षेपे प्रविशन् यदि निषीधिक्षं न करोति ततः काळव्यापातः, तथा 'नमोकारं' नमो समासमकाम्यति एव यदि प्रविशन् न मयति वतो गुरीतोऽपि काळो व्याहन्यते, तथा आसज्जावढणस्सेव तु यदि न करोति ततो व्याहन्यते गुरीतोऽपि, तथा साधोः कस्यपिदावढणे—आमिहूए काळो व्याहन्यते पतन लेद्वाधेरास्मनो वा, ज्योतिःस्यैर्दे वा व्याहन्यते,

१ गुरीवकरीष स. २ 'वसिष्ठावधे' क १ । ३ 'भूमिधुकः पा २ । ४ 'अजति एव क १ । ५ 'वस्ये इत्येव आ । ६ 'वस्ये इत्येव पा १ । ७ 'वस्ये इत्येव पा १ । ८ 'वस्ये इत्येव पा १ ।

तथा यदि प्रमार्जयत् न प्रविशति ततश्च व्याहन्यते कालः 'मीतः' नस्तौ वा यदि भवति तथाऽपि व्याहन्यते, क्षुते वा व्याहन्यते, लिबेचि वा-यदि मार्जारश्चादित्तरक्षीनं छिन्दन् व्रजति, तत्रक्षेत्रभिरनन्तरैदितैः कालस्य वधो-मज्ञो भवतीति ।
आंगमम इरियावाहिया मंगल आवेयणं च मरनायं । स्ववेहिवि पट्टुविष्टं पच्छा करणं अकरणं वा ॥६५५॥

आगत्य च गुरुसमीपमीयाण्यिकां प्रतिक्रामति, कायोत्सर्गं चाष्टोच्छ्वासं पञ्चनमस्कारं चिन्तयति, तेनैव चोत्सारयति, मङ्गलमिति पञ्चनमस्कार उच्यते, तत्र ईर्याण्यिकां प्रतिक्रम्य गुरोः 'आवेदयति' निवेदयति कालमित्यर्थः । अत्र मरुओ-
 वंभणो तेनैव ज्ञातं दृष्टान्तः, तंजहा-कम्हिवि पट्टुणे विजाहआणं दणं राहणा दिवं, तेसि च वोसाविथं-जो सामजो सो गेण्हउ
 आगंतूणं भागं तस्थ, एवं हकारिए जो आगतो तेण लद्धो भागो, जो पुण गामाईसु गतो सो जुकी, एवं साह्ववि दंढधारिणा
 वोसिए जे उवउचा टिया णिवेदिए य काले जेहिं सञ्जाओ पट्टुविओ ताणं सञ्जाओ दिज्जह, जे पुण विकहादिणा टिया
 ताणं सञ्जायकरणं न दिज्जह । एतदेवाह-सर्वैः साधुभिः स्वाध्याये प्रस्थापिते सति पश्चात्तेभ्यः स्वाध्यायकरणं दीयते । ये तु
 पुनः कालप्रहणवेलायामुपयुक्ता न स्थिताः न च स्वाध्यायप्रस्थापनवेलायां सन्निहिता आसन् तेभ्यः स्वाध्यायकरणं न दीयते ।
 इदानीं मरुककथानकमुपसंहरन्नाह—

सन्निहियाण वडारो पट्टुविय पमाइ नो दए कालं । वाहिट्टिए पडियए पविसइ ताहे य दंडधरो ॥६५६॥

सभिरितानां त्रैविध्यप्राप्तवानां 'बहारे' षष्ठकः आकारम्-आह्वानं यथा सभिरितानां, ये तु नायवास्तेषां न षष्ठको-
विभागो जातः, एवमत्रापि 'पट्टविय'पि स्वाध्यायप्रस्थापनं यैः कृतं तेभ्यो दीयते स्वाध्याय, न तु पुनः प्रमादिनस्तेभ्यो
न दीयते काळ इति, काळे गृहीते स्वाध्यायो भवति, पुनश्च निषेधिते सति काळ पुनर्बहिरन्त्यः प्रतिवागरक्तः प्रेष्यते, पुनश्च
सत्र बहिःस्थिते प्रतिवागरक्ते सति ततो दण्डधारी प्रसिद्धतीति ।

पट्टवियं वादिपुं ताहे पुंच्छती किं सुय भते । । तेवि य कहति सव ज जेण सुय व दिट्ठ वा ॥ ६५७ ॥

पुनश्चासौ प्रस्थापितस्वाध्यायो बन्दितगुरुश्च तन् तदा साधून् पृच्छति दण्डधारी, यद्गुहं दे मदन्त ! भवतां मध्ये केन
किं भुत !, तेऽपि च साधवः कथयन्ति सर्वं यथेन भुतं गर्बितादि इष्टं वा क्वपिगुहादि । पुनश्च सत्रं यदि केषाञ्चिद्गर्भिता
दिशङ्का भवति ततश्च को विभिरिस्वत्तं वाद—

एकस्स दोण्ह वा सकियमि कीरह न कीरय् तिण्ह । सगणमि सकिप् परगणमि गतु न पुच्छति ॥६५८

एकस्य गर्भितादिशङ्किते क्रियते स्वाध्यायः, द्वयोर्वा शङ्किते क्रियते स्वाध्यायः, त्रयाणां पुनर्गर्भिताद्याशङ्कायां न क्रियते
स्वाध्यायः, एव यदि स्वगणे शङ्का भवति ततश्चैवनिवायां स्वगणे शङ्कायां सत्यां 'परगणे' बन्त्यगच्छे गत्वा, न पृच्छन्ति,
किं कारण !, एव इह कदाचित्स काळप्राहकः साधू रुभिरादिनाऽऽयुक्तं आसीत् ततश्च देवता काळं शोधयितुं न ददाति

१ या पदे पुण्ये किं वा । २ पुच्छति किं पा. १ । ३ सतः हे क १ ५ । ४ केनां वा. क. १ । ५ त्रयाणां वा । ६ गज्जगुह वा. ।

तत्र परमाणे नैवं, अथवा परमाण एव कदाचिदायुक्तः कश्चिद्भवति इह तु नैवं, तस्मात्परमाणो न प्रमाणमिति । इदानीं यदुक्तमासीत् 'कालचतुष्के नानात्वं वक्ष्यामः' तत्प्रदर्शयन्नाह—

कालचतुष्के नाणत्तयं तु पादोस्त्रियंमि सर्वोवि । समयं पटुवयंती सेसेसु समं व विसमं वा ॥६५१॥

कालानां चतुष्के कालचतुष्के त्रैकः प्रादोषिकः द्वितीयोऽर्द्धरात्रिकः तृतीयो वैरात्रिकः चतुर्थः प्राभातिकः काल इति, एतस्मिन् कालचतुष्के नानात्वं प्रदर्शयते, तत्र प्रादोषिककाले सर्व एव समकं स्वाध्यायं प्रस्थापयन्ति, शेषेषु तु त्रिषु कालेषु समकं—एककालं स्वाध्यायं प्रस्थापयन्ति विषमं चान्न युगपत् स्वाध्यायं प्रस्थापयन्तीति । इदानीं चतुर्णामपि कालादीनां कनकपतने सति यथा व्याघातो भवति तथा प्रदर्शयन्नाह—

इदियमाउत्ताणं ह्णंति कणगा उ सत्त उक्रोसं । वासासु य तिननि दिसा उउवद्धे तारगा तिननि ॥६६०॥

इन्द्रियैः—श्रवणादिभिरुपयुक्तानां 'इन्द्रियैः' व्याघातं कुर्वन्ति कालस्य कनका उत्कृष्टेन सत्त, एतच्च वक्ष्यति, 'वासासु य तिननि दिस'ति 'वर्षासु' वर्षाकाले प्राभातिके काले गृह्यमाणे तिस्रसु दिक्षु यद्यालोकः शुद्ध्यति चक्षुषो न कुड्यादिभिरन्तरितस्ततो गृह्यत एव कालः, अन्यथा व्याघात इति, एतद्विशेषविषयं द्रष्टव्यं, शेषेषु त्रिविधेषु कालेषु चतसृष्वपि दिक्षु चक्षुष आलोको यदि शुद्ध्यति ततो गृह्यते कालो नान्यथा, एतच्च प्रकटीकरिष्यति । 'उउवद्धे तारगा तिननि'ति ऋतुवद्धे—

क्षीतोप्यकालयोरयोषु त्रिषु कालेषु यदि मेघच्छन्नप्रिय तारकाशय दृश्यते ततः छुच्छति कालप्रदं, यदि पुनस्त्रिंशोऽपि न दृश्यन्ते ततो न प्राणः, प्रामाणिकस्तु कालः ऋतुपदे मैत्रेदृश्यमानायामप्येकस्यामपि तारकायां शुद्धते कालः, वर्षाकाले त्वेकस्यामपि तारकायामदृश्यमानायो वत्तारोऽपि काला शुद्धन्ते । इदानीमिनामेव गाथां माध्यकृत्वास्यानयति—
कणगा हणति काल तिपचसत्तेव धिसिसिरवासे । उक्ता उ सरेहागा रेहारहितो भवे कणगो । ३१०। (मा.)

कनकाः झन्ति कालत्रय पञ्च सप्त यथासङ्ख्येन 'धिसिसिरवास' ग्रीष्मकाले त्रयः कनकाः काल व्याघ्नन्ति धिधि रकाले पञ्च झन्ति काल वर्षाकाले सप्त झन्ति कालम् । इदानीमुक्त्वाकनकयोर्लक्षणं प्रतिपादयन्नाह—उक्ता सरेत्वा भवति, एतदुक्तं भवति—निपततो न्योतिष्पिण्डस्य रेत्नायुक्तस्य तरेकेस्याक्या, स एव च रेत्नारहितो न्योतिष्पिण्डः कनकोऽभिधीयते । सर्वेषु पदमन्वामे दोषि उ वसमौण आइमा जामा । तद्विओ होइ गुरुण चउस्यओ होइ सर्वेसिं॥ ६६१॥

वस्मिन् प्रादोषिके काले गृहीते प्रति सर्व एव साधवः प्रथमयाम पावत्स्वाध्याय कुर्वन्ति, द्वौ स्वाद्यौ यामौ इयमाणां भवतो गीतार्थानां, ते हि सन्नाथं चिन्तयन्तस्तावच्छिन्ति यावत्प्राह्णपमतिक्रान्तं भवति तृतीया च पौरुष्यवतरति, ततस्ते चैव कालं गृह्णन्ति ऋतुष्विय, उवज्जापार्श्वेण संदिशाधिषा ततो कालं चेषूज्जाधरिय उहृद्वेति, पदजय दाऊज्जा भणति—सुदो कालो, धायरिया यणति—वहचि, पञ्चा ते चैव वसमा सुपंति, धायरिजोवि चितिय उहृद्वेचा काल पठिय

रावेह, ताहे एणाचिचो सुत्तयं विवेह जाव वेरचिपस्म कालस्स वहुदेसकालो, ताहे तइयपहरे अतिकंठे सो कालपडिलेहणी
 आयरियस्स पडिसंदेसावेचा वेरचियं कालं गेण्हइ, आयरिओवि कालस्स पडिकमिचा सुवति, ताहे जे सुपियुष्ण्या साह
 आसी ते उट्टेऊण वेरचिय सज्झायं करेति जाव पाभाइकालगहणवेला जाया, ततो एणो साह उवज्झायस्स वा अण्णोसिं वा
 संदिसावेचा पाभाइयं कालं गेण्हइ, जहा नवण्हं कालगहणाणं वेला पडुच्चति सज्झाप आरतो चेव पुणो ताहे साहुणो सवे
 उट्टेति, किह पुण नव काला पडिलेहिअंति, पदमो उवट्टिओ कालगहाहो तस्स तिचि वारा कालो उवहओ एकंमि मंडलए,
 तयो पुणो वितिओ उट्टेइ सो वितिए मंडलए तिचि वारा लेइ, लितस्स जदि न सुज्झति ततो तहओ साह उट्टेइ, सोवि
 ततिए मंडलए तिण्णि वारा लेइ, लितस्स जदि न सुज्झति ताहे भगो कालो, एत्थ लित्ताण साहुण नववारावसाणे पभा
 फुट्टति, ततो तीए वेलाए पडिकमन्तिचि । अह तिचि कालगहाहिणो नत्थि किन्तु दुवे चेव, ततो इको पदमं पदमकाल-
 मंडलए तिण्णि वारा उ लेति । पुणो विहओ साह विहए एव कालमण्डले तिचि वारा लेऊण पुणो तहए कालमण्डले
 तिचि वारा लेइ, एवं चेव नव वारा हवंति । अहवा पदमो पदमे चेव कालमण्डले तिचि वारा लेऊण ततो वितिए दो
 वारा गिण्हइ ततो विहओ साह विहए चेव कालमण्डलए एकं वारं लेऊण ततो तहए मण्डले तिचि वाराओ गिण्हइ एवं चेव
 नव वारा हवंति । अहवा पदमो पदमे कालमंडलए तिचि वाराओ लेऊण विहए मंडलए एकं वारं गिण्हइ तओ पुणो विहओ

१ सोइयण्णा आ । २ अण्णस्स आ पा १-२ । ३ केऊण ततो वितिए आ । ४ वीयए आ. ५ । अहवा पदमे चेव कालमंडलए एणो चत्तारि वाराओ
 केह, वितिओ पुण वितिए कालमंडलए दो वाराओ केह, ततिए तिचि वाराउ केह सो चेव वितिओ, एवं वा दोण्हं साहुण नव वाराओ भवंति, अह एको आ. ।

विद्यए वेव महत्तए दो वारे छेत्तम तविए महत्तए तिविधि वारा लेइ एष नव वाराओ इवति । अह एको वेव काळगगाही तवो अववाएण सो वेव पहमे तिविधि वारा लेइ पुणो सो वेव विधिए महत्ते तिविधि वारा लेइ, पुणो सो वेव तविए महत्तए तिविधि वाराओ लेइ । एसो पामाइकाळस्स विही । एवं च सति काळस्स पडिक्कविषा सुवति, एगो न पडिक्कमति, सो अववाएण काळ निवेदिस्सइ ॥ इदानीं यदुक्क ' वासासु य विष्णि दिस 'पि व्याख्यानयच्चाइ—

वासासु य तिणिण दिसा हवति पामाइयस्मि काळमि । सेसेसु तीसु चउरो उउमि चउरो चंउदिसिपि ॥

वर्षासु तिस्रो दिवो यदि कुब्जादिमिस्तिरोहिता न भवन्ति ततः प्रामादिककाळप्रहरण क्रियते, शेषेषु त्रिषु काळेषु चतस्रोऽपि विज्ञा यदि कुब्जादिमिस्तिरोहिता न भवन्ति तवो गुह्यन्ते काळाः, नान्यथा, 'उत्तमि चउरो चंउदिसिपि'चि ऋतुषट्के काळे वत्सरोऽपि काळा गुह्यन्ते यदि चतस्रोऽपि दिवोऽस्तितोहिता भवन्ति नान्यथा, एतदुक्क भवति—चतसृष्वपि दिवसु पद्या-छोको भवति तवमत्सरोऽपि काळा गुह्यन्ते । इदानीं "उत्तमदे तारका विष्णि"पि व्याख्यानयच्चाइ—

तिसु तिणिण तारगाओ उहुमि पामाइए अदिट्टेवि । वासासु अंतारागा चउरो छझे निविट्टेवि ॥३१२॥

'त्रिषु' माघेषु काळेषु चतसृष्वपि ऋतुषट्के काळे यदि तारकास्तिओ इश्यन्ते ततस्त्रयः काळा आद्या गुह्यन्त इति, 'पामाइए अदिट्टेवि'पि प्रामादिके काळे गुह्यमाणे ऋतुषट्के चतसृष्वपि यदि तारकात्रितयमपि न इश्यते तथाऽपि

गृह्यते काल इति । वर्षाकाले पुनर्धनान्छादितेऽपि अदृष्टतारका एव चत्वारोऽपि काला गृह्यन्ते । छत्रे न सावकाशे एते चत्वारोऽपि काला गृह्यन्ते । 'निविट्टोषि'ति प्राभातिके त्वयं विशेषः—उपविष्टोऽपि छत्रे स्थाने ऊर्ध्वस्थानस्यासति गृह्णाति । एतदेव व्याख्यानयथाह—

टापासति विंदुसु यं गेणहइ विट्टोवि पच्छिमं कालं । पडियरइ वाहि एको एको अंतट्टिओ गिणहे ॥६६२॥

स्थानस्यासति, एतदुक्तं भवति—यद्यूर्ध्वस्थितो न भवनोति ग्रहीतुं कालं ततः स्थानाभावे सति तोयविन्दुषु वा पतसु सत्सु गृह्यात्पुष्विष्टः पश्चिमं—प्राभातिकं कालं, तथा प्रतिजावरणं करोति एको द्वारस्थितः ओलिकापातादेरषसत्तात्स्थितः साधुः, एकश्च साधुरन्तः—मध्ये स्थितो गृह्णाति कालमिति । इदानीं कः कालः कस्यां दिशि प्रथमं गृह्यते ?, इत्येतत् प्रदर्शयथाह—
 पाओसियअहुरत्ते उत्तरदिसि पुव पेहए कालं । वेरचियंसि भयणा पुवादिता पच्छिमे काले ॥६६३॥
 प्रादोषिकः अर्द्धरात्रिकश्च कालः द्वात्रय्येतावुत्तरस्यां दिशि 'पूर्व' प्रथमं प्रत्युपेक्ष्यते, वैरात्रिके—तृतीयकाले मज्जना-
 विकल्पः कदाचित् उत्तरस्यां दिशि प्रथमं गृह्णाति कदाचिच्च पूर्वस्यां दिशि व्यवस्थितो गृह्णाति इति, पश्चिमे तु प्राभा-
 तके काले पूर्वस्यामेव दिशि प्रथमं गृह्णाति पुनर्दक्षिणादाविति ।

१ गेणहइ वा । २ वावि एको ल १ । ३ 'छत्रे—गृह्णाति ततः पूर्वादिदिष्टु, वैरां आ. । ४ पूर्व पूर्वस्यां वा, पुनः पश्चिमे—प्राभां आ. । ५ करोति योत्सर्गं तत पुनं आ ।

सञ्ज्ञाय काल्पण पढमवितियासु दीसु आगरण । अक्ष वावि गुणती सुणति ज्ञायति वाऽसुखे ॥६६४॥

एव यदि सुखमि प्रादोपिकः कालस्ततः स्वाभ्याय कृत्वा प्रथमद्वितीयपौठ्योर्वागरम कुर्वन्ति साववः । अयासौ प्रादोपिकः कालो न सुखस्ततः 'अल्पत्' तत्कालिक गुणयन्ति शृष्यन्ति ध्यायन्ति वाऽसुखे सति, इष्टि अथवाओ मध्यम इति पाथोसिओ सुखो ततो अदुरपिओ बहवि न सुखम् तैरपि स वेव पवेयइचा सञ्ज्ञाय कुणति, एव अइ वेरपिओ न सुखम् ततो अदुरमाहस्य अइ अदुरपिओ सुखो ततो स वेव पवेयइचा सञ्ज्ञाय कुणति, एव अइ न पामाहओ सुखो ततो अइ वेरपिओ सुखो ततो स वेव निवेयइचा सञ्ज्ञाय कुणति, एव अइ न पामाहओ सुखो ततो जो वेव अ सुवणविही णेगाण वसिओ वसहिदारे । सो वेव इहपि भवे नाणत्त नैवरि सञ्ज्ञाय ॥६६५॥

य एव अयितवपिधिः पूर्वमेकानकानां प्रत्युपेयकाणां व्यावर्णितो वसतिदारे स एवात्रापि द्रष्टव्यः, नानास्व यदि परमिद, पदुव स्वाभ्याय कृत्वा स्वपन्तीति ।

एसा सामायारी कहिया मे ! धीरपुरिसपन्नत्ता । एखो उवहिपमाण धोच्छ सुखस्त जह धरणा ॥६६६॥

सुममा ॥ तच्छ पिण्डदारे, इदानीमुपविद्याप्रतिपादनायाह-नवरं सुखस्य वञ्जादेर्यथा धरण मवति तथा वस्ये । तत्र (पिण्डवारं समव)

‘तत्त्वभेदपर्यायैर्व्याख्ये’ति न्यायात् पर्यायान्प्रतिपादयन्नाह—

उवही उवगगहे संगहे य तह पगगहोपगहे च्चैव । भंडग उवगरणोवि य करणोवि य होंति एगट्टा ॥ ६६७ ॥

उपदधातीत्युपधिः, किमुपदधाति ?, द्रव्यं भावं च, द्रव्यतः शरीरं भावतो ज्ञानदर्शनचारिभ्राणि उपदधाति, उपगुह्यातीत्युपग्रहः, संगुह्यातीति संग्रहः, प्रकर्षणं गुह्यातीति प्रग्रहः, अवगुह्यातीत्यवग्रहः, तथा भण्डकमुच्यते उपधिः, तथा ‘उपकरणं’ उपकरोतीत्युपकरणं, तथा करोतीति करणमुच्यते उपधिरिति, एते एकाधीः । इदानीं भेदतः प्रतिपादयन्नाह—

ओहे उवगगहंसि य दुविहो उवही उ होइ नायवो । एक्केकोवि य दुविहो गणणाए पममाणतो च्चैव ॥ ६६८ ॥

उपधिद्विविधः—ओषोपधिः उपग्रहोपधिश्चेति, एवं द्विविधो विज्ञेयः, इदानीं स एवैकेको द्विविधः, कथं ?, गणनाप्रमाणेन प्रमाणप्रमाणतश्च, एतदुक्तं भवति—ओषोपधेरगणनाप्रमाणेन प्रमाणप्रमाणेन च द्वैविध्यं, अवग्रहोपधेरपि गणनाप्रमाणेन प्रमाणप्रमाणेन च द्वैविध्यं, तत्र ओषोपधिर्नैत्यमेव यो गृह्यते, अवग्रहावधिस्तु कारणे आपन्ने संयमार्थं यो गृह्यते सोऽवग्रहावधिरिति, ओषोपधेः गणनाप्रमाणेन प्रमाणमेकद्व्यादिभेदं वक्तव्यं प्रमाणप्रमाणं च वक्तव्यं दीर्घपृथुतया, तथाऽवग्रहोपधेरपि एकद्व्यादिगणनाप्रमाणं प्रमाणप्रमाणं च दीर्घपृथुत्वद्वारेण वक्तव्यमिति । तत्र ओषोपधिर्जिनकल्पिकानां प्रतिपाद्यते, तत्रापि गणनाप्रमाणतः प्रतिपादयन्नाह—

सज्ज्ञाय काऊण पढमवित्तियासु दीसु जागरण । अन्न वाधि गुणती सुणति ज्ञायति वाऽसुद्धे ॥६६४॥

एव यदि सुद्धयति प्रादोषिकाः कालस्वराः स्वाभ्याय कृत्वा प्रथमद्वितीयपौठष्योर्ध्वगण कुर्वन्ति साधवः । अथासौ प्रादोषिकः कालो न सुद्धस्वराः 'बन्धव' उत्कल्पिक गुणयन्ति मृष्वन्ति व्यायन्ति बाऽसुद्धे सति, इष्टि अन्धकारो मण्डल इति पात्रोसिन्धो सुद्धो ततो अद्भुरपिन्धो अरि न सुद्ध इति तत्र केष पथेयइषा सज्ज्ञाय कुपति, एव अइ धेरपिन्धो न सुद्ध इ ततो अद्भुन्मात्स्यं अइ अद्भुरपिन्धो सुद्धो ततो तं केष पथेयइषा सज्ज्ञाय कुपति, एव अइ न पामाइवो सुद्धो ततो अइ धेरपिन्धो सुद्धो ततो त केष निवेयइषा सज्ज्ञाय कुपति, एव इत्यथेत्रकालमात्रा ज्ञातव्या इति । जो चैव अ सुवणविही णेगाण वसिन्धो वसहिदारे । सो चैव इहपि सवे नाणस नवरि सज्ज्ञाप ॥६६५॥

य एव अचित्तव्यविधिः पूर्वमेकानकानां प्रत्युपेक्षक्यां व्यावर्णितो वसतिदारे स एवात्रापि द्रष्टव्यः, नानात्वं यदि परमिदं, यद्गुत स्वाभ्यायं कृत्वा स्वपन्तीति ।

एसा सामायारी कहिया मे । धीरपुरिसपन्नथा । एत्तो उवहिपमाण वोच्छ सुद्धस्स अइ धरणा ॥६६६॥

सुगमा ॥ सक्तं पिच्छदारे, इदानीसुषिधाप्रतिपादनायाह-नरं सुद्धस्य वस्रादेर्यथा धरणं सपति तथा वस्ये । सत्र (पिच्छदारं समथ)

१ इति अयं ३ । २ अन्धकारे सति अयं । ३ ततो तं केष पथेयइषा अइ । ४ अरि अयं ।

चिदुत्तमान्यङ्गानि कानिचिज्जघन्यानि कानिचिन्मध्यमानि, तत्र जिनकल्पिकानां तावत्प्रतिपादयन्नाह—

तिन्नेव य पच्छागा पाडिगहो चैव होइ उक्कोसो । गोच्छगपत्तगठवणं सुहणंतगकेसरि जहन्नो ॥६७३॥

त्रयः प्रच्छादकाः कल्पा इत्यर्थः पतद्गहश्चेत्येष जिनकल्पिकोपधिमध्ये उत्कृष्ट उपधिः प्रधानश्चतुर्विधोऽपि, अत्रामूनि प्रधानान्यङ्गानीत्यर्थः, गोच्छकः पात्रकस्थापनं मुहणन्तकं—मुखवस्त्रिका पात्रकेसरिका—पात्रकमुखवस्त्रिका चेति, एष जिनकल्पिकावधिमध्ये जघन्यः—अप्रधानश्चतुर्विध उपधिरिति, पात्रकबन्धः पटलानि रजस्राणं रजोहरणमित्येष चतुर्विधोऽप्यवधिर्जिनकल्पिकावधिमध्ये मध्यम उपधिः—न प्रधानो नाप्यप्रधान इति । उक्को जिनकल्पिकानामुत्कृष्टजघन्यमध्यमोपधिरिति । इदानीं स्थविरकल्पिकानां प्रतिपादयति, तत्रापि प्रथमं मध्यमावधिं प्रतिपादयन्नाह—

पडलाइं रयत्ताणं पत्तावंधो तैहेव रयहरणं । मत्तो य पट्टगो वि य थेराणं छविहो मँज्झो ॥ ६७४ ॥

पटलानि रजस्राणं पात्रकबन्धश्च चोत्पट्टकश्च रजोहरणं मात्रकं चेत्येष स्थविरावधिमध्ये षड्विधो मध्यमावधिः नोत्कृष्टो नापि जघन्य इति । पात्रकं प्रच्छादककल्पत्रयं, एष चतुर्विधोऽप्युत्कृष्टः—प्रधानः स्थविरकल्पिकावधिमध्ये, पात्रकस्थापनकं पात्रकेसरिका गोच्छको मुखवस्त्रिकेत्येष जघन्योपधिः स्थविरकल्पिकावधिमध्ये चतुर्विधोऽपि । इदानीं आर्यिकाणामोषोपधिं शणनाप्रमाणेन प्रतिपादयति—

पच पचाबभो पायद्ववण च पायकेसरिका । पटलाह रयत्ताण च गोच्छओ पायनिज्जोगो ॥ ६६९ ॥
 तिस्सेव य पच्छागा रयहरण चैव होइ सुहपोची । एत्तो दुवालसविहो उवही जिणकप्पियाण तु ॥ ६७० ॥
 एए चैव दुवालस मच्चग अहरेगचोळपहो य । एत्तो चउइसविहो उवही पुण येरकप्पम्मि ॥ ६७१ ॥

पात्रक पात्रकवत्तया पात्रकस्यापन 'पात्रकेसरिका' पात्रकमुलबलिहा तथा पटलानि रचन्नाण गोच्छकः अय
 'पात्रनिर्घोषः' पात्रकपरिकर इत्यर्थः । अयः 'प्रच्छादकाः' कन्त्या इत्यर्थः, तथा रवोहरण सुसवलिहा चेति, एए द्वादशविच
 तपथिर्जिनस्त्रियकानां भवति । इदानीं स्वविरोपचि गणनाप्रमाणतः प्रतिपादयन्नाह-एत एए द्वादश विनकस्त्रियकसत्काः
 पात्रकाया सुसवलिहापर्यन्ता उपन्यस्यया भवन्ति स्वविराणां, स्वविरकन्ते अतिरिक्तस्तु मात्रकबोलपट्टकण भवति, एए
 पट्टईअविच उपचि' स्वविरकन्ते भवति । इदानीं सद्दहभाषया सर्वमेवैतदुपसद्दहभाह--
 जिणा वारत्तरूवाह येरा चउइसस्त्रिणो । अज्जाण पसवीस तु अओ उइ उवग्गहो ॥ ६७२ ॥

त्रिनानां-त्रिनस्त्रियकानां 'द्वादश रूपानि' उक्कल्लयणानि भवन्ति, स्वविराणां 'चतुर्दश रूपानि' उक्कल्लयणानि भवन्ति
 'आर्याणां' मिह्ठुणीनां पच्चदिसस्यस्यप उपचिरोपता, उ च अस्यमोषः, 'अठ कन्ते' उक्कप्रमाणाद् सर्वेषामेव प उपचिर्मस्यति
 स औपेअरिक्खे वेदितव्यः । इदानीं स विनकस्त्रियकोपचिः स्वविरकस्त्रियकोपचिः सर्व एव त्रिणियो भवति, तस्योपपेर्भस्ये क्कानि-

छाएइ अणुकुंइए उरोरुहे कंचुओ य असीविओ य । एमेव य ओकच्छिय सा नवरं दाहिणे पासै ॥३१७
 वेकच्छिया उ पट्टो कंचुयमुकच्छियं च छाएइ । संघाडीओ चउरो तत्थ दुहत्था उवसयंमि ॥३१८॥ (भा.)
 दोणिण तिहत्थायामा भिक्खट्टा एण एण उच्चारे । ओसरणे चउहत्था णिसन्नपच्छायणी मंसिणा ॥३१९॥
 खंधकरणी उ चउहत्थवित्थडा वायविहुयरक्खट्टा । खुज्जकरणी उ कीरइ रूववईणं कुडहहेउं ॥ ३२० ॥
 तत्थ जा मा दुहत्थिया पिहुचेणं सा खोमिया होइ, एयाओ संघाडीओ पडियागारेण हीति, अद्धोरुगो पीडएहि कीरइ
 तालुनिगागारोचि ।

*अयं चार्यिकाणां संबन्धी अवधिक्षिप्रकारो भवति, एकोऽपि सन् उत्तममध्यमजघन्यभेदेन, तत्र तस्यार्थिकावधिमध्ये
 उत्कृष्टः—प्रधानोऽष्टविधः, एतदेवाह—

उक्कोसो अट्टविहो मज्झिमओ होइ तेरसाविहो उ । जहन्नो चउविहोवि य तेण परमुवग्गहं जाण ॥६७९॥

उत्कृष्टोऽष्टविधस्त्वयथा—पानकं संघाडीओ चउरो खंधकरणी अंतो नियंसणी वाहिणियंसणी य, अयमष्टविध उत्कृष्टः—
 प्रधानः । पत्ताबंधो १ पडलाइं २ रयत्ताणं ३ रयहरणं ४ मत्तयं ५ उवग्गहणंतयं ६ पट्टुओ ७ अद्धोरुगं ८ चलणी

१ ०क्याइ उरो^१ आ । २ अस्तिविय १ पु । ३ ओसरणा चउं आ पा. १ । ४ तालुगागारोचि आ । * सयाइमेयरो वा सच्चो वेसो समत्सवो
 उवही । पासगबंधमज्झसिरो ज चाइज तय तेय ॥ (गाथेय अन्ध्याख्याता निर्णयकौ)

पत्त पचाषथी पायट्टवण च पायकेसरिया । पढलाइ रयत्ताण च गोच्छओ पायनिब्बोगो ॥ ६७५ ॥
 तिस्रैव य पच्छागा रयहरण चैव होइ मुहपोत्ती । तत्तो य मत्तगो खलु चउदसमो कमढगो चैव ॥ ६७६ ॥
 उग्गहणतगपट्टो अद्धोरुग चलणिया य वोद्धवा । अब्भितर धाँहिनियसणीय तह कच्चुगे चैव ॥ ६७७ ॥
 उक्काच्छिय वेकच्छिय सघाढी चैव स्वधकरणी य । ओहोवहिमि एए अज्जाण पन्नवीस तु ॥ ६७८ ॥

एत माथाइप पूर्वपद्माख्यात द्रष्टव्य, नवर आर्यिकाणां कमढकमेतदर्थं भवति यतस्त्वासां प्रतिग्राहको न भ्रमति तुच्छ
 स्वमापत्वात्, कमढक एव मोक्षनक्रियां कुर्वन्तीति । इदानीं माध्यकारो गाथाइय व्याख्यानयन्नाह—

† नावानिभो उग्गहणतगो उ सो गुज्झदेसरक्खट्टा । सो उ पमाणेणेगो घणमसिणो देहमासज्ज ॥ ३१३ ॥
 पट्ठोवि होइ एक्को देहपमाणेन सो उ मइयधो । छायतोग्गहणत कट्ठिंघधो मक्ककच्छा वा ॥ ३१४ ॥
 अहोरुगो उ ते दोविनेण्हउ छायए कट्ठिंघिभाग । जाणुपमाणा चळणी असीविया लखियाएव ॥ ३१५ ॥
 अतो नियसणी पुण लीणतरी जाध अद्धजघामो । धाँहि खलुगप्यमाणा कट्टी य दोरेण पट्ठिबद्धा ॥ ३१६ ॥

१ इ हिदिवं वन्धिं वा. छ. १-२. १. २. कर्त्तं वा । + सिक्कम्म पडिम्मइ सेणाडिक्कच्चरं तु लब्धोधा । येरवसिओ केहो केसे मग्गो न जानम्मो न
 (व्यथेव अन्नाप्याण म्भित्ठे) २. १. २. वाहिण्णकस्समाणा धा., वाहिण्णकस्समाणा धा., वाहिण्णकस्समाणा धा., वाहिण्णकस्समाणा धा. २. १. १.

छाएइ अणुकुइए उरोरहे कंचुओ य असीविओ य । एमेव य ओकाच्छिय सा नवरं दाहिणे पासे ॥३१७
 वेकच्छिया उ पट्टो कंचुयमुकाच्छियं च छाएइ । संघाडीओ चउरो तत्थ दुहत्था उवसयंसि ॥३१८॥ (भा.)
 दोणिण तिहत्थायामा भिक्खट्टा एग एग उच्चारे । ओस्रणे चउहत्था णिसन्नपच्छायणी मंसिणा ॥३१९॥
 खंधकरणी उ चउहत्थवित्थडा वायविहुयरक्खट्टा । खुल्लकरणी उ कीरइ रूववईणं कुडहहेउं ॥ ३२० ॥
 तत्थ जा सा दुहत्थिया पिहुत्थेणं सा खोभिया होइ, एयाओ संघाडीओ पडियागारेण होति, अद्धोरुगो पीडएहि कीरइ
 ईल्लनिमागरोचि ।

*अयं चार्थिकाणां संबन्धी अवधिसिप्रकारो भवति, एकोऽपि सन् उचममभ्यगजधन्यमेदेन, तत्र तस्यार्थिकावधिमध्ये
 उत्कृष्टः—प्रधानोऽष्टविधः, एतदेवाह—

उकोसो अट्टविहो मज्झिमओ होइ तेरसविहो उ । जहन्नो चउविहोचि य तेण परमुवग्गहं जाण ॥६७९॥

उत्कृष्टोऽष्टविधस्त्वद्यथा—पात्रकं संघाडीओ चउरो खंधकरणी अंतोनिचंसणी वाहिणियंसणी य, अयमष्टविध उत्कृष्टः—
 प्रधानः । पत्ताबंधो १ पडलाइं २ रयत्ताणं ३ रयहरणं ४ मत्तयं ५ उवग्गहणंतयं ६ पट्टयो ७ अद्धोरुगं ८ चलणी

१ °कमइ उरों आ । २ असिच्छिय । पु । ३ ओसरणा चउं भा पा १ । ४ तल्लिमागरोचि आ । ५ सघाद्देयरो वा सव्वो वेसो समासवो
 उव्वही । पासगवधमल्लुसिरो ज चाइए तयं वेय ॥ (भाष्येयं अन्वयाख्याता तिर्युक्ता)

१ कपुगो १० तच्छिष्या ११ वेच्छिष्या १२ कमहयो १३ अययारिक्काश्चिप्ये त्रयोदशधिवो मध्यमानधिरिति ।
 पायदुरय १ पापकेसरिया २ गोच्छको ३ ग्रहपोषिया येति अयमार्यिक्काश्चिप्ये अयन्त्या-अखोमनबहुधकार इति । अतः
 परं पाः कार्त्तये सति संयत्तार्थं शुद्धते सोऽज्वद्वाशधिरित्येव खानीदि ॥

पुग धाय जिणकप्पियाण थेराण सत्तओ वीओ । पय गणणपमाण पमाणपमाण अओ तुच्छ ॥६८०॥

एकद्वेष पात्रक खिनकरिकानां गबति, स्थिरकल्पिकानां तु मात्रको द्वितीयो गबति, इय तावदेकस्वाधिक गणना
 प्रमाणम्, इत उर्द्धे प्रमाणप्रमाण बस्मे, एत पात्रकस्य प्रमाणप्रमाण प्रतिपादयन्नाह—

तिणिण चिहत्थी चउरयुल्ल च साणस्स मञ्जिमपमाण । एत्तो हीण अहृत्त अहरेगतर तु उक्कोत्त ॥६८१॥

इणमणण तु पमाण निपगाधाराउ होक्क निष्कत्त । काळपमाणपसिञ्ज उदरपमाणेण य वयति ॥६८२॥

तक्कोसतिसामासे दुगाउअरुणाभागओ साहू । चउरयुल्लणमरिय ज पञ्चत्त तु साहुस्स ॥ ६८३ ॥

प्रय चेव पमाण सविसेसयर अणुगहपवत्त । कत्तारे दुब्भिमक्खे रोहगमार्हसु अहयव ॥ ६८४ ॥

समभरंरंषं षट्ठ होरएण मविक्कए चिणिष्कए उट्ठाओ य, सो प दोत्तओ तिण्णि षिट्ठीओ चत्वारि अणुत्ताए चठि होए

ततो एयं माणस्स मज्झिमं पमाणं, 'इतः' अस्मात्प्रमाणाद्यद्धीनं तज्जवन्यं प्रमाणं भवति, अथातिरिक्तप्रमाणं मध्यमप्रमाणा-
 द्भवति तत्रस्वदुत्कृष्टं—उत्कृष्टप्रमाणमित्यर्थः, तथेदमपरं प्रमाणान्तरं प्रकारान्तरेण वा पात्रकस्य भवति—इदमन्यत्प्रमाणं निजेना-
 हारेण निषयनं वेदितव्यं, एतदुक्तं भवति—काञ्चिकादिद्रवोपेतस्य भक्तस्य चतुर्भिरहुलैरूनं पात्रकं तत्साधोर्भक्षयतो यत्प-
 रिनिष्ठितिं याति तत्राटविवधं मध्यमप्रमाणं पात्रकं, तच्चैवंविधं कालप्रमाणेन श्रीभक्तकाले प्रमाणसिद्धं पात्रकं भणन्ति, उदरप्रमाणेन
 च सिद्धं तदित्यं प्रकारं कालप्रमाणसिद्धं पात्रकमुदरप्रमाणसिद्धं च 'वदन्ति' प्रतिपादयन्ति । कालप्रमाणसिद्धं पात्रं उदर-
 प्रमाणसिद्धं च पात्रकं प्रतिपादयन्नाह—उत्कृष्टा तद् मासयोः—उद्येषुषाढयोर्ग्रहसिद्धं काले स उत्कृष्टगुणमासः कालस्तरिसिद्धु
 कृष्टगुणमासकाले द्विगन्धुतार्धमात्रादागतः साधुश्चतुर्भिरहुलैर्न्यूनं भूतं सद् यत्पर्याप्त्या साधोर्भवति तदित्यंभूतं कालप्रमाणो-
 दरप्रमाणप्रसिद्धं पात्रकं मध्यमं भवति । 'एतदेव' पूर्वोक्तं प्रमाणं यदा 'सविशेषतरम्' अतिरिक्ततरं भवति तदा तदनुग्रहाय
 प्रयुक्तं भवति, एतदुक्तं भवति—बृहत्चरेण पात्रकेणान्येभ्यो दानेनानुग्रह आत्मनः क्रियते तच्च कान्तारं महतीमटवीमुचीयि-
 न्येभ्योऽप्यर्थं अनुग्रहाय भवति येन बहूनां भवति, तथा दुर्भिक्षेऽलभ्यमानायां मिश्रायां बह्वटित्वा बालादिभ्यो ददाति,
 तच्चातिमात्रे भाजने सति भवति दानं, तथा रोषके कोट्टस्य जाते सति कश्चिद्धोजनं श्रद्धया दद्यात्तत्र तत् नीयते येन बहूनां
 भवति, एतेषु 'भजनीयं' सेवनीयं तदतिमात्रं पात्रकम् । इदानीमेतदेव भाष्यकारो व्याख्यानयन्नाह—

१ 'एष्टमां' आ. ल. १-२ । २ 'वदन्ति' आ. पा. १ । ३ 'ज्ञानमात्रादागतो यो भिच्छुधं' आ. पा. १-२ गु । ४ कान्तारे महं आ. ल. १-२
 पा १ । ५ गृहीत्वा ब्रजति येन आ. पा. २ गु ।

वेद्यावध्वगरो वा नदीमाण धरे उवग्गहिय । सो खलु तस्स विलेसो पमाणजुत्त तु सेसाण ॥३२१॥ (भा)
 वेद्यावध्वगरो वा नदीमात्र चारयत्यौपग्राहिकमाचार्येण समर्पितं निबं वा, ए खलु तस्यैव वेद्यावध्वगरोस्य विशेषः, एतदुक्तं भवति-यदतिरिक्तमात्रपात्रधारणमय तस्यैवैकस्य वेद्यावध्वगरोस्य विशेषः क्रियते, श्रेयाणां तु साधूनां प्रमाणयुक्तमेव देव्याहि माणपूर तु रिद्धिम कोइ रोहमाईसु । तस्यैव तस्सुवओगो सेस काल तु पठिकुट्टो ॥६८५॥

एतच्च तेन प्रमाणाधिरिकेन पात्रकेण प्रयोजनं भवति, दधान्नावनपूरक कश्चिद्विमान् पात्रभरण कश्चिदीश्वरः कुर्यात्, कथा !, पचनरोपकुर्यौ, तत्र पात्रकमरवे तस्य नन्दीपात्रकस्योपयोगः श्रेयकालगुपयोगस्तस्य 'प्रतिकुट्टः' प्रतिपिदः कारण मन्तरेणेत्यर्थः । तत्र पात्रक कथमोपेतं प्राण नालवधोपेतम्, एतदेवाह—
 पायस्स लक्खणमलक्खण च मुब्बो इम वियाणित्ता । लक्खणजुत्तस्स गुणा दोसा च अलक्खणस्स इमे ॥

एतच्च समचउरस होइ थिर यावर च वणण च । इह वायाइच्च भिन्न च अचारणिज्जाइ ॥ ६८७ ॥
 इहे चरित्तमेदो सबलमि य चित्तविक्रमम ज्ञाने । इण्णुए खीलसठाणे गणे च चरणे च नो ठाण ॥ ६८८ ॥

१ इत्यर्थे कथं वा. ।

पउमुप्यले अकुसलं सवणे वणमादिसे । अंतो वहिं च दंडे मरणं तरथ निहिसे ॥ ६९० ॥
 अकरंडगामिभाणे हत्थो उट्टं जहा न षट्ठेइ । एयं जहन्नयमुहं वरथुं पत्था विसालं तु ॥ ६९१ ॥

पात्रकस्य लक्षणं 'ज्ञात्वा' विज्ञाय अपलक्षणं च बुद्ध्वा 'भूयः' पुनर्लक्षणोपेतं ग्राह्यं, यतो लक्षणोपेतस्यामी गुणाः, अपलक्षणस्य चैते दोषाः-वक्ष्यमाणा भवन्ति तस्माच्छक्षणोपेतमेव ग्राह्यं नालक्षणोपेतं ॥ तच्चेदं-'बुधं' वर्तुलं तत्र बुचमपि कदाचित्समचतुरस्रं न भवत्यत आह-समचतुरस्रं सर्वतस्तथा स्थिरं च यद्भवति-सुप्रतिष्ठानं तद्गृह्यते नान्यत्, तथा स्थारं च यद्भवति न परकीयोपस्करवद् याचितं कतिपयदिनस्थायि, तथा 'वर्ण्यं' स्निग्धवर्णोपेतं यद्भवति तद् ग्राह्यं, नेतरत् । उक्तं लक्षणोपेतम्, इदानीमपलक्षणोपेतमुच्यते-'हुण्डं' क्वचिन्नमनं क्वचिदुन्नतं यत्तदधारणीयं, 'वायाइद्धं'ति अकालेनैव शुष्कं सञ्चितं वलीभूतं तदधारणीयं, तथा 'मिधं' राजिशुकं सच्छिद्रं वा, एतानि न धार्यन्ते-परित्यज्यन्त इत्यर्थः । इदानीं लक्षणयुक्तस्य फलं प्रदर्शयन्नाह-संस्थिते पात्रके-बुचचतुरस्रे ध्रियमाणे लाभो भवति, प्रतिष्ठा गच्छे भवति सुप्रतिष्ठिते-स्थिरे पात्रके, 'निर्घणे' नखक्षतादिरहिते कीर्तिरारोभ्यं च भवति, वर्णाढ्ये ज्ञानसंपद्भवति । इदानीमपलक्षणयुक्तफलं प्रदर्शयन्नाह-'हुण्डे' निम्नोन्नते चारित्रस्य भेदो भवति विनाशो भवति, 'गुबले' चिचले 'चिचविभ्रमः' चिचविभ्रुच्चिर्भवति, 'दुपुण्' अथोभागाप्रतिष्ठिते-प्रतिष्ठानरहिते, तथा 'कीलसंस्थाने' कीलवदीर्घमुच्चं गतं तस्मिंश्च एवंविधे 'गणे' ईशगच्छे 'चरणे'

१ दुर्गमि मं आ पा १ । २ ०ण्युक्तस्य दोषानाह-पा. २, ०ण्युक्तस्य प्रदं ल १ । ३ विनाश इत्यर्थः, 'शं' आ पा १ । ४ ०विभ्रुच्चिर्भवति आ । ५ 'दुपुण्' आ. । ६ गच्छे च 'चं' आ ।

धारित्री वा न प्रतिष्ठान भवति । पयोस्फले-हेहे घासमागारे पात्रकेऽङ्गुल भवति, समये पात्रके सति प्रयो भवति पात्रक स्वामिनः, तथा मन्तः-अभ्यन्तरे बहिर्ना दग्धे सति मरुत तत्र निर्दिशेत् । इदानीं सुल्लक्ष्म प्रतिपादनायाह-करण्डको- बधप्रथितः समतलका, करण्डकस्येवाकारो यस्य तत्करण्डकं न करण्डकम् अकरण्डकं इषसमचतुरस्रमित्यर्थः, तस्मिन्नेवविधे 'मात्रने' पात्रके सुल्ल कियमात्र क्रियते ? अत आह-इत्थः प्रविशन् ओष्ठ-कर्म यथा 'न बद्धयति' न स्पृशति एतस्यन्यसुल्ल त्रिक भवति, 'बद्धु प्राप्य' यस्त्वाधित्य सुलेनैव गृहस्यो ददातीति एवमाषाधित्य विशालतरं सुल्ल क्रियत इति । आह-स्मान्नाबन्तप्रहण क्रियते !, आषार्यस्त्वाह-

कायरकस्रणट्टा पायगहण जिणेहि पन्नत्त । जे य गुणा समोप हवति ते पायगहणेवि ॥ ६९२ ॥
तरतथाळपुडालेहापसा गुरू असहुवन्तो । साहारणोगाहाऽलक्षिकारणा पादगहण तु ॥ ६९३ ॥

एदकारस्यार्थ, पात्रकरहितः साधुभोजनार्थी षडपि क्षयात् व्यापाक्यति यस्मात्तस्मात्पात्रग्रहणं चिन्तितं 'प्रब्रण्ट' पित, ए एव गुणा मण्डलीसंयोगे व्यापयिता भवन्ति त एव गुणाः पात्रग्रहणेऽपि भवन्ति, अतो प्राण पात्रमपि । के ष हे वा ? इत्थत आह-जलानकारणात् शककारणात् इदकारणात् श्लेष्मकारणात् प्रापूर्वककारणात् शुककारणात् अश्लिष्ट्युः-अपुत्रः कश्चित् प्रब्रथितस्वकारणात् साधारणोऽवग्रहः-अवग्रहमोऽनेन पात्रकेन क्रियते एतेनां सर्वेषामतः साधारणा-

वग्रहाद्देवोः, अलम्बिमांश्च कश्चिन्नवति तस्थानीय दीयते एतच्च पात्रक्रेण विना दातुं न शक्यतेऽस्मात्कारणात् पात्रकग्रहणं भवति । उक्तं पात्रकप्रमाणप्रमाणम्, इदानीं पात्रबन्धप्रमाणप्रमाणं प्रतिपादयन्नाह—

पत्राबंधप्रमाणं भाणप्रमाणेण होइ कायवं । जह गंठिमि कयंसि कोणा चतुरंगुला हुंति ॥ ६९४ ॥

पात्रबन्धप्रमाणं भाजनप्रमाणेन भवति विज्ञेयं सर्वथा, यथा ग्रन्थौ 'कुवे' दत्ते सति कोणी चतुरङ्गुलप्रमाणी भवतस्तथा कर्त्तव्यं । इदानीं पात्रकस्थापनकगोच्छकपात्रकप्रत्युपेक्षणिकानां प्रमाणप्रमाणप्रतिपादयन्नाह—

पत्रदृवणं तह गोच्छगो य पायपडिलेहणिआ य । तिणहंपि ऊं पमाणां विहत्थि चउरंगुलं चैव ॥ ६९५ ॥

पात्रकस्थापनकं गोच्छकः 'पात्रकप्रत्युपेक्षणिका' पात्रकमुखवस्त्रिका एतेषां त्रयाणामपि विवस्त्रित्वात्कारि चाङ्गुलानि प्रमाणं चतुरस्रं द्रष्टव्यं, अत्र च पात्रस्थापनकं गोच्छकश्च एते द्वेऽपि ऊर्णामये वेदितव्ये, मुखवस्त्रिका खोन्मिषया । इदानीमेवामेव प्रयोजनप्रतिपादनायाह—

रयमादिरकखणट्टा पत्रदृवणं विऊ उवइसंति । होइ पमज्जणहेउंतुं गोच्छओ भाणवत्थाणं ॥ ६९६ ॥

पायपमज्जणहेउं केसरिया पाए पाए एकेका । गोच्छगपत्रदृवणं एकेकं गणणपमाणेणं ॥ ६९७ ॥

रजआदिरक्षणार्थं पात्रस्थापनकं भवति एवं विद्वांसो क्यपदिशन्ति, भवति प्रमार्जननिमित्तं गोच्छको भाजनवस्त्राणां,

एतदुक्तं भवति गोच्छक्रेण हि पटलानि प्रसृज्यन्ते । तथा 'केसरिद्वयदपि' पात्रकमुलपत्रिकादपि पात्रकप्रमार्जननिमित्तं सद्यपि पात्रे पात्रे एकैक्य पात्रकेसरिका भवति यन्नया, तथा गोच्छकः पात्रस्यापनक्तं च एकैकं मणनामानेनेति । श्वानी पटलानां गणनाप्रमाणप्रतिपादनायाह—

जेहिं सविद्या न दीप्तइ अतरिओ तारिसा भवे पढळा । तिसि व पच व सच व कयलीगळभोवमा मसिणा ॥
 गेम्हासु तिसि पढळा चउरो हेमते पच वासासु । उकोसगा उ एए एचो पुण मज्झिमे बुच्छ ॥ ६१९ ॥
 गिम्हासु होति चउरो पच य हेमते छच्च वासासु । एए ललु मज्झिमया एचो उ जहृद्धओ बुच्छ ॥ ७०० ॥

यैः पटलैस्त्रिमिरेकीकृतैः सद्भिः सविता न दृश्यते विरोहितं स्ववा पैश्वमिरेकीकृतैः सविता नोपलभ्यते विरोहितः सन्, सप्तमिर्षा पटलैरेकीकृतैः सद्भिः सविता न दृश्यत इति, किमुक्तं भवति ? त्वेः संबन्धिनो रश्मयो नोपलभ्यन्ते तादृशानि पटलानि भवन्ति, किंचिद्विष्टानि ?—कवलीगमोपमानि द्योमायि सृष्ट्यानि मसुभानि घनानि छेष्टानि चेति, एतद् बहुकं त्रीणि पटलानि पञ्च वा सप्त वा पटलानि भवन्तीत्येतदेव कालमेवेन विद्येयेण प्रदर्शयन्नाह—'त्रीण्ये' सध्यकाले त्रीणि पटलानि

१ अथ बु व. १।२ विणः सत्र पञ्च वा पा १-१-१५ । २ पञ्चविंशत्स्यसिद्धिं अल. पा १-२-५ । ४ सविता नोपलभ्यते इति अल. वा १-२-५ । ५ वेदो, अ. ।

गृह्यन्ते यदि तानि दृढानि मसृणानि च भवन्ति उत्कृष्टानीत्यर्थः, 'हेमन्ते' शिशिरे च चत्वारि गृह्यन्ते घनानि मसृणानि च शोभनानि यदि भवन्ति, स हि मनाक् स्निग्धतरः कालः, पञ्च पटलानि वर्षसु गृह्यन्ते यद्युत्कृष्टानि घनानि मसृणानि च भवन्ति, स ह्यत्यन्तस्निग्धकालो यत्र उत्कृष्टान्येतानि उत्कलक्षणानि प्रधानान्येतानि । अत्र ऊर्ध्वं 'मध्यमानि न शोभनानि नाप्यशोभनानि वक्ष्य इति । 'श्रीष्मे' उष्णकाले चत्वारि मध्यमानि पटलानि गृह्यन्ते, तानि मनाग् जीर्णानि, हेमन्ते पञ्च गृह्यन्ते मध्यमानि, वर्षसु षट् गृह्यन्ते, एतानि 'मध्यमानि' न प्रधानानि नाप्यप्रधानानि, तत्र श्रीष्मो रूक्षः कालः हेमन्तो मध्यमः वर्षा स्निग्धस्तेन पटलानां वृद्धिरुक्ता, इत ऊर्ध्वं जघन्यानि वक्ष्य इति । श्रीष्मे पञ्च पटलानि जघन्यानि जीर्णप्रायाणि गृह्यन्ते, षट् पुनः हेमन्ते जघन्यानि जीर्णप्रायाणि, वर्षसु वर्षाकाले सप्त पटलानि जघन्यानि संगृह्यन्ते जीर्णप्रायाणि, एवमुक्तेन प्रकारेण त्रिविधेषु 'कालच्छेदे' कालपर्यन्ते अन्यानि चान्यानि च 'पात्रावरणानि' स्थानानि पटलानि भवन्ति । इदानीमेव प्रमाणप्रमाणं प्रतिपादनायाह—

अद्वाइज्जा हत्था दीहा छत्तीस अंशुले रंदां । वितियं पडिग्हाओ ससरीराओ य निष्कन्नं ॥ ७०२ ॥

अर्द्धतृतीयहस्तदीर्घाणि भवन्ति, षट्त्रिंशद्दशुलानि विस्तीर्णानि भवन्ति, द्वितीयमेघां प्रमाणं पत्रद्वाच्छादनेन शरीर-स्कन्धाच्छादनेन च निष्पन्नं भवति, एतदुक्तं भवति-मिक्षाटनकाले स्कन्धः पात्रकं चाच्छाद्यते यावता तत्प्रमाणं पटलानामिति । इदानीं किं तैः प्रयोजनमित्यस्यार्थस्य प्रदर्शनायाह—

कायुक्ता नियया यथा साधन्यात्र एतदति तथा कर्ष्यस्य, 'त्रिपासित' श्रीषि घेष्टनानि दवरकेन दत्त्वा पासित पाशधन्वनेन ।
किञ्च अहमेव श्लोक माध्यकारो व्याख्येते—

अप्योच्छ मित पैम्ह च पटिपुस हरयपूरिम । रैयणिप्यमाणमित्त कुब्जा पोरपरिगह ॥३२२॥ (भा०)

'अप्योच्छ' एवघेष्टनात् धनवेष्टनात् कारणात्, सुदु पक्ष्म च कर्ष्यस्य-सुदुनि दक्षिकापक्ष्माणि क्रियन्ते । 'प्रतिपूर्णं' सप्त
शब्देन निषद्यादयेन युक्त सत् इत्थ पूरयति यथा तथा कर्ष्यस्य । तथा 'रैयनिप्यमाणमात्र' यथा दण्डो इत्थप्रमाणो भवति
तथा कर्ष्यस्य । 'कुब्जा पोरपरिगह'ति पोरस्य-अष्टहर्ष-तस्मिन्अष्टहर्षस्य कथया प्रवेक्षिन्या यद्भवति छिद्रं तद्यथा पूर्यते
तत्र दण्डकन सामनिषद्यादयसहितेन तथा कर्ष्यस्य, एतदपि 'पोरपरिगह' अष्टहर्षप्रवेक्षिनीकण्डलिकापूरण कर्ष्यस्यमिति ।
इवानी सङ्घाररूपस्यैव प्रसाध प्रतिपादयन्नाह—

धचीसयुलदीह चतवीस अयुळाद् दटो से । अट्टयुळा दसाओ पगयर हीणमहिय वा ॥ ७०९ ॥

दाक्षिणदक्षुक्तानि सर्वमप वैष्येण प्रमायतो भवति, तत्र च 'अस्य' रजोहरणस्य चतुर्विंशत्यङ्गुलानि दण्डका, अष्टाङ्गुल
प्रमायदाम इतिक्ता भवन्ति, 'पगतं हीणमहिय वा' पकतरं दण्डकस्य दक्षिकार्ता वा कथाधिरीने प्रमायतो भवति कदा—

१. एतानि यद्यो माण्डूक्येद्वयस्यमपि-क १-२ । २. येम्बे अ. २ । ३. एतद्वैष्यस्य' भा. । ४. दक्षिकार्ताधिकं भवति तथा पा ७ । ५. तथा
अष्टहर्षस्य प्रतिक्ता वा अष्टहर्षस्य एतद्वैष्यस्य कुब्जा एव १ ।

त्रिधाधिकं भवति, सर्वथा समुदायतस्तद्द्वान्निबद्धुलं कर्त्तव्यम् । तच्च किम्भयं भवति ? इत्यत आह—

उणिणयं उद्वियं वाचि कंबलं पायपुच्छणं । त्रिपरियह्यमणीसिद्धं रयहरणं धारये इकं ॥ ७१० ॥

तद्रजोहरणं कदाचिदूर्णामयं भवति कदाचिच्चोर्दूर्णामयं भवति कदाचित्कम्बलमयं भवति, पादपुच्छनशब्देन रजोहरणमेव गृह्यते, तदेवंगुणं भवति, 'त्रिपरियह्यं'ति त्रिःपरिवर्त्तं-त्रयः परावर्त्तकाः-वेदनानि यथा भवन्ति तथा कर्त्तव्यम्, 'अणीसिद्धं'ति मृदु कर्त्तव्यं, तदेवंगुणं रजोहरणं धारयेदेकमेवेति । तेन च किं प्रयोजनमित्यत आह—

आयाणे निकर्त्तवे टाणानिसीयण तुयदसंकोए । पुवं पमज्जणट्टा लिगट्टा चैव रयहरणं ॥ ७११ ॥

आदानं-ग्रहणं तत्र प्रमार्जनार्थं रजोहरणं गृह्यते निक्षेपो-न्यासः स्थानं-कायोत्सर्गः निषीदनम्-उपविशनं तुयदृणं-शयनं सङ्कोचनं-जातुसंदंशकादेः, एतानि पूर्व प्रमृज्य क्रियन्ते अतः पूर्व प्रमार्जनार्थं रजोहरणग्रहणं क्रियते । लिङ्गमिति च कृत्वा रजोहरणधारणं क्रियते इति । इदानीं मुखवस्त्रिकाप्रमाणप्रतिपादनायाह—

चटरंगुलं विहरथी एयं मुहणंतगरस्स उ पमाणं । वितियं मुहपमाणं गणणपमाणेण एक्केकं ॥ ७१२ ॥

वत्त्वापर्यङ्गलानि वितस्त्रिश्चेति, एतच्चतुरस्रं मुखानन्तकस्य प्रमाणम्, अथवा इदं द्वितीयं प्रमाणं, यदुत्त मुखप्रमाणं कर्त्तव्यं मुहणंतयं, एतदुक्तं भवति-वसतिप्रमार्जनादौ यथा मुखं प्रच्छाद्यते कृत्वाटिकापृष्ठतश्च यथा गन्धिर्दातुं शक्यते तथा कर्त्तव्यं,

अथवा यथा साधमात्र पूरयति तथा कर्षव्यम्, 'त्रिपासित' त्रीणि वेष्टनानि दशरकेन दश्या पासित पाञ्चदशनेन ।
 अथ श्लोक भाष्यकारो व्याषटे—
 नास्ति मित पैसह च पांडिपुत्र हत्यपूरिम । रैयणिष्यमाणमित्त कुब्जा पोरपरिगह ॥३२२॥ (सा०)

'बप्पोह' दशवेष्टनात् पनवेष्टनात् कात्पासि, शूद्र पस्म च कर्षव्य-शूद्रनि दशिकापहमाणि क्रियन्ते । 'प्रतिपूर्ण' सवृ
 षाद्येन निषयाइयेन युक्त सत् हस्त पूरयति यथा तथा कर्षव्यम् । तथा 'रत्निप्रमाणमात्र' यथा दण्डो हस्तप्रमाणो भवति
 तथा कर्षव्यम् । 'किंका पोरपरिगह'ति पोरम्-अङ्गुष्ठपर्यं तस्मिन्नङ्गुष्ठपर्यं कथया प्रवेष्टिन्या यद्भवति छिद्रं तपया पूरयति
 तेन दण्डकन बाह्यानिषयाइयसहितेन तथा कर्षव्य, एवमिव 'पोरपरिगह' अङ्गुष्ठपर्यं प्रवेष्टिनीकण्डलिकापूरण कर्षव्यमिति ।
 इदानीं समुदायरूपस्यैव प्रमाण प्रतिपादयन्नाह—
 यत्तीसशुल्दीह चतुर्षीस अशुलाइ दहो से । अट्टशुला दसामो पगयर हीणमदिय वा ॥ ७०९ ॥

आत्रिंशदशुकानि सर्वमथ देख्येण प्रमाणतो भवति, तत्र च 'बस्य' रत्नोद्धारस्य चतुर्विंशत्यङ्गुलानि दण्डकम्, अष्टाशुल
 प्रमाणकाम्य दशिका भवन्ति, 'पगतं हीणमदियं वा' एकतरं दण्डकस्य दशिकायां वा कदाचिदीनें प्रमाणतो भवति कदा-

१ पुरातन यथां भाष्यकाराणां व्याख्यानानि—क १-२ । २ पोरम् क. २ । ३ एवमेवमात्र वा. ४ किञ्चित्कालिके मन्त्रिणि सया प. १ ५ एवम्

चिन्नाधिकं भवति, सर्वथा समुदायतस्त्वद्दानिशदङ्गुलं कर्त्तव्यम् । तच्च किमयं भवति ? इत्यत आह—

उणिणयं उद्वियं वावि कंबलं पायपुच्छणं । तिपरियह्यमणीसिद्धं रयहरणं धारये इकं ॥ ७१० ॥

तद्रजोहरणं कदाचिदूर्णमयं भवति कदाचिच्चोर्णमयं भवति कदाचित्कम्बलमयं भवति, पादपुच्छणञ्चदेन रजोहरणमेव गृह्यते, तदेवगुणं भवति, 'तिपरियह्यं'ति त्रिःपरिवर्त्त-त्रयः परावर्त्तकाः-वेष्टनानि यथा भवन्ति तथा कर्त्तव्यम्, 'अणीसिद्धं'ति स्रुद कर्त्तव्यं, तदेवगुणं रजोहरणं धारयेदेकमेवेति । तेन च किं प्रयोजनमित्यत आह—

आयाणे निवत्वेवे टाणानिसीयण तुयद्वसंकोए । पुवं पमज्जणट्टा लिंनट्टा चेव रयहरणं ॥ ७११ ॥

आदानं-ग्रहणं तत्र प्रमार्जनार्थं रजोहरणं गृह्यते निक्षेपो-न्यासः स्थानं-कायोत्सर्गः निषीदनम्-उपविशुनं तुयद्वुणं-शयनं सङ्कोचनं-जानुसदंशकादेः, एतानि पूर्वं प्रसूच्य क्रियन्ते अतः पूर्वं प्रमार्जनार्थं रजोहरणग्रहणं क्रियते । लिङ्गमिति च कृत्वा रजोहरणधारणं क्रियते इति । इदानीं मुखवस्त्रिकाप्रमाणप्रतिपादनायाह—

चउरगुलं विहत्थी एयं सुहणंतगस्स उ पमाणं । वित्तियं सुहप्यमाणं गणणपमाणेण एक्केकं ॥ ७१२ ॥

चत्वार्यङ्गुलानि वितस्त्रियेति, एतच्चतुरस्रं मुखानन्तकस्य प्रमाणम्, अथवा इदं द्वितीयं प्रमाणं, यदुत मुखप्रमाणं कर्त्तव्यं सुहणंतयं, एतदुक्तं भवति-त्रसतिप्रमार्जनादौ यथा मुखं प्रच्छाद्यते कफाटिकाप्लुतश्च यथा गन्धिदर्शितुं शक्यते तथा कर्त्तव्यं,

पुष्पफलोदयरररेणुसउणपरिहारपापरक्खट्टा । लिगस्स य सवरणे वेदोदयरक्खणे पढळा ॥ ७०३ ॥

अस्थयिते पात्रक पुष्प निपतति उत्संख्यार्थं पटलानि गृह्यन्ते, तथा फलपातरक्ष्यार्थं सुदकपातसरक्ष्यार्थं च पटलग्रहण तथा रजः-सधिषष्टिबिनीक्यस्तत्सपातरक्ष्यार्थं च, रेणुः-धूलिस्त्वसंपातसंरक्ष्यार्थं, अकूनपरिहारः-अकूनपुरीष तत् कदाचि दाकाश्वाभिपतति तस्यावसंरक्ष्यार्थं, लिङ्गसंरक्ष्यार्थं लिङ्गस्वयमन च 'हेस्तद्गृहीतेर्मवति, सवा पुरुषवेदोदये सति तस्यैव स्वव्यथा भवति उत्संख्येन स्वगन तदर्शे च पटलानि भवन्तीति ३ इदानीं रत्नस्नायप्रमाणप्रतिपादनायाह—

माण तु रयत्ताणे भाणपसाणेण होइ निष्फल्ल । पायाहिण करेत मज्जे चउरगुल कमइ ॥ ७०४ ॥

'मान' प्रमाय रत्नस्नायस्य 'मायनप्रमायेन' पात्रकप्रमायेन भवति—'निष्पते, एतदुक्तं भवति—पात्रकानुरूप रत्नस्नाय भवति, तत्र रत्नस्नाय पात्रके' क्व दीयते ? अथ आह—प्रदक्षिणां कुर्वाण्य सधिर्यग् दीयते, 'मग्ने' पृपुत्सेन चस्वार्थशुक्तानि 'कामति' मच्छति प्रदक्षिणां कुर्वाणमिति । इदानीमस्यैव प्रयोधर्नप्रतिपादनायाह—

भूसयरयउक्केरे वासे सिण्हा रय् य रक्खट्टा । होति गुणा रयत्ताणे पादे पादे य प्केक ॥ ७०५ ॥

तत्र रत्नस्नाय दीपतं मूयिकरत्नउत्केरसंरक्ष्यार्थं षण्णोदकसंरक्ष्यार्थं, 'सिण्हा-अवश्यपापस्तरसंरक्ष्यार्थं रजः सधिषः पृथिवी क्वायः उत्संरक्ष्यार्थं भवन्ति गुणा रत्नस्नायस्येते, तत्र पात्रे पात्रे चैकेक मयतीति । इदानीं कल्पप्रमाणप्रमायप्रतिपादनायाह—

१ वेर्मवति क्त पा. १ । २ एत्थं का विष्णुं एतं स. ३ पा १ २ । ३ पात्रकस्य क्तं का । ४ एत्थं—कत्तं च १ । ५ ३ ३ ३

कल्पा आयपमाणा अङ्गादङ्गा उ विरथडा हरथा । दो चैव सोत्तिया उन्नियो य तइओ सुणेयवो ॥ ७०६ ॥

कल्पा आत्मप्रमाणाः, एतदुक्तं भवति—यावन्मात्राः प्रावृताः स्कन्धे प्रक्षिप्ताः तिष्ठन्ति, एतावदात्मप्रमाणमर्द्धवृत्तीयस्त्वु
विस्तृता हस्तान्, तत्र द्वौ सौत्रिकौ भवतः और्णिकश्च तृतीयो विज्ञेयः । इदानीं तत्प्रयोजनप्रतिपादनायाह—

तणगहणानलसेवानिवारणा धर्मसुकशाण्ड्या । दिट्टं कल्पगहणं गिलाणमरणदुया चैव ॥ ७०७ ॥

तृणग्रहणनिवारणार्थं गृह्यन्ते, अनलः—अग्निस्त्वत्सेवानिवारणार्थं च, एतदुक्तं भवति—कल्पगहणे तृणग्रहणमग्निसेवनं
च भवति, तन्निवारणार्थं कल्पग्रहणं क्रियते, तथा धर्मशुक्लध्यानार्थं कल्पग्रहणं भवति, एतदुक्तं भवति—शीतादिना चाध्यमानो
धर्मशुक्लध्याने ध्यातुमसमर्थो भवति यदि कल्पग्रहणं न करोति, अत एवमर्थं दृढं कल्पग्रहणं, तथा ग्लानसंरक्षणार्थं मरणार्थं
च मृतस्योपरि दीयते कल्पः एतदर्थं च ग्रहणमिति । इदानीं रजोहरणस्वरूपप्रतिपादनायाह—

घणं मूले थिरं मज्झे अगो महवज्जुत्तया । एगंगियं अज्जुसिरं पोरायामं तिपासियं ॥ ७०८ ॥

मूले दण्डपर्यन्ते 'घनं' निविडं भवति 'मध्ये' मध्यप्रदेशे स्थिरं कर्त्तव्यम् 'अगो' दसिकापर्यन्ते 'मार्दवयुक्तं' मृदु
कर्त्तव्यम्, 'एकाङ्गिकं' तत्रातदसिक सदसिकाकम्बलीखण्डनिष्पादितमित्यर्थः । 'अज्जुसिरं' अगंगथिला दशिका निषद्या
च यस्य तदशुधिरम्, 'पोरायामं'ति अङ्गुष्ठपर्वाणि प्रतिष्ठितायाः प्रदेशिन्या यावन्मात्रं शुधिरं भवति तदापूरकं कर्त्तव्यं, दण्डि-

कायुक्ता निषया यथा तावत्पात्र पुरयति तथा कर्षभ्यम्, 'विषासित' शीवि वेष्टनानि द्परकेन दृष्या पासिष पाञ्चबन्धनेन ।
 किञ्च श्रेष्ठमेव श्लोक साम्यकारो व्याचष्टे—

अप्योच्छ्रु मित पंम्भु च पदिपुष्ट हत्यपूरिस । दैयणित्यप्रमाणमित्त कुञ्जा पोरपरिग्गह ॥३२२॥ (भा०)

'अप्योच्छ्रु' दृढवेष्टनायु पतवेष्टनात् कारणात्, युद् युक्त्य च कर्षभ्य-सुष्टुनि दद्विकारणभाषि क्रियन्ते । 'प्रतिपूर्णे' सवु
 शयन निषयादयेन युक्त सत् इत्थ पुरयति यथा तथा कर्षभ्यम् । तथा 'सन्निप्रमाणमात्रे' यथा दण्डो इत्थप्रमाणो मभसि
 रैया कथभ्यम् । किञ्चा पोरपरिग्गहेति पोरप्-अष्टुष्टुर्ष्वे तस्मिन्अष्टुष्टुर्ष्वेणि तत्रया प्रवेष्टिन्या यद्भवति छिन्नं यद्यथा पूर्यते
 तत्र दण्डकन शान्निप्रपादयसुरितेन यथा कर्षभ्य, एषमिष 'पोरपरिग्गह' अष्टुष्टुर्ष्वेप्रवेष्टिनीकुञ्जिकापूरण कर्षभ्यमिति ।
 इदानीं समुदाहरणस्यैव प्रमाण प्रतिपादयन्साह—

यत्वीसशुक्लदीह चतवीस अशुक्लाद् दढो स्ते । अट्टयुला द्दसाओ प्गपर हीणमहित्य वा ॥ ७०९ ॥

शान्निप्रपुक्तानि गर्भमेष दैष्येण प्रयासतो मभसि, तत्र च 'अस्य' रसोहरयस्य चतुर्विंशत्यङ्गुलानि दण्डक, अष्टाङ्गुल
 प्रमाणकाय द्दिका मभन्ति, 'एगतेर शीषमहित्य वा' एकतरं दण्डकस्य द्दिकानां वा क्द्विकिहीन प्रयासतो मभसि क्द्वार-

१ इत्येव कर्तो भाष्यकृद्दण्डकमभसि-क १-२ । २ वीसै क. २ । ३ एगतेरयस्य अट्ट । ४ विकिक्विकिहीन इत्येति तत्र प १ । ५ तत्र
 अष्टाङ्गुलैव विकिक्विकि वा श्लेषिकी इत्यसिद्धं कुञ्जा क १ ।

चिन्ताधिकं भवति, सर्वथा समुदायतस्तद्वाग्निशब्दकुलं कर्त्तव्यम् । तच्च किमभयं भवति ? इत्यत आह—

उपिणयं उद्वियं वाचि कंबलं पायपुच्छणं । त्रिपरियह्यमणीसिद्धं रयहरणं धारये इकं ॥ ७१० ॥

तद्रजोहरणं कदाचिदूर्णामयं भवति कदाचिचोदूर्णामयं भवति कदाचित्कम्बलमयं भवति, पादपुच्छणयन्देन रजोहरणमेव गृह्यते, तदेवंगुणं भवति, 'त्रिपरियह्यं'ति त्रिःपरिचर्चं—त्रयः परावर्त्तकाः—वेष्टनानि यथा भवन्ति तथा कर्त्तव्यम्, 'अर्णीसिद्धं'ति सिद्ध कर्त्तव्यं, तदेवंगुणं रजोहरणं धारयेदेकमेवेति । तेन च किं प्रयोजनमित्यत आह—

आयाणे निक्रवेवे टाणानिसीयण तुयदसंकोए । पुवं पमज्जणट्टा लिंगट्टा चैव रयहरणं ॥ ७११ ॥

आदानं—ग्रहणं तत्र प्रमार्जनार्थं रजोहरणं गृह्यते निक्षेपो—न्यासः स्थानं—कार्योत्सर्गः निषीदनम्—उपविशानं तुयद्वृणं—शयनं सङ्कोचनं—जातुसंदंशकादेः, एतानि पूर्व प्रमुच्य क्रियन्ते अतः पूर्व प्रमार्जनार्थं रजोहरणग्रहणं क्रियते । लिङ्गमिति च कृत्वा रजोहरणधारणं क्रियते इति । इदानीं मुखवस्त्रिकाप्रमाणप्रतिपादनायाह—

चउरंगुलं विहरथी एयं मुहणंतगरस्स उ पमाणं । वितियं मुहप्यमाणं गणणप्यसाणेण एक्केकं ॥ ७१२ ॥

वस्त्रार्थह्युलानि वितस्त्रियेति, एतच्चतुरस्रं मुखानन्तकस्य प्रमाणम्, अथवा इदं द्वितीयं प्रमाणं, यदुत मुखप्रमाणं कर्त्तव्यं मुहणंतयं, एतदुक्तं भवति—वसतिप्रमार्जनादौ यथा मुखं प्रच्छाद्यते ककाटिकापृष्ठतश्च यथा गन्धिर्दातुं शक्यते तथा कर्त्तव्यं,

अस्य कोपद्वये गृहीत्वा यथा कृत्वाटिकायां ग्रन्थिर्दातुं शक्यते तथा कर्षणमिति, एतद्वितीय प्रमाण, गणनाप्रमाणेन पुन
 स्वदेकैकमेव सुलानन्तक मन्वतीति । इदानीं तत्प्रयोजनप्रतिपादनायाह—

सपातिमरयेणूपमज्जणट्टा वयति सुहपोत्ति । नास सुह च षडह तीप् वसहि पमज्जतो ॥ ७१३ ॥
 संपातिमसधरणार्थं मल्पमिहंस्त्रे शीयते, तथा रजः—सधिसपृषिवीकायस्तत्रमार्बनार्थं सुलवस्त्रिका गृह्यते, तथा रेणु
 प्रमार्बनार्थं सुलवस्त्रिकाग्रहण प्रतिपादयन्ति पूर्ववयः । तथा नासिकां सुल च वज्जति तथा सुलवस्त्रिकया वसति प्रमार्ब
 पन् यन न सुलावौ रवः प्रविशतीति । इदानीं मात्रकप्रमाणप्रतिपादनायाह—

जो मागहओ परथो सधिसेसतर तु मत्तयपमाण । दोसुवि दवगहण वासावासासु अहिगारो ॥७१४॥
 यो मागधिकः प्रस्यस्तत्सधिसेषतरं मात्रक मवति, स च मागधिकप्रस्यः दो अर्धजो पसई दो पसठिओ सेधिया
 वठसइयाहिं कुठपो मागहओ परथो सो धारिसो हु पमायेव तारिसं सधिसतरं मत्तय इवति । तेन च किं प्रयोखनमित्यत
 आह—‘दोसुवि’ द्वयोरपि सर्पावपयोर्थादाऽऽचार्यादिप्रायोग्यद्रव्य ग्रहण क्रियते अयमधिकारस्तस्य मात्रकत्वेति, इव प्रयोखन
 मित्यर्थः । अथषडमन्यप्रमाणमुच्यते—

सूवोदणस्स भैरिय तुगाठ अद्धाणमागओ साह । सुअह पगट्टाणे पय किर मत्तयपमाण ॥ ७१५ ॥

१ यदि अ. ७ १ २. १ २ मागणे वस्त्रे वा । २ कर्षणे—कर्षणकालात्पुनरुत्पन्नकोर्षणं अ. पा. २ । ४ अर्थकं हुं वा ।

स्यस्य ओदनस्य च भृतं द्विगन्वृताध्वानादागतः साधुर्भुङ्क्ते यदेकस्मिन् स्थाने तदेतत् किल मात्रकस्य द्वितीयं प्रमा-
णमुक्तं । आह—कस्मादुक्तप्रमाणाद्व्युत्तरं न क्रियते ? उच्यते, लघुतरे दोषा भवन्ति—

संपाद्मतसपाणा धूलिसर्वस्वे य परिगलंतांसि । पुढविद्गअगणिमास्य उद्धंसणखिसणा डहरे ॥७१६॥

अतिलघुनि मात्रके च आहारेण भृते सति यदि तदाच्छादनमुत्क्षिप्यते ततः शुधारेण संपातिमत्रसपाणा धूलिश्च सरज-
स्कः—छारः, एते प्रविशन्ति, तथा परिगलमाने च तद्व्यसंपातेन पृथिव्युदकानिमास्तानां वधः संभाव्यते, उद्धंसणो—बंधो
भवति, तथा 'खिसणा' परिमत्रो भवतीति, यदुत्तानेन प्रवृजितेन अदृष्टेनेतावद्दृहीतं येनैतद्भक्तमितश्चेतश्च विक्षिपन् प्रया-
तीति, ततश्च डहरेके मात्रके एते दोषा यतो भवन्तीति ततः पूर्वोक्तप्रमाणयुक्तमेव ब्राह्ममिति । इदानीमाचार्यादिप्रायोग्य-
ग्रहणनिमित्तं मात्रकस्यानुज्ञां प्रतिपादनायाह—

आयरिष् य गिराणे पाहुणष् दुह्लभे सहसदाणे । संसत्तअत्तपाणे सत्तगपरिभोगणुणणाओ ॥७१७॥

आचार्यप्रायोग्यग्रहणे तथा ग्लानप्राधूर्णकप्रायोग्यग्रहणे तथा दुर्लभष्टतादिद्रव्यग्रहणे सहसादानग्रहणे तथा संसक्तभक्त-
पानग्रहणे च मात्रकस्य परिभोगोऽनुज्ञातो नान्यदेति, तस्य च मात्रकस्यानेन क्रमेण परिभोगः कर्तव्यः, यथाचार्यस्य
तस्मिन् क्षेत्रे भुवः लभः प्रायोग्यस्य तदा एक एव सङ्घटकः प्रायोग्यं गृह्णाति न सर्वे । तत्र एकस्य सङ्घटकस्याचार्य-

प्रायोग्य गृहणः को विधिरित्यत आह—
एकस्मिन् उ पाठ्या गुरुणो वितिओगगहे च पडिकुट्टु । गिणहइ सघाडेगो घुवलमे सेस उमयपि ॥७१८॥

एकस्मिन् प्रतिग्रहके प्रायोग्य गुरोर्गृह्णाति 'वितिओगगहे च'पि द्वितीयप्रतिग्रहके 'पडिकुट्टु'ति प्रतिग्रह पत्संसक्कादि
वृह्णाति, अथवा 'पडिकुट्टु' विरुद्ध पत्संस्त्रिकाप्रस्त्रिकादि तद्वितीयप्रतिग्रहके गृह्णाति एक एव सहाटकः । कथा पुनरप्य
कस्ते आर्यार्थसुमयमपि—मक्त पानक च गृह्णाति, एकः पानकमेकस्मिन् प्रतिग्रहके गृह्णाति द्वितीयस्य मक्त गृह्णाति, एव
सर्वेऽपि सहाटका मिश्रामटन्तीति, सर्वत्रैव मात्रकग्रहण न सञ्जातमिति । अथ हुबलम्भः प्रायोग्यस्य न सस्मिन् क्षेत्रे ततः
को विधिरित्यत आह—
असई लामे पुण सत्तर्पसु सव्ने गुरुण गिणहति । एसेव कमो नियमा गिळाणसेहाइयैसुपि ॥७१९॥

असति लामे पुनः प्रायोग्यस्य सर्वे एव सहाटका मात्रकेषु गुरोः प्रायोग्यं गृह्णाति, पतो न ज्ञायते कः 'किं लप्स्यते
वाहोधिभेत्स्यतः । सर्वे एव गृह्णाति, एष एव कमो 'नियमत एव ग्लानविधकारिण्यपीति । अथवा—
दुल्लभद्व व सिया धयाइ त सत्तर्पसु गिणहति । लछेवि उ पञ्चते असथरे सेसगट्टाय ॥ ७२० ॥

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

१ २ ३ ४ ५ ६ ७ ८ ९ १० ११ १२ १३ १४ १५ १६ १७ १८ १९ २० २१ २२ २३ २४ २५ २६ २७ २८ २९ ३० ३१ ३२ ३३ ३४ ३५ ३६ ३७ ३८ ३९ ४० ४१ ४२ ४३ ४४ ४५ ४६ ४७ ४८ ४९ ५० ५१ ५२ ५३ ५४ ५५ ५६ ५७ ५८ ५९ ६० ६१ ६२ ६३ ६४ ६५ ६६ ६७ ६८ ६९ ७० ७१ ७२ ७३ ७४ ७५ ७६ ७७ ७८ ७९ ८० ८१ ८२ ८३ ८४ ८५ ८६ ८७ ८८ ८९ ९० ९१ ९२ ९३ ९४ ९५ ९६ ९७ ९८ ९९ १००

दुर्लभं वा द्रव्यं स्याद् श्रुतादि तन्मात्रकेषु शुक्लन्ति । तथा लब्धेऽपि भक्ते पर्याप्तेऽपि भक्ते आत्मार्यं तथाऽपि यदि न संस्वरति ग्लानहृद्वादीनां ततोऽसंस्वरणे सति-नं सरति ग्लानादिभक्तार्थं तावत्पर्यटन्ति यावत्पर्याप्तं भक्तं ग्लानादीनां भवतीति । अथवाऽनेन प्रकारेण मात्रकग्रहणं संभवति—

संसत्तभत्तपाणोसु वावि देसेसु सत्तए गहणं । पुवं तु भत्तपाणं सोहेउ लुहंति इयरेसु ॥ ७२१ ॥

यत्र देशेषु स्वभावेनैव संसक्तभक्तपानं संसंज्यते, तेषु संसक्तभक्तपानेषु देशेषु सत्सु प्रथमं मात्रके ग्रहणं क्रियते, पुनश्च तत्पूर्वमेव भक्तपानं शोधयित्वा प्राक्षिपन्ति इतरेषु प्रतिग्रहकेषु, ततश्चैवं वा मात्रकग्रहणं संभवति । इदानीं चोलपट्टकप्रसाण-प्रतिपादनायाह—

दुशुणो चउशुणो वा हस्था चउरंसचोलपट्टो उ । थेरजुवाणाणट्टा सणहे शुहंमि य विभासा ॥ ७२२ ॥

द्विशुणश्चतुर्गुणो वा कृतः सन् यथा हस्तप्रमाणश्चतुरस्रश्च भवति तथा चोलपट्टकः कर्तव्यः, कस्यार्थमित्यत आह—
 'थेरजुवाणाणट्टा' स्थविराणां यूनानां चार्थाय कर्तव्यः, स्थविराणां द्विहस्तो यूनानां च चतुर्हस्त इति भावना, 'सणहे शुहंमि य विभासा' चि, यदि परमयं विशेषः, यदुत स्थविराणां श्लक्ष्णोऽसावेव चोलपट्टकः क्रियते यूनानां पुनः स्थूल इति । किमर्थं पुनरसौ चोलपट्टकः क्रियते ?, इत्यत आह—

१ पर्याप्ते आत्मां वा । २ न सरति मतां वा पा १-२ । ३ ग्लानहृद्वादिशेषार्थं तावत् वा. पा. १-२ । ४ सम्भाव्यते, वा । ५ वितेषो'ति क १-२ ।

धेउध वाउठे वातिप हिप स्वरूपजणणे चेष । तेसि अणुगहृथा लिगुदयट्टा य पढो उ ॥ ७२३ ॥
 यस्य साधोः प्रबनन प्रेक्रिय भवति विरुतमित्यर्थः, यथा दाक्षिणात्यपुरुषाणां बोधोर्ध विर्यते प्रबनन तद्य चिकुत
 भवति ततश्च तत्प्रच्छादनार्थमनुब्रह्माय बोलपट्टकः क्रियते, तथाऽप्राहते कश्चिद् वातिको भवति वातेन तत्प्रबननमूर्च्छन
 भवति ततश्च तदनुब्रह्मायानुब्रह्मावः, तथा 'श्रीकः' लब्धालुः कश्चिद् भवति तदर्थं, तथा 'सूद'ति इहत्प्रमाण स्वभावेनैव कस्य
 चित्प्रबनन भवति ततश्चेतवामनुब्रह्माय, तथा लिङ्गोदयोर्ध च, कदाचित्स्त्रिय इष्टा लिङ्गस्योदयो भवति, अथवा तस्या एव
 स्त्रिया लिङ्ग इष्टा उदयः स्वलिङ्गस्य भवति-त प्रत्यभिज्ञायो भवतीत्यर्थः, ततश्चेतेवामनुब्रह्माय बोलपट्टकप्रहणमुपदिष्टमिति ।
 उक्त बोधोपधिः, इदानीमौपब्रह्मिकोपधिप्रतिपादनायाह—
 सयारुचरपटो अट्टाहृज्वा य आयया हृत्था । दोणहृपि य वित्यारो हृत्यो चउरगुल चेष ॥ ७२४ ॥

सस्वारकस्त्वयोषापट्टकम् एतौ द्वाबन्धेकैस्त्रेद्वितीयहस्तौ देव्येष प्रमाभतो भवतः, तथा द्वयोरप्यनयोर्विस्तारो इत्स्व
 भत्वारि वाहुत्वानि भवतीति । बाह-द्वि पुनरेभिः प्रयोबन संस्वारकदिभिः पट्टकैः !, उच्यते—
 पाणादिरेणुस्वरक्खणट्टया ह्येति पट्टगा चउरो । छप्यइयरक्खणट्टा तस्युवरिं स्वोमिय कुज्जा ॥ ७२५ ॥

प्राणिरेश्वरसंरक्षणार्थं पट्टकं गृह्यन्ते, प्राणिनाः पृथिव्यादयः, रेणुश्च-स्वपतः चरीरे लगति भतस्वप्रक्षणार्थं पट्टकप्रहर्षं,
 १ वेदविषयान्तरे ऋ. ५. १ १ क्यर्थे वा क्यार्थे वा १-२ बोधार्थे क २ ।

ते चत्वारो भवन्ति, द्वौ संस्वारकोत्तरपट्टकावुक्तावेव, तृतीयो रजोहरणबाह्यनिषद्यापट्टकः पूर्वोक्त एव, चतुर्थः क्षौभिक एवा-
भ्यन्तरनिषद्यापट्टको वक्ष्यमाणकः, एते चत्वारोऽपि प्राणिसंरक्षणार्थं गृह्यन्ते, तत्र षट्पदीरक्षणार्थं तस्य कम्बलीसंस्वारक-
स्योपरि खोमियं—संस्वारकपट्टकं कुर्याद् येन शरीरकम्बलीमयसंस्वारकसंबर्षेण षट्पदा न विराध्यन्त इति । इदानीमभ्यन्तर-
क्षौभनिषद्याप्रमाणप्रतिपादनायाह—

रयहरणपट्टमेता अदसागा किंचि वा समतिरेगा । एकगुणा उ निसेजा हृथ्यपसाणा सपञ्जगामा ॥ ७२६ ॥

स रजोहरणपट्टकोऽभिधीयते यत्र दशिका लग्नाः, तत्रमाणा 'अदसागा' दशिकारहिता क्षौमा रजोहरणाभ्यन्तर-
निषद्या भवति, 'किंचि वा समतिरेग'चि किञ्चिन्मात्रेण वा समधिका तस्य रजोहरणपट्टकस्य भवतीति, 'एकगुण'चि एकैव
सा निषद्या भवतीति, हस्तप्रमाणा च पशुत्वेन भवति, 'सपञ्जग'चि सह बाह्या निषद्यया हस्तप्रमाण्या भवतीति, एतदुक्तं
भवति चाष्टाऽपि निषद्या हस्तमात्रैव ।

वासोवगाहिथो पुण दुगुणो उवही उ वासकप्याई । आयासंजमहेउं एकगुणा सेसओ होइ ॥ ७२७ ॥

वर्षासु—वर्षाकाले औपग्रहिकः उपधिर्दिगुणो भवति, कश्चासौ ?—वर्षाकल्पयादिः, आदिग्रहणात् पटलानि, जो जो बाहिरे
हिंडंत्सम तिम्मति सो सो दुगुणो होइ, एको तिजो पुणो अजो वेप्यइ, स च वर्षाकल्पयादिर्दिगुणो भवति, आत्मरक्षणार्थं

सपत्न्यस्यैव च, तत्रात्मसंरक्षणं यथेकगुणा एव कस्याप्यो भवन्ति ततश्च तेषां विभेदो गौडबलेन मरति, संपत्तयस्त्वन्वयस्य च। एकं चैव कल्प्य अदम्यत्वं मोटेक्य नीडर्यं वो तस्स कल्पस्स च पाणिय पढइ तिमस्स तेष आसक्कावो विपासिअइ, सेव सत्तविरेकगुण एव भवति न द्विगुण इति । किञ्च—

ज पुण सपत्ताणाओ इत्तिं हीणाहियं व लब्भेज्जा । उभयपि अहाकट्ठयं न सधणा तस्स छेदो वा ॥७२८॥
 यत्तुनः कत्तादिष्यत्तस्य स्वप्नमाषादीषदीनमधिकं वा लभ्येत, तदुभयमिति—ओहियस्स तपुग्गहिस्स वा यदिवा उभय तदेव हीनमधिकं वा लब्धं सत् 'महाकट्ठं' यथाकृतमस्वपरिकर्मं यत्कल्प्यते तस्य न सन्धना क्रियते हीनस्य तथा न छेदः क्रियतेऽधिकस्य । किञ्च—

दड्ढप लट्ठिया चैव चम्मप चम्मकोसए । चम्मच्छेदंण पहे थिळिमिली धारए शुक् ॥ ७२९ ॥ ।

अथमपर औपग्रहिक्षीपधिः साधोः, साधोषावधिर्वक्त्रको मनति, दण्डकस्य पट्टिच वैश्वभ्यादियद्विभेति, अथ सर्वेषामेव प्रयत्नं प्रथमोपग्रहिकः, अथमपरो गुरोरोपग्रहिकः, कयासौ ?—'चम्मप'पि चर्मकृतिः छवट्टिया चर्मकोषकः अतएव नहरयाई दृग्मति, तथा 'चर्मच्छेदनकं' वध्रपट्टिका, यदि वा 'चर्मच्छेदनकं' पिप्यलकादि, तथा 'पट्टे'पि योमपट्टका थिळिमिली भेति,

१ एवमर्थे भा. पा १ २. ५ । २ पिप्यलका वा वा १ । २ एतए मदे पि च १ । ४ द्विभे क्यति एा वा । ५ चैकस्यवधिरिं वा.
 भा. १-२ । ६ 'च्छेदा' सर्वेय वा वा. १-२ ।

एतानि चर्मादीनि गुरोरौपग्रहिकोऽवधिर्भवतीति ।

जं चण्ण एवमादी तवसंजमसाहगं जइजणस्स । ओहाइरेगगहिंयं ओवग्गहिंयं वियाणाहि ॥७३०॥

यच्चान्यद्वस्तु, एवंमादि उपानहादि तपःसंयमयोः साधकं यतिजनस्य ओषोपधेरतिरिक्तं गृहीतमौपग्रहिकं तद्वि-
जानीहि । इदानीं यदुक्तं 'यध्यादि औपग्रहिकं भवति साधुना' तत्स्वरूपं प्रतिपादनायाह—

लट्टी आयपमाणा विलट्टि चउरंशुलेण परिहीणा । दंडो बाहुपमाणो विदंडओ कक्खमेत्तो उ ॥७३१॥

यधिरात्मप्रमाणा, विधधिरात्मप्रमाणाच्चतुर्भिरहुल्लेन्युना भवति, दण्डको 'बाहुप्रमाणः' स्फुटप्रमाणः, विदण्डकः कक्षा-
प्रमाणोऽन्या नालिका भवति आत्मप्रमाणाच्चतुर्भिरहुल्लैरतिरिक्ता, तस्यै नालियाए जलं ओत्थयिञ्जह, लट्टीए जवणिया
वज्जह, विलट्टी कइचि उवस्सयवारवट्टणी होइ, दंडओ रिउवद्धे वेण्वति भिक्खं भमंतेहि, विदंडओ वरिसाकाले वेण्वह,
जं सो लहुओ होइ कप्पस्स अट्ठिपतरे किंयओ निज्जह जेण आउकाएण न फुसिज्जहत्ति । इदानीं यधिलक्षणप्रतिपादनायाह—
एकपवं पसंसंति, दुपवा कलहकारिया । तिपवा लाभसंपत्ता, चउपवा मारणंत्तिया ॥ ७३२ ॥
पंचपवा उ जा लट्टी, पंधे कलहनिवारणी । छच्चपवा य आयंको सत्तपवा निरोगिया ॥ ७३३ ॥

चउरंशुलपइट्टाणा, अट्टंशुलसमूसिया । सत्तपवा उ जा लट्टी मत्तगयनिवारिणी ॥ ७३४ ॥

सयमरक्षणार्थं च, तत्रात्मसंरक्षणं यथोक्तगुणा एव कस्याप्यसौ भवन्ति ततश्च तैर्हि तिमिर्हि पोटुप्रक्षेप मरसि, सयमरक्षणतय
 वह एक वेव कल्प अइमइल ओदेक्य नीहरइ हो तस्स कल्पस्स न पाविय पइइ विअस्स तेव आतकाओ विणसिअइ, इेष
 स्ववधिरेक्युअ एव भवति न अिगुअ इति । किअ—

जे पुण सपमाणाओ इत्तिं हीणाहिय व लळभेअ्वा । उअयपि अइहाकइय न सधणा तस्स छेदो वा ॥ ७२८ ॥

यत्पुनः कस्यादिरुक्त्वा स्वप्रमाणादीषद्दीनमधिक वा लभ्येत, तदुभयमिति—ओहियस्स तवग्गहिस्स वा यदिवा
 उअय इदेव हीनमधिक वा लभ्य सत् 'अहाकं' यथाकृतयस्यपरिकर्म यल्लभ्यते तस्य न उअयना क्रियते हीनस्य तथा न
 छेदः क्रियतेऽधिकस्य । किअ—

दइए लट्ठिया वेव अम्मए अम्मकोसए । अम्मछेदंण पहे अिलिमिली धारए गुरू ॥ ७२९ ॥ १ ॥

अयमपर औपयरिकोपधि । साधो, साधोआवधिदेवको भवति, दण्डकथ पटिअ वैअब्बाअियट्ठिअेति, अयं सर्वेणामेव
 पृथक् पृथगीपग्रहिकः, अयमपरो गुरोरोपग्रहिकः, कमासो !—'अम्मए'पि अर्मकंठि छपटिया अर्मकोअकः अत्य नहरयाई
 इअमति, तथा 'अर्मछेदनक' अत्रपट्टिका, यदि वा 'अर्मअेअनकं' पिअककादि, तथा 'पहे'पि योगपट्टकं पिअिमिली अेति,

१ अम्मकं अ. पा. १. २. पु. १. २. किअअ अ वा पा. १. १. १. अए अके पि. अ. १. १. ४. अिअे अअति धा अ. १. ५. अेअअअअअि अ
 वा १-२. १. ६. अेअेअ' अेअेअ' अ. पा. १-२. १.

एतानि चर्मादीनि गुरोरौपग्रहिकोऽवधिर्भवतीति ।

जं चण्ण एवमादी तवसंजमसाहगं जइजणस्स । ओहाइरेगगहिंयं ओवगगहिंयं वियाणाहि ॥७३०॥

यच्चान्यद्वस्तु, एवंमादि उयानहादि तपःसंयमयोः साधकं यतिजनस्य ओषोषधेरतिरिक्तं गृहीतमौपग्रहिकं तद्वि-

जानीहि । इदानीं यदुक्तं 'यथादि औपग्रहिकं भवति साधुना' तत्स्वरूपं प्रतिपादनायाह—

लट्टी आयपमाणा विलट्टि चउरंगुलेण परिहीणा । दंडो वाहुपमाणो विदंडओ कक्खमेत्तो उ ॥७३१॥

यष्टिरात्मप्रमाणा, वियष्टिरात्मप्रमाणाच्चतुर्भिरहुलैर्न्युता भवति, दण्डको 'वाहुप्रमाणः' स्कन्धप्रमाणः, विदण्डकः कक्षा-

प्रमाणोऽन्या नालिका भवति आत्मप्रमाणाच्चतुर्भिरहुलैरतिरिक्ता, तथै नालियाए जलं ओत्थधिजइ, लट्टीए जवणिया

वज्जइ, विलट्टी कइंथि उवस्सयधरधट्टणी होइ, दंडओ रिउवद्धे वेण्वति भिक्खं भमंतेहि, विदंडओ वरिसाकाले वेण्वइ,

जं सो लहुंओ होइ कण्यस्स अहिभतरे किंयओ निजइ जेण आउक्काएण न फुसिजइत्ति । इदानीं यष्टिलक्षणप्रतिपादनायाह—

एकपवं पसंसांति, दुपवा कलहकारिया । तिपवा लाभसंपत्ता, चउपवा मारणांतिया ॥ ७३२ ॥

पंचपवा उ जा लट्टी, पंथे कलहनिवारणी । छच्चपवा य आयंको सत्तपवा निरोगिया ॥ ७३३ ॥

चउरंगुलपइट्टाणा, अट्टंगुलसमूसिया । सत्तपवा उ जा लट्टी मत्तगयनिवारिणी ॥ ७३४ ॥

१ चालयात्तो रिउजइ वा । २ हुयवरवो होइ का. पा १, हुयददवो कण्यस्स पा. २ । ३ कयवो भा. ।

अट्टपवा असपची, नवपवा असकारिया । दसपवा उ जा लठी, तहिय सवसपया ॥ ७३५ ॥
 षका कीढक्खइया चिचलिया पोछढा य दहा य । लठी य उंक्खसुक्का षण्ण्यवा पैयत्तेण ॥ ७३६ ॥
 विसमेसु य पवेसु अनिक्कमेसु अच्छिसु । कुहिया फरुसवन्ना य निस्तारा चेव निदिया ॥ ७३७ ॥
 तणूई पवमज्जेसु, थूला पोरेसु गठिला । अयिरा असारजरहा साणपाया य निदिया ॥ ७३८ ॥
 घणवद्धमाणपवा निद्धा वझेण प्पगवन्ना य । घणमसिणवहपोरा लट्ठि पसत्या जइजणस्स ॥ ७३९ ॥

पत्वार्यहृलान्पवः प्रतिष्ठान यस्या पटेः सा तवोच्यते, अथौ महलानि पूर्वोपरि उच्छ्रिता या सा अथाहृलो
 भ्यूता । शेष सुगम । विषमेषु पर्वसु सत्सु यष्टिर्न प्राद्या, एतदुक्तं सवति-एक पर्व कत्रुप्रमाण पुनर्हृत्प्रमाण पुनर्हृषु पुनर्हृद
 यमाशमित्यत्र पा विषमपर्वा सा न छस्ता, तथाऽनिष्पन्नानि षाधीषि-शीअप्रदेशस्यानानि यस्याः सा निन्दिता, तथा
 स्फुटिता 'परुषपर्वा' कसवर्षेत्यर्थः, तथा 'निःसारा' प्रधानगर्भरहितेत्यर्थः सेवविषा निन्दितेति । तथेय च निन्दिता-तन्वी
 र्भेष्यसु पौरसध्यसु च 'स्पृहा' प्रथियुक्ता, तथा 'अस्थिरा' अट्टा, तथा 'असारजरहा' अकारुष्टेत्यर्थः, तथा 'अपावा'
 च अयः अपादरूपा वर्जुला या यष्टिः सा निन्दितेति । इय च प्रअस्ता जनानि बर्द्धमानानि च पर्वाणि यस्याः सा तयो
 ज्यते, एवविषा तथा स्निग्धा बर्जेन एकपर्वा च, तथा जनानि-निबिडानि मसुनानि बर्जुलानि च पौराणि यस्याः सा

१ शिल्प्या अ. । २ पराशुरा अ. पा १ पु. । ३ अक्षये अ. १-२ । ४ बर्जो अ. । ५ मय्य च अ. । ६ जनानि सा पा १ । ७ तथा अ. पा १ ।

तथोच्यते, एवंविधा यष्टिर्यतिजनस्य प्रशस्तेति । आह—किं पुनरनया कारणम् ? उच्यते—

दुट्टपसुसाणासावयविज्जलविसमेसु उद्गमञ्ज्ञेसु । लट्टी सरिररक्त्वा तवसंजमसाहिया भणिया ॥७४०॥

दृष्टाश्च ते पशवश्च श्वानश्च श्वापदाश्च तेषां संरक्षणार्थं यष्टिर्गृह्यते, तथा 'विज्जलः' सकर्दमः प्रदेद्यः तथा विषमेसु रक्षार्थं, तथो-
दकमव्येषु च रक्षार्थं यष्टिग्रहणं क्रियते, तथा तपसः संयमस्य च साधिका यष्टिर्मणितेति । कथं तपःसंयमसाधिका ? इत्यत्र आह—
मोक्खट्टा नाणार्हं तणू तयट्टा तयट्टिया लट्टी । दिट्टो जहोवयारो कारणतकारणेसु तहा ॥ ७४१ ॥

मोक्षार्थं ज्ञानादीनि ह्यन्यन्ते, ज्ञानादीनां चार्थाय तनुः—शरीरमिष्यते, तदर्थं च यष्टिः शरीरार्थां यष्टिरित्यर्थः षतः
शरीरं यष्ट्याद्युपकरणेन प्रतिपालयते, अत्र च कारणतत्कारणेषूपचारो दृष्टो यथा घृतं वर्धति अन्तरिक्षमिति, एवं मोक्षस्य
ज्ञानादीनि कारणानि ज्ञानादीनां च तनुः कारणं शरीरस्य च यष्टिरिति । किञ्च—न केवलं ज्ञानादीनां यष्टिरुपकरणं वर्चते,
अन्यदपि यज्ज्ञानादीनामुपकरोति तदेवोपकरणमुच्यते, एतदेवाह—

जं जुज्जइ उवगारे उवगरणं तं सि होइ उवगरणं । अतिरेगं अहिगरणं अज तो अजयं परिहरंतो ॥७४२॥

यदुपकरणं पात्रकादि उपकारे ज्ञानादीनामुपयुज्यते तदेवोपकरणं 'से' तस्य साधोर्भवति, यत्पुनरतिरेकं—ज्ञानादीनामुप-

१ 'चिक्खलविसं' आ. । २ 'मणोसु' ल । ३ 'साहणी' ल । ४ 'सिक्खल' आ । ५ 'रार्थे'ल्यर्थे. शरीरे यत यष्टया° आ पा १-२ पु. ।

ह्याय न भवति तत्सर्वमधिकरस भवति, किं विशिष्टस्य सतः ?—‘अयतः’ अयत्नपूर्वात् ‘अयतं’ अयत्नया ‘परिहरन्’
 प्रतिसेवमानस्त्वपुंकरणमधिकरण मवतीति । ‘परिहरतो’पि इय सावयिकी परिमाणा प्रतिसेवनायै वर्धत इति । किञ्च—
 उगमउप्यायणासुद्ध एसणादोसवञ्जिय । उवर्हि धारप् भिक्खू, प्रगासपडिलेहण ॥ ७४३ ॥
 उगमउप्यायणासुद्ध एसणादोसवञ्जिय । उवर्हि धारप् भिक्खू, जोगाण साहणट्टया ॥ ७४४ ॥
 उगमउप्यायणासुद्ध एसणादोसवञ्जिय । उवर्हि धारप् भिक्खू, अप्पट्टो अमुञ्छिओ ॥ ७४५ ॥
 अज्जसत्थवित्तोहीप् उवगरण वाहिर परिहरतो । अप्परिगह्हीत्ति मणिओ जिणेहिं तेत्थुक्कदसीहिं ॥ ७४७ ॥

एवंगुणविशिष्टासुपचिं चारेयेत्तिष्ठुः, किंविशिष्टामित्यत आह—‘एगासपडिलेहणं’ प्रकाशे—प्रकटप्रदेशे प्रत्युपेक्षण क्रियते
 यस्य उपपेस्तामवगुणविशिष्टासुपचिं चारेयेत्, एतदुक्तं भवति—यस्याः प्रकटमेव कल्प्यासुपचिः प्रत्युपेक्षया क्रियते न तु
 महापमोरयाचौरमयादम्यन्तरे या क्रियते सा तादृशी तपचिचिंरवीयेति । सुगमा, नवरं योमाः—संयमात्का गुह्यन्ते तेषां
 साधनार्थमिति । सुगमा, नवरं अग्रदिष्टः अमूर्च्छितैश्च सुव चारेयेत् सावुरिति । सुगमा, नवरसु—अप्यात्मविद्युत्क्या हेतुभूतया

धारयेत् । किञ्च-अध्यात्मविशुद्ध्या उपकरणं दाह्यं-पान्नकादि 'परिहरंती' प्रतिसेवयन्नपरिश्रितिको भणितो जिनैस्त्रैलोक्य-
 दक्षिभिः अतो यत्किञ्चिद्धर्मोपकरणं तत्परिश्रद्धो न भवति । अत्राह कश्चिद् बोदिकपक्षपाती-यद्युपकरणसहिता अपि निर्ग्रन्था-
 उच्यन्ते एवं तर्हि गृहस्था अपि निर्ग्रन्थाः, यतस्तेऽपि उपकरणसहिता वर्तन्ते, अत्रोच्यते—

अज्ज्ञाप्यैविसोहीण जीवनि काष्ठीं संथडे लोष् । देसियमहिंसगतं जिणोहिं तेलोक्कदंसीहिं ॥ ७४८ ॥

नन्विदद्युक्तमेव यदुताध्यात्मविशुद्ध्या सत्युपकरणे निर्ग्रन्थाः साधवः, किञ्च यद्यध्यात्मविशुद्धिर्नैष्यते ततः 'जीवनि का-
 एहि संथडे लोष्'ति जीवनिकायैः' जीवमहात्तरयं लोकः संस्वतो वर्तते, ततश्च जीवनिकायसंस्वते ध्याप्ये लोके कथं नग्नक-
 थक्कमत् वधको न भवति यद्यध्यात्मविशुद्धिर्नैष्यते, तस्मादध्यात्मविशुद्ध्या देशितमहिंसकत्वं जिनैस्त्रैलोक्यदक्षिभिरिति ।

क प्रदर्शितं तदित्यत आह—
 उच्चालियंसि पाए ईरियासानियस्स संकमट्टाप । वावज्जेज्ज कुलिंगी मरिज्ज तं जोगमासज्ज ॥ ७४९ ॥

न य तस्स तन्निसित्तो बंधो सुहुमोवि देसिओ समए । अणवज्जोउ पओणेण सव्वभावेण सो जग्गहा ॥ ७५० ॥

'उच्चालिते' उत्पादिते पादे सति ईरियासमित्तस्य साधोः सङ्गमार्थमुत्पादिते पादे इत्यत्र संबन्धः, यथापद्येत संघट्टेनपरितापनैः,
 कः ?—'कुलिंगी' कुरिसत्तानि लिङ्गानि—इन्द्रियाणि यस्यासौ कुलिकी—द्वीन्द्रियादिः, स परितोप्येत उत्पादिते पादे सति,

काराय न मवति तत्सर्वमधिकरण मवति, किं विशिष्टस्य सतः ?—‘अयतः’ अयत्नान् ‘अयत’ अपत्नया ‘परिहरन्’
 प्रतिषेधमानस्वरूपमधिकरण मवतीति । ‘परिहरतो’चि इय सामयिकी परिमाणा प्रविशेवनायै वर्धत इति । किञ्च—
 उगमउप्यायणासुद्ध एतणादोसवज्जिय । उवहिं धारए भिक्खू, प्रगासपडिलेहण ॥ ७४३ ॥
 उगमउप्यायणासुद्ध एतणादोसवज्जिय । उवहिं धारए भिक्खू, जोगाण साहणट्टया ॥ ७४४ ॥
 उगमउप्यायणासुद्ध एतणादोसवज्जिय । उवहिं धारए भिक्खू, अप्पवुट्ठो असुच्छिओ ॥ ७४५ ॥
 अज्जरथयिसोहीए उवगरण वाहिर परिहरतो । अप्परिग्गहीचि मणिओ जिणेहिं तेलुक्कदसीहिं ॥ ७४७ ॥

एवंगुणविशिष्टासुपधि चारयेच्छुः, क्षिपिशिष्टामित्यत आह—‘पगासपडिलेहण’ प्रकाशे—प्रकटप्रवेशे प्रस्युपेक्ष्य क्रियते
 यस्य उपघेस्वानेवगुणविशिष्टासुपधि चारयेत्, एतदुक्त मवति—यस्याः प्रकटमेव कस्यासुपधेः प्रस्युपेक्षया क्रियते न तु
 मारार्थनोरमयादम्यन्तरे वा क्रियते सा तादृशी उपधिर्धारणीयेति । मुगमा, नशरं योगाः—संयमास्का गुणन्ते तेषां
 साधनार्थमिति । मुगमा, नशरं अप्रतिष्टः अमूर्च्छितैश्च सुम् चारयेत् साधुरिति । मुममा, नशरम्—अध्यात्मविद्युच्छया हेतुभूतया

धारयेत् । किञ्च-अध्यात्मविशुद्ध्या उपकरणं बाह्यं-पान्नकादि 'परिहरतो' प्रतिसेवयन्नपरिश्रितिको मणितो जिनैस्त्रैलोक्य-
दक्षिभिः अतो यत्किञ्चिद्धर्मोपकरणं तत्परिश्रयो न भवति । अन्नाह कश्चिद् बोदिकपक्षपाती-यद्युपकरणसहिता अपि निर्ग्रन्था
उच्यन्ते एवं तर्हि गृहस्था अपि निर्ग्रन्थाः, यतस्तेऽपि उपकरणसहिता वर्तन्ते, अत्रोच्यते—

अजस्रपर्यविसोहीष् जीवनिकाष्हिं संयडे लोष् । देसियमहिंसगतं जिणेहिं तेलोक्कदंसीहिं ॥ ७४८ ॥

नन्विदमृक्तमेव यदुताध्यात्मविशुद्ध्या सत्युपकरणे निर्ग्रन्थाः साधवः, किञ्च यद्यध्यात्मविशुद्धिर्नेष्यते ततः 'जीवनिका-
एहिं संयडे लोष्'चि जीवनिकायैः' जीवसङ्घातैरयं लोकः संस्वृतो वर्तते, ततश्च जीवनिकायसंस्वृते व्याप्ये लोके कथं नग्नक-
श्चङ्गमत् वधको न भवति यद्यध्यात्मविशुद्धिर्नेष्यते, तस्मादध्यात्मविशुद्ध्या देजितमहिंसकत्वं जिनैस्त्रैलोक्यदर्शिभिरिति ।
क प्रदर्शितं तदित्यत आह—

उच्वालियंमि पाष् ईरियासामियस्स संकमद्दुष् । वावज्जेज कुलिगी मरिज्ज तं जोगमासज्ज ॥ ७४९ ॥

न य तस्स तद्विमित्तो बंधो सुहुमोवि देसिओ समष् । अणवज्जोउ पओगेण सवभावेण सो जम्हा ॥ ७५० ॥

'उच्वालिते' उत्पाटिते पादे सति ईर्यासामितस्य साधोः सङ्गमार्थमुत्पाटिते पादे इत्यत्र संबन्धः, व्यापद्येव संघर्द्धनपरित्यापनैः,
कः १- 'कुलिगी' कुतिसवानि लिङ्गानि-इन्द्रियाणि यस्यासौ कुलिङ्गी-इन्द्रियादिः, स परित्याप्येव उत्पाटिते पादे सति,

षावि ठिओ हिसाए पुण पमचोडवि नवि ठिओ, देवजोगेण कहवि तएएसे पाणिणो नासी, एस तहओ असुद्धो यं ३, नाणी
 कम्मस्स खयहुं नो ठिओ हिसाए य ठिओ ४, तथा अन्नानी मिथयाज्ञानयुक्त इत्यर्थः कम्मस्स खयहुं नोठिओ हिसाए न ठिओ
 ५, अत्राणी कम्मवयदुमुद्धिओ हिसाए य ठिओ ६, अत्राणी कम्मस्स खयहुं नोठिओ हिसाए य णोद्धिओ एस सत्तमो,
 अत्राणी कम्मस्स खयहुं णोद्धिओ हिसाए य ठिओ एस अट्टमो, तत्र गाथाप्रथमाद्धेन शुद्धः प्रथमो मङ्गकः कथितः, पञ्चा-
 द्धेन च द्वितीयमङ्गकः सूचितः, कथं?, जयतिचि कर्मक्षपण उद्यतः, 'अमटं'ति सम्यग्ज्ञानसंपन्नः 'अहिसत्थमुद्धिओ'चि
 अहिसायां 'उत्थितः', अभ्युद्यतः, किंतु सहसा प्रयत्नं कुर्वतोऽपि प्राणिवधः संजातः स चैवंविधोऽवधकः शुद्धभावत्वात् । स्थापना

III
 II S
 ISI
 I S S
 S S I
 S I S
 S I I
 S S S

चैयं—'तस्य एवंप्रकारस्य ज्ञानिनः कर्मक्षयार्थमभ्युद्यतस्य 'असंचेतयतः' अजानानस्य, किं?, सत्त्वानि, कथं?—
 प्रयत्नवतोऽपि कथमपि न दृष्टः प्राणी व्यापादितश्च, तथा 'संचेतयतः' जानानस्य कथमस्त्यत्र प्राणी ज्ञातो
 दृष्टश्च न च प्रयत्नं कुर्वतोऽपि रक्षितुं पारितः, ततश्च तस्यैवंविधस्य यानि सत्त्वानि 'योगं' कायादि प्राप्य
 विनश्यन्ति तत्र नास्ति तस्य साधोर्हिसाकलं—शाम्भरायिकं संप्रारजननं दुःखजननमित्यर्थः, यदि परमीर्याप्रत्ययं
 कर्म भवति, तच्चैकस्मिन् समये बद्धमन्यस्मिन् समये क्षययति । यश्च प्रमत्तः पुरुषस्त्वस्यैवंविधस्य संबन्धिनं 'योगं'
 कायादिकं 'प्रतीत्य' प्राप्य ये सत्त्वा व्यापाद्यन्ते 'तेषां' सत्त्वानां 'नियमाद्' अवश्यं 'सः' पुरुषो हिसको भवति
 'तस्मात्प्रमत्तत्वाज्जनितानि कर्मवन्धकारणानि । येऽपि सत्त्वा न व्यापाद्यन्ते तेषामप्यसौ नियमाद्धिसंको भवति, कथं?,

जो य पओगं जुंजइ हिस्त्थं जो य अन्नभावेणं । अमणो य जो पउंजइ इत्थं विसेसो मंहं वुत्तो ॥७५६॥
 हिस्त्थं जुंजंतो सुमहं दोसो अणंतरं इयरो । अमणो य अप्पदोसो जोगनिमित्तं च विन्नेओ ॥ ७५७ ॥
 रत्तो वा दुट्ठो वा मूढो वा जं पउंजइ पओगं । हिंसावि तत्थ जायइ तम्हा सो हिंसओ होइ ॥ ७५८ ॥
 न य हिंसाभित्तेणं सावज्जेणावि हिंसओ होइ । सुद्धस्स उ संपत्ती अफला भणिया जिणवरोहिं ॥७५९॥

यश्च जीवप्रयोगं मनोवाकायकर्मभिर्हिंसार्थं शुनक्ति-प्रयुङ्क्ते यश्चान्यभावेन, एतदुक्तं भवति-लक्ष्यवेधनार्थं काण्डं शिष्यं
 यावताऽन्यस्य भुगादेलंभं, ततश्चान्यभावेन यः प्रयोगं प्रयुङ्क्ते तन्मानन्तरोक्ताद् गुरुष्विशेषाद् महान् विशेषः । तथा
 'अमनस्कश्च' मनोरहितः-संसृच्छेन इत्यर्थः स च यं प्रयोगं कार्यादिकं प्रयुङ्क्ते, अत्र विशेषो महावुक्तः, एतदुक्तं भवति-यो
 जीवो मनोवाकार्यकर्मभिर्हिंसार्थं प्रयोगं प्रयुङ्क्ते तस्य महान् कर्मबन्धो भवति, यश्चान्यभावेन प्रयुङ्क्ते तस्याल्पतरः कर्मबन्धः,
 यथाऽमनस्कः प्रयोगं प्रयुङ्क्ते तस्याल्पतरमः कर्मबन्धः; ततश्चान्न विशेषो महान् दृष्ट इति । एतदेव व्याख्यानयथाहि-हिंसार्थं
 प्रयोगं प्रयुङ्क्त्वतः सुमहान् दोषो भवति, इतरश्च योऽन्यभावेन प्रयुङ्क्ते तस्य मन्दतरो दोषो भवत्यल्पतर इत्यर्थः; तथा 'अमनस्कश्च'
 संसृच्छेनप्रयोगं युञ्जन् अल्पतरमदोषो भवति । अतो 'योगनिमित्तं' योगकारणिकः कर्मबन्धो विशेष इति । किञ्च-'रक्तः'

- १ भाद क १ २ । २ दिवो क १ । ३ अं धिया समये पा १ । ४ 'जेन पुहं' आ. पा. १-२ पु. । ५ 'येण साद भं' आ. पा. १-२ पु. ।
 'अ इत्थं' आ. पा. १ । ७. 'दीहिजा' आ. पा. १-२ पु. । ८ 'भरु सुं' आ. १ ९ 'सवन्तरो धा १-२ पु. । १० 'सज्जा श्रयो' आ. पा. १ ।

आहाराद्ये सिद्धादिः, 'द्विष्टः' सर्पादिः 'मूढः' वैदिकादिः, स एषयिषो रक्तो वा द्विष्टो वा मूढो वा य 'प्रयोग' क्रायादिक
 प्रयुक्ते सत्र हिंसात्रये भावते, अथिष्वन्दादचुवादि चोपजायते, अथवा हिंसाऽप्येष रक्तादिभावोपजायते न तु हिंसामात्रे
 येति शक्यति, तस्मात्स हिंसको भवति यो रक्तादिभाषयुक्त इति, न तु हिंसयेव हिंसको भवति, तथा चाह-न ष हिंसा
 मात्रेण सावयेनायि हिंसको भवति, इतः ? इदस्य पुलस्य कर्मसंप्राप्तिरफला भविता विनदरैरिति । किञ्च—

त्वा जयमाणस्तस भवे विराहणा सुखविहितसमगस्त । सा होइ निज्जरफळा अक्षरथवितोहिजुत्तस्त ॥
 परमरहस्तमितीण समत्तगणिपिटगहरितसाराण । परिणामिय पमाण निच्छयमवलवमापाण ॥७६१॥
 निच्छयमवलवता निच्छयको निच्छय अयाणता । नासति चरणकरण बाहिरकरणाळसा केइ ॥७६२॥

षा विराहना यवमानस्य मवेत्, किञ्चिद्विदस्य सतः ?—यत्रविधिना समग्रस्य-युक्तस्य गीतार्थस्येत्यर्थः, तस्यैवविषयस्य
 वा भवति विराहना सा निर्बराफला भवति, एतदुक्त भवति-एकस्मिन् समये इदं कर्मन्यस्मिन् समये इपयतीति, किञ्चि
 द्विदस्य ?—'अध्यात्मविद्योविद्युक्तस्य' विदुदमाहस्येत्यर्थः । किञ्च, -परम-प्रधानमिदं रहस्य-तत्त्व, केनाम्-'अपीना' सुचिहि-
 तानी, किञ्चिद्विदानी ?—समग्रं च तद्व गणितिकं च समग्रविपिटकं तस्य हरितः-वैठितः सारः-प्राधान्य येस्ते समप्रगणि
 पिटकरितवसारास्तेषामिदं रहस्य, एतद्व 'पारिजातिकं प्रमाण' परिभाषे मनें पारिजातिकं, इदोऽप्युद्वय विवपरिष्याम

इत्यर्थः, किं विशिष्टानां सर्वां पारिणामिकं प्रमाणं?—निश्चयनपमवलम्बमानानां, यतः शुब्दादिनिश्चयनयानामिदमेव दर्शनं, यदुत-पारिणामिकमिच्छन्तीति । आह-यद्ययं निश्चयस्ततोऽपमेवावलम्ब्यतां किमन्येनेति ? उच्यते-निश्चयमवलम्बमानाः पुरुषाः—‘निश्चयतः’ परमार्थतो निश्चयमजानानाः सन्तो नाशयन्ति चरणकरणं, कथं ?—‘बाह्यकरणालसाः’ बाह्यं-वैयाधुर्यादि-करणं तत्र अलसाः—प्रयत्नरहिताः सन्तश्चरणकरणं नाशयन्ति, केचिदिदं चाङ्गीकुर्वन्ति यदुत परिशुद्धपारिणाम एव प्रधानो न तु बाह्यक्रिया, एतच्च नाङ्गीकर्तव्यं यतः पारिणाम एव बाह्यक्रियारहितः शुद्धो न भवतीति, ततश्च निश्चयव्यवहारमतमुभय-रूपमेवाङ्गीकर्तव्यमिति । उक्तशुषधिद्वारम्, इदानीमायतनद्वारव्याचिख्यासया संबन्धं प्रतिपादयन्नाह—

एवामिषां उवगरणं धारेसाणो विहीर्षं परिसुद्धं । हवति गुणाणायतणं अविहि असुद्धे अणाययणं ॥७६३॥

‘एवम्’ उक्तन्यायेन उपकरणं धारयन् विधिना ‘परिशुद्धं’ सर्वदोषवर्जितं, किं भवति ?—गुणानामायतनं-स्थानं भवति । अथ पूर्वोक्तविपरीतं क्रियते यदुताविधिना धारयति अविशुद्धं च तदुपकरणं, ततोऽविधिनाऽशुद्धं ध्रियमाणं तदेवोपकरणं ‘अनायतनम्’ अस्थानं भवतीति । इदानीमनायतनस्यैव पर्यायशब्दान् प्रतिपादयन्नाह—

सावज्जमणायतणं असोहिटाणं कुसीलसंसग्गी । एगद्धा होंति पदा एते विवरीय आययणे ॥७६४॥

सावज्जमनायतनमद्योधिस्थानं कुसीलसंसग्गी, एतान्येकार्षिकानि पदानि भवन्ति, एतान्येव च विपरीतानि आयतने

यवन्ति, रूप !-ब्रह्मावपमायतन लोचिरयान सुसीलसंसर्गमीति । अत्र चानायतन वर्त्तयित्वाऽऽयतन गवेषणीयम्, एतदेवाह-
 वज्ज्वेतु अणायतण आयतणगवेषण सया क्ख्वा । त तु पुण अणाययण नायव्व दव्वमावेण ॥ ७६५ ॥
 देव्वे रुद्धाइधरा अणायतण भावओ दुविहमेव । लोहय लोशुचरिय तद्विय पुण लोहय इणमो ॥ ७६६ ॥
 खरिया तिरिक्खजोणी तालायर समण माहण सुसाणे । वग्गुरिय वाह गुम्मिय हरियस पुल्लिद मेक्खवा
 खणमवि न खम कौउ अणायतणसेवणा सुविदियाण । जग्गव होह वण तग्गथो मारुओ वाह ॥ ७६८ ॥
 जग्गव होह वण तग्गथो तरथ मारुओ वाह । क्खुमेहि सह वससा तिलावि त गविआ वुत्ति ॥ (प्रक्षि०)
 जे अन्ने एवमादी लोगमि दुगुच्छिया गरहिया य । समणायण व समणीण व न कप्पई तारित्से वासो ॥ ७६९ ॥
 अह लोउचरिय पुण अणायतण भावतो मुणेयव्व । जे सज्जमजोगाण करेत्ति हेाणि समत्थावि ॥ ७७० ॥
 अवस्स य निवस्स य दोणहपि समागयाइ मूलाइ । ससग्गीए विणट्ठो अघो निवसण पत्तो ॥ ७७१ ॥
 सुचिरवि अक्खमाणो नल्लयवो उक्खुवाडमज्झमि । कीस न जायइ महुरो जइ ससग्गी पमाण ते ? ॥ ७७२ ॥

सुचिरं पि अच्छमाणो वेलिओ कायमणिर्यओमीसे । न उवेइ कायभावं पाहन्नगुणेण नियएण ॥७७३॥
 भावुगअभावुगाणि यलोएदुविहाणि हीति दवाणि । वेलिओ तत्थ मणी अभावुगो अन्नद्वेहिं ॥७७४॥
 ऊणगस्यभागेणं विंवाइं परिणमंति तब्भावं । लवणागराइसु जहा वज्जेह कुसीलसंसंणिं ॥ ७७५ ॥

वर्जयित्वाऽनायतनमायतनस्य भवेणं 'सदा' सर्वकालं कुर्यात्, तत्पुनरनायतनं द्रव्यतो भावतश्च विज्ञेयम् । तत्र द्रव्या-
 नायतनं प्रतिपादयन्नाह—'द्रव्ये' द्रव्यविषयमनायतनं रुद्रादीनां गृहम् । इदानीं भावतोऽनायतनमुच्यते, तत्र भावतो द्विविध-
 मेव—लौकिकं लोकोत्तरं च, तत्रापि लौकिकमनायतनमिदं वर्तते—'स्वरिय' चि द्रव्यक्षरिका यत्रास्ते तदनायतनं, तथा तिर्यग्-
 योनयश्च यत्र तदप्यनायतनं, तालायरा—चाराणास्ते यत्र तदनायतनं, श्रमणाः—शाक्यादयस्ते यत्र तदनायतनं, तथा ब्राह्मणा-
 यत्र तदनायतनं, श्रमणानं चानायतनं, तथा वाशुरिका—व्याधा शुक्तिमका—गोचिपाला हरिणसा पुलिन्दा मत्स्यवन्धाश्च यत्र
 तदनायतनमिति, एतेषु चानायतनेषु क्षणमपि न गन्तव्यम्, तथा चाह—क्षणमपि न 'क्षमं' योग्यमनायतनं गन्तुं, तथा
 सेवना चानायतनस्य सुविहितानां कर्तुं 'न क्षमं' न शुकं, यतोऽयं दीषो भवति—जगंधं होइ वणं तणंधो मारओ चाति' चि
 सुगमम् । येऽन्ये एवमादयो लोके जुगुप्सता गार्हिताश्च द्व्यक्षरिकाद्यनायतनविशेषास्तत्र श्रमणानां श्रमणीनां वा न कल्पते
 तादृशो वास इति । उक्तं लौकिकं भावानायतनम्, इदानीं लोकोत्तरं भावानायतनं प्रतिपादयन्नाह—अथ लोकोत्तरं पुनरना-

सुगमाः ॥ यस्मादेवं तस्मात्,

पाणस्स दंसणस्स य चरणस्स य जरथ होइ उवधातो । वज्जेज्जवज्जभीरु अणाययणवज्जओ खिपं ॥ ७७९

ज्ञानस्य दर्शनस्य चारित्रस्य च 'यत्र' अनायतने भवत्युपधातस्वर्द्धर्जावद्यभीरुः-साधुः, किंचिशिष्टः ?-अनायतनं वर्जयतीति अनायतनवर्जकः, स एवंविधः क्षिप्रमनायतनमुपधात इति मत्वा वर्जयेदिति । इदानीं विशेषतोऽनायतनं प्रदर्शयन्नाह—

जरथ साहम्मिसया बहवे भिन्नाचिन्ता अणारिया । मूलगुणपडिसेवी अणायतणं तं विआणाहि ॥ ७८० ॥

जरथ साहम्मिसया बहवे भिन्नाचिन्ता अणारिया । उत्तरगुणपडिसेवी अणायतणं तं विआणाहि ॥ ७८१ ॥

जरथ साहम्मिसया बहवे भिन्नाचिन्ता अणारिया । लिंगवैसर्पडिच्छन्ता अणायतणं तं विआणाहि ॥ ७८२ ॥

सुगमा, नवरं-मूलगुणाः प्राणानिपातादयस्त्वान् प्रतिसेवन्व इति मूलगुणप्रतिसेविनस्त्वे यत्र निवसन्ति तदनायतनमिति । सुगमा, नवरम्-उत्तरगुणाः "पिण्डस्स जा विसोही" इत्यादि, तत्प्रतिसेविनो ये । सुगमा, नवरं लिङ्गवैषम्यान्नेण प्रतिच्छन्ता बहवोऽभ्यन्तरतः पुनर्मूलगुणप्रतिसेविन उत्तरगुणप्रतिसेविनश्च ते यत्र तदनायतनमिति । उक्तं लोकोत्तरमावा-नायतनं, तत्प्रतिपादनाच्चोक्तमनायतनस्वरूपम्, इदानीमायतनप्रतिपादनायाह—

दिर्यस्या उचरगुणप्रतिसेवनायाः सा तथाविधा, आदिग्रहणात्समितयो भावना तेषो द्विविधो हत्येवमादीनि । इदानीं

मूलगुणान् व्याख्यानयन्नाह—

द्विसालियचोरिके मेदुन्नपरिभाहे य निसिभत्ते । इय छट्टाणा मूले उगममदोसोइया इयरा ॥ ७८८ ॥

द्विसालीकं चौर्यं मैशुनं परिग्रहः तथा निशिमकं चैति, एवं षट्स्थाना मूलगुणप्रतिसेवना द्रष्टव्या, उद्रमदोषादिका

चेतरा उचरगुणप्रतिसेवना द्रष्टव्या आदिग्रहणादुत्पादनैषणादयः परिगृह्यन्ते इति । इदानीं प्रतिसेवनाया एव एकार्थिकानि

प्रतिपादनायाह—

पडिसेवणा मडलणा भंगो य विराहणा य खलणा य । उवधाओ य असोही सबलीकरणं च एगट्टा ॥ ७८९

प्रतिषेवणा, मडलणा मन्त्रो विराधेना खलना उपधातः अयोधिः, शबलीकरणं चेत्येकार्थिकाः शब्दा इति । उक्तं

प्रतिसेवनाद्वारम्, इदानींमालोचनाद्वारसंबन्धप्रतिपादनायाह—

छट्टाणे^१ तिगटाणे^२ एगतरं दोसु वावि छलिष्णं । कायवा यं विसोही सुद्धा दुक्खक्खयट्टाप ॥ ७९० ॥

‘षट्स्थाने’ प्राणातिपातादिके उद्रमादिके च त्रिके, अनयोरेकतरे द्वयोर्धा ‘छलितेन’ स्वलितेन सता साधुना कर्तव्या

विशुद्धिः, किंविशिष्टा ?—‘सुद्धा’ निष्कलङ्का दुःस्वधयार्थं कर्तव्येति, सा च विशुद्धिरालोचनापूर्विका भवतीतिकत्वाऽऽलोचनां

१ तयो द्विविधमित्येवं आ. पा १-२ पु. । २ सा य इत्यस्मि आ. । ३ कानां प्रति आ. । ४ णा ति आ. । ५ णा ए आ. पा । ६ उ वि आ पा १ पु ।

आययणपि य दुविह दधे भावे य होइ नायव । दधमि जिणघराई भावमि-य होइ तिविह-सु-॥ ७८३ ॥
 जलय साहम्मिया वरुवे सीलवता बहुस्सुया । चरित्तायारसपम्मा आययण त वियाणाहि ॥ ७८४ ॥
 भायतनमपि द्विचिप-न्द्रव्यविषये माधविषये च श्रावणं, तत्र द्रव्ये विनयुहादि, माधे भवति त्रिविधं ध्यानदर्शनधारि
 नरूपमायतनमिति । 'नत्थे' त्पादि सुगमा ।

सुदरजणससगगी सीलदरिदपि कुणइ सीलह । जह मेरुगिरीजौय तणपि कणगत्तणमुवेइ ॥ ७८५ ॥
 सुगमा । रक्तमायतनद्वारम्, श्वानी प्रतिषेधनाद्वारव्याधिक्यासया सम्बन्ध प्रतिपादनापार-

एव खलु आययण निसेवमाणस्स होई साट्टुस्स । कटगपहे व छलणा रागहोसे समासज्ज ॥ ७८६ ॥
 'एवम्' रक्तन्यायेन आयतन संभ्रमानस्यापि साधोर्भवेत् कष्टरूप इव छलना, किमासाय ? , अत आह-रागद्वेषो
 समाहित्य । सा च रागद्वेषप्रतिषेधना द्विविधा भवति, एतदेवाह-

पट्टिसेवणा वि दुविहा मूलगुणे चैव उत्तरगुणे य । मूलगुणे छट्टाणा उत्तरगुणे होइ तिगमाई ॥ ७८७ ॥
 प्रतिषेधनाऽपि द्विविधा-मूलगुणे उत्तरगुणे च, तत्र मूलगुणविषये प्रतिषेधना 'पट्टस्सयानो' प्राणातिपातादिकध्वजा
 भवति च, उत्तरगुणविषया च प्रतिषेधना भवति विच्छादिका, एतेदं चिकम्-उत्तम उत्पादना एवमा च, एतदेव चिकमा

१ मन्त्रि एत आ. पा. १ २. १ २. 'कम्मे त' पा. १ १ २ इत्येवा आ । ४ 'पाप्पो मति अय पा १-२ । ५ प्रति हो आ ।

आलोचना विषयद्वया सोही सबभावदायणां चैव । निंदण गैरह विउद्वण सल्लुद्धरणं च एमादु । ७९२ ॥

आलोचना विकटना शोधिः सक्कावदायणा णिंदणा गैरहणा विउद्वणं सल्लुद्धरणं चेत्येकाधिकानीति । आलोचनाद्वारं समापवम्, हदानीं विशुद्धिद्वारव्याचिख्यासयाऽऽह—

एतो सल्लुद्धरणं वोच्छामी धीरपुरिसपन्नत्तं । जं नाऊण सुविहिया करेति दुक्खक्खयं धीरा ॥ ७९३ ॥

दुविहा य होइ सोही दवसोही य भावसोही य । दवंमि वत्थमाई भावे मूद्धतरणुणुसु ॥ ७९४ ॥

छतीसणुणसमन्नागएण तेणवि अवस्स कायवा । परसक्खिया विसोही सुद्धवि ववहारकुसलेणं ॥ ७९५ ॥

जह सुक्कसलोऽवि वेज्जो अन्नस्स कहेइ अथणो वाही । सोऊण तस्स विज्जस्स सोवि परिकम्मसारभइ ॥

एवं जाणंतेणवि पायच्छित्तविहिमप्यणो सत्तमं । तहवि य पागडतरयं आलोएत्तवयं होइ ॥ ७९७ ॥

गंतूण गुरुसकासं काऊण य अंजलिं विणयमूलं । सत्त्वेण अत्तसोही कायवा एस्स उवएसो ॥ ७९८ ॥

न हु सुद्धई ससल्लो जह भणियं सासणे धुयरयाणं । उद्धरियसवसल्लो सुद्धइ जीवो धुवक्किलेसो ॥

सहसा अणणाणेण व भीएण व पेहिएण व परेण । वसणेणायंकेण व मूढेण व रागदोसेहिं ॥ ८०० ॥

आलोचयणा तदुचिहा मूलगुणे धेव उत्तरगुणे य । एकैका चतुष्कला तुषग सिद्धावत्साणा य ॥ ७९१ ॥

आलोचना च द्विविधा—मूलगुणालोचना तद्वरगुणालोचना चेति, सा द्विविधाऽप्येकैका—मूलगुणालोचना तद्वरगुणा
लोचना च चतुष्कर्णा भवति 'द्वयत्वं' चि प्रयोरपि साधुसाध्वीवर्गयोरेकैकस्य चतुष्कर्णा भवति, एक आचार्यो द्वितीयश्चा
साधकः साधुः एव साधुवर्गे चतुष्कर्णा भवति, साध्वीवर्गेषु चतुष्कर्णा भवति, एका प्रवर्तिनी, द्वितीया तस्या एव या
आलोचयति साध्वी, एव साध्वीवर्गे चतुष्कर्णा भवतीति, मथवा एकैका मूलगुणे तद्वरगुणे च चतुष्कर्णा भवतीति इत्येव
साधुसाध्वीवर्गयोर्विहितयोरष्टकर्णा भवति, क्वचिद्, आचार्य आत्मद्वितीयः प्रवर्तिनी चारमद्वितीया आलोचयति यदा
तदाऽष्टकर्णा भवति, सामान्यपूर्णा वा यत्रालोचयति तदाऽप्यष्टकर्णा भवति, अथवा छकमा होला यदा बुद्धो आचरिजो इव
तदा एवगस्त्वचि साधुषीदुग आलोचय एव छकमा इवति, सवदा साधुषीए अप्यवितियाए आलोचय न त एगागिणीएचि । एवं
साधुत्ववर्गव आचार्याय आलोचयितव्य, सदाभाव सर्वदेशेषु निरूपयित्वा गीतार्थापालोचयितव्यं, एव साधुषावदिसदानामप्य
लोचयत साधुनामभावे, एतदेवं सिदानां साधुनाऽऽलोचना वास्येति । इदानीमालोचनाया एकैकानि प्रतिपादयन्माह—

१ साधुर्ले साधुर्ले च साधु २ ३ इत्येव भा वा १ २ ३ । २ साध्वी वा सा सु । ४ क्वचि तत्र भा वा १ २ ३ । ५ सदाना
वर्गं भा. वा १ २ ३ ।

प्रतिकर्म आरभते । एवं ज्ञानताऽपि प्रायश्चित्तिविधिमात्मनः सम्यकरणेन तथाऽपि प्रकटतरमालोचयितव्यमवश्यमिति । किञ्च-
 सुगमा । 'न ह्' नैव शुद्ध्यते सशल्यः पुरुषः, कथं पुनः शुद्ध्यते ? , यथा मणितं धुतरजसां शासने तथा शुद्ध्यते, कथं
 पुनः शुद्ध्यते ? अत आह—उद्धृतसर्वशल्यो जीवः शुद्ध्यति धुतक्लेश इति, तस्माद्यद्यपि किञ्चिदकार्यं कृतं ततस्त्वदा-
 लोचयितव्यम् । कथं पुनस्त्वत्कृतं भवतीत्यत आह—'सहसा' अप्रतिकृतमेव प्राणिवधादिकमकार्यं यदि कृतं ततस्त्वस्मात्प्रति-
 क्रमितव्यमित्येव द्वितीयगाथायां वक्ष्यति, अज्ञानेन च कृतं, न तत्र प्राणी ह्यतो व्यापादितश्च, भीतेन—आत्मभयात् मा भूदयं
 मां मारयिष्यतीत्यतः प्राणव्यपरोषणं यदि कृतं, प्रेरितेन वा परेण यदि कृतं, व्यसनेन वा आपदा यदि कृतं आतङ्कन वा—
 उग्रराष्ट्रसर्षेण यदि कृतं भूदेन वा—रामद्वेष्यादि कृतं किञ्चिदकार्यं ततः यत्किञ्चित्कृतमकार्यं तत्पुनः 'न ह्' नैव समाचरितुं
 लब्धा—उपलभ्येत यथा तथा प्रतिक्रमितव्यं, एतदुक्तं भवति—किञ्चिदकार्यं कृत्वा पुनर्यथा तन्नैव भवति तन्नैव क्रियते तथा
 तस्य प्रतिक्रमितव्यं, न पुनस्त्वदकार्यं हृदयेन बोद्धव्यं, सर्वमालोचयितव्यमित्यर्थः । कथं पुनस्त्वदालोचयितव्यमित्यत आह—
 तस्य च साधोर्त्नप्रायश्चित्तं मार्गविदो गुरव उपदिशन्ति तत्प्रायश्चित्तं 'तथा' तेनैव विधिनाऽऽचरितव्यम्, कथम् ? अनवस्था-
 प्रसङ्गमीतेन सताऽऽर्चरितव्यम्, अनवस्था नाम यद्यकार्यसमाचरणत्प्रायश्चित्तं न दीयते न क्रियते वा ततोऽन्योऽपि एवमेव समा-
 चरति यदुत प्राणिव्यपरोषणादौ न किञ्चित्प्रायश्चित्तं भवति ततश्च समाचरणे न किञ्चिदोष इति, एवमनवस्थाप्रसङ्गमीतेन
 साधुना प्रायश्चित्तं समाचरितव्यमिति । इतश्चालोचयितव्यम्—न तत्करोति दुःखं अस्त्रं नापि विषं नापि 'दुःप्रयुक्तः' दुःसाधितो

१ तथाप्यालो' आ. पा. १-२ । २ मामर्थं मारं' पा. १ पु । ३ तस्मात्प्रतिक्रमितव्यं, श्रे० पा. १-२ । ४ नैव क्रियते आ. । ५ 'लोचयितव्यम्, आ. ।

ज किंचि कथमकञ्च न ह्रु त लब्धा पुणो समापरिड । तस्स प्रडिक्कमियध्व न ह्रु त हियएण वोढव ॥८०१॥
 जह धालो जपतो कञ्चमकञ्च व उज्जुय भणइ । त तह आलोएज्जा मायामयविप्यमुक्को उ ॥८०२॥
 तस्स य पायच्छित्त ज मग्गविक गुरू उवइसति । त तह आयरियव अणवत्थपसगमीएण ॥८०३॥
 नवि त सरथ व विस व दुप्पटत्तो व कुणइ वेयालो । जत व दुप्पटत्त सप्पोव पमाइणो कुद्धो ॥८०४॥
 ज कुणइ भावसल्ल अणुद्धिय उत्तिमट्टकालमि । दुल्लभवोहीयत्त अणतससारियत्त च ॥ ८०५ ॥

अथ ऊर्ध्वं शून्योदरण वक्ष्ये धीर्युरिसप्रसृष्ट, 'यत्' शून्योदरणं; शास्त्रा, सुबिहिताः क्वन्ति दुःस्रथय धीरा इति ।
 द्विचिवा भवति श्रुतिः-द्रव्यश्रुतिः मानश्रुतिश्च, तत्र 'द्रव्ये' द्रव्यविषया, श्रुतिर्विज्ञानीनामवगन्तव्या, भावे तु मूलोपरगुणेषु
 दातव्या । श्वानी यश्चै मूलगुणोपरगुणालोचनया माधुश्रुतिर्मवतीति । एव तावन्मूलगुणोपरगुणेषु छलितेनालोचनया
 बहुगणमन्वितनाप्यवश्य परसाक्षिकी विश्रुतिः कर्तव्या सुष्वश्रुति ज्ञानक्रियाभ्यपहारकृच्छलेन सुबिहितेनेति । अप्रोवाहारत्वं
 क्रियत-यथा सुकृतलोडपि वैद्योऽप्यस्मै वैद्याय कथयति आरमभ्यासि, श्रुत्या च तस्य वैद्यस्य सोऽपि वैद्यो यस्मै कथित स

‘उत्कृष्टतः’ अतिशयेन सम्यगाराधनां कृत्वा श्रीन् भवान् गत्वा ‘निर्वाणं’ मोक्षमश्रयं प्राप्नोतीति, एतदुक्तं भवति—यदि परमसमाधानेन सम्यक् कालं करोति तत्स्वृतीये भवेऽवश्यं सिद्ध्यतीति । आह परः—उत्कृष्टतोऽष्टमबान्धनवरे सामायिकं प्राप्य नियमात्सिद्ध्यतीति, जघन्यतः पुनरेकस्मिन्नेव भवे सामायिकं प्राप्य सिद्ध्यतीत्युक्तं ग्रन्थान्तरे, ततश्च यदुक्तं श्रीन् भवान्-तीर्य सिद्ध्यतीति तदेतन्नाप्युत्कृष्टं नापि जघन्यं ततश्च विरोध इति, उच्यते, अनालीढसिद्धान्तसद्भावेन यत्किञ्चिदुच्यते, यत्तदुक्तं जघन्यत एकैनेव भवेन सिद्ध्यतीति तद्वज्रर्षभनाराचसंहननमङ्गीकृत्योक्तं, एतच्च छेवट्टिकासंहननमङ्गीकृत्योच्यते, छेवट्टिकासंहननो हि यद्यतिशयेनाराधनां करोति तत्स्वृतीये भवे मोक्षं प्राप्नोति, उत्कृष्टशब्दश्चात्रातिशयार्थे द्रष्टव्यो न तु भवानङ्गीकृत्य, यत्राङ्गीकरणे पुनरष्टभिरेवोत्कृष्टतो भवेतु छेवट्टिकासंहननो^१ सिद्ध्यतीति ।

एंसोहसामायारी कहिया भे धीरपुरिसपन्नता । संजमतवहुगाणं निगंथाणं महारिसीणं ॥ ८१० ॥
 ध्यं सामायारि जुजंता चरणकरणाउत्ता । साहू खवंति कम्मं अणेगभवसंचियमणंतं ॥ ८११ ॥
 एसा अणुगाहत्था फुडवियडविसुद्धवंजणाइत्ता । एकारसाहिं सएहिं एंगुणवनेहिं सन्मत्ता ॥ ८१२ ॥

सुगताः ॥

१ भवमाणीं वा पा. १ । २ भवे छेवं वा. पा. २ । ३ ते हि तिं पा १-२ । ४ एसा सामां वा. १ ५ एसा ओहसामायारी जुं ल. १, एसोषसामायारी जुं पा २ । ६ णा इणसो । ल. १ । ७ सट्टिहिं भदिणहिं सयदिआ ल १. २. १ ।

वेताताः पन्थ वा इत्थयुक्त सप्तो वा कृद्वाः प्रमादिनः पुञ्जस्य इत्थं करोति यस्करोति यस्करोति मावध्वस्यमट्टवृत्तम् 'उत्थमार्थकाले' अनघनकाले, किं करोत्सपत् आह—'दूर्धमवोचिकत्स अनतसंसारिकस्य वेति, एतमहादुःख करोति मावध्वस्य मनुवृत्त शब्दादि इत्थानि पुनरेकमत्र एव भवन्ति, अतः इत्था संयतेन सर्वमालोचयितव्यम् ।

तो उद्धरति गारवराहिता मूल पुणठमवलयाण । सिच्छादसणसच्छ मायासच्छ नियाण च ॥ ८०६ ॥
 उद्धरियसवसच्छो आलोइयनिदिओ गुरुसगासे । होइ अतिरेगलहुओ ओद्धरियभरोष भारवहो ॥ ८०७ ॥
 उद्धरियसवसच्छो भत्तपरिज्ञाप धणियमाठत्तो । मरणाराहणजुत्तो चदगविज्जस समाणेइ ॥ ८०८ ॥
 आराहणाइ जुचो सम्म काज्जण सुविहिओ काल । उक्कोस तिभि भवे गतुण लमेज्ज निष्ठाण ॥ ८०९ ॥

एव एवमालोस्य गारवराहिता हुनपः 'उद्धरन्ति' वस्थाटयन्ति मूल पुनर्मपठवानां येन भिष्पादध्वनस्य मायास्यस्य निदानस्य चोद्धरन्तीति । सुपमा, नवरं-अतिरेक-अत्यर्थं कप्तुर्मवति, 'ओद्धरितमारः' उच्चारितमारः 'मारवह' गर्भमादिः स यथा सप्तुर्मवति एवामाळोचिणे सति कर्मजसुत्व भवतीति । यमेवविचः स उद्धृतसर्वस्यस्यः 'सत्तपरियजाण' मफप्रत्या कयान 'पनिक्कम्' अस्यर्थम् 'आयुक्ता' मयस्तरते मरणाराधनयुक्ताः, स एवंविषयमन्त्रकथेव 'समानयति' करोतीत्यर्थः । अत्र च कयानक रावावधेमद्रीकस्य भावयक्यादवसेयमिति । किञ्च-आराधनया युक्तः धूम्यश्च उक्त्वा सुविहितः कालं पुगञ्च